İBN-İ KESÎR TEFSÎRİ

— TAM METİN —

Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri

İMAM HAFIZ İBN-İ KESÎR

6

KARINCA POLEN

Scanned with CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

Scanned with CamScanner

Bütün yayın hakları Karınca & Polen yayınlarına aittir.
İzinsiz olarak basılamaz ve elektronik ortama alınamaz.

Özgün Adı
Tefsîru'l Kur'ân'il Azîm

Mütercimler
Dr. Savaş Kocabaş (7-330. sayfalar arası)
M. Beşir Eryarsoy (331-640. sayfalar arası)

Tashih
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Kapak Tasarımı
Ehl-i Dizayn

Baskı
Milli Basımevi
Davutpaşa Cad. No: 83 Güven Sanayi. C - blok. No: 201-202
Zeytinburnu / İSTANBUL

Cilt
Sağlam Mücellit
Halkalı Cd. 1320 Sk. No:9/A
K. Çekmece / İSTANBUL Tel: 0212 693 19 33

ISBN
978-605-5546-08-3 (Tk)
978-605-4492-17-6 (6.c)

Nisan 2022

KARINCA & POLEN YAYINLARI
(Karınca & Polen Yayınları "Bilbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

İletişim:
Yakuplu merkez mah. 31. sk. No: 12A Beylikdüzü / İSTANBUL
0212 875 65 14 - 0532 356 4744

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

Scanned with CamScanner

تفسير

القرآن العظيم

[HADİSLERLE KURÂN-I KERÎM TEFSÎRİ]

İBN-İ KESÎR TEFSÎRİ

-Tam Metin-

İMAM HÂFIZ İBN-İ KESÎR

Tahkik:
Abdurrezzak el-Mehdi

Tercüme:
Dr. Savaş Kocabaş
M. Beşir Eryarsoy

6. Cilt

Scanned with CamScanner

BU CİLTTEKİ SÛRELER

YUNUS SÛRESİ (5. Ciltten Devam) 7
HÛD SÛRESİ 61
YUSUF SÛRESİ 161
RA'D SÛRESİ 259
İBRÂHİM SÛRESİ 331
HİCR SÛRESİ 403
NAHL SÛRESİ 457
İSRÂ SÛRESİ (1-8. Âyetler Arası) 569

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

YUNUS SÛRESİ

[5. Ciltten Devam]

Kur'ân'ın Mucize Oluşu:

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٤٠﴾

37. Bu Kur'ân, Allah'a ait olmayıp da ondan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o Kitab'ı açıklayandır. Onda şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbindendir.

38. Yoksa, Onu Muhammed uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da onun benzeri bir sûre getirin.

39. Bilâkis, onlar ilmini kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan Kur'ân'ı yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zâlimlerin sonu nasıl oldu!

Scanned with CamScanner

40. İçlerinden öylesi var ki ona inanır, yine onlardan öylesi de var ki, ona inanmaz. Rabbin bozguncuları en iyi bilendir.

Tefsiri:

Bu âyetler Kur'ân'ın mucize olduğunu, beşerin onun ne bir mislini, ne onun gibi on âyet, ne de bir âyet getirebileceklerini açıklıyor. Çünkü Kur'ân fesahati, belagati, vecizliği, tatlılığı, dünya ve âhirette fayda verecek zengin mânâları içermesi itibariyle ancak ve ancak zatında, sıfatlarında, fiil ve sözlerinde hiçbir şeye benzemeyen Allah (c.c.) katından olabilir. Zira Allah'ın kelamı mahlukatın kelamına benzemez.

İşte Allah (c.c.) onun için şöyle buyuruyor: *"Bu Kur'ân Allah'a ait olmayıp da ondan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir."* Yani, böyle bir Kur'ân ancak Allah (c.c.) katından olabilir. Bu beşerin sözüne benzememektedir. *"Ancak kendinden öncekini doğrulayan"* yani daha önceki kitapları doğrulayan, onlar üzerinde hakim, onlarda meydana gelmiş olan tahrif, te'vil ve değiştirmeleri açıklayan *"ve o Kitab'ı açıklayandır. Onda şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbindendir."* Yani, hükümleri, helal ve haramları kesin bir hakikat olarak tam ve tatmin edecek şekilde açıklar. Bu da akıllarda onun alemlerin Rabb'i katından olduğuna dair hiçbir şüphe bırakmaz.

[3739] Nitekim Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan nakledilen şu söz daha önce geçti. "Onda sizden öncekilerin haberi, sizden sonrakilerin bilgisi ve aranızdaki muamelelerin hükmü vardır."[1] Yani, geçmişteki ve gelecekteki olayların haberi, insanlar arasındaki problemlerde Allah'ın (c.c.) sevdiği ve razı olduğu şeriattaki hükümlerin beyanı vardır.

"Yoksa, "Onu Muhammed uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da onun benzeri bir sûre getirin." Yani, eğer bunun Allah (c.c.) katından olmadığına dair iddiada bulunuyor, iftira atıyor ve şüphe duyuyorsanız, yalan ve iftirayla "Bu kesinlikle Muhammed'in sözüdür." diyorsanız Muhammed de sizin gibi bir beşerdir. İddianıza göre böyle bir Kur'ân uydurmuşsa siz de onun benzeri, yani o türden bir sûre getirin. Bu konuda da gücünüzün yettiği tüm insanların ve cinlerin yardımına başvurun.

---

1 Kitabın başında hem hadis-i şerif hem Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın sözü şeklindeki rivâyetler zikredildi. Tercih edilen bunun Hz. Ali (radıyallâhu anh) sözü olduğudur.

Scanned with CamScanner

Bu onlara meydan okumada üçüncü adımdır. Çünkü Allah (c.c.) onlara meydana okumuş ve Kur'ân'ın Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından olduğu iddialarında samimi iseler sadece onun getirdiğine benzer bir kitapla karşı koymaya ve istediklerinden yardım almaya çağırmıştır. Onların bunu yapamayacaklarını ve bir yol bulamayacaklarını bildirmiştir. Allah (c.c.) evvela *"De ki: Andolsun, bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler."* (İsrâ, 88) buyurmuştur. Sonra bunun sınırını daraltarak onlara Hud sûresinin baş tarafında *"Yoksa, "Onu (Kur'ân'ı) kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz Allah'tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin."* (Hûd, 13) diye seslenmiştir. Sonra bir sûreye inerek *"Yoksa, "Onu Muhammed uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da onun benzeri bir sûre getirin."* (Hûd, 38) buyurmuştur. Aynı şekilde Medeni sûrelerden olan Bakara sûresinde de onlara Kur'ân'dan bir sûre getirmekle meydan okumuş ve bunu asla yapamayacaklarını bildirerek şöyle buyurmuştur: *"Bunu yapamazsanız -ki elbette yapamayacaksınız- yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının. Çünkü o ateş kafirler için hazırlanmıştır."* (Bakara, 24)

Oysa fesahat onlarda bir karakter olup bu şiirlerinde ve muallakatlarında (Kabe duvarına asılan meşhur kasideleri) zirveye ulaşmıştır. Fakat Allah (c.c.) katından kendilerine hiçbirinin karşı koyamayacağı bir söz geldi. Onlardan kimisi bu sözün belağatı, tatlılığı, hoş ve akıcılığı, anlatım ve ifade güzelliğinden öğrendikleriyle iman etti. Dolayısıyla Kur'ân'ı en iyi bilen, en iyi anlayan, ona en çok tabi olan ve en çok boyun eğen insanlar oldular. Nitekim sihirbazlar da sihrin türlü sanatlarını bildiklerinden dolayı Mûsâ (a.s)'ın yaptığının ancak Allah (c.c.) tarafından gönderilmiş, O'nun tarafından desteklenen ve yardım gören birinden sadır olacağını, bunu bir beşerin ancak Allah'ın (c.c.) izniyle yapabileceğini bildiler. İsa (a.s) da tıp alimlerinin ve hastaları iyileştirmenin yaygın olduğu bir zamanda peygamber gönderilmişti. O da dilsizleri ve abraşları tedavi ediyor, Allah'ın izniyle ölüleri diriltiyordu. Bu şeyler ise tedavi edilemeyen ve ilacı bulunmayan şeylerdi. Onun da Allah'ın (c.c.) kulu ve peygamber olduğunu bilen bildi.

Scanned with CamScanner

[3740] O yüzden sahih bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Peygamberlerden her birine mutlaka, öyle birine insanın iman edeceği mucizeler verildi. Bana verilen de Allah'ın (c.c.) bana vahyettiği vahiydir. Dolayısıyla (benim bu mucizem Kur'ân çağlar boyunca yaşayacağından dolayı) ben onların takipçisi en fazla olanı olacağımı umuyorum."*[2]

"Bilâkis, onlar ilmini kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan Kur'ân'ı yalanladılar." Yani, cehaletleri ve beyinsizlikleriyle onu yalanlayana dek hidayet ve hak dine dair hiçbir bilgi edinmemişlerdi. Dolayısıyla Kur'ân'ı anlamadan ve tanımadan yalanladılar. *"Onlardan öncekiler de"* geçmiş ümmetler de *"böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zâlimlerin sonu nasıl oldu!"* Yani, elçilerimizi zulüm ve büyüklenmeyle, küfür, inat ve cehaletle yalanlamaları sebebiyle onları nasıl helak ettiğimize bak. Öyleyse ey yalanlayıcılar, onların başına gelenlerin sizin de başınıza gelmesinden sakının.

"Onlardan kimisi inanır" Yani: Ey Muhammed! Senin kendilerine peygamber gönderildiğin kimselerden bazıları bu Kur'ân'a inanır, sana uyar ve gönderildiğin hidayetten istifade eder. *"Onlardan kimisi ise inanmaz."* Bilakis O'nu inkar üzere ölür ve o hâl üzere diriltilir. *"Rabbin bozguncuları en iyi bilendir."* Yani, kimin hidayeti hak ettiğini bilip ona hidayet eder, kimin sapıklığı hak ettiğini bilip onu da saptırır. O Adil'dir, asla zulmetmez. Bilakis herkese hak ettiğini verir. O yücedir, mukaddestir, tüm noksanlıklardan münezzehtir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur.

İnatçılara Yapabileceğin Bir Şey Yoktur:

وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ أَنْتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

2 Buhârî ve başkaları rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

41. Onlar seni yalanlarlarsa de ki: Benim işim bana, sizin işiniz de sizedir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım.

42. Onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat sağırlara -üstelik akılları da ermiyorsa- sen mi duyuracaksın?

43. Onlardan sana bakan da vardır. Fakat, -hele göremiyorlarsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?

44. Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, ama insanlar kendilerine zulmederler.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine şöyle buyuruyor: Eğer bu müşrikler seni yalanlarsa onlardan ve yaptıklarından uzaklaş. *"Benim işim bana, sizin işiniz de sizedir."* Bu Allah'ın (c.c.) şu buyruğu gibidir: *"Ey Muhammed! De ki: Ey kafirler! Ben sizin taptıklarınıza tapmam. Benim taptığıma da sizler tapmazsınız.Ben de sizin taptığınıza tapacak dağilim. Benim taptığıma da sizler tapmıyorsunuz. Sizin dininiz size, benim dinim banadır."* (Kâfirûn, 1-6) İbrâhim (a.s) ve takipçileri de müşriklere şöyle demişlerdi: *"Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir."* (Mümtehine, 4)

"Onlardan seni dinleyenler vardır." Yani, senin güzel sözlerini, Kur'ân-ı Kerim'i, kalplere, bedenlere ve dine faydalı doğru ve fasih hadislerini dinleyenler vardır. Aslında bunlar gayet yeterlidir. Fakat hidayet sana da onlara da bırakılmış bir şey değildir. Çünkü senin sağıra söz duyurmaya gücün olmadığı gibi, Allah'ın izni olmadıkça onları hidayete erdirmeye de gücün yoktur.

"Onlardan sana bakan da vardır." Yani, sana, sendeki sükunet ve vakara, güzel simaya, hoş ahlaka, basiret ve akıl sahipleri için senin peygamber olduğuna açıkça delalet edecek açık delil vardır. Bunlar diğerleri gibi bakıyorlar. Fakat diğerlerinde gerçekleşen hidayet bunlarda gerçekleşmiyor. Aksine, mü'minler sana saygı ve tazim gözüyle, kafirler ise küçümseyen bir gözle bakıyorlar. *Seni gördükleri zaman: "Bu mu Allah'ın peygamber olarak gönderdiği! "diyerek hep seni alaya alıyorlar. Şayet ilahlarımıza inanmakta sebat göstermeseydik, gerçekten bizi neredeyse ilahlarımızdan saptıracaktı"*

Scanned with CamScanner

diyorlar. Azabı gördükleri zaman, asıl kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler!" (Furkân, 41-42)

Yüce Allah sonra kendisinin hiç kimseye hiçbir haksızlık yapmadığını haber veriyor. Eğer onunla bir takım kişilere hidayet etmiş, körlükten çıkarıp gören yapmış, kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı kalpleri açmış, başka kimseleri ise imandan saptırmışsa; ilmi, hikmeti ve adaleti sebebiyle mülkünde dilediği şekilde tasarrufta bulunan, başkaları yaptıklarından hesaba çekilirken hesaba çekilmeyen hakim odur.

"Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, ama insanlar kendilerine zulmederler."

[3741] Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivayete göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rabb'inin şöyle buyurduğunu söyledi: *"Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım. Onu aranızda da haram kıldım. O halde birbirinize zulmetmeyin..... Ey kullarım! Bunlar sizin amelleriniz. Sizin için teker teker kaydediyorum ve sonra karşılığınızı eksiksiz vereceğim. Artık o vakit kim bir nimet bulursa Allah'a hamd etsin. Kim de başka bir şey bulursa ancak kendisini yersin."*[3] Hadisi Müslim uzun şekilde rivayet etmiştir.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوٓا إِلَّا سَاعَةً مِنَ ٱلنَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ قَدْ خَسِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَآءِ ٱللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

45. O gün, Allah'ın onları sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltip toplandıklarında, birbirlerini tanırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Zaten onlar doğru yola gitmemişlerdi.

Tefsiri:

Yüce Allah insanlara kıyâmetin kopacağını ve onların kabirlerinden mahşer alanına toplanacaklarını hatırlatarak şöyle buyuruyor: *"O gün, Allah'ın onları"* dünyada *"sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltip toplandıklarında, birbirlerini tanırlar."* Yani, onlar

3 Müslim, 2577; Ahmed b. Hanbel, 5/160; Tirmizî, 2495; İbn Mâce, 4257; İbn Hibbân, 619.

Scanned with CamScanner

oraya getirtilecekleri gün sanki dünyada günün sadece bir saati kadar kalmışlar gibi hissedecekler. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Onlar hakkında acele etme, onlar vadedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar!"* (Ahkâf, 35) Yine: *"Kıyâmet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar."* (Nâziât, 46) buyurur. Allah (c.c.) yine: *"O günde Sûr'a üflenir ve biz o zaman günahkârları, gözleri (korkudan) gömgök bir halde mahşerde toplarız.Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: 'Dünyada sadece on gün kaldınız. Aralarında konuştukları konuyu biz daha iyi biliriz.' Onların en olgun ve akıllı olanı o zaman: 'Bir günden fazla kalmadınız' der."* (Tâhâ, 102-104) *"Kıyâmet koptuğu gün, günahkârlar, (dünyada) ancak pek kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler."* (Rûm, 55) buyurur. Bütün bunlar ahiret yurdunda dünya hayatına kısa bir süre gözüyle bakılacağının delilidir. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"(Allah inkarcılara) 'Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?' diye sorar. 'Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık. İşte sayanlara sor' derler. Sadece az bir süre kaldınız; keşke siz (bunu) bilmiş olsaydınız!"* (Mü'minûn, 112-114)

"Birbirlerini tanırlar" Yani, orada evlatlar, babalar ve akrabalar dünyadaki gibi birbirlerini tanırlar. Fakat her biri kendi derdiyle meşguldür. Nitekim Allah (c.c.) *"Sûr'a üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar."* (Mü'minûn, 101) buyurur. Yine şöyle buyurur: *"Dost, dostu sormaz. Birbirlerine gösterilirler (fakat herkes kendi derdindedir). Günahkâr kimse ister ki, o günün azabından (kurtuluş için) oğullarını, karısını ve kardeşini, kendisini koruyup barındıran tüm ailesini ve yeryüzünde kim varsa hepsini fidye olarak versin de, tek kendini kurtarsın. Fakat ne mümkün! Bilinmeli ki, o (cehennem) alevlenen bir ateştir."* (Meâric, 10-15)

"Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Zaten onlar doğru yola gitmemişlerdi." Yüce Allah başka bir âyette *"O gün (Peygamber'i ve ahireti) yalan sayanların vay haline!"* (Mürselât, 15) buyurur. Çünkü onlar kıyâmet gününde kendilerini ve ailelerini hüsrana ve büyük zarara uğratmışlardır. İyi bilinsin ki apaçık hüsran budur. Asıl büyük kayıp budur. Özlem ve pişmanlık gününde dostlarından ayrı düşürülenin ziyanından daha büyük ziyan ve hüsranlık yoktur.

Scanned with CamScanner

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

46. Ya onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını sana gösterir veya seni vefat ettiririz. Her halükarda onların dönüşü bizedir. Sonra, Allah onların yapmakta olduklarına da şâhittir.

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman aralarında adaletle hükmedilir ve asla zulme uğramazlar.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine hitaben şöyle buyuruyor: *"Ya onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını sana gösterir"* Yani, ya onlar hakkında senin gözünü aydın etmek için onları cezalandırır, intikam alırız. *"veya (göstermeden) seni vefat ettiririz. Her halükarda onların dönüşü bizedir."* Dönüp varacakları ve gelecekleri Allah'tır. Allah (c.c.) ise senden sonra da onların fiillerine şahit olacaktır.

[3742] Nitekim Taberânî, Huzeyfe b. Esid'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Dün bu odada bana ümmetimin baştan sona hepsi sunuldu."* buyurdu. Bir adam "Ya Rasûlallah! Sana yaratılanlar sunulur, fakat yaratılmamış olanlar nasıl sunuldu?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlar da bana çamurda şekillendirildiler. Öyle ki ben onlardan birini sizden birinin arkadaşını tanımasından daha iyi tanırım."* buyurdu.[4] Bunu İbn Ebî Şeybe de yine Huzeyfe b. Esid'den benzer bir lafızla rivayet etmiştir.[5]

---

4 Zayıftır. Taberânî (3055) rivayet etmiştir. Dâvûd b. Carud dışındaki râviler sikadır. Onun ise biyografisine rastlamadım. Korkarım ki o sonraki hadisteki Ziyad b. Münzir'dir. Çünkü onun künyesi Ebû Carud'dur. Sonraki dipnota bak.

5 Çok zayıftır. Taberânî (1054) rivâyet etmiş, Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (16712): Senedindeki Ziyad b. Münzir yalancıdır, demiştir. el-Mizan'da (2965) şöyle denilmiştir: Ziyad b. Münzir; Ebû Carud el-Kufi'dir. İbn Maîn: Yalancıdır, Nesâî ve Dârekutnî: Metruktur, demişlerdir. Hadisi Bezzâr da başka bir vecihten rivâyet etmiştir. Heysemî (16713): Senedindeki Zekeriyya b. Yahyâ el-Kisai metruktur, demiştir.

Scanned with CamScanner

"Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman aralarında adaletle hükmedilir ve asla zulme uğramazlar." Mücâhid: Kastedilen kıyâmet günüdür. Nitekim Allah (c.c.) *"Yeryüzü, Rabbinin nuru ile aydınlanır, kitap konulur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez."* (Zümer, 69) buyurur. Çünkü her ümmet Allah'a (c.c.) peygamberinin yanında, iyiliklerini ve kötülüklerinin kayıtlı olduğu amel defterleri şahitlik etmek üzere konmuş olarak, amellerini kaydeden Kiramen Katibin meleklerinin de huzurunda arz edilir. Her ümmet bu şekilde sırayla Allah'a (c.c.) arz edilir. Bu şerefli ümmet de en son yaratılan ümmet olsa da kıyâmet gününde ilk mahkeme olacak ve ilk hüküm verilecek ümmettir.

[3743] Nitekim Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Biz (dünyada) sonuncular ve kıyâmet günü hükmü bütün kullardan önce verilecek ilkleriz."* buyurduğunu rivayet etmişlerdir.[6] Ümmeti bu önceliği ancak peygamberinin şerefi sebebiyle almıştır. Allah'ın (c.c.) rahmetleri ve selamı hesap gününde kadar sürekli üzerinde olsun.

Müşrikler: Tehdit Ettiğiniz Şey Ne Zaman Gerçekleşecek?

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُل لَّآ أَمْلِكُ
لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَآءَ اللَّهُ ۗ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ ۚ إِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ فَلَا
يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ
بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ
ءَامَنتُم بِهِۦٓ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ كُنتُم بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا
ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

48. "Doğru iseniz, bu söylediğiniz vaad ne zamandır?" diyorlar.

49. De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar, ne de bir menfaat verme gücüne sahibim" Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri giderler.

6 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

50. De ki: Ne dersiniz? Allah'ın azabı size geceleyin veya gündüzün gelirse ne yaparsınız? Suçlular ondan birini istemekte acele ediyorlar!

51. Başınıza belâ geldikten sonra mı O'na îman edeceksiniz? Şimdi mi? Halbuki onu istemekte acele ediyordunuz?

52. Sonra o zulmedenlere, "Ebedî azabı tadın!" denilecek. Kazanmakta olduğunuzdan başkasının karşılığını mı bulacaksınız?

Tefsiri:

Yüce Allah bu müşriklerin azabın acele gelmesini istemedeki, kendilerine hiçbir faydası olmayacağı halde belirlenmeden önce vaktini sormalarındaki küfürlerini haber veriyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler."* (Şûrâ, 18) Yani, bizzat ne zaman gerçekleşeceğini bilmeseler de mutlaka olacağını ve gerçekleşeceğini bilirler. O yüzden yüce Allah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e onlara şöyle cevap vermeye yönlendiriyor: *"De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar, ne de bir menfaat verme gücüne sahip değilim"* Yani, ben sadece Allah'ın (c.c.) bana öğrettiğini haber veriyorum. Allah (c.c.) beni muttali kılmadıkça kendimden bilebileceğim hiçbir şeyi bilme gücüm yoktur. Çünkü ben Allah'ın kulu ve size göndermiş olduğu elçisiyim. Ben size kıyâmetin geleceğini ve mutlaka olacağını haber verdim. Ancak Allah (c.c.) beni ne zaman olacağına dair bilgilendirmiş değil. Fakat *"Her ümmetin bir eceli vardır."* Yani, her neslin kendisi için belirlenmiş belli bir ömrü vardır. Ömrü sona erdiğinde *"artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri giderler."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi (ölümünü) ertelemez."* (Münâfikûn, 11) buyurur.

Yüce Allah sonra Allah'ın azabının onlara ansızın geleceğini bildirerek şöyle buyuruyor: *"De ki: "Ne dersiniz? Allah'ın azabı size geceleyin veya gündüzün gelirse ne yaparsınız? Suçlular ondan birini istemekte acele ediyorlar! Başınıza belâ geldikten sonra mı O'na îman edeceksiniz."* Yani, onlara azap geldiğinde *"Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık."* (Secde, 12) derler. Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik, derler. Fakat*

Scanned with CamScanner

azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kafirler hüsrana uğrayacaklardır." (Mü'min, 84-85)

Allah (c.c.) sonra şöyle buyuruyor: *"Sonra o zulmedenlere, 'Ebedî azabı tadın!" denilecek.'* Yani, kıyâmet günü azarlanarak ve susturularak onlara böyle denilecek. Nitekim Allah (c.c.) Kur'ân'ın bir yerinde şöyle buyurur: *"O gün cehennem ateşine itilip atılırlar da, işte yalanlayıp durduğunuz ateş budur denilir. Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz? Girin oraya, sabretseniz de sabretmeseniz de artık sizin için birdir. Siz ancak yaptıklarınızın karşılığına çarptırılacaksınız."* (Tûr, 13-16)

وَيَسْتَنْبِـُٔونَكَ أَحَقٌّ هُوَ ۖ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ ۖ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾
وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ ۗ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

53. "O, bir gerçek midir?" diye senden haber istiyorlar. De ki: Evet, Rabbime andolsun ki o şüphesiz gerçektir ve siz âciz bırakacak değilsiniz.

54. Kendine zulmeden herkesin yeryüzü dolusu malı olsa elbette onu feda eder. Ve azabı gördükleri zaman pişmanlıklarını gizlerler. Aralarında adaletle hüküm verilir ve onlara zulmedilmez.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"O"* yani bedenlerin toprağa dönüştükten sonra diriltilmeleri ve kabirlerden kalkmaları *"bir gerçek midir?" diye senden haber istiyorlar. De ki: "Evet, Rabbime andolsun ki o şüphesiz gerçektir ve siz âciz bırakacak değilsiniz."* Yani, sizin toprağa dönüşmeniz Allah'ı (c.c.) sizi yoktan var ettiği gibi tekrar diriltmekten aciz bırakacak değildir. Çünkü *"Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir."* (Yâsin, 82) Kur'ân'da bu âyetin benzeri sadece iki âyet vardır. Allah (c.c.) o âyetlerde peygamberine tekrar dirilmeyi inkar edenlere yemin etmesini emretmiştir. Bunların biri Sebe sûresindeki *"İnkârcılar: Kıyâmet bize gelmeyecek, dediler. De ki: Hayır! Gaybı bilen Rabbim hakkı için o, mutlaka size gelecektir."* (Sebe, 3) âyeti, diğeri ise Teğâbun sûresindeki *"İnkâr edenler,*

Scanned with CamScanner

kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: Hayır! Rabbime andolsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu, Allah'a göre kolaydır." (Teğâbun, 7) âyetidir.

Sonra Allah (c.c.) kıyâmet gününde kafirin Allah'ın (c.c.) azabından kurtulmak için dünya dolusu altın vermeyi temenni edeceğini bildiriyor: *"Kendine zulmeden herkesin yeryüzü dolusu malı olsa elbette onu feda eder. Ve azabı gördükleri zaman pişmanlıklarını gizlerler. Aralarında adaletle"* yani hak ile *"hüküm verilir ve onlara zulmedilmez."*

O Allah ki:

أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

55. Bilesiniz ki, göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Yine bilesiniz ki; Allah'ın vaadi haktır, fakat onların çoğu bilmez.

56. O hem diriltir, hem de öldürür ve yalnız O'na döndürüleceksiniz.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin göklerin ve yerin maliki olduğunu, vaadinin hak olup mutlaka gerçekleşeceğini, onları yarattığını, öldürdüğünü ve dönüşlerinin O'na (c.c.) olacağını, kendisinin de bunlara kadir olduğunu, parçalanmış ve dünyanın karalarına, denizlerine ve çöllerine dağılmış olan bedenleri çok iyi bildiğini bildiriyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

57. Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifâ, mü'minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.

58. De ki: Ancak Allah'ın lütfü ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler. Bu onların topladıklarından daha hayırlıdır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah kullara Allah'ın (c.c.) değerli peygamberine indirdiği nimetini hatırlatarak şöyle buyuruyor: *"Ey insanlar! Size Rabbinizden..."* kötülüklerden engelleyici *"bir öğüt, gönüllerdekine..."* yani gönüllerdeki şek ve şüphelere *"bir şifâ..."* şifa oluşu iğrenç ve pis düşünceleri gönüllerden atmasıdır. *"mü'minler için bir hidayet ve rahmet..."* yani mü'minler için hidayet ve rahmet kaynağı *"gelmiştir."* Bu sadece ona iman eden, doğrulayan ve yakinen inananlar içindir. Nitekim yüce Allah başka bir âyete şöyle buyurur: *"Biz, Kur'ân'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, mü'minler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır."* (İsrâ, 82) Bir âyette de: *"De ki: O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'ân onlara kapalıdır. Sanki onlara uzak bir yerden bağırılıyor da Kur'ân'da ne söylendiğini anlamıyorlar."* (Fussilet, 44) buyurur.

Allah (c.c.) sonra şöyle buyuruyor: *"De ki: "Ancak Allah'ın lütfü ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler."* Yani, onlar ancak kendilerine Allah (c.c.)'dan gelmiş hidayet ve hak dine sevinsinler. Çünkü bu onunla sevindikleri şeylerin en üstünüdür. *"Bu onların topladıklarından"* yığıp biriktirdiklerinden, mutlaka yok olup gidecek geçici ve fani güzelliklerden *"daha hayırlıdır."* Nitekim İbn Ebî Hâtim bu âyetin tefsirinde Eyfa' b. Abdullah el-Kelai'den şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a Irak'ın haraç vergileri getirildiğinde o ve bir kölesi dışarı çıktılar. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) develeri saymaya başladı. Onların beklenenden fazla olduğunu görünce "Yüce Allah'a hamd olsun" demeye başladı. Kölesi de "Bu Allah'ın lütfu ve rahmetidir" diyordu. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle dedi: "Yalan söyledin. Bu, hakkında Allah'ın (c.c.) *"De ki: "Ancak Allah'ın lütfü ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler. Bu onların topladıklarından daha hayırlıdır."* buyurduğu şey değildir. Bu, onların topladıklarındandır. Bunu Taberânî de muttasıl senetle rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Kişinin Kendi Hevasına Göre Hüküm Koyması:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَآ أَنْزَلَ اللهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا ۗ قُلْ آللهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ إِنَّ اللهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

59. De ki: "Allah'ın size indirdiği rızktan bir kısmını helâl, bir kısmını da haram kılmanıza ne dersiniz?" De ki: "Allah mı size izin verdi? Yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"

60. Allah'a karşı yalan uyduranların kıyâmet günündeki âkibetleri hakkında kanaatleri nedir? Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmezler.

Tefsiri:

İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Dahhâk, Katâde ve Zeyd b. Eslem şöyle demişlerdir: Âyet Bahîre (Putlar için tahsis edilen ve sağımı yasaklanan deve), Sâibe (putlar için serbest bırakılan ve üzerine yük vurulmayan deve) ve Vasîle (on batın tek veya yedi batın ikiz doğurmuş deve) gibi hayvanları kendi görüşleriyle haram veya helal eden müşriklere reddiye olarak indi. Allah (c.c.) başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a pay ayırıp zanlarınca, bu Allah'a, bu da ortaklarımıza (putlarımıza) dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmıyor, fakat Allah için ayrılan ortaklarına ulaşıyor! Ne kötü hüküm veriyorlar?..."* (En'âm, 136) ve sonrasındaki âyetler.

[3744] İmam Ahmed b. Hanbel, Mâlik b. Nedala'dan şöyle nakleder: Pejmurde bir halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim. *"Malın var mı?"* dedi. "Evet" dedim. *"Hangi tür mallardan?"* buyurdu. "Her türden malım var; deve, köle, at ve koyun." dedim. *"Allah (c.c.) sana bir mal verdiğinde üzerinde görünsün."* buyurdu. Sonra şöyle devam etti: *"Kavminin develeri kulakları sağlam olarak yavrular, kavmin bir ustura alıp kulaklarını keser ve "Bu beşincide dişi doğurmuş adak sayılan hayvandır" der mi? Kulağını veya derisini yarıp "bu surmdur" der, onu sana ve ailene haram sayar*

Scanned with CamScanner

mı?" diye sordu. "Evet" dedim. *"Ancak Allah'ın sana verdiği helaldir. Allah'ın pazusu senin pazundan daha kuvvetlidir. Allah'ın (c.c.) usturası senin usturandan daha keskindir...."* buyurdu. Râvî hadisin gerisini de nakletmiştir.[7] İmam Ahmed b. Hanbel sonra bunu Süfyân b. Uyeyne'nin... nakliyle rivayet etmiştir. Bu senedi kuvvetli sahih bir hadistir.

Allah (c.c.) hiçbir delil ve mesnedi olmaksızın sadece kendi görüş ve keyfine göre Allah'ın (c.c.) helal kıldığını haram, haram kıldığını helal yapan kimseleri eleştiriyor. Sonra onları kıyâmet günüyle tehdit ederek şöyle buyuruyor: *"Allah'a karşı yalan uyduranların kıyâmet günündeki âkibetleri hakkında kanaatleri nedir?"* Yani, onlar kıyâmet günü bize döndükleri vakit kendilerine ne yapılacağını sanıyorlar?

"Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir." buyruğunu imam Taberî: Yani, onlara cezalarını peşinen dünyada vermemek sûretiyle onlara lütufta bulunur, diye tefsir etmiştir. Ben derim ki: Burada Allah'ın (c.c.) dünyada yarattığı nimetleri insanlara helal kılması, sadece dünya ve dinlerinde kendilerine zarar verecek şeyleri haram kılmasının kastedilmiş olması mümkündür. *"Fakat onların çoğu şükretmezler."* Aksine Allah'ın (c.c.) ihsan ettiği nimetleri kendilerine yasaklar, kendilerine sıkıntı yaratarak bir kısmını helal bir kısmını haram yaparlar. Müşriklerin kendilerine koyduklarında ve Ehl-i kitap'ın dinlerinde uydurduklarında gerçekleşen hadise budur.

İbn Ebî Hâtim, Mûsâ b. Sabbah'tan *"Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir."* buyruğunun tefsirine dair şöyle rivayet etmiştir: Kıyâmet günü geldiğinde Allah'la dostlukları bulunan kimseler getirilip üç sınıf olarak Allah'ın (c.c.) huzurunda durdurulurlar. Birinci sınıftan bir adam getirilir. Allah (c.c.) ona "Ey kulum, amelleri neden yaptın?" diye sorar. O "Rabbim! Sen cenneti ve onun ağaçlarını, meyvelerini, nehirlerini, hurilerini, nimetlerini ve sana itaat eden kimselere hazırladığın başka lütuflarını yarattın. Ben de bunlara iştiyakımdan dolayı gecemi uykusuz, gündüzümüzü susuz (geceleri ibadet, gündüzleri oruçla) geçirdim." der. Allah (c.c.) "Ey kulum, sen sadece cennet için ameller işledin. İşte cennet; gir. Seni lütfumla ayrıca cehennemden azat ediyorum." der. Bunun üzerine o ve beraberindekiler (1. sınıftan insanlar) cennete girerler. Sonra ikinci sınıftan bir adam getirilir. Allah (c.c.) "Kulum, sen amelleri niçin yaptın?" diye sorar. O "Rabbim! Sen cehennemi ve onun

7 İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Müellifin söylediği gibi senedi sahihtir.

Scanned with CamScanner

bukağılarını, ateşini, kavurucu rüzgarlarını, simsiyah dumanlarını yarattın. Düşmanların ve asi kulların için hazırladığın başka şeyleri yarattın. Ben de bunlardan korkumdan gecemi uykusuz ve gündüzümü susuz geçirdim." der. Allah (c.c.) "Ey kulum! Sen bunları cehennemimden korktuğundan dolayı yapmışsın. Ben de seni cehennemden azat ediyordum. Kendimden bir lütuf olarak seni cennetime de koyuyorum." der. Ardından o ve beraberindekiler cennete girerler. Sonra üçüncü sınıf insanlardan bir adam getirilir. Allah (c.c.) "Ey kulum, amelleri niçin işledin?" diye sorar. O da: "Sana olan sevgimden ve iştiyakımdan dolayı. İzzetine yemin olsun ki, sana olan sevgi ve iştiyakımla geceleri uykusuz, gündüzleri susuz geçirdim." der. Bunun üzerine yüce Allah "Kulum, evet sen ancak bana olan sevginden ve iştiyakından dolayı ibadet ettin." deyip kula tecelli eder. "İşte benim, bak bana" buyurur. Sonra "İhsanımın bir parçası olarak seni cehennemden azat ediyor, cennetimi sana mübah kılıyor, meleklerimi seni ziyaret ettiriyorum. Sana bizzat kendim selam veriyorum." buyurur. Ardından o ve beraberindekiler cennette girerler.

Hiçbir Şey Allah'ın Bilgisi Dışında Kalmaz:

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ ۚ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَلَآ أَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾

61. "Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yapsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şâhidizdir. Çünkü ne yerde, ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki, apaçık kitapta bulunmasın."

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinin, ümmetinin ve bütün mahlukatın her saat, an ve saniyedeki hallerini bildiğini, göklerde ve yerdeki ister zerre kadar, ister daha küçük, isterse daha büyük olmak üzere

Scanned with CamScanner

o kadar küçük ve basit olmasına rağmen bunlardan hiçbirinin bilmesinden ve görmesinden gizli kalmayacağını, bunların hepsinin apaçık bir kitapta bulunduğunu bildiriyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."* (En'âm, 59) Yüce Allah kendisinin ağaçlar ve diğer cansız maddeler ile gezip dolaşan hayvanların hareketlerini bildiğini haber veriyor. Allah (c.c.) yine: *"Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet hepsi toplanıp Rablerinin huzuruna getirilecekler."* (En'âm, 38) buyurur. Yüce Allah yine: *"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır."* (Hûd, 6) buyurur. Bu varlıkların hareketini dahi bildiğine göre ibadetle emrolunmuş mükelleflerin hareketlerini nasıl bilmez. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Sen O mutlak galip ve engin merhamet sahibine güvenip dayan. O ki, (gece namaza) kalktığın zaman seni görüyor. Secde edenler arasında dolaşmanı da (görüyor)."* (Şuarâ, 217-219) Yani, siz bu işlere başlarken biz de sizi izliyoruz. Sizi görüyor ve işitiyoruz.

[3745] Bu yüzden Cebrâil (a.s) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ihsan'ın ne olduğunu sorduğunda O (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'a, sanki O'nu görüyormuşcasına ibadet etmendir. Sen görmesen de O seni görmektedir."* diye cevap vermiştir.

Allah'ın Dostları:

أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ اللهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ اَلَّذِينَ
اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ
لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

62. Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyeceklerdir.

63. Onlar, iman edip de takvaya ermiş olanlardır.

Scanned with CamScanner

64. Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kazancın kendisidir.

Tefsiri:

Yüce Allah dostlarının, Rabb'lerinin açıkladığı gibi *"İman eden ve sakınan kimseler"* olduklarını bildiriyor. Dolayısıyla her takva ehli Allah'ın (c.c.) dostudur ve o yüzden onlara önlerindeki kıyâmet anı dehşetlerinden hiçbir *"korku yoktur ve onlar..."* dünyada arkalarında bıraktıkları şeyler için de *"üzülmeyeceklerdir."* İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve seleften bir çok kişi Allah dostlarının, "görüldüklerinde Allah'ın (c.c.) hatırlandığı kimseler" olduklarını söylemişlerdir.

[3746] Bu konuda Bezzâr'ın... Câfer b. Ebû Muğîre'den, onun Said b. Cübeyr'den, onun İbn Abbâs (radıyallâhu anh) onun da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği bir de hadis-i şerif vardır. Bir adam "Ya Rasûlallah! Allah'ın dostları kimlerdir?" diye sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Görüldüklerinde Allah'ın hatırlandığı kimselerdir."* buyurdu.[8] Bezzâr sonra: Bu ayrıca Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan mürsel olarak rivâyet edilmiştir, demiştir.

[3747] İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın kulları arasında öyle kullar vardır ki peygamberler ve şehitler onlara gıpta ederler."* buyurdu. O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Onlar kimlerdir ey Allah Rasûlü? Belki (bilirsek) onları severiz" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onlar birbirini malından veya soyundan dolayı değil Allah için seven kimselerdir. Nur yüzleriyle nurdan minberler üzerindedirler. Onlar insanlar korktuklarında korkmayacak, onlar üzüldüklerinde üzülmeyecekler."* buyurdu. Sonra *"Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyeceklerdir."* âyetini okudu.[9]

---

8 Mecmâu'z-Zevâid'de (16779) ifade edildiği gibi Bezzâr, İbn Mübârek (218) ve Taberânî (12325) rivayet etmişlerdir. Câfer'in sadece Said b. Cübeyr'den rivâyetleri zayıf olduğundan dolayı, hadis zayıftır. Metin de gariptir. Taberî bunu bir müsrel senetle (17726) tekrar etmiştir. Bir kez de sahabe sözü olarak (17718) rivâyet etmiştir ki o merfudan daha sahihtir. 17724 numaralı rivâyette İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak rivâyet etmiş olup o sahihtir.

9 İbn Hibbân (573); Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11236; Taberî, 17728). Hadis sahihtir. Şahitleri vardır ve onlardan biri sonraki hadistir.

Scanned with CamScanner

[3748] Sonra bunu Ebû Dâvûd (radıyallâhu anh) da benzer bir lafızla Hz. Ömer (radıyallâhu anh) kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etmiştir.[10] Aynı şekilde bunun senedi de iyidir. Fakat bunda Ebû Zür'a ile Hz. Ömer (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3749] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Bilinmeyen insanlardan ve uzak kabilelerden aralarında akrabalık bağı bulunmayan kimseler gelirler. Bunlar Allah (c.c.) için birbirlerini sevmiş, Allah (c.c.) için saf tutmuşlardır. Allah (c.c.) kıyâmet gününde onlara nurdan minberler koyup oturtacak. İnsanlar korku ve dehşete kapılacak, onlar ise kapılmayacaklar. Onlar hiçbir korku duymayan ve hiç üzülmeyen Allah dostlarıdırlar."*[11] Hadis uzun olup gerisi vardır.

"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır."

[3750] İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Allah'ın (c.c.) *"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır."* buyruğu hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O (dünyadaki müjde) müslümanın gördüğü veya kendisine gösterilen salih/güzel rüyadır."*[12] buyurmuştur.

[3751] İmam Taberî, *"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır."* buyruğu ile ilgili olarak Mısırlı bir adamdan rivayet etmiştir: Bir adam Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'a bu âyeti sordu. Ebû Derdâ: Ben bu soruyu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e soran bir adamdan sonra hiç duymadım. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona *"O müslümanın gördüğü veya kendisine gösterilen salih rüyadır; dünya hayatındaki müjdesidir. Onun âhiretteki*

10 Ebû Dâvûd (3527) ve Taberî (17729) rivayet etmişlerdir. Râvîleri sikadır, ancak Ebû Zür'a ile Hz. Ömer (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Fakat hadisin şahitleri olup onlarla hasen derecesinde olmaktadır.

11 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (5/343) ve Taberî (17730) rivayet etmişlerdir. Şehren b. Havşeb'den dolayı senedi şahitleriyle hasendir.

12 Hasendir İmam Ahmed b. Hanbel (6/445) ve Taberî (17732) rivayet etmişlerdir. Adı zikredilmemiş bir râvinin bulunması sebebiyle senedi zayıftır, fakat kuvvetlendiren başka hadisler vardır. Bizim "Ahkamu İbn el-Arabi" kitabı üzerine yazdığımız tahric kitabımıza başvurunuz. Orada bunu detaylıca ele aldım.

Scanned with CamScanner

müjdesi ise cennettir." diye cevap verdi.[13] İmam Taberî sonra bunu biraz farklı senetle yine Mısır'lı bir adamın bu âyetle ilgili Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'a sorması şeklinde rivayet etmiş ve bundan önceki rivâyetin benzerini zikretmiştir.

[3752] İmam Taberî Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu âyetin sorulduğunu ve onun benzer bir cevap verdiğini rivâyet etmiştir.[14]

[3753] İmam Ahmed b. Hanbel, Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ya Rasûlallah! *"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır"* âyeti hakkında ne dersin?" dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana senden önce ümmetimden kimsenin* -başka bir rivayette: senden önce hiç kimsenin- *sormadığı bir şey sordun. O salih kişinin gördüğü veya kendisine gösterildiği salih rüyadır"* buyurdu.[15]

Ebû Dâvûd Tayalisî, Evzâî ve Ali b. Mübârek de Ebû Seleme'den: "Bana söylendiğine göre Ubâde b. Sâmit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu âyeti sormuş..." diye rivayet etmişlerdir.

[3754] İmam Taberî, Humeyd b. Abdullah el-Müzeni'den şöyle nakleder: Bir adam Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'a gelerek "Sana Allah'ın kitabındaki bir âyeti soracağım; Allah'ın (c.c.) *"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır"* âyetini." dedi. Bunun üzerine Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh): Senden önce bunu bana soran hiç kimse olmadı. Ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordum, o da benzerini söyledi: *"Bunu bana senden önce hiç kimse sormadı.Bu mü'min kulun rüyada gördüğü salih rüyadır."*[16]

[3755] İmam Ahmed b. Hanbel bunu sonra Eyyûb b. Safvân'ın Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan nakliyle şöyle rivâyet etti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e *"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır"* âyetini

13 Hasendir. Tirmizî (2273) ve Taberî (17737) rivayet etmiştir. "Bir mısırlı"nın meçhul olması sebebiyle senedi zayıftır. Fakat bunun, kuvvetlendiren bir çok tariki ve şahidi vardır.

14 Senedi zayıftır. Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan naklen zikreden Ebû Sâlih ondan hadis işitmemiştir.

15 Ahmed b. Hanbel (5/315), Tirmizî (2275), İbn Mâce (3898) ve Taberî rivayet etmişlerdir.

16 Taberî (17740) rivayet etmişlerdir. Râvîlerden Yahyâ b. Said el-Humusi'den dolayı senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

sordum ve "Biz âhiret müjdesini bildik. Peki dünyadaki müjde nedir?" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kulun gördüğü veya ona gösterilen salih rüyadır. O nübüvvetin (peygamberliğin) kırk dört parçasından*[17] -başka bir rivayette yetmiş parçasından- *bir parçadır."* buyurdu.[18]

[3756] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh) kanalıyla şöyle nakletmiştir: Ebû Zerr (radıyallâhu anh) "Ya Rasûlallah! Adam bir amel yapıyor ve bundan dolayı insanlar onu övüyor ve methediyorlar. dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O mü'minin tez zamandaki müjdesidir"* buyurdu.[19] Bunu İmam Müslim rivayet etmiştir.

[3757] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır."* âyeti hakkında şöyle buyurdu: *"Güzel rüya mü'minin onunla müjdelendiği, peygamberliğin kırk dokuz parçasından biridir. Kim bu tür bir rüya görürse onu anlatsın. İyi olmayan bir rüya görürse, o da şeytandan olup onu hüzünlendirmek için yapmıştır. O durumda soluna üç defa üflesin, tekbir getirsin ve onu kimseye anlatmasın."*[20] Bunu diğer muhaddisler tahric etmemişlerdir.

[3758] İmam Taberî, Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır."* buyruğu hakkında şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Güzel rüya mü'minin onunla müjdelendiği, peygamberliğin kırk altı parçasından biridir."*[21]

---

17 Sayı hususunda sahih ve hasen senetli hadislerde farklı ifadeler olup en tercihe şayanı "kırk altı" sayısıdır. Bu İmam Buhârî'nin Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan, Buhârî ve Müslim'in Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan, Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyetlerinde geçmektedir.

18 Taberî (17745) rivâyet etmiştir. Senedindeki Mûsâ b. Ubeyde er-Rebzi zayıftır. Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan gelen sahih rivâyet bundan sonraki olup onda bu âyetin tefsiri yoktur.

19 Müslim, 2642; İbn Mâce, 4225; Ahmed b. Hanbel, 5/156; İbn Hibbân, 366.

20 Ahmed b. Hanbel (2/219) ve Taberî (1744) rivayet etmişlerdir. Râvîlerden Derrac ve İbn Lühey'a sebebiyle senedi zayıftır. Fakat sonuncusu İmam Taberî tarafından mütabaa edilmiştir. Ama Taberî'nin senedinde Reşdeyn b. Sa'd vardır ki o da zayıftır.

21 Taberî (17769) rivayet etmiştir. Râvîlerden Derrac sebebiyle senedi kuvvetli değildir. Zira o münker rivâyetlerde bulunmuştur. Hadis, âyet zikredilmemiş şekliyle Buhârî ve Müslim'in ittifaken rivâyet ettikleri bir hadistir.

Scanned with CamScanner

[3759] Yine İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır."* âyeti hakkında şöyle buyurduğunu nakleder: *"Dünyadaki müjde kulun gördüğü veya kendisine gösterilen güzel rüyadır. Âhiretteki müjde ise cennettir."*[22] İmam Taberî sonra bunu başka bir tarikle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Güzel rüya Allah'tan müjdedir. Bu müjdecilerdendir." İmam Taberî bu sözü bu tarikle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak rivayet etmiştir.

[3760] İmam Taberî yine Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müjde müslümanın gördüğü veya kendisine gösterilen güzel rüyadır."*[23]

[3761] Yine İmam Taberî, Ümmü Kürz el-Ka'biyye'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Peygamberlik gitmiş, geriye müjdeleyiciler (müjdeleyici güzel rüyalar) kalmıştır."*[24]

İşte İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Urve b. Zübeyr, Yahyâ b. Ebî Kesir, İbrâhim en-Nehâi ve Atâ b. Ebî Rebâh'tan, onların "dünyadaki müjde"yi güzel rüya ile tefsir ettikleri rivâyet edilmiştir.

Dünyadaki müjdeden kastın, meleklerin şu âyetlerdeki gibi ölüm anında mü'mini cennet ve mağfiret ile müjdemesi olduğu da söylenmiştir: *"Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara şöyle derler: Korkmayın, üzülmeyin, size vadolunan cennetle sevinin. Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin dostlarınızız. Gafûr ve rahîm olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır."* (Fussilet, 30-32)

[3762] Bera (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Mü'min öleceği zaman beyaz yüzlü ve beyaz elbiseli melekler gelerek "Ey hoş ve temiz ruh! Rahatlığa ve reyha-*

22 Taberî (17743) rivayet etmiştir. Senedindeki Ammar b. Muhammed kuvvetli değildir. A'meş de müdellistir ve burada an'anlı rivâyet yapmıştır.

23 Sahih bir hadistir. Taberî (17747) rivayet etmiştir. Senedi Ebû Bekir b. Ayyaş sebebiyle hasendir. Hadisin şahitleri vardır, ancak onlarda âyet zikredilmemiştir.

24 Sahih bir hadistir. Taberî (17747) hasen bir senetle rivayet etmiştir. Hadisin sahih hadislerden şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

na, kızgın olmayan bir Rabb'e (gitmek üzere) çık." derler. O da bedenden su damlasının su kabından çıkışı gibi çıkar."[25]

Mü'minlerin âhiretteki müjdeleri ise Allah'ın (c.c.) şu âyette buyurduğu gibidir: *"En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: İşte bu size vadedilmiş olan (mutlu) gününüzdür."* (Enbiyâ, 103) Allah (c.c.) yine: *"Mü'min erkeklerle mü'min kadınları, önlerinden ve sağlarından, (amellerinin) nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde, (onlara): Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetlerdir, denilir. İşte büyük kurtuluş budur."* (Hadîd, 12) buyurur.

Allah (c.c.) sonra şöyle buyuruyor: *"Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur."* Yani, bu vaad başkasıyla değiştirilmez, ondan dönülmez ve onda hiçbir değişiklik yapılmaz. Bilakis bu kararlaştırılmıştır ve sabittir. Mutlaka olacaktır. *"İşte bu, büyük kazancın kendisidir."*

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ أَلَا
إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ
﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ
فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

65. (Rasûlüm!) Onların (inkarcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah'ındır. O, işitendir, bilendir.

66. İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır. (O halde) Allah'tan başka ortaklara tapanlar neyin ardına düşüyorlar! Doğrusu onlar, zandan başka bir şeyin ardına düşmüyorlar ve onlar sadece yalan söylüyorlar.

67. O (Allah), geceyi içinde dinlenesiniz diye sizin için yaratan, (çalışıp kazanmanız için de) gündüzü aydınlık kılandır. Şüphesiz bunda dinleyen bir toplum için ibretler vardır.

25 Sahihtir. Abdurrezzak (6737), Ahmed b. Hanbel (4/287) ve Hâkim'in (1/37) rivâyet ettiği bir hadisten bir bölümdür. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. İbn Kayyim "Tehzibu's-sünen" de sahih olduğunu söylemiştir. Hadisin şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine şöyle buyuruyor: *"Onların"* yani o müşriklerin *"sözleri seni üzmesin."* Onlara karşı Allah'tan yardım iste ve O'na (c.c.) tevekkül et. *"Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah'ındır."* Yani, izzetin tamamı Allah'ın, peygamberinin ve mü'minlerindir. *"O, işitendir, bilendir."* Kullarının sözlerini işiten ve hallerini bilendir.

Sonra yüce Allah göklerin ve yerin mülkiyetinin sadece kendisine ait olduğunu, müşriklerin ise hiçbir şeye malik olmayan, hiçbir zarar ve fayda verme gücü bulunmayan putlara ibadet ettiklerini bildiriyor. Bunda hiçbir delil ve dayanaklarının bulunmadığını, sadece zan, tahmin, yalan ve iftiralarına uyduklarını haber veriyor.

Yüce Allah daha sonra da geceyi kullarının yorgunluk ve bitkinliklerini giderdikleri, hareketteki durgunlukla dinlendikleri istirahat ve dinlenme vakti kıldığını haber veriyor.

"gündüzü aydınlık kılandır." Yani, geçimlerini temin etmeleri, işlerini görmeleri, yolculukları ve başka işleri için ışıklı ve aydın kılandır. *"Şüphesiz bunda"*, bu hüccet ve delilleri "dinleyen", bunlardan ibret alarak bunları yaratan, takdir eden ve yürüten Allah'ın (c.c.) büyüklüğüne delil yapan *"bir toplum için ibretler vardır."* (Yûnus, 67)

قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

68. "Allah çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O bundan münezzehtir. O hiçbir şeye ihtiyaç duymayan yegane zattır. Göklerde ve yerde ne varsa hep O'nundur. Bu hususta yanınızda herhangi bir delil yoktur. Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?

Scanned with CamScanner

69. De ki: "Allah'a karşı yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler."

70. Dünyada bir miktar geçim sağlarlar, sonra dönüşleri bizedir sonra da inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlara şiddetli azabı tattırırız.

Tefsiri:

Yüce Allah, kendisinin oğlu olduğunu iddia edenlere cevap vererek şöyle buyuruyor: *"Allah çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O bundan münezzehtir. O hiçbir şeye ihtiyaç duymayan yegane zattır."* Yani, Allah (c.c.) çocuk edinmekten münezzehtir. O (c.c.) hiçbir şeye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır. *"Göklerde ve yerde ne varsa hep O'nundur."* Yani, her şey onun malı-mülkü ve kulu iken yarattığı şeyden nasıl çocuğu olabilir? *"Bu hususta yanınızda herhangi bir delil yoktur."* Yani, söylemekte olduğunuz bu yalan ve iftiraya hiçbir deliliniz yoktur. *"Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?"* Bu onlara yönelik bir reddiye, kesin bir uyarı ve sert bir tehdittir. Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"'Rahmân çocuk edindi' dediler. Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir! Rahmân'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden. Halbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şanına yakışmaz. Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahmân'a gelecektir.O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tesbit etmiştir. Bunların hepsi de kıyâmet gününde O'nun huzuruna tek başına gelecektir."* (Meryem, 88-95)

Yüce Allah sonra oğlu olduğunu iddia ederek kendisine yalan ve iftira atanları, onların dünya ve ahrette asla kurtuluşa eremeyecekleriyle tehdit ediyor. Allah (c.c.) onlara dünyada mühlet verir, bir miktar menfaatlendirir ve tuzağa çeker. Sonra da onları çetin bir azaba düçar eder. Nitekim burada şöyle buyurur: *"Dünyada"* kısa bir süre için *"bir miktar geçim sağlarlar, sonra"* kıyâmet günü *"dönüşleri bizedir. Sonra da inkâr etmekte oldukları şeylerden"* Yani, küfürlerinden, Allah (c.c.)'a bir takım asılsız ve uydurma yalan ve iftira atmalarından *"ötürü onlara şiddetli"* acı ve elem veren *"azabı tattırırız."*

Scanned with CamScanner

Nûh (a.s)'ın Kavmine Hitabı:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾

71. Onlara Nûh'un haberini oku: Hani O kavmine demişti ki: "Ey kavmim! Eğer benim uzun süre aranızda durmam ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, bilin ki ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Bundan sonra vereceğiniz hükmü, bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin.

72. Eğer yüz çeviriyorsanız, zaten ben sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve ben müslümanlardan olmakla emrolundum.

73. Yine de onu yalanladılar, biz de hem onu hem de gemide onunla beraber bulunanları kurtardık ve onların yerine bunları getirdik; âyetlerimizi yalanlayanları da boğduk. Bak ki uyarılanların sonu nasıl oldu!

Tefsiri:

Yüce Allah Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: *"Onlara Nûh'un haberini oku"* Yani, seni yalanlayan ve karşı gelen Mekke kafirlerine Nûh (a.s) ile onu yalanlayan kavminin hikayesini haber ver ve anlat. Allah'ın (c.c.) nasıl baştan sona hepsini boğmak sûretiyle onları helak ettiğini ve köklerini kazıdığını anlat ki bunlar da onların başına gelen helak ve yok olmanın kendilerine de gelmemesi için sakınsınlar. *"Hani O kavmine demişti ki: "Ey kavmim! Eğer benim uzun süre aranızda durmam"* içinizde

Scanned with CamScanner

bulunmam *"ve"* size *"Allah'ın âyetlerini"* yani, hüccet ve burhanlarını *"hatırlatmam size büyük geldi ise"* yani, bu sizin ağırınıza geldiyse *"bilin ki ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim."* Yani, şunu bilin ki sizin ağırınıza gitsin veya gitmesin ben buna hiç aldırış etmem ve yapmakta olduğum şeyi bırakmam. *"Siz de ortaklarınızla"* yani Allah (c.c.) dışında ibadet ettiğiniz put ve heykellerden şeriklerinizle *"beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Bundan sonra vereceğiniz hükmü, bana uygulayın"* Yani, bunda tereddütlü ve kafası karışık olmayın, bilakis durumunuzu bana açıkça ifade edin. Eğer haklı olduğunuzu sanıyorsanız onu bana yapın. *"ve bana mühlet de vermeyin."* Yani, benim işimi bir saat dahi ertelemeyin. Elinizden ne geliyorsa yapın. Çünkü ben sizi önemsemiyor, sizden korkmuyorum. Çünkü siz doğru bir yol üzere değilsiniz. Nitekim Hud (a.s) da kavmine şöyle demiştir: *"Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olun ki ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım. O'ndan başka (taptıklarınızın hepsinden uzağım). Haydi hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin! Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."* (Hûd, 54-56)

"Eğer yüz çeviriyorsanız" Yani, yalanlıyor ve itaati reddediyorsanız *"zaten ben sizden bir ücret istemedim."* Yani, nasihatimin bedeli olarak sizden hiçbir şey talep etmedim. *"Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve ben müslümanlardan olmakla emrolundum."* Yani, ben sadece Allah'a teslim olma emrini yerine getiriyorum. İslam, şeriatları çeşitli ve yöntemleri farklı olsa da ilkinden sonuncusuna tüm peygamberlerin dinidir. Nitekim yüce Allah *"(Ey ümmetler!) Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik."* (Mâide, 48) buyurmuştur. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) buradaki "şir'a" ve "minhac"ı yol ve sünnet olarak tefsir etmiştir. Nûh (a.s) da (bu âyette ifade edildiği gibi) *"ben müslümanlardan olmakla emrolundum."* demiştir. Allah (c.c.) İbrâhim (a.s) hakkında şöyle buyurur: *"Rabbi ona: Müslüman ol, demiş, o da: Âlemlerin Rabbine boyun eğdim, demişti. Bunu İbrâhim de kendi oğullarına vasiyet etti, Ya'kub da: 'Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. O halde sadece müslümanlar olarak ölünüz (dedi).'"* (Bakara, 131-132) Yusuf (a.s) da: *"Ey Rabbim! Mülkten bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni müslüman olarak öldür ve beni salihler arasına*

Scanned with CamScanner

kat!" (Yusuf, 101) demiştir. Mûsâ (a.s): *"Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız sadece O'na güvenip dayanın."* (Yûnus, 84) demiştir. Sihirbazlar: *"Ey Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver, müslüman olarak canımızı al."* (A'râf, 126) demişlerdir. Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Melike (Belkıs) dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum (müslüman oldum)."* (Neml, 44) Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler onunla Yahudilere hükmederlerdi. Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş (müslüman) zâhidler ve bilginler de (onunla hükmederlerdi)."* (Mâide, 44) Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Hani havârîlere: 'Bana ve peygamberime iman edin.' diye ilham etmiştim. Onlar (da): 'İman ettik, bizim Allah'a teslim olmuş kimseler (müslümanlar) olduğumuza sen de şahit ol.' demişlerdi."* (Mâide, 111) Peygambelerin sonuncusu ve insanların efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de şöyle demiştir: *"Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim."* (En'âm, 162-163) Yani bu ümmetin ilk müslümanıyım.

[3763] Bu yüzden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Biz peygamberler anneleri ayrı babaları bir kardeşler gibiyiz. Bizim dinimiz birdir."*[26] buyurmuştur. Yani, o da yalnızca hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a (c.c.) ibadet etmektir. Hadiste geçen "Evlâdu allât" anneleri ayrı babaları bir kardeşler manasına gelir.

"Yine de onu yalanladılar, biz de hem onu hem de gemide" onun dininden olup *"onunla beraber bulunanları kurtardık ve onları"* yeryüzündeki *"halifeler kıldık. Âyetlerimizi yalanlayanları da boğduk."* Ey Muhammed: *"uyarılanların sonu nasıl oldu bir bak."* Biz nasıl mü'minleri kurtardık ve yalanlayıcıları helak ettik.

Nûh (a.s)'dan Sonra Peygamberler Gönderilmesi ve Kafirlerin Tavırları:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

26 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

74. Sonra onun arkasından kendi toplumlarına bir çok peygamberler gönderdik, onlara mucizeler getirdiler. Fakat daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi. İşte haddi aşanların kalbini biz böyle mühürleriz.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Sonra onun"* Yani, Nûh (a.s)'ın *"arkasından kendi toplumlarına bir çok peygamberler gönderdik, onlara mucizeler"* yani getirdiklerinin doğruluğunu ispat eden hüccetler, deliller ve burhanlar *"getirdiler. Fakat daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi."* Yani bu ümmetler, kendilerine getirdikleri ilk andan itibaren yalanladıklarından dolayı onlara iman edecek değillerdi. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Yine O'na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız."* (En'âm, 110) Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"İşte haddi aşanların kalbini biz böyle mühürleriz."* Yani, Allah (c.c.) onların kalplerini mühürlediği ve daha önceki yalanlamalarından dolayı iman etmedikleri gibi daha sonra onlara benzeyen milletlerin de kalplerini mühürler ve damga vurur. Böylece azabı görene dek iman etmezler. Anlatılmak istenen şudur; Allah (c.c.) peygamberleri yalanlayan ümmetleri helak etmiş ve onlara iman edenleri ise kurtarmıştır. Bu Nûh (a.s)'dan sonraki durumu anlatmaktadır. Çünkü insanlar ondan önce Adem (a.s)'dan insanlar putlara tapmayı ortaya çıkıncaya kadar İslam dini üzereydiler. Bu ortaya çıkınca Allah (c.c.) Nûh (a.s)'ı gönderdi.

[3764] Bu yüzden mü'minler kıyâmet günü Nûh (a.s)'a "Sen Allah'ın yeryüzündekilere gönderdiği ilk peygambersin" diyecekler.[27] İbn Abbâs (radıyallâhu anh): "Adem (a.s) ile Nûh (a.s) arasında on nesil vardı ve bunların hepsi İslam üzereydi." demiştir. Allah (c.c.) *"Nûh'tan sonraki nesillerden nicelerini helâk ettik. Kullarının günahlarını bilen ve gören olarak Rabbin yeterlidir."* (İsrâ, 17) buyurur. Bu, peygamberlerin efendisi ve nebîlerin ve rasûllerin sonuncusunu yalanlayan arap müşriklere büyük bir uyarıdır. Zira o peygamberleri yalanlayanların başına Allah'ın (c.c.) zikrettiği cezalar ve azaplar gelmişse onlardan daha büyüğünü işlemiş olanlar kendileri hakkında ne düşünüyorlar?

27 Bu meşhur şefaat hadisinden bir bölüm olup hadis daha önce geçmişti.

Scanned with CamScanner

Mûsâ (a.s) ve Harun (a.s)'ın Gönderilişi:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَى أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

75. Sonra onların ardından da Firavun ve toplumuna Mûsâ ve Harun'u mucizelerimizle gönderdik, fakat onlar kibirlendiler ve günahkâr bir toplum oldular.

76. Katımızdan onlara hak gelince, "Bu elbette apaçık bir sihirdir" dediler.

77. Mûsâ, "Size hak geldiğinde onun için hep böyle mi dersiniz? Bu bir sihir midir? Halbuki sihirbazlar iflah olmazlar" dedi.

78. Onlar dediler ki: "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden bizi döndüresin ve yeryüzünde ululuk sizin ikinizin olsun diye mi bize geldin? Halbuki biz size inanacak değiliz."

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Sonra onların"* o peygamberlerin *"ardından da Firavun ve toplumuna"* yani milletine *"Mûsâ ve Harun'u mucizelerimizle"* yani âyetlerimiz ve burhanlarımızla *"gönderdik, fakat onlar"* hakka uyma ve ona boyun eğme hususunda *"kibirlendiler ve günahkâr bir toplum oldular. Katımızdan onlara hak gelince, "Bu elbette apaçık bir sihirdir" dediler."* Onlar (Allah kendilerini iğrenç etsin) sözlerinin yalan ve iftira olduğunu bile bile sanki böyle yemin ettiler. Yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Kendileri de bunlara yakînen inandıkları halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü onları inkar ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak!"* (Neml, 14)

Allah (c.c.) buyuruyor ki: *"Mûsâ"* bu sözlerini eleştirerek onlara *"Size hak geldiğinde onun için hep böyle mi dersiniz? Bu bir sihir midir? Halbuki*

Scanned with CamScanner

sihirbazlar iflah olmazlar" dedi. Onlar dediler ki: "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyden" yani onların bağlı bulundukları dinden *"bizi döndüresin"* yani çeviresin *"ve yeryüzünde ululuk"* yani büyüklük ve riyaset *"sizin ikinizin"* senin ve Harun'un *"olsun diye mi bize geldin? Halbuki biz size inanacak değiliz."*

Yüce Allah Aziz Kitabı'nda Mûsâ (a.s) ile Firavun kıssasından çok bahseder. Çünkü bu en hayret verici kıssalardandır. Zira Firavun Mûsâ (a.s)'dan şiddetle sakınmaya çalıştı, ama kader sakındığı bu kimsenin onun yatağında ve sofrasında evladı gibi yetişip büyümesini sağladı. Mûsâ (a.s) büyüyüp yetiştikten sonra Allah (c.c.) ona bir sebep yaratarak aralarından çıkardı. Ona peygamberlik, rasûllük ve onunla konuşma nimetlerini bahşetti. Allah (c.c.) kendisine ibadete ve O'na dönmeye çağırması için onu Firavun'a peygamber gönderdi. Mûsâ (a.s) ona Allah'ın (c.c.) mesajını getirdi. Bunlar Firavun'un büyük ülkesine ve haşmetli saltanatına rağmen yapılıyordu. Mûsâ (a.s)'ın kardeşi Harun (a.s)'dan başka bir yardımcısı yoktu. Firavun bu davete karşı geldi, büyüklük tasladı. Kibirliliği ve nefsinin iğrenç inadı tuttu. Baş kaldırdı ve arkasını döndü. Kendisinde bulunmayan şeyleri iddia etti. Allah'a karşı büyüklendi, inatlaştı, taşkınlık yaptı. Mü'min İsrâiloğullarını ezdi ve alçalttı. Allah (c.c.) ise Mûsâ (a.s)'ı ve kardeşi Harun (a.s)'ı koruyor, yardım ve inayetiyle onları muhafaza ediyordu. Tartışmalar ve mücadeleler sürüp gitti. Mûsâ (a.s)'ın elinde gerçekleşen ve akıllara durgunluk verip idrakleri dehşete düşüren, Firavun'un karşı koyamadığı ve ancak Allah (c.c.) tarafından desteklenen kimsenin yapabileceği bu mucizeler birer birer ve ardı ardına gerçekleşti. Sonunda Allah (c.c.) onlara engellenmesi imkansız azabını gönderdi ve onları toplu halde boğdu. *"Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."* (En'âm, 45)

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ
قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَىٰ
مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ
﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

Scanned with CamScanner

79. Firavun dedi ki: "Bilgili bütün sihirbazları bana getirin!"

80. Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara, "Atacağınızı atın" dedi.

81. Onlar atınca, Mûsâ dedi ki: "Sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onun bâtıl olduğunu mutlaka açığa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."

82. Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır.

Tefsiri:

Yüce Allah sihirbazlarla Mûsâ (a.s)'ın hikayesini A'râf sûresinde zikretmiştir. Bu konu orada ele alındı. Allah (c.c.) bu kıssayı bu sûre ile Taha ve Şuarâ sûrelerinde de zikretmiştir. Mel'un Firavun insanların gözlerini boyamak, Mûsâ (a.s)'ın getirdiği açık hakikate sihirbazların ve gözboyayıcıların ayartmalarıyla karşı koymak istedi. Fakat kurduğu düzen aleyine döndü ve hedefi gerçekleşmedi. O büyük törende ilahi mucizeler tecelli etti. *"(Bunu görünce) sihirbazlar derhal secdeye kapandılar. Alemlerin Rabbine, iman ettik" dediler.Mûsâ ve Harun'un Rabbine iman ettik"* (Şuarâ, 46-48) Firavun sihirbazların sırların aleminin elçisine karşı zafer kazanacağını sanıyordu. Fakat hüsrana uğradı. Cenneti kaybetti ve cehennemi hak etti. *"Firavun dedi ki: "Bilgili bütün sihirbazları bana getirin!" Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara, "Atacağınızı atın." dedi."* Mûsâ (a.s)'ın bunu söylemesinin sebebi şudur: Sihirbazlar Firavun'un, onları yakın adamları yapacağı ve bol hediyeler vereceği vaadinin ardından sıraya dizildiklerinde *"Dediler ki: Ey Mûsâ! Ya sen at veya önce atan biz olalım. Hayır, siz atın, dedi."* (Tâhâ, 65-66) Mûsâ (a.s) insanların onların yaptıklarını görmeleri ve ardından kendisi hakkı getirip batıllarını yok etmek için, önce onların başlamalarını istedi. O yüzden *"Siz atın" dedi. Onlar atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir gösterdiler."* (A'râf, 116) *"Mûsâ, birden içinde bir korku duydu Korkma! dedik, üstün gelecek olan kesinlikle sensin. Sağ elindekini at da, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları, sadece bir büyücü hilesidir. Büyücü ise, nereye varsa (ne yapsa) iflah olmaz."* (Tâhâ, 67-69) Onlar asalarını atınca o vakit Mûsâ (a.s) onlara şöyle dedi: *"Sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onun bâtıl olduğunu mutlaka açığa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez. Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır."*

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Hâtim Leys b. Ebî Süleym'den şöyle nakleder: Bana ulaşan bilgilere göre bu âyetler Allah'ın izniyle sihir için şifadır. İçinde su bulunan bir kaba Yunus sûresinin *"Onlar atınca, Mûsâ dedi ki: "Sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onun bâtıl olduğunu mutlaka açığa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez. Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır."* (81. ve 82.) âyetleri, *"Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yapmakta oldukları yok olup gitti."* (A'râf, 118) âyetinden itibaren 4 âyet, bir de *"Yaptıkları, sadece bir büyücü hilesidir. Büyücü ise, nereye varsa (ne yapsa) iflah olmaz."* (Tâhâ, 69) âyeti okunur. Sonra sihir yapılmış kişinin başına dökülür.

فَمَآ ءَامَنَ لِمُوسَىٰٓ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوْمِهِۦ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّن فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ ۚ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾

83. Firavun ve kavminin kendilerine fenalık yapmaları korkusuyla, kavminden bir gurup gençten başka kimse Mûsâ'ya iman etmedi. Gerçekten Firavun yeryüzünde büyüklenen ve haddi aşanlardan idi.

Tefsiri:

Yüce Allah getirdiği âyetler, kesin hüccetler ve gün ışığı gibi açık burhanlara rağmen Firavun'un kavminden sadece az sayıda zürriyetin yani gencin iman ettiğini, iman ederken de Firavun'un onları daha önce içinde bulundukları küfre döndürür korku ve endişesini taşıdıklarını haber veriyor. Çünkü Firavun -Allah lanet etsin- zorba ve inatçı, isyan ve azgınlıkta aşırı giden biriydi. Güçlü bir otoritesi ve dehşet saçan bir yönetimi vardı. O yüzden halkı ondan çok korkardı. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Firavun ve kavminin kendilerine fenalık yapmaları korkusuyla kavminden bir grup gençten başka kimse Mûsâ'ya iman etmedi."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Mûsâ (a.s)'a İsrâiloğullarından değil de Firavun'un kavminden iman eden insanların sayısı çok azdı. Onlar ise Firavun'un karısı, Firavun hanedanından iman eden (ve Mü'min sûresinde geçen) bir kişi, Firavun'un haznedarı ve haznedarın karısıdır. Ali b. Ebî Talha'nın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre ise o (radıyallâhu anh): *"kavminden bir grup gençten başka"* buyruğunu, yani "İsrâiloğullarından bir grup gençten başka" diye tefsir etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Dahhâk ve Katâde'den: Zürriyet az kişi demektir, dedikleri

Scanned with CamScanner

rivâyet edilmiştir. Mücâhid *"kavminden bir grup gençten başka"* buyruğu hakkında: Onlar Mûsâ (a.s)'ın gönderildiği kimselerin evlatlarıdır. Bunlar babaları öldükten ve Mûsâ (a.s)'ın gönderilmesinin üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra iman ettiler.

İmam Taberî, zamirin daha önce geçen en yakın kelimeye dönmesi kaidesine binaen, Mücâhid'in az sayıda iman ettiği ifade edilenlerin İsrâiloğullarından oldukları görüşünü tercih etmiştir. (Zira "من قومه" (Onun kavminden) ifadesine en yakın isim Mûsâ (a.s)'dır.) Fakat bu isabetli değildir. Çünkü zürriyetten kasıt delikanlılar ve gençlerdir. Onlar ise İsrâiloğullarındandır. Bilindiği gibi İsrâiloğulları'nın hepsi Mûsâ (a.s)'a iman etmiş ve onun gelişine sevinmişlerdir. Zaten önceki kitaplarından onun sıfatlarını ve niteliklerini biliyorlardı. Mûsâ (a.s)'ın geleceği, onları Firavun'un esaretinden kurtaracağı ve onlara galip kılacağı ile müjdelenmişlerdi. O yüzden bu bilgi Firavun'a ulaştığında ondan var gücüyle sakınmaya çalıştıysa da bunun ona bir faydası olmadı. Mûsâ (a.s) geldiğinde de Firavun onlara en büyük işkenceleri yaptı. *"(İsrâiloğulları): 'Sen bize (peygamber olarak) gelmeden önce de geldikten sonra da bize işkence edildi' dediler. (Mûsâ) 'Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helâk eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar' dedi."* (A'râf, 129) Durum böyle iken nasıl olur da Mûsâ (a.s)'ın kavminden yani İsrâiloğulları'ndan bir zürriyet kastedilmiş olabilir? Ayrıca, Allah (c.c.) *"Firavun ve kavminin eşrafının kendilerine fenalık yaparak dinden dönmesinden korku içinde.."* buyurmuştur. İsrâiloğulları'nda ise imandan sapmasından korkulacak tek kişi Karun idi. Çünkü o Mûsâ (a.s)'ın kavmindendi, ancak onlara karşı gelerek ayrılmıştı. Firavun'la yakın ve sıcak ilişki içindeydi ve onun ipine sarılmıştı. Ayrıca, Taberî bazı nahivcilerden nakletmiş olsa da, âyetteki *"Ve onların (kavminin) eşrafının"* "وملئهم" ifadesindeki "onlar" zamirinin Firavun'a döndüğünü, halkından dolayı hakkında büyültme ifadesi olarak çoğul kullanıldığını veya "آل فرعون/Firavun Halkı" ifadesinin hazfedilip yerine "هم/onlar" zamirinin konduğunu söyleyenler isabet etmemişlerdir. İsrâiloğulları'nda sadece mü'minlerin bulunduğunun bir delili Allah'ın (c.c.) şu buyruklarıdır: *"Mûsâ dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız, sadece O'na tevekkül edip dayanın. Onlar da dediler ki: "Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz! Bizi, o zâlimler topluluğuna bir fitne yapma! Ve bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar."* (Yunus, 84-86)

Scanned with CamScanner

وَقَالَ مُوسَىٰ يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

84. Mûsâ dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız, sadece O'na tevekkül edip dayanın."

85. Onlar da dediler ki: "Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz! Bizi, o zâlimler topluluğuna bir fitne yapma!"

86. Ve bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar!

Tefsiri:

Yüce Allah Mûsâ (a.s)'ın kavmine şöyle dediğini bildiriyor: *"Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız, sadece O'na tevekkül edip dayanın."* Çünkü Allah (c.c.) kendisine tevekkül edip dayanan kimseye kafi gelir (her şeyine yeter). Nitekim Allah (c.c.) *"Allah kuluna kafi değil midir? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultacak biri yoktur."* (Zümer, 36) *"Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter."* (Talâk, 3) buyurur. Allah (c.c.) çok defa ibadet ile tevekkülü (Allah'a dayanmak ve güvenmek) birlikte zikreder. Şu âyetlerde olduğu gibi: *"Öyle ise O'na kulluk et ve O'na dayan!"* (Hûd, 123) *"Biz O'na iman etmiş ve sırf O'na güvenip dayanmışızdır. Siz kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu yakında öğreneceksiniz!"* (Mülk, 29) *"O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse yalnız O'nu vekil edin (O'nun himayesine sığın)."* (Müzzemmil, 8) Allah (c.c.) mü'minlere her namazlarında bir çok defa *"Ancak sana kulluk eder ve ancak senden yardım dileriz"* (Fâtiha, 5) demelerini emretmiştir. İşte İsrâiloğulları bu emri yerine getirmek üzere *"Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz! Bizi, o zâlimler topluluğuna bir fitne yapma!"* demişlerdir. "Yani, onları bize galip kılma, bize musallat etme. Sonra üzerimizdeki hakimiyetleri kendilerinin hak, bizim ise batıl üzere olmamız sebebiyle olduğunu sanar ve o sebepten fitneye düşerler. Ebû Miclez ve Ebû Duhâ'dan böyle rivâyet edilmiştir. İbn Cüreyc ve başkaları Mücâhid'den şöyle rivayet etmişlerdir: Yani, bize Firavun'un kavminin eliyle de, senin katından bir azapla da azap etme. Sonra Firavun'un kavmi "Onlar hak üzere olsalardı azap edilmezlerdi ve biz

Scanned with CamScanner

onlar üzerinde hakim kılınmazdık." derler ve bu şekilde bizden dolayı fitneye düşer, aldanırlar."

Abdurrezzak, Mücâhid'den şöyle nakleder: *"Ey Rabbimiz! Bizi, o zâlimler topluluğuna bir fitne yapma!"* Onların bize musallat olarak işkence yapmalarına izin verme.

"Ve bizi rahmetinle" Yani, senden bir rahmet ve lütufla *"o kâfirler topluluğundan"* Yani, hakkı örtüp gizleyenler topluluğundan *"kurtar!"* Biz sana inandık ve sana tevekkül ettik.

وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾

87. Biz de Mûsâ ve kardeşine, "Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın. Mü'minleri müjdele!" diye vahyettik.

Tefsiri:

Yüce Allah İsrâiloğullarını Firavun ve kavminden kurtarmasının sebebini, onlardan nasıl kurtulduklarını zikrediyor. Çünkü Allah (c.c.) Mûsâ (a.s) ile Harun (a.s)'a Mısır'da kavimlerine evler edinmelerini emretmişti. Müfessirler *"evlerinizi kıble (namaz kılınacak yerler) yapın"* buyruğunun mânâsı hakkında ihtilaf etmişlerdir. Süfyân-ı Sevrî ve bazıları İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Evlerini mescidler edinmelerini emretmişti, dediğini rivayet etmişlerdir. Süfyân-ı Sevrî, Mansur kanalıyla İbrâhim Nehâi'den: "Korkuyorlardı. O yüzden evlerinde namaz kılmaları emredildi" dediğini rivayet etmiştir. Mücâhid, Ebû Mâlik, Rebî' b. Enes, Dahhâk, Abdurrahman b. Zeyd ve Zeyd b. Eslem de böyle demişlerdir. Allahu a'lem, sanki bu Firavun ve kavminin onlara baskıları artıp işkenceleri şiddetlenince çok namaz kılmakla emrolunmalarını ifade etmektedir. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette *"Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir."* (Bakara, 153) buyurur.

[3765] Bir hadiste şöyle geçmektedir: "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) başına bir dert ve sıkıntı geldiğinde namaz kılardı."[28] Bunu Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

28 Hasen bir hadistir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

Allah (c.c.) daha sonra şöyle buyuruyor: *"...namazlarınızı da dosdoğru kılın. Mü'minleri müjdele!" diye vahyettik."* Yani, onları sevap ve yakın zaferle müjdele. Avfî bu âyetin tefsirinde İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İsrâiloğulları "Biz namazlarımızı Firavunların gözleri önünde açıktan yapamayız" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.) onlara evlerinde namaz kılmalarını, evlerinide kıble tarafına dönük yapmalarını emretti. Mücâhid der ki: Evlerini içinde namaz kıldıkları Kabe'ye dönük mescidler yapmakla emrolundular. Katâde ve Dahhâk da böyle demişlerdir. Said b. Cübeyr ise bunu "Evlerinizi karşı karşıya yapın" şeklinde tefsir etmiştir.

Mûsâ (a.s)'ın Sonunda Firavun'a ve Onun Devlet Erkanına Bedduası:

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَآ إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالاً فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾ قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

88. Mûsâ dedi kî: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! İnsanları senin yolundan saptırmaları için mi (verdin)? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerini de şiddetle sık, böylece acıklı azabı görünceye kadar iman etmesinler"

89. Allah, "İkinizin de duası kabul olunmuştur. O halde siz doğruluğa devam edin ve sakın o bilmezlerin yoluna uymayın" dedi.

Tefsiri:

Allah (c.c.) bu âyet-i kerimede Firavun ve devlet erkanının zulüm, büyüklenme, kibir ve azgınlıkla, inat ve inkar ederek hakkı kabulü reddetmeleri, sapıklık ve küfürlerinde devam etmeleri üzerine Mûsâ (a.s)'ın onlara yaptığı bedduayı haber veriyor. Mûsâ (a.s) şöyle demiştir: *"Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet"* yani eşyalar, haz verici şeyler *"ve nice"* bol ve çok *"mallar verdin. Ey Rabbimiz! İnsanları senin yolundan saptırmaları için mi (verdin)?"* Bazıları bunu ya harfinin dammesiyle, yani

Scanned with CamScanner

"لِيُضِلُّوا" (sapıtmaları için) şeklinde okumuştur.[29] Yani, sen bütün bunları onlara, gönderdiğin risaleti kabul etmeyeceklerini bildiğin halde ancak fitneye düşürmek için verdin. Nitekim başka bir âyette *"Sakın, kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının..."* (Tâhâ, 131) buyurulmuştur. Diğerleri bunu "لِيَضِلُّوا" şeklinde okumuşlardır. Buna göre mânâ şöyle olur: Bunları onlara, dilediğin kulların verdiklerinle sapıtıp fitneye düşsün, onlardan iyice yoldan çıkardıkların senin bunu onlara ancak kendilerini sevdiğinden ve önemsediğinden dolayı verdiğini sansınlar diye veriyoruz.

"Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et" Buradaki "اطْمِسْ" ifadesini İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Mücâhid: "mallarını helak et" diye tefsir etmişlerdir. Dahhâk, Ebû Âliye ve Rebî' b. Enes: "Allah (c.c.) mallarını öylece taşlaştırarak nakışlı taşlara dönüştürdü." demiştir. Katâde: Bize ulaşan bilgiye göre onların tahılları taşa dönüştü. Muhammed b. Ka'b der ki: Yani, "Allah'ım! Onların şekerlerini taşa çevir." dedi.

Ebû Hâtim, Muhammed b. Kaystan şöyle nakleder: Muhammed b. Ka'b Ömer b. Abdulaziz'e Yunus sûresindeki *"Mûsâ dedi ki: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! İnsanları senin yolundan saptırmaları için mi (verdin)? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et..."* âyetini sonuna kadar okudu. Ömer b. Abdulaziz: Ey Ebû Hamza! Tams nedir? dedi. Muhammed b. Ka'b: Bütün malları taşa dönüştü, dedi. Ömer bir kölesine "Bana bir kese getir, dedi. O da getirdi. Bir de baktılar ki içinde taş kesilmiş nohutlar ve yumurtalar var.[30]

"kalplerini de şiddetle sık" İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Yani, kalplerini mühürle, demiştir. *"Böylece Onlar acıklı azabı görünceye kadar iman etmesinler."*

Mûsâ (a.s) bu bedduayı Firavun ve erkanına, onlarda hiçbir hayır bulunmadığı ve onlardan hiçbir hayır gelmeyeceği ortaya çıkınca Allah (c.c.) ve dini için öfkelenerek söylemiştir. Nitekim Nûh (a.s) da şöyle beddua etmiş-

29 Mufaddal dışında bütün Kufeliler ile Zeyd ve Yakup'tan rivâyetle Ebû Hâtim fiildeki ye harfini ötre, diğerleri ise üstün okumuştur.

30 Bu rivâyet sahih değildir. Senedindeki Muhammed b. Kays'ı Ebû Dâvûd ve Fesevi sika saymışlarsa da İbn Maîn: Hiçbir şey değildir. Ondan hiçbir şey rivâyet edilmez, demiştir. Diğer râvî Ma'şer Nüceyh es-Sindi'yi Nesâî ve Dârekutnî zayıf saymış, Buhârî: Rivâyetleri münkerdir, demiştir. Bu da onun münker rivâyetlerindendir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

ti. *"Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler)."* (Nûh, 27) O yüzden Allah (c.c.) Harun (a.s)'ın da "Amin" dediği Mûsâ (a.s)'ın onlar hakkındaki bu bedduasını kabul ederek şöyle buyurdu: *"İkinizin de duası kabul olunmuştur"* Ebû Âliye, Ebû Sâlih, İkrime, Muhammed b. Ka'b ve Rebî' b. Enes şöyle demişlerdir: Mûsâ (a.s) dua etti, Harun da "Amin" dedi. Yani, Firavun hanedanlığını helak etme dileğinizi kabul ettik. "İmama uyanın okunan Fâtiha üzerine "Amin" demesi onu okuması yerine geçer" diyen kimse bu âyeti delil gösterebilir. Çünkü Mûsâ (a.s) dua etmiş, Harun (a.s) duasına "Amin" demiştir.

"Allah, 'İkinizin de duası kabul olunmuştur. O halde siz doğruluğa devam edin ve sakın o bilmezlerin yoluna uymayın.' dedi." Yani, duanız nasıl kabul edildiyse siz de benim yolumda dosdoğru yürüyün. İbn Cüreyc der ki: "Firavun'un bu bedduadan sonra kırk yıl daha yaşadığı söylenir." Muhammed b. Ali b. Hüseyin ise: Kırk gün yaşadı, demiştir.

Firavun'un Boğulması:

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآئِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا ۚ حَتَّىٰ إِذَآ أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ ۙ قَالَ اٰمَنْتُ أَنَّهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّا الَّذِي اٰمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَآئِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آلْاٰنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً ۚ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

90. Biz, İsrâiloğullarını denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet boğulma haline gelince, Firavun: "Gerçekten; İsrâiloğullarının inandığı Allah'tan başka ilâh olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım!" dedi.

91. Şimdi mi? Halbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun.

92. Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini kurtaracağız. İnsanlardan bir çoğu, hakikaten âyetlerimizden gafildirler.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah Firavun'u ve askerlerini nasıl boğduğunu zikrediyor. Zira İsrâiloğulları, söylendiğine göre gençler dışında 600. 000 kişilik savaşçısıyla Mûsâ (a.s) ile birlikte Mısır'dan çıktılar. Giderken Mısır halkı kıptilerden emanet aldıkları çok miktarda zinet eşyasını da yanlarına aldılar. Firavun buna çok öfkelendi ve şehirlerden askerlerini toplamak için adamlarını gönderdi. Ardından büyük bir heybet ve azametle, korkunç sayıda bir orduyla Allah'ın (c.c.) onlar hakkında dilediği sonuca doğru gitmek üzere peşlerine düştüler. Ülkesinin dört bir tarafında güç ve otoritesi bulunan hiç kimse kalmadı. Firavun İsrâiloğullarına güneş doğarken yetişti. *"İki topluluk birbirini görünce, Mûsâ'nın adamları: 'İşte yakalandık!' dediler."* (Şuarâ, 61) Çünkü onlar deniz kıyısına varıp Firavun kendilerine yetişince ve geriye iki ordunun savaşmasından başka bir ihtimal kalmayınca Mûsâ (a.s)'ın adamları ona ısrarla "İçinde bulunduğumuz bu durumdan nasıl kurtulacağız?" diye sordular. Mûsâ (a.s) da şöyle dedi: Ben buraya gelmekle emrolundum. *"Asla! Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir."* (Şuarâ, 62) Sıkışınca işlerinde genişleme başladı. Allah (c.c.) ona asasını denize vurmasını emretti. O da vurdu ve deniz birden yarıldı. *"Vurunca, deniz derhal yarıldı her bölük koca bir dağ gibi oldu."* (Şuarâ, 63) Onlardan her bir boya ayrı bir yol olmak üzere on iki yol meydana geldi. Allah (c.c.) rüzgara emretti ve rüzgar (denizin zeminindeki) toprağı kuruttu. *"Andolsun ki biz Mûsâ'ya: Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da (size) yetişilmesinden korkmaksızın ve (boğulmaktan) endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç, diye vahyetmiştik."* (Tâhâ, 77) Her biri diğer boyu görsün ve onların helak olduğunu sanmasın diye su yollar arasında pencere görünümünde yarıklar oluşturuyordu. Onlar son ferdine kadar denizden çıktıklarında Firavun denizin öbür ucuna ulaştı. Diğer savaşçı türleri dışında sırf süvarilerinin sayısı 100.000 idi. Bunu görünce korktu ve dehşete kapıldı. Duraksadı ve dönüp gitmeye niyetlendi. Fakat heyhat! Bundan kaçacak yer yoktu. Kader tahakkuk etmiş, dua kabul olunmuştu. Cebrâil (a.s) şehveti azgın ve doğurmayan dişi bir at üzerinde geldi ve atını Firavun'un erkek atına doğru sürdü. At bunun üzerine saldırdı. Bu da kendisini denize atıp denize girdi. Ardından Firavun'un atı denize daldı. Firavun hiçbir şey yapamıyordu. Komutanlarına karşı yiğitliğini göstermek istedi. Onlara "İsrâiloğulları denize bizden layık değiller ya" dedi ve baştan sona hepsi denize daldılar. Deniz istisnasız hepsini içine aldı. Sayıları tamam-

Scanned with CamScanner

lanıp eksik kimse kalmayınca, öndekilerin denizden çıkmaya davrandığı bir anda her şeye gücü yeten Allah (c.c.) üzerlerini kaplamasını emretti. Deniz de üzerlerini kapladı. Onlardan tek bir kimse dahi kurtulamadı. Dalgalar onları bir kaldırıp bir indiriyordu. derken dalgalar Firavun'ın üzerinde toplandı ve onu ölüm sarhoşluğu kapladı. O haldeyken *"Firavun: 'Gerçekten; İsrâiloğullarının inandığı Allah'tan başka ilâh olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım!' dedi."* İmanın kendisine bir fayda vermeyeceği bir vakitte iman etti. *"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik, derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kafirler hüsrana uğrayacaklardır."* (Mü'min, 84-85) İşte Allah (c.c.) da onlara *"Şimdi mi? Halbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun."* diye cevap verdi. Yani, daha önce Allah'la arandaki ilişkinde O'na isyankar iken ve yeryüzünde insanları yoldan saptıran bozgunculardan iken şu vakitte mi böyle diyorsun? *"Onları, (insanları) ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyâmet günü onlar yardım görmeyeceklerdir."* (Kasas, 41) Allah'ın (c.c.) Firavun'un o haldeyken söylediği bu söz Allah'ın (c.c.) peygamberine bildirdiği gaybın sırlarındandır.

[3766] O yüzden İmam Ahmed b. Hanbel İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Cebrâil bana şöyle dedi: 'Ey Muhammed! Beni Firavun'a rahmet erişir korkusuyla denizin kara çamurundan almış onun ağzına teperken görseydin!'"*[31] Bunu Tirmizî ve Taberî ile İbn Ebî Hâtim de tefsir kitaplarında Hammad b. Seleme'nin nakliyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Hasen hadistir, demiştir

[3767] Ebû Dâvûd Tayalisî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Cebrâil (a.s) bana 'Beni rahmet yetişir korkusuyla denizin kara çamurundan alıp Firavun'un ağzına teperken bir görseydin!' dedi."*[32] Bunu Tirmizî ve Taberî

31 Tirmizî, 3107; Ahmed b. Hanbel, 1/245; Taberî, 17875. Ali b. Zeyd'in zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır. Fakat sonraki hadis buna şahitlik etmektedir.

32 Tirmizî, 3108; Nesâî, et-Tefsir, 258; Ahmed b. Hanbel, 1/240; Taberî, 18758; İbn Hibbân, 6215; Hakim, 1/57, 2/340. Hâkim bunun Buhârî ve Müslim'in koşullarını haiz sahih bir hadis olduğunu söyledikten sonra şöyle demiştir: Ancak Şu'be'nin arkadaşlarının çoğu bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî bunun hasen olduğunu söylemiştir. Hâfız İbn Hacer Tahricu'l-Keşşaf kitabında

Scanned with CamScanner

bir çok tarikten rivâyet etmişler, Tirmizî: Hasen, garip ve sahih bir hadistir, demiştir. Taberî'nin rivâyetlerinin birinde râvî bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet etmiştir. Sanki diğeri O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) nispet etmeyerek mevkuf olarak rivayet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İbn Ebî Hâtim, Said b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah (c.c.) Firavun'u boğarken Firavun parmağıyla işaret ederek yüksek sesle *"Gerçekten; İsrâiloğullarının inandığı Allah'tan başka ilâh olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım!"* dedi. Cebrâil (a.s) Allah'ın (c.c.) rahmetinin gazabını geçeceğinden kokarak kanadıyla denizin çamurundan alıyor ve onu yüzüne çarpıp onunla sıvıyordu." Bunu Taberî de Süfyân b. Veki'in Ebû Halid'den nakliyle mevkuf olarak rivayet etmiştir.

[3768] Bu Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan da rivâyet edilmiştir. İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cebrâil (a.s) bana dedi ki: 'Ey Muhammed! Beni, Allah'ın rahmeti Firavun'a erişip onu bağışlar korkusuyla Firavun'u suya daldırırken ve ağzına çamur tıkarken görseydin!'"*[33] Râvîlerden Kesir b. Zazan hakkında Yahyâ b. Maîn: "Onu tanımıyorum" Ebû Zür'a ve Ebû Hâtim: "Meçhuldür" demişlerdir. Diğer râvîleri sikadır. Bu hadisi seleften bir grup mürsel olarak rivayet etmiştir ki onlar Katâde, İbrâhim et-Temimi, Meymun b. Mihran'dır. Dahhâk b. Kays'ın da bunu insanlara verdiği hutbede anlattığı rivâyet edilmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini kurtaracağız." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Selef-i Sâlihinden bir grup şöyle demişlerdir: İsrâiloğullarından bazıları Firavun'un öldüğünden şüphelendiler. Bunun üzerine Allah (c.c.) öldüğünden ve helak olduğundan emin olmaları için denize, onun bedenini üzerinde bilinen zırhıyla birlikte sapasağlam ve ruhsuz bir halde yüksek bir tepeye atmasını emretti. Nitekim Allah (c.c.) şöyle

---

bu hadisi uzunca ele aldıktan sonra sahih olduğunu söylemiştir. Tariklerinin ve şahitlerinin toplamıyla kuvvetli bir hadistir. Senet bakımından durumu böyle. Fakat metinde gariplik vardır. Nitekim bir çok kişi bunu mevkuf olarak rivayet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

33 Taberî (17874) ve İbn Adiyy (2/788) rivayet etmişlerdir. Kesir b. Zazan'ın meçhul olması sebebiyle senedi zayıftır. Bunu Taberânî başka bir vecihten rivayet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11070): Senedinde Kays b. Rebî vardır. Onu Şu'be ve Süfyân-ı Sevrî sika kabul ederken bir grup hadisçi zayıf saymıştır, demiştir.

Scanned with CamScanner

buyuruyor: *"Senden sonra geleceklere ibret olman için"* yani İsrâiloğulları için senin öldüğüne ve helak olduğuna, Allah'ın her şeye gücü yettiğine ve her canlının işlerinin onun elinde olduğuna, gazabının önünde hiçbir şeyin duramayacağına delil olması için. Onun için bazıları bu âyeti "خَلْفَكَ" (senden sonra geleceklere) yerine "خَلْقَكَ" (seni yaratanın âyeti olması için) diye okumuştur.[34] *"bugün senin bedenini kurtaracağız."* Yani, karada yüksek bir tepeye atacağız. Mücâhid "bedenini" ifadesini "cesedini" diye tefsir etmiştir. Hasan-ı Basrî: "Ruhu bulunmayan bir beden olarak" demiştir. Abdullah b. Şeddad: Sağlam ve bozulmamış bir halde, demiştir. Yani, onu bilmeleri ve tanımaları için parçalanmamış bir halde. Ebû Sahr: "Zırhınla birlikte" demiştir. Daha önce geçtiği gibi bu görüşler arasında çelişki yoktur.

"İşte insanlardan bir çoğu, hakikaten âyetlerimizden gafildirler." Yani, öğüt ve ibret almazlar. Firavun'un ordusunun helâkı Aşura günü gerçekleşmiştir.

[3769] Nitekim İmam Buhârî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğinde Yahudiler Aşura orucu tutuyorlardı. Onlara *"Oruç tuttuğunuz bu gün nedir?"* diye sordu. "Bu Mûsâ (a.s)'ın Firavun'a karşı zafer kazandığı gündür." dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabına *"Siz Mûsâ (a.s)'a onlardan daha yakınsınız. Siz de oruç tutun."* buyurdu.[35]

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

93. Andolsun biz İsrâiloğullarını güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz nimetlerden rızık verdik. Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki Rabbin, Kıyâmet günü onların, aralarında ihtilâf etmekte oldukları şeyler hakkında hükmedecektir.

34 Zâdu'l-Mesîr'de ifade edildiği gibi bu İbn Sümeyfi, Ebû Mütevekkil ve Ebû Cevza'nın kıraatidir.

35 Buhârî, 2004, 3397; Müslim, 1130; İbn Hibbân, 3625; Ahmed b. Hanbel, 1/291.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah İsrâiloğullarına vermiş olduğu dini ve dünyevi nimetleri haber veriyor. "güzel yurt" tan kasıt Kudüs ve çevresine komşu Şam ve Mısır ülkeleridir. Çünkü Allah (c.c.) Firavun ve ordusunu helak edince Musevi Devleti Mısır'ın tamamında hakimiyet kurmuştu. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi (yahudileri) de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrâiloğullarına verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını ve yetiştirdikleri bahçeleri helâk ettik."* (A'râf, 137) Allah (c.c.) yine *"Ama (sonunda) biz onları (Firavun ve kavmini), bahçelerden, pınarlardan, çıkardık. Hazinelerden ve değerli bir yerden. Böylece, bunlara İsrâiloğullarını mirasçı yaptık."* (Şuarâ, 57-59) buyurur.

Fakat İsrâiloğulları İbrâhim (a.s)'ın beldesi Kudüs için Mûsâ (a.s) ile birlikte Şam ülkesine yürüdüler. Mûsâ (a.s) da onlarla birlikte Kudüs'e doğru gidiyordu. Orada Amalikalılardan bir topluluk yaşamaktaydı. İsrâiloğulları onlarla savaşmaktan kaçındılar. Allah (c.c.) da onları kırk yıl çöle sürdü. İsrâiloğulları oradayken önce Harun (a.s), sonra Mûsâ (a.s) vefat etti. Onlardan sonra İsrâiloğulları Yuşa b. Nun (a.s) ile birlikte Beyt-i Makdis'e yürüdüler ve Allah (c.c.)'ın yardımıyla orayı fethettiler. Şehir Buhtansar ele geçirinceye kadar uzun bir süre ellerinde kaldı. Buhtansar'dan sonra tekrar ellerine geçti. Sonra onlardan Yunan hükümdarları aldı ve şehir uzun bir süre onların yönetiminde kaldı. Allah (c.c.) İsa (a.s)'ı bu dönemde gönderdi. Yahudiler (Allah onları iğrenç eylesin) İsa (a.s)'a karşı mücadelelerinde Yunan hükümdarlarından yardım istediler. Kudüs onların yönetimindeydi. İsa (a.s)'ı şikayet ettiler ve halkı yönetime karşı kışkırttığını ima ettiler. Yunanlılar İsa (a.s)'ı tutuklamak için adamlarını gönderdiler. Ancak Allah (c.c.) İsa (a.s)'ı katına yükseltti. Dilemesi ve takdiriyle havarilerden birini İsa (a.s) sûretinde gösterdi. Onlar da onu yakalayıp İsa (a.s) diyerek haça gerdiler. *"Kesin olarak onu öldürmediler.Bilakis Allah onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir."* (Nisâ, 157-158) İsa (a.s)'dan üç yüz yıl kadar sonra Yunan krallarından Konstantin Hıristiyanlık dinine girdi. Daha önce filozoftu. Onun takiyye yaparak girdiğini söyleyenler, dinlerini bozmak için hileyle girdiğini söyleyenler olmuştur. Din adamları ona bir takım kanunlar, şeriat kuralları ve uydurdukları hurafeler koydular. O da onlara kiliseler, büyüklü küçüklü

Scanned with CamScanner

manastırlar, mabedler ve çilehaneler inşa etti. Hıristiyanlık dini içerdiği tahrif, değiştirme, dönüştürme, uydurma, yalan ve Mesih (a.s)'ın dinine muhalif hususlarla beraber o dönemde yaygınlaştı ve meşhur oldu. Mesih (a.s)'ın gerçek dininde ise az sayıda ruhban kaldı. Onlar da ıssız ve sakin yerlerde, çöllerde kendilerine manastırlar edindiler.

Hıristiyanlar Şam, Cizre ve Anadolu üzerinde hakimiyet kurdular. Adı geçen kral Kostantiniyye, Kumame ve Beyt-i Lahm şehirlerini kurdu, Kudüs kiliselerini yaptırdı, Busra ve başka beldelerde Havran şehirlerini kurarak oralarda sağlam ve büyük yapılar inşa etti. Hıristiyanlar o andan itibaren haça tapmaya, ibadetlerinde doğuya yönelmeye, kiliselerde heykeller yapmaya, domuzu helal kılmaya ve dinlerinin ahkamında ve akidesinde benzer hurafeler türetmeye başladılar. Ona, "büyük emanet" adını verdikleri küçük emanet koydular, kanunlar belirlediler. Bunları açacak olursak konu uzar.

Özetle; onların bu bölgelerdeki hakimiyetleri sahabiler (Allah onlardan razı olsun) ellerinden alana dek sürdü. Kudüs'ün fethi de Mü'minlerin emiri Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın eliyle oldu. Hamd Allah'a mahsustur, lütuf ancak O'ndandır.

"Onlara temiz nimetlerden rızk" Yani, insan tabiatı ve şeriatça hoş ve temiz bulunan, iyi ve faydalı helal rızk *"verdik. Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa düşmediler."* Yani, kendilerine ilim gelinceye kadar hiçbir şeyde ihtilaf etmediler. Yani, Allah (c.c.) kendilerine açıklamışken ve kafalarından karışıklığı gidermişken onların ayrılığa düşmemeleri gerekirdi.

[3770] Nitekim bu konuda bir hadis varit olmuştur; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldılar. Hıristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Bu ümmet de yetmiş üç fırkaya ayrılacak. Onlardan biri cennette, diğerleri ise cehennemdedir."* buyurdu. Sahabiler "Onlar kimlerdir ey Allah'ın Rasûlü?" dediler. *"Benim ve Ashabımın üzerinde olduğu yolda olanlardır"* buyurdu.[36] Bunu Hâkim Müstedrek'inde bu lafızla rivayet etmiştir. Hadis Sünen ve Müsned kitaplarında da vardır.

Allah (c.c.) sonra şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz ki Rabbin, Kıyâmet günü onların, aralarında ihtilâf etmekte oldukları şeyler hakkında hükmedecektir."* Yani, hükmünü verecektir.

36 Sahih hadistir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

Eğer Gönderdiğimizinden Şüphedeysen:

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

94. (Rasûlüm!) Eğer sana indirdiğimizden (bu anlattığımız olaylardan) kuşkuda isen, senden önce Kitab'ı (Tevrat'ı) okuyanlara sor. Andolsun ki, Rabbinden sana hak gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!

95. Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma, sonra ziyana uğrayanlardan olursun.

96. Haklarında Rabbinin sözü kesinleşmiş olanlar iman etmezler.

97. Onlara bütün mûcizeler gelse bile; tâ acıklı azabı görecekleri ana kadar...

Tefsiri:

[3771] Katâde b. Diame şöyle der: Bize ulaşan bilgiye göre Rasûlullah (bu âyet nazil olunca) "Şüphe etmiyorum ve sormuyorum (Ey Rabbim)" dedi.[37] İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Said b. Cübeyr ve Hasan-ı Basrî de böyle demişlerdir. Burada amaç, ümmetin ayaklarının sağlamlaştırılması ve peygamberlerinin vasıflarının Ehl-i kitap'ın elindeki geçmiş kitaplarda bulunduğunun onlara duyurulmasıdır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e*

37 Bu lafızla çok zayıftır. Abdurrezzak, el-Mûsânnaf'ta (6/126) ve et-Tefisr'de (1173) ve Taberî (1173, 17908) Katâde'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne şüphe etti ne de sordu" dediği rivâyet edilmiştir. Bunu Suyûti, ed-Dürrü'l-Mensûr'da (3/571) İbn Münzir, İbn Ebî Hâtim, İbn Merdûyeh ve Ziya'nın el-Muhtara'sına nispet etmiş, onların İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiklerini söylemiştir. Taberî bu lafızla Hasan-ı Basrî'den (17906) ve Said b. Cübeyr'den (17904, 17905) rivayet etmiştir. Bu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendi sözü şeklindeki rivâyetten daha sahihtir.

Scanned with CamScanner

uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar...." (A'râf, 157) buyurur. Sonra onlar kitaplarındaki bilgilere göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kendi oğullarını tanıdıkları gibi iyi tanıdıkları halde bu hakikati örtbas etmekte, tahrif ve değiştirmeler yapmaktadırlar. Karşılarına delil konduğu halde iman etmemektedirler. O yüzden yüce Allah *"Haklarında Rabbinin sözü kesinleşmiş olanlar iman etmezler. Onlara bütün mûcizeler gelse bile; tâ acıklı azabı görecekleri ana kadar."* buyuruyor. Yani, kendilerine fayda verecek bir imanla iman etmezler. O yüzden Mûsâ (a.s) Firavun ve erkanına beddua ederken *"Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerini de şiddetle sık, böylece acıklı azabı görünceye kadar iman etmesinler"* demiştir. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette şöyle buyurur: *"Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler."* (En'âm, 111)

Topluca İman Eden Kasaba:

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ ۖ لَمَّآ اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الخِزْيِ فِي الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلٰى حِينٍ ﴿٩٨﴾

98. Herhangi bir ülke halkı, keşke iman etse de bu imanları kendilerine fayda verseydi! Ancak Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre faydalandırdık.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Kendilerine peygamber gönderdiğimiz geçmiş ümmetlerden biri de topyekün iman etseydi ya! Bilakis ey Muhammed! Senden önce hangi peygamberi gönderdiysek onu kavmi veya kavminin çoğu yalanladı."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber gelmeyegörsün, ille de onunla alay etmeye kalkışırlar."* (Yâsin, 30) buyurur. Yine, *"İşte böylece, onlardan öncekilere her hangi bir peygamber geldiğinde hemen: O, bir büyücüdür veya delidir, dediler."* (Zâriyât, 52) buyurur. Allah (c.c.) bir âyette de: *"Senden önce de hangi memlekete uya-*

Scanned with CamScanner

rıcı göndermişsek mutlaka oranın zengin ve şımarık olanları: Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız, derlerdi." (Zuhruf, 23) buyurur.

[3772] Sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bana peygamberler gösterildi. Bir peygamber yanında bir grup kişiyle, bir peygamber bir kişiyle, bir peygamber iki kişiyle geçmeye başladılar..."* Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra Mûsâ (a.s)'ın takipçilerinin kalabalık oluşunu söyledikten sonra ümmetinin doğu ve batı ufuklarını örtecek kadar kalabalık olduğunu söylemiştir.[38] Anlatılmak istenen şu ki; geçmiş ümmetlerden peygamberlerine topyekün iman eden Yunus (a.s)'ın kavmi dışında hiçbir kasaba yoktur. Onun kavmi ise Ninova halkıdır. Onların imanı da ancak peygamberlerinin uyardığı azabın alametlerini gördükten ve peygamberleri aralarından ayrılıp gittikten sonra azabın kendilerine ulaşmasından korkmalarıyla olmuştur. O vakit Allah'a (c.c.) sığınıp yardım dilediler, huzurunda yalvarıp tevazu gösterdiler. Çocuklarını, hayvanlarını ve davarlarını da getirip Allah'tan peygamberlerinin uyardığı azabı onlardan kaldırmasını istediler. Allah (c.c.) da onlara merhamet etti ve bir hak tanıyarak onlardan azabı kaldırdı. Nitekim Allah (c.c.) burada şöyle buyurur: *"Ancak Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre faydalandırdık."*

Müfessirler onlardan dünyevi azapla birlikte uhrevi azabın da mı kalktığı, yoksa sadece dünyevi azabın mı kalktığı hususunda iki görüşe ayrılmışlardır. Bir: Âyette kayıtla zikredildiği gibi bu sadece dünya hayatındaydı. İki: Bu her iki dünya için geçerliydi. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona iman ettiler, bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık."* (Sâffât, 146-148) Allah (c.c.) onların iman ettiklerini ifade etmiştir. İman ise âhiret azabından kurtarır. Kuvvetli olan görüş de budur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Katâde der ki: İslam'ı reddettikten sonra azap gelince iman eden, bunun üzerine azap edilmeyen tek kavim Yunus (a.s)'ın kavmidir. Bunlar peygamberlerini aralarında bulamayıp azabın kendilerine yaklaştığını sanınca Allah (c.c.) kalplerine tevbe ilham etti. Kıldan hırkalar giydiler, her hayvanı yavrusundan ayırdılar, ardından kırk gece boyunca Allah'a (c.c.) yalvarıp

38 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

yakardılar. Allah (c.c.) kalplerinin samimiyetini, geçmişte yaptıklarına pişman olup tevbe ettiklerini bilince üzerlerine indirdiği halde azabı onlardan kaldırdı. Katâde: Söylendiğine göre Yunus (a.s)'ın kavmi Musul bölgesindeki Ninova kentiydeydiler, demiştir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Mücâhid, Said b. Cübeyr ve bir çok seleften de böyle rivâyet edilmiştir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) bu âyeti "...هلا كانت" (iman etseydi ya) diye okurdu. Ebû İmran, Ebû Celd'den şöyle nakleder: Onlara azap inince zifiri karanlık gibi başlarının üzerinde dolaşıp durdu. Bunun üzerine alimlerinden birine gittiler ve azabı kaldırır ümidiyle yapacakları bir dua söylemesini istediler. O da: "Ey hiçbir diri yok iken diri olan Hayy! Ey ölüleri dirilten Hayy! Ey kendinden başka hiçbir ilah bulunmayan Hayy!" dedi. Bunun üzerine azap onlardan kaldırıldı." Konunun detayı Sâffât sûresinde gelecek.

Allah Dileseydi Herkes İman Ederdi:

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًاۚ أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِۚ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

99. Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. Böyle iken sen mi mü'min olsunlar diye insanları zorlayacaksın?

100. Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, pisliği akıllarını kullanmayanların üzerine kılar.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi."* Yani, bütün dünyadakilerin hepsinin sana iman etmelerine izin verir (sağlar) ve hepsi iman ederdi. Fakat Allah'ın yaptıkları şeylerde bir hikmeti vardır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir yerde şöyle buyurur: *"Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. (Fakat) onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, 'Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım' sözü yerini buldu."* (Hûd, 118-119) Allah (c.c.) yine: *"Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi*

Scanned with CamScanner

veya onunla yer parçalansaydı, yahut onunla ölüler konuşturulsaydı (o Kitap yine bu Kur'ân olacaktı). Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hâla bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın vaadi gelinceye kadar inkar edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir bela gelmeye devam edecek veya o bela evlerinin yakınına inecek. Allah, vaadinden asla dönmez." (Ra'd, 31) buyurur. O yüzden Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"Böyle iken sen mi mü'min olsunlar diye insanları zorlayacaksın?"* Yani, sen mi onları zorla mü'min yapacaksın? Yani, bu senin görevin de değildir, elinde de değildir. Bilakis Allah (c.c.) *"Dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülerek kendini helâk etme."* (Fâtır, 8) *"(Ya Muhammed!) Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lâkin Allah dilediğini doğru yola iletir."* (Bakara, 272) *"Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksın!"* (Şuarâ, 3) *"...sana ancak (Allah'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir."* (Ra'd, 40) *"O halde (Rasûlüm), öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin."* (Ğâşiye, 21-22) Allah'ın (c.c.) her dilediğini yaptığına, bilgisi, hikmeti ve adaletiyle dilediğini hidayete erdirip dilediğini saptırdığına delalet eden daha birçok âyet vardır. O yüzden yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, pisliği"* yani fesatçılığı ve sapkınlığı *"akıllarını kullanmayanların"* yani Allah'ın hüccet ve delilleri üzerinde düşünmeyenlerin *"üzerine kılar."* Hidayet ettiğine hidayet etme ve saptırdığını saptırmaya dair her yaptığında adaletlidir.

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ
عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا
مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ قُلْ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّي
رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

101. De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın" Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz.

102. Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş toplumların günlerinin benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: "Haydi bekleyin! Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

Scanned with CamScanner

103. Biz, sonra peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Aynı şekilde inananları da, üzerimize bir borç olarak kurtaracağız.

Tefsiri:

Yüce Allah *"De ki: 'Göklerde ve yerde neler var, bakın'"* buyruğuyla kullarına nimetleri, göklerin ve yerin yaratılışındaki akıl sahipleri için müthiş mucizeleri üzerinde tefekkür etmelerini tavsiye ediyor. İnsanlar göklerdeki sabit parlak yıldızlar ve hareket halindeki yıldızlarla güneş ve ay hakkında düşünsünler. Gece ve gündüz hakkında, bunların birbirinin ardından gelmesi, birinin diğerine girerek uzayıp diğerinin kısalması, sonra bunun kısalıp diğerinin uzaması üzerinde tefekkür etsinler. Göğün yüksek ve geniş oluşu, güzelliği ve süslülüğü, Allah'ın (c.c.) oradan yağmur indirip onunla ölümünden sonra toprağı diriltmesi, türlü türlü meyveler, tahıllar, çiçekler ve çeşitli bitkiler bitirmesi, yeryüzüne dağıttığı muhtelif şekil, renk ve faydası bulunan hayvanları düşünsünler. Oradaki dağları, ovaları ve çölleri, binaları ve harabeleri, denizlerdeki şaşılacak şeyleri ve dalgaları, bu dalgalara rağmen her şeye kadir olan, kendinden başka hiçbir ilah ve rabb bulunmayan Allah'ın (c.c.) insanoğlunun hizmetine vermesiyle onun yolcuların emrinde olması, gemileri taşıyıp yolcuları sakin bir şekilde yüzdürmesi üzerinde düşünsünler.

Yüce Allah sonra, *"Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz."* buyuruyor. Yani, göklerdeki ve yerdeki âyetler, peygamberlerin doğruluklarını gösteren mucizeler, hüccetler ve burhanlar iman etmeyen bir topluluğa ne fayda verecek! Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Gerçekten haklarında Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar inanmazlar. Kendilerine (istedikleri) bütün mucizeler gelmiş olsa bile, elem verici azabı görünceye kadar inanmayacaklardır."* (Yûnus, 96-97)

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş toplumların günlerinin benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: "Haydi bekleyin! Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim." Biz, sonra peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız."* Yani, peygamberleri yalanlayanları da helak ederiz. *"Aynı şekilde inananları da, üzerimize bir borç olarak kurtaracağız."* Yani, bu Allah'ın kendi yüce zatına görev aldığı bir şeydir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Rabbiniz merhamet etmeyi kendisine yazdı."* (En'âm, 54)

Scanned with CamScanner

[3773] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen bir hadiste de Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah (c.c.) kendi katında bulunan Arş'ın üstündeki bir kitaba şöyle yazdı: Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir."*[39] buyurmuştur.

قُلْ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَآ أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۚ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِ ۚ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾

104. De ki: Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz, bilin ki, ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam, fakat ancak sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim. Ben mü'minlerden olmakla emrolundum.

105. "Ve hanif olarak yüzünü dine çevir; sakın müşriklerden olma" diye emredildi.

106. Allah'ı bırakıp da sana fayda ya da zarar vermeyecek şeylere tapma. Eğer bunu yaparsan, o takdirde sen mutlaka zâlimlerden olursun.

107. Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Ve O bağışlayandır, merhamet edendir.

Tefsiri:

Yüce Allah, peygamberi Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hitaben şöyle buyuruyor: *"De ki: 'Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz'"* yani,

39 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Hadis En'âm sûresinde geçti.

Scanned with CamScanner

size getirdiğim Allah'ın (c.c.) bana vahyetmiş olduğu hanif dinin hak olup olmadığından şüphede iseniz işte *"bilin ki, ben Allah'ı bırakıp da sizin, taptıklarınıza tapmam, fakat ancak sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim."* Ben tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan o Allah'a ibadet ederim ki sizi yarattığı gibi öldürecektir ve sonra dönüşünüz O'na olacaktır. Eğer sizin Allah (c.c.) dışında çağırdığınız ilahlar hak ve gerçekse, işte ben onlara ibadet etmiyorum; haydi bakalım, onları çağırın da bana bir zarar versinler. Oysa onlar zarar ve fayda veremezler. Zarar ve fayda verme gücü olan, tek olup hiçbir ortağı bulunmayan Allah'tır. *"Ben mü'minlerden olmakla emrolundum."*

"(Bana şöyle emredildi) "yüzünü hanif" yani şirkten ayrılmış bir tevhid eri *"olarak dine çevir"* yani ibadetini yalnızca tek olan Allah'a yap. Hanif, şirkten uzak kimseye denir. O yüzden ardından şöyle denilmiştir: *"sakın müşriklerden olma."* Bu cümle *"Ben mü'minlerden olmakla emrolundum."* cümlesine matuftur.

"Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa..." buyruğu hayır ve şerrin, fayda ve zararın sadece Allah'ın (c.c.) elinde olduğunu, bunlarda hiç kimsenin ona katılmadığını ve iştirak etmediğini, yegane ibadete layık olanın da tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah (c.c.) olduğunu açıklamaktadır.

[3774] Hâfız İbn Asâkir, Safvân b. Süleym'in biyografisinde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Hayatınız boyunca hayır isteyin. Kendinizi Allah'ın rahmet esintilerine bırakın. Zira Allah'ın (c.c.) bazı rahmet esintileri vardır ki onlardan dilediği kullarını nasiplendirir. Allah'tan ayıplarınızı örtmesini ve sizi korkularınızdan emin eylemesini isteyin."*[40] İbn Asâkir sonra bunu benzer bir lafızla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak rivayet etmiştir.

"Ve O bağışlayandır, merhamet edendir." Yani, şirk dahil hangi günah olursa olsun kendisine döneni ve tevekkül edeni affeder.

40 İbn Ebi'd-Dünya, el-Ferecu ba'de'ş-şidde (27); Beyhakî, Şuabu'l-İman, 1121, 1122, 1123. Senedindeki İsa b. Mûsâ Leysi'yi İbn Hibbân sika, Ebû Hâtim zayıf saymıştır. Buhârî, Tarih'inde herhangi bir cerh ve tadil yapmaksızın zikretmiştir. Fakat hadisin mânâsı doğrudur. Zaten konu da faziletli amellerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

قُلْ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

108. De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden Hak gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim.

109. Sen, sana vahyolunana uy ve Allah hükmedinceye kadar sabret. O hâkimlerin en hayırlısıdır.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara, Allah (c.c.) katından getirdiğinin hiçbir şüphe ve tereddüt içermeyen bir hakikat olup kim o yolu bulup takip ederse onun faydasının kendisine döneceğini, kim de ondan saparsa onun vebalinin de kendi aleyhine olacağını haber vermesini emrediyor. *"Ben sizin üzerinize vekil değilim."* Yani, ben siz iman edinceye dek başınızda bekçi tayin edilmiş değilim. Ben sadece sizi uyarıcıyım, hidayet ise Allah'a kalmıştır.

"Sen, sana vahyolunana uy" yani Allah'ın sana indirdiğine ve vahyettiğine uy *"ve Allah hükmedinceye kadar"* sana karşı tavır takınanların bu tutumuna karşı *"sabret. O hâkimlerin en hayırlısıdır."* Yani, adalet ve hikmetiyle hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

Yunus sûresi tefsirinin sonu.

Scanned with CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

HÛD SÛRESİ

[123 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

[3775] Hâfız Ebû Ya'lâ, İkrime'den şöyle nakleder: Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan şöyle anlattı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Seni ne ihtiyarlattı?" diye sordum. *"Beni Hûd, Vâkıa, "Amme Yetesâelune: Sana neyi soruyorlar?" (Amme Sûresi) ve "İzeşşemsu kuvvirat: Güneş katlanıp dürüldüğü zaman" (Tekvîr sûresi) ihtiyarlattı"* buyurdu.[41]

[3776] Tirmizî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) "Ya Rasûlallah! İhtiyarladın?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Beni Hûd, Vâkıa, Mürselât, "Amme Yetesâelune: Sana neyi soruyorlar?" (Amme Sûresi) ve "İzeşşemsu kuvvirat: Güneş dürüldüğü zaman" (Tekvîr sûresi) ihtiyarlattı"* buyurdu.

Başka bir rivâyette *"Hûd (sûresi) ve kardeşleri ihtiyarlattı"* buyurdu.[42]

[3777] Taberânî, Sehl b. Sa'd'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Beni Hûd ile kardeşleri Vâkıa, Hakka ve "İzeşşemsu kuvvirat" ihtiyarlattı"* buyurdu.[43]

---

41 İkrime ile Ebû Bekir (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Fakat sonraki rivâyet bunun şahididir. Çünkü o muttasıldır.

42 Sahihtir. Tirmizî (3297), Bezzâr (el-Bahru'z-Zehhar, 1/170) ve Hâkim (2/344-476) rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Bunu Elbani de Sahih-i Tirmizî'de (3/113) sahih olarak zikretmiştir. Hadisin senedi en sahih olan metin budur.

43 Taberânî (5804) rivayet etmiştir. Senedi sakıttır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (7/37): Senedindeki Said b. Selam el-Attar yalancıdır, demiştir. Fakat İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan gelen metin önceki hadiste olduğu gibi sahihtir.

Scanned with CamScanner

[3778] Bu hadis İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan da rivâyet edilmiştir. Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) "Ya Rasûlallah! Seni ne ihtiyarlattı?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hûd ile Vâkıa"* buyurdu.[44] Râvîlerden Amr b. Sabit metruktur. Ebû İshâk da İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) ile karşılaşmamıştır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Bu Kitap:

الٓرۚ كِتَٰبٌ أُحۡكِمَتۡ ءَايَٰتُهُۥ ثُمَّ فُصِّلَتۡ مِن لَّدُنۡ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ أَلَّا
تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّا ٱللَّهَۚ إِنَّنِي لَكُم مِّنۡهُ نَذِيرٞ وَبَشِيرٞ ﴿٢﴾ وَأَنِ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ
ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِ يُمَتِّعۡكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى وَيُؤۡتِ كُلَّ ذِي
فَضۡلٖ فَضۡلَهُۥۖ وَإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٖ كَبِيرٍ ﴿٣﴾
إِلَى ٱللَّهِ مَرۡجِعُكُمۡۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ﴿٤﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Elif, Lâm, Râ. (Bu), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.

2. Allah'tan başkasına ibâdet etmemeniz için indirildi. Şüphesiz ki ben, onun tarafından size gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.

3. Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tevbe etmeniz için indirildi. Eğer bunu yaparsanız, Allah sizi, muayyen bir müddete kadar güzel bir şekilde yaşatır ve iyi amel işleyen herkese amelinin karşılığını verir. Eğer yüzçevirirseniz, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım.

4. Dönüşünüz yalnız Allah'adır. O, her şeye kadirdir.

44 Taberî (10091) rivayet etmiştir.Senedi çok zayıftır. Fakat daha önce geçtiği gibi metin sahihtir. Muvaffakiyet Allah'tandır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Hece harfleri daha önce Bakara sûresinde, tekrara gerek bırakmayacak kadar uzun ele alınmıştı. Başarı Allah'tandır.

"(Bu), hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan Allah" yani sözlerinde ve hükümlerinde hikmetli, işlerin sonunu çok iyi bilen Allah *"tarafından âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır."* Yani, lafzı sağlam ve mânâsı açık, dolayısıyla hem şekil hem mânâ bakımından kamil olan bir kitaptır. Bu tefsir Mücâhid ve Katâde'den nakledilmiş ve Taberî tarafından tercih edilmiştir.

"Allah'tan başkasına ibâdet etmemeniz için indirildi." Yani, bu sağlam ve açık kitap sadece tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a ibadet için indirildi. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona: 'Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."* (Enbiyâ, 25) Allah (c.c.) yine: *"Andolsun ki biz, 'Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının' diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik!"* (Nahl, 36) buyurur.

"Şüphesiz ki ben, onun tarafından size gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim." Yani, ben sizi Allah'a karşı geldiğinizde azapla uyarıcı, itaat ettiğinizde mükafatla müjdeleyiciyim.

[3779] Nitekim sahih bir hadiste ifade edildiğine göre; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Safa tepesine çıktı ve kendisine en yakınından uzağına doğru Kureyş boylarını çağırdı. Toplandıklarında Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara *"Ey Kureyşliler! Size bir düşmanın size sabahleyin baskın yapacağınızı söylesem bana inanır mısınız?"* dedi. Onlar "Senin hiçbir yalanına rastlamadık" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Öyleyse sizi önünüzdeki şiddetli bir azap hakkında uyarıyorum."* dedi.[45]

"Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tevbe etmeniz için indirildi." Yani, size geçmişteki günahlarınız için af dilemenizi ve gelecekte yapmayacağınıza dair Allah'a tevbe etmenizi ve bu hâli sürdürmenizi emrediyorum. *"Eğer bunu yaparsanız, Allah sizi"* dünyada *"muayyen bir müddete kadar güzel bir şekilde yaşatır ve"* ahirette -ki bunu Katâde böyle tefsir

45 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Sâffât sûresinde gelecek.

Scanned with CamScanner

etmiştir- *"iyi amel işleyen herkese amelinin karşılığını verir."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Erkek veya kadın, mü'min olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz."* (Nahl, 97)

[3780] Sahih bir hadiste de Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd'a (radıyallâhu anh) şöyle buyurmuştur: *"Sen Allah (c.c.) rızası için her ne harcarsan, bu eşinin ağzına koyduğun bir lokma dahi olsa, ondan dolayı mükafat görürsün."*[46]

Taberî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan *"iyi amel işleyen herkese amelinin karşılığını verir."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: "Kim bir kötülük (günah) yaparsa ona bir günah yazılır. Kim bir iyilik yaparsa ona on sevap yazılır. Yaptığı kötülükten dolayı dünyada cezalandırılırsa on sevabı olduğu gibi kalır. Dünyada cezalandırılmazsa ondan biri alınır ve geriye dokuzu kalır. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) sonra: Birler'i onlar'ını geçen helak oldu, demiştir.

"Eğer yüzçevirirseniz, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım." Bu Allah'ın (c.c.) emirlerinden yüz çevirenlere ve peygamberlerini yalanlayanlara ağır bir tehdittir. Zira azap tekrar gönderileceği günde ona mutlaka ulaşacaktır.

"Dönüşünüz yalnız Allah'adır." Yani, kıyâmet gününde dönüşünüz ve varışınız yalnız O'na olacaktır. *"O, her şeye kadirdir."* Yani, dostlarına ihsan, düşmanlarından intikam alma ve kıyâmet gününde mahlukatı tekrar yaratma vs.den dilediği her şeyi yapmaya kadirdir. Bundan önceki teşvik makamı olduğu gibi bu da korkutma makamıdır.

Allah Her Şeyi Bilir:

أَلَآ إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ ۚ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ ۙ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5. Bilesiniz ki, onlar O'ndan (Allah'tan) gizlenmek için göğüslerini bükerler. İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi, Allah onların gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da bilir. Çünkü o, kalplerin özünü bilendir.

46 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Sâffât sûresinde gelecek.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: "Sahabiler normalde ve cinsel temas halinde cinsel organlarını göğe çevirmeyi güzel bulmazlardı. Onun için Allah bu âyeti nazil etti." Bunu İmam Taberî, Muhammed b. Abbad b. Câfer'den şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Bilesiniz ki, onlar ondan gizlenmek için göğüslerini bükerler."* âyetini okudu. Ona "Ey Abbâs'ın babası, "Göğüslerini nasıl bükerler?" dedim. "Onlardan biri karısıyla cinsel temasta bulunduğunda veya helaya gittiğinde utanırdı. Bunun üzerine *"Bilesiniz ki, onlar O'ndan gizlenmek için göğüslerini bükerler...."* âyeti nazil oldu. Başka bir rivayette İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ona şöyle demiştir: "Bazı insanlar helaya gittiklerinde avret mahallerinin göğe dönük olmasından utanırlardı. Karılarıyla cinsel temas yaptıklarında avret mahallerinin göğe dönük olmasından utanırlardı. Bunun üzerine haklarında bu âyet-i kerime nazil oldu.

İmam Amr'dan şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Bilesiniz ki, onlar O'ndan gizlenmek için göğüslerini bükerler. İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi, Allah onların gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da bilir."* âyetini okudu. İmam Buhârî der ki: Filan kişi bu âyeti okudu ve *"onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi"* ifadesini "başlarını örttükleri zaman" diye tefsir etti.[47] İbn Abbâs'tan (radıyallâhu anh) bu âyetin tefsiriyle ilgili yapılan başka bir rivâyette O (radıyallâhu anh): Bununla Allah (c.c.) hakkında şüpheye düşmek ve günahları işlemek kastedilmiştir, demiştir. Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve başkalarından da şöyle nakledilmiştir: onlar bir şey söylediklerinde veya yaptıklarında göğüslerini çevirirler, bununla kendilerini Allah'tan (c.c.) gizlediklerini zannederlerdi. Allah ise (c.c.) onlara, gece karanlığında yatarken örtülerini örttüklerinde dahi onları gördüğünü haber verdi. *"...Allah onların gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da"* yani gizledikleri ve açığa vurdukları sözleri *"bilir. Çünkü o, kalplerin özünü bilendir"* Yani, kalplerinin gizlediği niyetleri, gizlilikleri ve sırları bilir. Züheyr b. Ebû Sülma meşhur muallakat kasidesinde şöyle demiştir:

فلا تكتمن الله ما في نفوسكم... ليخفى، فمهما يكتم الله يعلم

يؤخر فيوضع في كتاب فيدخر... ليوم حساب، أو يعجل فينقم

47 Buhârî (4681, 4682, 4683) rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Sakın kalplerinizdekileri gizli kalsın diye Allah'tan gizlemeyin.
Ne kadar gizlenirse gizlensin Allah onu bilir.
Ya ertelenerek bir kitaba konulup hesap günü için saklanır.
Veya hemen peşin cezalandırılır.

Bu câhiliye dönemi şairi yaratıcının varlığını, küçük detayları bildiğini, tekrar dirilmeyi, hesaba çekilmeyi, amellerin kıyâmet günü için amel defterlerine yazılmasını itiraf etmiştir.

[3781] Abdullah b. Şeddad şöyle der: "Kafirlerden biri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından geçerken göğsünü öbür tarafa çevirir ve başını örterdi. Bunun üzerine Allah (c.c.) bu âyeti nazil etti."[48]

"O'ndan gizlemek için" ifadesindeki "ondan" zamirinin Allah'a raci olması daha evladır. Çünkü ardından *"İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi, Allah onların gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da bilir."* buyurulmuştur.

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Bilesiniz ki, inanmayanlar ondan düşmanlıklarını gizlemek için göğüslerini bükerler..."* âyetini "ألا إنهم تثنوني صدورهم" (İyi bilin ki, onların göğüsleri bana doğru bükülüyor) şeklinde, "صدورُهم göğüsler" kelimesini (mansup, yani mef'ul değil), fail olmak üzere merfu (sonu ötreli) okumuştur. Bu diğerine yakın bir mânâ ifade eder.

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

6. Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının yerleştiği yeri de, emaneten bulunduğu yeri de bilir. Hepsi, açık bir kitaptadır.

Tefsiri:

Yüce Allah küçüğü ve büyüğüyle, denizde ve karada yaşayanlarıyla bütün hayvanların rızklarının kendisinin garantisinde olduğunu, onlardan *"her canlının yerleştiği yeri de, emaneten bulunduğu yeri de "* bildiğini haber veriyor. Yani, yeryüzündeki yolculuğunun bitiş noktasını da sığındığı yuvasını

48 Taberî (17953, 17954) rivayet etmiştir. Mürseldir.

Scanned with CamScanner

da bilir. Ali b. Ebî Talha ve başkaları İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın: *"canlının yerleştiği yeri de, emaneten bulunduğu yeri de"* buyruğundaki "yerleştiği yer"i sığındığı ve barındığı yuvası ile, "emaneten bulunduğu/bulunacağı yeri" ise "öleceği yer" diye tefsir ettiğini rivayet etmişlerdir. Mücâhid ise En'âm sûresinde olduğu gibi "yerleştiği yer"den kastın rahimdeki hâli, "emaneten bulunduğu yer"den kastın ise babalarının sulbündeki hâli olduğunu söylemiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Dahhâk ve bir grup ilim erbabından da böyle rivâyet edilmiştir. İbn Ebî Hâtim müfessirlerin görüşlerini o âyette olduğu gibi burada da zikretmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Allah (c.c.) bütün bunların Allah'ın katındaki apaçık bir kitapta yazılı olduğunu haber veriyor: *"Hepsi, açık bir kitaptadır."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet (hepsi) toplanıp Rablerinin huzuruna getirilecekler."* (En'âm, 38) Yine şöyle buyurur: *"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."* (En'âm, 59)

Her Şeyi Yaratan Allah:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَلَئِنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ ۗ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨﴾

7. O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, Arş'ı su üzerinde iken gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki, "Ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz" desen, kâfir olanlar derhal, "Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir" derler.

Scanned with CamScanner

8. Andolsun eğer biz onlardan azabı sayılı bir zamana kadar ertelesek, mutlaka "Onu engelleyen nedir?" derler. Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir. Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin her şeye gücünün yettiğini, gökleri ve yeri altı günde yarattığını, Arş'ının daha önce su üzerinde olduğunu haber veriyor.

[3782] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, İmran b. Husayn'dan rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Temimoğulları, müjdeyi kabul edin"* buyurdu. "Bizi müjdeledin, onu bize ver" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Yemenliler, müjdeyi kabul edin"* buyurdu. Onlar da "Müjdeni kabul ettik. Bize ilk durum nasıldı, onu anlat" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her şeyden önce Allah (c.c.) vardı. Allah'ın Arş'ı suyun üzerindeydi. Levh-i Mahfuz'a her şeyi yazdı."* İmran der ki: O sırada birisi gelerek bana "Ey İmran, deven bağından çözülmüş" dedi ve hemen çıktım. Benden sonra ne oldu bilmiyorum. Bu hadis Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde bir çok farklı ifadelerle tahric edilmiştir. Onlardan biri şudur: Onlar "Sana bu işin ilk halini sormak için geldik." dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"(Bir zamanlar) Allah vardı ve O'ndan önce -başka bir rivâyette "O'ndan başka", diğer bir rivâyette ise "O'nunla birlikte"- hiçbir şey yoktu. Arş'ı su üzerindeydi. Zikr'e Levh-i Mahfuz'a her şeyi yazdı. Sonra gökleri ve yeri yarattı."*[49]

[3783] Sahîh-i Müslim'de Amr b. Âs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakledilmiştir. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah (c.c.) mahlukatın kaderlerini gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce belirledi. Arş'ı su üzerindeydi."*[50]

[3784] İmam Buhârî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah "Sen infak et ki, Ben de sana infak edeyim!" buyurur. Allah'ın eli doludur. Harcamak onu boşaltmaz. Gece gündüz infakta bulunur."* Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra şöyle buyurdu: *"Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı andan bu*

49 Buhârî, 3191, 4365; Ahmed b. Hanbel, 4/431; İbn Hibbân, 6142.
50 Müslim, 2/169; İbn Hibbân, 6138.

Scanned with CamScanner

yana infak ettiklerini hiç düşündünüz mü? Allah'ın elindekiler hiç tükenmedi. O'nun Arş'ı suyun üzerindeydi. Terazi de O'nun elindedir; dilediği kefesini yükseltir, dilediği kefesini alçaltır."[51]

[3785] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Rezin'den şöyle nakleder: Ben "Ya Rasûlallah! Rabbimiz (İbn Esir gibi alimlere göre kasıt "Rabb'imizin Arşı"dır[52]) mahlukatı yaratmadan önce neredeydi?" dedim. *"Altında ve üstünde hava olmayan kör bir boşluktaydı. Sonra Arş'ı yarattı"* buyurdu.[53] Bunu Tirmizî, et-Tefsir'de, Nesâî, es-Sünnet'te rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Hasen bir hadistir, demiştir. Mücâhid der ki: *"Arş'ı su üzerindeydi"* Yani, hiçbir şey yaratmadan önce su üstündeydi. Vehb b. Münebbih ve Damra b. Habib de böyle demişlerdir. Bunu Katâde, Taberî ve bir çok kişi söylemiştir. Katâde *"Arş'ı su üzerindeydi"* buyruğu hakkında şöyle der: Allah (c.c.) burada gökleri ve yeri yaratmadan önce ilk yaratmasının nasıl olduğunu haber vermektedir. Rebî' b. Enes de şöyle demiştir: Allah'ın Arş'ı su üzerindeydi. Gökleri ve yeri yaratacağı zaman suyu ikiye böldü ve bunun yarısını Arş'ın altında bıraktı ki "Bahr-ı Mescur" (yanan deniz) odur.

İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Arş'a bu adın verilmesi yüksek olmasından dolayıdır, demiştir. İsmail b. Ebû Halid şöyle der: Sa'd et-Tai'yi şöyle derken işittim: Arş kırmızı yakuttandır. Muhammed b. İshâk *"Arş'ı su üzerinde iken gökleri ve yeri altı günde yaratandır."* buyruğu hakkında şöyle der: "Allah (c.c.) yüce zatını nitelediği gibiydi. Çünkü sadece su ve onun altında Arş vardı. Arş'ın üstünde ise celal, izzet, hükümranlık, mülk, kudret, hilm, ilim, rahmet ve nimet sahibi olan, her dilediğini yapan Allah vardır." A'meş, Minhal b. Amr kanalıyla Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a *"Arş'ı su üzerindeydi."* buyruğu hakkında "Su neyin üstündeydi?" diye soruldu. "Rüzgarın sırtı üzerindeydi" dedi.

"hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için" Yani, Allah (c.c.) gökleri ve yeri boş yere değil, tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan kendisine ibadet etsinler diye yarattığı kullarının faydalanmaları için yarattı. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Göğü, yeri*

51 Buhârî, 4684; Müslim, 993; Humeydî, 1067.

52 Bkz.İbnü'l-Esir, en-Nihaye, 3/576; Suyûti,

53 Tirmizî, 3109; Ahmed b. Hanbel, 4/11, 12; İbn Mâce,; İbn Hibbân, 6141. Râvilerden Veki b. Ades'in meçhul olması sebebiyle senedi zayıftır. Hadisin metni de gariptir.

Scanned with CamScanner

ve ikisi arasındakileri biz boş yere yaratmadık. Bu, inkar edenlerin zannıdır. Vay o inkar edenlerin ateşteki haline!" (Sâd, 27) Yine: *"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız? Mutlak hakim ve hak olan Allah, çok yücedir. O'ndan başka ilah yoktur, O, yüce Arş'ın sahibidir."* (Mü'minûn, 115-116) buyurur. Bir âyette de: *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."* (Zâriyât, 56) buyurur.

Âyette "hanginizin ameli daha çok olacağı" değil *"hanginizin amelinin daha güzel olacağı"* buyurulmuştur. Bir amel de sadece Aziz ve Celil olan Allah için yapılmadıkça ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şeriatına uygun olmadıkça güzel olamaz. Bir amel bu iki şarttan birini bulundurmazsa geçersiz olur ve boşa gider.

Allah (c.c.) daha sonra şöyle buyuruyor: *"Yemin ederim ki, "Ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz."* Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Gökleri ve yeri Allah'ın (c.c.) yarattığını bilen o müşriklere Allah'ın (c.c.) onları ilk kez yarattığı gibi öldükten sonra tekrar yaratacağını söylesen *"kâfir olanlar derhal 'Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir.' derler."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette: *"Andolsun onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette 'Allah' derler."* (Zuhruf, 87) buyurur. Yine: *"Andolsun ki onlara: 'Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?' diye sorsan, mutlaka, 'Allah' derler."* (Ankebût, 61) buyurur. Bunu itiraf etmelerine rağmen kıyâmet günü tekrar hayat verilip diriltilmeyi inkar ederler. Oysa bu, güç yetme bakımından ilkinden daha kolaydır. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"İlkin mahlûkunu yaratıp (ölümden) sonra bunu (yaratmayı) tekrarlayan O'dur, ki bu, O'nun için pek kolaydır."* (Ankebût, 61) Bir âyette de: *"(İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir."* (Lokman, 28) buyurur.

"Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir." Yani, kafirler inkarcılık ve inat tavrı takınarak "Biz senin tekrar diriltilmenin gerçekleşeceğine dair sözüne inanmıyoruz. Bunu ancak senin büyü yaptığın kimse söyler ki o da bunu zaten seni takip ettiğinden söylemektedir. *"Andolsun eğer biz onlardan azabı sayılı bir zamana kadar ertelesek, mutlaka 'Onu engelleyen nedir?' derler."* Allah (c.c.) buyuruyor ki: O müşriklerden azabı ve cezayı belli bir zamana ve sınırlı bir süreye kadar erteler ve onları vakti belirlenmiş bir zamanda onlara

Scanned with CamScanner

azabın geleceğiyle tehdit edecek olsak yalanlayarak ve çabucak gelmesini isteyerek *"Onu engelleyen nedir?"* yani bu azabın bize gelmesini geciktiren nedir? derler. Çünkü onların tabiatları yalanlamaya ve şüpheye alıştığından geriye bundan başka yapacakları bir şey kalmamıştır.

Ümmet kelimesi Kur'ân ve Sünnet'te bir çok mânâda kullanılır. Onunla bazen bu âyette ve Yusuf sûresindeki *"(Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olan ve uzun bir zaman (ümmet) sonra (Yusuf'u) hatırlayan kişi dedi ki: Ben size onun yorumunu haber veririm, beni hemen (zindana) gönderin."* (Yusuf, 45) âyetinde olduğu "süre" mânâsı kastedilir. Bazen "uyulan önder" mânâsında kullanılır: *"İbrâhim, gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder (ümmet) idi; Allah'a ortak koşanlardan değildi."* (Nahl, 120) âyetinde olduğu gibi. Bazen "akide ve din" mânâsında kullanılır. Allah'ın (c.c.) kafirlerden naklettiği şu sözdeki gibi: *"Hayır! "Sadece, biz babalarımızı bir din (ümmet) üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz"* (Zuhruf, 22) "Topluluk" mânâsında kullanılır. Şu âyetlerde olduğu gibi: *"Mûsâ, Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan bir çok insan (ümmet) buldu."* (Kasas, 23) *"Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının" diye (emretmeleri için) her ümmete (kavme, topluluğa) bir peygamber gönderdik!"* (Nahl, 36) *"Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez."* (Yûnus, 47) Bu âyetteki ümmetten maksat kafirleri ve mü'minleriyle peygamberlerin kendilerine gönderildiği kimselerdir.

[3786] Nitekim Sahîh-i Müslim'de rivâyet edilen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bu ümmetten Yahudi veya Hıristiyan birisi beni duyar da sonra bana iman etmezse cehenneme girer."*[54] buyurmuştur.

Peygamberlerin takipçileri olan ümmet ise peygamberleri tasdik edenlerdir. Şu âyette olduğu gibi: *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."* (Âl-i İmrân, 110)

[3787] Sahih bir hadiste de *"Ben 'Ümmetim, ümmetim" diyeceğim."*[55] buyurulmuştur.

---

54 Müslim (153) ve diğerleri rivayet etmişlerdir. Sahihtir.

55 Bu uzun şefaat hadisinden bir bölümdür. Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

Ümmet fırka ve grup mânâsında da kullanılır. *"Mûsâ'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk (ümmet) vardır."* (A'râf, 159) buyruğu ile *"Hepsi bir değildir; Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk (ümmet) vardır ki, gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar."* (Âl-i İmrân, 113) buyruğunda olduğu gibi.

İnsanın Şımarıklık ve Nankörlüğü:

وَلَئِنْ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

9. Eğer insana tarafımızdan bir rahmet tattırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur.

10. Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona bir nimet tattırırsak, elbette "Kötülükler benden gitti" der. O gerçekten şımarıktır, kibirlidir.

11. Ancak sabredip güzel iş yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve bir büyük mükâfat vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah, merhamet ettiği mü'min kulları müstesna olmak üzere insandan ve onun kötü sıfatlarından bahsediyor. Zira nimetten sonra başına bir sıkıntı gelse geleceğe dair dünyası kararır ve nimetlerden ümidini keser. Daha önce hiçbir nimet görmemiş gibi geçmişe dair de nankörlük eder, inkara gider. Onda sonraya dair hiçbir kurtuluş ümidi kalmaz. Bunun gibi, musibetten sonra kendisine bir nimet ulaştığında da *"'Kötülükler benden gitti.' der."* Yani, bundan sonra başıma bir daha sıkıntı ve kötülük gelmez, der. *"O gerçekten şımarıktır, kibirlidir."* Yani, elindekilerden dolayı aşırı sevinçli, başkalarına karşı şımarık ve kibirlidir.

Allah (c.c.) buyuruyor ki: *"Ancak"* zorluklarda ve sıkıntılarda *"sabreden"* rahat ve afiyette olduğu zamanlarda *"güzel iş yapanlar böyle değildir. İşte*

Scanned with CamScanner

onlar için" kendilerine dokunan eziyet ve acılardan dolayı *"bir bağış ve"* sıkıntısız ve rahat anlarında yaptıkları güzel amellerden dolayı *"büyük bir mükâfat vardır."*

[3788] Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, kendisine batan bir dikene varıncaya kadar mü'minin başına herhangi bir dert, keder, yorgunluk ve hastalık gelirse Allah (c.c.) onlarla onun bazı hatalarını siler."*[56]

[3789] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan bir hadiste de: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, Allah (c.c.) mü'mine her ne takdir ederse mutlaka onun için hayırlı olur. Eğer bir nimet gelirse şükreder; bu onun için hayırlı olur. Başına bir musibet gelirse sabreder; bu da onun için hayırlı olur. Bu, mü'min dışında hiç kimse için değildir."*[57] buyurulmuştur.

Allah (c.c.) da şöyle buyuruyor: *"Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır."* (Asr, 1-3) Allah (c.c.) yine: *"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir. Ancak namaz kılanlar müstesna"* (Meâric, 19-22) buyurur.

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَآءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَآ أَنْتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ۚ ﴿١٢﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَآ أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

56 Buhârî, 5641, 5642; Müslim, 2573; Ahmed b. Hanbel, 2/335; Tirmizî, 966; İbn Hibbân, 2905; Beğavî, 1421; Beyhakî, 3/373. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ve Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

57 Hadisi baştan sona bu lafızla Buhârî ve Müslim'de de diğer hiçbir hadis kitabında da bulamadım. Anlaşıldığı kadarıyla bu, üç hadisten alıntı yaparak oluşturulmuştur. "Allah her ne takdir ederse" ifadesi Ahmed b. Hanbel (3/117) ile İbn Hibbân'ın (728) Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan sahih senetle naklettikleri hadiste yer almaktadır.

Scanned with CamScanner

12. Belki de sen, "Ona bir hazine indirilseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi!" demelerinden ötürü sana vahyolunan âyetlerin bir kısmını terk edeceksin ve bu yüzden ruhun daralacaktır. Sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir.

13. Yoksa, Onu (Kur'ânı) kendisi uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz Allah'tan başka çağırabildiklerinizi çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin.

14. Eğer size cevap vermiyorlarsa, bilin ki, o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka da tanrı yoktur. Artık müslüman oluyor musunuz?

Tefsiri:

Allah (c.c.) peygamberini (sallallâhu aleyhi ve sellem) müşriklerin kendisi hakkında söyledikleri sözleri ve inatlaşmaları hususunda teselli ediyor. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"Onlar (bir de) şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı! Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yeyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı. (Ayrıca) o zalimler (müminlere): Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız! dediler."* (Furkân, 7-8) İşte Allah (c.c.) peygamberine bundan dolayı göğsünün daralmamasını, bunun onu gece gündüz onları Allah'a davetten engellememesini ve çevirmemesini emrediyor ve öğütlüyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir yerde şöyle buyurur: *"Onların söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığını andolsun biliyoruz. Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol! Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et!"* (Hicr, 97-99) Allah (c.c.) burada da şöyle buyuruyor: *"Belki de sen, "Ona bir hazine indirilseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi!" demelerinden"* bu sözlerinden *"ötürü sana vahyolunan âyetlerin bir kısmını terk edeceksin ve bu yüzden ruhun daralacaktır."* Yani, sen ancak uyarıcısın. Senden önceki peygamber kardeşlerinde senin için örneklik vardır. Zira onlar yalanlandılar ve eziyet edildiler. Fakat Allah'ın (c.c.) yardımı gelinceye kadar sabrettiler.

Yüce Allah sonra Kur'ân'ın mucize oluşunu, hiçbir beşerinin onun gibi bir kitap, hatta ondan on sûre veya bir sûre getiremeyeceğini beyan ediyor. Çünkü Rabb'in sıfatları yaratıklarının sıfatlarına benzemediği, zatına hiçbir

Scanned with CamScanner

şeyin benzemediği gibi kelamı da yaratılanların sözüne benzemez. Allah yücedir, münezzehtir, mukaddestir. O'ndan başka hiçbir ilah, ondan gayri hiçbir rabb yoktur.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Eğer size cevap vermiyorlarsa bilin ki, o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir "* Yani, eğer size çağırmış olduğunuz şeyle karşı koymazlarsa bilin ki onlar bunu yapmaktan acizdirler ve bu söz Allah'ın (c.c.) bilgilerini, emir ve yasaklarını içeren bir kitap olarak O'nun (c.c.) katından inmiştir. *"ve O'ndan başka da tanrı yoktur. Artık müslüman oluyor musunuz?"*

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

15. Kim, dünya hayatını ve onun zinetini istemekte ise, onların işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve onlar orada hiçbir zarara uğratılmazlar.

16. İşte onlar, âhirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir; yaptıkları da boşa gitmiştir; yapmakta oldukları şeyler de bâtıldır.

Tefsiri:

Avfî bu âyet hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Riyakarlar amellerinin mükafatını dünyada alırlar ve böylece onlara zerre kadar zulmedilmez. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: Her kim dünyayı isteyerek oruç, namaz ve teheccüd namazı gibi ibadetler yapar, bunu sadece dünyevi menfaatler için yerine getirirse Allah (c.c.) "Ben dünyada istemiş olduğu şeyi kendisine vereceğim" der. Dünya menfaati için yaptığı bu ameli boşa gider ve o âhirette ziyana uğrayanlardan olur. Mücâhid, Dahhâk ve başkalarından böyle rivâyet edilmiştir. Enes b. Mâlik ve Hasan-ı Basrî: Bu âyet Yahudiler ve Hıristiyanlar hakkında nazil olmuştur, demişlerdir. Mücâhid ve bazıları: Riya ehli hakkında nazil oldu, demişlerdir. Katâde der ki: Her kimin derdi, tutkusu, istek ve talebi dünya olursa Allah (c.c.) iyiliklerinin mükafatını dünyada verir. Sonra onu âhirete mükafatı verilecek hiçbir ameli kalmamış halde gönderir.

Scanned with CamScanner

Mü'min ise iyiliklerinin dünyada karşılığını görür, âhirette de onun ecrini alır. Buna yakın mânâda bir de hadis-i şerif vardır.

Allah (c.c.) Kur'ân'ın başka bir yerinde şöyle buyurur: *"Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız. Kim de ahireti diler ve bir mü'min olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür. Hepsine, onlara da bunlara da (dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de) Rabbinin ihsanından (istediklerini) veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır! Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür."* (İsrâ, 18-21) Allah (c.c.) yine: *"Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz."* (Şûrâ, 20) buyurur.

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ
إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ
مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

17. Rabbin tarafından açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği, ayrıca kendisinden önce, bir önder ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın Kitâb'ı elinde bulunan kimse inkarcılar gibi midir? Bunlar ona (Kur'ân'a) inanırlar. Toplumlardan herhangi biri onu inkâr ederse işte onun varacağı yer cehennem ateşidir. Bundan şüphen olmasın; zira bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir; fakat insanların çoğu inanmazlar.

Tefsiri:

Yüce Allah, kullarını yaratmış olduğu kendinden başka hiçbir ilah bulunmadığını itiraf fıtratı üzere olan mü'minlerin halini zikrediyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"(Rasûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler."* (Rûm, 30)

Scanned with CamScanner

[379 0] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Doğan her çocuk (İslam) fıtratı üzere doğar. Daha sonra ana babası (müslüman değillerse) onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecûsî yapar. Nitekim her hayvanın yavrusu organları tam olarak doğar. Hiç yavrunun burnunda, kulağında eksik bir şey görür müsünüz?"* buyurdu.[58]

[3791] Sahîh-i Müslim'de İyâz b. Himar'dan yapılan bir rivâyette Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah şöyle buyurur: Ben kullarımı tevhid ehli kimseler olarak yarattım. Sonra şeytanlar gelip onları dinlerinden çalıp götürdüler ve kendilerine helal kıldığım şeyleri onlara haram kıldılar. Beni, (doğruluğuna dair) hiçbir vahiy indirmediğim şeylere ortak koşmalarını emrettiler."*[59]

[3792] Müsned ve Sünen kitaplarında şu hadis yer alır: *"Doğan her çocuk bu din üzere doğar ve bu kendisini konuşarak ifade edebilecek zamana kadar böyle devam eder..."*[60] İşte mü'min, bu fıtrat üzere kalır.

"Kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği..." Yani, kendisine (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah (c.c.) katından bir şahidin geldiği..." O ise Allah'ın (c.c.) peygamberlerine -Allah'ın salâtları ve rahmetleri üzerine olsun- vahyettiği pak, mükemmel, yüceltilmiş ve sonuncusu Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şeriatı kılınmış şeriatlardır. O yüzden İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, İkrime, Ebû Âliye, Dahhâk, İbrâhim Nehâi, Süddî ve daha bir çoğu buradaki şahitten kastın Cebrâil (a.s) olduğunu söylemişlerdir. Hz. Ali (radıyallâhu anh), Hasan-ı Basrî ve Katâde'den ise: O Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir, dedikleri rivâyet edilmiştir. Bu tefsirler mânâ bakımından birbirine yakındır. Çünkü Cebrâil (a.s) ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın mesajını tebliğ ederler. Cebrâil (a.s) Muhammed (sallallâhu aley-

58 Mâlik, el-Muvatta', 1/24; Buhârî, 1358; Müslim, 2658; Ebû Dâvûd, 4714; Tirmizî, 2138; Ahmed b. Hanbel, 2/375. Rivâyetin gerisinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: "Dilerseniz Allah'ın şu buyruğunu okuyun: "Yüzünü hanif olarak (şirkten uzak olarak) dine döndür. Allah'ın fıtratına, O ki insanları bu fıtrat üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratmasında bir değişiklik yoktur." (Rum: 30).

59 Müslim, 2856; Ahmed b. Hanbel, 4/162; Abdurrezzak, 20088; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 17/987.

60 Ahmed b. Hanbel, 3/345; Darimi, 2/223; Beyhakî, es-Sünen, 9/77; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 826; İbn Hibbân, 132. İbn Hibbân sahih olduğunu söylemiştir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

Scanned with CamScanner

hi ve sellem)'e, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise ümmetine tebliği eder. Âyette kastedilen şahidin Hz. Ali olduğu da söylenmiştir. Fakat bu zayıf olup söyleyeni de belli değildir. Doğru olan birinci ve ikinci görüşlerdir. Çünkü mü'min kendisindeki fıtratla genel olarak şeriatın hak olduğuna şahitlik eder. Detaylar ise şeriattan alınır. Fıtrat onu onaylar ve iman eder. O yüzden yüce Allah *"Rabbin tarafından açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği"* buyurur.

"Ayrıca kendisinden önce, bir önder ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın Kitâb'ı elinde bulunan kimse" Yani Kur'ân'dan önce Mûsâ (a.s)'ın kitabı Tevrat vardır. Allah (c.c.) onu o ümmete kendilerine önder ve uyacakları rehber ve Allah'tan onlara rahmet olarak indirmiştir. Kim ona hakkıyla iman ederse onu Kur'ân'a imana götürür. O yüzden yüce Allah ardından *"Bunlar ona (Kur'ân'a) inanırlar."* buyuruyor. Yüce Allah sonra Kur'ân'ı veya Kur'ân'dan bir şeyi inkar edenleri tehdit ederek şöyle buyurur: *"Toplumlardan herhangi biri onu inkâr ederse"* Yani, Müşrik olsun, Kitab ehli olsun veya başkaları olsun yeryüzünde muhtelif renklerde, şekillerde ve cinslerdeki bütün Âdemoğullarından Kur'ân'ın kendisine ulaşan her kim onu inkâr ederse *"işte onun varacağı yer cehennem ateşidir."*

Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"De ki: ... Bu Kur'ân bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyolundu."* (En'âm, 19) buyurur. Yine, *"De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim."* (A'râf, 158) buyurur.

Yüce Allah *"Toplumlardan herhangi biri onu inkâr ederse işte onun varacağı yer cehennem ateşidir."* buyurur.

[3793] Sahîh-i Müslim'de Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'nin rivâyetiyle gelen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, bu ümmetten Yahudi veya Hıristiyan biri beni işitir dess bana iman etmezse mutlaka cehenneme girer."*[61] Eyyûb-u Sahtiyani, Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aslına uygun her ne hadis işitsem onun Kur'ân'da onu onaylayan bir şey bulurdum. Bana "Canımı elinde tu-

61 İmam Müslim bunu Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan değil Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan gelen hadisi Taberî (18093) rivayet etmiştir. Senedi Müslim'in koşullarını haizdir.

Scanned with CamScanner

tan Allah'a yemin olsun ki, bu ümmetten Yahudi veya Hıristiyan biri beni işitir de bana iman etmezse mutlaka cehenneme girer" hadisi ulaşınca onun Allah'ın kitabından onaylayıcısı nerede acaba? diye düşünmeye başladım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işitip de Kur'ân'da onayını bulamadığım âyet azdır. Sonunda bu hususa delil olarak şu âyeti buldum: *"Toplumlardan herhangi biri onu inkâr ederse işte onun varacağı yer cehennem ateşidir."* Said b. Cübeyr şöyle demiştir: Âyetteki "toplumlar"dan kasıt bütün din mensuplarıdır.[62]

Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Bundan şüphen olmasın; zira bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir"* Yani, Kur'ân Allah (c.c.) katından gelen bir hakikattir. Onda hiçbir şek ve şüphe yoktur. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Elif. Lâm. Mîm. Bu Kitab'ın, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olduğunda asla şüphe yoktur."* (Secde, 1-2) Yine *"Elif. Lâm. Mîm. O kitap (Kur'ân); onda asla şüphe yoktur. O, müttakîler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir."* (Bakara, 1-2) buyurur.

Allah (c.c.) *"fakat insanların çoğu inanmazlar."* buyuruyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Sen ne kadar uğraşsan da insanların çoğu iman edecek değillerdir."* (Yusuf, 103) buyurur. Yine: *"Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar."* (En'âm, 116) buyurur. Bir âyette de, *"Andolsun İblis, onlar hakkındaki tahminini doğruya çıkardı. İnanan bir zümrenin dışında hepsi ona uydular."* (Sebe, 20) buyurur.

Kendilerine Yazık Edenler:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۚ أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾ أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ۘ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ ۚ مَا كَانُوا

62 Sahih hadistir. Taberî (18087) rivayet etmiştir. Mürseldir. Fakat metin öncesindeki hadis sebebiyle sahihtir.

Scanned with CamScanner

يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

18. Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim olabilir? Onlar Rablerine arz edilecekler, şahitler de, "İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir" diyecekler. Bilin ki, Allah'ın laneti zâlimlerin üzerinedir!

19. Onlar, Allah'ın yolundan alıkoyan ve onu eğriltmek isteyenlerdir. Onlar özellikle âhireti inkâr ederler.

20. Onlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değiller ve onları Allah'ın azabından koruyacak dostları da yoktur. Onların azabı kat kat olacaktır. Çünkü onlar, ne görebiliyorlar, ne de kulak verebiliyorlardı.

21. İşte onlar kendilerine yazık ettiler. Uydurmakta oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitti.

22. Şüphesiz onlar, âhirette en çok ziyana uğrayanlardır.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisine iftira atanların âhiret yurdundaki hallerini ve meleklerin, nebîlerin, rasûllerin, insanların ve cinlerin huzurunda rezil rüsvay oluşlarını anlatıyor.

[3794] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Safvân b. Mihrez'den şöyle nakleder: İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın elinden tutmuş götürüyordum. Karşısına bir adam çıktı ve "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kıyâmet günündeki Rabb ile kul arasındaki gizli konuşma (necva) hakkında ne buyurduğunu işitmiştin?" diye sordu. İbn Ömer (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken duydum: *"Kıyâmet günü Allah (c.c.) mü'mini kendisine yaklaştırır. Onu koruması altına alıp örter ve 'Şu günahını biliyor musun? Şu günahını biliyor musun? Şu günahını biliyor musun?' diyerek günahlarını ona itiraf ettirir. Allah (c.c.) günahlarını itiraf ettirip o da kendisinin helak olduğunu düşünmeye başladığında Allah (c.c.)*

Scanned with CamScanner

ona 'Ben senin için bunları dünyada örttüm. Bu gün de senin için bağışlıyorum.' der. Sonra ona sevap defteri verilir. Kafirlere ve münafıklara gelince; "Şahitler 'Bunlar Rableri adına yalan söyleyenlerdir' derler. İyi biliniz ki Allah'ın lâneti zâlimler üzerinedir.' (Hûd, 18)" [63] Bunu İmam Buhârî ve Müslim de Sahih'lerinde Katâde'nin nakliyle rivayet etmişlerdir.

"Onlar, Allah'ın yolundan alıkoyan" Yani, insanları hakka tabi olmaktan ve Allah (c.c.)'ya ulaştıran hidayet yoluna girmekten men eden, cennetten uzaklaştıran *"ve onu eğriltmek isteyenlerdir."* Yani, insanların yollarının doğru değil eğri olmasını isteyenlerdir. *"Onlar özellikle âhireti inkâr ederler."* Yani onu inkar eder, gerçekleşeceğini ve vuku bulacağını yalanlarlar.

"Onlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değiller ve onları Allah'ın azabından koruyacak dostları da yoktur." Bilakis onlar Allah'ın (c.c.) kahır ve hakimiyeti altında, tasarrufunda ve hükümranlığındadırlar. Allah (c.c.) onlardan âhiretten önce dünyada intikam almaya kadirdir. *"Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor."*[64]

[3795] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şüphesiz Allah (c.c.) zalime mühlet verir. Yakaladığında ise elinden kaçırmaz."*[65] buyurmuştur. O yüzden Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"Onların azabı kat kat olacaktır. Çünkü onlar, ne görebiliyorlar, ne de kulak verebiliyorlardı."* Onlara azap kat kat verilir. Çünkü Allah (c.c.) onlara kulak, göz ve kalp vermişti. Ancak kulaklarının, gözlerinin ve kalplerinin onlara hiçbir faydası olmadı. Bilakis onlar hakkı dinlemede sağır, ona uymada kör oldular. Nitekim Allah (c.c.) onların cehenneme girdiklerine *"Ve: Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık!"* (Mülk, 10) diyeceklerini bildiriyor.Allah (c.c.) yine: *"İnkâr edip de Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte onlara, yapmakta oldukları bozgunculuklar sebebiyle, azaplarını kat kat artıracağız."* (Nahl, 88) buyurur. Bu yüzden terk ettikleri her emrin ve işledik-

63 Buhârî, 2441, 4685; Müslim, 2768; Ahmed b. Hanbel, 2/74; İbn Mâce, 183; İbn Hibbân, 7355, 7356.

64 İbrâhim: 42.

65 Buhârî, 4686; Müslim, 2583; Tirmizî, 3110; İbn Mâce, 4018; Taberî, 18559; Beyhakî, es-Sünen, 6/94, el-Esma, 1/82; İbn Hibbân, 5175. Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

leri her yasağın cezasını görecekler. Bundan dolayı, en doğru görüşe göre kafirler ahiret yurdunda şeriatın emirleri ve nehiyleriyle bütün detaylarından sorumludurlar.

Allah (c.c.) sonra şöyle buyuruyor: *"İşte onlar kendilerine yazık ettiler"* Çünkü şiddetli ateşe konulmuşlardır ve orada göz açıp kapama süresi kadar bile hafifletilmeksizin azap görürler. Nitekim Allah (c.c.) *"ateşi yavaşladıkça onun alevini artırırız."* (İsrâ, 97) buyurur. *"Uydurmakta oldukları şeyler de..."* Yani, Allah (c.c.) dışındaki ortaklar ve putlar da *"kendilerinden kaybolup gitti."* Yani, onlara hiçbir fayda veremedikleri gibi son derece büyük zarar açtılar. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"İnsanlar diriltilip mahşere toplandıklarında ortak koşulanlar müşriklere düşman kesilir ve onların kendilerine tapınmalarını şiddetle reddederler."* (Ahkâf, 6) buyurur. Allah (c.c.) yine: *"Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet (vesilesi) olsun diye, Allah'tan başka ilahlar edindiler. Hayır, hayır! (Taptıkları), onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar."* (Meryem, 81-82) buyurur. İbrâhim (a.s) da kavmine şöyle demiştir: *"Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyâmet günü (gelip çattığında ise) birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lânet okuyacaksınız. Varacağınız yer cehennemdir ve hiç yardımcınız da yoktur."* (Ankebût, 25) Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"İşte o zaman (görecekler ki) kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, uyanlardan hızla uzaklaşırlar ve (o anda her iki taraf da) azabı görmüş, nihayet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır."* (Bakara, 166) Onların hüsrana uğradıklarını ve mahvolduklarını ifade eden daha bir çok âyet vardır.

Nitekim ardından Allah (c.c.) *"Şüphesiz onlar, âhirette en çok ziyana uğrayanlardır."* buyuruyor. Yüce Allah onların âhiret yurdunda, ticaretin en kötüsünü yapmış kimseler olacaklarını bildiriyor. Çünkü cennetin yüksek derecelerini bırakıp cehennemin alçak derekelerini almışlardır. Cennetin nimetlerini kaynar suyla, misk kokulu ve ağzı kapalı saf içeceği insanın içine işleyen ateş ve kaynar su ile içinde kapkara dumandan bir gölgeyle, güzel ve iri gözlü hurileri kanlı irinden yiyecekle, yüce köşkleri cehennem çukuruyla, Rahmân'a yakınlık ve O'nu görmeyi hesaba çekecek olan Allah'ın öfkesi ve azabıyla değişmişlerdir. Dolayısıyla hiç şüphesiz âhirette en çok hüsrana uğrayanlar onlardır.

Scanned with CamScanner

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

23. İnanıp da salih amel işleyenler ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidirler. Onlar orada ebedî kalırlar.

24. Bu iki zümrenin durumu kör ve sağır ile gören ve işiten kimselerin durumu gibidir. Bunların hali hiç eşit olur mu? Hâlâ ibret almıyor musunuz?

Tefsiri:

Yüce Allah bedbahtların durumunu zikrettikten sonra şimdi de bahtlıların durumunu ele alıyor: *"İnanıp da salih amel işleyenler"* Yani, kalpleri iman eden, azaları ibadetleri yapmak ve kötülükleri terk etmek sûretiyle sözlü ve fiili güzel ameller işleyen *"ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidirler."* Onlar imanları ve amelleri sebebiyle içinde yüksek odalar, sıra sıra dizilmiş koltuklar, dalından sarkan meyveler, yüksek döşemeler, kabartılmış döşekler, huyu ve yüzü güzel kadınlar, çeşit çeşit meyveler, iştah kabartan yemekler, lezzetli içecekler, göklerin ve yerin yaratanını görme bulunan cennete yerleşirler. Onlar burada sonsuza dek kalırlar. Ölmezler, yaşlanmazlar ve hastalanmazlar. Boşaltım yapmaz, tükürmez ve sümkürmezler. Bütün bunlar onlarda misk kokulu ter yoluyla atılır.

Yüce Allah sonra mü'minlerle kafirlerin durumunu örnek vererek şöyle buyuruyor: *"Bu iki zümrenin durumu"* Yani, Allah'ın bedbaht diye nitelediği birinci zümre ile bahtlı mü'minler diye nitelediği diğer zümrenin durumu *"kör ve sağır ile gören ve işiten kimselerin durumu gibidir."* Yani, ilk zümre kör ve sağır gibi, diğer zümre ise gören ve işiten kimse gibidir. Mü'min gören ve işiten kimse gibidir. Kafir ise dünyada hakkın yüzüne kördür. Âhirette ise hiçbir iyiliğe ulaşamayacak ve bilemeyecektir. O hüccetlere karşı sağırdır ve bu yüzden faydalanacağı sözleri duymaz. *"Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara işittirirdi. Fakat işittirseydi bile yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi."* (Enfâl, 23) Mü'min ise zekidir, akıllıdır ve dikkatlidir. Hakkı görür. Hak

Scanned with CamScanner

ile batılı birbirinden ayırıp hayra uyar ve batılı terk eder. Hücceti dinler ve onunla şüpheyi birbirinden ayırır. Dolayısıyla hiçbir batıl ona yol bulamaz. Peki hiç bununla diğeri bir olur mu?

"Bunların hali hiç eşit olur mu? Hâlâ ibret almıyor musunuz?" Aklınızı kullanıp da bunlar arasındaki farkı anlamıyor musunuz? Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir."* (Haşr, 20) Yine: *"Körle gören, karanlıkla aydınlık, gölgeyle sıcak bir olmaz. "Sen sadece bir uyarıcısın. Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Her millet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) gelmiştir."* (Fâtır, 19-24) buyurur.

Nûh (a.s) ve Tufan:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

25. Andolsun biz Nûh'u kavmine elçi gönderdik. Onlara, "Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım," dedi.

26. Allah'tan başkasına tapmayın! Çünkü ben, sizin için acıklı bir günün azabından korkuyorum.

27. Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: Biz seni sâdece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Düşünmeden hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz.

Tefsiri:

Yüce Allah putperest müşriklere gönderdiği ilk elçi olan Nûh (a.s)'dan bahsederek şöyle buyuruyor: *"Andolsun biz Nûh'u kavmine elçi gönderdik. Onlara, "Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım," dedi."* Yani, Allah'tan başka

Scanned with CamScanner

şeylere ibadet ettiğinizde size O'nun (c.c.) azabının ulaşacağına dair sizi apaçık şekilde uyarıcıyım. *"Allah'tan başkasına tapmayın! Ben gerçekten sizin için acıklı bir günün azabından korkuyorum."* Yani, içinde bulunduğunuz şu hâl üzere devam ederseniz Allah (c.c.) âhiret yurdunda size elem verici, acıklı ve ağır bir azap verecektir.

"Kavminden ileri gelen kâfirler" "Mele'" kafirlerin eşrafına ve ileri gelenlerine denir. *"dediler ki: Biz seni sâdece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz."* Yani, sen melek değil, bir beşersin. Nasıl olur da biz değil de sana vahyedilsin? Sonra, sana tabi olanlara baktığımızda onların satıcılar ve terziler gibi bizden en alt tabakadaki insanlardan olduklarını, eşrafımızın ve başkanlarımızın sana tabi olmadıklarını görüyoruz. Üstelik sana uyanlar da sakince düşünüp kafa yorarak bu karara varmayan, bilakis sen çağırır çağırmaz davetine icabet eden ve sana uyan insanlar. O yüzden şöyle demişlerdir: *"Düşünmeden hareket eden"* yani iyice düşünmeden, görür görmez karar veren *"alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz."* Yani, bu dininize girince sizde ne bedenen, ne ahlaken, ne mal mülk olarak, ne de hâl bakımından bize karşı bir üstünlük meydana geldiğini görüyoruz. *"Bilakis sizin"* kendinize dair iyilik, takva, ibadet ve âhiret yurduna vardığınızda orada mutluluk iddialarınızda *"yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz."* Kafirlerin Nûh (a.s)'a ve takipçilerine itirazları buydu. Bu onların cehaletlerini, bilgi ve akıllarının azlığını göstermektedir. Çünkü takipçilerinin alt tabakadan olması hakikat için bir ayıp ve leke değildir. Çünkü kendisine tabi olanlar ister eşraf olsun ister düşük tabaka olsun hakikat haddi zatında doğrudur. Hatta hiç şüphe duyulmayan bir gerçek şu ki, hakikate tabi olanlar fakir de olsalar eşrafın, onu reddedenlerse zengin de olsalar rezillerin ta kendileridirler. Sonra, vakıada, genelde hakka ancak güçsüz insanlar tabi olur. Eşraf ve üst tabakada hakim olan ise hakka muhalefettir. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları: Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız, derlerdi."* (Zuhruf, 23)

[3796] Bizans İmparatoru Heraklius Ebû Süfyân'a Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in niteliklerini sorarken "Ona insanların eşrafı mı yoksa zayıfları mı tabi oldu?" demiş, Ebû Süfyân: "Bilakis zayıfları" deyince Heraklius: Peygamberlerin takipçileri de onlardır" demiştir.[66]

66 Buhârî, 7, 51; Müslim, 1773. Daha önce defalarca geçti.

Scanned with CamScanner

Onların *"Düşünmeden hareket edenler"* sözüyle yerdikleri şey de yerilecek ve ayıp bir şey değildir. Çünkü hak açığa çıktığında bekleyip düşünmeye yer yoktur. Bilakis böyle bir durumda akıl sahibi kimsenin anında hakka uyması şarttır. Böyle bir durumda ancak ya aptal veya aciz olan düşünüp taşınır. Peygamberler ise -Allah'ın salâtları ve selamları üzerine olsun- ancak açık ve net hakikatlerle gelmişlerdir.

[3797] Nitekim Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadiste şöyle buyurur: *"İslam'a her kimi çağırdıysam Ebû Bekir dışında hepsi mutlaka bir duraksadı. Ebû Bekir ise hiç tereddüt etmedi ve düşünmedi."*[67] Çünkü apaçık belli ve büyük bir şey gördüğünden hemen harekete geçmiş ve ona koşmuştur.

"Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz." sözlerine gelince; bunu göremeyen kendileridir. Çünkü onlar hakikate karşı kördürler. Duymazlar ve görmezler. Bilakis şüpheleri içinde gidip gelmekte, cehalet karanlıklarında bocalayıp durmaktadırlar. Onlar yalancı, iftiracı, nasipsiz ve en düşük, ahirette ise en büyük kayıpta olanlardır.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

28. Dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından açık bir delil üzerinde isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bu size gizli tutulmuşsa, buna ne dersiniz? Siz onu istemediğiniz halde biz sizi ona zorlayacak mıyız?"

Tefsiri:

Yüce Allah Nûh (a.s)'ın bu konuda kavmine verdiği cevabı zikrediyor: *"Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından açık bir delil"* yani apaçık bir ger-

67 Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu lafızla rivâyet edilmiş bir hadis-i şerifine rastlayamadım. Ancak İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakledilen şu hadisin bir bölümünde aynı mânâ vardır. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Bana arkadaşım (Ebû Bekir) hususunda eziyet etmeyin. Çünkü Aziz ve Celil olan Allah beni hidayet ve hak din ile gönderdiğinde siz "yalan söyledin" dediniz, Ebû Bekir ise "doğru söyledin" dedi. Bunu Taberânî (13383) rivayet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (9/14320): Râvîleri sahih hadis râvîleridir, demiştir.

Scanned with CamScanner

çek, yakin ve hakiki bir peygamberlik üzere isem -ki o Allah'ın (c.c.) hem Nûh (a.s)'a hem kavmine olan büyük rahmetidir- *"üzerinde isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bu size gizli tutulmuşsa"* Yani, size gizli kalmışsa ve bu yüzden ona yol bulamamış ve kıymetini bilememişseniz, aksine derhal yalanlama ve redde gitmişseniz *"buna ne dersiniz? Siz onu istemediğiniz halde biz sizi ona zorlayacak mıyız?"* istemediğiniz halde size zorla mı kabul ettireceğiz?

وَيَا قَوْمِ لَآ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَآ أَنَا بِطَارِدِ
الَّذِينَ آمَنُوا ۚ إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾
وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

29. Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Ben iman edenleri kovacak değilim; çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi, bilgisizce davranan bir topluluk olarak görüyorum.

30. Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'tan kim korur? Düşünmüyor musunuz?

Tefsiri:

Nûh (a.s) kavmine şöyle demiştir: "Ben size yapmış olduğum nasihatin ücreti olarak sizden bir mal talep etmiyorum. Aksine ben ücreti ancak Allah'tan arzuluyorum."

Nûh (a.s)'ın *"Ben iman edenleri kovacak değilim"* sözüne göre, sanki kendilerini ihtişamlı ve yüksek derecedeki insanlar olarak gördüklerinden mü'minlerle birlikte oturmak istememişler, Nûh (a.s)'dan mü'minleri yanından kovmasını talep etmişlerdi. Nitekim onların emsalleri peygamberlerin sonuncusundan da (sallallâhu aleyhi ve sellem) güçsüzleri yanından kovup kendileriyle özel bir mecliste oturmasını istemişler, bunun üzerine Allah (c.c.) *"Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zalimlerden olasın!"* (En'âm, 52) âyetini

Scanned with CamScanner

nazil etmişti. Allah (c.c.) yine *"Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme."* (Kehf, 28) buyurmuştur. Yine: *"Aramızdan Allah'ın kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğu kimseler de bunlar mı!" demeleri için onların bir kısmını diğerleri ile işte böyle imtihan ettik. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?"* (En'âm, 53) buyurmuştur.

وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ وَلَآ أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَآ أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِيٓ أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ ٱللَّهُ خَيْرًا ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِيٓ أَنفُسِهِمْ ۖ إِنِّيٓ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣١﴾

31. Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır da demiyorum. Sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için, "Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir" diyemem. Çünkü onların kalplerinde olanı, Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zâlimlerden olurum.

Tefsiri:

Nûh (a.s) onlara kendisinin tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'ın iznine binaen O'nun elçisi olduğunu, onlardan hiçbir ücret talebinin bulunmadığını, eşraftan veya alt tabakadan her kimle karşılaşırsa onu davet ettiğini ve kim kabul ederse kurtuluşa ereceğini bildiriyor. Allah'ın (c.c.) hazinelerinde tasarruf gücünün olmadığını, Allah'ın (c.c.) kendisini haberdar kıldıkları dışında gaybtan hiçbir şey bilmediğini, kendisinin meleklerden bir melek değil mucizelerle desteklenen bir beşer olduğunu söylüyor. Nûh (a.s) devamla şöyle diyor: Sizin küçümsediğiniz ve tahkir ettiğiniz kimselere imanlarından dolayı Allah katında hiçbir mükafatın bulunmadığını söylemiyorum. Allah (c.c.) onların içindekileri daha iyi bilir. Eğer dışardan göründükleri gibi içlerinde de mü'min iseler onlara en güzel bir mükafat verilecektir. Onlar iman ettikten sonra bir kimse onlara kesin bir dille bir kötülük nispet ederse zulmetmiş, bilmediği bir şey hakkında konuşmuş olur.

Scanned with CamScanner

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللهُ إِنْ شَآءَ وَمَآ أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾

32. Dediler ki: Ey Nûh! Bizimle tartıştın ve tartışmayı uzattıkça uzattın. Eğer doğrulardan isen, bize tehdit ettiğin azabı getir!

33. Dedi ki: Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz.

34. Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdüm size fayda vermez. O sizin Rabbinizdir. Ve O'na döndürüleceksiniz.

Tefsiri:

Allah (c.c.) Nûh (a.s)'ın kavminin Allah'ın (c.c.) cezasının, azabının ve gazabının hemen gelmesini istemelerini haber veriyor. Oysa bela onu telaffuza bağlanmıştır (söylenirse gerçekleşir). Nûh (a.s)'ın kavmi şöyle diyor: *"Ey Nûh! Bizimle tartıştın ve tartışmayı uzattıkça uzattın."* Yani, bizimle tartıştın, onu iyice uzattın. Ama biz sana tabi olmayacağız. *"Eğer doğrulardan isen, bize tehdit ettiğin şeyi"* Allah'ın cezasını ve azabını *"getir!"* Yani, bize dilediğin bedduayı yap ve bize bedduasını yaptığın bela gelsin.

"Dedi ki: "Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz." Yani, sizi cezalandıracak ve onu sizin için hemen yapacak olan hiçbir şeyin aciz bırakamayacağı Allah'tır. *"Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdüm size fayda vermez."* Yani, Allah (c.c.) sizi saptırmayı ve yoldan çıkarmayı diliyorsa benim tebliğ etmem, uyarmam ve nasihat etmem size ne fayda verecek? *"O sizin Rabbinizdir. Ve O'na döndürüleceksiniz."* Yani, Allah (c.c.) işleri elinde tutan ve tasarrufta bulunan, hiçbir zaman haksızlık yapmayan adil hakimdir. Yaratmak sadece O'na mahsustur. Emir yetkisi yalnız O'ndadır. Yoktan var eden ve tekrar yaratan, dünya ve ahiretin maliki O'dur.

Scanned with CamScanner

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

35. Yoksa, "Bunu uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer onu uydurduysam günahım bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım.

Tefsiri:

Bu âyet kıssanın ortasında yer alan onu pekiştirici ve önemini onaylayıcı bir ara cümledir. Allah (c.c.) Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyuruyor: Yoksa bu inkarcı kafirler "O bunu kendinden uydurdu ve türetti" mi diyorlar? *"De ki: Eğer onu uydurduysam günahım bana aittir."* Yani, bunun vebali banadır. *"Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım."* Yani, bu uydurma ve türetme değildir. Çünkü ben Allah (c.c.) adına yalan uyduran kimsenin O'nun (c.c.) katındaki cezasını biliyorum.

وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾ وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

36. Nûh'a vahyolundu ki, "Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık asla inanmayacak. Öyle ise onların işlemekte olduklarından dolayı üzülme."

37. Gemiyi vahyimizle gözümüzün önünde yap ve zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklar!

38. Nûh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler ise, her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ettinizse biz de sizinle alay edeceğiz.

Scanned with CamScanner

39. Kendisini rezil edecek azabın kime geleceğini ve ebedî bir azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz.

Tefsiri:

Allah (c.c.) Nûh (a.s)'ın kavmi ondan Allah'ın (c.c.) cezasının ve azabının hemen gelmesini istediğinde ona onlardan hiçbirinin iman etmeyeceğini vahyettiğini, bunun üzerine onun kavmine beddua ettiğini bildiriyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette onun *"Rabbim! yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!"* (Nûh, 26) diye beddua ettiğini haber vermiştir. Allah (c.c.) bir âyette de şöyle buyurur: *"Bunun üzerine Rabbine: Ben yenik düştüm, bana yardım et! diyerek yalvardı."* (Kamer, 10) Nûh (a.s) böyle deyince Allah (c.c.) ona şöyle vahyetmiştir: *"Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık asla inanmayacak. Öyle ise onların işlemekte olduklarından dolayı üzülme."* Onlar için hüzünlenme ve onların bu durumu seni kederlendirmesin. *"Gemiyi vahyimizle"* yani, neler yapacağına dair sana öğreteceğimiz şekilde *"gözümüzün önünde yap ve zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklar!"* Seleften biri şöyle der: Allah (c.c.) ona ağaçlardan odun yapıp kurutmasını emretti ve bu yüz yıl sürdü. Sonraki yüz yılda da gemiyi yaptı. Bunun kırk yıl sürdüğü de söylenmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Muhammed b. İshâk Tevrat'ta şöyle yazılı olduğunu söylemiştir: Allah (c.c.) Nûh (a.s)'a onu Tik ağacından (Doğu Hindistan'da yetişen ve gemi yapımında kullanılan sağlam bir ağaç türü), uzunluğu seksen kulaç, genişliğini 50 kulaç yapmasını, içini ve dışını ziftlemesini, ona suyu yaracak eğimli bir gövde yapmasını emretti. Katâde der ki: Geminin uzunluğu 300, eni ise 50 kulaç idi. Hasan-ı Basrî'den: Uzunluğu 600 kulaç, eni 300 kulaçtı, dediği rivâyet edilmiştir. Hasan-ı Basrî ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Uzunluğu 1200 kulaç, eni 600 kulaçtı, dedikleri rivâyet edilmiştir. Uzunluğu 2000 kulaç, eni 1000 kulaçtı, diyen de olmuştur. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Hepsi gemi hakkında şunları söylemiştir: Göğe doğru yüksekliği 30 kulaçtı. 3 katlı olup her kat 10 kulaçtı. En alt vahşi ve diğer hayvanlar için, orta kat insanlar için, en üst kat ise kuşlar içindi. Kapı enine olan tarafta olup üzerini örten bir örtüsü vardı.

İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan garip bir rivâyet nakletmiştir: Havariler İsa (a.s)'a "Bize gemide bulunan birini göndersen de bize anlatsa!" dediler. İsa (a.s) onları bir kum tepesine götürdü. Ondan avcuyla bir avuç

Scanned with CamScanner

kum alıp "Bu nedir biliyor musunuz?" dedi. "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dediler. "Bu Nûh (a.s)'ın oğlu Ham'ın topuğudur." dedi. Sonra âsâsını kum yığınına vurdu ve "Allah'ın izniyle kalk!" dedi. Birden o yaşlanmış bir halde ve başındaki tozu silkerek kalktı. İsa (a.s) ona "Sen böyle mi öldün?" dedi. O "Hayır. Genç iken öldüm, fakat tufanın kıyâmet olduğunu sandım ve ondan dolayı ihtiyarladım." dedi. İsa (a.s) "Bize Nûh (a.s)'ın gemisini anlat" dedi. Adam şöyle anlattı: "Onun uzunluğu 1000 kulaç, genişliği 600 kulaçtı. Üç kattan oluşuyordu. Bir katında vahşi ve diğer hayvanlar, bir katında insanlar, bir katında da kuşlar vardı. Hayvanların dışkıları çoğalınca Allah (c.c.) Nûh (a.s)'a filin kuyruğunu sıkmasını emretti. Sıkınca ondan biri erkek diğeri dişi iki fil düştü. Fareler türeyip geminin halatlarını ve bağlarını kemirmeye başlayınca Allah (c.c.) Nûh (a.s)'a aslanın iki gözünün arasına vurmasını emretti. Vurunca aslanın burnundan biri erkek diğeri dişi iki kedi çıktı. Bunlar farelerin üzerine atladılar." İsa (a.s): Nûh ülkelerin sular altında kaldığını nereden bildi? diye sordu. Hâm: Haber getirmesi için kargayı gönderdi. Karga bir leş bulunca üzerine indi. Bunun üzerine Nûh (a.s) korkak olması için beddua etti. O yüzden karga evcilleşmez. Nûh (a.s) bu kez güvercini gönderdi. Güvercin gagasında zeytin yaprağıyla ve ayakları çamurlu halde geldi. Böylece Nûh (a.s) ülkelerin sular altında kaldığını anladı. Güvercini boynundaki yeşillikle taçlandırdı ve onun ülfetli ve güvende olması için dua etti. O yüzden o evlere alışır. Biz İsa (a.s)'a "Ey Allah'ın elçisi! Onu ailelerimize götürsek de bizimle otursa ve konuşsa" dedik. "Rızkı olmayan nasıl peşinizden gelir?" dedi. Sonra ona "Allah'ın izniyle önceki haline dön" dedi. O da toprağa dönüştü.[68]

"Nûh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler ise, her uğradıkça onunla alay ediyorlardı." Onunla alay ediyor ve suda boğulacakları tehdidini yalanlıyorlardı. *"dedi ki: "Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ettinizse biz de sizinle alay edeceğiz. Kendisini rezil edecek"* dünyada alçaltacak *"azabın kime geleceğini ve ebedî bir azabın"* sonsuza dek sürecek daimi bir azabın *"kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz."* Bu büyük bir tehdit ve kesin bir uyarıdır.

68 Bunun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a nisbeti doğru değildir. Taberî (18151, 18152) rivayet etmiştir. Senedindeki Ali b. Zeyd zayıftır. Çok sayıda münker rivâyetleri bulunmaktadır. Bu da kabul edilemez İsrâiliyat rivâyetlerdendir.

Scanned with CamScanner

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَمْرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ قُلْنَا ٱحْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ ٱلْقَوْلُ وَمَنْ ءَامَنَ ۚ وَمَآ ءَامَنَ مَعَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

40. Nihayet emrimiz gelip de tandır kaynayınca, Nûh'a dedik ki: "Her bir yaratıktan iki çift ile hakkında hüküm verilmiş dışında aileni ve iman edenleri gemiye yükle!" Zâten onunla beraber pek azı iman etmişti.

Tefsiri:

Bu Allah'ın (c.c.) aralıksız devam eden, durmak ve yavaşlamak bilmeyen yağmur emri geldiğinde ne yapacağına dair Nûh (a.s)'a verdiği emirdir. Allah (c.c.) bu yağmur hakkında başka bir yerde şöyle buyurur: *"Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti. Nûh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik. İnkâr edilmiş olana (Nûh'a) bir mükâfat olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu."* (Kamer, 11-14)

"Tandır kaynayınca" ifadesindeki tandırdan kasıt İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a göre yeryüzüdür. Yani, yeryüzü kaynayan pınarlar halinde gelince. Su ateş yeri olan tandırdan da çıkmaya başlarsa o zaman "tandır kaynamış" olur. Bu selefin ve halef alimlerinin kahir ekseriyetinin görüşüdür. Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivâyete göre "Tandır, şafağın sökmesi ve fecrin aydınlanmasıdır." demiştir. Yani, sabahın ışıması ve aydınlanmasıdır. Birinci görüş daha kuvvetlidir. Mücâhid ve Şa'bî: Bu tandır Kufe'dedir, demişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyete göre: Hindistan'da bir su kaynağıdır, demiştir. Katâde'den rivâyete göre: Mezapotamya'da "Aynu'l-verde" (gül pınarı) adında bir kaynaktır, demiştir. Bunlar garip görüşlerdir.

İşte Allah (c.c.) Nûh (a.s)'a o vakit gemiye ruh taşıyan muhtelif türdeki canlılardan erkek ve dişi olmak üzere birer çift almasını emretti. Hayvanlar dışında bitkileri almakla da emredildiği söyleyen olmuştur. Söylendiğine göre gemiye konulan ilk kuş dere kuşudur. En son konulan hayvan ise merkeptir. İblis onun kuyruğuna yapışarak içeri girmeye çalıştı. Merkep ayağa kalkmak

Scanned with CamScanner

istiyor, İblis ise kuyruğuna yapışmış ona ağırlık yapıyordu. Nûh (a.s) merkebe: "Ne oluyor sana, yazıklar olsun! Gir" dedi. Merkep doğrulmaya çalıştı, fakat yapamadı. Nûh (a.s) "Beraberinde İblis olsa da gir" dedi. Bunun üzerine girdi ve ikisi birden girmiş oldular. Ebû Ubeyd, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Aslanı beraberlerinde gemiye yüklemeyi başaramadılar. Sonunda şiddetli ateşe tutuldu da öyle yükleyebildiler.

[3798] İbn Ebî Hâtim ... Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nûh (a.s) gemiye her bir cinsten bir çift alınca arkadaşları "Hayvanlar yanlarında aslan varken nasıl rahat ve güven içinde kalabilecekler?" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.) onu hummaya tuttu. Böylece yeryüzüne inen ilk humma bu oldu. Sonra fareyi şikayet ederek "Bu küçük bozguncu yiyeceklerimizi ve eşyalarımızı bozuyor" dediler. Allah (c.c.) da aslana hapşırmasını emretti. Hapşırınca ondan bir kedi çıktı ve fare kaçarak ondan gizlendi."*[69]

"Hakkında hüküm verilmiş olanlar dışında aileni" Yani, ona aileni de yükle. Ki onlar Nûh (a.s)'ın aile halkı ve akrabalarıydı. Fakat hakkında hüküm verilerek iman etmemiş olanlar bunun dışındaydı. Onlardan biri Nûh (a.s)'ın bir kenara çekilen oğlu Yam'dı. Diğeri Nûh (a.s)'ın karısıydı. Karısı Allah'ı (c.c.) ve elçisini yalanlıyordu.

"Ve" kavminden *"iman edenleri gemiye yükle!" Zâten onunla beraber pek azı iman etmişti."* Yani, Nûh (a.s) aralarında 950 yıl kalmasına ve bu uzun süreye rağmen ona çok az sayıda kişi iman etmişti. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Eşleriyle beraber 80 kişilerdi, dediği rivâyet edilmiştir. Ka'b el-Ahbar'dan: Yetmiş iki kişilerdi, dediği rivâyet edilmiştir. Kimisi: sayıları on idi, demiştir. Kimisi: Onlar Nûh (a.s), üç oğlu Sam, Ham ve Yafis, üçü bunların karısı ve diğeri Yam'ın karısı olmak üzere Nûh (a.s)'ın dört geliniydi, demiştir. Kimisi: Nûh (a.s)'ın karısı gemide onlarla birlikteydi, demiştir. Fakat

69 Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak asılsızdır. Bunun üç illeti vardır. Birincisi: Abdullah b. Sâlih. Çok sayıda münker rivâyetlerde bulunmuş olup cumhur tarafından zayıf sayılmıştır. Diğeri Hişam b. Sa'd. Onun hakkında imam Ahmed b. Hanbel "hafız değildi" demiş, Nesâî, İbn Adiyy ve başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir. Üçüncü illet ise mürsel olmasıdır. Zeyd'in babası Eslem tabiindendir. Bu eser büyük ihtimalle İsrâiliyattandır. İmam Taberî (18154) tabiinden olan Yusuf b. Mihran'dan nakletmiş, sonra tekrar İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan (18155, 18186) nakletmiştir. Tüm senetlerde bulunan isim Ali b. Zeyd çok zayıftır.

Scanned with CamScanner

bu isabetli değildir. Asıl kuvvetli görüşe göre o helak olmuştur. Çünkü kavminin dini üzereydi ve Lut (a.s)'ın kavminin başına gelenler karısının da başına geldiği gibi Nûh (a.s)'ın kavminin başına gelenler onun da başına gelmiştir. Allah en doğrusunu bilir. O en büyük hikmet sahibidir.

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤١﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾

41. Dedi ki: Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan pek merhamet edendir.

42. Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onlarla beraber yüzüp gidiyordu. Nûh, gemiden uzakta bulanan oğluna, "Yavrucuğum! bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma!" diye seslendi.

43. Oğlu, "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" dedi. Nûh: "Bugün Allah'ın emrinden merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi, o da boğulanlardan oldu.

Tefsiri:

Yüce Allah Nûh (a.s)'ın gemide beraberinde taşımakla emrolunduğu kimselere şöyle dediğini haber veriyor: *"Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır."* Yani, onun su üstünde yürümesi de Allah'ın adıyla, yürümesinin son bulması, yani karaya oturması da Allah'ın adıyladır. Ebû Reca el-Ataridi burayı, "بسم الله مُجريها ومُرسيها" (Onu yüzdürecek ve karaya oturtacak olan Allah'ın adıyla) şeklinde okumuştur. Allah (c.c.) *"Sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde: "'Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun' de. Ve de ki: Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Sen, iskân edenlerin en hayırlısısın."* (Mü'minûn, 28-29) O yüzden her işe başlarken, gemiye ve bineğe binerken Allah'ın (c.c.) buyur-

Scanned with CamScanner

duğu gibi şöyle dua etmek müstehaptır: *"Bütün çiftleri O yaratmıştır. Ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar varetmiştir ki, böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak: Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik, biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz, diyesiniz."* (Zuhruf, 12-14) Sünnette de buna teşvik ve tavsiye edilmiştir. Allah'ın izniyle bu Zuhruf sûresinde gelecek. Yegane güvencemiz Allah'tır.

[3799] Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Ümmetimn gemiye bindiklerinde boğulmaya karşı güvenceleri şöyle demeleridir:*

بسم الله الملك.. "وما قدروا الله حق قدره والأرض جميعا قبضته يوم القيامة والسماوات مطويات بيمينه سبحانه وتعالى عما يشركون" (سورة الزمر, ٦٧)

"بسم الله مجراها ومرساها إن ربي لغفور رحيم" (سورة هود, ٤١)

Melik olan Allah'ın adıyla. *"Onlar Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilemediler. Kıyâmet günü bütün yeryüzü O'nun tasarrufundadır. Gökler O'nun kudret eliyle dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir."* (Zümer, 67) *"Geminin yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."* (Zümer, 67)[70]

"Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan pek merhamet edendir." Kafirlerin toptan suda boğularak cezalandırılmasından bahsedildikten sonra bunun söylenmesi uygundur. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Şüphesiz Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve O çok bağışlayan, pek esirgeyendir."* (A'râf, 167) buyurur. Yine: *"Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir. (Bununla beraber) Rabbinin azabı da çok şiddetlidir."* (Ra'd, 6) buyurur. Allah'ın intikamıyla rahmetinin birlikte zikredildiği daha bir çok âyet vardır.

---

70 Çok zayıftır. Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (12661) ve Mecmâu'z-Zevâid'de (17102) ifade edildiği gibi el-Mu'cemu'l-Evsat'ta rivayet etmiştir. Heysemî: Râvîlerden Nehşel b. Sa'y metruktur, demiştir. İshâk b. Râheveyh onun yalancı olduğunu söylemiştir. Diğer illet şudur: Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile buluşmadığından senette kopukluk vardır. Bunun, Ebû Ya'lâ (6781) ile İbn Sünni'nin -Amelü'l-yevmi ve'l-leyle'de tahric ettikleri bir şahidi vardır. Bundaki râvîlerden biri zayıf, üçü metruktur.

Scanned with CamScanner

"Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onlarla beraber yüzüp gidiyordu." Yani, gemi yeryüzünün tamamını örten ve dağların tepelerini kaplayan, dağların tepelerinin kimine göre on beş kulaç, kimine göre ise 80 mil daha yukarısına kadar ulaşan suyun üstünde onları götürüyordu. Bu gemi su üzerinde Allah'ın (c.c.) izniyle, O'nun himaye ve gözetiminde, koruması ve ihsanı altında ilerliyordu. Nitekim Allah (c.c.) *"Şüphesiz, su bastığı vakit sizi gemide biz taşıdık. Onu sizin için bir ibret ve öğüt yapalım ve belleyici kulaklar onu bellesin diye."* (Hâkka, 11-12) buyurur. Yine: *"Nûh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik. İnkâr edilmiş olana (Nûh'a) bir mükâfat olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu. Andolsun ki onu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mudur?"* (Kamer, 13-15) buyurur.

"Nûh, gemiden uzakta bulanan oğluna, "Yavrucuğum! bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma!" diye seslendi." Bu Nûh (a.s)'ın dördüncü oğludur. Adı Yam idi ve kafirdi. Babası gemiye binerken onu kafirlerin boğulduğu gibi boğulmaması için iman edip onlarla beraber gemiye binmeye çağırdı. O ise *"Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" dedi."* Nûh (a.s)'ın oğlunun camdan bir kayık edindiği söylenir. Ancak bu haber İsrâiliyattan olup doğruluk derecesini ancak Allah bilir. Kur'ân'ın bizzat zikrettiği ise onun, *"Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım"* dediğidir. Cahilliğiyle tufanın dağların zirvelerine ulaşmayacağını, bir dağ başına sığınırsa onun kendisini boğulmaktan koruyacağını düşünüyordu. Babası ise ona *"Bugün Allah'ın emrinden merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur"* dedi. Yani, bugün Allah'ın (c.c.) emrinden koruyacak hiçbir şey yoktur. Buradaki "Asım" (koruyucu) kelimesinin "korunan" mânâsında olduğu söylenmiştir. Tâim (yiyen) ve Kâsi (giyen) kelimelerinin "yenilen" ve "giyilen" mânâlarına gelmeleri gibi. *"Aralarına dalga girdi, o da boğulanlardan oldu."*

وَقِيلَ يَٰٓأَرْضُ ٱبْلَعِي مَآءَكِ وَيَٰسَمَآءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ ٱلْمَآءُ وَقُضِيَ
ٱلْأَمْرُ وَٱسْتَوَتْ عَلَى ٱلْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾

44. "Ey yer suyunu yut! Ey gök sen de suyunu tut!" denildi. Su çekilip azaldı; iş bitirildi, gemi de Cûdî üzerine yerleşti. Ve "O zâlimler topluluğu yok olsun!" denildi.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah gemide bulunanlar dışında yeryüzü halkının hepsini helak edince yeryüzüne kendisinden kaynayan ve biriken suyu yutmasını, gökyüzüne de yağmuru kesmesini emrettiğini bildiriyor. *"Su çekilip azaldı"* yani eksilmeye başladı *"iş bitirildi"* yeryüzündeki Allah'ı inkar eden kafirlerin kökü kazındı, onlardan yeryüzünde tek bir kimse kalmadı. *"gemi de"* içindekilerle birlikte *"Cûdî üzerine yerleşti."* Mücâhid der ki: Bu Mezapotamya'da bir dağdır. O gün dağlar boğulmamak için yükseldiler ve uzadılar. Bu ise Allah (c.c.)'ya tevazu gösterdi ve sular altında kalmadı. Nûh (a.s)'ın gemisi de oraya demir attı. Katâde: Gemi oraya bir ayda oturdu ve ondan sonra indiler, der. Katâde yine: Allah (c.c.) Nûh (a.s)'ın gemisini Mezapotamya'daki Cudi dağı üzerinde bu ümmetin ilkleri onu görsünler diye bir âyet ve mucize olarak bıraktı. Halbuki ondan sonra nice gemiler helak olup kül haline geldiler.

Dahhâk: Cudi Musul'da bir dağdır, kimisi: O Tur dağıdır, demiştir. İbn Ebî Hâtim, Tevbe b. Sâlim'den şöyle nakleder: Zirr b. Hubeyş'i Kinde kapılarından girişte sağ tarafta bir köşede namaz kılarken gördüm. "Sen cuma günleri burada çok namaz kılıyorsun" dedim. "Bana ulaşan bilgiye göre Nûh (a.s)'ın gemisi buraya demir atmış" dedi. İkrime, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Gemide Nûh (a.s) ile beraber aileleri yanlarında 80 erkek vardı ve aileleri onlar beraberdi. Gemide 150 gün kaldılar. Allah (c.c.) geminin yönünü Mekke'ye çevirdi. Gemi kırk gün Kabe'de döndü. Sonra onu Cudi dağına doğru çevirdi ve gemi oraya demir attı. Nûh (a.s) yeryüzünün durumu hakkında bilgi getirmesi için kargayı gönderdi. Karga yolda bir leşe kondu ve bundan dolayı gelmesi gecikti. Nûh (a.s) bu kez güvercini gönderdi. O da bir zeytin yaprağı getirdi. Ayağının çamura bulaşmıştı ve Nûh (a.s) bundan suyun toprağın derinliklerine nüfuz ettiğini anladı. Bunun üzerine Cudi dağının eteklerinde bir yere indi. Orada Semanun (seksen) adında bir köy kurdu. Bir gün geldi ki bu kelime aralarında arapların bulunduğu bir çok milletin diline geçti. Birbirlerinin dilini anlamıyorlardı ve aralarındaki iletişimi Nûh (a.s) sağlıyordu. Ka'b el-Ahbar: Gemi Cudi'ye oturmadan önce doğudan batıya kadar her yeri dolaştı, der. Katâde ve başkaları: Recep ayının onuncu günü yola çıktılar. Yüz elli gün yol yürüdüler. Geminin yere oturması ise bir ay sürdü. Böylece gemiden inmeleri Muharrem ayının Aşure gününde gerçekleşti. Taberî'nin rivâyet ettiği bir hadis-i şerifte de buna benzer bir ifade

Scanned with CamScanner

vardır. Hadiste onları o gün oruç tuttukları da ifade edilmiştir.[71] Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3800] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir grup Yahudiye uğradı. Aşura gününde oruç tutan bu Yahudilere *"Bu oruç nedir?"* diyerek bunun sebebini sordu. "Bugün Allah'ın (c.c.) Mûsâ ve İsrâiloğullarını boğulmaktan kurtardığı ve Firavun'un boğulduğu gündür. Bugün Nûh (a.s)'ın gemisinin Cudi dağına oturduğu gündür. Bu günde Mûsâ (a.s) ile Nûh (a.s) Allah'a şükür olarak oruç tutmuştu" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben Mûsâ (a.s)'a daha yakınım. Bu gün oruç tutmaya daha layığım"* dedi ve oruç tuttu. Ashabına da: *"Sizden kim bugün hiçbir şey yememişse orucunu tamamlasın. Kim de ailesinin yanında bir şeyler yemişse günün kalan vaktinde bir şey yemesin."* buyurdu.[72] Hadis bu tarikle gariptir. Bazı bölümlerinin sahih hadis kitaplarında şahitleri bulunmaktadır.

"Ve "O zâlimler topluluğu uzak olsun!" denildi." Yani, "Helak ve hüsran onlara olsun. Allah'ın rahmetinden uzak olsunlar." Çünkü baştan sona hepsi helak olmuş, geride onlardan kimse kalmamıştı.

[3801] Nitekim İmam Taberî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah (c.c.) Nûh kavminden birine merhamet edecek olsaydı bebeğin annesine merhamet ederdi"* buyurdu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine şöyle anlattı: *"Nûh (a.s) kavminde 950 yıl kaldı. Yani, yüz yıl ağaç dikti. Ağaç iyice büyüyerek her tarafa dal budak sardı. Sonra Nûh (a.s) onları kesip gemi yaptı. Kavmi yanına uğruyor, onunla*

---

71 Taberî (18202) Abdulaziz b. Abdulgafur'un babasından merfu şeklinde nakliyle tahric etmiştir. Bu mürseldir. Çünkü râvîlerden Abdulgafur tâbiîndendir. Râvîlerden Osman b. Matar hakkında İmam Buhârî: Hadisleri münkerdir, İbn Hibbân da: Sika kimselere nispet ederek uydurma sözler söyler, demiştir. Bkz. el-Mizan, 5564. Bu çok münker bir rivâyettir. Kitap Ehli'nden alınmış gibi gözükmektedir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen haber olarak aslı yoktur.

72 Ahmed b. Hanbel (2/359) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (5105): Râvîlerden Hubeyb b. Abdullah'tan sadece oğlu rivâyet etmiştir. Zehebî, el-Mizan'da: Meçhuldür. Ondan sadece oğlu Abdussamed rivâyet etmiştir, demiştir. İmam Buhârî ve İmam Ahmed b. Hanbel: Hadisi leyyindir, Yahyâ b. Maîn ise: Fena biri değildir, demiştir.

Hadisin baş tarafı, yani Mûsâ (a.s)'ın kurtuluşu kısmı sahih hadis kitaplarında yer almakta olup daha önce geçmişti.

Scanned with CamScanner

alay ediyor ve "Karada bir gemi yapıyorsun ya nasıl yüzecek?" diyorlardı. O ise "Yakında bileceksiniz" diyordu. Geminin yapımını bitirip sular kaynamaya ve yolları doldurmaya başlayınca bebeğin annesi onun çok sevdiği bebeğinin boğulmasından korkarak dağa doğru tırmanmaya başladı ve üçte birine kadar geldi. Su oraya kadar ulaşınca dağın üçte ikisine kadar çıktı. Su oraya da ulaşınca onu dağın en tepesine kadar çıkardı. Su boynuna kadar yükselince bebeğini yukarıya kaldırdı. Ardından ikisi birden boğuldu. Allah (c.c.) Nûh (a.s)'ın kavminden birine merhamet edecek olsaydı bu bebeğin annesine ederdi."[73] Hadis bu tarikle gariptir. Bu bebeğin hikayesi Ka'b el-Ahbar ile Mücâhid b. Cebr'den de benzer bir lafızla rivâyet edilmiştir.

وَنَادَىٰ نُوحٌ رَّبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ۖ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ ۖ فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۖ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ ۖ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

45. Nûh Rabbine duâ edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin vaadin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin."

46. Allah buyurdu ki: "Ey Nûh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü o, sâlih olmayan bir amel sahibi idi. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana câhillerden olmamanı tavsiye ederim!"

47. Nûh dedi ki: "Ey Rabbim! Ben, hakkında bilgim olmayan şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve merhamet etmezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum!"

73 Çok zayıftır. Taberî (18148) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet etmiştir. Senedi zayıf olup iki illeti bulunmaktadı. İbrâhim b. Abdurrahman'ı İbn Hibbân sika olarak zikretse de İbn Kattan "Hâli bilinmemektedir" demiştir. Diğer râvî Mûsâ b. Yakup hakkında Yahyâ b. Maîn "sikadır", Nesâî "leyyindir" derken Ali el-Medini "Hadisleri münkerdir" demiştir. Hâkim (2/342) bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise: Senedi karanlıktır, demiştir. Sanki bu daha çok Ka'b el-Ahbar'dan yapılan (İsrâiliyat) haberlerden gibidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Bu âyetler Nûh (a.s)'ın boğulan oğlunun durumunu öğrenmek ve onun hakkında bilgi almak için sorduğu soruyu ele alıyor: *"Nûh Rabbine duâ edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin vaadin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin."* Yani, bana aile efradımın kurtulacağını vaad etmiştin. Senin vaadin ise haktır, ondan dönme olmaz. Sen de hüküm verenlerin de en iyisi iken, o nasıl boğuldu? *"Allah buyurdu ki: "Ey Nûh! O asla senin ailenden değildir."* Yani, o kurtulacaklarını vaad ettiğim ailenden değildir. Çünkü ben sana ailenden iman edenlerin kurtulacağını vaad ettim. O yüzden Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"...bir de, içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al."* (Mü'minûn, 27) Nûh (a.s)'ın bu oğlu da kafir olmasından ve babası Allah'ın peygamberi Nûh (a.s)'a karşı gelmesinden dolayı daha önce hakkında boğulma hükmü verilenlerdendi. Bir çok imam bu âyetin tefsirinde, onun Nûh (a.s)'ın oğlu değil (karısının) zinadan olma oğlu olduğunu söyleyenlerin hatalı olduklarını belirtmişlerdir. Mücâhid, Hasan-ı Basrî, Ubeyd b. Umeyr, Ebû Câfer el-Bakır, İbn Cüreyc'den onun Nûh (a.s)'ın oğlu değil hanımının oğlu olduğu nakledilmiştir. Bazıları âyetin devamındaki *"Çünkü o, sâlih olmayan bir amel sahibi idi."* buyruğu ile *"Onlar (Nûh (a.s)'ın karısı ile Lut (a.s)'ın karısı) onlara ihanet ettiler"* (Tahrîm, 10) buyruğunu buna delil göstermişlerdir. Bunu söyleyenlerden biri Hasan-ı Basrî'dir ve buna bu iki âyeti delil göstermiştir. Kimisi ise onun Nûh (a.s)'ın karısının oğlu olduğunu söylemiştir. Onların Hasan-ı Basrî'nin kastettiği mânâyı kastetmiş olabilecekleri gibi yanında büyümesinden dolayı ona mecazen oğlu demiş olmaları da mümkündür. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve seleften bir çok kişi: Hiçbir peygamberin karısı zina etmedi, demişlerdir. *"Ey Nûh! O asla senin ailenden değildir."* ifadesi "O senin kurtulacaklarını vaad ettiğim ailenden değildir" mânâsına gelir. Bu konuda İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın görüşü kesin bir gerçektir. Çünkü Allah (c.c.), bir peygamberin karısının zina yapmasına imkanı vermeyecek kadar kıskançtır. Bu yüzden Ebû Bekir Sıddîk'ın kızı ve mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya iftira atanlara öfkelenmiş, bunu dile getiren ve yayan mü'minlerin hareketini eleştirmiştir. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"(Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir*

Scanned with CamScanner

gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse onun karşılığı vardır. Onlardan bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır...Siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük bir suçtur." (Nûr, 11-15)

Abdurrezzak'ın İkrime'den naklettiğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: O Nûh (a.s)'ın oğluydu. Fakat amel ve niyette ona muhalefet etti. İkrime şöyle der: Bazı kıraatlerde "إنه عمِلَ عملاً غير صالح" (O gerçekten iyi olmayan bir iş yapmıştır) şeklinde okunmuştur. İhanet ise birden çok yolla olur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de Kur'ân'ı bu şekilde okuduğu rivâyet edilmiştir.

[3802] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) âyeti "إنه عمِلَ غير صالح/*O iyi olmayan bir iş yaptı*" şeklinde okudu. Onu şöyle buyururken işittim: *"De ki (Allah şöyle buyuruyor): Ey kendi aleyhlerine olarak günahta haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir."* (Zümer, 53) [74]

[3803] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) âyeti "إنه عمِلَ غير صالح/O iyi olmayan bir iş yaptı" şeklinde okudu.[75] İmam Ahmed b. Hanbel bunu Müsned'inde tekrar zikretmiştir. Ümmü Seleme mü'minlerin annesidir. En doğrusunu Allah bilir ya, göründüğü kadarıyla o Yezîd kızı Esma'dır.[76] Çünkü onun künyesi de Ümmü Seleme'dir.

Abdurrezzak, Süleyman b. Katte'den şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a Kabe'nin yanındayken *"Onlar kocalarına ihanet ettiler"* âyeti soruldu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle cevap verdi: İhanetleri zinayla değildi. Bila-

74 Ahmed b. Hanbel (6/459) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır. Râvîlerden Şehr b. Havşeb'in tek başına yaptığı rivâyetler kabul edilmez. Bunun tahrici Zümer sûresinin 53. âyet gelecek.

75 İmam Ahmed b. Hanbel (6/294, 322) rivayet etmiştir. Senedi bundan önceki gibidir. Râvîlerden biri yanılarak Esma yerine Ümmü Seleme demiştir.

76 Râvîlerden Abd b. Humeyd bunu kesin bir dille ifade etmiştir.

Scanned with CamScanner

kis, biri insanlara onun deli olduğunu söyler, diğeri (Lut (a.s)'ın kavminin erkeklerine) onun misafirlerinin yerlerini gösterirdi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) sonra âyeti "إنه عمِلَ غير صالح" (O iyi olmayan bir iş yaptı)" şeklinde okudu. İbn Uyeyne, Ammar ed-Dühni'den şöyle nakleder: Said b. Cübeyr'e Nûh (a.s)'ın oğlunu sordum. "Allah asla yalan söylemez. Allah (c.c.) *"Nûh oğluna şöyle seslendi"* buyuruyor." dedi. Alimlerden birisi: Hiçbir peygamberin karısı zina etmedi, demiştir. Mücâhid, İkrime, Dahhâk, Meymun b. Mihran, Sabit b. Haccac'tan da böyle rivâyet edilmiş, Taberî de bunu tercih etmiştir. Hiç şüphe edilemez doğru olan görüş de budur.

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ ۚ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾

48. Denildi ki: Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selâm ve bereketlerle in! Kendilerini faydalandıracağımız, sonra da kendilerine acıklı azabımızın dokunacağı ümmetler olacaktır.

Tefsiri:

Yüce Allah gemi Cudi dağına oturduğunda Nûh (a.s)'a söylenen Nûh (a.s)'a, beraberindeki mü'minlere ve neslinden kıyâmet gününe kadar gelecek tüm mü'minlere selam sözünü haber veriyor. Nitekim Muhammed b. Ka'b şöyle der: Bu selamın kapsamına kıyâmet gününe kadar gelecek bütün mü'min erkek ve mü'min kadın girer. Dünyadan faydalandırılma ve azap edilme kapsamına da kıyâmet gününe kadar yaşayacak her kafir erkek ve kafir kadın girer.

Muhammed b. İshâk şöyle der: Allah (c.c.) tufanı sona erdirmeyi dileyince yeryüzüne bir rüzgar gönderdi. Bunun üzerine su sakinleşti, yeryüzünün en büyük ve en bol su kaynakları kapandı. Allah (c.c.) *"Ey yer suyunu yut. Ey gök sen de suyunu tut!" denildi."* buyurur. Bunun üzerine su azalmaya, eksilip çekilmeye başladı. Tevrat ehlinin iddiasına göre geminin Cudi dağına oturması yedinci ayın 17. gecesinde gerçekleşti. Onuncu ayın ilk gününde de dağların başları görülmüştü. Kırk gün geçtikten sonra Nûh (a.s) bindiği geminin küçük kapısını açtı. Sonra suyun durumuna bakması için kargayı gönderdi, ancak o dönmedi. Bunun üzerine güvercini gönderdi ve o bir süre

Scanned with CamScanner

sonra döndü. Güvercin ayaklarını basacak bir yer bulamayınca Nûh (a.s) elini uzattı ve alıp içeri soktu. Yedi gün bekledikten sonra bakması için tekrar gönderdi. Güvercin akşam ağzında bir zeytin dalıyla döndü. Nûh (a.s) bundan yeryüzündeki suyun azaldığını anladı. Yedi gün daha bekledi ve güvercini tekrar gönderdi. Dönmeyince Nûh (a.s) yerin yüzünün ortaya çıktığını anladı. Allah'ın (c.c.) tufanı göndermesi ile Nûh (a.s)'ın güvercini göndermesi arasındaki süre bir yıla tamamlandıktan sonra ikinci yılın ilk ayının ilk gününe girildiğinde yerin yüzü ortaya çıktı ve ortalıkta kuruluk belirdi. Nûh (a.s) geminin kapağını kaldırdı ve yerin yüzünü gördü. İkinci yılın ikinci ayının 27'sinde *"Denildi ki: "Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selâm ve bereketlerle in! Kendilerini faydalandıracağımız, sonra da kendilerine acıklı azabımızın dokunacağı ümmetler olacaktır."*

تِلْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهَآ إِلَيْكَ ۖ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَآ أَنتَ وَلَا قَوْمُكَ
مِن قَبْلِ هَٰذَا ۛ فَٱصْبِرْ ۖ إِنَّ ٱلْعَٰقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

49. İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O halde sabret. Şüphesiz iyi sonuç sakınanlarındır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Geçmişe dair bu ve benzeri gaybi haberleri sana aynen olduğu gibi anlatıyoruz. *"vahyettiğimiz"* yani seni vahiy yoluyla bilgilendirdiğimiz. *"Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin."* Yani, ne sende ne de kavminden herhangi birinde bu kıssalara dair bir bilgi yoktu ki seni yalanlayanlar "Sen bunları ondan öğrendin" desinler. Bilakis bunları Allah (c.c.) sana aynen olduğu gibi ve dosdoğru bir şekilde haber veriyor. Senden önceki peygamberlerin kitapları da buna şahitlik etmektedir. Öyleyse kavminden seni yalanlayanların yalanlamalarına ve sana eziyetlerine sabret. Zira biz sana yardım edecek, koruyup gözeteceğiz. Peygamberlere, düşmanlara karşı kendilerine yardım etmek sûretiyle yaptığımız gibi, dünya ve âhirette güzel sonu da sana ve takipçilerine kılacağız. *"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz."* (Mü'min, 51) *"Andolsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir; onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır."* (Sâffât, 172)

Scanned with CamScanner

Allah (c.c.) ardından şöyle buyuruyor. *"O halde sabret. Şüphesiz iyi sonuç sakınanlarındır."*

Hûd (a.s) ve Ad Kavmi:

وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

50. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka İlâhınız yoktur. Siz yalan uyduranlardan başkası değilsiniz.

51. Ey kavmim! Ben, ona karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratandan başkasına ait değildir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?

52. Ey kavmim! Rabbinizden bağış dileyin; sonra da O'na tevbe edin ki, üzerinize göğü bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin.

Tefsiri:

"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik." Onu kavmine tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a (c.c.) ibadeti emredici, onları uydurdukları ve asılsız ilah isimleri verdikleri putlardan nehyedici olarak gönderdik. Hûd (a.s) bu nasihati ve Allah'tan yaptığı tebliği karşılığında kendilerinden hiçbir ücret istemediğini, onunla sadece kendisini yaratan Allah'ın mükafatını arzuladığını söylemiştir. *"Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?"* Yani, hiçbir ücret almaksızın sizi dünya ve âhiretteki faydanıza olacak şeylere davet edeni hâlâ tanımadınız mı? Hûd (a.s) sonra onlara geçmiş günahları silen istiğfarı (bağışlanma dileme) yapmalarını ve gelecekte günah işlememek için tevbe etmelerini emrediyor. Kim bu haslete sahipse Allah (c.c.) rızkını bollaştırır,

Scanned with CamScanner

işlerini kolaylaştırır ve durumunu korur. O yüzden Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin, mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın."* (Nûh, 10-12)

[3804] Bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: *"Kim istiğfara devam ederse Allah (c.c.) onun her sıkıntısına ferahlık, her darlığına genişlik verir ve onu ummadığı yerden rızıklandırır."*[77]

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾ إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾

53. Dediler ki: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin, biz de senin sözünle ilâhlarımızı bırakacak değiliz ve biz sana iman edecek de değiliz."

54. Biz, "İlâhlarımızdan biri seni fena çarpmış! demekten başka bir söz söyleyemeyiz!" Hûd dedi ki: Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olun ki, ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım.

55. O'ndan başka taptıklarınızın hepsinden uzağım. Haydi hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin!

56. Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır.

77 Ahmed b. Hanbel, 2234; Ebû Dâvûd, 1504; Nesâî, Amelü'l-yevmi ve'l-leyle, 456; İbn Sünnî, 358; İbn Nasr, Kıyamu'l-Leyl, 65; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 10665; Hakim, 262.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah kavminin Hûd (a.s)'a şöyle dediklerini haber veriyor: *"Ey Hûd! Sen bize"* iddia ettiklerinin doğruluğuna dair *"açık bir mucize"* yani hiçbir delil ve hüccet *"getirmedin, biz de senin sözünle ilâhlarımızı bırakacak değiliz"* yani senin sırf "onları terk edin" sözüne binaen onları terk edecek değiliz. *"ve biz sana iman edecek de değiliz."*

"Biz, "İlahlarımızdan biri seni fena çarpmış! demekten başka bir söz söyleyemeyiz!" Yani onlar Hûd (a.s)'a "İlahlarımıza ibadetten engellediğinden ve onlara kusurlar nispet etmenden dolayı onlardan bazılarının seni delirtmiş veya çıldırtmış" diyorlardı.

"Hûd dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olun ki, ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım.O'ndan başka taptıklarınızın hepsinden uzağım." Yani, ben bütün ortak koşulanlardan ve putlardan beriyim. *"Haydi hepiniz"* siz ve eğer gerçekse ilahlarınız *"bana tuzak kurun; sonra da bana"* göz açıp kapama süresi kadar dahi *"mühlet vermeyin!*

"Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın." Yani, hepsi Allah'ın iradesi ve otoritesi altındadır. *"Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."* Hükmünde hiçbir zaman haksızlık yapmayan adaletli hakim O'dur. Dolayısıyla dosdoğru yol üzerindedir. Safvân b. Amr, Eyfa' b. Abdul-kelai'nin *"Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."* buyruğu hakkında şöyle dediğini söylemiştir: Bundan dolayı Allah (c.c.) mü'mini oğlun babasına şefkatinden büyük bir şefkatle karşılar. Kafire ise *"Seni Rabb'ine karşı ne aldattı?"* (İnfitâr, 6) denir. Bu cevap onlara getirdiği şeyin doğruluğuna, üzerinde bulundukları hiçbir fayda ve zarar vermeyen, hatta işitmeyen, görmeyen, dostluk ve düşmanlık yapamayan cansız putlara ibadet yolunun batıl olduğuna kuvvetli bir hüccet ve kat'i bir delildir. Aksine, kendisine ibadet edilmeye müstehak olan yegane zat sadece, hiçbir ortağı bulunmayan, mülk elinde olan, yegane tasarruf sahibi, her ne varsa mülkü, kahrı ve otoritesi altında bulunan Allah'tır. Ondan başka hiçbir ilah ve O'nun dışında hiçbir rabb yoktur.

Scanned with CamScanner

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَآ أُرْسِلْتُ بِهِۦٓ إِلَيْكُمْ ۚ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۚ وَلَا تَضُرُّونَهُۥ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ وَنَجَّيْنَٰهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُۥ وَاتَّبَعُوٓا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَأُتْبِعُوا فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ أَلَآ إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

57. Eğer yüz çevirirseniz bana gönderilen şeyi ben size bildirdim. Rabbim sizden başka bir kavmi yerinize getirir de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Şüphesiz benim Rabbim her şeyi gözetendir.

58. Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık, onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik.

59. İşte Âd! Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler; onun peygamberlerine âsi oldular ve inatçı her zorbanın emrine uydular.

60. Böylece onlar hem bu dünyada hem de kıyâmet gününde lanete uğradılar. Biliniz ki, Âd Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler. Bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı.

Tefsiri:

Hûd (a.s) kavmine şöyle demiştir: Eğer size getirmiş olduğum tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan rabbiniz Allah'a ibadetten yüz çevirirseniz, Allah'ın (c.c.) benimle gönderdiği mesajı size tebliğ etmiş olmakla karşınıza hüccet konmuş bulunmaktadır. *"Rabbim"* size aldırış etmeksizin *"sizden başka"* sadece kendisine ibadet eden, hiçbir şeyi ona ortak koşmayan *bir kavmi yerinize getirir de O'na hiçbir zarar veremezsiniz."* Siz küfrünüzle O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Bilakis küfrünüzün zararını kendiniz çekersiniz. *"Şüphesiz benim Rabbim her şeyi gözetendir."* Yani, kullarının sözlerine ve fiillerine tanıktır, onları kaydetmektedir. Onların iyiliklerine iyilikle kötülüklerine ise kötülükle (cezayla) karşılık verecektir.

Scanned with CamScanner

"Emrimiz" Yani, her şeyi kasıp kavuran rüzgar *"gelince Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık, onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik."* Allah (c.c.) onları son ferdine kadar helak etti, rahmeti ve lütfuyla Hûd (a.s) ile takipçilerini şiddetli azaptan kurtardı.

"İşte Âd! Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler, onun peygamberlerine âsi oldular!" Allah'ın (c.c.) bir peygamberini inkar hepsini inkar gibidir. Çünkü kendilerine iman etmenin gerekliliği bakımından onların hiçbiri arasında bir fark yoktur. Ad kavmi de Hûd (a.s)'ı inkar edince bu inkarları bütün peygamberleri inkar ve red kabul edildi. *"ve inatçı her zorbanın emrine uydular."* Yani, doğru yoldaki peygamberlerinin yolunu terk ettiler ve inatçı her zorbanın emrine uydular. O yüzden bu dünyada Allah'ın (c.c.) lanetine ve her anıldıklarında mü'minlerin lanetine uğradılar. Kıyâmet gününde de bütün varlıkların huzurunda onlar hakkında şöyle haykırılacak: *"Biliniz ki, Âd Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler. Bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı."* Süddî der ki: Ad kavminden sonra hangi peygamber gönderildiyse mutlaka onun diliyle onlara lanet edilmiştir.

Sâlih (a.s) ve Kavmi:

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿٦١﴾

61. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. O sizi yerden yarattı. Ve sizi orayı imar eden kimseler kıldı. O halde O'ndan mağfiret isteyin; sonra da O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim çok yakındır ve duaları kabul edendir.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Semûd kavmine de"* Semud; Tebuk ile Medine arasındaki Hicr şehirlerinde oturan bir kavimdi. Bunlar Ad kavminden sonra yaşamışlardır. Allah (c.c.) onlara *"kardeşleri Sâlih'i"* gönderdi. Sâlih (a.s) onları tek olan Allah'a ibadete çağırdı. Ve bu maksatla onlara şöyle dedi: *"O sizi yerden yarattı."* Yani, sizi evvela yerden yarattı; atanız Adem'i

Scanned with CamScanner

ondan yarattı. *"Ve sizi orayı imar edenler kıldı"* Yani, sizi orayı imar eden ve imkanlarını değerlendiren kimseler yaptı. *"O halde"* geçmiş günahlarınız için *"O'ndan mağfiret isteyin, sonra da"* geleceğe dair *"O'na tevbe edin (yönelin). Çünkü Rabbim çok yakındır ve duaları kabul edendir."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar."* (Bakara, 186)

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَٰذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ
آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَا قَوْمِ
أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي
مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾

62. Dediler ki: "Ey Sâlih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. Babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine çağırdığın şeyden ciddî bir şüphe içindeyiz."

63. Sâlih dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet vermişse buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na âsi olursam beni Allah'tan kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten başka bir şey artırmazsınız."

Tefsiri:

Yüce Allah Sâlih (a.s) ile kavmi arasında geçen konuşmaları, kavminin cehalet ve inadını zikrediyor. Kavmi ona şöyle demişti: *"Ey Sâlih! Sen bundan önce İçimizde ümit beslenen birisiydin. Babalarımızın taptıklarına tapmaktan"* ve selefimizin yolundan *"bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine çağırdığın şeyden ciddî bir şüphe içindeyiz."*

"Sâlih dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden apaçık bir delil üzerinde isem" Yani, Allah'ın (c.c.) size benimle gönderdikleri hakkında kesin bir inanca ve kanıta sahipsem *"ve O bana kendinden bir rahmet vermişse buna*

Scanned with CamScanner

ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na âsi olursam" ve sizi hakka, tek olan Allah'a ibadete çağırmayı bırakırsam *"beni Allah'tan kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten başka bir şey artırmazsınız."* Yani, sizin bana zarar vermekten ve ziyanımı artırmaktan başka bir faydanız olmaz.

وَيَا قَوْمِ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٦٧﴾ كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾

64. Ey kavmim! Bu Allah'ın size bir âyet olarak yarattığı dişi devesidir. Onu bırakın da Allah'ın toprağında otlasın. Ona kötü maksatla dokunmayın. Yoksa siz, pek yakın bir azaba uğrarsınız.

65. Fakat Semûd kavmi o deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler. Sâlih dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın!" Bu söz, yalanlanamayan bir tehdittir.

66. Emrimiz gelince, Sâlih'i ve onunla beraber iman edenleri, rahmetimizle o günün zilletinden kurtardık. Çünkü senin Rabbin kuvvetlidir, galip gelendir.

67. Zulmedenleri bir çığlık tuttu. Oldukları yerde diz üstü çöküverdiler.

68. Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Bilin ki; Semûd, Rablerini inkâr etmişlerdi. Ve yine bilin ki; Semûd, Allah'ın rahmetinden uzaklaştı.

Tefsiri:

Bu kıssa daha önce tekrara gerek bırakmayacak kadar uzun ele alınmıştı. Başarı Allah'tandır.

Scanned with CamScanner

Hz. İbrâhim (a.s)'a Müjdeyle Gelen Elçiler:

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا سَلَامًا ۖ قَالَ سَلَامٌ ۚ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَآ أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَامْرَأَتُهُ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَٰقَ وَمِنْ وَرَآءِ إِسْحَٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ۚ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

69. Andolsun ki elçilerimiz İbrâhim'e müjde getirdiler de, "Selâm" dediler. O da, "Selâm" dedi ve çok geçmeden kızartılmış bir buzağı getirdi.

70. Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce onları yadırgadı ve onlardan kalbine korku girdi. Dediler ki: "Korkma! Biz Lût kavmine gönderildik."

71. O esnada hanımı ayakta idi ve güldü. Ona da İshâk'ı, İshâk'ın ardından Ya'kûb'u müjdeledik.

72. İbrâhim'in karısı, "Vay hâlime! Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.

73. Melekler dediler ki: "Allah'ın emrine şaşıyor musun? Ey Ehl-i beyt! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphesiz ki O, övülmeye lâyıktır, iyiliği boldur."

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Andolsun ki elçilerimiz"* yani melekler *"İbrâhim'e müjde getirdiler."* Kimine göre İshâk (a.s)'ın doğumunu, kimine göre Lut (a.s)'ın kavminin helakini müjdelemeye gelmişlerdi. Yüce Allah'ın *"İbrâhim'den korku gidip kendisine müjde gelince, Lût kavmi hakkında bizimle mücâdeleye başladı."* (Hûd, 74) buyruğu bunlardan birincisine tanıklık etmektedir.

Scanned with CamScanner

"Selâm" Yani, size selam olsun *"dediler. O da, "Selâm" dedi."* Belagat alimleri şöyle demişlerdir: İbrâhim (a.s)'ın "Selamun" şeklindeki selamı meleklerin "Selamen" şeklindeki selamından daha iyi bir selamlamadır. Çünkü "selamun" merfu olup sabitlik ve devamlılığa delalet eder (selam verilen kimse için sabit ve sürekli devam edecek bir selamet dileği içermektedir)

"ve çok geçmeden kızartılmış bir buzağı getirdi." Yani, İbrâhim (a.s) hızlıca gidip onlara ikram olarak genç bir sığır yani bir buzağı getirdi. "Haniz" güneşte kızdırılmış taş üzerinde kızartılan şeye denir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Katâde ve başkalarından yapılan rivâyetlerin mânâsı böyledir. Nitekim bir âyette de *"Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana (kebabı) getirmiş, onların önüne koyup 'yemez misiniz?' demişti."* (Zâriyât, 26-27) buyurulmuştur. Âyet bir çok yönden konuğa ikram adabını içermiştir.

"Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce onları yadırgadı" çünkü onların yemek yeme diye bir meseleleri yoktur. Arzulamaz ve yemezler. Bu yüzden İbrâhim (a.s) onları, getirdiği yiyeceklerden yüz çevirmiş ve hiç dokunmamış olarak gördü. Öyle görünce de onları yadırgadı *"ve onlardan kalbine korku girdi."* Süddî der ki: Allah (c.c.) Lut (a.s)'a gönderdiğinde melekler genç erkekler görünümünde yürüyerek geldiler ve İbrâhim (a.s)'in evine inip konuğu oldular. İbrâhim (a.s) onları görünce onlara karşı bir saygı ve korku hissetti. *"Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana (kebabı) getirmişti."* (Zâriyât, 26) İbrâhim (a.s) semiz danayı kesti, sonra güneşte ısınmış taş üzerinde kızarttı ve onlara getirip yanlarına oturdu. Sarra onlara hizmet için kalktı. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) âyeti (mealen) "Karısı ayakta kendisi de oturuyordu" şeklinde okumuştur.

İbrâhim (a.s) yemeği onlara yaklaştırıp "Neden yemiyorsunuz?" dedi. "Ey İbrâhim! Biz yiyeceği ancak ücretini öder de yeriz" dediler. İbrâhim (a.s) "Bunun ücreti vardır" dedi. "Ücreti nedir?" dediler. "Başında besmele çeker, sonunda hamd edersiniz" dedi. Bunun üzerine Cebrâil (a.s) Mikâil (a.s)'a bakıp "Bu Rabb'inin halili olmayı hak etmiştir." dedi.

"Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce onları yadırgadı ve onlardan kalbine korku girdi." Yani, yemeği yemediklerini görünce onlardan irkildi ve içine korku girdi. Sarre İbrâhim (a.s)'ın ikramı üzerine konuklara hizmet etmek için ayağa kalktı. "Şu konuklarımıza hayret! Saygımızdan kalkıp kendimiz hizmet ediyoruz da onlar yemeklerimizi yemiyorlar" dedi.

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Hâtim, İbrâhim (a.s)'ın konukları hususunda Osman b. Muhsan'dan şöyle nakleder: Onlar dört kişiydiler: Cebrâil, Mikâil, İsrâfil ve Rüfail. Nûh b. Kays der ki: Nûh b. Ebî Şedad'in iddiasına göre onlar İbrâhim (a.s)'ın yanına girdikleri ve İbrâhim (a.s) buzağıyı getirip onlara yaklaştırdığı vakit Cebrâil (a.s) buzağıya kanadını sürmüş, bunun üzerine buzağı kalkıp çıkmış ve o evde bulunan annesine gitmiş.

"Dediler ki: Korkma! Biz Lût kavmine gönderildik." Yani, "Bizden korkma. Biz Lut kavmini helak etmek için onlara gönderilmiş melekleriz" dediler. Bunun üzerine fesatlarının çokluğu, küfür ve inatlarının katılığı sebebiyle Sarre helaklerine sevinerek güldü. Gülmesi sebebiyle de ona menopoz döneminde olduğu halde çocuk müjdesi verildi. Katâde: Sarre, o kavme gaflet halindeyken azabın gelmesine güldü, demiştir. Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o bu fiili "hayız oldu" diye tefsir etmiştir. Muhammed b. Kays'ın: Sarre, kendisinin bunlar Lut kavminin fiilini yapacaklar diye sanmasına güldü, görüşü de Kelbi'nin "İbrâhim (a.s)'ı korkar halde görünce güldü" görüşü de zayıftır. Taberî onlara kadar ulaşan senediyle rivâyet etmiş olsa da bu görüşler zayıf olup kale alınmaz. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Vehb b. Münebbih: İshâk'la müjdelenince güldü, demiştir. Fakat bu, cümlenin akışına ters düşmektedir. Çünkü âyetteki ifade, müjdenin gülmeden sonra olduğu hususunda açıktır.

"O'na İshâk'ı, İshâk'ın ardından Ya'kûb'u müjdeledik." Yani, bir oğlunun olacağını, onun da oğlunun, neslinin ve devamının olacağını müjdeledik. Zira Bakara sûresinde buyrulduğu gibi Yakup (a.s) İshâk (a.s)'ın oğludur: *"Yoksa Ya'kub'a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz? O zaman (Ya'kub) oğullarına: Benden sonra kime kulluk edeceksiniz? demişti. Onlar: Senin ve ataların İbrâhim, İsmail ve İshâk'ın ilâhı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz; biz ancak O'na teslim olmuşuzdur, dediler."* (Bakara, 133)

Buradan yola çıkarak bazıları İbrâhim (a.s)'ın kurban etmekle emrolunduğu oğlunun İsmail (a.s) olup İshâk (a.s) olma ihtimalinin uzak olduğuna bu âyeti delil göstermişlerdir. Çünkü müjde İshâk hakkında verilmiş ve onun da Yakup diye bir oğlunun olacağı bildirilmişti. Nasıl olur da İbrâhim (a.s) henüz çocuk olup vaadedildiği oğlu dünyaya gelmemişken onu kesmekle emrolunur. Allah'ın (c.c.) vaadinde dönme olmaz. Dolayısıyla, böyle bir durumda

Scanned with CamScanner

onu kesmekle emredilmesi imkansızdır. Böylece onun İsmail (a.s) olduğu kesinleşir. Bu konuda getirilmiş en güzel, en doğru ve en açık gerekçe budur. Hamd Allah'a mahsustur.

"'Vay hâlime! Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!' dedi." Bu âyette Sarre'nin sözü, bununla ilgili diğer âyette ise davranışı zikredilmiştir. Zira burada *"'Vay hâlime! Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!' dedi."* buyurulmuş, Zâriyât sûresinde ise *"Karısı çığlık atarak geldi. Elini yüzüne çarparak: 'Ben kısır bir kocakarıyım!' dedi."* (Zâriyât, 29) buyurulmuştur. Nitekim kadınların hayret ettikleri bu söz ve hareketle tepki göstermek hep adetleri olagelmiştir.

"Melekler dediler ki: 'Allah'ın emrine şaşıyor musun?'" Yani, melekler: Allah'ın işine şaşırma; çünkü O (c.c.) bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece "ol" der, o da olur. Sen kısır bir ihtiyar kadın, kocan ihtiyar bir fani de olsa Allah (c.c.) her şeye kadirdir. *"Ey Ehl-i beyt! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphesiz ki O, övülmeye lâyıktır, iyiliği boldur."* Yani, bütün fiil ve sözlerinde övülmeye layık olan, sıfatlarında ve zatında övülen ve yüceltilendir.

[3805] Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadise göre ashab Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Sana nasıl selam edeceğimiz bize öğretildi. Peki sana nasıl salat edelim?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şöyle deyin:*

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

'İbrâhim ve ailesine salat ettiğin gibi Muhammed ve ailesine de salat et. Sen hamidsin, mecidsin. Allah'ım! İbrâhim ve ailesine bereket ihsan ettiğin gibi Muhammed ve ailesine de bereket ver. Sen hamidsin mecidsin'"[78]

78 Buhârî, 6357; Müslim, 406; Ebû Dâvûd, 976; Tirmizî, 483; Nesâî, 3/47; İbn Mâce, 904; Dârimî, 1316; Ahmed b. Hanbel, 4/ 241; Tayalisî, 1061. Ka'b Ucre'den rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ الْبُشْرَىٰ يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَآ إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَآ إِنَّهُ قَدْ جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

74. İbrâhim'den korku gidip kendisine müjde gelince, Lût kavmi hakkında bizimle tartışmaya girişti.

75. Şüphesiz İbrâhim cidden yumuşak huylu, çok acıyan ve kendisini Allah'a adamış biri idi.

76. Melekler dediler ki: Ey İbrâhim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Ve onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir.

Tefsiri:

Yüce Allah İbrâhim (a.s)'ın meleklerin bir şey yememeleri üzerine içine düşen korku gittikten ve kendisini çocukla müjdelemelerinden ve Lut (a.s)'ın kavminin helakini haber vermelerinden sonraki halinden bahsediyor. Said b. Cübeyr der ki: Cebrâil (a.s) ve beraberindekiler İbrâhim (a.s)'a geldiklerinde "Biz bu kasaba halkını helak edeceğiz " deyince İbrâhim (a.s) "İçinde 300 mü'min bulunan bir kasabayı mı helak edeceksiniz?" dedi. Cebrâil (a.s): "Hayır" dedi. İbrâhim (a.s): "İçinde kırk mü'min bulunan bir kasabayı mı helak edeceksiniz?" dedi. Cebrâil: "Hayır" dedi. İbrâhim (a.s): "Peki otuz mü'min bulunan kasabayı mı?" dedi. Cebrâil (a.s) yine: "Hayır" dedi. İbrâhim (a.s) nihayet beş kişiyi söyledi, Cebrâil (a.s) yine "Hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine *"(İbrâhim) dedi ki: Ama orada Lût var! Şöyle cevap verdiler: Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Yalnız karısı müstesna; o, (azapta) kalacaklar arasındadır."* (Ankebût, 32) Bunun üzerine İbrâhim (a.s) rahatladı ve sustu. Katâde ve başkaları da bunun benzerini söylemişlerdir. İbn İshâk'ın rivâyetinde şu ziyade vardır: İbrâhim (a.s) "Orada bir mü'min varsa?" diye sordu. Cebrâil (a.s) "Hayır" dedi. Bunun üzerine İbrâhim (a.s) "Öyleyse orada, ondan dolayı azabın geri çevrileceği Lut (a.s) var" dedi. Melekler *"Biz orada olanları daha iyi biliyoruz"* dediler.

Scanned with CamScanner

"Şüphesiz İbrâhim cidden yumuşak huylu, çok acıyan ve kendisini Allah'a adamış biri idi." Allah (c.c.) burada İbrâhim (a.s)'ı bu vasıflarla övmüştür. Bunun tefsiri daha önce geçmişti.

"Melekler dediler ki: Ey İbrâhim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Ve onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir." Yani, artık onlar hakkında verilen hüküm yürürlüğe girmiş, haklarındaki helak ve Allah'a karşı suç işleyen toplumlardan çevrilmesi imkansız azap emri onlar hakkında kesinlik kazanmıştır.

Lût Kavminin Helak Oluşu:

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَآءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ ۚ قَالَ يَا قَوْمِ هَٰؤُلَآءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي ۖ أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾

77. Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onların yüzünden üzüldü ve onlardan dolayı içine sıkıntı geldi de, "Bu, çetin bir gündür" dedi.

78. Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. Lût, "Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerim hakkında beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu?" dedi.

79. Dediler ki: "Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun. Ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin."

Tefsiri:

Yüce Allah melek elçilerinin İbrâhim (a.s)'a, Lut kavminin helak olacağını ve Allah'ın (c.c.) bu gece onları helak edeceğini söyleyip oradan ayrıldıktan sonra Lut (a.s)'a gelişlerini anlatıyor. Geldiklerinde Lut (a.s) kimine göre kendisine ait bir arazide, kimine göre ise evindeydi. Yanına hikmet ve

Scanned with CamScanner

kuvvetli hüccet sahibi Allah'ın (c.c.) bir imtihanı olarak en güzel halde, çok güzel yüzlü gençler sûretinde geldiler. Bu durumları Lut (a.s)'ı endişeye düşürdü ve sıkıntıya soktu. Misafir etmemesi halinde onları kavminden birinin misafir edip eziyet vermesinden korkarak *"Bu, çetin bir gündür." dedi."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve bir çok kişi bunu "belası çetin bir gündür" diye tefsir etmişlerdir. Çünkü onları savunmak zorunda kalacağını bildi ve bunun çok zor olacağını düşündü. Katâde der ki: Melekler bir arazisinde iken Lut (a.s)'a geldiler ve onları misafir etmesini istediler. Lut (a.s) onlardan utanarak önlerinden yürüdü. Yolda onlara, sanki gitmelerini söylermiş gibi bir işaret yaptı ve "Vallahi ben yeryüzünde bunlardan daha pis bir millet bilmiyorum." dedi. Biraz yürüdükten sonra yanlarına döndü. Bunu dört defa tekrarladı. Katâde der ki: Meleklere peygamberleri fiillerine şahitlik etmedikçe onları helak etmemeleri emredilmişti.

Süddî der ki: Melekler İbrâhim (a.s)'ın yanından ayrılarak Lut (a.s)'ın kasabasına doğru yola çıktılar ve gün ortasında Sedom nehrine vardılar. Orada Lut (a.s)'ın su taşıyan bir kızını gördüler. Ona "Ey genç kız, burada bir ev var mı?" dediler. Kız: Ben gelene kadar buradan ayrılmayın, dedi. Kavminin onlara bir şey yapmalarından korkuyordu. Babasına gelerek "Babacığım! şehir girişinde gençler var, onlara yetiş. Onlardan daha güzel yüzlü kimseler görmedim. Onları kavmin ele geçirip de bir ahlaksızlık yapmasınlar" dedi. Lut (a.s)'ın kavmi onun herhangi bir erkeği misafir etmesini yasaklamış ve "Bırak erkekleri biz misafir edelim" demişlerdi. Lut (a.s) onları evine getirdi ve bunu sadece Lut (a.s)'ın karısı bildi. Karısı çıkıp kavmine haber verdi. Onlar da hemen koşa koşa geldiler. Nitekim âyetteki "يهرعون" ifadesinin manası sevinçlerinden dolayı koşa koşa geliyorlardı, demektir. *"Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar."* Yani, bu onların huy ve tabiatı oldu ve bu hâl üzere helak edilinceye kadar devam ettiler. *"Lût dedi ki: Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır. Onlar sizin için daha temizdir."* Kızlarım diye işaret ettiği onların hanımlarıdır. Çünkü peygamber ümmet için baba mesabesindedir. Lut (a.s) da onlara dünya ve âhiretleri için daha iyi olanı göstermiştir. Nitekim başka bir âyette ifade edildiğine göre onlara şöyle demiştir: *"Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz!"* (Şuarâ, 165-166) Başka bir âyette şöyle buyurulur: *"Dediler ki: Biz seni, insanların işine karışmaktan men etmemiş miydik?"* yani erkekleri misafir etmekten men etmemiş miy-

Scanned with CamScanner

dik? *(Lût:) İşte kızlarım! (Düşündüğünüzü) yapacaksanız (onlarla evlenin), dedi. (Rasûlüm!) Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı."* (Hicr, 70-72)

Mücâhid *"İşte şunlar kızlarımdır; sizin için onlar daha temizdir."* buyruğu hakkında: Onlar Lût (a.s)'ın kızları değil, ümmetinden kadınlardı. Her peygamber ümmetinin babasıdır. Katâde ve başkalarından da böyle rivâyet edilmiştir. İbn Cüreyc der ki: Lût (a.s) onlara kadınlarla evlenmelerini emretmiş, zinayı önermemişti. Said b. Cübeyr der ki: Lût (a.s) onların hanımlarını kastetmişti. Zira onlar kızları kendisi de onların babasıdır. *"Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır."* (Ahzâb, 6) âyeti bazı kıraatlarda şöyle okunmuştur: "Eşleri onların anaları, o da babalarıdır." Rebî' b. Enes, Katâde, Süddî, Mücâhid ve başkaları da böyle demişlerdir.

"Allah'tan korkun ve misafirlerim hakkında beni rezil etmeyin!" size emrettiğim gibi kadınlarınızla yetinin. *"İçinizde aklı başında bir adam yok mu?"* Yani, kendisinde biraz hayır ve iyilik bulunan, emrimi tutup men ettiğimi terk edecek bir adam yok mu?

"Dediler ki: 'Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun.'" Yani, onlara karşı istek ve arzu duymadığımızı biliyorsun. *"Ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin."* Yani, bizim erkeklerden başka bir arzu ve maksadımız yoktur. Sen bunu biliyorsun. Bunu bize tekrar söylemene ne gerek var? Süddî bu âyeti: Biliyorsun ki biz erkekleri istiyoruz, diye tefsir etmiştir.

قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾

80. Lût, "Keşke benim size karşı bir kuvvetim olsaydı veya güçlü bir yardımcıya sığınabilseydim!" dedi.

81. Melekler dediler ki: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle yürü. Sizden

Scanned with CamScanner

hiçbiri geriye dönmesin. Karın ise müstesna! Çünkü onlara gelecek olan şüphesiz ona da isabet edecektir. Onların helâk olma zamanı sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi?"

Tefsiri:

Yüce Allah Lût (a.s)'dan bahsederek, kavmini *"Keşke benim size karşı bir kuvvetim olsaydı veya güçlü bir yardımcıya sığınabilseydim!.."* diye tehdit ettiğini bildiriyor. Yani, "Öyle olsaydı da sizi cezalandırsaydım, kendim ve aşiretimle size yapacaklarımı yapsaydım."

[3806] Bu yüzden Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın rahmeti Lût'un üzerine olsun. Gerçekten çok güçlü bir yardımcıya -yani Allah'a - dayanıyordu. Ondan sonra Allah (c.c.) hangi peygamberi gönderdiyse kavminden bir kalabalık içinde gönderdi."*[79] buyurmuştur. O vakit melekler Lût (a.s)'a kendilerinin ona gönderilmiş elçisi olduğunu, onların kendisine ilişemeyeceklerini haber verdiler: *"Melekler dediler ki: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle yürü."* Gecenin sonunda ailesiyle birlikte yola çıkmasını, kendisinin arkalarından giderek onları toparlamasını emrettiler.

"sizden hiçbiri geriye dönmesin." Yani, onlara gelen helakin sesini duyduğunda geriye dönüp bakmasın, o rahatsız edici sesler sizi korkutmasın. Bilakis yolunuza devam edin.

"Karın ise müstesna" (إلا امرأتك). Bu ifade çoğunluğa göre *"Sen gecenin bir kısmında ailenle yürü."* olumlu cümlesinden istisnadır. Yani, karın dışında ailenin tamamı gecenin bir kısmında yola çıkıp yürüsünler. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) da böyle okumuştur. Bunlar "امرأتك" kelimesini "imreetek" şeklinde mansup (son harfi olan te harfini üstün) okumuşlardır. Çünkü kendinden istisna edilen cümle olumlu olduğundan onlara göre bunun mansup yapılması şarttır. Kurralardan ve Nahivcilerden bazıları ise bunun "ولا يلتفت منكم أحد" *(sizden hiçbiri geriye dönmesin.)* olumsuz cümlesinden istisna olduğunu söylemişlerdir. Bunlar "imreetek"in bu şekilde mansup da "imreetük" şeklinde merfu da okunabileceğini söylemişlerdir. Bunlara göre karısı onlarla

79 Buhârî, 3375; Tirmizî, 3116; Ahmed b. Hanbel, 2/322; Taberî, 18397; Tahâvî, Müşkilü'l-Asar 330; İbn Hibbân, 2606; Beğavî, Meâlimu't-Tenzil, 2/395, 396.

Scanned with CamScanner

birlikte çıktı ve azap sesini duyunca geriye dönüp "Vah kavmim!" deyince birden gökten bir taş gelerek onu öldürdü.

Melekler Lût (a.s)'a müjde olarak kavminin helakini vaktinden önceye aldılar. Çünkü Lût (a.s) "Onları hemen şimdi helak edin" demiş, melekler ise *"Onların helâk olma zamanı sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi?"* demişlerdi.

Lût (a.s)'ın kavmi dört bir taraftan koşarak yanına geldiler ve kapının önünde durup dikildiler. Lût (a.s) da kapının önünde duruyor ve onları yapmak istedikleri şeyi yapmaktan önlemeye ve engellemeye çalışıyor, içinde bulundukları halden nehyediyordu. Onlar ise emrini dinlemedikleri gibi ona tehditler savuruyorlardı. İşte o vakit Cebrâil (a.s) çıkıp kanadıyla yüzlerine vurdu ve gözlerini kör etti. Bunun üzerine yollarını bulamaz kimseler olarak döndüler. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Onlar Lût'un misafirlerine karşı kötülük yapmayı planlamışlardı. Hemen biz onların gözlerini silme kör ettik. "'Haydi azabımı ve uyarılarımı tadın!' (dedik)."* (Kamer, 37)

Mamer, Katâde'den Huzeyfe b. Yeman (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini nakleder: İbrâhim (a.s) Lût kavmine gelip onlara "Allah sizi azabına uğramaktan men etmedi mi?" derdi. Fakat onun sözünü dinlemediler. Helak vakti geldiğinde melekler kendisine ait bir arazide çalışırken Lût (a.s)'ın yanına geldiler. Onları misafirleri olmaya davet etti. Onlar da "Tamam, bu gece senin misafirleriniz" dediler. Allah (c.c.) Cebrâil (a.s)'a, Lût (a.s) kavmi aleyhlerinde üç defa şahitlik etmedikçe onları helak etmemesini emretmişti. Lût (a.s) evinde misafir etmek üzere götürürken onlara kavminin yapmakta olduğu rezaleti anlattı. Onlarla bir süre yürüdükten sonra dönüp "Bu kasaba halkının ne yaptığını bilmiyor musunuz? Yeryüzünde onlardan daha kötülerini bilmiyorum. Sizi nereye götüreyim? Kavmim Allah'ın en şerli yaratıklarıdırlar" dedi. Cebrâil (a.s) meleklere dönerek "Bunu belleyin. Bu birincisi" dedi. Sonra Lût (a.s) onlarla yürümeye devam etti. Kasabanın ortasına geldiklerinde onların başına bir şey gelmesinden korktu ve utandı. Onlara "Bu kasaba halkının ne yaptığını bilmiyor musunuz? Yeryüzünde onlardan daha kötü insanlar bilmiyorum. Kavmim Allah'ın en şerli yaratıklarıdır." dedi. Cebrâil (a.s) meleklere dönerek "Bunu da belleyin. Bu ikincisi" dedi. Onları evinin kapısına götürdüğünde onlardan utanarak ve başlarına bir şey gelmesinden korkarak "Şüphesiz kavmim Allah'ın en şerli yaratıklarıdırlar. Bu kasaba halkının ne

Scanned with CamScanner

yaptığını bilmiyor musunuz? Yeryüzünde onlardan daha kötü bir kasaba halkı bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine Cebrâil (a.s) "Bunu da belleyin. Artık azap hak oldu." dedi. Eve geldiklerinde ihtiyar karısı, kötülük ihtiyarı kadın evden çıktı. Yüksek bir yere çıkıp elbisesiyle bazı işaretler yaptı. Bunun üzerine fasıklar hızla geldiler ve "Sende ne haberler var?" dediler. "Lût bu gece öyle kimseleri misafir ediyor ki onlardan daha güzel yüzlü ve daha hoş kokulu kimseler görmedim." dedi. Hızla kapıya koştular. Lût (a.s) onları kapıda karşıladı. Uzun bir süre Lût (a.s) içeride onlar dışarıda karşılıklı itiştiler. Onlara Allah'ın adını vererek *"Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır sizin için onlar daha temizdir."* dedi. Bunun üzerine bir melek kalkarak kapıyı kapattı. Cebrâil (a.s) onlara azap etmek için Allah'tan (c.c.) izin istedi, Allah (c.c.) da izin verdi. Bunun üzerine Cebrâil gökteki sûretinde kalktı ve iki kanadından birini açtı. -ki Cebrâil (a.s)'ın, üzerinde dizi dizi incilerden tüyler bulunan iki kanadı vardır. Ön dişleri parlak, alnı açık, saçları inci gibi kıvırcık ve kar gibi bembeyazdır. Ayakları da yeşile çalar- Cebrâil (a.s) şöyle dedi: *"Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar."* Yani: Ey Lût! Sen kenara çekil ve beni onlarla başbaşa bırak, dedi. Lût kenara çekildi. Cebrâil (a.s) yanlarına çıktı ve kanadını açıp yüzlerine öyle vurdu ki yollarını bilmeyen körler haline geldiler. Cebrâil (a.s) sonra Lût (a.s)'a, o gece ailesini oradan taşımasını emrederek: *"Sen gecenin bir kısmında ailenle yürü..."* dedi. Muhammed b. Ka'b, Katâde ve Süddî'den de bunun benzeri rivâyet edilmiştir.

فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

82. Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine ateşte pişirilmiş taşları ard arda yağdırdık.

83. O taşlar, Rabbin katında işaretlenerek yağdırılmıştır. Onlar zâlimlerden uzak değildir.

Tefsiri:

"Emrimiz gelince" ki bu güneş doğarken idi. *"oranın"* yani Sedom'un *"altını üstüne getirdik"* Allah (c.c.) başka bir âyette *"Altüst olan şehirleri de*

Scanned with CamScanner

o böyle yaptı. Onların başına getireceğini getirdi!" (Necm, 53-54) buyurur. *"ve üzerlerine ateşte pişirilmiş taşları ard arda yağdırdık."* Buradaki "Siccil" kelimesi (esasen farsça olup) farsçada "çamurdan yapılmış taş" mânâsına gelir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve başkaları böyle demişlerdir. Bazıları ise bunun taş mânâsına gelen "Senk" ile çamur mânâsına gelen "kil" kelimelerinin birleşiminden meydana geldiğini söylemiştir. Nitekim başka bir âyette şöyle buyurulmuştur: *"Üzerlerine çamurdan taş yağdırmaya geldik."* (Zâriyât, 34) Yani, taşlaşmış sert ve sağlam çamur yağdırmaya.

Bazıları buradaki "siccil" kelimesini "pişmiş" diye tefsir etmişlerdir. İmam Buhârî şöyle der: Siccil sert ve iri demektir. Siccil ve siccin birbirlerinin aynısıdır. Nitekim Temim b. Mukbil şöyle der:

وَرَجْلَةٍ يَضْرِبونَ البَيْضَ عَنْ عُرُضٍ... ضَرْباً تَواصَتْ بِه الأَبْطَالُ سِجِّينَا

Nice piyadeler kuşluk vakti kılıçları boyunlara indirmişler,
Kahraman erler bunu birbirlerine tavsiye ederler hararetle.

"منضود" kelimesini bazıları "gökte hazırlanmış" diye, bazıları ise "üzerlerine ard arda inen" diye tefsir etmiştir.

"مُسَوَّمَة" ise üzerinde sahiplerinin adı yazılı olan işaretli ve mühürlü demektir. Her bir taşın üzerinde ineceği kimsenin adı yazılıydı. Katâde ve İkrime ise bunu "kırmızılıktan bir iz bulunan kolye" diye tefsir etmişlerdir.

Anlattıklarına göre bu taşlar hem o beldeye hem çevresindeki dağınık haldeki köylere düştü. Birisi insanlar arasında konuşurken gökten bir taş gelip insanlardan sadece onun üzerine düşüp öldürüyor, sonra taş diğer beldelerdeki insanlara gidiyordu. Taş bu şekilde son ferdine kadar herkesi helak edip onlardan bir kimseyi dahi bırakmadı. Mücâhid der ki: Cebrâil (a.s) Lût kavmini avlularından ve evlerinden aldı, onları hayvanları ve eşyalarıyla birlikte göğe kaldırdı. Hatta göktekiler köpeklerinin ulumasını dahi duydular. Sonra onları sağ kanadının ucunda taşıdı, ardından ters çevirip yere attı. Onlardan yere ilk düşenler diğerlerinden ayrı duranlar oldu. Katâde der ki: Bize ulaşan bilgiye göre Cebrâil (a.s) merkezde bulunan kasabanın ucundan tuttu ve göğün ortasına kadar kaldırdı. Öyle ki gökyüzündekiler köpeklerinin seslerini duydular. Sonra onları birbirinin üzerinde iken yıkıp helak etti. Sonra dağınık halde bulunan kimselerin üzerine kaya gönderdi. Bize söylendiğine

Scanned with CamScanner

göre bunlar dört -bir rivâyette üç- kasabaydı ve herbirinde 100. 000 kişi yaşıyordu. En büyükleri Sedom'du. Bize ulaştığına göre İbrâhim (a.s) Sedom'un karşısındaki bir tepeden ona bakar ve "Sedom, sana ne oldu?" derdi. Katâde ve başkalarından yapılan bir rivâyette şöyle demişlerdir: Bize ulaştığında göre; Bir sabah Cebrâil (a.s) kanadını açıp beldelerini sarayları, hayvanları, taşları ve ağaçlarıyla, orada bulunan her şeyle birlikte kanadına aldı. Onları kanadının içinde toplayıp katladıktan sonra dünya semasına çıkardı. Hatta yeryüzündekiler insanların ve köpeklerin seslerini işittiler. Sonra sayıları 4 milyon olan bu insanları ters çevirip o haliyle yeryüzüne gönderdi. Onları birbirinin üstüne attı, üstünü altına getirdi, ardından üzerlerine çamurdan taşlar attı. Muhammed b. Ka'b der ki: Lût kavminin kasabaları beş taneydi: en büyüğü olan Sedom ile Sa'be, Saude, Asre ve Duma. Cebrâil (a.s) onları kanadına yükledi, sonra göğe çıkardı. Hatta gökyüzündekiler köpeklerinin ulumasını ve tavuklarının seslerini işittiler. Sonra onları yüzleri üzeri çevirdi, ardından Allah (c.c.) üzerlerine taş yağdırdı. Allah (c.c.) *"oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine ateşte pişirilmiş taşları ard arda yağdırdık."* buyurur. Onu ve çevresindeki kasabaları helak etti.

Süddî der ki: Sabah olunca Cebrâil (a.s) Lût kavmine inerek yurtlarını yedi kat altından söküp yüklendi ve göğe kaldırdı. Öyle ki gökyüzü ahalisi köpeklerinin ulumasını ve horozlarının sesini işitti. Sonra onları ters çevirip atarak helak etti. Allah'ın (c.c.) *"Altüst olan şehirleri de o böyle yaptı."* (Necm, 53) diye bahsettiği budur. Yere düştüklerinde ölmeyenlerin ise Allah (c.c.) yer altındayken üzerlerine taş yağdırdı. Yeryüzünde tek yaşayanlara gelince; onlardan biri konuşurken taş gelip onu öldürürdü. İşte Allah'ın (c.c.) şu âyette bahsettiği budur: *"Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve"* kasabalarda *"üzerlerine ateşte pişirilmiş taşları ard arda yağdırdık."* Süddî böyle demiştir.

"Onlar zâlimlerden uzak değildir." Yani bu azap zulümlerinde onlara benzeyen kimselerden uzak değildir.

[3807] Nitekim Sünen kitaplarında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakledilen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kimi Lût kavminin yaptığını yaparken görürseniz yapanı ve yapılanı öldürün."*[80] İmam Şafi ve bir grup alim bu hadise dayanarak evli olsun veya

80 Ahmed b. Hanbel 1/300; Ebû Dâvûd, 4462; Tirmizî, 1483; İbn Mâce, 2561; Hakim,

Scanned with CamScanner

olmasın livata yapanın öldürüleceği görüşünü benimsemişlerdir. Ebû Hanife ise Lût kavmine yapıldığı gibi yüksek bir yerden atılıp ardından taşlanacağını söylemiştir. Doğrusunu en iyi yüce ve büyük olan Allah bilir.

Şuayb (a.s) ve Medyen Halkı:

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin için ondan başka ilâh yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Zira ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ve ben gerçekten sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum."

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik."* Medyen Hicaz ile Şam arasında Mean beldesi yakınında kendi adalarıyla bilinen "Medyen" de yaşamış bir Arap kabilesidir. Allah (c.c.) onlara da Şuayb (a.s)'ı göndermişti. Şuayb (a.s) onların en soylularındandı. O yüzden Allah (c.c.) *"kardeşleri Şuayb"* buyurmuştur. Şuayb (a.s) onlara sadece Allah'a ibadet etmeyi emrediyor, ölçü ve tartıyı eksik yapmaktan men ediyordu. *"Ben sizi bolluk içinde görüyorum."* Geçiminizin ve rızkınız bol olduğunu görüyor ve haramlarını işlemeniz sebebiyle Allah'ın (c.c.) bunları elinizden almasından korkuyorum. *"Ve ben gerçekten sizin için"* ahiret yurdundaki *"kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum."*

1/255, Ebû Nuaym, 3/343; Haraiti, Mesaviu'l-Alak, 435; Acurri, Zemmu'l-Livat, 25; Beyhakî, es-Sünen, 8/232; İbnu'l-Cevzî, Zemmu'l-Heva, 162. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Senedindeki deraverdi tartışmalı biridir. Bunun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan nakledilen bir şahidi vardır. Tirmizî'nin (1481) rivâyet ettiği hadisin senedi tartışmalıdır. Hadisi İbn Mâce (2562) ve Hâkim de (3554) rivâyet etmiştir. Zehebî: Senedindeki Abdurrahman sakıttır, demiştir. Bu ihtilaflı bir hadistir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۚ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾

85. Ve ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın insanlara eşyalarını eksik vermeyin; yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın.

86. Eğer mü'min iseniz Allah'ın bıraktığı sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinize bir bekçi değilim.

Tefsiri:

Şuayb (a.s) onları insanlara satışta ölçü ve tartıyı eksik yapmaktan men ediyor, ardından alırken ve verirken ölçü ve tartıyı adilce yapmayı emrediyor, onları yeryüzünde bozgunculuk yapmaktan men ediyor. Zira onlar yol kesicilik yapıyorlardı.

"Eğer mü'min iseniz Allah'ın bıraktığı sizin için daha hayırlıdır." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Allah'ın bıraktığı"* (بقية الله) ifadesini "Allah'ın rızkı sizin için daha hayırlıdır" diye tefsir etmiştir. Hasan-ı Basrî: Sizin için Allah'ın rızkı, insanlara eksik mal vererek kazandığınızdan daha hayırlıdır, Rebî' b. Enes: Allah'ın tavsiyesi sizin için daha hayırlıdır, Mücâhid: Allah'a itaat daha hayırlıdır, Katâde: Allah'tan nasibiniz sizin için daha hayırlıdır, demişlerdir. Abdurrahman b. Zeyd: Helak azapta, bakiyye ise rahmette kullanılır, demiştir. Taberî âyeti şöyle tefsir etmiştir: Ölçü ve tartıyı tam yaptıktan sonra size kalan kâr sizin için insanların mallarını almaktan daha hayırlıdır. Bunun benzeri şu âyettir: *" De ki: Murdarın çokluğu hoşunuza gitse de; murdarla temiz bir olmaz."* (Mâide, 100)

"Ben sizin üzerinize bir bekçi" yani gözetleyici ve yaptıklarınızı kaydedici *"değilim."* Yani, bunları insanlar sizi görsün diye değil Allah (c.c.) için yapın.

قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ ۖ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾

Scanned with CamScanner

87. Dediler ki: "Ey Şuayb! Sana namazın mı babalarımızın taptıklarını bırakmamızı, yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terketmemizi emrediyor? Hakikaten sen yumuşak huylusun, çok akıllısın."

Tefsiri:

Kavmi Şuayb (a.s)'a alay yollu şöyle diyordu: *"Ey Şuayb! "sana namazın mı"* A'meş: yani Kur'ân'ın mı (ilahi kitabın mı)?, demiştir. *"babalarımızın taptıklarını"* yani putları ve sanemleri *"bırakmamızı, yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terketmemizi"* senin sözüne göre tartı ve ölçüyü eksik yapmayı terk etmemizi *"emrediyor?"* Bunlar bizim mallarımız, bunlarda dilediğimizi yaparız. Hasan-ı Basrî der ki: *"Sana namazın mı babalarımızın taptıklarını bırakmamızı, yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terketmemizi emrediyor?"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: Evet, Vallahi ona babalarının taptıklarını terk etmeyi namazı emrediyordu. Süfyân-ı Sevrî'ye göre *"yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terketmemizi"* ile kastedilen zekattır. *"Hakikaten sen yumuşak huylusun, çok akıllısın."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Meymun b. Mihran, İbn Cüreyc, İbn Eslem ve Taberî: Allah düşmanları bunu ona alay yollu söylüyorlardı, demişlerdir. Allah onları alçaltsın ve lanet etsin. Nitekim yaptı da!

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ ۚ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

88. Dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana, tarafından güzel bir rızık vermişse, buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerde aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sâdece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim."

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından apaçık bir delil üzerinde"* yani çağırdığım şey hakkında basiretli

Scanned with CamScanner

ve bilinçli *"isem ve O bana, tarafından güzel bir rızk vermişse"* kimine göre rızktan kasıt peygamberlik, kimine göre ise helal rızktır. Bunların ikisi de ihtimal dairesindedir. *"buna ne dersiniz?" "Size yasak ettiğim şeylerde aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum."* Süfyân-ı Sevrî bu cümleyi şöyle tefsir etmiştir: Ben sizi bir şeyden men edip sonra kimsenin olmadığı yerde sizden gizlice işleyerek ona aykırı davranmam. Nitekim Katâde de şöyle tefsir etmiştir: Ben kendim işlemiş olduğum bir şeyden sizi men edecek değilim. *"Ben"* sizi emrettiğim ve men ettiğim şeylerle *"sâdece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum."* Benim tek hedefim güç ve takatim yettiğince sizi ıslah etmektir. *"Fakat başarmam"* istediğim bu hususlarda hakka isabet edebilmem *"ancak Allah'ın yardımı iledir."* Ben bütün işlerimde *"Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na dönerim."* Yani, ona yönelip dönerim. Mücâhid ve başkaları âyeti böyle tefsir etmişlerdir.

[3808] İmam Ahmed b. Hanbel, Hakim b. Muâviye kanalıyla onun babasından naklettiğine göre onun kardeşi Mâlik: "Ey Muâviye! Muhammed komşularımı tutukladı. Ona git. Zira o seninle konuşmuş ve tanımıştı." dedi. Bunun üzerine onunla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittim. O'na "Bana komşularımı bırak. Onlar müslüman olmuşlardı" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan yüzünü çevirince öfkeyle kalktı ve "Vallahi, eğer böyle yaparsan insanlar senin bir şeyi emredip ona aykırı hareket ettiğini sanacaklar" dedi. Bunun üzerine onu geriye çekmeye başladım. O ise laf saymaya devam ediyordu. Sonunda Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ne diyorsun?"* buyurdu. O "Vallahi, eğer böyle yaparsan insanlar senin bir şeyi emredip ona aykırı hareket ettiğini sanacaklar" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Böyle mi dediniz?* -başka bir rivâyette: sizden birileri böyle mi dedi?- *Vallahi eğer böyle bir şey yapacak olursam onun vebali ancak benim üzerime olur ve onlara hiçbir zararı olmaz."* dedikten sonra: *"Bunun komşularını salıverin"* diye emir verdi.[81]

[3809] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Behz b. Hakim'in babasından, onun da kendi babasından şöyle naklettiğini zikretmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir şüpheden dolayı kabilemden bazılarını tutuklayıp

81 Ahmed b. Hanbel, 4/497, 5/425; Ebû Dâvûd, 3631; Hakim, 3/642. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise herhangi bir eleştiri getirmemiştir. Râvîlerden Hukeym'in, babalarından yaptığını rivâyet hakkındaki malum ihtilaftan dolayı senedi hasendir. Senedin ona kadar olan kısmı ise sahihtir.

Scanned with CamScanner

hapsetmişti. Kabilemden bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbe verirken yanına geldi ve "Ey Muhammed! Komşularımı neye binaen hapsediyorsun?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bir cevap vermedi. Adam: İnsanlar senin bir şeyden men edip sonra onu kendinin yaptığını söylüyorlar, dedi. Hz. Peygamber (bana): *"Bu ne diyor?"* diye sordu. Ben de O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyup kavmime bir daha iflah olamayacakları bir beddua etmesinden korkarak sözle aralarına girdim. Ancak Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu anlamaya çalıştı ve sonunda ne dediğini anladı ve şöyle buyurdu: *"Onlar* -veya onlardan bazıları- *böyle demişler mi? Vallahi, ben böyle bir şey yaparsam onun vebali benim üzerimedir, onlara hiçbir vebal yoktur."* Sonra da adamlarına: *"Onun komşularını serbest bırakın"* buyurdu.[82]

[3810] İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebû Humeyd ve Ebû Esid'den rivâyet ettiği şu hadis bu kabildendir: *"Bana nispet edilen kalbinizin kabul ettiği, ona hoşnutluk ve huzur veren, kendinize yakın gördüğünüz bir söz işitirseniz ben ona hepinizden daha lâyığımdır. Bana nisbet edilen kalbinizin çirkin bulduğu, tüylerinizin diken diken olduğu ve kendinize uzak gördüğünüz bir söz işitirseniz ben onu söylemiş olmaktan hepinizden daha uzağımdır."*[83] Senedi sahihtir.

[3811] Şu hadis İmam Müslim'in aynı senetle rivâyet ettiği bir hadistir: *"Biriniz camiye girerken "Allah'ım! Bana rahmet kapılarını aç!" desin. Çıkarken de "Allah'ım! Senden bana lütfundan vermeni istiyorum." desin."*[84]

Allahu a'lem, mânâsı şöyledir: Size bana dair her ne güzellik ulaşırsa ben ona hepinizden daha layığım. Her ne kötülük ulaşırsa ben ondan hepinizden daha uzağım."

---

82 Ahmed b. Hanbel, 2/5, hadis no: 19902, 19904; Ebû Dâvûd, 3630; Tirmizî, 1417'in 8/66. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Hadis söylediği gibidir.

83 Ahmed b. Hanbel 3/497, 5/425; İbn Vehb, el-Müsned, (164/8/2); Bezzâr, 8/66; İbn Hibbân, 63; İbn Sa'd, et-Tabakat, 2/387. Bunun İmam Buhârî'nin et-Tarih el-Kebîr'inde (3/474) kuvvetli ve mürsel bir şahidi vardır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (1/149, 150): Bunu Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Bezzâr'ın senedi sahih hadis râvîleridir, demiştir. ooo

84 Müslim, 713; Ebû Dâvûd, 465; Nesâî, Sünen 3/53, Nesâî, Amelü'l-yevmi ve'l-leyle, 177; İbn Sünnî, Amelü'l-yevmi ve'l-leyle, 156. Ebû Humeyd ve Ebû Esid'den tahric etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

"Size yasak ettiğim şeylerde aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum." Katâde ... Mesruk'tan şöyle nakletmiştir: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'a bir kadın gelerek "Sen saça ekleme yapmaktan (peruktan) men ediyorsun, öyle mi?" dedi. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) "Evet" deyince kadın "Belki de bu bazı hanımlarında vardır" dedi. Bunun üzerine İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: "O durumda Allah'ın salih kulunun *"Size yasak ettiğim şeylerde aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum."* tavsiyesine uymamış olurum."

"Başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim." Osman b. Ebî Şeybe... Süleyman b. Utebi'den şöyle nakleder: Bize Ömer b. Abdülaziz'in emir ve nehiy içeren mektupları gelirdi. Mektupların sonunda şöyle yazardı: Burada zikredilen her ne varsa onda şu geçerlidir: *"Başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim."*

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَآ أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

89. Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nûh kavminin veya Hûd kavminin, yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi size de bir musibet getirmesin! Lût kavmi sizden uzak değildir.

90. Rabbinizden bağış dileyin; sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok merhametlidir, çok sever.

Tefsiri:

Şuayb (a.s) kavmine şöyle diyor: *"Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nûh kavminin veya Hûd kavminin, yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi size de bir musibet getirmesin!"* Yani, bana karşı beslediğiniz düşman ve kininiz sizi üzerinde bulunduğunuz küfür ve fesat haline devam etmeye itmesin. Sonra size Nûh'un kavminin, Hûd (a.s)'ın kavminin, Sâlih (a.s)'ın kavminin ve Lût kavminin başına gelen ceza ve azap gelmesin. Katâde âyetteki "şikâkî"yi "Benim sizden ayrılmam (size kızarak yurdunuz-

Scanned with CamScanner

dan ayrılmam) sizi azaba taşımasın", Süddî ise: Bana olan düşmanlığınız sizi sapıklık ve küfürde ısrar etmenize, onların başına gelen azapların sizin de başınıza gelmesine sebep olmasın. İbn Ebî Hâtim, Ebû Leyla el-Kindi'den şöyle nakleder: Efendimin yanında onun bineğini tutuyordum. İnsanlar Osman b. Affan'ın evinin etrafını çevirmişlerdi. Osman (radıyallâhu anh) evinden çıkıp geldi ve: *"Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nûh kavminin veya Hûd kavminin, yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi size de bir musibet getirmesin!"* Ey kavmim! beni öldürmeyin. Eğer öldürürseniz böyle olursunuz." dedi. Osman (radıyallâhu anh) bunu söylerken parmaklarını birbirine geçirdi.

"Lût kavmi sizden uzak değildir." Kimine göre kasıt zaman bakımından yakınlıktır. Katâde şöyle mânâ verir: Onlar gözlerinizin önünde daha dün helak edildiler. Kimisi ise yer bakımından yakın olduğunu söylemiştir. Bunların ikisi de mümkündür.

"Rabbinizden bağış dileyin; sonra O'na tevbe edin." Yani, Rabb'inizden geçmiş günahlarınızı affetmesini isteyin, gelecekte de kötü ameller yapmayacağınıza dair tevbe edin. *"Muhakkak ki Rabbim"* tevbe edip kendisine dönenlere karşı *"çok merhametlidir, çok sever."*

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ ۖ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾

91. Dediler ki: "Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve içimizde seni cidden zayıf görüyoruz! Eğer kabilen olmasa seni mutlaka taşlayarak öldürürüz. Zaten sen bizim katımızda izzet ve şeref sahibi değilsin."

92. Şuayb dedi ki: "Ey kavmim! benim akrabalarım sizin gözünüzde Allah'tan daha mı değerli ki O'na sırt çevirdiniz? Şüphesiz ki Rabbim yaptıklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır."

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Şöyle dediler: *"Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz"* Yani, senin söylediklerinin çoğunu anlamıyor ve idrak edemiyoruz. Kulaklarımızda sağırlık, seninle aramızda perde vardır. *"ve içimizde seni cidden zayıf görüyoruz!"* Said b. Cübeyr ve Süfyân-ı Sevrî: Şuayb (a.s) âmâ idi, demişlerdir. Süfyân-ı Sevrî: Ona peygamberlerin hatibi denirdi, demiştir. Süddî: *"İçimizde seni cidden zayıf görüyoruz!"* Yani, sen tek başınasın, demiştir. Ebû Verak da: Onun zelil ve güçsüz olduğunu demek istiyorlardı. Çünkü aşireti onun dininden değildi, demiştir.

"Eğer kabilen olmasa" Âyetteki "raht" kabile ve aşiret demektir. Yani, onların bizde izzet ve şerefleri olmasaydı *"seni mutlaka taşlardık."* Mânâsı kimine göre "taşla taşlardık", kimine göre ise "sana söverdik" şeklindedir. *"Sen bizim katımızda izzet ve şeref sahibi değilsin."* Yani, senin bizde hiçbir saygınlığın yoktur.

"Ey kavmim! benim akrabalarım size göre Allah'tan daha mı değerli ki O'na sırt çevirdiniz?" Yani, bana, peygamberine bir kötülük yapmamak için Allah hatırına değil de akrabalarımın hatırı için mi dokunmuyorsunuz. Allah'ı arkanıza atıp ona itaat etmiyor ve saygı göstermiyorsunuz.

"Şüphesiz ki Rabbim yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır." Yani, Allah (c.c.) tüm yaptıklarınızı bilmektedir ve size onların cezasını verecektir.

وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ يَأْتِيهِ
عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾
وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ
الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَأَنْ لَمْ
يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

93. Ey kavmim! Siz yaptığınızı yapın! Ben de yapacağım! Kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın ve yalancının kim olduğunu yakında bileceksiniz! Bekleyin! Ben de sizinle beraber bekliyorum.

Scanned with CamScanner

94. Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında dizüstü çökekaldılar.

95. Sanki orada yaşamamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzaklaştırıldığı gibi Medyen halkı da rahmetten uzaklaştırıldı.

Tefsiri:

Allah'ın peygamberi Şuayb (a.s) kavminin davetine icabet edeceğine dair ümidini yitirince onlara şöyle dedi: *"Ey kavmim! Siz yaptığınızı yapın!"* Yani, kendi yolunuza göre hareket etmeye devam edin. Bu büyük bir tehdit ve uyarıdır. *"Ben de yapacağım"* Ben de kendi yoluma ve yaşantı tarzıma devam edeceğim. *"Siz"* âhiret yurdunda *"kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın ve yalancının"* benden ve sizden *"kim olduğunu yakında bileceksiniz! Bekleyin! Ben de sizinle beraber bekliyorum."*

Allah (c.c.) buyuruyor ki: *"Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle kurtardık. Zulmedenleri"* Şuayb (a.s)'ın kavmini *"ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında dizüstü çökekaldılar."* Yani, sönük ve hareketsiz kalakaldılar.

Burada onlara "korkunç bir gürültü"nün geldiği, A'râf sûresinde onları bir sarsıntının yakaladığı, Şuarâ sûresinde ise "gölge gününün azabı"nın geldiği ifade edilmiştir. Bunlar bir millettir ve azap vakti geldiğinde onlara bu azapların hepsi verilmiştir. Her bir yerde sözün akışına uygun olan zikredilmiştir. A'râf sûresinde kavminin ona *"Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız veya dinimize döneceksiniz."* (A'râf, 88) dediği zikredilince orada sarsıntıyla azap edilmelerinin zikredilmesi uygun düşmüştür. Zira peygamberlerine onunla zulmetmek ve oradan çıkarmak istedikleri beldeleri sarsılmıştı. Burada peygamberlerine sözleriyle saygısızlık yapınca onları susturan ve söndüren çığlığın zikredilmesi uygun olmuştur. Şuarâ sûresinde ise kafirler *"Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır."* (Şuarâ, 187) dedikleri zikredildiğinden Allah (c.c.) *"Velhasıl onu yalancı saydılar da, kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi. Gerçekten o, muazzam bir günün azabı idi!"* (Şuarâ, 189) buyurmuştur. Bu Kur'ân'ın ince ve garip sırlarındandır. Allah'a sonsuz hamd-ü senalar olsun.

Scanned with CamScanner

"Sanki orada" o beldelerinde daha önce hiç *"yaşamamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzaklaştırıldığı gibi Medyen halkı da rahmetten uzaklaştırıldı."* Semud kavmi bunların yakın komşusuydu. Küfür ve yol kesmede bunlar gibi olup yine bunlar gibi Arap idiler.

Kavminin Kötülük Önderi Firavun:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ ۖ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَأُتْبِعُوا فِي هَٰذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

96, 97. Andolsun ki Mûsâ'yı, âyetlerimizle ve apaçık bir delille Firavun'a ve erkânına gönderdik. Yine de onlar Firavun'un işine uydular. Oysa Firavun'un işi hiç de doğru değildi.

98. Firavun, Kıyâmet gününde kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Varacakları yer ne kötü yerdir!

99. Onlar burada da, kıyâmet gününde de lanete tâbi tutuldular. Onlara verilen bu mükâfat ne kötü mükâfattır!

Tefsiri:

Yüce Allah Mûsâ (a.s)'ı âyetleri, beyyineleri, hüccetleri, güçlü ve kesin delilleriyle mel'un Firavun'a gönderdiğini bildiriyor. Firavun kıpti halkı üzerinde Mısır ülkesi kralıydı. *"Yine de onlar Firavun'un işine"* yani, Firavun'un azgınlık ve sapıklıktaki yol ve sistemine *"uydular. Oysa Firavun'un işi hiç de doğru değildi"* Yani, yolu düzgün ve doğru değildi. Yolu cehalet, dalalet, küfür ve inattan başka bir şey değildi. Onlar dünyada Firavun'a uydukları, kendilerinin önderi ve başkanı olduğu gibi, kıyâmet gününde de önlerine düşüp onları cehenneme götürecek ve oraya sokacak. Onlar oranın ölüm havuzundan içecekler ve kendisinin en büyük azaptan nasibi herkesten çok olacak. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ama Firavun o peygambere karşı gelmiş, biz de onu ağır ve çetin bir şekilde yakalayıvermiştik"* (Müzzemmil, 16) Allah (c.c.) yine: *"(O ise) hemen yalanladı ve isyan etti.*

Scanned with CamScanner

Sonra (inkâr için) olanca çabasını göstererek sırtını döndü. Derhal adamlarını topladı ve (onlara) bağırdı: Ben, sizin en yüce Rabbinizim! dedi. Allah onu, (herkese ibret olarak) dünya ve ahiret azabıyla cezalandırdı. Elbette bunda, korkan kimseler için büyük bir ibret vardır." (Nâziât, 21-26) buyurur. *"Firavun, Kıyâmet gününde kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Varacakları yer ne kötü yerdir!"* İşte peşlerinden gidilen liderlerin durumu hep böyledir; ahirette azapları bol olacaktır. Nitekim Allah (c.c.) *"Allah da: Zaten herkes için bir kat daha fazla azap vardır, fakat siz bilmezsiniz, diyecektir."* (A'râf, 38) buyurur. Allah (c.c.) kafirlerin cehennemde şöyle diyeceklerini haber veriyor: *"Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar, derler. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden kov."* (Ahzâb, 67-68)

[3812] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"İmriü'l-Kays cahiliyye şairlerinin sancağını cehenneme götüren sancaktarı olacak."*[85]

"Onlar burada da, kıyâmet gününde de lanete tâbi tutuldular. Onlara verilen bu mükâfat ne kötü mükâfattır!" Yani, kendilerine verdiğimiz cehennem azabı cezasından ayrı olarak bu dünyada da lanetle cezalandırırız. Mücâhid der ki: Bunlara kıyâmet gününde bir lanet daha verildi ve böylece iki lanete uğradılar. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Onlara verilen bu mükâfat"* Yani, dünya ve âhiret laneti *"ne kötü mükâfattır!"* Dahhâk ve Katâde böyle demişlerdir. Allah (c.c.) da böyle buyurmuştur: *"Onları, (insanları) ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyâmet günü onlar yardım görmeyeceklerdir. Bu dünyada arkalarına lânet taktık. Onlar, kıyâmet gününde de kötülenmişler arasındadır."* (Kasas, 41-42) Allah (c.c.) yine: *"Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyâmetin kopacağı gün de: Firavun ailesini azabın en çetinine sokun, (denilecek)!"* (Mü'min, 46) buyurmuştur.

---

85 Ahmed b. Hanbel, 7127 (Ahmed Şakir'in rakamlandırmasıyla); Bezzâr, 2091; İbnu'l-Cevzi, el-İlel, s. 200. İbnu'l-Cevzî: Sahih değildir, İmam Ahmed b. Hanbel: Râvilerden Ebû Cehm meçhuldür, Ebû Zür'a da: Hadisleri çok zayıftır, demiştir. Hadis başka bir tarikle Hatib-i Bağdâdî (9/370) ve İbnu'l-Cevzî (201) tarafından rivâyet edilmiştir. İbnu'l-Cevzî bunun Ebû Hafan sebebiyle sahih olmadığını söylemiş ve "ona itimat edilmez" demiştir... Gördüğün gibi hadis kuvvetli değildir.

Scanned with CamScanner

ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْقُرَىٰ نَقُصُّهُۥ عَلَيْكَ مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَٰهُمْ وَلَٰكِن ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فَمَآ أَغْنَتْ عَنْهُمْ ءَالِهَتُهُمُ ٱلَّتِى يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مِن شَىْءٍ لَّمَّا جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾

100. İşte bu, o beldelerin haberlerindendir. Onu sana anlatıyoruz, Onların bir kısmı ayakta, bir kısmı ise silinip gitmiştir.

101. Onlara biz zulmetmedik, aksine onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları, onlara hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

Tefsiri:

Allah (c.c.) o peygamberlerin haberlerini, ümmetleriyle aralarında geçen olayları, Allah'ın nasıl kafirleri helak edip mü'minleri kurtardığını anlattıktan sonra şöyle buyuruyor: *"İşte bu, o beldelerin haberlerindendir. Onları sana anlatıyoruz. Onların bir kısmı ayakta"* hayatta ve imarlı *"bir kısmı ise silinip gitmiştir."* helak ve yok olmuştur.

Biz onları helak ederken *"Onlara biz zulmetmedik, aksine onlar"* peygamberlerimizi yalanlamak ve onları inkar etmek sûretiyle *"kendilerine zulmettiler. Rabbinin emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları"* yani taptıkları ve dua ettikleri putları ve heykelleri *"onlara hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı."* Mücâhid, Katâde ve başkaları buradaki "تخسير" kelimesini hüsran ve ziyan ile tefsir etmişlerdir.- Çünkü helak ve yok olma sebepleri ilahlarına uymalarından ve onlara tapınmalarından başka bir şey değildi. Allah (c.c.) onları yaptıklarının aynısıyla cezalandırmış, taptıkları sebebiyle dünya ve ahirette ziyana uğramışlardır.

Scanned with CamScanner

وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾

102. Rabbin, haksızlık eden memleketleri yakaladığında, onun yakalayışı işte böyledir. Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!

Tefsiri:

Allah (c.c.) buyuruyor ki: Peygamberlerimizi yalanlayan o zalim nesilleri helak ettiğimiz gibi onların emsallerine ve benzerlerine de aynısını yaparız. *"Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!"*

[3813] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan naklettiklerine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah zalime mühlet verir. Nihayet yakaladığında onun elinden kurtulmasına izin vermez."* buyurdu, sonra bu âyeti okudu: *"Rabbin, haksızlık eden memleketleri yakaladığında, onun yakalayışı işte böyledir. Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!"*[86]

إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ ٱلْءَاخِرَةِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ ٱلنَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُۥٓ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾

103. İşte bunda, âhiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün hazır bulunduğu bir gündür.

104. Biz onu sadece sayılı bir müddete kadar bekletiriz.

105. O geldiği gün, Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu.

86 Buhârî, 4686; Müslim, 2583; Tirmizî, 3109; İbn Mâce, 4018; İbn Hibbân, 5175; Beyhakî, 6/94.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"İşte bunda"* Şüphesiz bizim kafirleri helak etmemizde, peygamberlere yardım edip mü'minleri kurtarmamızda *"âhiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır."* Âhiret yurduna dair yaptığımız vaadlerin doğru olduğuna dair ibret ve öğüt vardır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz."* (Mü'min, 51) Yine: *"Rableri de onlara: 'Zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!' diye vahyetti."* (İbrâhim, 13) buyurur.

"O gün" hiçbiri istisna edilmeksizin ilkinden sonuncusuna *"bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür"* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette: *"Hiçbirini bırakmaksızın onları mahşerde toplamış olacağız."* (Kehf, 47) buyurur. *"ve o gün hazır bulunduğu bir gündür."* Yani bütün meleklerin katıldığı, tüm peygamberlerin toplandığı ve insanlardan, cinlerden, vahşi hayvanlardan, evcil hayvanlardan tüm mahlukatın hep birlikte bir araya geldiği gündür. O günde *"Zerre kadar haksızlık yapmayan ve kulun yaptığı iyilikse onu kat kat veren"* (Nisâ, 40) adaletli hakim Allah hükmedecektir.

"Biz onu sadece sayılı bir müddete kadar bekletiriz." Biz kıyâmet gününü kurmayı ancak Adem (a.s)'ın neslinden belli zaman bir sürede belli sayıda kişinin dünyaya gelmesine dair Allah'ın (c.c.) sözü, kazası ve kaderi bulunduğundan dolayı erteleriz. Adem (a.s)'ın neslinden çıkmaları takdir edilmiş kimselerin sayısı tamamlanır ve süre dolarsa Allah (c.c.) o vakit kıyâmeti koparır. O yüzden Allah (c.c.) sonra *"Biz onu sadece"* eksiltilmeyen ve artırılmayan *"sayılı bir müddete kadar bekletiriz."* buyurmuştur.

"O geldiği gün, Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz." O gün, yani kıyâmet günü geldiğinde hiç kimse Allah'ın (c.c.) izni olmaksızın konuşamaz. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olup durduğu gün, Rahmân'ın izin verdiklerinden başkaları konuşmazlar; konuşan da doğruyu söyler."* (Nebe, 38) Bir âyette de: *"O gün insanlar, davetçiye (İsrâfil'e) uyacaklar. Ona karşı yan çizmek yoktur. Artık, çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin."* (Tâhâ, 108) buyurur.

Scanned with CamScanner

[3814] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen uzun şefaat hadisinin bir bölümünde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"O gün peygamberler dışında hiç kimse konuşmaz. Onların o gün duaları ise 'Allah'ım! Koru, koru' duasından ibarettir."*[87]

"Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu." Yani, oraya toplananların bir kısmı bedbahtlardan bir kısmı ise mutlulardır. Nitekim başka bir âyette Allah (c.c.) *"Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir."* (Şûrâ, 7) buyurur.

[3815] Hâfız Ebû Ya'lâ, Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu."* âyeti nazil olunca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ey Allah Rasûlü! Biz neye göre amel edeceğiz; (yazılıp) *bitirilmiş* bir işe göre mi, bitirilmemiş bir işe göre mi?" dedim. asûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Ömer! Bitirilmiş ve kalemler yazmış olan bir şeye göre. Fakat herkes ne için yaratılmışsa ona kolaylaştırılacaktır."* buyurdu.[88] Sonra yüce Allah bedbahtlarla mutluların hallerini açıklayarak şöyle buyuruyor:

Bedbahtlar ve Bahtlılar:

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾

87 Buhârî, 7510; Müslim, 193, hadis no: 326; İbn Mâce, 4312; Ahmed b. Hanbel, 3/116, 244. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan.

88 Şahitleriyle birlikte kuvvetli bir hadistir. Bunun senedi Süleyman b. Süfyân'dan dolayı zayıftır. Fakat başka bir râvî tarafından da rivâyet edilmiştir. Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inin matbu nüshasında bu lafızla rivâyet edilen bir hadis bulamadım. Ancak Ebû Ya'lâ bunu başka bir senetle (5463) rivayet etmiştir. Senedindeki Asım b. Ubeydullah'ın zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır. Bunu Ahmed b. Hanbel (2/52) ve Tirmizî (2136) Abdurrahman b. Mehdi tarikiyle rivayet etmiştir. Tirmizî: Bu hasen ve sahih hadistir, demiştir. Hadisin Ebû Ya'lâ Müsned'inde Hz. Ali (radıyallâhu anh) (375) ve Câbir (radıyallâhu anh)'tan nakledilen (2054, 2110) şahitleri de vardır. Bu konuda başka hadisler de bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

106. Bedbaht olanlar ateştedirler. Onlar için orada şiddetli bir soluyuş ve bir hıçkırık vardır.

107. Gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır. Rabbinin dilediği hariç. Şüphesiz Rabbin istediğini hakkıyla yapandır.

Tefsiri:

"Bedbaht olanlar ateştedirler. Onlar için orada şiddetli bir soluyuş (zefir) ve bir hıçkırık (şehik) vardır." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Zefir boğazda, şehik ise göğüsteki solumadır. Yani, soluk alıp vermeleri zefir, nefes almaları ise şehiktir. Bunu içinde bulundukları acı ve ızdıraptan dolayı yaparlar. Allah bizi korusun.

"Gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır." İmam Taberî der ki: Bir şeyi sonsuza dek devam edeceği ile nitelemek istediklerinde, "Bu gökler ve yer var olduğu sürece devam edecek" demek Arapların adetidir. Yine, "O gece ve gündüz birbirini takip ettiği sürece devam edecek", "gece ve gündüz durdukça devam edecek" ve "geyikler kuyruklarını sallayıp hareket ettirdikçe devam edecek" derler, bunların tümünde sonsuza dek olmayı kastederlerdi. Allah (c.c.) da onlara aralarında bilinenle hitap ederek: *"gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır"* buyurdu. Ben derim ki: Gökler ve yer ifadesiyle bunların türü kastedilmiş olabilir. Çünkü âhiret aleminde de gökler ve yer olmak zorundadır.

Nitekim Allah (c.c.) *"Yer başka bir yer, gökler de (başka gökler) haline getirildiği gün."* (İbrâhim, 48) buyurur. O yüzden Hasan-ı Basrî *"gökler ve yer durdukça"* ifadesi hakkında "Bu göğün yerine başka bir gök, bu yerin yerine başka bir yer konulur ve o gök ile yer var oldukça onlar orada kalırlar." demiştir. İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"gökler ve yer durdukça"* buyruğu hakkında "Her cennetin bir göğü ve yeri vardır" dediğini rivayet etmiştir. Abdurrahman b. Zeyd: "Yer, yer olduğu ve gök, gök olduğu sürece..." demiştir.

"Ama Rabbinin dilediği hariç. Şüphesiz Rabbin istediğini hakkıyla yapandır." ifadesi hakkında müfessirlerin bir çok görüşü bulunup İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr kitabında ve diğer müfessirler kitaplarında bunları zikretmişlerdir. İmam Taberî (rh.a.) de bunların bir çoğunu naklettikten sonra kendisinin Halid b. Ma'dan, Dahhâk, Katâde ve Ebû Sinan'dan, İbn Ebî Hâtim'in ayrıca

Scanned with CamScanner

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Hasan-ı Basrî'den naklettiği görüşü tercih etmiştir. Buna göre buradaki "hariç" ifadesi Allah'ın (c.c.) cehennemden çıkaracağı tevhid ehlinden günahkarlar hakkındadır. Zira melekler, peygamberler ve mü'minler büyük günah sahipleri için şefaat ettikten sonra merhametlilerin en merhametlisi (c.c.) gelerek hiçbir hayır işlememiş, ama günlerden bir gün Lâilâhe illallah demiş olanları cehennemden çıkaracak. Nitekim Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh), Câbir (radıyallâhu anh), Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh), Ebû Hureyre diğer sahabiler kanalıyla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu konuda aynı mânâda çok sayıda sahih hadis gelmiştir. Bunlar çıktıktan sonra cehennemde orada ebedi kalmayı hak eden ve oradan çıkması imkansız kimseler kalacak. Bu âyetin tefsiri hususunda eski ve yeni alimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir. Âyetin tefsirine dair sahabeden Mü'minlerin emiri Ömer (radıyallâhu anh), İbn Abbâs (radıyallâhu anh), İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh), Câbir (radıyallâhu anh) ve Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'den, Ebû Miclez, Şa'bî ve diğer bazı tâbiinden, Abdurrahman b. Zeyd, İshâk b. Râheveyh ve diğer bazı imamlardan garip görüşler rivâyet edilmiştir.[89] Bu konuda Taberânî'nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde Ebû Ümâme Sudayy b. Aclan el-Bahili'den rivâyet edilen garip bir hadis de bulunmaktadır. Fakat bunun senedi zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Katâde: Allah'ın burada neyi istisna ettiğini ancak kendisi bilir, Süddî ise: Bu Allah'ın (c.c.) *"Orada sonsuza dek kalacaklardır"* âyetiyle neshedilmiştir, demiştir.

وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

108. Mutlulara gelince, onlar da cennettedirler. Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yer durdukça onlar da orada ebedî kalacaklardır. Bu nimetler bitmez, tükenmez bir lütuftur.

89 Suyûti bunları ed-Dürrü'l-Mensûr'da (3/635) Ömer, Ebû Hureyre, İbn Amr b. Âs ve diğerlerinden "Bir gün gelecek cehennemin kapıları kapatılacak" görüşünü nakletmiştir. Fakat bunların senetleri problemlidir. Ebû Ümâme'den yapılan merfu rivâyeti ise Suyûti zikretmemiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bu tercih edilmeyen bir görüştür. Cumhur-u ulema cennetliklerin cennette, cehennemliklerin cehennemde sonsuza dek kalacakları görüşündedirler.

Scanned with CamScanner

Tefsîri:

"Mutlulara" ki onlar peygamberlerin takipçileridir *"gelince, onlar da cennettedirler."* Yani, onların yurtları cennettir. *"Rabbinin dilediği hariç gökler ve yer durdukça onlar da orada ebedî kalacaklardır."* Yani, sonsuza dek orada yerleşik duracak ve kalacaklardır. Âyetteki *"Rabbinin dilediği hariç"* ile ifade edilmek istenen şudur: Oradakilerin içinde bulundukları nimetlerde sonsuza dek kalmaları kendinden olan bir ebedilikle değil, bilakis Allah'ın dilemesiyledir. Dolayısıyla bu ancak Allah'ın lütfuyla olmuştur. Bu yüzden onlara nefes alıp verme ilham olunduğu gibi Allah'ı tenzih ve O'na hamd etme ilham edilir. Dahhâk ve Hasan-ı Basrî: Buradaki istisna cehennemde olup sonra çıkartılan günahkar muvahhidler (mü'minler)dir. Nitekim Allah (c.c.) ardından *"Bu nimetler bitmez, tükenmez bir lütuftur."* buyurmuştur. Yani, kesilmez, kesintiye uğramaz nimetler. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Ebû Âliye ve bir çoğu böyle demiştir. Bu, *"Rabbinin dilediği hariç"* ifadesi geçince kimse bu nimetin kesileceği veya onda bir karışıklık olabileceğini sanmasın diye söylenmiştir. O yüzden âyet devamlılık ve kesintisizlik anlatan ifadeyle bitirilmiştir. Burada Allah (c.c.) cehennem halkının cehennemde sonsuza dek kalmasının da kendisinin dilemesiyle olduğunu, onlara azap ederken onu adalet ve hikmeti gereği yaptığını açıklamıştır. O yüzden Allah (c.c.) onda *"Şüphesiz Rabbin istediğini hakkıyla yapandır."* buyurmuştur. Bu Allah'ın (c.c.) *"Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir."* (Enbiyâ, 23) buyruğu gibidir. Allah (c.c.) cennet konusundaki âyetin sonunda *"Bu nimetler bitmez, tükenmez bir lütuftur."* buyurarak hem gönülleri hoş etmiş, hem de kastedileni akıllara yerleştirmiştir.

[3816] Nitekim Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ölüm çok güzel bir koç görünümünde getirilip cennet ile cehennem arasında kesilir. Sonra şöyle denir: 'Ey cennet halkı! Sonsuzluk var, ölüm yok. Ey cehennem halkı! Sonsuzluk var, ölüm yok'"*[90]

[3817] Yine Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen bir hadis-i şerifte Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Onlara şöyle denir: 'Ey Cennet halkı! Siz burada yaşayacak, asla ölmeyeceksiniz. Hep genç*

90 Buhârî, 4730; Müslim, 2849; Tirmizî, 3156. Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

kalacak, asla yaşlanmayacaksınız. Sağlıklı kalıp asla hastalanmayacaksınız. Nimetler içinde yaşayacak, asla yokluk görmeyeceksiniz.'"[91]

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هَٰؤُلَاءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ
مِنْ قَبْلُ ۚ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ
بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ
رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ ۚ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

109. O halde onların tapmakta oldukları şeylerden şüphen olmasın. Çünkü onlar ancak daha önce babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Biz onların nasiplerini mutlaka eksiksiz olarak vereceğiz.

110. Andolsun biz Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik; fakat onda ihtilâf edildi. Eğer Rabbinden bir söz gelmemiş olsaydı, elbette onların arasında hüküm verilmişti. Şüphesiz ki onlar Kur'ân hakkında derin bir şüphe içindedirler.

111. Onların her biri henüz amellerinin karşılığını almadılar. Rabbin, onların amellerinin karşılığını mutlaka ödeyecektir. O, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

Tefsiri:

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"O halde onların"* yani müşriklerin *"tapmakta oldukları şeylerden şüphen olmasın."* Zira taptıkları şeyler batıldır, cehalettir ve sapıklıktır. Çünkü onlar ancak daha önce babalarının taptıklarına tapıyorlar. Yani, onların bu hususta, cehaletlerde atalarına tabi olmaktan başka hiçbir dayanakları yoktur. Allah (c.c.) onlara bunun karşılığını tam olarak verecek, kafirine alemlerde kimseye yapmadığı şekilde azap edecektir. Onların iyilikleri varsa onları da ahiretten önce dünyadayken kendilerine eksiksiz verecektir. Mücâhid'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın *"Biz onların nasiplerini mutlaka eksiksiz olarak vereceğiz."* buyruğu hakkında "Yani, ken-

91 Müslim, 2837; Tirmizî, 3246; Ahmed b. Hanbel, 2/319, 3/38, 95; Dârimî, 2/334. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ve Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

dilerine vaad olunan her iyilik ve kötülük verilecektir" dediği rivâyet edilmiştir. Abdurrahman b. Zeyd de: "Yani, onlara azaplarından nasiplerini eksiksiz veririz." demiştir.

Yüce Allah sonra Mûsâ (a.s)'a kitap verdiğini, insanların ise onda ihtilafa düşüp kiminin ona iman ederken kiminin inkara gittiğini ifade ediyor: *"Andolsun biz Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik; fakat onda ihtilâf edildi."* Yani: Ey Muhammed! Sana senden önceki peygamberlerde güzel örneklik var. Dolayısıyla onların seni yalanlamaları sakın seni öfkelendirmesin ve içini daraltmasın. *"Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, elbette onların arasında hüküm verilmişti."* Yani, Allah (c.c.) daha evvel onların azabını belli bir vakte ertelemiş olmasaydı şimdiye kadar aralarında hükmünü vermiş olurdu. Âyetteki "söz"den kasıt Allah'ın (c.c.) hüccet sunmadıkça ve peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyeceği sözü (vaadi) olabilir. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette *"Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz."* (İsrâ, 15) buyurur. Başka bir âyette *"Eğer Rabbinden, daha önce belirlenmiş bir söz ve tayin edilmiş bir vade olmasaydı, (ceza onlar için de dünyada) kaçınılmaz olurdu. (Rasûlüm!) Sen, onların söylediklerine sabret."* (Tâhâ, 129-130) buyurur.

Yüce Allah daha sonra getirdiği risalet hakkında kafirlerin kuvvetli bir şüphe içinde olduklarını bildirerek şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz ki onlar Kur'ân hakkında derin bir şüphe içindedirler"*

Yüce Allah sonra ilkinden sonuncusuna tüm milletleri toplayacağını ve kendilerine amellerinin karşılığını vereceğini, iyiliği mükafatlandırıp kötülüğü cezalandıracağını bildirerek şöyle buyuruyor: *"Onların her biri henüz amellerinin karşılığını almadılar. Rabbin, onların amellerinin karşılığını mutlaka ödeyecektir. O, onların yapmakta olduklarından haberdardır."* Yani, onların önemli-önemsiz, küçük-büyük tüm amellerini çok iyi bilir. Bu âyette bir çok kıraat olup sonuçta mânâları böyledir. Bu âyet (cümle yapısı bakımından) Allah'ın (c.c.) *"Muhakkak ki hepsi huzurumuza getirilecektir."* (Yâsin, 32) buyruğuna benzer.

Scanned with CamScanner

Dosdoğru Ol:

فَاسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوٓا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾

112. O halde seninle tevbe edenlerle beraber emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Taşkınlık yapmayın. Şüphesiz O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.

113. Zulmedenlere meyletmeyin; sonra sizi ateş yakar. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra yardım göremezsiniz!

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine ve mü'minlere doğru yolda devam ve sebat etmelerini emrediyor. Bu, düşmanlara karşı savaşta, karşıtlarla mücadelede en etkili yardımcıdır. Allah (c.c.) taşkınlıktan (tuğyan) da nehyediyor. Tuğyan, zulmetmek ve hakka girmek demektir. Bu ise müşrike bile yapılsa insanı alt edicidir. Yüce Allah (c.c.) kendisinin kulların amellerini çok iyi gördüğünü, hiçbir şeyden gafil olmadığını, hiçbir şeyin kendisine gizli kalmayacağını bildiriyor.

"Zulmedenlere meyletmeyin" âyetini Ali b. Ebî Talha'nın rivayetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Onlara yalakalık yapmayın diye tefsir etmiştir. Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre kastedilen "şirke meyil"dir. Ebû Âliye: Onların amellerine hoşnutluk duymayın, diye tefsir etmiştir. İbn Cüreyc'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre ise mânâ "Zalimlere meyletmeyin"dir. Bu görüş güzeldir. Yani, zalimlerden hiç yardım istemeyin. Öyle yaparsanız onların diğer fiillerine de rıza göstermiş olursunuz. *"sonra sizi ateş yakar. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra yardım göremezsiniz!"* Yani, sizi kurtaracak Allah'tan başka dostunuz, azabından kurtaracak hiçbir yardımcınız yoktur.

Scanned with CamScanner

İyilikler Kötülükleri Siler:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ ۚ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ۚ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

114. Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namaz kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.

115. Sabret; şüphesiz Allah güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmez.

Tefsiri:

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan "*Gündüzün iki tarafında.. namaz kıl*" âyeti hakkında: Bununla sabah ve akşam namazları kastedilmiştir, demiştir. Hasan-ı Basrî ile Abdurrahman b. Zeyd de böyle demişlerdir. Katâde, Dahhâk ve başka bir rivâyete göre Hasan-ı Basrî ve başkaları kastın sabah namazı ile ikindi namazı olduğunu söylemişlerdir. Mücâhid: Sabah günün başındaki namaz, öğle ve ikindi ise sonundaki namazlardır, demiştir. Muhammed b. Ka'b ile diğer rivâyette Dahhâk da böyle demişlerdir.

"*Gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl.*" buyruğu hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve başkaları: Bu yatsı namazıdır, demişlerdir.

[3818] Mübârek b. Fadale, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Gecenin yakın saatlerinden kasıt akşam ile yatsı namazlarıdır. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*Şu iki namaz gecenin yakın saatlerindeki namazdır: Akşam ile yatsı*" buyurdu.[92] Mücâhid, Muhammed b. Ka'b, Katâde ve Dahhâk da aynı şekilde: "Bu Akşam ve Yatsı namazlarıdır." demişlerdir. Bu âyetin İsrâ gecesi beş vakit namaz farz kılınmadan önce inmiş olma ihtimali de vardır. Çünkü o dönemde farz olan sadece, biri güneş doğmadan önce diğeri doğduktan sonra kılınan iki namaz vardı. Gece ortasında da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

92 Çok zayıftır. Taberî (18648) rivayet etmiştir. Mürseldir. Hasan-ı Basrî'nin mürselleri çok zayıftır. Haber münkerdir.

Scanned with CamScanner

sellem)'e ve ümmetine gece namazı farzdı. Sonra ümmeti hakkındaki hüküm neshedildi, kendisi hakkında ise devam etti. Bir görüşe göre daha sonra kendisi hakkında da neshedildi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir." Yani, yapılan iyilikler geçmişteki günahları siler, yok eder.

[3819] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel ile Sünen sahipleri Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmişlerdir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hadis işittiğimde Allah (c.c.) beni ondan dilediği kadar faydalandırırdı. Birisi O'ndan bir hadis naklettiğinde ise yemin ettirir ve ederse ona inanırdım. Ebû Bekir de bana -ki Ebû Bekir doğru söyledi- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittiğini söyledi. *"Hiç bir müslüman yoktur ki bir günah işlesin, ardından abdest alıp iki rek'at namaz kılsın da günahı bağışlanmasın"*[93]

[3820] Buhârî ve Müslim'in Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'tan naklettiklerine göre; etrafındakilere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in abdesti gibi abdest aldı, sonra şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i böyle abdest alırken gördüm ve şöyle buyurdu: *"Kim benim bu abdestim gibi abdest alır, sonra aklına bir şey getirmeden iki rek'at namaz kılarsa geçmiş günahları bağışlanır."*[94]

[3821] İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın kölesi Haristen şöyle nakleder: Osman (radıyallâhu anh) bir gün oturdu, biz de yanına onunla oturduk. O sırada müezzin de geldi. Osman (radıyallâhu anh) bir kap su istedi. Sanıyorum onda iki avuç dolusu kadar su vardı. Onunla abdest aldı, sonra şöyle dedi: "Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şu abdestim gibi abdest alırken gördüm. Sonra şöyle buyurdu: *"Kim benim bu abdestim gibi abdest alır, sonra kalkıp öğle namazını kılarsa onunla sabah namazı arasında yapılanlar bağışlanır. Sonra ikindi namazını kılarsa onunla öğle arasındaki yaptığı hatalar bağışlanır. Sonra akşam namazını kılarsa onunla sabah namazı arasındaki hataları bağışlanır. Sonra yatsı namazını kılarsa onunla akşam namazı arasındaki hataları bağışlanır. Sonra belki de geceyi rahat ve nimet*

93 Hasendir. Ahmed b. Hanbel, no: 2, 48, 56; Humeydî, 4; İbn Ebi Şeybe, 2/387; İbn Mâce, 1395; Nesâî, Amelü'l-yevmi ve'l-leyle, 415.

94 Buhârî, 159; Müslim, 226; Ebû Dâvûd, 106; Nesâî, 1/64; Dârimî, 697; İbn Mâce, 285; Dârekutnî, 1/83.

Scanned with CamScanner

içinde geçirir. Sonra kalkıp abdest alır ve sabah namazını kılarsa onunla yatsı arasındaki günahları bağışlanır. İşte bunlar günahları silen iyiliklerdir."[95]

[3822] Sahih hadis kitaplarında Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakledilmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sizden birinin kapısının önünden günde beş kez yıkandığı bir nehir aksa, ne dersiniz bu yıkanma onun üzerinde bir kir bırakır mı?"* diye sordu. Ashâb-ı kirâm "Kirden eser bırakmaz" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Beş vakit namaz da böyledir. Allah onlar sayesinde günahları ve hataları siler."* buyurdu.[96]

[3823] İmam Müslim,, Sahih'inde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu: *"Beş vakit namaz, cumaya kadar cuma, Ramazan'a kadar Ramazan, büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe aralarındaki küçük günahlara keffaret olurlar/silerler."*[97]

[3824] İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Eyyûb el-Ensârî'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu: *"Şüphesiz her namaz kendinden önceki hatayı siler"*[98]

[3825] "Namazlar, aralarında işlenen kusurlara keffaret kılındı. Zira Allah (c.c.) *"Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir."* buyurmuştur."[99]

[3826] İmam Buhârî, Ebû Osman en-Nehdi kanalıyla İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Adamın biri bir kadını öpmüş, sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip bunu haber vermişti. Bunun üzerine, *"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüp-*

95 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (513); Bezzâr, 405; Taberî 12/132. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (1/297): Bunun bir kısmı Sahîh-i Buharî'de yer almaktadır. Bunu İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr rivayet etmişlerdir. Osman b. Affan'ın kölesi dışındaki râvîleri sahih hadis râvileri, o ise sikadır. Allame Ahmed Şakir sahih olduğunu söylemiştir. Doğrusu, hadis Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın kölesi sebebiyle hasendir.

96 Sahihtir. Buhârî, 528; Müslim, 667; Tirmizî, 2868; Nesâî, 1/230; Dârimî, 1/267; Ahmed b. Hanbel, 2/379; Ebû Avane, 2/20; İbn Hibbân, 1726.

97 Müslim, 233; Tirmizî, 214; İbn Mâce, 1086; Ahmed b. Hanbel, 2/229; Ebû Avâne, 2/20; Tayalisî, 2470; İbn Hibbân, 1733.

98 Hasendir. Ahmed b. Hanbel, 5/413; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 4/126, no: 3879; Müsned eş-Şamiyyin, 1638. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (1/298): Senedi hasendir, demiştir. Münziri de et-Terğîbu ve't-Terhîb'de (1/314) hasen olduğunu söylemiştir.

99 Taberî, Camiu'l-Beyan'da (18678) rivayet etmiştir. Râvîlerden İbn Ayyaş sebebiyle senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

hesiz iyilikler kötülükleri giderir." âyeti nazil oldu. Adam, "Ey Allah'ın elçisi! Bu bana mahsus bir şey midir?' diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bütün ümmetim için geçerlidir"* buyurdu.[100] İmam Buhârî bunu Namaz kitabında böyle, Tefsir kitabında da buna yakın bir lafızla rivayet etmiştir. Bunu İmam Müslim, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd dışındaki Sünen sahipleri de rivayet etmişlerdir.

[3827] İmam Ahmed b. Hanbel, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Taberî -ki buradaki onun rivayetidir- Alkame b. Esved kanalıyla İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ya Rasûlallah! Ben bahçede bir kadın gördüm ve ona herşeyi yaptım. Fakat cinsel ilişkiye girmedim. Sadece öptüm ve kucakladım. Başka bir şey yapmadım. Bana dilediğini yap" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiçbir şey demedi. Adam gitti. Ömer (radıyallâhu anh): Allah (c.c.) onu insanlardan gizlemiş. O da gizli tutsaydı, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) peşinden adama baktı, sonra "Onu bana getirin" buyurdu. Getirdiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona *"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir."* âyetini okudu. Muaz (radıyallâhu anh) -bir rivâyette Ömer (radıyallâhu anh)- "Ya Rasûlallah! Bu sadece ona mı mahsustur, bütün insanlar için geçerli?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bilakis bütün insanlar için geçerlidir."* buyurdu.[101]

[3828] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şüphesiz Allah rızklarınızı aranızda paylaştırdığı gibi huylarınızı da paylaştırdı. Şüphesiz Allah dünyayı sevdiğine de verir sevmediğine de. Dini ise ancak sevdiğine verir. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bir kul kalbi ve dili (insanlar aleyhinde düşünmek ve konuşmaktan) selamette olmadıkça müslüman olamaz. Komşusu şerlerinden güvende olmadıkça kişi iman etmiş olamaz."* buyurdu. Biz "Ya Rasûlallah! Kişinin şerleri nelerdir?" dedik. *"Aldatması ve zulmetmesidir."* buyurdu. Devamla: *"Hangi kul haram mal kazanır da ondan harcarsa o kendisine bereketli kılınmaz, sadaka verirse kendisinden kabul olunmaz.*

100 Buhârî, 526, 4687; Müslim, 2763; Tirmizî, 3114; Nesâî, et-Tefsir, 267; İbn Mâce, 4254.

101 Müslim, 2763, hadis no: 42; Ebû Dâvûd, 4467; Tirmizî, 3112; Tayalisî, 285; Ahmed b. Hanbel, no: 4250, 4290; Taberî, 18688; İbn Hibbân, 1282, 1730.

Scanned with CamScanner

Arkasında bırakırsa kendisi için cehennem azığından başka bir şey olmaz. Allah (c.c.) günahı günahla silmez, bilakis günahı sevapla siler. Çünkü pis pisi temizlemez." buyurdu.[102]

[3829] İmam Taberî, İbrâhim'den şöyle nakleder: Muattib oğlu filan ensardan biriydi. "Ya Rasûlallah! Evime bir kadın girdi ve ona adamın karısına yaptığı herşeyi yaptım. Fakat cinsi münasebette bulunmadım." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona ne diyeceğini bilemedi. Nihayet *"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir."* âyeti nazil olunca onu yanına çağırttı ve kendisine bu âyeti okudu.[103]

[3830] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)tan şöyle nakleder: Bir adam Ömer (radıyallâhu anh)'a gelerek şöyle dedi: "Bir kadın alış-veriş için yanıma gelmişti. Onu evde bir odaya soktum. Ona cinsel ilişki dışında her şeyi yaptım" dedi. Ömer (radıyallâhu anh) "Yazıklar olsun sana, belki de kadın kocası Allah (c.c.) yolunda gurbette olan bir kadındır." dedi. O da: "Evet" dedi. Ömer (radıyallâhu anh): Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a gidip bir de ona sor, dedi. Sorduğumda o da "Belki de kocası Allah (c.c.) yolunda kayıp olan bir kadındır." dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ona Ömer (radıyallâhu anh)'ın söylediği gibi söyledi. Bunun üzerine adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gitti. O da *"Belki kocası Allah (c.c.) yolunda cihada gitmiş bir kadındır."* dedi. Bunun üzerine Kur'ân'ın *"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir..."* âyeti nazil oldu. Adam "Ya Rasûlallah! Bu bana mahsus mudur, yoksa bütün insanlar için midir?" dedi. Ömer (radıyallâhu anh) eliyle göğsüne vurarak "Hayır. Belli bir kimseye mahsus bir nimet değildir. Bilakis bütün insanlaradır" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ömer doğru söyledi"* buyurdu.[104]

---

102 Ahmed b. Hanbel (no: 3672) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (1/53) şöyle demiştir: Senedindeki bazı râvîler durumu kapalı, çoğu ise sikadır. Ben derim ki: Râvîlerden Sabbah b. Muhammed çok zayıftır.

103 Taberî (18688) rivayet etmiştir. Mürseldir. Fakat şahitleriyle kuvvetlenmektedir.

104 Ahmed b. Hanbel (2207) ve Taberânî (2931) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Râvîlerden Ali b. Zeyd'den dolayı zayıftır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11078): Ali b. Zeyd ezberi zayıf, sika biridir, demiştir. Ben derim ki: İbn Hacer Takrib'de kesin bir dille Ali b. Zeyd'in zayıf olduğunu ifade etmiştir. Sonra, hadis bu lafızla münkerdir. Buna yakın lafızla gelen sahih rivâyetler daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

[3831] İmam Taberî, Ka'b b. Amr el-Ensârî'den şöyle nakleder: Yanıma bir dirhemlik hurma satın almak için bir kadın geldi. Ona "Evde daha hoş ve daha kaliteli hurma var" dedim. Eve girdiğinde yaklaşıp öptüm. Sonra Ömer (radıyallâhu anh)'a giderek bunu sordum. O da "Allah'tan kork. Onu gizle ve sakın kimseye söyleme" dedi. Ancak sabredemeyip Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a geldim ve sordum. O da "Allah'tan kork. İçinde gizle ve sakın kimseye söyleme" dedi. Ancak yine sabredemeyip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldim ve olanı anlatım. *"Allah yolunda cihada çıkmış bir adamın ardından karısına böyle mi yaptın?"* dedi. Öyle ki kendimi cehennem ehlinden sandım ve "keşke o vakit yeni müslüman olmuş olsaydım" dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) başını öne eğdi. Sonra Cebrâil (a.s) inmiş ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ebû Yüsr nerede?"* demiş. Hemen yanına gittim. Bana *"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır."* âyetini okudu. Birisi "Ya Rasûlallah! Bu ona mı mahsustur, yoksa bütün insanlar için midir?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bütün insanlar içindir"* buyurdu.[105]

[3832] Hâfız Dârekutnî, Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'dan şöyle nakleder: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında otururken bir adam gelerek "Ya Rasûlallah! Kendisine helal olmayan bir kadına karısına yaptığı herşeyi yapan, fakat cinsel ilişkide bulunmayan bir adam hakkında ne dersin?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Güzel bir abdest al. Sonra kalkıp namaz kıl"* buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir."* âyetini nazil etti. Muaz (radıyallâhu anh): "Bu ona mı mahsustur, yoksa bütün müslümanlar için mi geçerlidir?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bilakis bütün müslümanlar için geçelidir."* buyurdu. Bunu Taberî bir çok tarikle rivayet etmiştir.[106]

---

105 Hasendir. Tirmizî, 3115; Nesâî, 268; Taberî, 18697, 18698. Tirmizî: Bu hasen ve sahih bir hadistir. Râvîlerden Kays b. Rebî'i, Veki ile başkaları zayıf kabul etmiştir, demiştir. Ben derim ki: Onu Şerik Nesâî'nin rivâyetinde mütabaa etmiştir. Dolayısıyla hadis hasendir. Bir sonraki hadisle de desteklenmektedir.

106 Tirmizî, 3113; Dârekutnî, 1/134; Taberî, 18695. Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan. Tirmizî şöyle demiştir: "Bunun senedi muttasıl değildir. Çünkü İbn Ebî Leyla Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan hiçbir hadis işitmemiştir. Zira Muaz (radıyallâhu anh) Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın hilafetinde vefat etmiştir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) şehid

Scanned with CamScanner

[3833] Abdurrezzak, Yahyâ b. Ca'de'den şöyle nakletmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir adam O'nun yanında otururken bir kadını hatırladı ve işi için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de izin verdi. Adam gidip kadını aradı, ancak bulamadı. Yağmur müjdesi vermek için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelmek istedi. Gelirken kadını bir su göletinin başında buldu. Onu göğsünden itip bacakları arasına oturdu. Fakat cinsel organı birden saçak gibi oldu. Pişman olup kalktı ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek yaptığını haber verdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Rabb'ine istiğfar et ve dört rek'at namaz kıl"* buyurdu ve şu âyeti okudu: *"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir..."*[107]

[3834] İmam Taberî, Ebû Ümâme'den şöyle nakleder: Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek bir iki defa "Ya Rasûlallah! Bana Allah'ın had cezasını uygula" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan yüzünü çevirdi. Sonra namaz kılındı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı bitirince *"'Bana Allah'ın cezasını uygula' diyen adam nerede?"* diye sordu. Adam "Ben o kimseyim" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Biraz önce abdestini tam alıp bizimle namaz kıldın mı?"* dedi. Adam "Evet" deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İşte o hatandan annenden doğduğun andaki gibi tertemizsin. Onu bir daha yapma"* dedi. buyurdu. Allah (c.c.) Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir..."* âyetini indirdi.[108]

[3835] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Osman'dan şöyle nakleder: Bir ağacın altında Selman-ı Farisi ile birlikteydim. Kuru bir dalı tuttu ve yaprakları dökülene kadar salladı. Sonra "Ebû Osman! Bana bunu neden yaptığımı sormayacak mısın?" dedi. "Neden yapıyorsun?" dedim. Bir ağacın altında

---

edildiğinde İbn Ebî Leyla altı yaşındaydı." Ben derim ki: Fakat sonraki hadisle kuvvetlenmektedir.

107 Mürseldir. Taberî (18696) Abdurrezzak'tan aynı senetle rivayet etmiştir. Bu mürseldir. Fakat sonraki hadisle desteklenmektedir.

108 Taberî (18694) rivayet etmiştir. Senedi İshâk b. İbrâhim el-Humusi'den dolayı zayıftır. "İşte o hatandan, annenden doğmuş anındaki gibi tertemiz oldun." cümlesi zayıftır. Hadisin diğer bölümlerinin ise şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken o da böyle yaptı. Kuru bir dalı tutup yaprakları dökülene kadar salladı. Sonra *"Ey Selman! Bana bunu neden yaptığımı sormayacak mısın?"* dedi. "Neden yapıyorsun?" dedim. Şöyle buyurdu: *"Müslüman güzelce abdest alıp sonra beş vakit namazı kıldığında hataları bu yaprağın dökülmesi gibi dökülür. 'Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.'"*[109]

[3836] Ahmed b. Hanbel, Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana şöyle buyurdu *"Ey Muaz, kötülüğün peşinden iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara güzel ahlakla muamele et."*[110]

[3837] Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nerede olursan ol Allah'tan kork. Günahtan sonra bir sevap işle ki onu silsin. İnsanlara da güzel ahlakla muamele et."*[111]

[3838] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben "Ya Rasûlallah! Bana tavsiyede bulun" dedim. *"Bir günahtan sonra sevap işle ki onu silsin"* buyurdu. Ben "Ya Rasûlallah! Lâilâhe illallah sevaplı amellerden midir?" dedim. *"O iyi amellerin en üstünüdür"* buyurdu.[112]

[3839] Hâfız Ebû Ya'lâ, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Gecenin veya gündüzün herhangi bir vaktinde Lâilâhe illallah diyen bir kul yoktur ki, yerine o kadar sevap konul-*

---

109 Ahmed b. Hanbel (5/437, 438) ve Taberânî (6151) Selman-ı Farisi'den rivayet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (1651): "Ali b. Zeyd hakkında ihtilaf edilen bir râvidir. Diğer râvileri ise sahih hadis râvileridir" demiştir. Hadisin metninin şahitleri vardır, fakat bu lafızla zayıftır.

110 Ahmed b. Hanbel (5/228) rivayet etmiştir. Meymun'da zayıflık olması sebebiyle senedi zayıftır. O Muaz (radıyallâhu anh)'tan hadis işitmemiştir.

111 Ahmed b. Hanbel, 5/152, 177; Tirmizi, 1987; Dârimi, 2791; Hakim, 1/54. Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan. Tirmizî Hasen ve sahih hadistir, demiştir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Doğrusu, Meymun bunu Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan işitmişse hadis hasendir. Ayrıca bkz. Sahih-i Tirmizi, 1618.

112 Ahmed b. Hanbel (5/160) Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (16797): Râvileri sikadır. Fakat Şemr b. Atiyye bunu hocalarından nakletmiş, fakat hiçbirinin adını zikretmemiştir. İlk kısmının şahitleri bulunmakta olup onlardan biri geçen hadistir. Zayıflık sadece son kısmındadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

mak üzere amel defterinden bir miktar günah silinmiş olmasın." buyurdu.[113] Râvîlerden Osman b. Abdurrahman'da zayıflık vardır.

[3840] Bezzâr, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam "Ya Rasûlallah! Ben hiçbir hac ve umre bırakmayıp hepsini yaptım" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sen Allah'tan başka hiçbir ilah olmayıp benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?"* dedi. Adam: Evet, deyince *"Bu onların hepsine üstün gelir"* buyurdu.[114] Bunu sadece bu lafızla rivâyet eden râvî durumu meçhul biridir.

Toplumlarda Kötülükten Men Edenlerin Bulunması Şarttır:

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۚ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

116. Keşke, sizden önceki asırlarda yeryüzünde bozgunculuktan alıkoyacak faziletli kimseler bulunsaydı! Fakat onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır. Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zaten günahkâr idiler.

117. Halkı ıslahatçı olduğu halde Rabbin, haksızlıkla memleketleri helak etmez.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Geçmiş nesillerde aralarında vuku bulan şerleri, çirkin amelleri ve yeryüzündeki fesadı engelleyecek fazilet sahibi kimseler bulunmalı değil miydi? Fakat bu tür insanlardan çok değil, gayet az kişi vardı. Onlar da Allah'ın (c.c.) gazaplandığı ve ani azabının geldiği anda kurtardıklarıdır. Bu yüzden yüce Allah bu şerefli ümmete içlerinde iyiliği emredip kötülükten men edecek kimseler bulunmasını emrediyor. Nitekim Allah (c.c.)

113 Zayıftır. Ebû Ya'lâ, 3611 Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Senedindeki Osman b. Abdurrahman ez-Zührî'yi Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (16803) zayıf bir râvî olarak zikretmiş ve "metruktur" demiştir.

114 Bu Müslim'in koşullarını haiz sahih bir hadistir.

Scanned with CamScanner

şöyle buyurur: *"Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."* (Âl-i İmrân, 104)

[3841] Hadis-i şerifte şöyle buyurulur: *"İnsanlar kötülüğü görüp değiştirmezlerse çok geçmeden Allah (c.c.) onların hepsini cezalandırır."*[115]

O yüzden yüce Allah burada: *"Keşke, sizden önceki asırlarda yeryüzünde bozgunculuktan alıkoyacak faziletli kimseler bulunsaydı! Fakat onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır."* buyuruyor. Allah (c.c.) ardından *"Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler."* buyuruyor. Yani, yapmakta oldukları günahları ve çirkin amelleri yapmaya devam ettiler ve diğerlerinin karşı çıkmalarına aldırış etmediler. Sonunda ise azap onları ansızın yakalayıverdi. *"Zaten günahkâr idiler."*

Yüce Allah sonra her ne kasabayı helak ettiyse onların mutlaka zalim olduklarını, azabının ve cezasının ıslahçı hiçbir kasabaya gelmediğini, ancak kendileri zalim olduklarında geldiğini bildiriyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette: *"Onlara biz zulmetmedik; fakat, onlar kendilerine zulmettiler."* (Hûd, 101) buyurur. Yine *"Rabbin kullara zulmedici değildir."* (Fussilet, 46) buyurur.

Allah Dileseydi İnsanları Bir Tek Yapardı:

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾
إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

118. Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. Fakat onlar ihtilâfa düşmeye devam edecekler.

119. Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, "Andolsun ki cehennemi insanlar ve cinlerle toptan dolduracağım" sözü yerini buldu.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin bütün insanları iman veya küfür üzere olan tek tip topluluk yapmaya kadir olduğunu bildiriyor. *"Rabbin dileseydi bütün insan-*

115 Mâide sûresinde geçti.

Scanned with CamScanner

ları bir tek millet yapardı" Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündeki insanların hepsi imân ederdi."* (Yunus, 99) buyurur. *"Fakat onlar ihtilâfa düşmeye devam edecekler. Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır."* Yani, dinlerinde, mensubu bulundukları dinin inanç, akide, görüş ve fikirlerinde insanlar arasında ihtilaf devam etmektedir. İkrime der ki: İhtilaftan kasıt doğru yol hakkında ihtilaflarıdır, demiştir. Hasan-ı Basrî ise: Rızkta farklı farklı olmalarıdır. Allah (c.c.) insanları rızkta birbirlerinin hizmetine verir, demiştir. Doğru olan yaygın görüş birincisidir.

"Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır." Yani, emrolundukları dine tutunan kendilerine rahmet olunmuş peygamber takipçileri bundan müstesnadır. Bu her zaman onların adeti olagelmiştir. Nihayet rasûllerin ve nebîlerin sonuncusu ümmi peygamber geldiğinde ona uymuş, inanmış, yardım etmiş ve destek vermişlerdir. Böylece dünya ve âhiret saadetini kazanmışlardır. Çünkü kurtuluşa erecek olan bu topluluktur.

[3842] Nitekim Müsned ve Sünen kitaplarında birbirini destekleyen bir çok tarikle gelen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldılar. Hıristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacak. Onların bir fırka dışında hepsi cehennemdedirler."* buyurdu. Sahabiler "Ya Rasûlallah! Onlar kimlerdir?" dediler. *"Benim ve ashabımın yolunda olanlardır"* buyurdu.[116] Hâkim bunu Müstedrek'te bu ziyadeyle rivayet etmiştir.

Atâ der ki: *"Fakat onlar ihtilâfa düşmeye devam etmekteler."* buyruğunda kastedilenler Yahudiler, Hıristiyanlar ve Mecûsîlerdir. *"Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır."* ile kastedilenler ise hanif (tevhid) dininden olanlardır. Katâde: "Allah'ın rahmetini kazanmış kimseler ülkeleri ve bedenleri ayrı olsa da birlikçiler, Allah'a asi olanlar ise ülkeleri ve beldeleri bir arada bulunsa da ayrılıkçılardır." demiştir.

"Zaten Rabbin onları bunun için yarattı." Hasan-ı Basrî'den yapılan bir rivâyete göre o bu âyeti "Onları ihtilaf etmeleri için yarattı" diye tefsir etmiştir. Ali b. Ebî Talha'nın rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Onları iki

116 Ahmed b. Hanbel, 2/332; Ebû Dâvûd, 4596; Tirmizî, 2640; İbn Mâce, 3991; Ebû Ya'lâ, 5910, 5978; İbn Hibbân, 6247; Hakim, 1/128. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Bunun bir çok şahidi olup daha önce zikredildiler.

Scanned with CamScanner

grup olarak yarattı, diye tefsir etmiştir. Buna göre âyetin mânâsı *"Onların kimisi bedbaht, kimisi bahtiyardır"* âyetindeki gibidir.

Bir görüşe göre ise mânâ: Onları rahmet için yarattım, şeklindedir. İbn Ebî Nücîh'ten şöyle nakledilmiştir: İki adam tartışmalı oldukları bir hususu Tâvûs'a getirdiler ve yanında uzun uzadıya tartıştılar. Bunun üzerine Tâvûs: İhtilaf ettiniz, onu uzattıkça uzattınız, dedi. Onlardan biri: Biz de bunun için yaratıldık, dedi. Tâvûs şöyle cevap verdi: Yalan söylüyorsun. Allah (c.c.) *"Fakat onlar ihtilâfa düşmeye devam etmekteler.Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı."* buyurmuyor mu? Allah (c.c.) onları ihtilaf etsinler diye değil birlik olmaları ve rahmet için yarattı. İkrime'nin rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da: Allah (c.c.) onları sadece rahmet için yarattı, azap için yaratmadı, demiştir. Mücâhid, Dahhâk ve Katâde de böyle demişlerdir. Bu görüşün mânâsı *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."* (Zâriyât, 56) âyetine dönmektedir.

Bir görüşe göre ise Allah (c.c.)'ın onları rahmet ve ihtilaf için yarattığı kastedilmiştir. Nitekim başka bir rivayete göre Hasan-ı Basrî *"Fakat onlar ihtilâfa düşmeye devam etmekteler.Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı."* buyruğu hakkında: "İnsanlar farklı farklı dinlerde birbirlerinden farklıdır. *"Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır."* Rabb'inin merhamet ettiği kimseler ise ihtilaf halinde değildir." dedi. Ona "Peki onları niçin yarattı? " dediler. "Bunları cenneti için, diğerlerini cehennemi için yarattı. Bunları rahmeti için, diğerlerini azabı için yarattı." dedi. Atâ b. Ebî Rebâh ve A'meş de böyle demişlerdir. İbn Vehb der ki: İmam Mâlik'e *"Fakat onlar ihtilâfa düşmeye devam etmekteler.Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı."* buyruğunu sordum. "Bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir" dedi. Taberî, Ebû Ubeyd ve Ferrâ da bu görüşü benimsemişlerdir. Kendisinden yaptığımız bir rivâyette de İmam Mâlik şöyle demiştir: *"Zaten Rabbin onları bunun için yarattı."* Allah (c.c.) onları rahmet için yarattı. Bazıları ise: "İhtilaf için yarattı." demişlerdir.

"Rabbinin, "Andolsun ki cehennemi insanlar ve cinlerle toptan dolduracağım." sözü yerini buldu." Yüce Allah kendisinin tam bilgisinden ve derin hikmetinden dolayı yarattıklarından bazılarının cenneti bazılarının cehenne-

Scanned with CamScanner

mi hak edeceklerini daha önce takdir ve kaza ettiğini, cehennemi mutlaka bu iki kalabalık mahlukla, insanlar ve cinlerle dolduracağını bildiriyor. Kuvvetli hüccet ve tam hikmet O'na aittir.

[3843] Buhârî ve Müslim Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir; Cennet ile Cehennem tartıştılar. Cennet "Benim ne eksiğim var da bana hep zayıf ve basit insanlar girecek" dedi. Cehennem: "Bana da kibirliler ve zorbalar seçildi" dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Cennete; "Sen benim rahmetimsin. Seninle dilediğim kullarıma merhamet ederim.", Cehenneme de; "Sen de benim azabımsın. Seninle dilediğim kullarıma azap ederim" Sonra her ikisine birden: "Her biriniz de dolacak" dedi. Cennette Allah'ın lütufları devam edecek, hatta oraya yerleştirmek için yeni mahlukatlar yaratacak. Cehennem ise "Daha yok mu?" deyip duracak. Nihayet izzet sahibi Allah ayağını üstüne basınca cehennem "İzzetine andolsun ki yeter, yeter!" diyecek."[117]

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِي هَٰذِهِ ٱلْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120. Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Senden önce geçen peygamberlerin ümmetleriyle olan hikayelerini, onlarla nasıl mücadeleler ve tartış-

117 Buhârî, 4849, 4850; Müslim, 2846, hadis no: 35; Tirmizî, 2561; Abdurrezzak, 20894; Ahmed b. Hanbel, 2/314, 279. Bir çok tarikle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Beğavî, Şerhu's-Sünne'de (15/257) şöyle der: Buhârî,

Müslim ve diğer hadis kitaplarında geçtiği üzere ayak herhangi bir şeye benzemekten ve keyfiyetten münezzeh olan Allah'ın sıfatlarındandır. Kitap veya Sünnet'te geçen el, parmak, göz, gelmek gibi şeylere iman farz, bu konulara dalmaktan kaçınmak vaciptir. Bu konuda doğru yoldaki kişi teslim yoluna giren kişidir. Bunlara dalan yoldan çıkar, inkar eden muattıl (sıfatları işlevsiz hale getiren), keyfiyet izafe eden de müşebbih (Allah'a mahlukata benzetici) olur. Allah (c.c.) zalimlerin söylediklerinden münezzehtir. "Onun hiçbir benzeri yoktur. O her şeyi işiten ve her şeyi görendir." İzzet sahibi rabbimiz onların niteledıklerinden beridir.

Scanned with CamScanner

malar yapıldığını, peygamberlerin yalanlanmalara ve eziyetlere nasıl sabır ve tahammül ettiklerini, Allah'ın (c.c.) mü'min taraftarlarını muzaffer kılıp kafir düşmanlarını mağlup ve rüsvay ettiğini sana, senden önceki peygamber kardeşlerin senin için örnek olması için, böylece kalbine sebat vermek için anlatıyoruz.

"Bunda sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir." buyruğundaki "bunda"dan kasıt bu sûredir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve seleften bir grup böyle demişlerdir. Hasan-ı Basrî'den yapılan bir rivâyete ve Katâde'ye göre kasıt "bu dünyada"dır. Ancak doğrusu, peygamberlerin kıssalarını, Allah'ın (c.c.) nasıl onları ve onlara inananları kurtarıp kafirleri helak ettiğini içeren bu sûre kastedilmiştir. Bu sûrede sana gerçek hikayeler, doğru haberler, kafirlerin ayaklarını denk alacakları bir uyarı, mü'minlerin öğüt alacakları bir nasihat gelmiştir.

وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ ﴿١٢١﴾
وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

121. İman etmeyenlere de ki: Yaptıklarınızı yapın, biz de yapıyoruz.

122. Bekleyin! Şüphesiz biz de bekleyenleriz!

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine, Rabb'inden getirdiklerine iman etmeyenlere tehdit yollu şöyle demesini emrediyor: *"Siz yaptıklarınızı yapın"* Yani, kendi yol ve tarzınıza göre yaşayın *"biz de yapıyoruz."* Biz de kendi yol ve tarzımıza göre yaşıyoruz. Yani, *"Yurdun (dünyanın) sonunun kimin lehine olduğunu yakında bileceksiniz. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmazlar."* (En'âm, 135) Allah (c.c.) gerçekten peygamberine verdiği vaadi yerine getirdi, ona yardım etti ve muzaffer kıldı. Kendisinin sözünü en yüce, kafirlerin sözünü ise en aşağı kıldı. Allah (c.c.) güçlüdür, büyük hikmet sahibidir.

Scanned with CamScanner

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Göklerin ve yerin gaybı yalnız Allah'a aittir. Her iş O'na döndürülür. Öyle ise O'na kulluk et ve O'na dayan! Rabbin sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin göklerdeki ve yerdeki gaybları (bilinmeyen, görünmeyenleri vs.) bildiğini, dönüş ve varışın kendisine olacağını, hesap gününde her çalışanın çalıştığının karşılığını vereceğini bildiriyor. Çünkü yaratan O'dur ve emretme yetkisi O'ndadır. Allah (c.c.) ise kendisine ibadet ve tevekkülü emretmiştir. Çünkü O kendisine tevbe eden ve yönelen kimseye kâfîdir. *"Rabbin sizin yaptıklarınızdan gafil değildir."* Yani: Ey Muhammed! Seni yalanlayanların hâli Allah'a gizli değildir. Bilakis onların hâllerini ve sözlerini bilmekte olup bunların karşılığını dünya ve âhirette tam verecek, iki dünyada sana ve taraftarlarına onlara karşı yardım edecektir. İmam Taberî, Ka'b b. Mâlikten şöyle nakleder: Tevrat'ın sonu Hûd'un sonu gibidir.

Hûd sûresinin tefsiri bitti.

Allah'a hamd-ü senalar olsun.

Scanned with CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

YUSUF SÛRESİ

[111 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Salebi ve başkaları, metruk biri olan Sellam el-Medaini'den, o Harun b. Kesir'den -ki Ebû Hâtim onun meçhul olduğunu ifade etmiştir-... o da Übeyy b. Ka'b'dan şöyle rivayet etmişlerdir. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Kölelerinize Yusuf sûresini öğretin. Zira hangi müslüman onu okursa, veya ailesine veya kölesine öğretirse Allah (c.c.) onun ölüm anındaki acılarını hafifletir. Ona hiçbir müslümana haset etmeme gücü verir."[118] Senedi tamamen zayıf olduğundan dolayı bu vecihle sahih değildir. Bunu İbn Asâkir, bunun bir mütabii rivâyeti olarak "Kâsım b. Hakem'den, o Harun b. Kesir'den", ayrıca Şebabe'nin Muhammed b. Abdulvahid en-Nasri'den ... onun Übeyy b. Ka'b'dan, onun da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den benzer bir lafızla nakliyle rivayet etmiştir. Bu diğer yollardan gelen rivayetleriyle de münkerdir.

[3845] Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve'de "Bir grup Yahudi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bu sûreyi okurken işitince kendilerindeki bilgilerle uyuştuğundan dolayı müslüman oldular." diye rivayet etmiştir.[119] Bu Kelbi'nin Ebû Sâlihten, onun da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakliyle gelen bir rivâyettir.

---

118 Asılsızdır. Vâhidî (2/599) rivayet etmiştir. el-Mizan'da (9169) şöyle denilmiştir: Ebû Hâtim: Bu asılsızdır. Râvîlerden Selam b. Süleym metruk ve yalancılıkla suçlanan biridir, demiştir.

119 Taberî (18786) rivâyet etmiştir. Munkatıdır. Çünkü Amr b. Kays İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın hayatına yetişmemiştir. Taberî bunu 18787 numaralı rivâyette mürsel olarak rivayet etmiştir ki bu daha sahihtir. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

Kur'ân Apaçık Bir Kitaptır:

الٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۚ﴿١﴾ إِنَّآ أَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ ۖ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.

2. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.

3. (Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin.

Tefsiri:

"Elif. Lâm. Râ" Huruf-i Mukatta konusu Bakara sûresinin başında ele alınmıştı.

"Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir." Kasıt Kur'ân-ı Kerim'dir. Mübin bir kitaptır, yani kapalı şeyleri açıklayan, onları tefsir ve beyan eden apaçık bir kitaptır.

"Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik." Çünkü arapça dillerin en fasihi, en açık seçik olanı, en genişi ve akla gelen mânâları zihne en iyi ulaştıran bir dildir. Bu yüzden kitapların en şereflisi, insanların en şereflisi olan peygambere, en şerefli meleğin elçiliğiyle yeryüzünün en şerefli topraklarında gönderilmiş ve buna yılın en şerefli ayı Ramazan'da başlanmıştır. Böylece her yönden mükemmel bir kitap olmuştur.

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"(Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle"* Yani, sana bu kitabı vahyetmemiz sebebiyle *"geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz."* Bu âyetin nüzulüne dair İmam Taberî'nin zikrettiği bazı rivâyetler vardır.

[3846] İmam Taberî ... İbn Kays el-Mülai'den İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Sahabiler "Ya Rasûlallah! Bize bir kıssa anlatsan?" dediler. Bunun üzerine *"(Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'ân'ı*

Scanned with CamScanner

vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz." âyeti nazil oldu. Bu başka bir vecihle Amr b. Kays'tan mürsel olarak rivayet etmiştir.

[3847] Yine İmam Taberî... Sa'd'dan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Kur'ân indi ve onu bir süre okuduktan sonra sahabiler "Ya Rasûlallah! Bize bir de kıssa anlatsan" dediler. Bunun üzerine *"Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik."* âyetleri nazil oldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu onlara bir süre okuduktan sonra "Ya Rasûlallah! Bize anlatsan" dediler. Bunun üzerine *"Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıktırmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitab'ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar..."* (Zümer, 23) âyeti nazil oldu.[120] Bunu İmam Hâkim de İshâk b. Raheveyh'in Amr b. Muhammed el-Kureşi el-Ankazi'den nakliyle rivayet etmiştir.

[3848] İmam Taberî kendi senediyle Avn b. Abdullah'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı usandılar ve "Ya Rasûlallah! Bize bir şeyler hikaye et" dediler. Bunun üzerine *"(Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz."* âyeti nazil oldu. Bir süre sonra iyice bıktılar ve "Ya Rasûlallah! Bize hadisin üstünde ve Kur'ân'ın altında bir şey anlat" dediler. Bununla kıssa anlatmasını kastediyorlardı. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir. Anlayasınız diye biz bunu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. (Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin..."* âyetlerini nazil etti. En güzel sözü istediler, Allah (c.c.) en güzel sözü verdi. En güzel kıssayı istediler ve en güzel kıssayı verdi.[121]

Kur'ân'ı öven, onun dışında hiçbir kitaba ihtiyaç duyulmayacağını ifade eden bu âyet-i kerimenin tefsirinde İmam Ahmed b. Hanbel'in rivâyet ettiği şu hadisi zikretmek uygundur:

120 Taberî, 12/150; Vâhidî, 544; Hakim, 2/345. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

121 Taberî (18788) rivayet etmiştir. Bu mürseldir. Fakat öncekine şahit olmaya elverişlidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

[3849] İmam Ahmed b. Hanbel Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bazı Kitap Ehli kimselerden eline geçen yazılı bir kağıt getirdi ve O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) okudu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kızdı ve şöyle buyurdu: *"Dininiz hakkında tereddüd ve şaşkınlığa mı düşüyorsunuz ey Ömer? Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki size bembeyaz ve tertemiz bir hakikat getirdim. Onlara bir şey sormayın. Sonra size doğruyu anlatırlar da onları yalanlamış veya yanlışı söylerler de onları tasdik etmiş olursunuz. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki Mûsâ (a.s) hayatta olsaydı bana uymaktan başka yapacağı bir şey olmazdı."*[122]

[3850] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Sabitten şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ya Rasûlallah! Ben Kureyza'dan bir arkadaşımın yanına uğradım. Bana Tevrat'tan mânâsı güzel şeyler yazdırdı. Onları sana göstereyim mi?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzünün rengi değişti. Abdullah b. Sabit der ki: Ben Ömer (radıyallâhu anh)'a "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzünü görmüyor musun?" dedim. Ömer (radıyallâhu anh) "Rabb olarak Allah'a, din olarak İslam'a ve peygamber olarak Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e razı oldum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevindi ve şöyle buyurdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Mûsâ aranızda olsaydı ve siz beni bırakıp ona tabi olsaydınız sapmış olurdunuz. Siz ümmetlerden benim nasibim, ben de peygamberden sizin nasibinizim."*[123]

[3851] Hâfız Ebû Ya'lâ, Halid b. Urfuta'dan şöyle nakleder: Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanında oturuyordum. Abdukays kabilesinden evi Sus'ta bulunan birisi geldi. Ömer (radıyallâhu anh) ona "Sen filan oğlu filan oğlu filan el-Abdi değil misin?" dedi. Adam "Evet" dedi. Ömer (radıyallâhu anh) "Sus'ta oturan sen misin?" dedi. Adam "Evet" deyince ona yanında bulunan bir hortumla vurdu. Adam "Ben ne yaptım ki ey Mü'minlerin emiri?" dedi. Ömer (radıyallâhu anh) otur, dedi. Oturunca Ömer ona *"Elif. Lâm. Râ. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir. Anlayasınız diye biz bunu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. (Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin*

122 Senedindeki Mücalid b. Said hadiste zayıftır. Bu hadis üzerinde daha önce Âl-i İmran sûresinin 82. âyetinde konuşuldu.

123 Râvîlerden Câbir, yani İbn Yezîd el-Cu'fi'nin zayıflığı sebebiyle hadis zayıftır. Bu hadis önce geçti.

Scanned with CamScanner

haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin." âyetlerini okudu. Üç defa okuyup üç defa vurdu. Adam yine "Ben ne yaptım ki ey Mü'minlerin emiri?" dedi. "Danyel'in kitabını yazan sen değil misin?" dedi. Adam: "Bana ne emrediyorsan söyle yapayım." dedi. Ömer (radıyallâhu anh): "Gidip onu ateş koru ve beyaz yünle sil. Sonra kendine de insanlardan kimseye de okuma. Vallahi eğer senin okuduğun veya insanlardan birine okuduğunu duyarsam büyük bir cezayla cezalandırırım" dedi. Sonra ona "Otur" dedi. Adam da önüne oturdu. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle anlattı: Ben de Kitap Ehli'nden bir sayfa yazmış, sonra onu bir derinin içinde getirmiştim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O elindeki nedir ey Ömer?"* dedi. "Ya Rasûlallah! Bilgimize bilgi katalım diye yazdığım bir kağıt" dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öfkelendi, hatta yanakları kızardı. Sonra ezan okundu. Ensar: Peygamber öfkelendirilmiş mi? Silahı getirin, silahı getirin" dediler. Silahı getirip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberine diktiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu konuşmayı yaptı: *"Ey insanlar! Bana sözlerin kapsamlısı ve sonuncusu verildi. Bana kısaltıldıkça kısaltıldı. Size onu beyaz ve tertemiz getirdim. Sakın düşüncesizce hareket eden şaşkınlar sizi aldatmasın."* Ömer (radıyallâhu anh) der ki: Bunun üzerine kalkıp "Rabb olarak Allah'a, din olarak İslam'a ve peygamber olarak Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e razı oldum" dedim. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minberden indi."[124] Bunu İbn Ebî Hâtim de tefsirinde Abdurrahman b. İshâk'ın rivâyetiyle kısa olarak rivayet etmiştir. Hadis bu vecihten gariptir. Abdurrahman b. İshâk'ı ve hocasını muhaddisler zayıf saymışlardır. İmam Buhârî: Hadisleri sahih değildir, demiştir. Ben derim ki: Bunun başka bir tarikten gelen bir şahidi vardır ki o da şudur;

[3852] Hâfız Ebû Bekir Ahmed b. İbrâhim el-İsmaili, Cübeyr b. Nüfeyr'den şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın hilafeti döneminde Humus'ta iki adam vardı. Bunlar Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'in mektup gönderdiği Humuslular arasındaydılar. Bir Yahudiden iki raf dolusu bilgi yazmış, Mü'minlerin emiri Ömer (radıyallâhu anh)'a götürerek "Mü'minlerin emiri izin verirse bundan daha çok yaparız, izin vermezse bırakırız." demek için yanlarında götürmüşlerdi. Yanına gelince ona "Biz Kitap Ehli'nin bulunduğu bel-

124 Bu lafızla zayıftır. Râvîlerden Abdurrahman b. İshâk hakkında Zehebî, el-Mizan'da (4812) şöyle der: Muhaddisler onu zayıf gördüler. İmam Ahmed b. Hanbel: Hiç bir şey değildir, hadisleri münkerdir, Yahyâ b. Maîn: Metruktur, demiştir.

Scanned with CamScanner

dede yaşıyoruz. Onlardan tüylerimizi diken diken eden güzel sözler duyuyoruz. Onlardan bunları alalım mı, almayalım mı?" dediler. Hz. Ömer (radıyallâhu anh): Belki onlardan bir şeyler yazmışsınızdır, dedi. Onlar ise: "Hayır" dediler. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Size bir olay anlatacağım. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hayatında Medine'den çıkıp Hayber'e gitmiş, orada çok hoşuma giden bir söz söyleyen bir Yahudi bulmuştum. Ona "Bana bunu yazar mısın?" dedim. "Evet" dedi. Bir deri parçası getirdim. Bana yazdırmaya başladı. derinin bacaklarına kadar yazdım. Döndüğümde "Ey Allah'ın Rasûlü!" dedim ve olanı anlattım. *"Onu bana getir"* buyurdu. Gittim. Getireceğim şeyler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in beğeneceği şeyler olur ümidiyle alıp getirdim. Getirince *"Otur ve bana oku"* buyurdu. Bir süre okudum. Sonra yüzüne baktım ki rengi değişmiş. Korkudan ne yapacağımı bilemedim. Bunun üzerine bir harf öteye geçemedim. Elimdekini görünce aldı ve yazıların teker teker üzerinden geçerek hepsini tükrüğüyle silmeye başladı. Bir yandan da "Bunlara uymayın. Çünkü bunlar saptırdılar ve saptılar" buyuruyordu. Sonunda en son harfleri de sildi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bunu anlattıktan sonra onlara "Vallahi bunları sizin yazdığınızı bilseydim sizi cezalandırarak bu ümmete ibret kılardım." dedi. Onlar "Vallahi onlardan bir daha yazmayız" dediler. Çıktılar ve derin bir çukur kazıp oraya gömdüler. Bu onların yazıyla son alakaları oldu.[125] Bunu Süfyân-ı Sevrî ... Abdullah b. Sabit el-Ensârî'nin Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakliyle yakın bir lafızla, Ebû Dâvûd da Merasil'inde Ebû Kılabe'nin Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan benzer bir lafızla nakletmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Yusuf (a.s) Babasına Rüyasını Anlatıyor:

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

4. Bir zamanlar Yusuf, babasına (Ya'kub'a) demişti ki: Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı bana secde ederlerken gördüm.

125 Râvîlerden İshâk b. İbrâhim sebebiyle senedi zayıftır. Fakat hadis metnini destekleyen şahitler vardır. Onların bazısı geçti. Bu bir sonraki Ebû Kılabe hadisiyle de desteklenmekte ve kuvvet kazanmaktadır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Kavmine anlattığın kıssalar arasında Yusuf (a.s)'ın kıssasını da anlat. Hani o babasına demişti ki.... Yusuf (a.s)'ın babası; İbrâhim (a.s)'ın oğlu İshâk'ın oğlu Yakup (a.s)'dır.

[3853] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kerim (asil ve cömert) oğlu kerim oğlu kerim oğlu kerim, İbrâhim oğlu İshâk oğlu Yakûb oğlu Yusuf'tur."*[126] Bunu Buhârî de Abdullah b. Muhammed'in Abdussamed'den... nakliyle rivayet etmiştir.

[3854] Yine İmam Buhârî Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle naklet-miştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların en şereflisi kimdir?" diye soruldu. O: *"En takvalılarıdır"* diye buyurdu. "Bi-zim sorduğumuz bu değil" dediler. *"O halde Allah'ın Halilinin oğlu Allah'ın nebîsinin oğlu Allah'ın nebîsi Yusuf'tur"* dedi. Yine: "izim sana sorduğumuz bu değildir" dediler. Bu sefer: *"Siz bana Arapların madenleri (neseblerinin asılları) hakkında (mı) soruyorsunuz? Onların cahiliye döneminde hayırlı olanları, fıkhetmeleri (dini iyi bilmeleri) şartıyla İslâmda da hayırlılarıdır"* diye buyurdu.[127]

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) "Peygamberlerin rüyaları vahiydir." demiştir. Müfessirler bu rüyanın tabiri hakkında şöyle demişlerdir: "On bir yıldız kar-deşleridir. Onun on bir erkek kardeşi vardı. Güneş ve ay ise babası ve an-nesidir." Bu İbn Abbâs, Dahhâk, Katâde, Süfyân-ı Sevrî ve Abdurrahman b. Zeyd'den rivâyet edilmiştir. Yusuf (a.s)'ın rüyası kırk yıl sonra gerçekleşti. Seksen yıl sonra diyen de olmuştur. Bu ise kardeşleri önünde olup annesini ve babasını tahtına çıkardığında gerçekleşmiştir: *"Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar. (Yusuf) dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi."* Bir hadiste bu on bir yıldı-zın adları zikredilmiştir.

126 Buhârî, 2290, 4688; Ahmed b. Hanbel, 2/96; Beğavî, Şerhu's-Sünne, 3547.

127 Buhârî, 3353, 3374; Müslim, 2378, 2526; Ahmed b. Hanbel, 2/257; Tayalisî, 71; Humeydî, 1045; İbn Hibbân, 92, 636.

Scanned with CamScanner

[3855] İmam Taberî, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Yahudi Büstane" denen bir adam geldi ve "Ey Muhammed! Bana söyle; Yusuf (a.s)'ın rüyasında kendisine secde ettiklerini gördüğü yıldızların adları ne idi?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir süre susup cevap vermedi. Bu arada Cebrâil (a.s) inerek adlarını söyledi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) birini göndererek adamı getirtti. Ona *"Sana adlarını söylersem iman edecek misin?"* deyince adam "Evet" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Onlar Cürübban, Târık, Zeyyal, Zülkenefat, Kabis, Vesab, Amudan, Felik, Misbah, Daruh, Zülfarğ, Ziya ve Nur'dur."* Yahudi: Evet Vallahi onların adları böyledir, dedi.[128] Bunu Beyhakî de Delâilü'n-Nübüvve'de, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr Müsned'lerinde, İbn Ebî Hâtim de Tefsir'inde rivayet etmişlerdir. Ebû Ya'lâ bunu dört kişiden rivâyet etmiştir. Onlardan Hakem b. Zuhayr'ın rivâyetinde şu ziyade yer alır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Yusuf rüya görünce onu babası Yakup'a (a.s) anlattı. Babası: 'Bu, işlerin dağılması demek olup Allah (c.c.) ileride onu toplayacak.' dedi."* buyurdu. Rivâyette yine: "Güneş babası, ay ise annesidir" ziyadesi yer almaktadır. Bu imamların zayıf gördükleri ve terk ettikleri Hakem b. Zuhayr'in rivâyetinde vardır. Cuzcani: Onun hiçbir itibarı yoktur. Yusuf (a.s)'ın güzelliğine dair rivâyeti yapan da odur, demiştir. Cuzcani daha sonra Yahudinin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Yusuf (a.s)'ın gördüğü yıldızları sorup "Onların isimleri ne idi?" dediğine, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de cevabını verdiğine dair rivâyeti zikretmiş ve "Bunu sadece Hakem b. Zahir rivâyet etmiştir. Onu ise imamlar zayıf görmüşlerdir" demiştir.

128 Uydurmadır. Bezzâr (2220), Taberî, 18792; Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve'de (6/277), Ukayli (1/259) ve İbn Hibbân, Mecruhin (Cerh edilmişler) kitabında (1/250) Câbir (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Senet Hakem b. Zuhayr'in etrafında dönmektedir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11084): Metruktur, demiştir. İbn Hibbân: Onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiği gerçek hiçbir hadis yoktur. O sikalara nispet ederek uydurma rivâyetlerde bulunur, demiştir. İbnu'l-Cevzî de (1/146) bunun uydurma olduğunu söylemiş ve "Bunu uyduran İslam'a leke getirmek maksadıyla yapmıştır, demiştir. Bu metin daha çok Kitap Ehli'nden alınan bir rivâyet gibi gözükmektedir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet edilemez. İbn Kesir zayıf olduğunu söylemiştir. Doğrusu, bu uydurmadır.

Scanned with CamScanner

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٥﴾

5. (Babası:) Yavrucuğum! dedi, rüyanı sakın kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar! Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır.

Tefsiri:

Yüce Allah oğlu Yusuf gördüğü rüyayı anlattığında Yakup (a.s)'ın ona ne söylediğini haber veriyor. Zira gördüğü rüya kardeşlerinin ona boyun eğecekleri, büyük bir tazim ve saygı gösterecekleri, hatta saygı, tazim ve ihtiramlarının ifadesi olarak ona secde edecekleri mânâsına geliyordu. Yakup (a.s) da oğlunun rüyasını kardeşlerinden birine anlatmasından ve onların bundan dolayı ona haset etmelerinden, çekemeyerek ona tuzak kurmalarından korkmuş, bu yüzden ona şöyle demiştir: *"(Babası:) Yavrucuğum! dedi, rüyanı sakın kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar!"* Tuzak kurup seni ona düşürürler.

[3856] Bu yüzden sünnet kaynaklarında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın şöyle buyurduğu sabittir: *"Sizden biri hoşuna giden bir rüya görürse onu anlatsın. Hoşuna gitmeyen bir rüya görürse öbür tarafına dönsün. Sol tarafına da üç defa üfürüp şerrinden Allah'a sığınsın ve onu kimseye anlatmasın. O durumda rüya bir zarar vermez."*[129]

[3857] İmam Ahmed b. Hanbel ile Sünen sahiplerinin Muâviye b. Hayde'den naklettikleri bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Rüya tabir edilmedikçe bir kuşun ayağındadır. Tabir edildiğinde (tabir edildiği yere) düşer."*[130] Nimeti meydana gelene ve ortaya çıkana kadar gizleme hususu da bu hadisten alınır.

[3858] Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"İşlerinizin olmasında gizliliğin yardımına başvurun. Çünkü her nimet sahibine haset edilir."*[131]

---

129 Buhârî, 6995, 6986; Müslim, 7044, hadis no: 1,3, 4; Nesâî, Amelü'l-yevmi ve'l-leyle, 899; Ahmed b. Hanbel, 5/303, 305; Dârimî, 2/124.

130 Hasendir. Ahmed b. Hanbel, 4/10; Ebû Dâvûd, 5020; Tirmizî, 2277; İbn Mâce, 3914. Bunun bir çok şahidi vardır.

131 Zayıftır. Ukayli, 109/2/580; Taberânî, 20/183; Müsned eş-Şamiyyin, 408; İbn Hibbân,

Scanned with CamScanner

وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

6. İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan İbrâhim ve İshâk'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yakûb soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah Yakup (a.s)'ın oğlu Yusuf'a şöyle dediğini haber veriyor: *"İşte böylece"* Yani, Rabb'inin seni seçtiği, (rüyanda) yıldızların Güneş ve Ay'la birlikte sana secde ettiklerini gösterdiği gibi *"Rabbin seni seçecek"* peygamberi yapmak üzere *"sana olayların yorumunu öğretecek"* Mücâhid ve bir çok kişi: Yani, rüya tabirini öğretecek, demiştir. *"ve daha önce iki atan İbrâhim"* Allah'ın halili İbrâhim (a.s)'a *"ve"* onun oğlu *"İshâk'a"* tercih edilmeyen bir görüşe göre kurban edilen oğlu odur. *"nimetini tamamladığı gibi sana ve Ya'kub soyuna"* seni peygamber yapmak ve vahiy göndermek sûretiyle *"nimetini de tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."* Yani, başka bir âyette buyrulduğu gibi peygamberliği kime vereceğini herkesten iyi bilir.

---

el-Mecrûhîn, 1/322; Beyhakî, Şuabu'l-İman, 6655; İbn Adiyy, 2/360; Kuzai, 707; İbnu'l-Cevzî, 2/164, 165. Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan diye rivâyet etmişlerdir. Senedindeki Said b. Selam hadis uydurmakla suçlanmıştır. Ukayli: Rivâyetleri mütabaa edilmez ve sadece bu rivâyetle bilinmektedir, demiştir. İbn Hibbân: Sikalara nispetle uydurma hadisler rivâyet eder, demiştir. Zehebî onu el-Mizan'da bu hadisle zikretmiş ve bunu onun münker rivâyetlerinden saymıştır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (13737) Halid b. Mi'dan ile Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh) arasındaki kopukluk sebebiyle senedini illetli bulmuştur.

Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan diye de rivâyet edilmiştir; İbn Hibbân (1/385), el-Hatib (8/56-57) ve İbnu'l-Cevzî (2/166) rivayet etmişlerdir. İbn Hibbân,Tahir b. Fadl el-Halebi sebebiyle illetli bulmuş ve "Hadis uydururdu. Bu uydurmadır" demiştir.

Özetleyecek olursak; bunun asılsız ve uydurma olduğuna bu ilmin iki imamı Ahmed b. Hanbel ile Yahyâ b. Maîn hükmetmiştir. Ebû Hâtim er-Râzî (el-İlel, 2258), İbn Hibbân, İbn Adiyy, İbnu'l-Cevzî, Ukayli ve başkaları da asılsız olduğu belirtmişlerdir. Elbani bu imamların hepsine muhalefet ederek sahih hadisleri zikrettiği Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha'sına (453) almakla isabet etmemiştir.

Scanned with CamScanner

Kardeşler Yusuf (a.s) Hakkında Karar Alıyorlar:

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ ﴿٧﴾ إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨﴾ اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾

7. Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinde, (almak) isteyenler için ibretler vardır.

8. (Kardeşleri) dediler ki: Yusuf ile kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Halbuki biz kalabalık bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir.

9. (Aralarında dediler ki:) Yusuf'u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tevbe ederek) sâlih kimseler olursunuz!

10. Onlardan biri: Yusuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alsın (götürsün), dedi.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinde, öğüt (almak) isteyenler için ibretler vardır."* Andolsun ki Yusuf (a.s)'ın kıssasında ve kardeşleriyle yaşadıkları haberinde âyetler vardır. Yani bu kıssadan sual edenler ve onu öğrenmek isteyenler için alınacak ibretler ve öğütler vardır. Zira gerçekten bu, hakkında haberdar olunmak istenecek ilginç bir hikayedir. *"(Kardeşleri) dediler ki: Vallahi biz kalabalık bir topluluk olduğumuz halde Yusuf'la kardeşi"* yani Bünyamin. Bunlar aynı annenin çocuklarıydılar. *"babamıza bizden daha sevgilidir."* Kendi zanlarına dayanarak yeminle böyle demişlerdi.

"Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir." Yani, onları bizden önde tutması ve daha çok sevmesinde yanlışlık içindedir.

Scanned with CamScanner

Bil ki, Yusuf (a.s)'ın kardeşlerinin peygamberliğine dair hiçbir delil bulunmamaktadır. Bu bağlam da zahiren bunun aksine delalet etmektedir. Bazıları daha sonra onlara vahiy geldiğini iddia etmişlerdir. Fakat bu pek isabetli değildir. İddia sahibinin buna delil getirmesi gerekir. Bunun için getirdikleri tek delil ise şudur: *"'Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrâhim, İsmail, İshâk, Ya'kub ve esbâta indirilene, Mûsâ ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk' deyin."* (Bakara, 136) Bunda bir ihtimal vardır. Çünkü arap boylarına kabile ve acem boylarına şuûb (halklar) denildiği gibi İsrâiloğullarının boylarına da esbat denir. Yüce Allah İsrâiloğulları'nın esbat adı verilen boylarından olan peygamberlere vahyettiğini haber veriyor. Onları genel bir ifadeyle zikretmesi kalabalık olmalarından dolayıdır. Fakat her bir boy Yusuf (a.s)'ın kardeşlerinden birinin soyundan gelmektedir. Kardeşlerin kendilerine vahyedildiğine dair ise hiçbir delil bulunmamaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Yusuf'u öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın!" Babanızın sizi sevmesinde rakibiniz olan bu kişiyi ortadan kaldırın ki babanızın sevgisi sadece size kalsın. Bunu da ya öldürerek veya herhangi bir araziye atarak yapın. Böylece ondan kurtulur ve babanızla başbaşa kalırsınız. Onu ortadan kaldırdıktan sonra da iyi insanlar olursunuz. Böylece günahtan önce içlerinden tevbeye niyetlendiler.

"Onlardan biri" Katâde ve Muhammed b. İshâk: Bu en büyükleriydi ve adı Rubil'di, Süddî: Bunu söyleyen Yehuda idi, Mücâhid ise: Şem'un idi, demiştir. *"dedi ki: Eğer yapacaksanız"* yani söylediğinizde kararlı iseniz *"Yusuf'u öldürmeyin"* Yani, ona olan düşmanlığınızı ve kininizi onu öldürmeye kadar vardırmayın. Onu öldürmeleri de imkansızdı. Çünkü Allah (c.c.) ona dair peygamberliği vahyetmesi, onun Mısır'ı ele geçirmesi ve orada hükmetmesi gibi yapması ve tamamlaması gereken şeyleri murad ediyordu. O yüzden Allah (c.c.) onları Rubil'in sözüyle veya bir kuyunun dibine atmalarına işaretiyle Yusuf (a.s)'dan bertaraf etti. Katâde onun Kudüs kuyusu olduğunu söylemiştir.

"Geçen kervanlardan biri" yani oradan geçen yolculardan biri *"onu alsın (götürsün)"* Böylece ondan kurtulup rahatlarsınız ve onu öldürmenize gerek kalmaz *"dedi."*

Scanned with CamScanner

Muhammed b. İshâk der ki: Onlar gerçekten bir çok büyük günah işlediler; akraba ilişkilerini kopardılar, ana babaya asi oldular, hiçbir günahı olmayan zayıf ve güçsüz zavallı çocuğa acımadılar ve üzerlerinde hakkı bulunup saygı ve ihsanlarına layık olan pir-i faniye (Yakup (a.s)) acımasızlık ettiler. Bu gibi günahların hepsini işlediler. Babanın oğlu üzerinde hakları vardır. Çocuğun yaşının küçüklüğüne, onu çocukluğundan itibaren sevmekle Allah (c.c.) katındaki büyük yerine, babasının şefkat ve rahmetine sığınma ihtiyacına rağmen onları birbirlerinden ayırdılar. Allah (c.c.) onları bağışladı. O merhametlilerin en merhametlisidir. Onlar gerçekten büyük bir iş yüklenmişlerdir.

Babalarından İzin Alıp Kıra Götürüyorlar:

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾
أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾

11. Dediler ki: Ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysa ki biz onun iyiliğini istemekteyiz.

12. Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yesin (içsin), oynasın. Biz onu mutlaka koruruz.

Tefsiri:

Onların en büyük kardeşleri Rubil'in işaret ettiği gibi kardeşleri Yusuf (a.s)'ı tutup kuyuya atma hususunda görüş birliğine varınca Yakup (a.s)'a gelerek *"dediler ki: "Ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysa ki biz onun iyiliğini istemekteyiz."* Bu cümle söyleyecekleri asıl konu için bir giriş ve bir iddiadır. Oysa onlar babasının ona olan sevgisi sebebiyle kalplerindeki hasetten dolayı bunun tersini istiyorlardı.

"Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yesin (içsin), oynasın." Başka bir kıraatte "نرتع ونلعب" mânâsı "yiyelim ve oynayalım" şeklinde okunmuştur. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Yani, koşsun ve neşesi yerine gelsin. Katâde, Dahhâk, Süddî ve diğerleri de böyle demişlerdir. *"Biz onu mutlaka koruruz."* Yani, biz senin için onu koruyup himaye ederiz.

Scanned with CamScanner

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

13. (Babaları) dedi ki: Onu götürmeniz beni mutlaka üzer. Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım.

14. Dediler ki: Hakikaten biz (kuvvetli) bir topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse, o zaman biz gerçekten âciz kimseler sayılırız.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberi Yakup (a.s)'ın oğullarının Yusuf (a.s)'ı, kendileriyle beraber kırda hayvan otlatmak için göndermesi taleplerine cevaben şöyle dediğini haber veriyor: *"Onu götürmeniz beni mutlaka üzer."* Yani, sizin gidip gelmenize kadar geçen sürede ondan ayrı kalmak bana ağır gelir. Bu onda büyük hayır ve bereketler, peygamberlik hasletleri, sûret ve ahlakında mükemmellik gördüğünden dolayı idi (Allah'ın rahmetleri ve selamı üzerine olsun)."*Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım."* Yani, siz atıcılıkla ve hayvan otlamakla meşgul iken bir kurdun gelip siz farkında olmadan onu yemesinden korkarım. Onlar da babalarını ağzından bu sözü alarak yaptıkları işte gerekçe olarak kullandılar. Babalarının bu sözü üzerine *"Dediler ki: Hakikaten biz (kuvvetli) bir topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse, o zaman biz gerçekten âciz kimseler sayılırız."* Eğer biz böyle büyük bir topluluk olmamıza rağmen ona saldıracaksa o zaman biz aciz ve mahvolmuş kimseleriz demektir.

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

15. Onu götürüp de kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman, biz Yusuf'a: Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar (işin) farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin, diye vahyettik.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Kardeşleri babalarına başvurduktan sonra onu alıp götürürlerken... *"Kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman"* ifadesinde, hepsinin birden onu kuyunun dibine atmaya karar verirlerken yaptıklarının ne kadar çirkin olduğu mânâsı vurgulanmaktadır. Oysa babalarına kardeşlerine iyilikte bulunmak, rahatlatmak ve gönlünü açmak istiyorlarmış gibi davranmışlardı. Denilir ki: Yakup (a.s) gönderirken onu kucakladı, öptü ve dua etti. Süddî ve başkaları şöyle demişlerdir: Onların Yusuf (a.s)'a iyi davranmaları sadece oradan ayrılıp babasının gözünden kaybolmalarına kadar sürdü. Hemen sövgü ve benzeri sözlü eziyetle vurmak gibi fiili eziyete başladılar. Sonra atmayı kararlaştırdıkları kuyuya geldiler. Onu bir ipe bağlayıp içine sarkıttılar. Onlardan hangisine sığınsa ona tokat atıyor ve sövüyordu. Kuyunun kenarlarına tutunmaya çalışsa ellerine vuruyorlardı. Sonra kuyunun yarısına geldiğinde ipi kopardılar. Yusuf (a.s) kuyuya düşüp kayboldu. Sonra rağufe denen bir kayaya çıkıp üstüne oturdu.

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"Biz Yusuf'a: Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar (işin) farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin, diye vahyettik."* Yüce Allah lütfu, rahmeti, ikramı ve zorluktan sonra kolaylık indirmesinden bahsederek, bu dar zamanında gönlünü rahatlatmak ve sebat ettirmek için Yusuf (a.s)'a "İçinde bulunduğun bu durumdan dolayı üzülme. Zira senin bundan güzel bir kurtuluşun ve çıkışın olacak. Allah (c.c.) onlara karşı ona yardım edecek ve seni yüceltecek, dereceni yükseltecek. Bu yaptıklarını da kendilerine bir bir haber verecek.

"onlar (işin) farkına varmadan" ifadesini Katâde: Yani, Allah'ın vahyetmesiyle, demiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da cümleyi şöyle tefsir etmiştir: Sana yaptıkları bu hareketlerini, seni tanımadan ve farkına varmadan kendilerine haber vereceksin. Nitekim İmam Taberî, Sadaka b. Ubâde el-Esedi'den, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken duydum: Yusuf (a.s)'ın kardeşleri yanına geldiklerinde Yusuf (a.s) onları tanırken onlar onu tanımadılar. Yusuf (a.s)'a gümüş bir ölçek getirildi. Onu eline aldı, sonra tık tık vurarak tınladı. Onlara şöyle dedi: "Bu gümüş kabın bana haber verdiğine göre sizin babanızdan olan bir kardeşiniz varmış. Adı Yusuf'muş ve onu kendisine sizden daha yakın tutuyormuş. Siz de onu götürüp bir kuyunun derinliklerine atmışsınız" dedi. Sonra tekrar vurup tınlattı ve

Scanned with CamScanner

şöyle dedi: "Onu kurtlar yedi" demiş ve sahte bir kana bulanmış bir gömleği getirmişsiniz." Bunun üzerine birbirlerine: "Bu gümüş kap ona haberlerinizi ulaştırıyor" dediler. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): *"Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar (işin) farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin"* buyruğunun ancak onlar hakkında nazil olduğunu biliyoruz, demiştir.

Ellerinde Kanlı Gömlekle Dönüyorlar:

وَجَآءُوٓا۟ أَبَاهُمْ عِشَآءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا۟ يَٰٓأَبَانَآ إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ
وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِندَ مَتَٰعِنَا فَأَكَلَهُ ٱلذِّئْبُ ۖ وَمَآ أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا
صَٰدِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَآءُو عَلَىٰ قَمِيصِهِۦ بِدَمٍ كَذِبٍ ۚ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ
أَنفُسُكُمْ أَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ۖ وَٱللَّهُ ٱلْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

16. Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.

17. Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yusuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık. (Ne yazık ki) onu kurt yemiş! Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın.

18. Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Yakûb) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) güzelce sabretmektir. Anlattığınız karşısında kendisinden yardım istenecek olan ancak Allah'tır.

Tefsiri:

Yüce Allah Yusuf (a.s)'ın kardeşlerinin onu kuyunun derinliklerine attıktan sonra ne yaptıklarını haber veriyor. Buna göre gece karanlığında ağlayarak, Yusuf (a.s)'a hüzünlerini ve feryad-ı figanlarını göstererek, babalarına kederli gözükerek babalarının yanına geri döndüler. İddia ettikleri olaydan dolayı ondan özür dileyerek şöyle dediler: *"Ey babamız! Biz yarışmak"* atış yapmak *"üzere uzaklaştık; Yusuf'u eşyamızın"* yani eşyalarımızın ve elbiselerimizin *"yanında bırakmıştık. (Ne yazık ki) onu kurt yemiş!"* ki Yakup (a.s)'ın endişelendiği ve onları uyardığı husus buydu. *"Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın."* Bu, inandırmaya uğraştıkları iddiayı kabul ettirmek için yaptıkları büyük bir laf oyunudur. Şöyle diyorlardı: Sen bizi

Scanned with CamScanner

doğru kimseler olarak görsen bile bu konuda inanmazken hakkımızda böyle bir şüphen varken hiç inanmazsın. Çünkü onu kurt yemesinden korkmuştun, gerçekten de kurt yedi. Olanların garipliğinden dolayı bize inanmamakta mazursun. Çünkü bu meselemizde böylesine bir tevafuk gerçekten hayret verici bir şey.

"Gömleğinin üstünde sahte" yalan ve uydurma *"bir kan ile geldiler."* Bu onların, birleşerek yaptıkları tuzağın varlığını pekiştiren hareketlerindendi. Çünkü Mücâhid, Süddî ve başkalarının zikrettiklerine göre bir oğlak yakalayıp kestiler ve kanını Yusuf (a.s)'ın elbisesine bulaştırdılar. Böylece onun, kurt Yusuf (a.s)'ı yerken üzerinde bulunan gömlek olduğu izlenimi vermeye çalıştılar. Gerçekten gömlekte kan vardı, fakat onu yırtmayı unuttular. O yüzden de bu çabaları Yakup (a.s)'da kabul görmedi. Aksine onlarla konuşmayı bırakıp kalbinde oluşan onların Yusuf (a.s)'a karşı bir tuzak kurdukları düşüncesini ifade ederek şöyle dedi: *"Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) güzelce sabretmektir."* Yani Allah (c.c.) yardımı ve lütfuyla bu sıkıntıdan çıkarıncaya kadar kararlaştırıp yapmış olduğunuz şeye karşı güzel şekilde sabredeceğim. *"Anlattığınız karşısında"* yani söylemiş olduğunuz yalan ve hileler hususunda *"kendisinden yardım istenecek olan ancak Allah'tır."*

Süfyân-ı Sevrî... İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın *"Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler."* buyruğu hakkında: Yusuf (a.s)'ı yırtıcı bir hayvan yemiş olsaydı gömlek yırtılırdı, dediğini nakletmiştir. Şa'bî, Hasan-ı Basrî,

Katâde ve bir çoğu da böyle demişlerdir.

Mücâhid der ki: "Güzel sabır" feryad-ı figan edilmeden yapılan sabır ve tahammüldür, demiştir.

[3859] Hibbân b. Ebî Cebele'den şöyle nakledilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Allah'ın (c.c.) *"güzel sabır"* buyruğu soruldu. *"O şikayet içermeyen sabırdır"* buyurdu.[132] Hadis mürseldir. Abdurrezzak der ki: Süfyân-ı Sevrî bir arkadaşının şöyle dediğini nakletti: "Şu üç şey sabırdandır: Çektiğin acıyı anlatmaman, başına gelen musibeti kimseye söylememen ve kendini temize çıkarmaman."

132 Taberî (18884) bu şekilde mürsel olarak rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

[3860] İmam Buhârî'nin Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet ettiği ifk hadisinde kendisi şöyle demiştir: Vallahi sizinle benim durumum hakkında tek misal Yusuf'un babasının şu sözüdür: *"Artık (bana düşen) güzelce sabretmektir. Anlattığınız karşısında kendisinden yardım istenecek olan ancak Allah'tır."*[133]

Kervan Kuyuda Bulup Mısır'da Mısır Azizine Satıyor:

وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُۥ ۖ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَٰمٌ ۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍۭ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ ۚ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّٰهِدِينَ ﴿٢٠﴾

19. Bir kervan geldi ve sucularını (kuyuya) gönderdiler, o da (gidip) kovasını saldı, (Yusuf'u görünce) "Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir.

20. Onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona karşı ilgisizdiler.

Tefsiri:

Yüce Allah kardeşleri kuyuya attıkları ve o kuyunun dibinde yapayalnız bıraktıklarında Yusuf (a.s)'ın başına gelenleri haber veriyor. Ebû Bekir b. Ayyaş'ın söylediğine göre kuyuda üç gün kaldı. Muhammed b. İshâk der ki: Kardeşleri onu kuyuya atınca ne yaptığını ve kendisine ne yapıldığını görmek için o gün boyunca kuyunun etrafında oturup beklediler. Allah (c.c.) bir kervanın yolunu kuyuya düşürdü. Kervanın sucusu kuyuya gelip ona kovayı sarkıtınca Yusuf (a.s) ona tutundu. Adam onu çıkardı ve sevinerek "İşte müjdem; bir oğlan" dedi. Bazı kurralar bunu "Müjde! İşte bir oğlan" şeklinde okumuştur. Süddî "Büşrâ"nın kuyuya gelen adamın, bir oğlan çocuğu bulduğunu bildirmek için seslendiği kişinin adı olduğunu iddia etmiştir. Süddî'nin bu görüşü garip bir görüştür. Çünkü bu kıraatin bu şekilde tefsiri daha önce sadece İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan gelen rivâyetlerin birinde vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bu kıraatin mânâsı da sonuçta öbürüne

133 Buhârî, 2661; Müslim, 2770. Hadisin tamamı Nûr sûresinde gelecek.

Scanned with CamScanner

döner. Ona göre başta "يا بشرايَ" (Vay müjdem) demiş, sonra muzafun ileyolan yâ harfi atılmıştır ki kastettiği de budur. Nitekim araplar "يا نفسُ اصبري" (ey nefsim, sabret) ve "يا غلامُ أقبل" (Ey oğlan, gel) der, (غلام ve نفس'da olduğu gibi) muzafun ileyh olan yâ zamirini hazfederler. O durumda harekenin esre olması da üstün olması da caizdir ki bu da onlardandır. "يا بشرايَ" şeklindeki diğer kıraat de bunu tefsir etmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Onu bir ticaret malı olarak sakladılar." Yani, kuyunun başına gelenler onu, öğrendikleri taktirde parasında onlara ortak olurlar korkusuyla kervandaki diğer insanlardan sakladılar. "Bunu suyun sahibinden ortak satın aldık" dediler. Mücâhid, Süddî ve Taberî böyle demişlerdir. Bu görüşlerden biridir. Avfî ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Âyette bahsedilenler Yusuf'u saklayanlar kardeşleridir. Kardeşleri onun durumunu ve kardeşleri olduğunu suya gelenlerden sakladılar. Yusuf da kardeşleri öldürür korkusuyla durumunu gizledi ve satılmayı tercih etti. Kardeşleri bunu sucuya söylediler. O da arkadaşlarına *"Müjde! İşte bir oğlan!"*, yani "satılık bir oğlan" dedi. Böylece kardeşleri onu sattılar.

"Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir." Yani, Yusuf (a.s)'ın kardeşleriyle onu satın alanların neler yaptıklarını bilir. Durumu değiştirmeye ve engellemeye kadirdir. Fakat hikmeti ve geçmiş bir kader vardı. O yüzden, takdir ve kaza ettiği gerçekleşsin diye duruma müdahale etmemiştir. *"Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"* (A'râf, 54) Bunda Allah (c.c.) peygamberi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ima yollu şunu bildiriyor: Ben kavminin sana yaptıklarını da biliyorum ve onları engelleyebilirim. Fakat onlara mühlet verecek, sonra hakimiyet ve güzel sonu kardeşlerine karşı Yusuf (a.s)'a verdiğim gibi kavmine karşı sana vereceğim. *"Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir."* Yani, Yusuf (a.s)'ın kardeşleriyle satın alanların ona neler yaptıklarını bilir.

"Onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar." Yani, Yusuf (a.s)'ın kardeşleri onu az bir pahaya, birkaç dirheme sattılar. Mücâhid ve İkrime böyle demişlerdir. "البخس" noksanlık demektir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Kim Rabbine iman ederse, artık ne bir (ecrinin) eksikliğe uğratılmasından (bahs) ne de haksızlık edilmesinden korkar."* (Cin, 13) buyurmuştur. Yani, kardeşleri onu azdan da düşük bir fiyata sattılar. Bununla birlikte onun hakkında zahid idiler. Yani, ona dair hiçbir rağbetleri yoktu. Hatta kendilerin-

Scanned with CamScanner

den parasız istense kabul edeceklerdi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve Dahhâk, "Sattılar" fiilindeki fail zamirin Yusuf (a.s)'ın kardeşlerine döndüğünü söylemişlerdir. Katâde ise kervana döndüğünü söylemiştir. Fakat birincisi daha kuvvetlidir. Çünkü *"Onlar zaten bunun hakkında isteksizdiler"* buyruğunda kervan değil Yusuf (a.s)'ın kardeşleri kastedilmiştir. Çünkü kervandakiler onu bulduklarından dolayı sevinmişler ve bir mal olarak saklamışlardı. Onun hakkında isteksiz ve rağbetsiz olsalardı satın almazlardı. Böylece "Onu satın aldılar" ifadesindeki satın alanları ifade eden zamir kardeşlerine döner. *"onu değersiz bir değere"* ifadesindeki "bahs" kelimesinin haram mânâsına geldiğini, zulüm manasına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Kelime bu mânâlara gelse de burada kastedilen bunlar değildir. Çünkü bu belli bir şeydir; böyle bir paranın her halükarda ve herkese haram olduğunu herkes bilir. Çünkü o Allah'ın dostu İbrâhim (a.s)'ın oğlu peygamber oğlu bir peygamberdir. Kerim (asil) oğlu kerim oğlu kerim oğlu kerimdir. Burada kastedilen ise ya az bir ücret veya sahte para veyahut bunların her ikisidir. Yani, satanlar kardeşleriydi ve ona rağmen en az bir ücrete satmışlardı.

"Sayılı birkaç dirheme" İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan gelen bir rivayete göre yirmi dirheme satmışlardır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) Nevf el-Bekali, Süddî, Katâde ve Atiyye el-Avfî de böyle demişlerdir. Atiyye el-Avfî ayrıca: Herkese ikişer dirhem verdiler, demiştir. Mücâhid: Yirmi iki dirheme sattılar, Muhammed b. İshâk ile İkrime ise: Kırk dirheme sattılar, demişlerdir.

"Onlar zaten bunun hakkında rağbetsizdiler" buyruğu hakkında Dahhâk şöyle demiştir: Çünkü onun peygamberliğinden ve Allah (c.c.) katındaki değerinden habersizdiler. Mücâhid der ki: Kardeşleri onu sattıktan sonra peşinden gitmeye başladılar ve "Ona sıkı sahip olun ki kaçmasın." dediler. Mısır'a vardıklarında Yusuf (a.s) "Beni kim satın alırsa ona müjdeler olsun" dedi. Onu bir müslüman olan kral satın aldı.

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ
نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ۚ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ
الْأَحَادِيثِ ۚ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾
وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

Scanned with CamScanner

21. Mısır'da onu satın alan adam karısına dedi ki: "Ona güzel bak! Umulur ki bize faydası dokunur veya onu evlât ediniriz." İşte böylece (Mısır da adaletle hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusuf'un o ülkede yerini sağlamlaştırdık, Allah işinde hakimdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.

22. (Yusuf) olgunluk çağına erişince, ona hüküm ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız.

Tefsiri:

Yüce Allah, Yusuf (a.s)'a lütuflarından biri olarak Mısır'da satın alan adamı adeta onun hizmetine verdiğini haber veriyor. Onun Yusuf (a.s)'a önem verip ikramda bulunduğunu, ailesine ona iyi davranmalarını tavsiye ettiğini, onda iyilik ve başarı alametleri sezdiğini bildiriyor. Nitekim ailesine şöyle demişti: *"Ona güzel bak! Umulur ki bize faydası dokunur veya onu evlât ediniriz."* Onu Mısır'da satın alan Mısır azizi, yani veziriydi. Avfî'nin rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): İsmi Kıtfir'dir, demiştir. Muhammed b. İshâk: Adı İtfir b. Ruhayb'dır. Mısır azizi odur ve Mısır hazinelerinin başındaydı, demiştir. Dönemin kralı Amalika'dan Reyyan b. Velid, karısı ise Râil kızı Rail'di. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) dışındakiler onun adının Zeliha olduğunu söylemişlerdir. Yine Muhammed b. İshâk, Ebû Sâlih kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Onu Mısır'da satın alan Mâlik b. Zu'r b. Büveyb b. Ayfa b. Midyan b. İbrâhim'dir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Ebû İshâk kendi senediyle İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İnsanların en ferasetlileri üç kişidir. Biri, karısına *"ona iyi bak"* diyen Mısır azizi, diğeri babasına *"(Şuayb'ın) iki kızından biri: Babacığım! Onu ücretle (çoban) tut. Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır."* (Kasas, 26) diyen kız ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ı halife bırakan Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh).

Yüce Allah devamla buyuruyor ki: Biz Yusuf'u kardeşlerinden kurtardığımız gibi *"İşte böylece" (Mısır'da adaletle hükmetmesi) ve kendisine olayların yorumunu"* -Mücâhid ve Süddî: Bu rüya tabiridir, demişlerdir- *"öğretmemiz için Yusuf'un o ülkede"* yani *Mısır'da "yerini sağlamlaştırdık. Allah işinde hakimdir"* Yani, bir şey murad ettiğinde geri çevrilemez, engellenemez ve karşı gelinemez. Bilakis her şey üzerinde galip ve hakim olan O'dur. Said b. Cübeyr Allah'ın (c.c.) *"Allah işinde hakimdir"* buyruğu hakkında şöyle der:

Scanned with CamScanner

Yani, dilediğini rahatlıkla yapandır. *"Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler."* Yani, Allah'ın (c.c.) yaratıklarındaki hikmetlerini, dilediğine lütufta bulunmasını anlamazlar.

Yusuf (a.s) *"olgunluk çağına erişince"* Yani, aklı kemale erip bedensel gelişimi tamamlanınca *"ona hüküm ve ilim"* yani peygamberlik *"verdik."* Çünkü Allah (c.c.) peygamberliğe onca kavim arasından onu seçmiştir. *"İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız."* Zira onun amelleri güzeldi. Rabb'ine itaat ve ibadet üzere yaşıyordu.

Yusuf (a.s)'ın olgunluğa kaç yaşında ulaştığı hususunda farklı görüşler vardır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve Katâde: Otuz yaşında, demişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) başka bir rivâyette: Otuz küsür yaşında ulaşmıştır. Dahhâk: Yirmi yaşında, Hasan-ı Basrî: Kırk yaşında, İkrime: Yirmi beş yaşında, Süddî: Otuz yaşında, Said b. Cübeyr de: Yirmi sekiz yaşında demiştir. İmam Mâlik, Rebîa, Zeyd b. Eslem ve Şa'bî ise: Kasıt ergenlik çağıdır, demişlerdir. Konuyla ilgili başka görüşler de vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Mısır Azizinin Karısının Tuzağı:

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

23. Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kapattı ve "Haydi gel!" dedi. O da "(Hâşâ), Allah'a sığınırım! O (kocanız) benim efendimdir. Bana iyi baktı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!" dedi.

Tefsiri:

Yüce Allah, Yusuf (a.s)'ın evinde bulunduğu Mısır azizinin karısının bir haberini anlatıyor. Kocası ona, Yusuf (a.s)'a iyi bakmasını ve ikramda bulunmasını emretmişti. *"Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi"* onu kendine çekmeye çalıştı ve çağırdı. Çünkü güzelliğinden ve sevimliliğinden dolayı onu çok sevmişti. Bu onu Yusuf (a.s) için süslenmeye, kapıları iyice kapatmaya ve onu kendisine çağırmaya itti. *"Haydi gel!" dedi."*

Scanned with CamScanner

Yusuf (a.s) bundan şiddetle kaçınarak şöyle dedi: *"(Hâşâ), Allah'a sığınırım! O benim efendimdir."* "Rabbî: Rabbimdir." Onlar Rabb kelimesini efendi ve seyyit mânâsında kullanıyorlardı. Yani senin kocan benim efendimdir. *"Bana iyi baktı."* Burada iyi koşullarda kalmamı sağladı, bana iyilikte bulundu. Dolayısıyla iyiliğine karısı ile fuhuşla karşılık veremem. *"Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!" dedi."* Bu mânâyı Mücâhid, Süddî, Muhammed b. İshâk ve başkaları söylemişlerdir. "هيت لك"(Haydi gel) cümlesini çoğunluk "heyte lek" şeklinde he harfi üstün, ya harfi sükun ve te harfi üstün olarak okumuşlardır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve bir çok kişi: Kadın bu sözüyle onu kendisine çağırmıştır, demişlerdir. Ali b. Ebî Talha ve Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Mânâsı "gelsene"dir. Zirr b. Hubeyş, İkrime, Hasan-ı Basrî ve Katâde böyle demişlerdir. Amr b. Ubeyd, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Bu süryanice bir kelime olup "yapmalısın" mânâsına gelir. Süddî: "Bu gelsene demektir ve aslen kıpticedir. Mücâhid: Bu arapça bir kelime olup birini çağırmada kullanılır, demiştir. İmam Buhârî der ki: İkrime: Bu Havranice'de "gelsene" demektir, demiştir. İmam Buhârî bunu böyle kopuk senetle rivâyet etmiş, İmam Taberî ise bitişik senetle şöyle rivayet etmiştir; İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kölesi İkrime şöyle dedi: Bu "gelsene" demek olup aslen Havranice'dir. Ebû Ubeyd b. Kâsım b. Selam der ki: Kisai bu kıraati (yani heyte lek) okur ve şöyle derdi: Bu Havranlıların dilindeki bir kelime olup Hicazlılara geçmiştir ve "Gel" mânâsına gelmektedir. Ebû Ubeyd der ki: Havranlı ihtiyar bir alime sordum, bunun dillerinde olduğunu ve bildiğini söyledi. İmam Taberî bu kıraata bir şairin İmam Ali'ye yazdığı şu şiiri şahit göstermiştir:

أَبْلِغْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ... أَخَا العِرَاقِ إِذَا أَتَيْنَا.

أَنَّ العِرَاقَ وَأَهْلَهُ... عُنُقٌ إِلَيْكَ فَهَيْتَ هَيْتَا

Îrak'ın kardeşi Mü'minlerin emirine bildir ki, geldiğinde Îrak ve ahâlisi,

Senin yolunu gözlüyorlar; haydi gel.

Yani "gel ve yaklaş."

Bunu başkaları "هِئْتُ لك" şeklinde, he ile hemzeyi sükun, te'yi ise üstün okumuşlardır. Mânâsı "sana hazırlandım" dır. Kendilerinden bu kıraat nak-

Scanned with CamScanner

kedilerler arasında İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ebû Abdurrahman es-Sülemi, Ebû Vail, İkrime ve Katâde vardır. Bunların hepsi buna "senin için hazırlandım" mânâsı vermişlerdir. İmam Taberî: Ebû Amr ve Kisai bu kıraati kabul etmezlerdi, demiştir. Abdullah b. İshâk "هَيتِ لك" şeklinde, he'yi esre, te'yi üstün okumuştur. Bu garip bir kıraattir. Aralarında Yemenlilerin büyük bir bölümünün bulunduğu diğerleri ise: "هِيتَ لك" şeklinde, he'yi esre, ye'yi sakin ve te'yi üstün okumuşlardır. Bazı Mekkeliler "هَيتُ لك" okumuşlardır. Şair şöyle der:

ليس قومي بالأبعدين إذا ما... قال داعٍ منَ العشيرةِ هَيتُ

Aşiretten biri "haydi gel" diye çağırsa,

Benim kavmim uzakta değildir (hemen gelir).

Abdurrezzak, Ebû Vail'den şöyle nakleder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Ben kârileri dinledim ve okuyuşlarının birbirlerine yakın olduğunu gördüm. Siz, size öğretildiği gibi okuyun. Çok irdelemekten ve onda ihtilafa düşmekten sakının. Bu mesele sizden birinin "هلمّ" ve "تعال" (ikisi de "gel" manasında) demesi gibidir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) daha sonra Kur'ân'daki "هَيتَ لك" ifadesini okudu. Ebû Vail: Ey Ebû Abdirrahman, bazıları bunu "هِيتُ لك" diye okuyorlar, dedi. Abdullah: Bana öğretildiği gibi okumak bana daha sevimli geliyor, dedi. Taberî, Ebû Vail'den şöyle nakleder: Abdullah "هِيتُ لك" şeklinde okudu. Mesruk ona "Bazıları bunu "هِيتُ لَكَ" diye okuyorlar, dedi. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh): Beni bırakın; bana öğretildiği gibi okumaktan daha çok hoşlanıyorum, dedi. İmam Taberî Şakik'ten de şöyle rivâyet eder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh): "هَيتَ لك" şeklinde, he ve te harflerini üstün ve hemzesiz (yani kelimeyi hemze'li yerine ya'lı) okudu. Bazıları bunu "هَيْتَ لك" şeklinde, he ve nun'u üstün ve ye'yi sakin okumuşlardır. Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsenna şöyle der: "هَيتَ لك" nin tesniye, çoğul ve müennesi yapılmaz, hepsine tek bir lafızla hitap edilerek şöyle denilir:

هيتَ لكَ ، هيتَ لكِ ، هيت لكما، هيت لكم، هيت لكن ، هيت لهن

(Sen ey erkek gel, sen ey kadın gel, ikiniz gelin, siz erkekler gelin, siz kadınlar gelin, o kadınlar gelsinler).

Scanned with CamScanner

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ أَن رَّءَا بُرْهَٰنَ رَبِّهِۦ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ
ٱلسُّوٓءَ وَٱلْفَحْشَآءَ ۚ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾

24. Andolsun ki, kadın onu arzuladı. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da onu arzu etmiş olacaktı. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.

Tefsiri:

Bu âyetin tefsirinde insanların çok farklı görüş ve ifadeleri vardır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Said b. Cübeyr ve seleften bir grup Taberî ve başkalarının söylediğini söylemişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bazıları: Onun meylinden kasıt hatırından geçmesi ve kendi kendine düşünmesi şeklindeki meyildir, demişlerdir. Bunu Beğavî bazı muhakkik alimlerden rivayet etmiştir.

[3861] Sonra İmam Beğavî burada Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan yapılan şu rivâyeti zikreder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allah (c.c.) şöyle buyurdu: Kulum bir iyiliğe niyetlendiğinde (هم) bunu ona bir sevap olarak yazın. Eğer yaparsa ona on kat sevap olarak yazın. Bir kötülüğe niyetlenir de yapmazsa bunu ona bir sevap olarak yazın. Çünkü onu benim için terk etmiştir. Eğer yaparsa ona onu misliyle yazın."*[134] Bu hadis Buhârî ve Müslim'de tahric edilmiştir. Bir çok lafızlarla rivâyet edilmiş olup onlardan biri budur.

Yusuf (a.s)'ın niyetlenmesini "ona vurmaya niyetlendi" veya "onun eşi olmasını temenni etti" diye tefsir edenler de olmuştur. Manasını "Eğer Rabb'inin işaret ve ikazını görmemiş olsaydı o da onu arzu etmiş gitmişti." Yani, fakat arzu etmedi" diye veren de olmuştur. Fakat bu arapça açısından problemlidir. Taberî ve başkaları bunu ifade etmiş ve açıklamışlardır.

Gördüğü işaret ve ikazın ne olduğu hususunda da farklı görüşler vardır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Said b. Cübeyr, Muhammed b. Sirin, Hasan-ı Basrî, Katâde, Ebû Sâlih, Dahhâk, Muhammed b. İshâk ve başkaları: Babasını ağzıyla parmaklarını ısırırken gördü, demişlerdir. Başka bir rivâyette

134 Ahmed b. Hanbel, 2/315; Müslim, 129; İbn Mende, el-İman, 376; İbn Hibbân, 379.

Scanned with CamScanner

İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Babası Yusuf (a.s)'ın göğsüne vurdu, demiştir. Avfî ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Kralın yani efendisinin hayali görüntüsünü gördü, dediğini rivâyet etmiştir. Muhammed b. İshâk başkalarından naklen şöyle demiştir: O, kapıya yaklaştığında efendisi İtfir'in sesidir. Taberî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle nakleder: Yusuf (a.s) kafasını kaldırıp evin tavanına baktı ve duvarda *"Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur."* (İsrâ, 32) âyetini gördü. Bunu Ebû Ma'şer el-Medeni de Muhammed b. Ka'b'dan böyle rivayet etmiştir. Abdullah b. Vehb... Ebû Sahr'dan şöyle nakleder: el-Kurazî'yi Yusuf (a.s)'ın gördüğü işaret ve ikaz hakkında şöyle derken işittim: Allah'ın (c.c.) kitabında üç âyeti gördü; Onlar *"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var,"* (İnfitâr, 10) âyeti, *"Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın."* (Yûnus, 61) âyeti ve *"Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir"* (Müddessir, 38) âyetidir. Nâfi' der ki: Ebû Hilal'i duydum; Kurazî'nin dediği gibi dedi. Fakat o dördüncü bir âyet ekledi: *"Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur."* (İsrâ, 32) Evzâî der ki: Duvarda Allah'ın kitabında bundan men ettiği âyeti gördü. Taberî der ki: Bu hususta doğru olan şöyle demektir: Yusuf (a.s) Allah'ın kendisini meylettiği işten engelleyecek işaret ve ikazlarını görmüştür. Bunun Yakup (a.s)'ın görüntüsü olması mümkündür, kralın görüntüsü olması mümkündür, bundan men eden yazı olması mümkündür. Bunlardan belli biri olduğuna dair hiçbir kat'i delil bulunmamaktadır. Dolayısıyla doğru olan bu hususu Allah'ın (c.c.) buyurduğu gibi genel bir halde bırakmaktır.

Yusuf (a.s)'ın şalvarının bağını çözdüğü, erkeğin eşiyle oturuş şeklindeki gibi oturduğu, babasının sûretini görünce bunu terk ettiği gibi haberler ise İsrâiliyattandır, aslı yoktur. Müslümanın da tefsir kitaplarına sokulan peygamberleri lekeleyici İsrâiliyat rivâyetlerden sakınması gerekir. Zira onlar kâh "Dâvûd (a.s) çıplak bir kadın gördü ve ona iştahı kabardı. Karısı ölsün ve sonra onunla evlensin diye karısını ordunun en önüne gönderdi" derler. İmam İbnu'l-Cevzî tefsirinde Dâvûd efendimize (a.s) karşı uydurulmuş bu kıssayı zikrettikten sonra "Bu nakil olarak da mânâ bakımından da mümkün

Scanned with CamScanner

değildir. Çünkü peygamberler bundan münezzehtirler. Dâvûd (a.s)'ın istiğfarı ise birini dinleyip diğerini dinlemeden iki kişi arasında hükmetmesinden dolayı idi. İsrâiliyat rivâyetlerinde kâh: Eyyûb (a.s)'ın bedenini o kadar kurtçuk sardı ki dört bir tarafa saçıldılar, denilir. O rivâyetlerde kâh: "İbrâhim (a.s) Allah dışında yıldızlara ibadet etti." denilir. Oysa İbrâhim efendimiz (a.s) hakkında Allah (c.c.) *"Andolsun biz İbrâhim'e daha önce rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık."* (Enbiyâ, 51) buyurmuştur. Şu da bilinmektedir ki peygamberler bütün bu kasıtlı iftiralardan korunmuşlardır. Allah (c.c.) peygamberlerini insanlara örnek ve önder olmaları için küfür, hiyanet, adilik, aptallık ve alçaklıktan, insanları ürküten ve nefret ettiren hastalıklar ve başka kötü sıfatlar gibi peygamberlik makamına yakışmayan her şeyden korumuştur. Daha başka bir çok görüş vardır. Doğrusu, Allah (c.c.) peygamberlerini peygamberlikten önce ve sonra bunlardan korumuştur. Bunlardan biri de Allah'ın onları zinaya niyetlenmekten korumasıdır. Çünkü bu peygamberlik makamını gözden düşürür. Bu hiçbir peygambere yakışmaz. Ayrıca zinaya niyetlenmek Allah'ın peygamberlerinin yapmayacağı adi fiillerdendir. Çünkü buna niyetlenmek şeytanın vesvesesindendir. Şeytan ise Allah (c.c.) onu kovduğu ve lanet ettiği günde şöyle demiştir: *"Senin mutlak kudretine andolsun ki, onlardan ihlasa erdirilmiş kulların bir yana, hepsini mutlaka azdıracağım."* (Sâd, 82-83) Yusuf (a.s) efendimiz de ihlasa erdirilmiş kullardandı. Çünkü Allah (c.c.) onun hakkında: *"şüphesiz o ihlasa erdirilmiş kullardandır"* buyurmuştur. Sonra, kadın "Haydi gel" dediğinde Yusuf (a.s) *"Haşa"* demiştir. Bu da onun asla zinaya niyetlenmediğinin bir delilidir. Ayrıca, kadın itiraf edip olayı anlattıktan sonra şöyle demiştir: *"Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."* (Yusuf, 51) Yusuf (a.s)'ın korunmuşluğu şu âyette de açıktır: *"İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik)."* O (a.s) zinaya niyetlenmiş olsaydı *"kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için"* buyrulmazdı.

"İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik)." Yani, içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için Yusuf (a.s)'a işaret gösterdiğimiz gibi onu her halinde de kötülükten ve fuhşiyattan koruruz. *"Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı."* Yani seçilmiş, arındırılmış, seçkin ve özel insanlardandı. Allah'ın salâtı ve selamı üzerlerine olsun.

Scanned with CamScanner

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ ۚ قَالَتْ
مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٥﴾
قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا ۚ إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ
قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ
مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ
دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ
هَٰذَا ۚ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ ۖ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾

25. İkisi de kapıya doğru koştular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında onun kocasına rastladılar. Kadın dedi ki: Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!

26. Yusuf: "Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi" dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti: "Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır.

27. Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir.

28. (Kocası, Yusuf'un gömleğinin) arkadan yırtılmış olduğunu görünce, (kadına): "Şüphesiz, dedi; bu, sizin tuzağınızdır. Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür."

29. Ey Yusuf! Sen bundan (olanları söylemekten) vazgeç! (Ey kadın!) Sen de günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun

Tefsiri:

Yüce Allah Yusuf (a.s) ile kadının kapıya doğru koşuşma sahnesini anlatıyor. Yusuf (a.s) kaçıyor, kadın ise eve dönmesi için peşinden koşuyordu. O esnada Yusuf (a.s)'a yetişti ve gömleğinden tutup boydan boya yırttı. Hatta bundan dolayı Yusuf (a.s)'ın düştüğü söylenir. Yusuf (a.s) sürekli koşuyor, kadın da peşinden geliyordu. Tam kapıda ikisi birden Yusuf (a.s)'ın efendisi ve kadının kocası olan adamla karşılaştılar. Kadın hileye başvurarak o suçlu

Scanned with CamScanner

halinden sıyrıldı; kendisinin suçunu Yusuf (a.s)'a atarak ve ona iftira ederek kocasına şöyle dedi: *"Senin ailene kötülük etmek"* yani yapmak *"isteyenin cezası, zindana atılmaktan"* yani hapsedilmekten *"veya elem verici bir işkenceden"* büyük bir acı verecek şekilde şiddetle vurulmaktan *"başka ne olabilir!"* O vakit Yusuf (a.s) hakikati ortaya koymayı başardı ve kadının, efendisine ihanet ettiğine dair iftirasından temize çıktı. *"Yusuf"* iyilikle ve samimi bir şekilde *"Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi" dedi."* Kadının kendisinin peşinden gelerek kendisine çekmeye çalıştığını, hatta gömleğini yırttığını söyledi.

"Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti: "Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir" yani Yusuf (a.s)'ın kendisini elde etmek istediği sözünde kadın doğrudur. Çünkü Yusuf (a.s) onu çağırdığında kabul etmez ve göğsünden iterse gömleğini (önden) yırtar ve dolayısıyla sözü doğru olmuş olur.

"Bu ise yalancılardandır. Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir." Nitekim gerçekleşen de buydu. Yusuf (a.s) kaçıp kadın peşinden giderken kendisine dönmesi için gömleğini arkadan yırtmıştı. Bu şahidin çocuk mu büyük mü olduğu hususunda seleften nakledilen iki görüş vardır. Abdurrezzak'ın İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre bu âyet hakkında: "O sakallıydı" demiştir. İbn Ebî Müleyke, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kralın en yakın adamlarındandı. Aynı şekilde Mücâhid, İkrime, Hasan-ı Basrî, Katâde, Süddî ve Muhammed b. İshâk da: O bir erkekti, demişlerdir. Zeyd b. Eslem ve Süddî: Kadının amcasının oğluydu, demişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Kralın en yakın adamlarındandı, demiştir. Muhammed b. İshâk, Züleyha'nın kral Reyyan b. Velid'in kızkardeşinin kızı olduğunu söylemiştir.

Avfî'nin rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) *"Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: O beşikteki bir bebekti. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), Hilal b. Yesaf, Hasan-ı Basrî, Said b. Cübeyr ve Dahhâk da: O evdeki bir bebekti, demişlerdir. Taberî de bunu tercih etmiştir. Bu konuda bir de merfu hadis bulunmaktadır:

[3862] İmam Taberî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh) kanalıyla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiğine göre *"Beşikte dört kişi konuştu"* bu-

Scanned with CamScanner

yurmuş ve onlar arasında Yusuf (a.s)'ın şahidini saymıştır.[135] Bunu başkaları Said b. Cübeyr'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan onun kendi sözü olarak şöyle rivayet etmişlerdir: "Dört kişi çocukken konuştu: Firavun'un kızı Maşita'nın oğlu, Yusuf (a.s)'ın şahidi, Cüreyc'in arkadaşı ve Meryem oğlu Hz. İsa. Leyt b. Ebî Süleym, Mücâhid'den: Allah'ın katından gelen biriydi, insan değildi, dediğini rivayet etmiştir. Bu garip bir görüştür.

"Gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce" Yani, kocası karısının itham ve iddia ettiği konuda Yusuf (a.s)'ın doğru karısının ise yalancı olduğundan emin olunca *"Şüphesiz, dedi; bu, sizin tuzağınızdır."* Yani, gence attığın iftira ve bulaştırdığın çamur sizin tuzaklarınız cümlesindendir. *"Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür."*

Sonra Yusuf (a.s)'a olanları gizlemesini emrederek şöyle dedi: *"Ey Yusuf! Sen bundan vazgeç!"* yani bu sayfayı kapat ve bundan hiç kimseye bahsetme. *"(Ey kadın!) Sen de günahının affını dile!"* Adam ya yumuşak tabiatlıydı veya durumu kadının sabredemeyeceği bir şey olarak gördüğünden dolayı onu mazur gördü ve karısına şöyle dedi: *"(Ey kadın!) Sen de günahının affını dile!"* Yani, bu gence kötülük yaptığından sonra bir de suçsuz olduğu bir konuda ona iftira attığın için, bunlardan dolayı Allah'tan bağışlanma dile. *"Çünkü sen günahkârlardan oldun"*

Azizin Karısı Dedikodular Üzerine Kadınları Topluyor:

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۚ قَدْ شَغَفَهَا
حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ
أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا
وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۚ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ

135 Merfu çok zayıftır. Doğrusu bunun mevkuf olduğudur. Taberî (19118) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır. Senedindeki Atâ b. Saib ömrünün sonlarından bunamıştır. Nitekim bu rivâyeti de çelişkilidir. Zira Taberî (19108, 19109) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan mevkuf olarak rivayet etmiştir. Buhârî (3436), Müslim (2550), Ahmed b. Hanbel'(2/307) ve başkalarının Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri uzun bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bununla ilgili şöyle buyurmuştur: "Beşikte sadece üç kişi konuştu. İsa (a.s), Cüreyc'in arkadaşı ve emzikli bebek."

Scanned with CamScanner

لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ۖ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾

30. Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki: Azizin karısı, delikanlısının nefsinden murat almak istiyormuş; Yusufun sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz.

31. Kadın, onların hilesini duyunca, onlara dâvetçi gönderdi; onlar için dayanacak yastıklar hazırladı. Herbirine bir bıçak verdi. (Kadınlar meyveleri soyarken Yusufa): "Çık karşılarına!" dedi. Kadınlar onu görünce hayran kaldılar. (Şaşkınlıklarından) ellerini kestiler ve dediler ki: Hâşâ Rabbimiz! Bu bir beşer değil... Bu ancak üstün bir melektir!

32. Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!

33. (Yusuf:) Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum! dedi.

34. Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini uzaklaştırdı. Çünkü O çok iyi işiten, pek iyi bilendir.

Tefsiri:

Yüce Allah Yusuf (a.s) ile azizin karısının haberinin şehirde, yani Mısır'da yayıldığını ve insanların aralarında konuştuklarını haber veriyor. *"Şehirdeki bazı kadınlar"* Yani, emirlerin ve büyük devlet adamlarının eşleri, azizin yani vezirin karısını ayıplayarak ve tenkit ederek *"dediler ki: Azizin karısı, delikan-*

Scanned with CamScanner

lısının nefsinden murat almak istiyormuş" Yani, onu kendisine ram etmek istiyor ve kendisine davet ediyormuş. *"Yusuf'un sevdası onun kalbine işlemiş!"* Yani, sevdası kadının kalbinin "şeğâf"ına, yani dış zarına kadar ulaşmış. Dahhâk'ın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre: "Şa'f" öldüren aşk, "şağâf" ise onun bir altıdır. Şeğâf kalbin zarına denir. *"Biz"* delikanlısına aşık olmasında ve ondan murad almak istemesinde *"onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz."*

"Kadın onların hilesini duyunca" bazıları "yani sözlerini" demişlerdir. Muhammed b. İshâk şöyle der: Bilakis onlar da Yusuf (a.s)'ın güzelliğini duymuşlar ve onu görmeyi arzulamışlardı. Bu sözlerini de onunla karşılaşabilmek ve görebilmek için söylediler. İşte o vakit *" onlara dâvetçi gönderdi"* onları ağırlamak için evine davet etti. *"onlar için dayanacak yastıklar hazırladı."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Said b. Cübeyr, Mücâhid, Hasan-ı Basrî, Süddî ve başkaları şöyle demişlerdir: Hazırladıkları arasında örtüler, yastıklar ve yiyecekler vardı. Bıçakla kesilecek portakal ve benzeri yiyecekler vardı. *"Herbirine bir bıçak verdi."* Bu onun kadınlara kurduğu bir tuzak, Yusuf (a.s)'ı görebilmek için yaptıkları hilelerine başka bir hileyle mukabeleydi. *"(Kadınlar meyveleri soyarken Yusuf'a): "Çık karşılarına!" dedi."* Yusuf (a.s)'ı başka bir yerde saklamıştı. *"Kadınlar onu görünce yücelttiler."* Yani şanını yücelttiler, kadrini büyülttüler ve gördüklerinin dehşetinden bıçaklarla portakalı kesiyoruz sanarak ellerini kesmeye başladılar. Bunu bir çok kişi söylemiştir. Mücâhid ve Katâde'den rivâyete göre onlar: Ellerini kestiler ve sonra bıçakları bıraktılar, demişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Zeyd b. Eslem'den yapılan rivayete göre ise o şöyle demiştir: Kadınlar yemek yedikten ve keyifleri iyice yerine geldikten sonra önlerine portakal koydu. Her birine bıçak verdi ve "Yusuf'u görmek ister misiniz?" dedi. "Evet" dediler. Birini göndererek karşılarına çıkmasını söyledi. Onu görünce kadınlar ellerini kesmeye başladılar. Onu hem önden hem arkadan görmeleri için sonra geri dönmesini emretti. Kadınlar ise hâlâ ellerini kesiyorlardı. Acıyı hissedince hemen arkalarını döndüler. Kadın: "Siz bir bakışta böyle yapmışken ben yaptığımdan dolayı neden yerileyim?" dedi. Çünkü kadınlar insanlar arasında onun gibisini veya ona yakın birini görmemişlerdi. Çünkü ona -Allah'ın salâtları ve selamları üzerine olsun- güzelliğin yarısı verilmişti.

Scanned with CamScanner

[3863] Nitekim İsrâ gecesi hakkındaki sahih hadiste ifade edildiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üçüncü semada Yusuf (a.s)'ı gördü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurur ki: *"Bir de baktım ki ona güzelliğin yarısı verilmiş!"*[136]

[3864] Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yusuf (a.s)'a ve annesine güzelliğin yarısı verildi."* Ebû Ahvas'ın İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre o: "Yusuf (a.s)'a ve annesine güzelliğin üçte biri verildi." demiştir. Ebû Ahvas yine İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan: Yusuf (a.s)'ın yüzü şimşek gibi parlaktı. Bir kadın bir işi için yanına geldiğinde aşık olur korkusuyla yüzünü kapatırdı.

[3865] Hasan-ı Basrî, mürsel bir senetle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Yusuf (a.s)'a ve annesine dünyadakilerin güzelliğinin üçte biri verilmiştir. Üçte ikisi ise diğer insanlara verilmiştir."* Başka bir rivayette: *"Güzelliğin üçte ikisi Yusuf (a.s)'a ve annesine, üçte biri ise insanlara verildi."*[137] buyurmuştur. Mücâhid, Rebîa el-Cüreşi'den şöyle nakleder: Güzellik ikiye bölünüp yarısı Yusuf (a.s) ile annesi Sare'ye, diğer yarısı ise diğer tüm insanlara verildi.

İmam Ebû Kâsım es-Süheyli şöyle der: Bunun mânâsı "Yusuf (a.s)'ın güzelliği Adem (a.s)'ın güzelliğinin yarısı kadardı" dır. Çünkü Allah (c.c.) Adem (a.s)'ı kendi eliyle, en mükemmel ve en güzel sûrette yarattı. Neslinde güzellikte onunla boy ölçüşen kimse yoktu. Yusuf (a.s)'a da onun yarısı kadar güzellik verilmişti. O yüzden kadınlar onu gördüklerinde *"Hâşâ Rabbimiz!"* dediler. Mücâhid ve bir çok kimse: Mânâsı "Allah'a sığınırız"dır, demişlerdir. *"Bu bir beşer değil"* bazıları burada "بَشَراً" kelimesini "بِشْرِيٌ" okumuşlardır. Yani, bu satın alınmış bir köle olamaz. *"Bu ancak üstün bir melektir! Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur."* Bunu söylerken, güzelliği ve mükemmelliği sebebiyle Yusuf (a.s)'ın sevilmeye layık olduğunu anlamalarını sağlayarak kendisinin bunda mazur olduğunu ortaya koymak istiyordu. *"Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı."* Yani, yanaşmayıp reddetti. Bazıları şöyle demişlerdir: Kadınlar

136 Buhârî, 3207, 3887; Müslim, 164; Nesâî, 1/217; Ahmed b. Hanbel, 4/208, 210; İbn Hibbân, 48.

137 Taberî (19237) Hasan-ı Basrî'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Kesin bir kaide olduğu üzere Hasan-ı Basrî'nin mürsel rivâyetleri çok zayıftır.

Scanned with CamScanner

onun görünüşünün güzelliğini görünce onlara görünmeyen güzelliğini açıkladı ki o bu güzellikle birlikte sahip olduğu iffet ve namusudur. Sonra Yusuf (a.s)'ı tehdit ederek şöyle dedi: *"Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!"* O anda Yusuf (a.s) onların şerlerinden ve tuzaklarından Allah'a sığınarak şöyle dedi: *"Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden"* yani zinadan *"daha iyidir! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum!"* Yani, beni nefsime bırakırsan benim ona karşı koyacak bir gücüm yoktur. Verdiğin güç ve kuvvet olmaksızın ona hiçbir zarar veya fayda veremem.

"Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini uzaklaştırdı. Çünkü O çok iyi işiten, pek iyi bilendir." Allah (c.c.) Yusuf (a.s)'ı büyük bir koruma ve himayesiyle koruyunca Yusuf (a.s) bundan şiddetle kaçındı ve zindanı tercih etti. Bu, kemal derecelerinin zirvesidir. Zira gençliği, güzelliği ve mükemmel nitelikleriyle Yusuf'u Mısır azizinin karısı olan son derece güzel, zengin ve yüksek statüdeki bir kadın kendisine çağırıyor, o ise Allah'tan korkarak ve sevabını umarak bundan kaçıp zindanı tercih ediyor.

[3866] Bu sebeple Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Şu yedi kişiyi Allah Teâlâ, kendi gölgesinden başka bir gölgenin olmadığı günde gölgelendirecektir. Adil yönetici, Rabb'ine ibadet üzere yetişen genç, camiden çıktıktan sonra dönünceye kadar kalbi camilere bağlı kalan adam, Allah için birbirlerini seven ve bir araya geldiklerinde Allah için bir araya gelip ayrıldıklarında Allah için ayrılan iki adam, sadaka veren ve bunu yaparken sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizleyen adam, yalnız başına iken Allah'ı anıp gözleri dolan kimse, güzel ve makam sahibi bir kadının kendisini zinaya davet edip 'Ben Allah'tan korkarım' diye cevap veren adam."*[138]

138 Buhârî, 660; Müslim, 1031, hadis no: 91; Tirmizî, 2391. hadisten sonraki hadis; Nesâî, 8/222, 223; Ahmed b. Hanbel, 2/439; İbn Huzeyme, 4486. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ ﴿٣٥﴾

35. Sonunda (aziz ve arkadaşları) kesin delilleri görmelerine rağmen (halkın dedikodusunu kesmek için yine de) onu bir zamana kadar mutlaka zindana atmaları kendilerine uygun göründü.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Sonra onlarda Yusuf (a.s)'ı belli bir süreye kadar hapiste tutmanın faydalı olacağı kanısı oluştu. Bu, onun suçsuzluğunu bildikten, onun iffet ve temizliğinde doğru olduğuna dair deliller ortaya çıktıktan sonraydı. Allahu a'lem sanki haberin yayılması üzerine Yusuf (a.s)'ı zindana, kadından murat almak istediğinden dolayı zindana attıkları kanısı uyandırması için attılar. O yüzden daha sonra kral yanına çağırdığında Yusuf (a.s) kendisine isnad edilen ihanet suçlamasından beri olduğu ortaya çıkıncaya kadar zindandan çıkmadı. Suçsuz olduğu kesinleşince namusu temiz ve alnı ak olarak çıktı. -Allah'ın salâtları ve selamları üzerine olsun.- Süddî şöyle der: Yusuf (a.s)'ı zindana, hem kadının yaptıklarının haberi insanlar arasında yayılmasın, hem de Yusuf (a.s) beraat ederek kadın rüsvay olmasın diye attılar.

Yusuf (a.s) Zindanda:

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

36. Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: Ben (rüyada) şarap sıktığımı gördüm. Diğeri de: Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver. Çünkü biz seni güzel davranlardan görüyoruz, dedi.

Tefsiri:

Katâde der ki: Yusuf (a.s)'ın zindan arkadaşlarından biri kralın sâkîsi (içki dağıtıcısı), diğeri ise fırıncısıydı. Muhammed b. İshâk: Şarapçının adı Neb-

Scanned with CamScanner

va, diğerinin adı ise Mecles'tir, demiştir. Süddî der ki: Kral onları yiyecek ve içeceğine zehir atmayı planladıklarından şüphelenerek zindana atmıştı. Yusuf (a.s) zindanda; cömertlik, emanet, doğru sözlülük, ağır başlılık, çok ibadet, rüya tabirini bilmek, zindandakilere iyilik etmek, hastalarını ziyaret etmek ve onlara karşı haklarını yerine getirmek ile meşhur olmuştu. Bu iki genç de zindana girince onunla tanışıp biliştiler ve onu çok sevdiler. Ona "Vallahi seni çok sevdik" dediler. Yusuf (a.s) "Allah her şeyinizde size bereket versin. Beni kim severse sevgisinden dolayı bana zarar dokunur. Beni halam sevdi, ondan dolayı buna zarar geldi. Beni babam sevdi, ondan dolayı bana eziyet edildi. Azizin karısı sevdi ve ondan dolayı yine zarar gördüm." dedi. "Vallahi, sevmemek elimizde değil" dediler. Sonra rüya gördüler. Sâkî (içki dağıtıcısı) kendisini içki -yani üzüm- sıkarken gördü. Nitekim İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın kıraatinde "خمراً" (içki) yerinde "عنباً" (üzüm) vardır. Bunu İbn Ebî Hâtim Zeyd b. Vehb'den şöyle rivayet etmiştir: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) bu âyeti "أعصر عنباً" (üzüm sıktığımı gördüm) şeklinde okudu. Dahhâk *"şarap sıktığımı gördüm."* âyetini, "yani üzüm sıktığımı" diye tefsir etmiş ve "Uman'lılar üzüme hamr derler" demiştir. İkrime der ki: Kralın sâkîsi rüyasını şöyle anlattı: "Rüyamda üzüm asması diktim. Bitti ve ondan üzüm salkımları çıktı. Onları sıktım, sonra krala takdim ettim." Yusuf (a.s) şöyle dedi: Zindanda üç gün kalıp çıkacak ve krala içki sunacaksın. Diğeri, yani fırıncı ise *"Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm"* dedi. Alimlerin çoğunluğuna göre meşhur olan zikretmiş olduğumuzdur ki ona göre zindan arkadaşların gerçekten rüya görmüşler ve ona tabirini sormuşlardır. Taberî, senediyle İbrâhim Nehâî'den İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir: Yusuf'un iki arkadaşı bir şey görmemişti. Sadece onu denemek için görmüş gibi yapmışlardı.

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ
ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي ۚ إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ
بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَٰقَ
وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا
وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

Scanned with CamScanner

37. (Yusuf) dedi ki: Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber veririm. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şüphesiz ben Allah'a inanmayan bir kavmin dininden uzaklaştım. Onlar ahireti inkâr edenlerin kendileridir.

38. Atalarım İbrâhim, İshâk ve Ya'kub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

Tefsiri:

Yusuf (a.s) zindan arkadaşlarına kendisinin, uykularında her ne rüya görseler onun tefsirini bildiğini ve gerçekleşmeden önce onu haber verebileceğini söylüyor. Bu sebeple onlara şöyle diyor: *"Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber veririm."* Mücâhid der ki: Yani, geceleyin o gün size hangi yemek verileceğini görseniz vakti gelmeden onu size bildirebilirim. Süddî de böyle demiştir. İbn Ebî Hâtim... İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Bilmiyorum, belki de Yusuf (a.s) bazı işaretlerden sonuç çıkarıyordu. Aslında öyledir. Çünkü ben Allah'ın kitabında onun iki arkadaşına, *"Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber veririm."* dediğini okuyorum. Yusuf (a.s) orada şöyle demek istiyor: Yemeğin tatlı veya acı olmasını işaret yaparak bazı bilgiler verebilirim. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) sonra: "Ona öğretildi de öğrendi" demiştir. Bu garip bir rivâyettir.

Yusuf (a.s) sonra şöyle diyor: Bu ancak Allah'ın (c.c.) bana öğretmesiyledir. Çünkü ben Allah'ı ve ahiret gününü inkar eden, dolayısıyla yeniden yaratılma gününde herhangi bir mükafat veya cezasına dair bir ümidi (ve korkusu) olmayan bir milletten uzak durdum. *"Atalarım İbrâhim, İshâk ve Ya'kub'un dinine uydum."* Yani, küfür ve şirk yolunu bırakıp o peygamberlerin -Allah'ın salâtları ve selamları üzerlerine olsun- yoluna girdim. Hidayet yoluna giren, peygamberlerin yoluna uyan ve sapıkların yolundan yüz çeviren kimsenin hâli böyledir. Çünkü Allah (c.c.) onun kalbini doğruya yönlendirir, ona bilmediklerini öğretir ve hayırda uyulan önder ve doğru yolun davetçisi yapar. *"Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu"* Yani, tek ve eşsiz olan Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığını ikrar ve kabul etmek olan tevhid *"Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır."* Allah (c.c.) onu bize vahy ve emretti, bizim onları tevhide çağırmamızı sağ-

Scanned with CamScanner

ladı. *"Fakat insanların çoğu şükretmezler."* Yani, Allah'ın (c.c.) kendilerine peygamberler gönderme nimetinin kıymetini bilmezler. Bilakis *"...Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık verir ve sonunda kavimlerini helâk yurduna sürüklerler.."* (İbrâhim, 28) İbn Ebî Hâtim'in Atâ'dan naklettiğine göre o şöyle demiştir: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) dedeyi baba gibi görür ve "Vallahi kim isterse onunla Hacer-i Esved'de lanetleşirim. Nitekim Allah (c.c.) Yusuf (a.s)'in şöyle dediğini bildirir: *"Atalarım İbrâhim, İshâk ve Ya'kub'un dinine uydum."* (Kur'ân'daki ifade "آباء (babalarım)'dır).

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّآ أَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَآ أَنْزَلَ اللهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّآ إِيَّاهُ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

39. Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?

40. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Tefsiri:

Yusuf (a.s) sonra gençlere hitap ederek onları tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a (c.c.) ibadet etmeye ve kavimlerinin ondan başka ibadet etmekte oldukları putları bırakmaya davet ederek şöyle buyuruyor: *"Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?"* Ki Allah'ın (c.c.) yüceliğinin gücü ve hükümranlığının büyüklüğü önünde her şey boyun eğmiştir. Sonra onlara ibadet etmelerini ve ilah adıyla anmalarının kendilerinin cehaleti, sonrakilerin öncekilerden devraldıkları ve hiçbir mesnedi bulunmayan bir isimlendirme olduğunu açıklıyor. O yüzden şöyle buyuruyor: *"Allah onlar hakkında herhangi bir delil"* yani hüccet ve burhan *"indirmemiştir."* Sonra hüküm, tasarruf, dileme ve

Scanned with CamScanner

mülkünde hükümranlığın hepsinin Allah'a (c.c.) ait olduğunu, bütün kullarına ancak kendisine ibadet etmelerini emrettiğini açıklıyor. Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"İşte dosdoğru din budur."* Yani, Allah'ın (c.c.) emrettiği, hakkında hüccet ve burhan indirdiği, sevdiği ve razı olduğu dosdoğru din sizleri çağırmakta olduğum Allah'ı birlemek ve amelleri sadece onun için yapmaktır. *"Fakat insanların çoğu bilmezler."* Yani, o yüzden de çoğu müşriktir. *"Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir."* (Yusuf, 103)

İmam Taberî der ki: Yusuf (a.s) başta rüyayı tabir etmeyip bu konuya geçti; çünkü yapacağı tabirin onlardan birinin zararına olduğunu biliyordu. Bu yüzden tekrar tekrar rüyalarının tabirini sormamaları ve konuyu ona getirmemeleri için onları başka bir şeyle meşgul etmek istedi. Onlar o konuya geçtikçe Yusuf (a.s) nasihate döndü. Taberî'nin söylediği pek de isabetli değildir. Çünkü başta onlara rüyanın tabirini anlatacağını vaad etti. Fakat saygı ve tazimle sormalarını, onları tevhide ve İslam'a çağırmak için bir vesile ve sebep edindi. Çünkü onların mizacında iyiyi kabul ve ona kulak verme kabiliyetinin bulunduğunu görmüştü. Bu yüzden onları davet ettikten sonra tekrar sormalarına mahal bırakmadan rüyalarının tabirini anlatmaya başlayarak şöyle dedi:

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّآ أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا ۖ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِن رَّأْسِهِ ۚ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

41. Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyalarınıza gelince), biriniz (daha önce olduğu gibi) efendisine şarap içirecek; diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından (beynini) yiyecekler. Yorumunu sorduğunuz iş (bu şekilde) kesinleşmiştir.

Tefsiri:

"Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyalarınıza gelince), biriniz efendisine şarap içirecek" Bu rüyasında şarap sıkan kişidir. Fakat Yusuf (a.s) üzülmemesi için hangisi olduğunu belirtmemiş diğeriyle birlikte müphem olarak zikretmiştir. *"diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından (beynini) yiyecekler."* O da rüyasında başında ekmek taşıyan kişidir. Sonra onlara mutlaka meydana gelecek

Scanned with CamScanner

hükmü kesinleşmiş bir şey olduğunu söylemiştir. Çünkü rüya tabir edilmedikçe kuşun ayağındadır, tabir edilince düşer. İbrâhim Nehâi'nin rivâyetine göre İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: "Onlar rüyalarını söyleyip Yusuf (a.s) da yorumunu açıklayınca "Hiçbir şey görmedik" dediler. Bunun üzerine Yusuf (a.s) *"Yorumunu sorduğunuz iş kesinleşmiştir."* dedi. Bunu İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan Alkame de rivayet etmiştir. Mücâhid, Abdurrahman b. Zeyd ve başkaları da böyle tefsir etmişlerdir. Özetle, bir kimse asılsız bir rüyayı söyler ve onu tabir ederse bu tabiri onu bağlayıcı olur (ve gerçekleşir). Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[3867] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel'in Muâviye b. Hayde'den naklettiği bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Rüya tabir edilmedikçe bir kuşun ayağındadır. Tabir edilince düşer."*[139]

[3868] Müsned-i Ebû Ya'la'da, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Rüya ilk tabir edenindir."* buyurduğunu rivâyet edilmiştir.[140]

وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: Beni efendinin yanında an. Fakat şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu. Dolayısıyla (Yusuf), birkaç sene daha zindanda kaldı.

Tefsiri:

Yusuf (a.s) onlardan birinin yani sâkînin (içki sunanın) kurtulacağını tahmin edince ona -Allahu a'lem asılacak olanın kendisi olduğunu hissettirmemek için diğerinden gizlice- şöyle dedi: *"Onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: Beni efendinin yanında an"* Yani, benim hikayemi ona anlat. Fakat tenbihte bulunduğu arkadaşı Yusuf (a.s)'ı efendisi krala söylemeyi unuttu. Bu, Yusuf (a.s)'ın zindandan çıkmaması için şeytanın yaptığı tuzaklardandı. Doğrusu da budur *"Fakat şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu."*

139 Hadisin tahrici daha önce geçti.

140 Senedindeki Yezîd b. Eban er-Rakkâşî çok zayıftır. Fakat önceki hadis bunun şahidi olabilir.

Scanned with CamScanner

cümlesinde "ona" zamirinden kasıt Mücâhid, Muhammed b. İshâk ve başkalarının söyledikleri gibi öldürülmekten kurtulan kişidir. Zamirin Yusuf (a.s)'a döndüğü de söylenmiştir. Bunu Taberî İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, İkrime ve başkalarından rivayet etmiştir.

[3869] İmam Taberî burada bir hadis zikreder; İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptığı rivayete göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Yusuf (a.s) o sözü söylemeseydi zindanda o kadar uzun süre kalmazdı. Zira kurtuluşunu Allah'tan başkasında aramıştı."*[141] Bu çok zayıf bir hadistir. Çünkü râvilerden Süfyân b. Veki çok zayıf, diğer râvi İbrâhim b. Yezîd el-Hurzi ise ondan da zayıftır. Bu Hasan-ı Basrî ve Katâde'den mürsel senetlerle rivâyet edilmiştir. Mürsel hadis haddi zatında kabul edilse bile bu mürseller burada kabul edilemez. (Özellikle Hasan-ı Basrî'nin mürselleri çok zayıftır. Konu da bir peygamberin kusuruyla ilgilidir. Asılsız olma ihtimali yüksek olan bu rivâyetin aslı olmaması durumunda, en azından Allah'ın sevgili kulu bir peygamber hakkında asılsız bir iftira yapılmış olur.).

Âyetteki *"birkaç yıl"* ifadesi hakkında Mücâhid ve Katâde: Üç ile dokuz yıl arası, demişlerdir. Vehb b. Münebbih: Eyyûb (a.s) belada yedi yıl ve Yusuf (a.s) zindanda yedi yıl kaldı. Buhtunnasr'ın işkencesi ise yedi yıl sürdü, demiştir. Dahhâk'ın rivayetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) âyet hakkında: On iki yıl kaldı, demiştir. Dahhâk da on dört yıl kaldığını söylemiştir.

Mısır Kralının Rüyası ve Yusuf (a.s)'ın Tabir Etmesi:

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا

141 Münkerdir. Taberî (19322) ve Taberânî (11640) rivayet etmişlerdir. Senedi çok zayıftır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11087): Senedindeki İbrâhim b. Yezîd el-Kureşi el-Mekki metruktur, demiştir. Süfyân b. Veki'in de zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bu Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyeti olarak da rivâyet edilmiştir. Onu İbn Hibbân (6206) rivayet etmiştir. Senedindeki Süfyân b. Veki'nin zayıf olduğunu söylemişlerdir.

Scanned with CamScanner

أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ
بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ
يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ
سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ
﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا
قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ
النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

43. Kral dedi ki: Ben (rüyada) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, benim rüyamı da bana yorumlayınız.

44. (Yorumcular) dediler ki: Bunlar karmakarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilenlerden değiliz.

45. (Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olan, uzun bir zaman sonra (Yusuf'u) hatırlayarak dedi ki: Ben size onun yorumunu haber veririm, beni hemen (zindana) götürün.

46. (Yusuf'un yanına gelerek) Dedi ki: Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi! (Rüyada görülen) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğerleri de kuru olan (başaklar) hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki, insanlara (isabetli yorumunla) dönerim de belki onlar da doğruyu öğrenirler.

47. Yusuf dedi ki: Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekersiniz. Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında (stok edip) bırakınız.

48. Sonra bunun ardından, saklayacaklarınızdan az bir miktar (tohumluk) hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek yedi kıtlık yılı gelecektir.

49. Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki insanlar onda bol bol yağmura kavuşturulacak ve onda sıkıp sağacaklar.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Mısır kralının gördüğü bu rüyayı Allah (c.c.) Yusuf (a.s)'ın zindandan izzet ve ikram görerek çıkmasına sebep olarak takdir buyurdu. Çünkü kral bu rüyayı gördü ve korkuya kapıldı. Rüya ve tabiri hakkında şaşkınlığa düştü ve merak etti. Kahinleri, müneccimleri, devletin ileri gelenlerini ve emirlerini toplayarak onlara gördüğü rüyayı anlattı ve tabirinin ne olduğunu sordu. Onlar ise bilemediler ve bunların "*karmakarışık düşler*" olduğunu söyleyerek özürlerini beyan ettiler. Bu uykunda rüya şeklinde yansıyan sendeki bir karmaşıklık halidir. "*Biz böyle düşlerin yorumunu bilenlerden değiliz.*" Ama tabiri olan sahih bir rüya olsaydı bilirdik. O vakit, zindanda Yusuf (a.s) ile birlikte olan iki gençten Yusuf (a.s)'ın krala kendisinden bahsetmesini tavsiye ettiği ve şeytanın söylemesini unutturduğu genç Yusuf (a.s)'ı hatırladı. "بعد أُمَّةٍ" ifadesi "bir müddet sonra" manasına gelir. Bazıları bunu "بعد أَمَهٍ" okumuşlardır ki onun mânâsı da "unuttuktan sonra"dır. Bu genç krala ve orada bulunanlara şöyle dedi: "*Ben size onun*" yani bu rüyanın "*yorumunu haber veririm, beni hemen*" zindana, Yusuf (a.s)'ın yanına "*gönderin.*" Sanki bundan sonra şu cümle vardır: "Bunun üzerine onu gönderdiler. Yusuf (a.s)'ın yanına gitti ve şöyle dedi:" "*Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi!...*" Genç, Yusuf (a.s)'a kralın gördüğü rüyayı anlattı. O da tavsiye ettiği şeyi unuttuğundan dolayı ona sert davranmadan ve karşılığında zindandan çıkarılmayı şart koşmadan rüyanın tabirini söyledi.

"*Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekersiniz.*" Yani, yedi yıl boyunca durmaksızın yağmur yağar ve bolluk olur. Yusuf (a.s) semiz ineği yıl ile tabir etmiştir. Çünkü meyve ve tahılın elde edildiği toprak onunla sürülür. Rüyadaki yedi başağı da meyve ve tahıl ile açıklamıştır. Sonra onlara o yıllarda ne yapacaklarına dair tavsiyelerde bulunarak şöyle demiştir: "*Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında (stok edip) bırakınız.*" Yani, bu yedi bolluk yıllarında elde ettiğiniz her mahsulü başağında bırakın ki daha uzun süre kalabilsin ve bozulma ihtimalinden daha uzak olsun. Ondan sadece yiyeceğiniz kadar alın ve o da azar azar olsun. Yedi yıllık darlık zamanında faydalanabilmeniz için israf etmeyin. O yıllar bu peş peşe devam eden yedi bolluk yılını izleyen yedi çoraklık ve kıtlık yılıdır. Bu da rüyadaki semiz inekleri yiyen cılız ineklerdir. Çünkü kıtlık yıllarında bolluk yıllarında biriktirdiklerini yiyecekler ki kuru başaklar da bunlardır. Yusuf (a.s) onlara bu yıllarda hiç-

Scanned with CamScanner

bir şey bitmeyeceğini, ektikleri hiçbir şeyden mahsul alamayacaklarını haber vererek şöyle diyor: *Saklayacaklarınızdan az bir miktar (tohumluk) hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek.*" Ardından, uzun süre devam eden kıtlıktan sonra ğays'ın yani yağmurun gönderildiği, ülkede mahsulün alındığı ve insanların adetlerinde sıktıkları zeytinyağı ve benzeri şeylerle şeker ve benzeri şeyleri sıkacakları bir yıl ile müjdeliyor: "*Sonra bunun arkasından bir yıl gelecektir ki, insanlar onda bol bol yağmura kavuşturulacak ve onda sıkıp sağacaklar.*" Hatta bazıları süt sağmanın da buna girdiğini söylemişlerdir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "*Onda sıkacaklar*" Yani, süt sağacaklar.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾

50. (Adam bu yorumu getirince) kral dedi ki: "Onu bana getirin!" Elçi, Yusufa geldiği zaman, (Yusuf) dedi ki: Efendine dön de ona: "Ellerini kesen o kadınların zoru neydi?" diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir.

51. (Kral kadınlara) Dedi ki: Yusuf'un nefsinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi? Kadınlar, Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler. Azizin karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."

Scanned with CamScanner

52. (Yusuf dedi ki): Bu, azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir.

53. (Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan ve esirgeyendir.

Tefsiri:

Yüce Allah'ın burada haber verdiğine göre genç kralın yanına rüyasının beğendiği ve hoşuna giden bir tabiriyle dönünce Yusuf (a.s)'ın üstünlüğünü, ilmini, rüyası hakkında bilgisini, ülkesindeki halkına karşı güzel muamelesini öğrenmiş oldu ve şöyle dedi: *"Onu bana getirin!"* Yani, onu zindandan çıkarıp bana getirin. Elçi Yusuf (a.s)'ın yanına bu talimatla gelince, Yusuf (a.s) kral ve halkı kendisinin suçsuz ve azizin karısının nispet ettiği şeylerden namusunun temiz olduğunu, zindanda haklı bir gerekçe olmaksızın tamamen zulümle ve kasıtlık olarak tutulduğunu kesin bilmeleri için çıkmayı kabul etmedi ve şöyle dedi: *"Efendine dön de ona: Ellerini kesen o kadınların zoru neydi? diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir."* Sünnet-i Nebeviyye'de Yusuf (a.s)'ı bundan dolayı öven, fazilet ve şerefine, yüksek derecesi ve sabrına dikkat çeken hadisler varit olmuştur. -Allah'ın salâtları ve selamları üzerine olsun.-

[3870] Müsned-i Ahmed ile Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Biz şüphe (etme ihtimali)ne İbrâhim (a.s)'dan daha yakınız. Hani o demişti ki: "Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster, demişti. Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı? dedi. İbrâhim: Hayır! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim), dedi."* (Bakara, 260) *Bir de Allah Lût'a (a.s) rahmetini ihsan eylesin. O gerçekten de pek güçlü bir yere sığınıyordu. Ben Yusuf'un kaldığı kadar uzun bir süre hapiste kalmış olsaydım, çağıranın (kralın) çağrısını kabul ederdim."*[142]

[3871] Yine İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"(Yusuf) dedi ki: Efendine*

142 Buhârî, 3372, 4537; Müslim, 151, 238; İbn Mâce, 4026; Ahmed b. Hanbel, 2/326; Taberî, Camiu'l-Beyan, 5974; İbn Hibbân, 6208; Tahâvî, Müşkilü'l-Asar, 326.

Scanned with CamScanner

dön de ona: Ellerini kesen o kadınların zoru neydi? diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir." buyruğu hakkında şöyle buyurdu: *"Ben olsaydım davetini hemen kabul eder ve özür talebinde bulunmazdım."*[143]

[3871] Abdurrezzak, İkrime'den şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah Yusuf'u bağışlar; çünkü ona zayıf ve semiz inekler sorulduğunda, sabır ve keremine hayret ediyorum. Onun yerinde ben olsaydım beni zindandan çıkarmalarını şart koşmadan isteklerini kabul etmezdim. Allah onu bağışlar; çünkü ona elçi geldiğinde ben onun yerinde olsaydım hemen kapıya koşardım. Ama o kendisinden dilenmiş özür olmasını istedi."*[144] Bu mürsel bir rivâyettir.

"(Kral kadınlara) dedi ki: Yusuf'un nefsinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi?" Bu âyet kralın azizin karısının yanında ellerini kesen kadınları huzurunda toplamasını anlatıyor. Kral aslında azizin yani vezirin karısını kastederek kadınların hepsine şöyle seslendi: "Ziyafet gününde *"Yusuf'un nefsinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi?"* yani, haberiniz ve haliniz neydi? (meselenin gerçeği nedir?)" *"Kadınlar, Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler."* Yani, kadınlar krala cevaben "Haşa! Allah için, Yusuf'un suçlanacak hiçbir şeyi yoktu. Vallahi biz onun hakkında hiçbir kötülük bilmiyoruz." dediler. O vakit *"Azizin karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve bir çok ilim erbabı buradaki "حَصْحَصَ الحَقُّ" ifadesini "gerçek belli oldu, ortaya çıktı, göründü" diye tefsir etmişlerdir. *"Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."* Yani, Yusuf (kapıda kocasıyla karşılaştıklarında): *"Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi."* (Yusuf, 26) derken doğru söylemiştir.

"Bu, azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir." Yani, bunu aleyhime olmasına rağmen itiraf etmemin sebebi kocamın, benim ona gerçekte ihanet etmediğimi ve büyük yasağın gerçekleşmediğini bilmesi içindir. Sade-

143 Ahmed b. Hanbel, 835, 2/389. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (7/40) şöyle der: Bunu İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Senedinde İbn Amr vardır. Onun rivâyetleri hasendir.

144 Mürseldir. Fakat bundan önceki bunun şahididir.

Scanned with CamScanner

ce, bu gençten bir kez murad istedim, o da kabul etmedi. Bu yüzden benim o fiili yapmamış olduğumu bilmesi için itiraf ediyorum.

"(Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder" Kadın diyor ki: ben kendimi hatasız biri saymıyorum. Çünkü nefis kötülükleri arzu eder. Ondan murad almak istemem de bundandı; çünkü nefis kötülüğü çok emredicidir. *"Rabbim merhamet etmiş başka."* Yani, Allah'ın koruyup muhafaza ettiği başka. *"Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."* Bu tefsir hem kıssanın bağlamı bakımından hem de sözlerin ifade ettikleri mânâlar açısından en meşhur ve en uygun bir tefsirdir. Bunu Maverdi tefsirinde nakletmiş, İmam ve Allâme Ebû Abbâs İbn Teymiyye (rh.a.) bunu desteklemek üzere müstakil bir kitap kaleme almıştır.

"Bu onun yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir." cümlesinden itibaren iki âyetteki ifadelerin Yusuf (a.s)'ın sözü olduğu da söylenmiştir. Buna göre mânâ şöyledir: *"Bu"* Elçiyi geri çevirmem, kralın benim suçsuz olduğumu bilmesi ve *"onun"* yani azizin, *"yokluğunda"* karısı hakkında *"ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir."* Taberî ve İbn Ebî Hâtim sadece bunu zikretmişler, başka bir görüşe değinmemişlerdir. Taberî, İkrime'den İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: Kral kadınları topladığında "Siz Yusuf'tan murad almak istediniz mi?" dedi. *"Kadınlar, Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler. Azizin karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."* Yusuf dedi ki: *"Bu, azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir."* O sıra Cebrâil (a.s) Yusuf (a.s)'a "Düşündüğünü düşündüğün gün de mi?" deyince Yusuf (a.s) şöyle dedi: *"Nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı derecede kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."* Mücâhid, Said b. Cübeyr, İkrime, İbn Ebî Hüzeyl, Dahhâk, Hasan-ı Basrî, Katâde ve Süddî de böyle demişlerdir. Ancak birinci görüş daha kuvvetli ve daha açıktır. Çünkü sözün akışının tamamı azizin karısının kral huzurunda söylediklerindendir. Yusuf (a.s) orada değildi, bilakis kral onu sonra getirtmişti.

Scanned with CamScanner

Yusuf (a.s) Mısır'ın Maliye Bakanı Oluyor:

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِۦٓ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهُۥ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَآئِنِ الْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾

54. Kral dedi ki: "Bana getirin de onu has adamım yapayım. Onunla konuşunca: Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin" dedi.

55. "Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben (onları) çok iyi korurum ve bu işi bilirim" dedi.

Tefsiri:

Yüce Allah Yusuf (a.s)'ın suçsuz ve kendisine isnad edilen ithamlardan temiz olduğu ortaya çıkınca kralın şöyle dediğini haber veriyor: "Bana getirin de onu has adamım yapayım." Yani bana çok yakın adamlarımdan ve danışmanlarımdan yapayım. "Onunla konuşunca" Yani, kral onunla konuşup tanıyınca, üstün özellik ve meziyetlerini görünce, ondaki yaradılış ve huy güzelliğini ve kemalini anlayınca ona şöyle dedi: "Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin." Sen bizim katımızda hep yüksek ve güvenilir bir konumda olacaksın. Bunun üzerine Yusuf (a.s) şöyle dedi: "Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben (onları) çok iyi korurum ve bu işi bilirim" Yusuf (a.s) bu sözüyle kendisini övmüştür. Tanınmaması durumunda kişinin kendisini övmesi caizdir. Çünkü bu bir ihtiyaçtır. Yusuf (a.s) kendisinin iyi bir koruyucu olduğunu, yani güvenilir bir haznedar ve başına geçeceği işte bilgili ve basiretli olduğunu söyledi. Şeybe b. Neame şöyle der: "Yani, bana emanet edilen malı korurum ve kıtlık yıllarını bilirim." Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Yusuf (a.s) iş talebinde bulunmuştur; çünkü onu yapmaya gücünün yeteceğini bilmekteydi ve bunda insanlar için de faydalar vardı. Mahsüllerin bir araya toplanıldığı yer demek olan Toprak mahsülleri hazinesinin başına getirilmeyi ise önlerinde onlara bahsettiği kıtlık yılları olduğundan mallarda onlar için en ihtiyatlı, en faydalı ve en isabetli tasarrufta bulunmak için istedi. Onun bu talebi gerçekten arzu edilerek, ona izzet ve ikramla kabul edilmişti. Bu yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor:

Scanned with CamScanner

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ ۚ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ ۚ نُصِيبُ
بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ
خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

56. Ve böylece Yusuf'a orada dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verdik. Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların mükâfatını zayi etmeyiz.

57. İman edip de (kötülüklerden) sakınanlar için ahiret mükâfatı daha hayırlıdır.

Tefsiri:

"Ve böylece Yusuf'a orada" Yani, Mısır ülkesinde *"dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verdik"* Süddî ve Abdurrahman b. Zeyd şöyle derler: Orada dilediği şekilde tasarrufta bulunmak üzere. İmam Taberî der ki: Darlık, hapis ve esirlikten sonra dilediği bir ev-yurt edinmek üzere. *"Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların mükâfatını zayi etmeyiz."* Yusuf (a.s)'ın da kardeşlerinin eziyetlerine sabrının da azizin karısı sebebiyle zindana atılmaya sabrının da mükafatını zayi etmeyiz. O yüzden yüce Allah bunların ardından ona selamet, yardım ve desteğini vermiştir. *"Ve güzel davrananların mükâfatını zayi etmeyiz. İman edip de (kötülüklerden) sakınanlar için ahiret mükâfatı daha hayırlıdır."* Allah (c.c.) peygamberi Yusuf (a.s) için ahirette hazırladığı mükafatın dünyada kendisine verilen tasarruf ve nüfuzdan daha büyük, daha çok ve daha değerli olduğunu bildiriyor. Nitekim Allah (c.c.) Süleyman (a.s) hakkında şöyle buyurur: *"'İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut; hesapsızdır' dedik. Doğrusu onun, bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır."* (Sâd, 39-40)

Mısır kralı Reyyan b. Velid Yusuf (a.s)'ı Mısır'da onu satın alan ve karısı Yusuf (a.s)'dan murad almak isteyenin yerine vezir olarak atadı. Kral Yusuf (a.s)'ın eliyle müslüman oldu. Bunu Mücâhid demiştir. Muhammed b. İshâk der ki: Yusuf (a.s) krala *"Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben (onları) çok iyi korurum ve bu işi bilirim"* deyince Kral: "Tamam, öyle yapıyorum." dedi. Söylendiğine göre onu İtfir'in görevine getirip İtfir'i görevinden aldı. Yüce Allah *"Ve böylece Yusuf'a orada dilediği gibi hareket etmek üzere*

Scanned with CamScanner

ülke içinde yetki verdik. Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların mükâfatını zayi etmeyiz." (Yusuf, 6) buyurur. Muhammed b. İshâk der ki: "Bana anlatıldığına göre -Doğrusunu en iyi Allah bilir- İtfir o günlerde öldü ve kral Reyyan b. Velid, Yusuf'u İtfir'in karısı Rail ile evlendirdi. Rail yanına girdiğinde Yusuf (a.s) "Bu senin istediğinden daha iyi değil mi?" dedi. Söylediklerine göre o da şöyle cevap verdi: "Ey sıddık! Beni ayıplama. Gördüğün gibi ben güzel ve alımlı, mal mülk ve dünya nimetleri içinde bulunan bir kadındım. Kocam kadınlara yaklaşmıyordu. Seni de Allah (c.c.) şu gördüğün boy pos ve güzellikte yaratmıştı." Söylediklerine göre Yusuf (a.s) onu bakire buldu. Kadın ona iki oğlan yani Efrâhim ile Mişa'yı doğurdu. Efrâhim'in Yuşa' b. Nun'un babası olan Nun adında oğlu ile Eyyûb (a.s)'ın karısı olan Rahmet oldu. Fudayl b. İyâz der ki: Aziz'in karısı bir yol üzerindeyken oradan Yusuf (a.s) geçti. Kadın şöyle demiş: Allah'a itaati sebebiyle köleleri krallar, Allah'a isyanları sebebiyle kralları da köleler yapan Allah'a hamdolsun.

Kardeşlerinin İlk Gelişi:

وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾
وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي
أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ
لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ
﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا
إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

58. Yusuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler, (Yusuf) onları tanıdı, onlar onu tanımıyorlardı.

59. (Yusuf) onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: "Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim.

60. Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek (erzak) yoktur, bana hiç yaklaşmayın!

Scanned with CamScanner

61. Dediler ki: "Onu babasından istemeye çalışacağız, kuşkusuz bunu yapacağız."

62. (Yusuf) Emrindeki gençlere dedi ki: "Sermayelerini yüklerinin içine koyun. Olur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki geri gelirler."

Tefsiri:

Süddî, Muhammed b. İshâk ve başka müfessirlerin zikrettiklerine göre Yusuf (a.s)'ın kardeşlerinin Mısır'a gitmelerinin sebebi şuydu: Yusuf (a.s) Mısır'da bakanlık makamına oturduktan sonra yedi bolluk yılı geçmiş, ardından kuraklık yılları gelmiş ve kuraklık Mısır'ın tamamını kaplayıp Yakup (a.s) ile oğullarının bulundukları Kenan beldelerine kadar varmıştı. O vakit Yusuf (a.s) insanların mahsüllerinde ihtiyatlı davranmış, en güzel şekilde toplamıştı. Böylece bundan büyük miktarda mal ve çok sayıda dev depolar meydana gelmişti. Bu kez yanına muhtelif ülkelerden ve beldelerden insanlar gelmeye başlamıştı. İnsanlar kendilerine ve ailelerine mal almak için geliyorlardı. Yusuf (a.s) her bir kişiye yılda bir deve yükünden fazla yiyecek vermiyordu. Ellerindeki insanlara yetsin diye Yusuf (a.s) karnını doyurmuyor, o ve kral ile askerler her gün sadece gün ortasında bir öğün yiyorlardı. O Allah'ın (c.c.) Mısır'lılara bir rahmetiydi. Bazı müfessirlerin söyledikleri "insanlara ilk yıl parayla, ikinci yıl mal karşılığında, üçüncü yıl şunun ve dördüncü yıl şunun mukabilinde, sahip oldukları her şeyi aldıktan sonra da kendileri ve çocukları karşılığında sattığı, sonra onları azad edip mallarını iade ettiği"ne dair rivâyetlerin doğruluğunu Allah bilir. Bunlar doğrulanamaz ve yalanlanamaz İsrâiliyat rivâyetlerdendir.

Burada anlatılmakta olan olay şudur. Yiyecek için gelenler arasında babalarının emriyle gelen Yusuf (a.s)'ın kardeşleri de vardı. Bunlar Mısır azizinin insanlara para karşılığında yiyecek verdiğini duymuşlardı. Yanlarına onunla yiyecek alacakları bir miktar para alıp on kişi olarak binitleriyle yola çıktılar. Yakup (a.s) Yusuf (a.s)'ın öz kardeşi Bünyamin'i yanında tuttu. O Yusuf (a.s)'dan sonra en çok sevdiği evladıydı. Azamet ve heybetiyle oturan Yusuf (a.s)'ın huzuruna çıktıklarında Yusuf (a.s) onları görünce tanıdı *"Onlar onu tanımıyorlardı"* Çünkü ondan yeni yetişmekte olan küçük çocukken ayrılmışlardı. Kervana satarken nereye götüreceklerini öğrenmemişlerdi. Onun böyle bir noktaya gelebileceğini tahmin de etmiyorlardı. Bu sebeplerden dolayı onu

Scanned with CamScanner

tanıyamadılar. Yusuf (a.s) ise onları tanıdı. Süddî ve başkalarının anlattıklarına göre Yusuf (a.s) onlarla konuşmaya başladı. Onları tanımıyormuşçasına "Sizi ülkeme getiren sebep nedir?" dedi. "Ey aziz! Biz yiyecek için geldik." dediler. "Siz sanki casuslarsınız" dedi. "Hâşâ, nasıl olur?" dediler. "Hangi ülkedensiniz?" dedi. "Kenan beldesindeniz. Babamız da Allah'ın peygamberi Yakup'tur" dediler. "Onun sizden başka evlatları var mıdır?" dedi. "Evet. Biz on iki kardeştik. En küçüğümüz çölde ölüp gitti. Babasına hepimizden daha sevimliydi. Geride öz kardeşi kaldı ve babamız da teselli bulmak için onu yanında alıkoydu." dedi. Yusuf (a.s) onların misafir edilmelerini ve ikramda bulunulmalarını emretti.

"(Yusuf) onların yüklerini hazırlayınca" Yani, yiyeceklerini eksiksiz verip yüklerini hazır hale getirince onlara "Söylediklerinizin hususunda doğru olduğunuzu bilmem için bana bahsettiğiniz o kardeşinizi getirin" dedi. Onları geri gelmeye teşvik ederek: *"Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim."* dedi. Sonra tehdit ederek şöyle dedi: *"Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek (erzak) yoktur"* Yani, bir daha gelmeyin. Çünkü bende size verecek bir yiyecek yoktur. *"Bana hiç yaklaşmayın!"*

"Dediler ki: Onu babasından istemeye çalışacağız, kuşkusuz bunu yapacağız." Yani, doğru olduğumuzu bilmen için onu getirmede mümkün olan her vesileye başvurarak ve hiçbir gayretimizi esirgemeyerek onu buraya getirmek için çok çabalayacağız. Süddî, kardeşlerini getirmeleri için Yusuf (a.s)'ın onlardan rehinler aldığını söylemiştir. Fakat bu pek isabetli değildir. Çünkü Yusuf (a.s) onların geri dönmelerini aşırı arzuladığından dolayı onlara ihsanda bulunmuş ve onlara gelme arzusu oluşacak şekilde davranmıştır. *"(Yusuf) emrindeki gençlere dedi ki:* "Onlara hissettirmeden *"sermayelerini"* yani alacakları yiyeceklerin bedeli olarak getirdikleri eşyalarını *"yüklerinin"* eşyalarının *"içine koyun. Olur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki geri gelirler."* Kimine göre, Yusuf (a.s) ikinci kez yiyecek almak için geldiklerinde getirebilecekleri sermayelerinin olmamasından korktuğu için böyle yapmıştır. Kimine göre babasından ve kardeşlerinden yiyeceklerinin bedelini almayı çirkin bulduğundan böyle yapmıştır. Kimine göre ise onların eşyanın bedelini yüklerinde bulunca (onu teslim etmek üzere) geri dönmelerini sağlamak için yapmıştı. Çünkü böyle yapacaklarını biliyordu. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

فَلَمَّا رَجَعُوٓا إِلَىٰٓ أَبِيهِمْ قَالُوا يَٰٓأَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَآ أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَآ أَمِنتُكُمْ عَلَىٰٓ أَخِيهِ مِن قَبْلُ ۖ فَٱللَّهُ خَيْرٌ حَٰفِظًا ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّٰحِمِينَ ﴿٦٤﴾

63. Babalarına döndüklerinde dediler ki: Ey babamız! Erzak bize yasaklandı. Kardeşimizi (Bünyamin'i) bizimle beraber gönder de (onun sayesinde) erzakımızı alalım. Biz onu mutlaka koruyacağız.

64. Yakûb dedi ki: Daha önce kardeşiniz (Yusuf) hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! (Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum). Ama Allah, koruyucuların en hayırlısıdır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.

Tefsiri:

Yüce Allah Yusuf (a.s)'ın kardeşlerinin babalarının yanına döndüklerinde aralarında geçen konuşmayı aktarıyor: *"Dediler ki: Ey babamız! Erzak bize yasaklandı."* Yani, eğer bizimle birlikte Bünyamin'i göndermezsen bundan sonra bize erzak verilmeyecek. Onun için *"Kardeşimizi bizimle beraber gönder de erzakımızı alalım."* Bazıları "نَكْتَلْ" (erzakımızı alalım) yerine "يَكْتَلْ" (Bünyamin erzakını alsın) şeklinde okumuşlardır. *"Biz onu mutlaka koruyacağız."* Yani, onun hakkında korkma; sana geri gelecek. Onlar babalarına Yusuf (a.s) hakkında da şöyle demişlerdi: *"Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yesin (içsin), oynasın. Biz onu mutlaka koruruz."* (Yusuf, 12) Bu yüzden babaları bu defa şöyle dedi: *"Daha önce kardeşiniz (Yusuf) hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim!"* Yani, buna da daha önce kardeşine yaptığınız gibi mi yapacaksınız? Elimden alıp götürecek ve onunla arama girip birbirimizden ayıracak mısınız? *"Ama Allah, koruyucu olarak"* Bazıları "حافظاً" (koruyucu olarak) değil "حِفْظاً" (koruma bakımından) okumuşlardır. *"en hayırlıdır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir."* Yani, O (c.c.) bana merhametlilerin en merhametlisidir. Yaşlılığıma, güçsüzlüğüme ve evlat acısına yanmama acıyacaktır. Allah'tan onu bana geri getirmesini, şu perişanlığımı giderip halimi düzeltmesini umarım. Şüphesiz o merhametlilerin en merhametlisidir.

Scanned with CamScanner

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ۖ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي ۖ هَٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ۖ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ۖ ذَٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ۖ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾

65. Eşyalarını açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: "Ey babamız! Daha ne istiyoruz. İşte sermâyemiz de bize geri verilmiş. (Onunla yine) ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu (seferki aldığımız) az bir miktardır."

66. (Yakûb) Dedi ki: "Kuşatılmanız (ve çaresiz kalma durumunuz) hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermedikçe onu sizinle beraber göndermem!" Ona (istediği şekilde) teminatlarını verdiklerinde dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir.

Tefsiri:

Allah (c.c.) buyuruyor ki: Yusuf (a.s)'ın kardeşleri eşyalarını açtıklarında yiyeceklerin bedeli olarak götürdükleri malların kendilerine geri iade edilmiş olduğunu gördüler ki bu Yusuf (a.s)'ın uşaklarına onların yüklerine koymalarını emrettiği mal idi. *"Dediler ki: "Ey babamız! Daha ne istiyoruz. İşte sermâyemiz de bize geri verilmiş."* Yani -Katâde'nin dediği gibi- Bundan öte daha ne isteyelim? Hem yiyeceklerin bedeli olarak verdiğimiz şeyler iade edilmiş, hem de yiyecek eksiksiz miktarda verilmiş. *"ailemize yiyecek getiririz"* Yani, kardeşimizi bizimle gönderirsen ailelerimize yiyecek getiririz. *"kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız."* Çünkü Yusuf (a.s) her bir kişiye bir deve yükü veriyordu. Mücâhid bunu "bir merkep yükü" diye tefsir etmiş ve "Nitekim bazı lehçelerde merkebe "بعير" denilir." demiştir. Mücâhid böyle diyor. *"Çünkü bu az bir miktardır."* Bu cümle, sözün tamamlanması ve güzelleştirilmesi kabilindendir. Yani, getirmiş oldukları yiyecek kardeşlerinin buna denk miktarda alacağı yiyeceğe kıyasla azdır.

Scanned with CamScanner

"(Yakûb) dedi ki: Kuşatılmanız hariç" Yani, hepiniz mağlup olup onu kurtarmaya gücünüzün yetmemesi hariç *"onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermedikçe"* yemin ederek sözler ve ahitler vermedikçe *"onu sizinle beraber göndermem!" Ona (istediği şekilde) teminatlarını verdiklerinde"*, verdikleri bu söz ve ahitleri onlara tekit ettirerek *"dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir"* İbn İshâk der ki: Yakup (a.s) bunu yaptı; çünkü zorunlu ihtiyaçları olan erzak için onları göndermek zorundaydı. Dolayısıyla Bünyamin'i onlarla gönderdi.

Kardeşlerin İkinci Defa Bünyamin'le Birlikte Gelişi ve Kardeşini Alıkoyması:

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ۖ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۖ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ ۚ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا ۚ وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

67. Sonra şöyle dedi: Oğullarım! (Şehre) hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir. (Onun için) ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar.

68. Babalarının kendilerine emrettiği yerden (çeşitli kapılardan) girdiler (onun emrini yerine getirdiler.) (Fakat bu tedbir) Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı; ancak Ya'kub içindeki bir dileği açığa vurmuş oldu. Şüphesiz o kendisine öğrettiğimiz için ilim sahibiydi. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Tefsiri:

Yüce Allah Yakup (a.s)'dan bahsederek oğullarını kardeşleri Bünyamin'le birlikte Mısır'a gitmek üzere hazırladığında şehre hepsinin topluca bir kapıdan girmemesini, farklı farklı kapılardan girmelerini emrettiğini haber veriyor.

Scanned with CamScanner

Çünkü Yakup (a.s) İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Muhammed b. Ka'b, Mücâhid, Dahhâk, Katâde, Süddî ve daha bir çok kişinin söylediği gibi, Yakup (a.s) onlara göz değmesinden korkuyordu. Çünkü güzel, yakışıklı ve boylu poslu idiler ve bu yüzden onlara insanların nazar etmesinden korkuyordu. Çünkü nazar haktır, atlıyı atından yere indirir. İbn Ebî Hâtim'in İbrâhim Nehâi'den naklettiğine göre ise o *"ayrı ayrı kapılardan girin."* buyruğu hakkında: "Çünkü kardeşleriyle bu kapılardan birinde karşılaşacaklarını bilmişti." demiştir. *"Ama Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi sizden savamam."* Yani, bu sakınma Allah'ın kader ve kazasını geri çevirmez. Zira Allah (c.c.) bir şey dilerse ona karşı gelinemez ve engel olunamaz. *"Hüküm Allah'tan başkasının değildir. (Onun için) ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar. Babalarının kendilerine emrettiği yerden (çeşitli kapılardan) girdiklerinde (onun emrini yerine getirdiler.) (Fakat bu tedbir) Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı; ancak Ya'kup içindeki bir dileği"* ki o nazarı oğullarından def etme arzusuydu *"açığa vurmuş oldu. Şüphesiz kendisine öğrettiğimiz için ilim sahibiydi."* Süfyân-ı Sevrî bunu: İlmiyle amel ederdi, Taberî ise: "Kendisine öğrettiğimizden dolayı bilgi sahibiydi." diye tefsir etmiştir.

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

69. Yusuf'un yanına girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı ve "Bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme" dedi.

Tefsiri:

Yüce Allah Yusuf (a.s)'ın kardeşlerinden bahsederek onun huzuruna öz kardeşi Bünyamin'le birlikte girdiklerinde onları özel konuklama ve ikram bölmesine alarak onları iyilik, ihsan ve ikramlara boğdu. (Bir ara) Kardeşi Bünyamin'le baş başa kalarak kendisinin durumundan, başına gelenlerden bahsetti ve onun kardeşi olduğunu söyledi. "Bana yaptıklarından dolayı üzülme" dedi. Bu hususu onlardan gizlemesini, onu haberdar ettiği onun kardeşi olduğu hakikatinden haberdar etmemesini bunu onlardan gizlemesini emretti. İzzet, tazim ve ikram içinde yanında kalması için bir hile kuracağı hususunda onunla anlaştı.

Scanned with CamScanner

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾

70. (Yusuf) Onların yükünü hazırladığı zaman maşrabayı kardeşinin yükü içine koydu! (Kafile hareket ettikten) Sonra bir tellal: "Ey kafile! Siz hırsızsınız!" diye seslendi.

71. (Yusuf'un kardeşleri) onlara dönerek: "Ne arıyorsunuz?" dediler.

72. Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var dediler. (İçlerinden biri:) Ben buna kefilim, dedi.

Tefsiri:

Yusuf (a.s) onların hazırlıklarını yaptırıp yiyeceklerini develerine yüklettikten sonra uşaklarından birine maşrabayı yüklerine koymasını emretti. Çoğunluğa göre o gümüş bir kaptı.

Bazıları ise altın kap idi, demiştir ki mesela İbn Zeyd böyle demiştir. Yusuf (a.s) onunla su içerdi ve o vakit yiyeceğin az olması sebebiyle insanlara yiyeceklerini onunla ölçüp veriyordu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Katâde, Dahhâk, Abdurrahman b. Zeyd böyle demişlerdir. Şu'be, Said b. Cübeyr'den İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kralın su kabı gümüştendi ve maşraba gibiydi. Cahiliye devrinde Abbâs'ın (radıyallâhu anh) da böyle bir maşrabası vardı." Onu hiç kimse hissetmeden Bünyamin'in eşyasına koydu. Sonra onların arasından bir tellal: *"Ey kafile! Siz hırsızsınız! diye seslendi. (Yusuf'un kardeşleri) onlara dönerek: Ne arıyorsunuz?" dediler.*

"Kralın su kabını" yani ölçmede kullandığı maşrabasını *"arıyoruz; onu getirene bir deve yükü var, dediler."* Bu bir şeye mukabil (mükafat vs. olarak) bir ücret belirlemek demek olan "Ceâle" kabilindendir. *"(İçlerinden biri:) Ben buna kefilim."* dedi. Bu da garanti verme ve kefalet kabilindendir.

Scanned with CamScanner

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُم مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

73. "Allah'a andolsun ki, bizim yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Biz hırsız da değiliz" dediler.

74. (Yusuf'un adamları) Dediler ki: "Peki, siz yalancıysanız bunun cezası nedir?"

75. "Onun cezası, kayıp eşya kimin yükünde bulunursa işte o (şahsa el koymak) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız" dediler.

76. Bunun üzerine Yusuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini (aramaya) başladı. Sonra da onu, kardeşinin yükünden çıkarttı. İşte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi hariç. Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz. Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.

Tefsiri:

Yusuf (a.s)'ın uşakları onun kardeşlerini hırsızlıkla suçlayınca onlar şöyle dediler: *"Allah'a andolsun ki, bizim yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz."* Yani, bizi tanıdığınızdan beri burada bozgunculuk yapmaya gelmediğimizi kesin ve kat'i bir şekilde öğrenmiş bulunmaktasınız. Çünkü onlarda güzel bir ahlaka tanık olmuşlardı. *"Biz hırsız da değiliz."* Bizim mizaç ve tabiatımız da bunu gerektirir. Bunun üzerine uşaklar onlara şöyle dediler: *"Peki, siz yalancıysanız bunun cezası nedir?"* Yani, hırsız aranızda ise onun cezası nedir? Eğer sizden onu almış birini yakalarsak onun cezası ne olacaktır? *"Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o (şahsa el koymak) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız" dediler."* İbrâhim

Scanned with CamScanner

(a.s)'ın şeriatında hüküm böyleydi; hırsız malını çaldığı kimseye teslim edilirdi. Yusuf (a.s)'ın istediği de buydu. O yüzden *"kardeşinin yükünden önce onların yüklerini (aramaya) başladı."* Yani, göstermelik olarak önce onları aradı *"Sonra da onu, kardeşinin yükünden çıkarttı."* Böylece Bünyamin'i onlardan, itiraflarının ve kendileri bir hükme bağlamalarının gereği olarak, inançlarında olan kuralın gereği olarak çıkardı.

O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"İşte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı."* Bu Allah'ın (c.c.) sevdiği ve razı olduğu bir kasıtla yapılan güzel bir hiledir. Çünkü onda hikmet ve elde edilmek istenen maslahat vardı.

"İşte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı." Yani, Mısır kralının kanunlarına göre onu alamazdı. Dahhâk ve başkaları böyle demişlerdir. Allah (c.c.) ona kardeşlerinin kendilerini o hükme bağlamalarını lutfetti. Yusuf (a.s) onların şeriatında bunu biliyordu. O yüzden yüce Allah onu överek şöyle buyuruyor: *"Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"...Ta ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin."* (Mücâdele, 11) Allah (c.c.) sonra şöyle buyuruyor: *"Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır."* Hasan-ı Basrî der ki: Her bilen birinin üstünde mutlaka başka bir bilen vardır ve bu Allah'a varıncaya kadar devam eder (O'nun üstünde bilen ise yoktur). Abdurrezzak da Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın yanındaydık. Garip ve hoş bir şey söyledi. Bir adam bundan çok hoşlandı ve "Elhamdulillah. *"her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır."* dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Ne kötü bir şey söyledin. Allah her şeyi bilendir ve her bilenin üstündedir. Aynı şekilde İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakledilmiştir: *"her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır."* Filan filandan daha bilgili, o diğerinden daha bilgilidir. Allah (c.c.) ise her bilenin üstündedir. İkrime de böyle demiştir. Katâde şöyle der: *"Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır."* ve bu Allah'a (c.c.) varana kadar böyle devam eder. Bilgi ilk ondan başladı. Bilenler ondan öğrendiler. Bilgi sonunda yine O'na döner. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) bu âyeti "ذي عِلْمٍ" (bilgi sahibi) değil "عليمٍ" (bilen) okumuştur.

Scanned with CamScanner

قَالُوٓا۟ إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُۥ مِن قَبْلُ ۚ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهِۦ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ ۚ قَالَ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا ۖ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

77. (Kardeşleri) dediler ki: "Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı. (Kendi kendine) Dedi ki: "Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir."

Tefsiri:

Yusuf (a.s)'ın kardeşleri maşrabanın Bünyamin'in eşyalarının arasından çıkarıldığını görünce *"Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı."* dediler. Azize kendilerinin onun gibi olmadıklarını gösterme çalışıyor, bunun daha önce bir kardeşinin yani Yusuf'un yaptığı gibi bir fiil olduğunu söylüyorlardı. Said b. Cübeyr, Katâde'den şöyle nakleder: "Yusuf (a.s) annesinden dedesinin putunu çalıp kırmıştı. Muhammed b. İshâk, Mücâhid'den şöyle nakleder: Bana ulaşan bilgiye göre Yusuf (a.s)'ın başına ilk belayı İshâk (a.s)'ın kızı olan halası getirmişti. Halası İshâk (a.s)'ın en büyük çocuğuydu ve babası İshâk'ın kuşağı ona kalmıştı. Çünkü o dönemde miras yaş büyüklüğüne göre dağıtılırdı. Onu korumayı üstlenen kimsenin malı olur ve bu konuda karşı konulmaz ve onun hakkında dilediğini yapardı. Yakup (a.s)'ın oğlu Yusuf doğunca ona halası baktı. Ona kendi çocuğu gibi alıştı ve sevdi. Öyle ki hiç kimse hiçbir şeyi onun Yusuf'u sevdiği kadar sevmemişti. Biraz büyüdüğünde (on yaşlarına geldiğinde) Yakup (a.s)'ın gönlüne Yusuf (a.s)'ın sevgisi düştü ve yanına geldi. "Ey kızkardeşciğim! Yusuf'u artık bana ver. Vallahi ondan bir an olsun uzak kalamıyorum." dedi. Kadın: "Vallahi ben onu bırakmam" dedi. Sonra "Bana birkaç gün bırak da ona bakayım ve ona olan özlemimi dindireyim. Belki bu benim hüznümü giderir." veya buna benzer bir şey söyledi. Yakup (a.s) yanından çıkınca İshâk (a.s)'ın kuşağını alarak Yusuf (a.s)'ın elbiselerinin altından beline sardı. Sonra "İshâk (a.s)'ın kuşağını kaybettim. Bir bakın; onu kim almış" dedi. Sonra "Ey ev ahalisi, elbiselerinizi çıkarın" dedi. Çıkardıklarında kuşağı Yusuf (a.s)'ın belinde buldu. "Vallahi Yusuf benim malım. Onda dilediğimi yaparım" dedi. Yakup (a.s) geldiğinde olanları ona haber verdi. Yakup (a.s): "İşte o ve sen. Durum böyle ise o senin malındır ve ben bir şey yapamam" dedi. Yusuf (a.s)'ı yanında

Scanned with CamScanner

tuttu ve ölene kadar Yakup (a.s) oğluna dair hiçbir şey yapamadı. Mücâhid der ki: İşte Yusuf (a.s) kardeşine yaptığını yaptığında kardeşlerinin *"Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı."* sözlerinden kastettikleri bu olaydır.

"Yusuf bunu" yani birazdan gelecek cümleyi *"içinde sakladı, onlara açmadı."* Ki o şu cümledir: *"Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı"* söylediğinizi *"çok iyi bilir."* Yusuf (a.s) bunu içinde sakladı ve açığa vurmadı. Bu zahir isim gelmeden zamirinin gelmesi kabilinden olup Arapçada yaygındır. Örneğin şair şöyle der:

جَزَى بَنُوه أَبا الغَيْلانِ عن كِبَرٍ وحُسْنِ فِعْلٍ كما يُجْزَى سِنِمَّارُ

Yaşlılığına rağmen ve güzel fiilerine mukabil oğulları.

Ebû Ğaylan'a Sinimmar mükafatı verdiler.[145]

Bunun Kur'ân ve hadis ile nesirleri, hikayeleri ve şiirleriyle Arap Edebiyatı'nda çok örnekleri vardır. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın, *"Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı."* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: Yusuf (a.s) içinde *"Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir."* sözünü gizledi.

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ ۖ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

78. Dediler ki: "Ey aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizim birimizi alıkoy. Zira biz seni, iyilik edenlerden görüyoruz."

79. Dedi ki: "Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, o takdirde biz gerçekten zalimler oluruz!"

145 Sinimmar adında biri bir dostuna ev yapar. O da başkasına da ev yapmasın diye Sinimmar'ı damdan düşürüp öldürür. Bundan sonra "Sinimmar'a mükafat türünden mükafat" sözü Araplarda iyiliğe kötülükle karşılık vermede mesel olarak kalır. Bk. Sealebi, Simaru'l-Kulub, 1/67 (Çevirmenin notu).

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

İtiraflan gereği Bünyamin'in alıkonması ve Yusuf (a.s)'ın yanında bırakılması kesinleşince kardeşleri Yusuf (a.s)'ı güzel sözlerle razı etmeye ve gönlünü yumuşatmaya çalışarak *"Dediler ki: "Ey aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var."* Yani, onu çok seviyor ve kaybettiği oğlunun yerine onunla teselli oluyor. *"Onun yerine bizim birimizi alıkoy."* Ona bedel olarak yanında tutmak için bizden birini al. *"Zira biz seni, iyilik edenlerden"* İyiliğe yatkın, insaflı ve adil kimselerden *"görüyoruz."*

"Dedi ki:" sizin sözünüze ve itirafınıza göre *"Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, o takdirde"* yani, suçluya karşılık suçsuzu alacak olursak *"biz gerçekten zalimler oluruz!"*

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ
أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ ۚ فَلَنْ أَبْرَحَ
الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ
﴿٨٠﴾ ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۖ وَمَا شَهِدْنَا
إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا
فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا ۖ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

80. Ondan ümitlerini kesince, (meseleyi) gizli görüşmek üzere ayrılıp (bir kenara) çekildiler. Büyükleri dedi ki: Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Babam bana izin verinceye veya benim için Allah hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım. O hükmedenlerin en hayırlısıdır.

81. Babanıza dönün ve deyin ki: Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz.

82. (İstersen) içinde bulunduğumuz şehire (Mısır halkına) ve aralarında geldiğimiz kafileye de sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah babalarına geri getireceklerini söyleyen ve buna dair söz veren kardeşlerin Bünyamin'i kurtarmaktan ümitlerini kesince aralarında gizli konuşmak üzere insanların yanından ayrılıp bir köşeye çekildiklerini bildiriyor. *"Büyükleri"* ki o Rubil'dir. Yahuza olduğu da söylenir ki Yusuf (a.s)'ı öldürmek istediklerinde kuyuya atmalarını öneren odur. *"Dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz?"* Yani, mutlaka geri getireceğinize dair verdiğiniz sözü yerine getirmenizin nasıl da imkansız olduğunu görüyor musunuz? Üstelik onun geçmişte Yusuf'u kaybetmesine de siz sebep olmuştunuz. *"Babam bana"* yani, benden razı olarak geri dönmeme *"izin verinceye veya benim için Allah hüküm verinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım."* Kimine göre buradaki Allah'ın hükmünden kasıt hakkında ölüm hükmü vermesi, kimine göre kardeşini almaya muvaffak kılmasıdır. *"O hükmedenlerin en hayırlısıdır."*

Yüce Allah sonra kardeşlerinin onlara kendileri için delil ve mazeret olarak ve beri olduklarını ispat için olayı olduğu gibi aktarmalarını söylediğini haber veriyor. *"Biz gaybın bekçileri değiliz."* İkrime ve Katâde bu cümleye: Oğlunun hırsızlık yaptığını bilmiyoruz, mânâsını vermişlerdir. Abdurrahman b. Zeyd: Yani, biz gaybda (bize kapalı kalan hakikatte) onun bir şey çaldığını bilmiyorduk. Sadece "Hırsızın cezası nedir?" dediler, biz de onu söyledik.

"(İstersen) içinde bulunduğumuz şehre" Yani, Mısır halkına. Katâde böyle demiştir. Başka görüşler de vardır. *"ve aralarında geldiğimiz kafileye de"* Yani, bizimle birlikte yolculuk yapan yol arkadaşlarımıza da bizim doğruluk ve eminliğimizi, koruma ve bekçilikteki titizliğimizi *"sor. Biz"* onun hırsızlık yaptığını ve onu bundan dolayı alıkoyduklarını söylerken *" gerçekten doğru söylüyoruz."*

Scanned with CamScanner

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

83. (Babaları) dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

84. Onlardan yüz çevirdi, "Ah Yusuf'um ah!" diye sızlandı ve üzüntüden gözlerine ak düştü. Artık üzüntüsünü içinde saklıyordu.

85. (Oğulları:) "Allah'a andolsun ki sen hâla Yusuf'u anıyorsun. Sonunda ya hasta olacaksın ya da büsbütün helâk olacaksın!" dediler.

86. (Ya'kub:) Ben sadece gam ve kederimi Allah'a arzediyorum. Ve ben sizin bilemiyeceğiniz şeyleri Allah tarafından (vahiy ile) biliyorum, dedi.

Tefsiri:

Yakup (a.s) oğullarına, Yusuf (a.s)'ın sahte kana bulanmış gömleğini getirdiklerinde söylediğinin aynısını söylemiştir: *"Hayır, nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık, güzel bir sabırdır."* Muhammed b. İshâk der ki: Oğulları Yakup (a.s)'a gelip olanları haber verince onlara inanmadı ve Bünyamin'e Yusuf'a yaptıklarının aynısını yaptıklarını sanarak şöyle dedi: *"Hayır, nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık, güzel bir sabırdır."* Bazıları şöyle demiştir: Bu fiilleri ilk fiillerinden sonra gelince ilkinin hükmü buna da geçmiş ve haklı olarak *"Hayır, nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık, güzel bir sabırdır."* demiştir. Sonra Yakup (a.s)'ı içinde, Yusuf ve kardeşi Bünyamin ile Mısır'da kalıp ya babasının razı olarak dönmesini emretmesini veya kardeşinin gizlice ele geçirmeyi bekleyen Rubil'i kendisine getireceğine dair içinde Allah'a ümit doğdu. O yüz-

Scanned with CamScanner

den *"Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."* dedi. Yani, benim halimi çok iyi bilmektedir ve O (c.c.) fiillerinde, kaza ve kaderinde hikmet sahibidir. *"Onlardan yüz çevirdi"* yani oğullarının yanından uzaklaştı ve evvelki Yusuf'a olan hüznünü hatırlayarak *"Ah Yusuf'um ah!" diye sızlandı"* İki oğlunun acısı onun eski acısını tazeledi. Abdurrezzak, Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: "Başa bir bela geldiğinde İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn demek sadece bu ümmette vardır. Yakup (a.s)'ın dediğini duymuyor musunuz: *"Ah Yusuf'um ah!" diye sızlandı ve üzüntüden gözlerine ak düştü. Artık üzüntüsünü içinde saklıyordu."* O (a.s) derdini hiçbir mahluka şikayet etmiyor ve susuyor. Katâde ve başkaları böyle demişlerdir. Dahhâk: *"üzüntüsünü içinde saklıyordu"* diye meali verilen "فهو كظيم" ifadesini "hüzünlü ve kederliydi" diye tefsir etmiştir.

[3873] İbn Ebî Hâtim, Ahnef b. Kaystan şöyle nakleder: Dâvûd (a.s) "Ey Rabb'im! İsrâiloğulları senden İbrâhim, İshâk ve Yakup'un adını anarak senden dilekte bulunuyorlar. Beni onların dördüncüsü yap" dedi. Allah (c.c.) ona şöyle vahyetti: "Ey Dâvûd! İbrâhim benim için ateşe atılıp sabretti, ama senin başına bu gelmedi. İshâk benim yolumda canını ortaya koydu ve sabretti. Senin başına bu gelmedi. Yakup'tan sevgilisini aldım ve hüzünden gözlerine ak düştü de sabretti. Senin başına bu da gelmedi."[146] Bu mürsel, mânâ bakımından da münkerdir. Çünkü asıl doğru görüşe göre kesilmesi emredilen İsmail (a.s)'dı. Râvîlerden Ali b. Zeyd b. Cüd'an da çok sayıda münker ve garip rivâyetleri olan biridir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Büyük ihtimalle Ahnef b. Kays (rh.a.) bunu Ka'b b. Mâlik, Vehb b. Münebbih ve benzerleri gibi bazı İsrâiloğullarından rivâyet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Çünkü İsrâiloğullarından nakledilen asılsız uzun bir rivâyette şöyle denilir: "Yusuf (a.s) kardeşini alıkoyduğunda Yakup (a.s) ona mektup yazarak oğlunu göndermesi için ricada bulundu ve kendilerinin belalara düçar olan bir aile olduklarını söyledi. Zira İbrâhim (a.s) ateşe atılmaya, İshâk (a.s) boğazlanmaya (onunla emrolunmaya), Yakup (a.s) da Yusuf (a.s)'dan ayrı düşmeye düçar olmuştu."

146 Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet edilmiş haliyle asılsızdır. Bu mürsel olup Hasan-ı Basrî'nin an'anlı rivâyeti vardır. Diğer râvî Ali b. Zeyd ise çok sayıda münker rivâyetlerde bulunmuştur. İbn Kesir bunun İsrâiliyattan olduğunu tercih etmiştir.

Scanned with CamScanner

Oğullar babalarını bu halde görünce ona acıdılar ve şefkat ve merhametle *"Allah'a andolsun ki sen hâlâ Yusuf'u anıyorsun. Sonunda ya hasta olacaksın"* bedenen zayıf ve güçsüz kalacaksın *"ya da büsbütün helâk olacaksın!" dediler."* Ona "Bu hâlin devam ederse helâk olmandan korkuyoruz" diyorlardı. O ise sözlerine şöyle cevap verdi: *"Ben sadece gam ve hüznümü"* yani kederimi, içinde bulunduğum şu halimi, sadece *"Allah'a arzediyorum. Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından biliyorum"* Yani, her hayır ve güzelliği O'ndan umuyorum. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilir: *"Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından biliyorum"* Ben Yusuf'un rüyasının hak olduğunu ve ona secde edeceğimi biliyorum.

[3874] İbn Ebî Hâtim, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yakup peygamberin (a.s) bir manevi kardeşi vardı. Bir gün ona "Senin gözünü kaybettiren, belini kambur eden ne idi?" diye sordu. Yakup (a.s): "Gözümü Yusuf'a ağlamam kör etti. Belimi ise Bünyamin'e olan hüznüm kamburlaştırdı." diye cevap verdi. Bunun üzerine Cebrâil (a.s) gelerek "Ey Yakup! Allah (c.c.) sana selam ediyor ve "Beni benden başkasına şikayet etmekten utanmıyor musun?" diyor" dedi. Bunun üzerine Yakup (a.s) "Ben gam ve kederimi ancak Allah'a şikayet ediyorum" dedi. Cebrâil (a.s): "Allah onun şikayet ettiği şeyi herkesten iyi biliyordu" dedi."*[147] Bu garip ve münker bir hadistir.

Kardeşlerin Mısır'a Üçüncü Gidişleri ve Yusuf (a.s)'ın Kimliğini Açıklaması:

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

147 Senedi çok zayıftır. Râvîlerden Hafs b. Ömer'i el-Mizan'da (2156) ifade edildiğine göre Ezdi zayıf bulunmuştur. İbn Hibbân ise (4/153) kendisinin meçhulleri sika kabul etme esasına göre sika olduğunu söylemiştir. Bu söz daha çok Ehl-i kitap'tan alınmışa benzemektedir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak aslı yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

87. Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez.

88. Yusuf'un yanına girdiklerinde dediler ki: Ey aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz değersiz bir mal ile geldik. Hakkımızı tam ölçerek ver. Ayrıca bize bağışta da bulun. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır.

Tefsiri:

Yüce Allah Yakup (a.s)'ın oğullarını Yusuf (a.s) ve kardeşi Bünyamin'in haberlerini araştırmak üzere beldeleri dolaşmak için gitmeye davet edişini anlatıyor. Âyette geçen "tehassüs" iyi maksatlı haber araştırması, tecessüs (casusluk) ise kötü maksatlı haber araştırması için kullanılır. Yüce Allah Yakup (a.s)'ın onları buna teşvik ettiğini, müjdelediğini ve Allah'ın (c.c.) rahmetinden (رَوْح الله) ümitlerini yitirmemelerini emrettiğini bildiriyor. Yani, niyetlendikleri ve yöneldikleri bu işte Allah'tan ümitlerini kesmemelerini emrettiğini bildiriyor. Çünkü Allah'tan ümitlerini ancak kafirler topluluğu keser.

"Yusuf'un yanına girdiklerinde" Burada (söz uzamaması için bazı cümleler atılmış olup) sanki şöyle denmiştir: "Bunun üzerine gittiler ve Mısır'a girdiler. Yusuf'un huzuruna girdiklerinde" *"dediler ki: Ey aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı"* (zarar mânâsına gelen ed-Durr'dan) Kastedilen kıtlık, kuraklık ve yiyecek azlığıdır. *"ve biz değersiz bir mal ile geldik."* Yani, onunla yiyecek satın alabileceğimiz malımız azdır. Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve bir çokları böyle demişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Elimizdeki eski çuval, bağ ve benzeri para etmeyen değersiz şeylerdir, başka bir rivâyette: Ancak daha az kıymetle geçerli olan bozuk dirhemlerdir, demiştir. Katâde ve Süddî de böyle demişlerdir. Said b. Cübeyr de: Hakiki kabul edilmeyen değersiz ve basit paralardır, demiştir. Ebû Sâlih: Çam kozalağı ve yeşil sakız ağacıdır, Dahhâk: Geçersiz ve piyasada bulunmayan paralardır, demiştir. Ebû Sâlih: Yeşil sakız ağacı tohumu ile Çam kozalağı getirmişlerdi, demiştir.

Âyette yer alan "müzcât" (değersiz) kelimesinin masdarı olan izcâ; esasen, bir şeyin zayıflığı sebebiyle reddedilmesi mânâsına gelir. Nitekim Hatem et-Tâî şöyle der:

Scanned with CamScanner

لِيبكِ على مِلْحان ضيفٌ مُدَفَّعٌ وأرملةٌ تزجي مَعَ الليلِ أَزْمَلا

Milhan'a için hor görülüp misafir edilmeyip kovulan misafir,

Ve geceyle birlikte ihtiyacıyla kovulan dullar ağlasın.

الوَاهِبُ المائة الهجانِ وَعَبْدِهَا... عُوذاً تُزَجّي خلفَها أطفالَها

Yüz beyaz deveyi ve onları güden kölesini,

Ve de yavrularını peşinden götüren yeni doğurmuş dişi develeri hibe eden.

Yüce Allah onların devamla şöyle dediklerini haber veriyor: *"Hakkımızı tam ölçerek ver."* Bu az para mukabilinde bize daha önce vermiş olduğun miktarda mal ver. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) bunu "فَأَوْقِرْ رِكابَنا" (bineklerimize ağır yük koy) diye okumuştur. *"Ayrıca bize bağışta da bulun."* İbn Cüreyc bunu "bize kardeşimizi iade etmek sûretiyle" diye tefsir etmiştir. Said b. Cübeyr ve Süddî şöyle demişlerdir: Yani, elimizdeki bu basit miktardaki malı alıp karşılığında bize töleranslı olarak ihsanda bulun. Süfyân b. Uyeyne'ye: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önce hiçbir peygambere sadaka haram kılınmış mıydı?" diye sordular. Allah'ın (c.c.) *"Hakkımızı tam ölçerek ver. Ayrıca bize bağışta da bulun. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır."* buyruğunu duymadınız mı?" dedi. Bunu İmam Taberî, Kâsım'ın ondan nakliyle rivâyet etmiştir. Taberî Osman b. Esved'den şöyle nakleder: Kendim işittim; Mücâhid'e "Kişinin duasında 'Allah'ım! Bana sadaka' demesi hoş değil midir?" diye soruldu. "Evet, hoş değildir. Çünkü sadakayı sevap bekleyen ve uman kişi yapar" dedi.

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾
قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَٰذَا أَخِي ۖ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ
إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا
تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ
عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾

Scanned with CamScanner

89. Yusuf dedi ki: "Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?"

90. Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. Allah bize lutfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi.

91. (Kardeşleri) dediler ki: Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz.

92. (Yusuf) dedi ki: "Bugün size kınama yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."

Tefsiri:

Yüce Allah'ın burada bildirdiğine göre kardeşleri Yusuf (a.s)'a başlarına gelen sıkıntı, darlık, yiyecek kıtlığı ve umumi kuraklığı söyleyince Yusuf (a.s) kendisinin içinde bulunduğu saltanat, dilediği gibi hareket özgürlüğü ve bolluk içinde iken babasının durumunu ve iki çocuğunu kaybetmesi sebebiyle yaşadığı hüznü hatırlayınca ana babasına ve kardeşlerine karşı merhamet, şefkat ve acıma duyguları kabardı ve dayanamayıp ağladı. Sonra kendisini onlara tanıttı. Alnındaki tacı kaldırdığı ve alnında bir ben bulunduğu da söylenmiştir. *"Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?"* Yani, kardeşleri birbirinden nasıl ayırdınız? Sizi buna ancak işlemiş olduğunuz cürmün büyüklüğünden habersiz olmanız itti. Nitekim selefden bir zat: Allah'a karşı gelen herkes cahildir, demiş ve *"Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip de iman edenlere gelince, şüphesiz ki o tevbe ve imandan sonra, Rabbin elbette bağışlayan ve esirgeyendir."* (A'râf, 153) âyetini okumuştur. Allahu a'lem, görüldüğü kadarıyla Yusuf (a.s) gelişlerinin ilk ikisinde kendisini Allah'ın (c.c.) emriyle gizlediği gibi bunda da kendisini onlara Allah'ın (c.c.) izniyle tanıtmıştır. Fakat sıkıntı büyüyüp azap şiddetlenince Allah (c.c.) genişlik ve ferahlık vermiştir. Nitekim Allah (c.c.) *"Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır."* (İnşirâh, 6) buyurur.

Yusuf (a.s) öyle deyince kardeşleri *"Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler."* Übeyy b. Ka'b "أَوَأنت يوسف" (sen Yusuf musun?), İbn Muhaysın ise "أإنك لأنت يوسف" (sen gerçekten Yusuf'sun) şekilde okumuştur. Meşhur kıraat birincisidir. Çünkü soru cümlesi dehşete kapılmayı ve hayreti ifade

Scanned with CamScanner

eder. Yani, onlar kendilerinin iki yıl veya daha uzun bir süredir bilmeden onun yanına gelip gitmiş olduklarına ve onun da bildiği halde kendisini gizlemesine hayret ettiler. Bu yüzden de soru şeklinde *"Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun?"* dediler. *"O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. Allah"* ayrılıktan ve uzun bir süreden sonra bizi birbirimize kavuşturmakla *"bize lutfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kardeşleri) dediler ki: Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz."* Onun beden, ahlak, rızk, saltanat, yetki özgürlüğü ve -hatta onları peygamber kabul etmeyenlere göre peygamberlik- bakımından üstünlüğünü ve kendilerinden önde tutulduğunu itiraf ettiler ve kendilerinin de ona kötülük yaptıklarını ve hakkında hata işlediklerini kabul ettiler. *"(Yusuf) dedi ki: "Bugün size kınama yok,"* bugün size hiçbir azarlama ve yerme yoktur. Bugünden sonra hakkımda işlemiş olduğunuz günahı hiç ağzıma almayacağım. Yusuf (a.s) sonra bir de Allah'ın onları bağışlaması için dua ederek şöyle dedi: *"Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."* Süddî der ki: Kardeşleri Yusuf (a.s)'dan özür dileyince onlara *"Bugün size kınama yok,"* diye cevap verdi. Yani, bir daha sizin günahınızdan bahsetmeyeceğim, dedi. İbn İshâk ve Süfyân-ı Sevrî der ki: *"Bugün size kınama yok"* Yani, yapmış olduklarınızdan dolayı benden size karşı hiçbir yerme ve azarlama yok. *"Allah sizi affetsin!"* Allah (c.c.) işlemiş olduğunuz hatayı bugün gizlesin. *"O, merhametlilerin en merhametlisidir."*

اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا ۚ وَأْتُونِي
بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ
رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ أَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ
الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

93. Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne sürün, görmeye başlar. Bütün ailenizi de bana getirin.

94. Kafile ayrılınca, babaları: Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum! dedi.

95. (Onlar da:) Vallahi sen hâla eski şaşkınlığındasın, dediler.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yusuf (a.s) kardeşlerine şöyle demiştir: *"Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne sürün, görmeye başlar."* Zira babasının çok ağlamaktan gözleri âmâ olmuştu. *"Bütün ailenizi de"* Yani, Yakup (a.s)'ın bütün oğullarını da *"bana getirin."*

"Kafile ayrılınca" yani Mısır'dan çıkınca *"babaları"* gitmeyip yanında kalmış olan oğullarına *"Eğer bana bunamış demezseniz"* yani beni bunaklıkla ve yaşlılıktan dolayı iyice düşkünlükle itham etmezseniz *"inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum! dedi."* Abdurrezzak'ın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre şöyle demiştir: *"Kafile ayrılınca"* yani kervan yola çıkınca bir rüzgar esip Yakup (a.s)'a Yusuf (a.s)'ın kokusunu getirdi. Yakup (a.s) *"Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum! dedi."* Onun kokusunu sekiz günlük uzaklıktan aldı. Süfyân-ı Sevrî, Şu'be ve başkaları da senetleriyle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmişlerdir. Hasan-ı Basrî ve İbn Cüreyc: Aralarındaki mesafe seksen fersahtı ve birbirlerinden ayrılmalarının üzerinden seksen yıl geçmişti, demişlerdir. *"Eğer bana bunamış demezseniz"* ifadesini İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Atâ, Katâde ve İbn Cüreyc: Bana beyinsiz demezseniz, diye tefsir etmişlerdir. Yine (başka bir rivâyette) Mücâhid ile Hasan-ı Basrî: Bana iyice ihtiyarlayıp bunadı demezseniz, demişlerdir.

"(Onlar da:) Vallahi sen hâla eski şaşkınlığındasın, dediler." İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Yani, sen hâlâ eski yanlışındasın, demiştir. Katâde: Yani, Yusuf (a.s)'a sevgin hususunda hâlâ eski şaşkınlığındasın; onu hiç unutmuyorsun ve başka hiçbir şey seni teselli etmedi. Babalarına ağır söz söylediler. Bunu ne babalarına ne de Allah'ın peygamberine söylememeliydiler. Süddî ve başkaları da böyle demişlerdir.

فَلَمَّا أَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۚ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ
إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَآ أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ
إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي ۖ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

Scanned with CamScanner

96. Müjdeci gelince, gömleği onun yüzüne koyar koymaz görür oldu. Ben size: "Allah tarafından (vahiy ile) sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim" demedim mi! dedi.

97. (Oğulları) dediler ki: Ey babamız! (Allah'tan) bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten günahkârlar idik.

98. (Ya'kub:) Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O çok bağışlayan, pek esirgeyendir, dedi.

Tefsiri:

"Müjdeci gelince" Müjdeciden kasıt (olayı bir önce haber vermek için) önden gelen habercidir. Mücâhid ve Süddî: Gelen Yakup (a.s)'ın Yahuza oğluydu, demişlerdir. Süddî: Gömleği o getirdi. Çünkü kana bulanmış gömleği de o getirmişti, bu yüzden onu bununla silmek istedi. Gömleği getirip babasının yüzüne koyunca babasının görmesi geri geldi. O vakit oğullarına: *"Ben size: "Allah tarafından (vahiy ile) sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim" demedim mi! dedi."* Yani, size 'Allah (c.c.) onu bana geri döndürecek' dedim. Yine size *"Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum!"* dedim. İşte o zaman babalarına yavaşça yaklaşarak ve yumuşak bir üslupla *"dediler ki: Ey babamız! (Allah'tan) bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten günahkârlar idik. (Ya'kub:) Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O çok bağışlayan, pek esirgeyendir, dedi."* Yani, kim Allah'a tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. İbn Mes'ud, İbrâhim et-Teymi, Amr b. Kays, İbn Cüreyc ve başkaları: Onu seher vaktine erteledi, demişlerdir. Taberî, Muharib b. Disar'dan şöyle nakleder: Ömer (geceleyin) mescide geldiğinde birisini "Allah'ım! Beni çağırdın, geldim. Davet buyurdun, icabet ettim. Emir buyurdun itaat ettim. İşte bu seher vakti. Beni bağışla" derken işitirdi. (Bir defasında) sese iyice kulak verince onun İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın evinden geldiğini gördü. Bunu İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'a sorunca İbn Mes'ud (radıyallâhu anh): Yakup (a.s) *"Sizin için Rabbimden af dileyeceğim"* diyerek oğullarına duayı seher vaktine ertelemişti, dedi. Bir hadis-i şerifte de bunun cuma gecesi olduğu ifade edilmiştir.

[3875] Nitekim Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"'Sizin için Rabbimden af dileyeceğim.' Yani, cuma gecesi gelsin de öyle af dileyeceğim. Kardeşim*

Scanned with CamScanner

Yakup oğullarına böyle demişti."[148] Hadis bu tarikle gariptir. Merfu (Hz. Peygamber hadisi) olduğu da şüphelidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Yakup (a.s) Ailesinin Toptan Mısır'a Göçmesi ve Yusuf (a.s)'ın Huzuruna Varmaları:

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ اٰوٰى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَآ أَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَآءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾

99. Yusuf'un yanına girdikleri zaman, ana-babasını bağrına bastı ve "Allah'ın izniyle Mısır'a güven ve huzur içinde girin" dedi.

100. Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi ona secdeye kapandılar. (Yusuf) dedi ki: Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana (çok şey) lutfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Gerçekten bilen, hüküm ve hikmet sahibi O'dur.

Tefsiri:

Yüce Allah burada Yakup (a.s)'ın Yusuf (a.s)'ın yanına ve Mısır'a gelişini anlatıyor. Yusuf (a.s) kardeşlerinden aile efradının tamamını getirmelerini isteyince son fertlerine kadar herkesi alıp Ken'andan Mısır'a taşınmak üzere yola çıktılar. Yaklaştıkları haberi gelince Yusuf (a.s) onları karşılamak için

148 Çok zayıftır. Taberî (19880, 19881) rivâyet etmiştir. Senedi sakıttır. İbn Cüreyc bunu an'anlı rivâyet etmiştir ve bu idare edilir bir durum değildir. Çünkü diğer râvî Süleyman b. Abdurrahman'ın da bazı rivâyetleri uydurmadır. Ebû Hâtim: Birisi ona bir hadis uydursa onu anlamaz, demiştir. Bu, daha çok İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın sözü gibi gözükmektedir.

Scanned with CamScanner

çıktı. Kral da emirlerine ve önde gelen insanlara Allah'ın (c.c.) peygamberi Yakup (a.s)'ı karşılamak için çıkmalarını emretti. Onu karşılamak için kralın da çıktığı söylenir ki büyük ihtimalle böyledir.

"Yusuf'un yanına girdikleri zaman, ana-babasını bağrına bastı ve 'Allah'ın izniyle Mısır'a güven ve huzur içinde girin.' dedi" ifadesini bir çok müfessir, açıklama getirilmesi gereken müşkil bir ifade olarak görmüşlerdir. Bazılarına göre cümlede takdim ve te'hir (öndekinin arkaya arkadakinin öne alınması) vardır ve mânâ şöyledir: "Yusuf onlara *"Allah'ın izniyle Mısır'a güven ve huzur içinde girin."* dedi. Ana-babasını bağrına bastı ve onları tahtına üstüne çıkarıp oturttu." Taberî bu görüşü kabul etmemiş ve güzel bir şekilde cevaplandırmıştır. Sonra Süddî'nin nakletmiş olduğu şu görüşü tercih etmiştir: Yusuf (a.s) ana babasını karşıladığında bağrına bastı. Sonra birlikte ülkenin kapısına vardıklarında onlara: *"Allah'ın izniyle Mısır'a güven ve huzur içinde girin."* dedi. Fakat bu da problemlidir. Çünkü "آوى" (bağrına bastı, yani yanına aldı, yanında bir yere yerleştirdi) fiili ancak evde gerçekleşir. *"Yusuf'un yanına girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı..."* (Yusuf, 69) âyetinde olduğu gibi.

[3876] (Aynı kelimenin kullanıldığı) Bir hadiste *"Kim bir caniyi (veya bid'atçıyı) bağrına basarsa (yanına alır ve korursa)..."*[149] buyurulmuştur. Yusuf (a.s) bu sözü onlara Mısır'a girmelerinden ve onları bağrına basmasından sonra söylemiş ve "Mısır'a...girin" cümlesini (tazmin üslubuyla) "Mısır'a ... yerleşin/kalın" mânâsında söylemiş olmasına ne engel var? *"Güven ve huzur içinde"* Yani, içinde bulunduğunuz kıtlık ve kuraklıktan uzak ve rahat bir halde. Allah (c.c.)'ın (Kralın rüyasına göre devam etmesi gereken) diğer kıtlık yıllarını, Yakup (a.s)'ın onların ülkelerine gelmesinin bereketiyle Mısır'lılardan kaldırdığı söylenir.

[3877] Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Mekke'lilere *"Allah'ım! Onlara Yusuf döneminde yedi yıl süren kıtlık seneleri gibi kıtlık yılları musallat et"* diye beddua etmişti.[150] Sonra müşriklerin ona yalvarmaları, araya aracılar koyarak razı etmeye çalışmaları ve bu konuda Ebû Süfyân'ı

149 Buhârî (1870) ve Müslim'in (1370, 1978) rivâyet ettikleri hadisten bir bölümdür. Daha önce geçti.

150 Buhârî, 1007, 1020; Müslim, 2798, hadis no: 40; Ahmed b. Hanbel, 1/380; Tirmizî, 3254. Bir çok tarikle İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

göndermeleri üzerine onlara dua edince duasının bereketiyle kalan yıllarda kuraklık kalkmıştı.

Yüce Allah'ın *"ana-babasını bağrına bastı"* buyruğu hakkında Süddî ve Abdurrahman b. Zeyd: Onlar babası ile teyzesiydi. Annesi ise çok önce vefat etmişti, demişlerdir. Muhammed b. İshâk ile Taberî ise: Babası ve annesi yaşıyordu, demişlerdir. Taberî: Annesinin öldüğüne dair hiçbir delil yoktur. Kur'ân'ın zahiri ifadesi de annesinin hayatta olduğuna delalet etmektedir, demiştir. Taberî'nin desteklediği hususu sözün akışının delalet ettiği mânâ da desteklemektedir.

"Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu" İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve bir çok kişi "arş"tan kastın taht olduğunu söylemişlerdir. Yani, onları kendisiyle birlikte tahtına oturttu. *"ve hepsi ona secdeye kapandılar."* Yani, ana babası ile kalan on bir kardeşi ona secdeye kapandılar. *"(Yusuf) dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur."* Yusuf (a.s) bununla, daha önce babasına *"Babacığım! Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken görüm."* (Yusuf, 4) diyerek anlattığı rüyayı kastetmiştir. Secde onların şeriatında caizdi. Zira büyüğe selam verirken ona secde ederlerdi. Bu Adem (a.s)'ın şeriatından İsa (a.s)'ın şeriatına kadar bütün şeriatlarda böyle devam etti ve bu ümmette haram kılındı. Secde sadece yüce Rabb'e mahsus yapıldı. Katâde ve başkalarının sözlerinin ifade ettiği de budur.

[3878] Bir hadiste ifade edildiğine göre Muaz (radıyallâhu anh) Şam'a gittiğinde insanların papazlarına secde ettiklerini görmüş, döndüğünde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e secde etmişti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bu nedir ey Muaz?"* diye sormuş. Muaz "Ben onları papazlarına secde ederlerken gördüm. Sen ise secde edilmeye daha layıksın" demiş. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştu: *"Bir kimseye birine secde etmeyi emredecek olsaydım kadına, üzerindeki hakkının büyüklüğünden dolayı kocasına secde etmesini emrederdim."*[151]

[3879] Başka bir hadiste de şöyle geçmektedir: Selman Medine'nin yollarının birinde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaştı. İslam'a gireli fazla olmamıştı ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e secde etti. Hz.

151 Hadisin tahrici Bakara sûresinin başlarında uzunca yapılmıştı.

Scanned with CamScanner

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"'Bana secde etme ey Selman, hiç ölmeyen ve diri olana (Allah'a) secde et' dedi.*[152] Anlatmak istediğimiz özetle şu ki, bu onların şeriatlarında caizdi ve onlar da Yusuf (a.s)'a bu yüzden secde etmişledi.

Onlar secde edince Yusuf (a.s) şöyle dedi: *"Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur."*

Yani, işin vardığı noktadır. Çünkü te'vil (yorum) işin vardığı duruma denir. Mesela bir âyette *"(Fakat onlar), onun tevilinden başka bir şey beklemiyorlar. Te'vili geldiği (haber verdiği şeyler ortaya çıktığı) gün..."* (A'râf, 53) buyurulmuştur. Yani, vaad olundukları hayır ve şerrin kıyâmet gününde kendilerine geldiği gün...."

"Rabbim onu hak kıldı." (Hayatta gerçekliği bulunan) doğru ve sahih bir rüya kıldı. Yusuf (a.s) sonra Allah'ın (c.c.) kendisine bahşettiği nimetleri zikrederek şöyle demiştir: *"Doğrusu Rabbim bana (çok şey) lutfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi."* İbn Cüreyc ve başkaları: Onlar hayvanları bulunan ve çölde yaşayan kimselerdi, demişlerdir. Yine: Şam ülkesinin basık bölgelerinde, Filistin topraklarındaki el-Arabat denen yerde oturuyorlardı, demiştir. Bazıları: Husma'nın altındaki bir patika yol tarafında bulunan Evlac denen yerde oturuyorlardı. Çöl halkından olup koyun ve develeri vardı, demiştir. *"Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir."* Bir şeyi dilediğinde onun için sebepler yaratır, onu kolaylaştırır ve olmasını takdir eder. *"Gerçekten bilen ve hüküm, hikmet sahibi O'dur."* Kullarının faydasına olan şeyleri bilir. Fiil ve sözlerinde, kaza ve kaderinde, seçtikleri ve dilediklerinde hikmet sahibidir.

Ebû Osman en-Nehdi, Selman'dan şöyle nakleder: Yusuf (a.s)'ın rüyayı görmesiyle gerçekleşmesi arasında kırk yıl vardır. Abdullah b. Şeddad: Rüyalar en geç bu sürede gerçekleşir, demiştir. Bunu Taberî rivâyet etmiştir. Taberî ayrıca Hişam'dan, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: Yusuf (a.s)'ın babasından ayrılmasından buluşmalarına seksen yıl geçti. Bu süre zarfında hüzün kalbinden hiç ayrılmadı, gözyaşları yanaklarına sürekli aktı. Yeryüzünde Allah'a Yakup (a.s)'dan daha sevgili bir kul yoktu. Taberî'nin

152 Bu Bakara sûresinin 34. âyetinde geçmişti. Tek başına Selman-ı Farisi hadisi zayıftır, bilinmemektedir. Meşhur rivâyet Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'ın rivâyetidir. Fakat râvîlerin naklettikleri ifadelerde çelişkiler vardır.

Scanned with CamScanner

Yunus'tan rivâyetine göre o bunu Hasan-ı Basrî'den seksen üç yıl olarak rivâyet etmiştir. Mübârek b. Fadale de Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Yusuf (a.s) kuyuya on yedi yaşında atıldı. Babasından seksen yıl ayrı yaşadı. Buluşmalarından sonra yirmi üç yıl yaşayıp yüz yirmi yaşında vefat etti. Katâde: Ayrılmaları ile buluşmaları arasında otuz beş yıl vardır, demiştir. Muhammed b. İshâk der ki: Doğrusunu en iyi Allah bilir ya bana zikredildiğine göre, Yusuf (a.s)'ın Yakup'tan (a.s) ayrılığı on sekiz yıl sürmüştür. Kitap Ehli bunun kırk yıl veya o civarda olduğunu, Yakup (a.s)'ın Mısır'a geldikten on yedi yıl sonra Allah'ın (c.c.) onu katına aldığını söylerler. Ebû Ubeyde, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İsrâiloğulları Mısır'a altmış üç kişi olarak girdiler ve oradan 670 bin kişi olarak çıktılar. Ebû İshâk, Mesuktan şöyle nakleder: Erkekli kadınlı 390 kişi olarak girdiler. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Muhammed b. Ka'b el-Kurezi, Abdullah b. Şeddad'dan şöyle nakleder: Yakup (a.s)'ın aile halkı hep birlikte Mısır'da bulunan Yusuf (a.s)'ın yanına gittiklerinde küçüğü ve büyüğü, erkeği ve kadınıyla 84 kişiydiler. Oradan ise altı yüz bin küsur kişi olarak çıktılar.

رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾

101. Ey Rabbim! Mülkten bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!

Tefsiri:

Yusuf (a.s) ana babası ve kardeşleri bir araya toplanınca, kendisine ihsanda bulunduğu peygamberlik ve saltanat nimetleriyle Allah'ın (c.c.) üzerindeki nimeti tamamlanınca dua ederek Rabb'inden isteklerde bulunuyor. Yusuf (a.s) Allah'ın (c.c.) dünyada nimetini tamamladığı gibi âhirette de ihsanına devam etmesini,-Dahhâk'ın tefsirine göre - onu vefat ettireceği zaman canını müslüman olarak almasını istemekte, onu salihlere, yani nebî ve rasûl kardeşlerine katmasını talep etmektedir. -Allah'ın salâtları ve selamı hepsinin

Scanned with CamScanner

üzerine olsun.- Bu duayı Yusuf (a.s)'ın tam ölüm anı geldiğinde söylemiş olma ihtimali de bulunmaktadır.

[3880] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan yaptıkları rivâyete göre; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat edeceği zaman parmağını yukarı kaldırıp *"Allah'ım! Beni Refik-i A'lâ'da kıl (en yüce dostun yanında eyle), Beni Refik-i A'lâ'da kıl, Beni Refik-i A'lâ'da kıl."* dedi. Yusuf (a.s)'ın bu duayı Allah'a (c.c.)'ya, ömrünün sonlarına gelip ölümü yaklaştığında (genel bir dua olarak) kendisini İslam üzere öldürüp salihlere katması için yapmış olması da mümkündür. Bu, kişinin başkasına "Allah seni İslam üzere öldürsün" demesi ve dua eden kimsenin duasında "Allah'ım! Bizleri müslümanlar olarak yaşat, müslümanlar olarak öldür ve bizi salihler zümresine ilhak eyle" diye duası gibidir. Bir ihtimal de Yusuf (a.s)'ın bununla Allah'tan ölmeyi istemiş olmasıdır. Zira bu onların şeriatlarında caizdi. Nitekim Katâde *"Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!"* buyruğu hakkında şöyle der: Allah (c.c.) onun perişan ve dağınık halini düzeltip gözünü aydınlatınca, o gün dünya nimetleri, saltanatı ve cazibiyeti içinde bir halde iken kendinden önceki salihlere özlem duydu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle derdi: Yusuf (a.s)'dan önce hiçbir peygamber ölümü temenni etmedi.

Taberî ve Süddî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Yusuf (a.s) bu duayı ilk yapan peygamberdir, dediğini rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyette Yusuf (a.s)'ın İslam üzere ölmek için ilk dua eden peygamber olduğu kastedilmiş olabilir. Nitekim *"Rabbim! Beni, ana-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helâkini arttır."* (Nûh, 28) duasını ilk yapan da Nûh (a.s) olmuştur. Bu rivâyette Yusuf (a.s)'ın Allah'tan kendisini öldürmesini isteyen ilk peygamber olduğu da kastedilmiş olabilir ki Katâde'nin sözünün zahirinden anlaşıldığına göre onun duası böyledir. Fakat bu bizim şeriatımızda caiz değildir.

[3881] İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sakın sizden kimse başına gelen bir zarar ve sıkıntıdan dolayı ölümü temenni etmesin. Ölümü istemek zorunda kalırsa da 'Allah'ım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat. Ölmek benim için hayırlıysa beni öldür' desin."*[153]

153 Ahmed b. Hanbel, hadis no: 11919. Hadis sahihtir. Sonraki hadise bkz.

Scanned with CamScanner

[3882] Bu hadisi Buhârî ve Müslim de Sahih'lerinde tahriç etmiş olup rivâyetlerindeki ifade şöyledir: *"Sizden biri asla başına gelen bir zarardan dolayı ölümü temenni etmesin. Çünkü (yaşadığı taktirde) iyi biriyse iyilikleri artar, kötü biriyse belki tevbe eder. Fakat şöyle desin: Allah'ım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat. Ölmek benim için hayırlıysa beni öldür."*[154]

[3883] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizimle oturdu ve bize nasihat yaptı, kalplerimizi yumuşattı. Bunun üzerine Sa'd b. Ebî Vakkas ağlamaya başladı ve uzun uzun ağlayıp "Keşke ölseydim" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ey Sa'd! Benimle birlikteyken mi ölümü temenni ediyorsun?"* buyurdu. Bunu üç defa tekrarladıktan sonra şöyle buyurdu: *"Ey Sa'd! Eğer Cennet için yaratıldıysan (cennetliksen) ömrün uzadıkça veya amelin güzelleştikçe yaşamak senin için daha hayırlıdır."*[155]

[3884] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Sakın ha sizden kimse, ameline güvenmesi durumu hariç ölümü temenni etmesin. Sakın kendisi gelmeden ölüm için dua etmeyin. Çünkü yaptığı ameller mü'mine faydadan başka bir şey artırmaz."*[156] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

Bu, sıkıntı ve zararın bedenine isabet etmiş olması durumu için söz konusudur. Ama dininde fitneye düşmekten korkuyorsa o zaman ölmeyi isteyebilir. Nitekim Allah (c.c.), Firavun sihirbazları dinlerinden döndürmek istediğinde ve öldürmekle tehdit ettiğinde onların şöyle dediklerini nakletmiştir: *"Ey Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver, müslüman olarak canımızı al, dediler."* (A'râf, 126) Meryem (a.s) da doğum sancısı onu hurma ağacının altına getirdiğinde, insanların kendisine fuhuş iftirası yapacaklarını bildiğinden, *"Keşke, dedi, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!"* (Meryem, 23) demişti.

---

154 Buhârî, 6351; Müslim, 2682; Ebû Dâvûd, 3109; Ahmed b. Hanbel, 2/514; Nesâî, 4/3; İbn Mâce, 4265. Bir çok tarikle Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir.

155 Ahmed b. Hanbel, 5/267; Taberânî, 7870. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (17544): Senedindeki Ali b. Yezîd el-Elhani metruktur, demiştir. Diğer râvî Kâsım b. Abdurrahman bir çoklarınca zayıftır. Çok sayıda münker rivâyetleri bulunmaktadır. Râvîlerden Mean b. Rifaa da kuvvetli değildir.

156 Ahmed b. Hanbel (2/350) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Senedindeki İbn Lehîa cumhura göre zayıftır. Baş tarafının şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

Çünkü kocası olmadığı halde hamile kalmış ve bebek doğurmuştu. Herkes, "Bu bebek nasıl onun olabilir?" diyecekti. Bu yüzden onu karşıladıklarında ilk söyledikleri söz şu olmuştu: *"Ey Meryem! Hakikaten sen iğrenç bir şey yaptın! Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi."* (Meryem, 27-28) Fakat Allah (c.c.) ona bu durumdan çıkış ve kurtuluş yolu yapmış, beşikteki çocuğu konuşturarak kendisinin Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu söyletmişti. Bu da büyük bir âyet ve göz kamaştıran parlak bir mucize olmuştu. Allah'ın salâtları ve selamları onun üzerine olsun.

[3885] Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî'nin Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri uyku kıssasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onda şöyle dua ettiği geçmektedir: *"Allah'ım! Bir topluluk için fitne dilediğinde beni fitneye düşmeden hemen yanına al."*[157]

[3886] İmam Ahmed b. Hanbel, Mahmud b. Lebid'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İki şey vardır ki ademoğulları onları sevmezler. Onlardan biri ölümdür. Halbuki mü'min için ölmek fitneye düşmekten daha hayırlıdır. İnsan az mal sahibi olmaktan da hoşlanmaz. Oysa az malın hesabı daha azdır."*[158]

Dolayısıyla dinde fitneden (ayak kaymasından) korkma durumunda ölüm için dua etmek caizdir. Bu yüzden Hz. Ali (radıyallâhu anh) halifeliğinin sonlarında işlerin yoluna girmeyip aksine gittikçe kötüye gittiğini görünce, "Allah'ım! Beni yanına al. Çünkü ben onlardan bıktım, onlar da benden bıktılar." dedi. İmam Buhârî der ki: Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın başına bu sıkıntılar gelince ve Horasan valisiyle arasında hoş olmayan olaylar yaşanınca "Allah'ım! Beni vefat ettirip yanına al" diye dua etti.

[3887] Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Deccal zamanında kişi kabrin yanından geçerken 'Keşke senin yerinde olsaydım' der."*[159] Çünkü fitneye düşmeye yatkın herkesin ayağının kaymasına sebep olan fitneleri, depremleri, kargaşaları ve korkunç şeyleri görür.

---

157 Tirmizî (3235) ve Ahmed b. Hanbel (5/243) rivâyet etmişlerdir. Tirmizî İmam Buhârî'nin "Hasen ve sahih bir hadistir" sözünü nakletmiştir.

158 Ahmed b. Hanbel (5/427, hadis no: 23515, 23516) Mahmud b. Lübeyd'den rivâyet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/207) ve Münziri de et-Terğîbu ve't-Terhîb'de (4/151) zikretmişler ve "İmam Ahmed b. Hanbel bunu iki senetle rivâyet etmiş olup onlardan biri sahih hadis râvîleridir, demişlerdir.

159 Buhârî, 7115; Müslim, 4/2231. Müellif hadisi aynen değil mânâsıyla zikretmiştir.

Scanned with CamScanner

İmam Taberî der ki: Söylendiğine göre Yakup (a.s)'ın oğulları Yusuf (a.s)'a onca yaptıklarından sonra babaları kendileri için Allah'tan (c.c.) af dileyince Allah (c.c.) onları bağışladı, affetti ve günahlarını sildi. Şimdi böyle diyenlerin sözlerini zikredelim. Bize Kâsım... o da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan onun şöyle dediğini rivâyet etti: Allah (c.c.) Yakup (a.s)'ın işlerini yoluna koyup gözünü aydınlattığı zaman oğluyla başbaşa sohbet ediyordu. O sırada kardeşler de kendi aralarında konuşuyorlardı. Onlardan biri diğerlerine: "Yaptığınızı ve sizden dolayı ihtiyarın yaşadıklarını görüyor musunuz?" dedi. "Evet" dediler. "Onların affetmesi sizi aldattı. Zira onların Rabb'iyle ne yapacaksınız?" dedi. Sonunda ihtiyarın yanına varmayı kararlaştırdılar. Gidip huzurunda oturdular. Yusuf (a.s) da babasının yanında oturuyordu. "Ey babamız, yanına daha önce benzeri için hiç gelmediğimiz bir husus hakkında geldik. Başımıza daha önce hiç gelmeyen bir bela geldi." dediler. Sonunda babalarını harekete geçirdiler; zira Peygamber yaratılanların en merhametlileridirler. "Neyiniz var ey oğullarım?" dedi. "Sana yaptıklarımızı ve kardeşimiz Yusuf'a yaptıklarımızı bilmiyor musun?" dediler. "Evet" dedi. "Siz bizi affetmediniz mi?" dediler. "Evet, affettik" dedi. "Eğer Allah (c.c.) bizi affetmemişse sizin affınızın bir faydası yoktur." dediler. "Peki oğullarım, benden ne istiyorsunuz?" dedi. "Bizim için Allah'a dua etmeni istiyoruz. Bizi affettiğine dair Allah'tan (c.c.) sana bir vahiy gelirse ancak o zaman mutlu olacağız ve gönlümüz o zaman rahatlayacak. Yoksa bize dünyada asla mutluluk yoktur, dediler. Bunun üzerine ihtiyar kalkıp kıbleye döndü. Yusuf (a.s) kalkıp babasının arkasında durdu. Diğerleri de ikisinin arkasında zelil ve boynu bükük bir halde durdular. Yakup (a.s) dua etti ve Yusuf (a.s) "amin" dedi. Fakat duaları yirmi yıl kabul edilmedi. -râvîlerden Sâlih: Bu onları korkutmak içinmiş, demiştir-. Nihayet yirmi yılın başına gelindiğinde Cebrâil (a.s) Yakup (a.s)'a inerek "Allah (c.c.) beni sana, evlatların hakkındaki duanı kabul etiğini, yaptıklarından dolayı onları affettiğini ve senden sonra onları peygamberlik sözüne bağladığını (onları peygamber yapacağını) müjdelemem için gönderdi." dedi. Bu Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın sözü olup râvîlerden Yezîd er-Rakkâşî ile Sâlih el-Mürri de çok zayıftırlar. Süddî'nin zikrettiğine göre ölüm vakti geldiğinde Yakup (a.s) oğlu Yusuf (a.s)'a kendisini İbrâhim (a.s) ile İshâk (a.s)'ın yanına defnetmelerini vasiyet etti. Vefat edince Yusuf (a.s) onu tahnit ettirip Şam'a gönderdi. Böylece Yakup (a.s) onların yanına gömüldü.

Scanned with CamScanner

İnsanların Küfür ve Şirkte Israrları:

ذٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوٓا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَآ أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾

102. İşte bu gayb haberlerindendir. Onu sana vahyediyoruz. Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin (ki bunları bilesin).

103. Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir.

104. Halbuki sen bunun için (peygamberlik görevini îfa için) onlardan bir ücret istemiyorsun. Kur'ân, âlemler için ancak bir öğüttür.

Tefsiri:

Yüce Allah, kulu ve elçisi Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) Yusuf (a.s)'ın kardeşlerinin kıssasını, Allah'ın (c.c.) nasıl onu kardeşlerinden üstün kıldığını, onun hakkında kötülük düşünüp onu yok etmeye ve ortadan kaldırmaya kast ettikleri halde ona nasıl zafer, zenginlik ve saltanat verdiğini anlattıktan sonra O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle sesleniyor: Ey Muhammed! Bu ve benzeri geçmişteki gaybî olayları *"sana vahyediyoruz."* Bunlarda senin için ibret ve senden sonrakiler için nasihat bulunduğundan dolayı sana öğretiyoruz. *"Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman"* Yani, Yusuf (a.s)'ı kuyuya atmaya karar verdikleri vakit *"sen onların yanında değildin."* Onların yanında da, olayı izliyor da değildin. Bilakis bunları sana biz vahy ve inzal ederek öğretiyoruz. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"(Rasûlüm!) ...İçlerinden hangisi Meryem'i himayesine alacak diye kur'a çekmek üzere kalemlerini atarlarken sen onların yanında değildin; onlar (bu yüzden) çekişirken de yanlarında değildin."* (Âl-i İmrân, 44) Yine *"(Rasûlüm!) Mûsâ'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada, sen batı yönünde bulunmuyordun ve (o hâdiseyi) görenlerden de değildin."* (Kasas, 44) buyurur. Yine *"(Mûsâ'ya) seslendiğimiz zaman da, sen Tûr'un yanında değildin. Bilakis, senden önce kendilerine uyarıcı (peygamber) gelmeyen bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak (bildirdik)."* (Kasas, 46) buyurur. Yüce Allah yine, *"Bila-*

Scanned with CamScanner

kis biz nice nesiller var ettik de, onların üzerinden uzun zamanlar geçti. Sen, âyetlerimizi kendilerinden okuyarak öğrenmek üzere Medyen halkı arasında oturmuş da değilsin; aksine (onları sana) gönderen biziz." (Kasas, 45) buyurur. Bir âyette de, *"Onlar orada tartışırken benim Mele-i A'lâ hakkında hiçbir bilgim yoktu. Ben ancak apaçık bir uyarıcı olduğum için bana vahyolunuyor."* (Sâd, 69-70) Yüce Allah Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e onun kendisinin elçisi olduğunu ve insanlara ibret, din ve dünyalarında kurtuluş sebebi olacak geçmişte yaşanmış olaylar hakkında bilgiler verdiğini, buna rağmen insanların çoğunun iman etmeyeceğini bildiriyor.

Bunu ifade etmek için Allah (c.c.) ardından şöyle buyuruyor: *"Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Rabbinden sana vahyolunana uy. O'ndan başka ilah yoktur. Müşriklerden yüz çevir."* (En'âm, 106) Yine, *"Şüphesiz bunlarda (Allah'ın kudretine) bir nişâne vardır; ama çoğu iman etmezler."* (Şuarâ, 8) buyurur. Bu mânâda başka âyetler de vardır.

"Halbuki sen bunun için (peygamberlik görevini îfa için) onlardan bir ücret istemiyorsun." Yani: Ey Muhammed! Bu nasihatın, hayır ve iyiliğe davetin karşılığında onlardan bir ücret veya bedel istemiyorsun. Bilakis bunu Allah (c.c.) rızası için ve O'nun kullarına nasihat maksadıyla yapıyorsun. *"Kur'ân, âlemler için ancak bir öğüttür."* Yani, ondan öğüt alacakları, onunla doğru yolu bulacakları, dünya ve âhirette kurtuluşa erecekleri bir öğüttür.

وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا
مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ
﴿١٠٦﴾ أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ
بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

105. Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.

106. Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler.

107. Allah tarafından kuşatıcı bir felâket gelmesi veya farkında olmadan kıyâmetin ansızın kopması karşısında kendilerini emîn mi gördüler?

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah insanların çoğunun Allah'ın (c.c.) birliğine işaret ve delalet eden göklerdeki ve yerdeki deliller üzerinde düşünmekten gafil olduklarını bildiriyor. Allah (c.c.) göklerde sabit ve parlak yıldızlar, dönen gezegenler ve seyyareler yaratmıştır ve bunların hepsi O'nun (c.c.) emrindedir. Yeryüzünde nice birbirine komşu kıt'alar, bahçeler, ormanlar, sabit dağlar, korkunç miktarda su bulunduran denizler ve okyanuslar, birbirine çarpan dalgalar, uçsuz bucaksız çöller vardır. Orada nice diriler ve ölüler, hayvanlar, bitkiler, tatları, kokuları, renkleri ve özellikleri birbirlerine benzeyen veya benzemeyen meyveler vardır. Çeşit çeşit mahlukatı yaratan ebedilik ve bekada eşsiz olan Allah'tır. Tek ve bir olan, türlü türlü mahlukatın yaratıcısı, o isimlerin ve sıfatların sahibi, hiç kimseye muhtaç olmayıp herkesin kendisine muhtaç olduğu "Samed" Allah, her türlü noksanlıktan münezzehtir.

"Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Onların imanının bir örneği şudur; Allah'a ortak koşarlarken onlara, "Gökleri kim yarattı, yeri kim yarattı? Dağları kim yarattı?" desen "Allah" diye cevap verirler. Mücâhid, Atâ, İkrime, Şa'bî, Katâde, Dahhâk ve Abdurrahman b. Zeyd de böyle demişlerdir.

[3888] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde de ifade edildiğine göre; Müşrikler hac için telbiyeyi şöyle getirirlerdi: "Lebbeyk, emrindeyim Allah'ım! Senin ortağın yoktur. Sadece, ona da Mâlik olduklarına da Mâlik olduğun sana ait ortağın vardır."

[3889] Sahîh-i Müslim'de geçen bir hadiste ifade edildiğine göre müşrikler "Lebbeyke lâ şerîke lek" dediklerinde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Tamam tamam" yani, 'yeter, yeter, bize daha fazlasını söylemeyin' derdi. Allah (c.c.) *"Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür"* (Lokman, 13) buyurur. Allah (c.c.) ile birlikte başkasına da ibadet etmek demek olan bu şirk en büyük şirk çeşididir.

[3890] Nitekim Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir; Ben "Ya Rasûlallah! En büyük günah hangisidir?" dedim. *"Seni yarattığı halde Allah'a bir ortak edinmendir"* buyurdu.[160] Hasan-ı Basrî *"Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler."*

160 Buhârî, 4477; Müslim, 86. Hadis daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

buyruğu hakkında şöyle der: O münafıktır; yaptığında insanlara gösteriş için yapar ve bununla da müşrik olur. Hasan-ı Basrî'nin kastettiği Allah'ın (c.c.) *"Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler."* (Nisâ, 142) buyruğudur.

Bir de gizli bir şirk türü vardır ki genelde onu yapan kişi farkına varmaz. Nitekim Urve'den yapılan rivâyete göre Huzeyfe (radıyallâhu anh) bir hastanın yanına girdi ve pazusunda deriden bir muska gördü. Hemen onu kesti -veya çıkardı-, sonra *"Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler."* âyetini okudu.

[3891] Bir hadiste *"Kim Allah'tan başkası adına yemin ederse Allah'a ortak koşmuş olur"*[161] buyurulmuştur. Bunu Tirmizî İbn Ömer'in (radıyallâhu anh) rivâyeti olarak tahric etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir.

[3892] Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve başkalarının İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Üfürükçülük, muskacılık ve büyü şirktir"* buyurmuştur. Ahmed b. Hanbel ile Ebû Dâvûd'un başka bir rivâyeti şöyledir: *"Uğursuzluk inancı şirktir. Bizden herkese bu tür düşünce gelir. Fakat Allah (c.c.) onu (günahını) tevekkül ile giderir."*[162]

[3893] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel daha geniş bir şekilde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın hanımı Zeyneb (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivâyet etmiştir; Abdullah bir ihtiyacı için gelirken kapıya vardığında bizde hoşlanmayacağı bir şey görmemek için öksürük ve tükrük sesi çıkarırdı. Bir gün geldiğinde yine öksürdü. Yanımda bana yılancık hastalığına karşı tılsım yapan ihtiyar bir kadın vardı. Hemen onu yatağın altına sakladım. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) gelip yanıma oturdu. Boynumda bir ip görünce "Bu ip nedir?" dedi. "Bana tılsım yapılmış bir iptir" dedim. Hemen onu alıp kopardı ve şöyle

161 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 3251; Tirmizî, 1535; Tayalisî, 1896; Abdurrezzak, 15926; Ahmed b. Hanbel, 2/34, 87, 125; İbn Hibbân, 4358; Hakim, 1/18, 4/297. Tirmizî hasen olduğunu söylemiştir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

162 Hadis ceyyit (sahih)tir. Ebû Dâvûd, 3883; İbn Mâce, 3530; Ahmed b. Hanbel, 1/381; İbn Hibbân, 6090; Beyhakî, 9/350; Beğavî, 3240. Hadisin Ukbe'den rivâyet edilmiş bir de şahidi vardır.

Scanned with CamScanner

dedi: "Abdullah'ın ailesinin şirke ihtiyacı yoktur. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"Üfürükçülük, muskacılık ve büyü şirktir"* buyururken işittim." dedi. Ona "Neden böyle diyorsun? Gözümden sürekli yaş geliyordu ve bana muska yapması için filan Yahudiye gidiyordum. Muska yazınca gözümün yaşı duruyordu." dedim. "O ancak şeytandandır. Önceleri eliyle senin gözüne çarpıyor, sana muska yazılınca bunu bırakıyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dediği gibi demek senin için yeterli değil mi? "Ey insanların Rabb'i! Acıyı gider. Şifa ver. Sensin şifa veren. Senin şifandan başka hiçbir şifa yoktur. Öyle bir şifa ki hiçbir hastalık bırakmasın."[163]

[3894] İmam Ahmed b. Hanbel'in İsa b. Abdurrahman'dan yaptığı başka bir rivâyette o şöyle anlatır: Hastalığında ziyaret için Abdullah b. Ukaym'ın yanına gitmiştik. Ona "(Boynuna) bir şey taksaydın ya" dediler. Şöyle cevap verdi: Bir şey mi taksaydım? Halbuki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim bir şey takarsa (işi) ona terk edilir (dolayısıyla Allah'tan yardım görmez)."* buyurdu.[164] Bunu Nesâî de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir.

[3895] İmam Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde Ukbe b. Amir'den şöyle rivâyet etmiştir; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim bir tılsım takarsa şirk yapmıştır."* Başka bir rivâyette şöyle buyurdu: *"Kim bir tılsım takarsa Allah ona arzuladığı şeyi gerçekleştirmesin. Kim bir nazar boncuğu asarsa Allah (c.c.) ona rahatlık ve huzur vermesin."*[165]

[3896] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah (c.c.) buyurdu ki: Ben, kendisine ortak koşulanların (şirkten) en münezzeh olanıyım. Kim bir amel işler de onda beni başkasına ortak ederse onu şirkiyle başbaşa bırakırım."*[166] Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

---

163 Bundan önceki hadisin tahricine bkz.

164 Tirmizî, 2072; Hakim, 4/216. Tüm senetlerdeki isim Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leyla hafızası zayıf ve saduk biridir. Fakat hadis bundan öncekinin şahidi olmaya elverişlidir.

165 Ceyyittir. Ahmed b. Hanbel, 4/154; Ebû Ya'lâ, 1759; İbn Hibbân, 6086; Hakim, 4/417; Tahâvî, 4/325; Taberânî, 17/820. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Münziri, et-Terğîbu ve't-Terhîb'de (4/306): Senedi ceyyittir, demiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (5/103): Râvileri sikadır ve şahitleri vardır, demiştir.

166 Sahihtir. Müslim, 2985; Ahmed b. Hanbel, hadis no: 7986, 7987; İbn Mâce, 4202.

Scanned with CamScanner

[3897] Ebû Said b. Ebû Fudale'den şöyle rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken duydum: *"Allah (c.c.), hakkında hiçbir şüphe bulunmayan günde, ilkleri ve sonları (ilk nesilden son nesle kadar tüm insanları) topladığında bir münadi şöyle seslenecek: 'Her kim Allah için yaptığı bir amele başkasını ortak etmişse onun mükafatını Allah'tan başkasından istesin. Çünkü Allah (c.c.) ortak koşulanlar arasında ortak koşulmaktan en münezzeh olandır.'"*[167] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

[3898] İmam Ahmed b. Hanbel, Mahmud b. Lebid'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hakkınızda en çok korktuğum şey küçük şirktir."* buyurdu. "Küçük şirk nedir ey Allah Rasûlü?" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:*"Riyadır. Allah (c.c.) kıyâmet gününde insanlara amellerinin karşılığını verdiği vakit "Dünyada kendilerine gösteriş yaptığınız kimselerin yanına gidin. Bir bakın, acaba onlarda bir mükafat bulabilecek misiniz?" diye buyuracak."*[168] Hadisi İsmail b. Câfer de... Mahmud b. Lebid'den böyle rivâyet etmiştir.

[3899] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Her kimi uğursuzluk düşüncesi bir ihtiyacını görmekten engellerse Allah'a şirk koşmuş olur."* buyurdu. Sahabiler: "Ya Rasûlallah! Bunun keffareti nedir?" dediler. *"Onun 'Allah'ım! Hayır sadece senin hayrın, uğur sadece senin uğrundur ve senden başka hiçbir ilah yoktur' demesidir."* buyurdu.[169]

[3900] İmam Ahmed b. Hanbel, Kahil oğullarından birinden şöyle nakleder: Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh) bize verdiği bir hutbede: "Ey insanlar! Bu şirkten sakının. Çünkü o yavaşça yürüyen karıncanın ayak sesin-

---

167 Hasendir. Ahmed b. Hanbel, 3/466; Tirmizî, 3154; İbn Mâce, 4203. Senedi şahitlerinde sahihtir. Tirmizî: Hasen ve garip bir hadistir, demiştir.

168 Hasendir Ahmed b. Hanbel (5/428, 429) ve Beyhakî -Şuabu'l-İman'da (6831)- rivâyet etmişlerdir. Râvîleri sika olup hadisin bir çok şahidi de vardır.

169 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (2/220, hadis no: 7045) ile -Mecmâu'z-Zevâid'de (5/105) ifade edildiği üzere- Taberânî rivâyet etmişlerdir. Heysemî: Senedinde İbn Lehîa vardır. Onun hadisleri ise hasendir. Çünkü onda biraz zayıflık vardır. Diğer râvîleri ise sikadır, demiştir. Ben derim ki: Hadisin şahitleri vardır. Nitekim Ahmed Şakir, Müsned üzerine yazdığı ta'likat kitabında (no: 7045) ve Elbani, Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha'da (1065) bunun sahih olduğunu söylemişlerdir.

Scanned with CamScanner

den daha gizlidir." Deyince Abdullah b. Hazn ile Kays b. Mudarip kalkarak "Vallahi, ya bu söylediğinden dönersin ya da bize izin verilsin veya verilmesin Ömer'e gideceğiz" dediler. Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh): Hayır, söylediğimden dönüyorum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün bize verdiği bir hutbede *"Ey insanlar! Bu şirkten sakının; zira o yavaşça yürüyen karıncanın ayak sesinden daha gizlidir"* buyurdu. Allah'ın (c.c.) konuşmasını murad ettiği birisi, "Peki, o karıncanın ayak sesinden daha gizliyse ondan nasıl sakınacağız ya Rasûlallah?" deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"'Allah'ım! Sana bildiğimiz bir şeyi ortak koşmaktan sana sığınırız. Bilmediğimiz için ise senden bağışlama dileriz' deyin."* buyurdu.[170] Bu başka bir vecihten daha rivâyet edilmiştir. O rivâyette soran kişi Ebû Bekir es-Sıddîk olarak zikredilmiştir.

[3901] Nitekim Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mevsılî de Ma'kil b. Yesar'dan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğine bizzat tanık oldum -başka bir rivâyette: Ebû Bekir es-Sıddîk bana şöyle anlattı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sizde şirk karıncanın ayak sesinden daha gizlidir."* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh) "Şirk Allah ile beraber başka bir ilaha dua edip isteyenin yaptığı şey değil midir?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sizde şirk, karıncanın ayak sesinden daha gizlidir"* buyurdu. Ardından şöyle buyurdu: *"Senden bunun küçüğünü ve büyüğünü giderecek bir şey söyleyeyim mi? Şöyle de: 'Allah'ım! Sana bile bile ortak koşmaktan sana sığınır, bilmediğim için senden bağışlama dilerim.'"*[171]

[3902] İmam Beğavî, Kays b. Ebû Hazım'ın Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan şöyle naklettiğini rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ümmetimde şirk bir kaya üzerindeki bir karıncanın ayak sesinden daha gizlidir."*

---

170 Hasendir. Buhârî, et-Târîhu'l-Kebîr (9/58); Ahmed b. Hanbel, 4/403, hadis no: 19469; İbn Ebî Şeybe, 10/338. Buhârî bunu et-Târîhu'l-Kebîr kitabına almayı uygun bulmuştur. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/223, 224) şöyle demiştir: Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ve Taberânî el-Mu'cemu'l-Kebîr ile el-Mu'cemu'l-Evsat-"ta rivâyet ettiler. İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebû Ali dışındaki tüm râvileri sahih hadis râvileridir. Ebû Ali'yi ise İbn Hibbân sika kabul etmiştir.

171 Ebû Ya'lâ (58, 59) rivâyet etmiştir. Leys b. Ebî Süleym'den dolayı senedi zayıftır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (17671): Bunu Ebû Ya'lâ hocası Amr b. Husayn'dan rivâyet etmiştir ki o metruktur, demiştir. Ben derim ki: Fakat Amr, Ebû Ya'lâ'nın rivâyetinde (61) mütabaa edilmiştir. Bunun asıl illeti Leys b. Ebî Süleym'dir. Zira o ezberi zayıf saduk biridir. Diğer râvî Ebû Muhammed ise meçhuldür.

Scanned with CamScanner

buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir (radıyallâhu anh): "Peki bundan nasıl çıkılır ve kurtulunur?" diye sorunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sana, söylediğinde onun azından ve çoğundan, küçüğünden ve büyüğünden selamette olacağın bir dua söyleyeyim mi?"* buyurdu. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) "Söyle ya Rasûlullah!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"'Allah'ım! Sana bile bile ortak koşmaktan sana sığınır, bilmediğim için senden bağışlama dilerim.' de."* buyurdu.[172] Dârekutnî şöyle demiştir: Râvîlerden Yahyâ b. Kesir -ki ona Ebû Nadr denir- hadiste metruk kabul edilen biridir.

[3903] Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî -ki sahih olduğunu söylemiştir- ve Nesâî Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) "Ya Rasûlallah! Bana sabahladığımda, akşamladığımda ve yatağa gittiğimde okuyacağım bir dua söyle" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şöyle de:*

اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكَهُ
أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشِرْكِهِ

"Ey gökleri ve yeri yaratan, görünmeyeni ve görüneni bilen, her şeyin rabbi ve Mâliki olan Allah'ım! Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve şirkinden sana sığınırım."[173]

[3904] İmam Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bu hadisin sonunda, "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana şöyle demem emretti..." demiştir. Râvînin gerisinde naklettiği duada şu ziyade vardır:

وَأَنْ أَقْتَرِفَ عَلَى نَفْسِي سُوءًا أَوْ أَجُرَّهُ إِلَى مُسْلِمٍ

"...ve nefsim aleyhine bir kötülük işlemekten veya nefsimi bir müslümana (karşı kötülüğe) sürüklemekten sana sığınırım."[174]

172 Senedindeki Yahyâ b. Kesir, İbn Kesir'in Dârekutnî'den naklettiği gibi metruktur.

173 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel, no: 5253; Tirmizî, 3392; Tayalisî, 2582; Ebû Dâvûd, 5067; Hakim, 1/513. Tirmizî: Hasen ve sahihtir, demiştir. Hâkim: Bu senedi sahih bir hadistir, demiş, Zehebî de ona katılmıştır. Ahmed Şakir ile Şuayb Arnavut da sahih olduğunu söylemişlerdir.

174 Râvîlerden Ebû Süleym saduktur, belleği zayıftır. Mücâhid ile Ebû Bekir (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Fakat konuda delil olan hadis bundan önceki senetle gelen hadistir.

Scanned with CamScanner

"Allah tarafından kuşatıcı bir felâket gelmesi veya farkında olmadan kıyâmetin ansızın kopması karşısında kendilerini emîn mi gördüler?" Yani, bu müşrikler kendilerine, hissetmeyecekleri bir yerden gelip kendilerini kuşatacak bir şeyin gelmesinden emin mi oldular? Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"Kötülük tuzakları kuranlar, Allah'ın, kendilerini yere geçirmeyeceğinden veya kendilerine bilemeyecekleri bir yerden azabın gelmeyeceğinden veya onlar dönüp dolaşırlarken Allah'ın kendilerini yakalamayacağından emin mi oldular? Onlar (Allah'ı) âciz bırakacak değillerdir. Yoksa Allah'ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından (emin mi oldular)? Kuşkusuz Rabbin çok şefkatli, pek merhametlidir."* (Nahl, 45-47) Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"Yoksa o ülkelerin halkı geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular? Ya da o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular? "Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz."* (A'râf, 97-99)

قُلْ هَٰذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

108. (Rasûlüm!) De ki: İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah'ı (ortaklardan) tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan değilim.

Tefsiri:

Yüce Allah kuluna, insanlara ve cinlere gönderdiği elçisine yolunun, yani yol, tarz ve sünnetinin bu olduğunu söylemesini emrediyor. O yol ise bir olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına şahitlik etmeye çağırmaktır. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları basiret, kesin bilgi ve delille buna çağırmaktadırlar. O'na tabi olanlar da insanları aynı şekilde basiret, kesin inanç, şer'i ve akli delille Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in davet ettiğine davet etmektedirler.

"Subhanallah" Yani, Allah'ı herhangi bir ortağı, benzeri, dengi, oğlu, babası, hanımı, veziri ve danışmanı bulunmaktan tenzih eder, yüceltir, büyültür ve takdis ederim. Allah (c.c.) bunlardan tamamen münezzehtir, paktır,

Scanned with CamScanner

uzaktır. *"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır."* (İsrâ, 44)

Önceki Kafir Milletlerin Helakı ve Peygamberlere Allah'ın Yardımının Yetişmesi:

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرٰى أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

109. Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. (Kâfirler) yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler! Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâla aklınızı kullanmıyor musunuz?

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberlerini kadınlardan değil erkeklerden gönderdiğini haber veriyor. Bu Cumhur-u ulemanın görüşüdür. Nitekim âyeti kerimenin akışı Allah'ın (c.c.) insanlardan hiçbir kadına şeriat vahyetmediğine delalet etmektedir. Bazıları İbrâhim (a.s)'ın hanımı Sârrâ, Mûsâ (a.s)'ın annesi ve Hz. İsa (a.s)'ın annesi İmran kızı Meryem (a.s)'ın peygamber olduklarını söylemişlerdir. Buna da Meleklerin Sârrâ'yı İshâk (a.s) ve ardından (ondan olacak) Yakup (a.s) ile müjdelemelerini, Allah'ın (c.c.) *"Mûsâ'nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil nehrine) bırakıver, hiç korkup kaygılanma. Çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız, diye vahyettik (bildirdik)."* (Kasas, 7) buyruğunu, meleğin Meryem (a.s)'a gelip İsa (a.s)'ı müjdelemesini ve Allah'ın (c.c.) *"Hani melekler demişlerdi: Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti. Ey Meryem! Rabbine ibadet et; secdeye kapan, (O'nun huzurunda) eğilenlerle beraber sen de eğil."* (Âl-i İmrân, 42-43) buyruğunu delil göstermişlerdir. Bu kadar delil onlar için yeterlidir. Fakat bu sebepler onların peygamber olmalarını gerektirmez. Onların peygamber olduklarını söyleyenler onların peygamberliğinden şeref-

Scanned with CamScanner

lendirilmelerini kastediyorlarsa onda şüphe yoktur. Ama buna rağmen geriye, "bu onların peygamberler arasında yer almaları için yeterli midir, değil midir?" konusu kalıyor. Ehl-i Sünnet ve Cemaat bu görüştedir. Nitekim Ebû Hasen el-Eş'ari de onlardan: Kadınlardan hiçbir peygamber yoktur, onlardan sadece sıddıkalar vardır, görüşünü nakletmiştir. Nitekim Allah (c.c.) onların en üstünü İmran kızı Meryem (a.s)'dan *"Meryem oğlu Mesîh ancak bir rasûldür. Ondan önce de (birçok) rasûller gelip geçmiştir. Anası da çok doğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi."* (Mâide, 75) diye bahsetmiş, en yüksek övgü makamında sıddıkalık ile nitelemiştir. Şayet peygamber olsaydı onu bu yüceltme ve büyültme makamında mutlaka zikrederdi. Dolayısıyla Kur'ân'ın direk ifadesiyle o sıddıkadır.

Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan onun *"Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik."* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: Yani, onlar sizin söylediğiniz gibi gökte yaşayan kimselerden değillerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakledilen bu görüşü Allah'ın (c.c.) *"(Rasûlüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. (Ey insanlar!)."* (Furkân, 20) buyruğu, *"Biz onları (peygamberleri), yemek yemez birer (cansız) ceset olarak yaratmadık. Onlar (bu dünyada) ebedi de değillerdir. Sonra onlara (verdiğimiz) sözü yerine getirdik; böylece, hem onları hem de dilediğimiz (başka) kimseleri kurtuluşa erdirdik; müsrifleri de helâk ettik."* (Enbiyâ, 8-9) buyruğu ve *"De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."* (Ahkâf, 9) buyruğu ile desteklenmektedir. Allah'ın (c.c.) *"Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik."* buyruğunda geçen "kurâ" (asıl manası: köyler) kelimesinden kasıt şehirlerdir. Buradaki köylerden kasıt tabiat ve huy bakımından insanların en kabaları olan çölde yaşayan köylüler değildir. Nitekim bilindiği ve herkesçe malum olduğu üzere şehirliler köylülerden daha zarif ve daha incedirler. Köylüler de şehirlilerden çok çölde yaşayanların mizaç ve tabiatlarına yakındırlar. Bu yüzden Allah (c.c.) *"Bedevîler, kafirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter, hem de Allah'ın Rasûlü'ne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır."* (Tevbe, 97) buyurmuştur. Katâde *"şehirler halkından.."* âyeti hakkında: Çünkü onlar çadırlarda kalan bedevilerinden daha bilgili, daha halim ve sabırlıdırlar.

Scanned with CamScanner

[3905] Başka bir hadiste ifade edildiğine göre; bedevilerden biri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dişi bir deve hediye etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona hediye vermeye başladı. Ona verdikçe verdi ve (epey bir miktar verdikten sonra) ancak razı etti. Sonra şöyle buyurdu: *"Vallahi Kureyşliler, Ensar, Sekaf ve Devs kabileleri dışında hiç kimseden hibe almamaya azmettim."*[175]

[3906] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"İnsanlar arasında bulunan ve eziyetlerine sabreden mü'min, onlara karışıp katışmayan ve eziyetlerine sabretmeyenden daha hayırlıdır."*[176]

"Onlar" Yani: Ey Muhammed! Seni yalanlayanlar *"yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler!"* yani peygamberleri yalanlayan kendilerinden önceki milletleri Allah'ın nasıl helak ve yok ettiğini görsünler. Kafirlere de bunun benzeri vardır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"(Sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur."* (Hac, 46) Bunun haberine kulak verdiklerinde Allah'ın (c.c.) kafirleri helak edip mü'minleri kurtardığını görecekler. Bu Allah'ın (c.c.) kullarındaki sünnetidir. O yüzden yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâla aklınızı kullanmıyor musunuz?"* Yani, onları dünyada kurtardığımız gibi âhiret yurdunda da kurtaracağız. O ise onlar için dünyadan çok daha hayırlıdır. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz."* (Mü'min, 51) Buradaki dâr (yurd) kelimesi âhirete izafet edilerek "dâru'l- ahiret" denilmiştir. Bu, "Salâtu'l-Ûlâ" (ilk namaz), "Mescidu'l-Cami" (cemaati toplayıcı büyük mescid), "Âmu'l-Evvel" (ilk yıl), "Bârihate'l-Ûlâ" (dünkü gün, yani dün) ve "Yevmü'l-hamis" (Perşembe günü) izafet terkipleri gibidir. Şair de şöyle der:

---

175 Tevbe sûresi 98. âyette geçti.

176 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 58; Ahmed b. Hanbel, 5022; İbn Mâce, 4032. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

أَتَمْدَحُ فَقْعَسًا وَتَذُمُّ عَبْسًا. أَلا للهِ أُمُّكَ مِنْ هَجِينِ...

وَلَوْ أَقْوَتْ عَلَيْكَ دِيَارُ عَبْسٍ عَرَفْتَ الذُّلَّ عِرْفَانَ اليَقِينِ

Fek'as'ı övüyor ve Abs'i yeriyor musun?

Vallahi annen alçak birindendir.

Abs'in beldeleri seni ele geçirirse o vakit,

Zilletin ne demek olduğunu yakinen bileceksin.

(Buradaki izafetler sıfatın mevsufa izafeti kabilindendir ve mesela onlardan "daru'l-ahira" nin aslı "ed-daru'l-âhira" dır.)

حَتَّىٰٓ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَآءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَآءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾

110. Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin kesinlikle yalanlandıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir. (Fakat) suçlular topluluğundan azabımız asla geri çevrilmez.

Tefsiri:

Yüce Allah, peygamberlere yardımı, iyice sıkıştıkları ve Allah'ın yardımını bekledikleri yardıma en muhtaç anlarında indirdiğini bildiriyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihayet peygamber ve beraberindeki mü'minler: Allah'ın yardımı ne zaman! dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır."* (Bakara, 214) buyurmuştur. *"kendilerinin kesinlikle yalanlandılar diye sandıkları sırada"* buyruğundaki "كُذِبوا" fiilinde iki kıraat vardır. Bunlardan biri zâl harfi şeddeli olan "كُذِّبوا" (yalanlandılar) kıraatidir. Âişe (radıyallâhu anhâ) böyle okurdu. Nitekim İmam Buhârî, Urve b. Zübeyr'den şöyle nakleder: Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya *"Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de.."* âyetini sorarken "Peygamberlere yalan mı söylendi (كُذِبوا), yoksa onlar yalanlandılar (كُذِّبوا) mı?" dedim. "Yalanlandılar," dedi. "Peygamberler toplumlarının kendilerini yalanladıklarından zaten emindiler, dolayısıyla bu zan değildi." dedim. "Evet, yemin ederim ki onlar bunu kesin olarak biliyorlardı" dedi. "O durumda onlar kendi-

Scanned with CamScanner

lerine yalan söylendiğini zannediyorlarmış olur," dedim. Bunun üzerine Hz. Âişe: "Hâşâ, âyeti böyle okumaktan Allah'a sığınırım. Peygamberler Rablerinin kendilerine yalan söylediğini asla düşünmezler." dedi. Ben. "Öyleyse âyetin mânâsı nedir?" deyince şöyle cevap verdi: Bu âyette, Rablerine iman eden, peygamberleri tasdik ve onlara itaat eden kimselerden bahsedilmiştir. Sıkıntılar uzadıkça uzayıp zafer gecikince peygamberler, gönderildikleri toplumlardaki kendilerini yalanlayanlardan ümitlerini kestiler, hatta takipçilerinin kendilerini yalanladıklarını zannettiler. İşte o zaman Allah'ın yardımı yetişti." İmam Buhârî başka bir kanalla Urve'den şöyle nakleder: Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya "Belki kendilerine yalan söylendiğini sanmışlardır" (قد كُذِبوا) dedim. "Haşa!" dedi. İmam Buhârî'nin sözü burada sona eriyor. İbn Cüreyc, İbn Ebî Melike'den şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bu âyeti "...قد كُذِبوا" (kendilerine yalan söylendiğini sandılar) şeklinde şeddesiz okudu. Sonra bana "Onlar beşerdi" dedi ve *"Sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihayet peygamber ve beraberindeki mü'minler: Allah'ın yardımı ne zaman! dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır."* (Bakara, 214) âyetini okudu. İbn Cüreyc, İbn Ebî Melike'den, Urve'nin şöyle dediğini nakleder: Âişe (radıyallâhu anhâ) buna karşı çıktı ve "Muhammed kendisine her ne vahyedilmişse vefat edene kadar onların gerçekleşeceğini biliyordu. Ancak belalar peygamberlerlerin peşini bırakmayınca kendilerini beraberlerindeki mü'minlerin de yalanladıklarını sandılar. İbn Ebî Melîke, Âişe (radıyallâhu anhâ) hadisinde şöyle der: Âişe (radıyallâhu anhâ) bunu tekzib (yalanlama) kökünden gelen zal harfi şeddeli fiille (قد كُذِّبوا) okurdu. İbn Ebî Hâtim, Yahyâ b. Said'den şöyle nakleder: Bir adam Kâsım b. Muhammed'e gelerek: Muhammed b. Ka'b el-Kurazî bu âyeti "كُذِبوا" (şeddesiz) diye okuyor" dedi. Kâsım ona şöyle dedi: Benden ona haber ver ki ben Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımı Âişe (radıyallâhu anhâ)'yı işittim; bu âyeti "كُذِّبوا" şeklinde okudu, sonra şöyle dedi: Takipçilerinin kendilerini yalanladıklarını sandılar. Bunun senedi de sahihtir.

İkinci kıraat "كُذِبوا" şeklinde şeddesizdir. Bunun tefsirinde ihtilaf edilmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) biraz önce geçen rivâyetteki gibi tefsir etmiştir. Süfyân-ı Sevrî'nin ... İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o da bu âyeti şeddesiz okumuş ve "İşte Âişe'nin hoşlanmadığı kıraat budur" demiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan yapılan

Scanned with CamScanner

bu rivâyetler başkalarının onlardan yaptığı rivâyetlerden farklıdır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyete gelince; A'meş, Müslim'den İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın bu âyetteki fiili şeddesiz okuyup şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Peygamberler davetlerine kavimlerinin icabetinden ümit kesip kavimleri de peygamberlerinin onlara yalan söylediğini sandıklarında, o vakit onlara karşı kendilerine yardım geldi *"ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirildi."* Said b. Cübeyr, İmran b. Haris es-Sülemi, Abdurrahman b. Muâviye, Ali b. Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da bunun benzeri rivâyet edilmiştir.

İmam Taberî, Ebû Hurre el-Cezeri'den şöyle nakleder: Kureyşli bir genç Said b. Cübeyr'e "Ey Ebû Abdullah! Bu kıraat(ın tefsiri) nedir? Çünkü ben Kur'ân'da buraya geldiğimde bu sûreyi okuyasım gelmiyor. Âyet şu: *"Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir."* dedi. Said b. Cübeyr şöyle dedi: Evet. Mânâsı şöyledir: "peygamberler kavimlerinin imanından ümit kesip kendilerine peygamber gönderilenler de peygamberlere yalan söylendiğini sanınca." Dahhâk b. Müzahim der ki: O günkü gibi ilme çağrılıp da duraksayan adam bir daha görmedim. Bunun için ta Yemen'e gitsem bile az gelirdi. Sonra Taberî'nin başka bir vecihten rivâyet ettiğine göre ; bu soruyu Said b. Cübeyr'e Müslim b. Yesar da sordu. Said b. Cübeyr aynı cevabı verince Müslim kalkıp ona sarıldı ve "Sıkıntımı giderdiğin gibi Allah da senin sıkıntını gidersin." dedi. Said b. Cübeyr'den bir çok tarikle gelen başka rivâyetlerde onun âyeti böyle tefsir ettiği vardır. Mücâhid b. Cebr ve seleften bir çok kişi de âyeti böyle tefsir etmiştir. Hatta Mücâhid bunu "كُذِبُوا" (yalan söylediler) şeklinde, kaf harfini üstün okumuştur. Bunu Taberî rivâyet etmiştir. Fakat âyeti böyle tefsir edenlerden bazıları zannedenleri peygamberlerin takipçisi mü'minler yapmışlardır. Bazıları ise onları kafirler yapmışlardır ki o durumda mânâ şöyle olur: Kafirler peygamberlerin kendilerine verdikleri zafer vaadinde yalancı olduklarını sandılar.

İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyete gelince; İmam Taberî, Temim b. Hazlem'den şöyle nakleder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ı *"Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir."* buyruğu

Scanned with CamScanner

hakkında şöyle derken işittim: Nihayet Peygamberler kavimlerinin iman ve kendilerine tasdik edeceklerinden ye'se düşünce, bu davanın yavaş yürüdüğünü sanınca... İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan gelen bu rivâyetlerdeki tefsirleri Âişe (radıyallâhu anhâ) reddetmiş, Taberî de tefsirinde onu desteklemiştir. Cumhurdan getirdiği delillerle meşhur görüşün gerekçelerini saymıştır. Diğer görüşü kabul etmeyip tamamen reddetmiştir. Onu kabul etmediği gibi destekleyen sözler de söylememiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۗ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

111. Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. (Bu Kur'ân) uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi açıklayan (bir kitaptır); iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir.

Tefsiri:

Allah (c.c.) buyuruyor ki: Gerçekten peygamberlerin kavimleriyle olan hikayelerinde ve bizim mü'minleri nasıl kurtarıp kafirleri nasıl helak ettiğimizde *"akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır."* Elbâb, kalpler demektir. *"(Bu Kur'ân) uydurulabilecek bir söz değildir."* Yani, bu Kur'ân Allah (c.c.) dışında biri tarafından yalan ve iftirayla uydurulacak ve düzülecek bir söz değildir. *"Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden"* yani, kendinden önce gökten inen kitapların doğru olduklarını onaylayan. Zira Kur'ân onlardaki mevcut doğruları onaylar, tahrif, tebdil ve değiştirmeleri ise ortadan kaldırır. *"her şeyi açıklayan"* helal ve haramları, güzel ve çirkin şeyleri ve daha başka ibadetleri, vacipleri ve müstehapları emreden, haramları ve ona benzer mekruhlardan men eden, olayları apaçık bir şekilde beyan eden, geleceğe dair genel ve detaylı bilgiler veren, isimleri ve sıfatlarıyla, mahlukata benzemekten tenzihleriyle yüce Rabb'den haber veren. *"iman eden toplum için*

Scanned with CamScanner

bir rahmet ve bir hidayettir." Onların kalpleri Kur'ân'la azgınlıktan kurtulup olgunluğa erişir, sapıklıktan doğru yola girer. Onunla bu dünyada ve ahirette kulların Rabb'lerinden rahmetini ararlar. Büyük Allah'tan dünyada ve ahirette, yüzleri beyaz ve parlak kimselerin kârlı bir kazanç elde edip yüzleri kara kimselerin zararlı ticaretle dönecekleri günde bu âyette bahsedilenlerden eylemesini dileriz.

Yusuf sûresi sona erdi.

Allah'a hamd-ü senalar olsun.

Ancak O'ndan yardım diler, ancak O'na tevekkül ederiz.

O bize yeter. Ne güzel vekildir!

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

RA'D SÛRESİ

[43 âyettir. Medine'de inmiştir.]

Kitab'ın Âyetleri:

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ ۗ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Elif, Lâm, Mîm, Râ. Bunlar, Kitab'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar.

Tefsiri:

Sûrelerin başlarındaki huruf-u mukattaalar hakkında Bakara sûresinin başında bilgi vermiş, orada bu harflerle başlayan her sûrede Kur'ân'ın müdafaasının yapıldığını, onun Allah (c.c.) katından indiğinin hiçbir şek, şüphe ve tereddüde yer bırakmayacak kadar kesin bir gerçek olduğunun açıklandığını zikretmiştik. Nitekim yüce Allah burada da şöyle buyuruyor: *"Bunlar, Kitab'ın âyetleridir."* Kasıt Kur'ân'dır. Tevrat ve İncil olduğu da söylenmiştir ki Mücâhid ve Katâde böyle demişlerdir. Bu pek isabetli olmayan, hatta doğru olmaktan uzak bir görüştür. Ardından, sıfatların atfı kabilinden bir atıfla şöyle denilmiştir: Ey Muhammed! *"Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar."* "...والذي أنزل إليك Sana indirilen.." ifadesi mübteda, "الحق haktır" ise haberdir. Mücâhid ve Katâde'nin tefsirine uyan asıl doğru tefsir de budur. Taberî buradaki (Sana Rabb'inden ifadesinin arapçasında

Scanned with CamScanner

başta bulunan) vav harfinin ya ziyade veya bizim söylediğimiz gibi sıfatı sıfata atfeden atıf harfi olduğunu söylemiş ve buna şairin şu şiirini şahit göstermiştir:

إِلَى الْمَلِكِ الْقَرْمِ وابْنِ الْهُمَامِ وَلَيْثِ الْكَتِيبَةِ فِي الْمُزْدَحَمِ

Yüceltilen efendi ve kahraman cömerdin oğlu

Savaş esnasında birliğin arslanı olan hükümdara.

Allah (c.c.) ardından *"fakat insanların çoğu inanmazlar."* buyuruyor. Nitekim başka bir âyette de *"Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir."* (Yusuf, 103) buyurur.

Allah'ın Kudretinin Delilleri:

اَللّٰهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

2. Allah, gökleri gördüğünüz bir direk olmaksızın yükselten, sonra Arş üzerine istiva eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdirendir. Her biri belirlenmiş bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip âyetleri açıklayandır.

Tefsiri:

Yüce Allah kudretinin mükemmeliğinden, hükümranlığının büyüklüğünden bahsederek sadece kendisinin izin ve emriyle göklerin direksiz olarak yükseltildiğini, hatta sadece kendisinin izin ve emriyle yerden erişelemeyecek ve ulaşılamayacak kadar yukarı kaldırıldığını bildiriyor. Zira dünya seması toprak, su ve havasıyla yeryüzünün tüm yönlerini ve taraflarını tamamen kuşatmış olup dünyanın her tarafındaki yüksekliği aynıdır. Onunla yer arasındaki mesafe 500 yıllık yoldur. Dünya semasının kendi kalınlığı da 500 yıllık yoldur. Sonra ikinci gök dünya semasını ve onun kuşattıklarını içine alır. İkisi arasındaki mesafe 500 yıllık yol, bunun kendi kalınlığı da 500 yıllık yoldur.

Scanned with CamScanner

Sonra üçüncü gök içindekilerle birlikte ikinci semayı kuşatır. İkisi arasındaki mesafe 500 yıllık yol, bunun kendi kalınlığı da 500 yıllık yoldur. Dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci gökler de böyledir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Ferman bunlar arasından inip durmaktadır ki, böylece Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz."* (Talâk, 12)

[3907] Bir hadiste *"Yedi gök ile bunların aralarında ve içlerinde bulunanlar Kürsi'ye oranla ancak bir çöle atılmış yüzük gibi, Kürsi de Arş'a göre o çöldeki o yüzük gibidir."* Başka bir rivâyette *"Arş'ın büyüklüğünü ise ancak Allah bilir."*[177] buyurmuştur. Seleften birinden şöyle rivâyet edilmiştir: "Yer ile Arş arasındaki mesafe 50 bin senelik yoldur. Arş'ın iki tarafı arasındaki mesafe 50 bin yıllık mesafedir. Arş kırmızı yakuttandır."

"Gökleri gördüğünüz bir direk olmaksızın yükselten" buyruğu hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve Katâde'nin: "Gökyüzünün direği vardır, fakat görünmez" dedikleri rivâyet edilmiştir. İyas b. Muâviye ise: Gök yer üzerinde kubbe gibidir, yani direği yoktur, demiştir. Katâde'den de böyle rivâyet edilmiştir. Sözün bağlamına uyan ve *"Göğü de, kendi izni olmadıkça yer üzerine düşmekten korur."* (Hacc, 65) buyruğundan akla ilk gelen mânâ da budur. Bu durumda "ترونها " (gördüğünüz) cümlesi "direğin olmaması" hususunu pekiştirici olarak gelmiş olur. Yani, gördüğün gibi o direksiz olarak yükseltilmiştir. Bu ise daha büyük bir kudreti ifade eder. Hadiste ifade edildiği gibi şiiri iman edip kalbi iman etmemiş olan Ümeyye b. Salt'ın şiirinde böyle geçmektedir.[178] Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den de (rh.a.) şöyle nakledilir:

Sen ki lütuf ve merhametiyle Mûsâ (a.s)'a, çağıran bir elçi gönderdin, dedin: "Sen ve Harun, gidip azgın Firavun'u Allah'a çağırın."

Deyin ki: "Sen misin bunları direksiz tutup sahip oldukları istikrara kavuşturan."

177 Taberî (5794); Beyhakî, el-Esmau ve's-Sıfat, 404; İbn Hibbân, el-Mecruhin, 3/129. Muhakkik bunların senetlerini ele almış ve zayıf olduklarına hükmetmiştir (Tefsir-i İbn Kesir, 3/619). Nasıruddin Elbani ise bütün tarikleriyle birlikte sahih bir hadis olduğunu belirtmiştir bk. Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha, no: 109. Doğrusunu en iyi Allah bilir. (Çevirmen).

178 Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

Deyin: "Sen misin bunu direksiz yükselten? Öyleyse sen ne müthiş yaratıcısın!"

Deyin ki ona: "Sen misin sükunetiyle gece seni kapladığında ortasını aydınlatıcı kılan?"

Deyin: "Sabah vakti güneşi kim gönderiyor da yeryüzünden ulaştığı yerler aydınlanıyor?"

"Kim tohumu toprakta yeşertip ondan sallanan ot, tepesinde de tohumlar çıkartıyor?

Bunlarda kavrama yeteneği bulunanlara işaretler vardır."

Yüce Allah'ın *"sonra Arş üzerine istiva eden"* buyruğunda ifade edilen husus daha önce A'râf sûresinde geçmişti. Orada bunun, bir keyfiyet belirtmeksizin, teşbih (yaratıklara benzetme), ta'til (sıfatı yok sayma) ve temsil (benzetme) yoluna gitmeksizin aynen olduğu gibi alınacağını belirtmiştik. Yüce Allah bunlardan münezzeh ve uzaktır. *"güneşi ve ayı emrine boyun eğdirendir. Her biri belirlenmiş bir vakte kadar akıp gitmektedir."* Yani, kıyâmetin kopmasıyla son bulana kadar bunlar akmaya devam edeceklerdir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir."* (Yâsin, 38) buyurur. Bir görüşe göre bunlar kendileri için belirlenen yere doğru akarlar ki orası diğer yönden yeryüzünün içini takip eden Arş'ın altıdır. Güneş ve Ay ile diğer yıldızlar, oraya ulaştıkları zaman Arş'tan en uzak noktada olurlar. Zira hakkında varit olan sahih delillere göre bu taraftan Arş, âlemi takip eden taraftan bir kubbe olup diğer felekler gibi âlemi kuşatmamıştır. Çünkü onun ayakları ve taşıyan melekler vardır ve bunlar yuvarlak gök cisminde tasavvur edilemez. Allah'a hamd-ü senalar olsun bu, konuyla ilgili âyetler ve sahih hadisler üzerinde düşünen kimse için açık bir husustur. Allah'ın (c.c.) gök cisimlerinden Güneş ve Ay'ı zikretmesinin sebebi, sabit gök cisimlerinden daha üstün ve daha büyük olan hareket halindeki yedi yıldızın en belirginleri olmalarıdır. Bunlar emir altına girdiklerine göre diğer yıldızların girmesi daha kolay ve daha mümkündür. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette buna dikkat çekerek şöyle buyuruyor: *"Gece ve gündüz, Güneş ve Ay O'nun âyetlerindendir. Eğer Allah'a ibadet etmek istiyorsanız, Güneş'e de Ay'a da secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin!"* (Fussilet, 37) Allah bunların kendisinin emrinde

Scanned with CamScanner

olduğunu şu âyette açıkça ifade etmiştir: *"...Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"* (A'râf, 54)

"O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip âyetleri açıklayandır." Yani, Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığını ve ilk kez yarattığı gibi dilediği vakit tekrar yaratmaya da kadir olduğunu gösteren âyet ve delilleri açıklayandır.

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا ۖ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَاءٍ وَاحِدٍ ۖ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

3. O, yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çifter çifter yaratandır. Geceyi de gündüzün üzerine o örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

4. Yeryüzünde birbirine komşu bölgeler, üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. Yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah yukarı alemi (gökyüzünü) zikrettikten sonra aşağı alemdeki (dünyadaki) kudretini, hikmetini ve onu sağlamlaştırmasını zikretmeye başlayarak şöyle buyuruyor: *"O, yeri döşeyen"* yani enine boyuna genişleten ve yayan, ona koskoca ve sarsılmaz dağlar diken, onda muhtelif renk, şekil, tat ve kokudaki her çeşit meyveden çifter çifter yarattığı meyveleri sulamak için orada nehirler, ırmaklar ve kaynaklar akıtandır. *"Geceyi de gündüzün üzerine o örtüyor."* Yani, her birini diğerini ısrarla takip edici kılıyor. Biri gittiğinde onu diğeri örter, birinin süresi bittiğinde diğeri gelir. Böylece Allah (c.c.)

Scanned with CamScanner

mekanlar ve insanlar üzerinde tasarrufta bulunduğu gibi zaman üzerinde de tasarrufta bulunur. *"Şüphesiz bütün bunlarda"* yani Allah'ın nimetlerinde, hikmetinde ve delillerinde *"düşünen bir toplum için ibretler vardır."*

"Yeryüzünde birbirine komşu bölgeler.. vardır." Yani birbirlerine komşu ve bitişik oldukları halde bir arazinin toprağı temiz ve hoş olup insanların faydalanacağı bitkiler bitirir, diğerinin toprağı çorak ve tuzlu olup hiçbir şey bitirmez. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Said b. Cübeyr, Dahhâk ve başkalarından böyle rivâyet edilmiştir. Yeryüzündeki toprakların çeşit çeşit renkte olmaları da bu âyetin kapsamındadır. Bir toprak kırmızı, biri beyaz, biri sarı ve biri siyahtır. Biri taşlık, biri ova, biri kumlu ve biri serttir. Bunların hepsi de birbirine komşudur. Birinin şu özellikleri, diğerinin ondan farklı şu özellikleri vardır. Bütün bunlar, bunlar arasında seçim yapan tercih sahibi bir yapıcının olduğunun göstergesidir. Allah'tan başka hiçbir ilah, ondan gayri hiçbir rabb yoktur.

"Üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır." (وجناتٌ من أعنابٍ وزرع ونخيل). Buradaki "زرع" (ekinler) ve "نخيل" (hurmalıklar) kelimelerinin "جنات"a atfen merfu (ötre) veya "أعناب"e atfen mecrur (esre) olması mümkündür. (birincisinin mânâsı: Üzüm bağları, ekinler ve ...hurmalıklar, ikincisinin mânâsı ise: Üzüm, ekin ve hurma bahçeleri). Nitekim imamlar her iki kıraatle de okumuşlardır.

"çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır." "Çatallı" nar, incir ve bazı hurmalar gibi bir yerden biten çok köklü ağaçtır. "Çatalsız" ise diğer ağaçlar gibi tek bir kökten biten ağaçlardır. Kişinin amcası oğluna da bu mânâda "Babasının Sınv"ı denmiştir.

[3908] Nitekim sahih bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ömer (radıyallâhu anh)'a *"Kişinin amcası oğlunun onun babasının sınv'ı (bir kökün diğer çatalı) olduğunu hissetmedin mi?"*[179] buyurmuştur. Süfyân-ı Sevrî ve Şu'be, İbn İshâk'tan Berra'nın şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: "Sınvân hurma" bir kökten olma hurma ağacı, "sınvan olmayan hurma" ise kökü dağınık haldeki hurma ağacıdır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Dahhâk, Katâde, Abdurrahman b. Zeyd ve daha bir çok kişi böyle demişlerdir.

179 Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir. Daha önce geçti.

Scanned with CamScanner

"Bunların hepsi bir su ile sulanır. Yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız."

[3909] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız."* buyruğu hakkında: *"O kuru ve yaş hurma, tatlı ve ekşidir."* dediği rivâyet edilmiştir.[180] Bunu Tirmizî rivâyet etmiş ve "Hasen ve gariptir" demiştir. Yani, bu farklılıklar meyve ve tahılların türlerinde, şekil, renk, tat ve kokularında, yaprak ve çiçeklerinde vardır. Biri son derece tatlı, diğeri son derece ekşi, bir diğeri son derece acıdır. Biri acıdır, biri tatlıdır, biri de her ikisinin tadını bulundurur ve Allah'ın izniyle farklı bir tad oluşur. Biri sarı, biri kırmızı, biri beyaz, biri siyah, biri mavidir. Çiçekler de böyledir. Hepsi tek bir kaynaktan, yani sudan beslense de sayılamayacak ve sınırlandırılamayacak kadar çok çeşitleri vardır. Bütün bunlarda kavrayacak kişi için ibretler vardır. Bunlar varlıkları farklı farklı kılan, onları dilediği gibi yaratan tercih ve seçim sahibi bir yapıcıya delalet eden en büyük alamet ve işaretlerdendir. O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır."*

Kafirlere Cevaplar:

وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

5. (Ey Muhammed! Kâfirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan, asıl onların "Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?" demeleri şaşılacak şeydir. İşte onlar boyunlarına demir halkalar vurulanlardır. İşte onlar cehennemliklerdir, orada temelli kalacaklardır.

Tefsiri:

Yüce Allah elçisi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyuruyor: *"Kâfirlere şaşıyorsan"* yani o müşriklerin Allah'ın (c.c.) âyetlerini ve yaratıklarının O'nun herşeye kadir olduğuna delalet edişini gözleriyle görmelerine,

180 Tirmizî (3118) ve Taberî (20126) rivâyet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

adları anılmayan ve bir hiç olan varlıkların ilk yaratıcısı ve meydana getiricisi olduğunu itiraf etmelerine, yalanladıklarından daha ilginç şeyleri görüp itiraf etmelerine rağmen Allah'ın (c.c.) bildirmiş olduğu "bu alemi tekrar yeniden yaratacağı" haberini inkar etmelerine şaşıyorsan *"asıl onların 'Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?' demeleri şaşılacak şeydir."* Oysa akıl ve bilgi sahibi herkes bilir ki göklerin ve yerin yaratılması insanın yaratılmasından daha büyük bir hadisedir. Ve de bir şeyi sıfırdan yapan kimsenin onu tekrar yapması daha kolaydır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir."* (Ahkâf, 33) buyurur.

Yüce Allah sonra bunları yalanlayanların niteliklerinden bahsederek şöyle buyuruyor: *"İşte onlar boyunlarına demir halkalar vurulanlardır."* Yani demir halka vurulup cehenneme sürüklenenlerdir. *"İşte onlar cehennemliklerdir, orada temelli kalacaklardır."* Yani, oradan hiçbir yere gitmeyecek ve ayrılmayacak, sonsuza dek orada kalacaklardır.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ ۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾

6. Senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar. Halbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip geçmiştir. Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir. Rabbinin azabı da çok şiddetlidir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: O müşrikler *"Senden iyilikten önce kötülüğü"* yani azabı *"çabucak istiyorlar."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette: *"Dediler ki: Ey kendisine Kur'ân indirilen (Muhammed)! Sen mutlaka bir mecnunsun! Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, bize melekleri getirmeliydin. Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman onlara mühlet verilmez."* (Hicr, 6-8) buyurur. Yine *"Senden, azabı çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. Eğer önceden tayin edilmiş bir vade olmasaydı, azap elbette onlara gelip çatmıştı. Fakat onlar*

Scanned with CamScanner

farkında değilken, o ansızın kendilerine geliverecektir. (Evet) senden azabı çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. Hiç şüpheleri olmasın, cehennem kafirleri çepeçevre kuşatacaktır." (Ankebût, 53-54) buyurur. Yine, *"Bir soran inecek azabı sordu."* (Meâric, 1) buyurur. *"Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, kıyâmet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler."* (Şûrâ, 18) *"Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver, dediler."* (Sâd, 16) Son âyetin mânâsı şöyledir: Bize hesap ve cezamızı daha önce ver. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette onlardan şöyle bahsetmektedir: *"Hani (o kafirler) bir zaman da: Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir! demişlerdi."* (Enfâl, 32) Müşrikler Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kendilerine azabı getirmesini talep ediyorlardı. Bu ise onların yalanlamalarının, küfür ve inatlarının şiddet ve katılığından ileri geliyordu. Allah (c.c.) onlara cevaben şöyle buyuruyor: *"Halbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip geçmiştir."* Yani, biz azabımızı geçmiş ümmetlere gönderdik ve ibret alacak kimseler için bir örnek, ibret ve öğüt vesilesi kıldık.

Sonra yüce Allah, *"Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı."* (Fâtır, 45) buyruğunda da ifade ettiği gibi kendisinin yumuşak, sabırlı ve affedici olduğunu bildirerek şöyle buyuruyor: *"Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir."* Yani, insanlar gece gündüz zulmettikleri ve hatalar işledikleri halde Allah (c.c.) onları affeder, hoşgörür, görmezden gelir ve insanlardan gizler.

Allah (c.c.) ümit ve korku dengesi oluşması için bunun yanında kendisinin azabının da şiddetli olduğunu bildirerek şöyle buyuruyor: *"Rabbinin azabı da çok şiddetlidir."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Eğer seni yalanlarlarsa de ki: Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Bununla beraber O'nun azabı, suçlular topluluğundan uzaklaştırılamaz."* (En'âm, 147) buyurur. Yine *"Şüphesiz Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve O çok bağışlayan, pek esirgeyendir."* (A'râf, 167) buyurur. Yüce Allah yine: *"(Rasûlüm!) Kullarıma, benim, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver.Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da bildir."* (Hicr, 49-50) buyurur. Hem ümit hem korkuyu içeren başka bir çok âyet vardır.

Scanned with CamScanner

[3910] İbn Ebî Hâtim, Said b. Müseyyeb'den şöyle nakleder: *"Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir. Rabbinin azabı da çok şiddetlidir."* âyeti nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın affı ve göz yumması olmasaydı yaşam hiç kimseye tatlı ve hoş olamazdı. Allah'ın (c.c.) tehdit ve cezası olmasaydı herkes (Allah'ın affına vs.) dayanıp tembellik yapardı."* buyurdu.[181] Hâfız İbn Asâkir'in, Hasan b. Osman b. Hassan ez-Ziyad'nin tercemesinde zikrettiğine göre Hasan izzet sahibi Allah'ı (c.c.) rüyasında gördü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de huzurunda ümmetinden biri hakkında şefaatini kabul etmesini istiyordu. Allah (c.c.) şöyle buyurdu: "Ra'd sûresinde sana *"Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir."* âyetini indirme senin için yeterli olmadı mı?" Hasan der ki: Tam bu sırada uyandım.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِۦٓ إِنَّمَآ أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

7. Kâfirler diyorlar ki: "Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya!" Halbuki sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir yol göstericisi vardır.

Tefsiri:

Allah (c.c.) müşriklerin küfür ve inatla "Evvelkilere gönderildiği gibi bize de Rabb'inden bir âyet ve mucize gelseydi ya!" dediklerini haber veriyor. Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Safâ tepesini altına çevirmesini, Mekke'deki dağları ortadan kaldırıp yerine otlaklar ve nehirler koymasını talep etmişlerdi. Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyuruyor: *"Bizi, âyetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine, açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise, (bu deveyi boğazladılar ve) bu yüzden zalim oldular. Oysa biz âyetleri ancak korkutmak için göndeririz."* (İsrâ, 59) Allah (c.c.) onlara cevaben şöyle buyuruyor: *"Halbuki sen ancak bir uyarıcısın"* sana düşen ancak, Allah'ın tebliğ etmeni emrettiği mesajını tebliğ etmektir. Başka bir âyette buyrulduğu gibi: *"(Ya Muhammed!) Onları doğru yola ilet-*

181 Bu mürseldir. Ayrıca râvîlerden Ali b. Zeyd münker rivâyetleri bulunan hadiste zayıf biridir.

Scanned with CamScanner

mek sana ait değildir. Lâkin Allah dilediğini doğru yola iletir." (Bakara, 272) Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"ve her toplumun bir yol göstericisi (hidayetçisi) vardır"* buyruğunu "her kavimde bir davetçi vardır" diye tefsir ettiğini rivâyet etmiştir. Avfî de bunun tefsirinde İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah (c.c.) buyuruyor ki: Ey Muhammed! Sen uyarıcısın, her kavme doğru yolu gösteren ise benim. Mücâhid, Said b. Cübeyr, Mücâhid ve daha bir çok kişi de böyle demiştir. Mücâhid'den yapılan bir rivâyete göre *"ve her toplumun bir yol göstericisi vardır."* buyruğunda "yol gösterici"den kastın peygamber olduğunu söylemiştir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Her millet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) gelmiştir."* (Fâtır, 24) buyurmuştur. Katâde ve Abdurrahman b. Zeyd de böyle demişlerdir. Ebû Sâlih ve Yahyâ b. Rafi bunu "her toplumun bir öncüsü vardır" diye tefsir etmişlerdir. Ebû Âliye şöyle der: Doğru yolu gösteren (hâdî) öncüdür, öncü önderdir, önder ise ameldir. İkrime ve Ebû Duhâ'dan yapılan rivâyete göre "yol gösterici" yi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile tefsir etmişlerdir. İmam Mâlik de: Her milleti Allah'a çağıran birisi/birileri vardır, demiştir.

[3911] İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Halbuki sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir yol göstericisi vardır."* âyeti nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini göğsünün üzerine koyup: *"Ben uyarıcıyım ve her bir kavmin yol göstericisi vardır"* buyurdu. Eliyle Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın omzuna işaret ederek *"Yol gösterici sensin ey Ali! Benden sonra doğru yolu bulanlar senin izinden gidecekler"* buyurdu.[182] Bu hadis çok münkerdir. İbn Ebî Hâtim Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini nakleder: "Her toplumun bir yol göstericisi (hâdî) vardır." Hâdî Hişamoğullarından bir adamdır.[183] Cüneyd: O Ali b. Ebî Talha (radıyallâhu anh)'tır, demiştir.

182 Asılsızdır. Taberî (20161) rivâyet etmiştir. Senedindeki Atâ b. Sâib saduk olup hayatının sonlarında bunamıştır. Ondan rivâyet eden Muaz b. Müslim'i Zehebî, el-Mizan'da (8613): "Meçhul biridir. Atâ b. Sâib'den asılsız bir rivâyeti vardır", İbn Adiyy: Rivâyetleri sikalardan gelen hadislere benzemez, İbn Hibbân da: Sikalara nispet ederek zayıf rivâyetler zikreder, demiştir.

183 Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (1044) ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat (1383) ve el-Mu'cemu's-Sağir'de (739) bu lafızla Ali (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak zikretmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11090): Müsned'in -yani Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in- senedindeki râvîler sikadır, demiştir. Oysa senedindeki Muttalib b. Ziyad es-Sekafi'yi İmam Ahmed b. Hanbel ile Yahyâ b. Kattan sika saysa da Ebû Hâtim: Hadisi yazılabilir, fakat delil olmaz, demiştir.

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Hâtim der ki: Bir rivâyette İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Ebû Câfer Muhammed b. Ali'den de böyle rivâyet edilmiştir.

Allah'ın Her Şeyi Kuşatan Bilgisi:

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

8. Allah her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksiltece-ğini ve neyi artıracağını bilir. Onun katında her şey ölçü iledir.

9. O, gaybı da görüneni de bilir, çok büyüktür ve yücedir.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisine hiçbir şeyin gizli kalmayan ve bütün dişi hayvanların gebe kalmalarına dair bilgileri dahi kuşatan mükemmel bilgisinden bahsede-rek şöyle buyuruyor: *"Her dişinin neye gebe kalacağını"* yani gebe kaldığının erkek mi kız mı, güzel mi çirkin mi, bahtlı mı bedbaht mı, uzun ömürlü mü kısa ömürlü mü olacağını bilir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğu-nuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir."* (Necm, 32) buyurur. Yine *"Sizi de annelerinizin karınlarında üç katlı karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor."* (Zümer, 6) buyurur. Yüce Allah yine şöyle buyurur: *"Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık.Sonra onu sağlam bir karargâhta nutfe haline getirdik. Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka*

İsa b. Şazan onun zayıf olduğunu söylemiştir. İbn Sa'd: Çok zayıftı, demiştir. Hocası Süddî 'yi de cumhur zayıf saymıştır. Bunu Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak da Hâkim, Müstedrek'te (3/129/4646) rivâyet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî ise: Bilakis yalandır. Allah uyduranı iğrenç eylesin, demiştir.

Özetle; bu ne merfu ne mevkuf olarak aslı olmayan bid'at tevillerdendir. Doğrusu, "doğru yolu gösteren ve iletenin Allah, uyarıcının Allah'ın elçisi (sallallâhu aleyhi ve sellem)" olduğunu söyleyen birinci görüştür. Bunu Taberî Said b. Cübeyr'den (20142), Mücâhid'den (20145), İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan (20146) ve Dahhâk'tan (20147) rivâyet etmiştir. Asıl doğru budur.

Scanned with CamScanner

bir yaratışla insan haline getirdik. Yapıp-yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir." (Mü'minûn, 12-14)

[3912] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan yaptıkları bir rivâyette Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"Her biriniz annesinin karnında (nutfe olarak) kırk gün süreyle kalır. Bundan sonra bir o kadar süre alaka (kan pıhtısı) olarak, sonra bir o kadar süre mudğa (bir çiğnemlik et) olarak kalır. Daha sonra ona bir melek gönderilerek şu dört şeyi yazması emredilir: ceninin ameli, eceli, rızkı ve bedbaht mı yoksa bahtiyar mı olacağı."*[184]

[3913] Başka bir hadiste şöyle denilmiştir: *"Melek "Ey Rabbim! O erkek mi kız mı olacak? Rabb'im, bedbaht mı bahtlı mı olacak? Rızkı ne olacak? Ömrü ne kadar olacak?" diye sorar. Allah (c.c.) bunları söyler, melek de yazar."*[185]

Allah (c.c.) *"Rahimlerin neyi eksilteceğini ve neyi artıracağını bilir."* buyuruyor.

[3914] İmam Buhârî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Gaybın anahtarları beş olup bunları ancak Allah bilir. Yarın ne olacağını sadece Allah (c.c.) bilir. Rahimlerin neyi eksilteceğini sadece Allah bilir. Yağmurun yağacağını Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Hiçbir nefis nerede öleceğini bilemez, onu ancak Allah bilir. Kıyâmetin ne zaman kopacağını ancak Allah (c.c.) bilir."*[186]

Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan "Rahimlerin eksilttiğinden maksat düşürdüğü, artırdığından maksat ise düşürdüğünün üzerine artırarak sonunda tam bir bebek olarak doğurduğudur." Çünkü kadınlardan bazıları on aylık bazıları dokuz aylık gebelikten sonra doğurur. Kiminin gebeliği kısa, kiminki uzun sürer. İşte Allah'ın zikrettiği eksilme ve artma budur. Bunların hepsi de Allah'ın (c.c.) bilgisindedir. Dahhâk *"rahimlerin neyi eksilteceğini ve neyi artıracağını bilir."* buyruğu hakkında şöyle der: Allah (c.c.) onlardan dokuz aydan az olanları da çok olanları da bilir. Dahhâk der ki: Annem beni karnında iki yıl taşıdıktan sonra doğurmuş ve doğurduğunda ön dişlerim çıkmış

184 Buhârî, 3208, 3332; Müslim, 2643; Ebû Dâvûd, 4708; Tirmizî, 2138; İbn Mâce, 76; Ahmed b. Hanbel, 1/382; Humeydi, 126.

185 Müslim, 2646 ve başkaları rivâyet etmişlerdir. Daha önce geçti.

186 Buhârî, 4697; Taberî, 21/88; İbn Hibbân, 70, 71.

Scanned with CamScanner

imiş. İbn Cüreyc, Sa'd'ın kızı Cemile'den, Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın şöyle dediğini nakleder: Hamilelik iki seneyi bir iğin gölgesinin hareket edeceği kadar süre dahi geçmez. Mücâhid *"rahimlerin neyi eksilteceğini ve neyi artıracağını bilir."* buyruğu hakkında "Bu, kadının hamileliğinde gördüğü kan ve dokuz ayı aşan süredir." Demiştir. Atiyye el-Avfî, Katâde, Hasan-ı Basrî ve Dahhâk da böyle demişlerdir. Mücâhid şöyle demiştir: Kadın dokuz ay bitmeden önce kan görürse gebeliği hayız günleri kadar bir süre dokuz aydan fazla sürer. Bunu İkrime, Said b. Cübeyr ve İbn Zeyd de demiştir. Mücâhid yine şöyle demiştir: *"Rahimlerin neyi eksilteceğini ve neyi artıracağını bilir."* Rahimlerin eksiltmesi kadının gebelikte kan görmesi sebebiyle bebeğin cılız ve eksik olmasıdır. Artırması ise kan gelmeyip bebeğin tam ve büyük olmasıdır. Mekhul der ki: Anne karnındaki cenin bir şey istemez, üzülmez ve kederlenmez. Annesinin karnında rızkını onun hayız kanı yoluyla alır. Bundan dolayı hamile kadın hayız görmez. Dünyaya geldiğinde ağlar. Bu, yerini yabancıladığındandır. Göbeği kesilince Allah (c.c.) rızkını annesinin göğüslerine çevirir ki bir şey istemesin, üzülmesin ve kederlenmesin. Sonra bebek olur ve yiyecekleri eliyle alıp yer. Ergenliğe ulaşınca ise "(Başka ihtimal yok); ya ölecek veya öldürüleceğim. Bana rızk nereden gelecek?" der. Mekhul devamla der ki: "Yazıklar olsun sana! Allah (c.c.) seni annenin karnındayken besledi, küçük bebek iken besledi. Sonra güçlenip aklın erince "(Başka ihtimal yok); ya ölecek veya öldürüleceğim. Bana rızk nereden gelecek?" der. Mekhul sonra *"Allah her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksilteceğini ve neyi artıracağını bilir. Onun katında her şey ölçü iledir."* buyruğunu okumuştur.

"Onun katında her şey ölçü iledir." buyruğu hakkında Katâde der ki: Yani, belli bir süreye kadardır. Allah (c.c.) kullarının rızklarını ve ecellerini yazmış ve bunlar için belli süreler belirlemiştir.

[3915] Sahih bir hadiste rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızlarından biri O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) birini gönderek oğlunun ölmekte olduğunu ve gelmesini istediğini haber etti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise ona şu cevabı gönderdi: *"Aldığı da verdiği de Allah'ındır. Allah (c.c.) katında her şey belirlenmiş bir süreye göredir. Ona emredin de sabretsin ve Allah'tan sevap beklesin...."*[187]

187 Buhârî, 1284; Müslim, 923; Ahmed b. Hanbel, 5/204, 206; İbn Ebî Şeybe 3/392, 393; Abdurrezzak, 6670; Nesâî, 4/21, 22; Tayalisî, 636; İbn Hibbân, 3158. Bir çok tarikle Üsame b. Zeyd (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

"O, gaybı da görüneni de bilir" Yani, kulların gördüklerini ve görmediklerini bilir. O'na (c.c.) hiçbir şey gizli kalmaz. *"çok büyüktür"* O her şeyden büyüktür *"ve yücedir."* Her şey O'nun hakimiyet ve kahrı altındadır. Boyunlar önünde eğilmiş, kullar isteyerek ve istemeyerek O'na (c.c.) itaat etmişlerdir.

سَوَآءٌ مِنكُم مَّنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَالٍ ﴿١١﴾

10. Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran; geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen onun bilgisinde eşittir.

11. Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur.

Tefsiri:

Allah (c.c.) bilgisinin bütün mahlukatını kuşattığını, onlardan sessiz konuşan ile sesli konuşan arasında fark olmadığını, çünkü Allah'ın (c.c.) her ikisinin de sesini işittiğini, kendisine hiçbir şeyin gizli kalmayacağını bildiriyor. Nitekim başka bir âyette *"Eğer sen, sözü açıktan söylersen, bilesin ki O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir."* (Tâhâ, 7) buyurmuştur. Bir âyette de: *"... göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bilen Allah.."* (Neml, 25) buyurmuştur.

[3916] Âişe (radıyallâhu anhâ) der ki: "Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim. Onun işitmesi bütün sesleri kapsar. Vallahi tartışan kadın gelmiş Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kocasını şikayet ediyordu. O zaman ben evin yanındaydım ve bazı sözlerini de duyamamıştım. Ve Allah (c.c.) bunda şu âyeti nazil etti: *"Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir."* (Mücâdele, 1)

Scanned with CamScanner

"Geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen onun bilgisinde eşittir." Yani, gece karanlığında evinin köşesinde gizlenen ile gün ortasında ve aydınlıkta açıktan yürüyen kimse hakkındaki Allah'ın (c.c.) bilgi derecesi aynıdır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi, Allah onların gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da bilir. Çünkü O, kalplerin özünü bilendir."* (Hûd, 5) buyurur. Bir âyette de: *"Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın."* (Yûnus, 61) buyurur.

"Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler vardır." Yani, kulların başında sırayla duran gece bekçileri ile gündüz bekçileri vardır. Bunlar onu kötülüklerden ve kazalardan korurlar. Aynı şekilde bazıları gececi bazıları gündüzcü olan diğer bazı melekler ise işlediği iyilik ve kötülükleri kaydetmek için sırayla gelip giderler. Bunlardan sağındaki ve solundaki iki melek onun amellerini kaydeder. Sağdaki iyiliklerini ve sevaplarını, soldaki ise kötülüklerini ve günahlarını kaydeder. Biri arkada diğeri önde duran iki başka melek onu koruyup gözetir. Böylece kişi gündüz dört melekle, gece başka dört melek arasındadır; sırayla birbirlerinin yerine geçen iki koruyucu melek ile iki yazıcı melek.

[3917] Nitekim sahih bir rivâyette Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Bazı melekler gece, bazıları gündüz durmak üzere nöbetleşe yanınıza gelir. Bunlar, sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Daha sonra gece sizin yanınızda olanlar Hak Teâlâ'nın huzuruna çıkar. Allah Teâlâ kullarını en iyi kendisi bilmesine rağmen yine de onlara 'Kullarımı nasıl bıraktınız?' diye sorar. Onlar da 'Yanlarından ayrılırken namaz kılıyorlardı. Yanlarına vardığımızda da namaz kılıyorlardı' diye cevap verirler."*[188]

[3918] Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Sizinle birlikte, yanınızdan sadece tuvalet ihtiyacı görürken ve cinsel ilişki esnasında ayrılan iki melek vardır. Onlardan utanın ve saygı gösterin."*[189]

---

188 Buhârî, 555; Müslim, 632; Nesâî, 1/240, 241; Mâlik, 1/170; Ahmed b. Hanbel, 312; İbn Huzeyme, 321, 322; İbn Hibbân. Bunların hepsi de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir.

189 Tirmizî (2800) İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiş ve: Garip bir hadistir, sa-

Scanned with CamScanner

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler vardır."* Takipçiler Allah'ın (c.c.) emriyle onu takip eden meleklerdir. İkrime, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: onu önünden ve arkasından korurlar. Allah'ın (c.c.) kaderi geldiğinde ise ondan ayrılırlar. Mücâhid: Hiç bir kul yoktur ki uykusunda ve uyanıkken cinlerden, insanlardan ve haşerattan korunması için görevlendirilmiş bir melek olmasın. Kula her ne gelecek olsa melek ona "Arkana dikkat et" der. Ancak Allah'ın izin verdiği müstesna; o gelip isabet eder. Said b. Cübeyr, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler vardır."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Bu, dünyanın krallarından bir kral olup arka arkaya dizilmiş korumaları vardır. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Âyette etrafında korumalar bulunan şeytan dostu kastedilmiştir, demiştir. İkrime bu âyetin tefsirinde: Bunlar önlerini ve arkalarını saran kalabalık alayları bulunan devlet başkanlarıdır, demiştir. Dahhâk: *"Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler vardır."* buyruğu hakkında: Bu Allah'ın emrine karşı korunan hükümdardır. Bunlar şirk ehlidir, demiştir. Allahu a'lem, İbn Abbâs (radıyallâhu anh), İkrime ve Dahhâk bu sözleriyle bu meleklerin kulları korumasının bu alayların krallarını ve emirlerini koruması gibi olduğunu söylemek istemişlerdir.

[3919] İmam Taberî, Kinane el-Adevî'den şöyle nakleder: Osman b. Affan (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına giderek "Ya Rasûlallah! Bana kulun yanında ne kadar melek bulunduğunu söyle" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Biri sağında iyilikleri kaydetmekle yükümlü bir melektir. Bu, soldaki meleğin de başkanıdır. Sen bir iyilik yaptığında on sevap yazılır. Kötülük yaptığında soldaki sağdakine "Yazayım mı?" diye sorar. O "Hayır. Belki istiğfar ve tevbe eder." der. Soldaki bunu üç defa söyledikten sonra sağdaki: "Evet, yaz. Allah (c.c.) bizi ondan rahata erdirsin. Ne kötü bir arkadaş! Allah'ın kendisini gördüğü şuuru ne kadar da zayıf! Allah'tan ne kadar da az haya ediyor!" der. Allah (c.c.) bir âyette, "İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."* (Kâf, 18) *buyuruyor. Senin önünde ve arkanda iki melek*

---

dece bu tarikle geldiğini biliyoruz, demiştir. Senedindeki Leys b. Ebî Süleym ezberi zayıf bir râvidir. Diğer râvîler ise sikadırlar.

Scanned with CamScanner

daha vardır. Allah (c.c.) "Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler vardır." buyuruyor. Bir de senin alnından tutan ve Allah (c.c.) için tevazu gösterdiğinde seni yükseltip Allah'a (c.c.) karşı büyüklendiğinde belini kıran ve alçaltan bir melek vardır. İki dudağının üstünde duran iki melek vardır. Ağzında duran ve yılanın boğazından girmesine izin vermeyen başka bir melek vardır. Gözlerinin üstünde de iki melek vardır. İşte bu on melek her bir ademoğlunun yanındaki meleklerdir. Çünkü gece melekleri gündüz meleklerinden ayrıdır. Böylece ademoğlunun etrafında yirmi melek görev yapar. Gündüz İblis, geceleri de oğulları işbaşındadırlar."[190]

[3920] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden her birinize cinlerden bir arkadaşı (karin) ile meleklerden bir arkadaşı görevlendirilmiştir."* buyurdu. Sahabiler: "Ya Rasûlallah! Sana da mı?" deyince, *"Evet. Fakat Allah (c.c.) ona karşı bana yardım etti de artık bana hayırdan başkasını emretmiyor."* buyurdu.[191] Bunu diğer hadisçilerden sadece İmam Müslim rivâyet etmiştir.

"Allah'ın emriyle onu koruyan" Buna "onu Allah'ın emrinden dolayı koruyan" mânâsı verilmiştir. Ali b. Ebî Talha ve başkaları İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmişlerdir. Mücâhid, Said b. Cübeyr, İbrâhim Nehâi ve başkaları da bu görüştedir. Katâde der ki: Bazı kıraatlerde ('من أمر الله' yerine) "بأمر الله" (Allah'ın emriyle) okunmuştur. Ka'b el-Ahbar der ki: Ademoğluna her bir ova ve dağ (içindekilerinin hepsiyle) gözükseydi oralarda şeytanları görürdü. Allah (c.c.) yiyeceklerinizi, içeceklerinizi ve ırzlarınızı koruyan melekler görevlendirmeseydi saldırılara maruz kalırdınız. Ebû Ümâme der ki: Hiçbir ademoğlu yoktur ki beraberinde, kendisine takdir edilene teslim edinceye kadar onu koruyan bir melek bulunmasın. Bu onu, kendisine takdir edilmişe teslim edene kadar devam eder. Ebû Miclez der ki: Hz. Ali (radıyallâhu anh) namaz kılarken Murad kabilesinden bir adam gelerek "Kendini koru;

190 Münkerdir. Taberî (2021) rivâyet etmiştir. Râvîlerden Kinane, Osman ile buluşmamıştır. Diğer râvi Abdulhamid b. Câfer'i bazıları sika sayarken bazıları zayıf görmüştür. İbrâhim b. Abdüsselam'ın tercemesini bulamadım. Görüldüğü kadarıyla bu hadiste asıl eleştirilen râvî budur. Çünkü İbn Kesir'in söylediği gibi bu hadis çok gariptir. Asıl problemin Muhammed b. Osman olması da mümkündür. Çünkü bazıları onu hadis uydurmakla itham etmiştir.

191 Müslim, 2814; Ahmed b. Hanbel, 1/385; Dârimî, 2/306; Tahâvî, Müşkilü'l-Asar, 109.

Scanned with CamScanner

zira Muradoğullarından bir takım kimseler seni öldürmek istiyorlar" dedi. Hz. Ali (radıyallâhu anh) ona: "Şüphesiz her bir kişinin beraberinde onu kendisine takdir edilmemiş zararlardan korumak için görevlendirilmiş iki melek vardır. Kader gelince bunlar onunla kaderi başbaşa bırakırlar. Şüphesiz ecel korunan sağlam bir kaledir." dedi.

Bazılarına göre *"Allah'ın emriyle onu koruyan"* buyruğu "Allah'ın emriyle koruyan" mânâsına gelir.

[3921] Nitekim bir hadis-i şerifte zikredildiği üzere bazıları, "Ya Rasûlallah! Ne buyurursun; tedavi için okuduğumuz rukye Allah'ın kaderinden hiçbir şeyi engeller mi?" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O da Allah'ın kaderindendir"* buyurdu.[192]

İbn Ebî Hâtim... Cehm'den, o da İbrâhim'den şöyle nakleder: Allah (c.c.) peygamberlerinden birine "Kavmine bildir ki: Onlardan hangi kasaba veya ev Allah'a (c.c.) itaat üzere iken O'na isyana geçerlerse Allah (c.c.) onların hâl ve durumlarını hoşlandıklarından hoşlanmadıklarına dönüştürür." buyurdu. İbrâhim sonra şöyle dedi: "Bunun Allah'ın kitabındaki onayı Allah'ın (c.c.) *"Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez."* buyruğudur. Bu hususta bir de hadis varit olmuştur:

[3922] Hâfız İbn Ebî Şeybe, Umeyr b. Abdülmelik'ten şöyle nakleder: Hz. Ali (radıyallâhu anh) Kufe minberinde verdiği bir hutbede şöyle dedi: "Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanındayken sustuğumda kendisi bir şeyler söyler, sorduğumda da bana anlatırdı. O bana Rabb'inden aktararak şöyle dedi: *"Rabb (c.c.) şöyle buyurdu: İzzetime, celalime ve Arş'ım üzerine yücelmeme andolsun ki, herhangi bir kasaba veya ev halkı, sevmediğim bana karşı isyan üzere iken sonra sevdiğim ve istediğim bana itaate dönerse ben de onun hoşlanmadığı azabımdan onların sevip arzuladığı rahmetime dönerim."*[193] Bu gariptir. Senedinde tanımadığım kimseler vardır.

192 Hâkim, 4/402; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 3/3090. Hakim b. Hizam'dan rivâyet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (5/85): "Senedinde Sâlih b. Ebi'l-Ahdar olup kendisi zayıftır. Hadisleri itibar için alınır." Demiştir.

193 İbn Kesir'in söylediği gibi senedinde bilinmeyenler vardır.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın Uluhiyyetinin, Rububiyyetinin ve Kudretinin Delilleri:

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

12. O korku ve ümid içinde iken size şimşeği gösteren ve ağır bulutları meydana getirendir.

13. Gökgürültüsü Allah'a hamd eder. Melekler de O'nun korkusundan tesbih ederler. O kafirler Allah hakkında mücâdele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Ve o, azabı pek şiddetli olandır.

Tefsiri:

Yüce Allah şimşeği insanların hizmetine ve faydasına sunanın kendisi olduğunu bildiriyor. Şimşek, bulutların arasından çıkan göz alıcı parlak ışıktır. İmam Taberî'nin rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) Ebû Celd'e yazdığı bir mektupta berk'in ne olduğunu sormuş o da: Berk sudur, demiştir. *"Korku ve ümid içinde iken"* Katâde: Korkuyu yaşayan yolcudur; şimşeğin kendisine eziyet ve meşakkat vermesinden korkar. Ümidi ise evinde yurdunda olan kişi yaşar; onun bereket ve faydasını, Allah'ın (c.c.) rızkını umar.

"Ağır bulutları meydana getirendir." Bunları yoktan var eder. Suyunun çok olması sebebiyle yere yakındır. Mücâhid der ki: Ağır buluttan maksat içinde su bulunan buluttur.

"Gökgürültüsü Allah'a hamd eder." Allah (c.c.) başka bir âyette *"O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur."* (İsrâ, 44) buyurur.

[3923] İmam Ahmed b. Hanbel, senediyle İbrâhim b. Sa'd'dan, o da babasından şöyle nakleder: Camide Humeyd b. Abdurrahman'ın yanında oturuyordum. Yanımızdan Beni Gaffar kabilesinden ihtiyar bir adam geçti. Humeyd gelmesi için birini gönderdi. Gelince bana "Kardeşim, aramızda yer aç. Çünkü o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e arkadaşlık yapmıştır" dedi. Ardından ona "Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakletmiş olduğun hadis ne idi?" dedi. İhtiyar şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

Scanned with CamScanner

sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Şüphesiz Allah (c.c.) bulutları yoktan var eder. Bu bulutlar en güzel şekilde konuşur, en tatlı tarzda gülerler."*[194]

Allahu a'lem burada bulutların konuşmasından gök gürültüsü, gülümsemesinden ise şimşek kastedilmiştir. Mûsâ b. Ubeyde[195], Sa'd b. İbrâhim'den şöyle nakleder: Allah (c.c.) yağmuru gönderir ve ondan daha güzel gülen, ondan daha sıcak konuşan yoktur. Onun gülmesi şimşek, konuşması ise gökgürültüsüdür. İbn Ebî Hâtim, Muhammed b. Müslim'den şöyle nakleder: Bana ulaşan bilgiye göre şimşek dört yüzü olan bir melekmiş; bir yüzü insan, bir yüzü öküz, bir yüzü akbaba ve bir yüzü de aslan. Kuyruğuyla vurduğunda şimşek oluşur.[196]

[3924] İmam Ahmed b. Hanbel, senediyle Sâlim'den, o da babasından şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şimşek ve yıldırım sesi işittiğinde şöyle derdi: *"Allah'ım! Bizi gazabınla öldürme. Bizi azabınla helak etme. Bize bunlardan önce afiyet ver."*[197] Bunu ayrıca Tirmizî, Buhârî -Kitâbu'l-Edeb'de-, Nesâî, Amelü'l-yevmi ve'l-leyle'de ve Hâkim, Müstedrek'te Haccac b. Ertah'ın Ebû Matar'dan... nakliyle rivâyet etmişlerdir.

[3925] İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şimşek sesi duyduğunda şöyle derdi: *"Şimşeğin hamd ile tesbih ettiği Allah'ı tenzih ederim."*[198]

---

194 Senedi Buhârî ve Müslim'in senetlleri standardındadır. Ahmed b. Hanbel, 5/435; Beyhakî, el-Esmâ-u Ve's-sıfât, no: 988; Ramehürmüzi, el-Emsal, 125; Ukayli, ez-Zuafa.

195 Muaz b. Ubeyde er-Rebezi metruktur. Onun Sa'd b. İbrâhim'den bu hadisin teviline dair naklettikleri sahih değildir.

196 Bu asılsız İsrâiliyat rivâyetlerdendir.

197 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 271; Tirmizî, 3450; Nesâî, 10764; Ahmed b. Hanbel, 2/100; Hakim, 4/286; İbn Ebî Şeybe, 7/31; Nesâî, Amelü'l-yevmi ve'l-leyle, 927, 928; İbn Sünnî, 298; Haraiti, Mekarimu'l-Ahlak, 560; Beyhakî, 3/362. Tirmizî: Gariptir, sözüyle zayıf olduğunu ifade etmiştir. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. İmam Nevevî el-Ezkar'ında (463) bunun zayıf olduğunu söylemiştir. Sonra bunu Ahmed b. Hanbel, Hâkim ve başkalarının bir çok tarikten rivâyet ettiklerini, rivâyetlerin birbirlerini kuvvetlendirdiklerini belirtmiştir. Doğrusu, bu rivâyetlerin tümünde Ebû Matar vardır. Onun hakkında İbn Hacer "Meçhuldür", Zehebî de el-Mizan'da "Onun kim olduğu bilinmiyor" demiştir. Böylece hadis zayıfa daha yakındır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

198 Taberî (20260) bu senetle rivâyet etmiştir. Senedinde meçhul râvî vardır. İmam İbn Kesir'in zikredeceği gibi bu bir grup tabiinden sahih senetlerle gelmiştir.

Scanned with CamScanner

Hz. Ali de (radıyallâhu anh) bir şimşek sesi duyduğunda "Senin tenzih ettiğini tenzih ederim" derdi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Esved b. Zeyd ve Tâvûs'tan yapılan rivâyete göre onlar da böyle derlerdi. Evzâî der ki: İbn Ebî Zekeriyya şimşek sesini duyduğunda konuşmayı bırakıp "O Allah'ı tenzih ederim ki gökgürültüsü O'na hamd eder ve Melekler de O'nun korkusundan tesbih ederler." der ve eklerdi: "Bu yeryüzü halkına gerçekten büyük bir tehdittir." Bunu İmam Mâlik, el-Muvatta'da, İmam Buhârî, Kitâbu'l-Edeb'de rivâyet etmişlerdir.

[3926] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Aziz ve Celil olan Rabb'iniz buyurdu ki: Kullarım bana itaat etselerdi onlara yağmuru gece yağdırıp gündüz güneşi doğdurur ve gökgürültüsünün sesini onlara duyurmazdım."*[199]

[3927] Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Gökgürültüsünü işittiğinizde Allah'ı zikredin. Çünkü o Allah'ı (c.c.) zikreden hiç kimseye isabet etmez."*[200]

"O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar." Yani, Allah (c.c.) bunu dilediğinden intikam almak için bir ceza olarak gönderir. Bu yüzden ahir zamanda bu artacaktır.

[3928] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Ahir zamanda yıldırımlar çoğalır. Öyle ki adam bir topluluğa gelip "Sizden bu sabah kimlere yıldırım çarptı?" diye sorar. Onlar da "Yıldırım filan, filan ve filana çarptı." derler."*[201]

---

199 Hâkim, 2/349, hadis no: 3331; Ahmed b. Hanbel, 2/359. Senedindeki Sadaka b. Mûsâ zayıftır. Buna rağmen Hâkim sahih olduğunu söylemiştir. Zehebî: "Râvîlerden Sadaka çok zayıftır" diyerek eleştiri getirmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (3278): Bütün senetlerde yer alan râvi Sadaka ed-Dakiki'dir. Onu Yahyâ b. Maîn ve bazıları zayıf görmüşler, Müslim b. İbrâhim: Saduk idi, demiştir. Böylece bu rivâyet zayıfa daha yakındır. İmam Zehebî, el-Mizan'da Sadaka'nın tercemesinde bunu onun garip rivâyetleri arasında zikretmiştir.

200 Taberânî, 1371. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (17127): Senedindeki Yahyâ b. Kesir zayıftır, demiştir.

201 Ahmed b. Hanbel (3/64, 65) rivâyet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (13/125) râvîlerden Muhammed b. Mus'ab sebebiyle bunu illetli bulmuş ve "O zayıftır" demiştir.

Scanned with CamScanner

[3929] Bu âyetin nüzul sebebi hakkında Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mevsılı, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) birini arap firavunlarından birine gönderip *"Git ve onu bana çağır"* buyurdu. Sahabi: "Ya Rasûlallah! O gelmeyecek kadar zalimdir" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine: *"Git ve onu bana çağır"* buyurdu. Sahabi gidip "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) seni çağırıyor" dedi. Adam: "Rasûlullah kimdir, Allah nedir, O altından mıdır, gümüşten midir, yoksa bakırdan mıdır?" dedi. Sahabi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına dönerek olanı anlattı ve "Ya Rasûlallah! Sana onun bunu kabul etmeyecek kadar azgın olduğunu söylemiştim. Bana şöyle şöyle söyledi" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ona ikinci kez git"* buyurdu. Sahabi gitti ve firavun ilkindeki gibi söyledi. Sahabi dönüp "Ya Rasûlallah! Sana onun bunu kabul etmeyecek kadar azgın olduğunu söylemiştim." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Git ve tekrar çağır"* dedi. Sahabi üçüncü kez gitti ve azgın adam aynı sözleri tekrarladı. Bunları söylerken Allah (c.c.) ona bir bulut gönderdi. Bulut başına doğru geldi ve ondan bir yıldırım düşüp adamın beynini parçaladı. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"O kafirler Allah hakkında mücâdele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Ve o, azabı pek şiddetli olandır."* âyetini nazil etti.[202] Bunu Taberî, gerisi aynı senetle Ali b. Ebû Sare'den rivâyet etmiştir. Bezzâr da yakın bir senetle yine Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan, benzer bir ifadeyle rivâyet etmiştir.[203]

[3930] Bezzâr'ın, Abdurrahman b. Suhar el-Abdi'den naklettiğine göre o kendisine şöyle anlatıldığını söylemiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) birisini zorba ve zalim birini davet etmek üzere gönderdi. Zalim "Söyle bakalım Rabb'iniz nedir? O altın mı, gümüş mü veya inci midir?" dedi. Yanına gelenlerle tartışırken Allah (c.c.) ona doğru bir bulut gönderdi. Onda şimşek çaktı ve Allah (c.c.) zorbanın üzerine bir yıldırım gönderip beynini dağıttı. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.[204]

---

202 Ebû Ya'lâ, no: 3468; Taberî, 13/125; Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzul, s. 204. Vâhidî bunu iki farklı tarikle rivâyet etmiş olup ikisi de zayıftır. Çünkü her ikisinin senedinde bulunan Ebû Sare zayıftır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (7/42) şöyle demiştir: Bunu Taberânî -el-Mu'cemu'l-Evsat'ta- ve Bezzâr rivâyet etmişlerdir. Bezzâr'ın Deylem b. Gazevan dışındaki râvîleri sahih hadis râvîleri, o ise sikadır.

203 Bunu Bezzâr (2221), Ebû Ya'lâ (3341) ve İbn Ebî Asım, es-Sünne'de (692) rivâyet etmişlerdir. Senedi sahihtir ve Elbani de es-Sünne'de sahih olduğunu söylemiştir.

204 Bu mürseldir. Fakat sonraki hadise şahitlik yapar.

Scanned with CamScanner

[3931] Ebû Bekir el-Ayyaş, Mücâhid'den şöyle nakleder: Yahudi bir adam gelerek "Ey Muhammed! Bana rabbini ve O'nun neyden olduğunu söyle; bakırdan mı inciden mi yoksa yakuttan mıdır?" deyince üzerine bir yıldırım gelip çarptı. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar."* âyetini nazil etti.[205]

[3932] Katâde der ki: Bize anlatıldığına göre bir adam Kur'ân'ı inkar etti ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yalanladı. Bunun üzerine Allah (c.c.) bir yıldırım göndererek onu öldürdü. Allah (c.c.) *"O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar."* âyetini nazil etti.[206]

[3933] Tefsirciler bu âyetin nüzul sebebinde Amir b. Tufeyl ile Lebib Rebîa'nın kardeşi Erbed'in olayını zikretmişlerdir. Bunlar Medine'ye Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek yönetimin yarısının kendilerine verilmesini istediler. Ancak Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) kabul etmedi. Bunun üzerine mel'un Amir b. Tufeyl "Öyleyse vallahi ben başına güçlü atlarla genç cengaverler gönderecek ve burayı onlarla dolduracağım" diye tehdit etti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah (c.c.) ve Kayle'nin oğulları* -Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ensarı kastediyordu- *senin bunu yapmana izin vermeyecek"* buyurdu. Sonra bunlar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öldürmeyi düşündüler. Biri onunla konuşurken diğeri arkadan vurup öldürmek için kılıcını kınından çıkarıyordu. Allah (c.c.) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i onlardan korudu ve muhafaza etti. Bunlar Medine'den çıktıktan sonra arap kabilelerine giderek onları Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı savaş için topladılar. Allah (c.c.) Erbed'e içinde yıldırım bulunan bir bulut gönderdi ve bu yıldırım onu yaktı. Amir b. Tufeyl'e de taun gönderdi. Onda büyük bir çıban çıktı. "Ey Amir oğulları! Bekr oğullarının çıbanı gibi bir çıban ve Seluliyye'nin evinde ölüm mü?" demeye başladı. Sonunda ikisi de -Allah'ın laneti üzerlerine olsun- öldü. Allah (c.c.) bunlar ve benzerleri hakkında, *"O kafirler Allah hakkında mücâdele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar."* âyetini nazil etti. Erbed'in kardeşi onun hakkında söylediği mersiyesinde şöyle demiştir:

---

205 Taberî (20267) bu şekilde mürsel olarak rivâyet etmiştir. Mürsel olması yanında râvîlerden Leys zayıftır. Rivâyette garip olan sadece Yahudi'nin zikredilmesidir.

206 Taberî (20271) mürsel olarak rivâyet etmiştir. Fakat bir önceki Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) hadisinin şahidi olmaya elverişlidir.

Scanned with CamScanner

أَخْشَى عَلَى أَرْبَدَ الحُتُوف وَلا. .. أَرْهَبُ نَوْءَ السِّمَاكِ وَالأَسَدِ...

فَجُعِنِي الْبَرْقُ والصَّوَاعِقُ بال. .. فَارِسِ يَوْمَ الكَرِيهَةِ النَّجُدِ

Erbed hakkında her türlü ölümden korkardım da,

Balık ve Aralan yıldızlarının başına felaket getirmesinden değil.

Şaşkın bırakan sıkıntılı gündeki kahraman atlıya yetişen,

Gök gürültüsü ve yıldırım yıktı beni.[207]

[3934] Hâfız Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Erbed b. Kays b. Cez' b. Halid b. Câfer b. Kilab ile Amir b. Tufeyl b. Mâlik Medine'ye Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelmişlerdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) otururken gelip karşısında oturdular. Amir b. Tufeyl: Ey Muhammed! Müslüman olursam bana ne tahsis edeceksin? dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslümanların hakları senin hakların, onların yükümlülükleri senin yükümlülüklerin olacaktır"* buyurdu. Amir b.Tufeyl: Müslüman olursam senden sonra yönetimi bana bırakır mısın? deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Böyle bir şey ne senin ne kavminin hakkıdır. Fakat atların dizginleri senindir."* buyurdu. Amir: Zaten şu anda Necd atlarının dizginleri benim elimdedir. Köylerin yönetimini bana ver, şehirlerin yönetimini sende olsun, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hayır"* buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından ayrılırken Amir "Vallahi, burayı sana karşı atlarla ve adamlarla dolduracağım" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah (c.c.) seni bundan engeller"* buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından çıktıktan sonra Amir: "Ey Erbed! Ben Muhammed'le konuşarak dikkatini senden başka yere çekeceğim. O sırada boynunu vur. Çünkü Muhammed'i öldürdüğün taktirde insanlar sadece diyete razı olur, savaşmak istemezler. Biz de onlara diyeti veririz, dedi. Erbed: Tamam, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına döndüler. Amir: Ey Muhammed! Kalkıp benimle gel de konuşalım, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp gitti ve bir duvarın kenarına oturdular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla birlikte durmuş konuşuyordu. Erbed kılıcını çıkarmak istedi. Elini kılıcına koyar koymaz eli kılıcın kabzası üzerinde kurudu ve kılıcı çekemedi. Amir Rasûlullah

207 Bunu senetsiz zikretmiştir. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'i oyalarken Erbed geç kalıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir şey yapamadı. O sırada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o tarafa dönünce Erbed'i ve ne yaptığını gördü ve yanlarından ayrıldı. Amir ve Erbed Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından ayrıldıktan sonra Harretü Vakım denilen taşlık araziye vardıklarında orada konakladılar. O sırada karşılarına Sa'd b. Muaz ile Üseyd b. Hudayr çıktı ve "Defolup gidin ey Allah'ın düşmanları! Allah size lanet etsin!" dediler. Amir: Bu kimdir ey Sa'd? dedi. O: Üseyd b. Hudayr el-Ketaib'dir, dedi. Çıktılar ve Rakam denilen yere vardıklarında Allah (c.c.) Erbed'in üzerine yıldırım gönderip onunla öldürdü. Amir oradan ayrıldı ve Harim denilen yere geldiğinde bedeninden Allah (c.c.)'ın gönderdiği bir çıban çıktı. Selul oğullarından bir kadının evine vardığında gece olmuştu. Boynundaki çıbanı sıvazlamaya ve "Seluliye'nin evinde deve çıbaı,nı gibi bir çıban!" demeye başladı. Bununla kadının evinde ölme temennisini dile getiriyordu. Sonra atına bindi ve dönerken öldü. Bunun üzerine Allah (c.c.) *"Allah her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksilteceğini ve neyi artıracağını bilir..... "Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur."* (8-11. âyetleri) âyetlerini indirdi. Kendisinin emriyle Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i koruyan ardındaki ve önündeki melekleri zikretti. Sonra Erbed'i ve onu neyle öldürdüğünden bahsederek *"O kafirler Allah hakkında mücâdele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar..."* buyurdu.[208]

"O kafirler Allah hakkında mücâdele edip dururken" Yani, Allah'ın büyük olduğunda ve ondan başka hiçbir ilah bulunmadığında şüphe ederken.

"Ve o, azabı pek şiddetli olandır." Taberî der ki: Allah (c.c.)'ın kendisine karşı çıkıp isyan edenlere, azgınlık yapıp küfründe ısrar edenlere cezası katıdır. Bu âyet Allah'ın şu buyruğu gibidir: *"Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını altüst ettik. Bak işte, tuzaklarının âkıbeti nice oldu: Onları da, (kendilerine uyan) kavimlerini de (nasıl) toptan helâk ettik!"* (Neml, 50-51) Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivâyete göre o, *"azabı pek çetin olandır."* buyruğunu "yakalaması çetindir" diye tefsir etmiştir. Mücâhid de: Kuvveti çetindir, mânâsı vermiştir.

208 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (10760) ve et-Tıval'da (37) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11091): Senedinde Abdulaziz b. İmran vardır. O zayıftır, demiştir.

Scanned with CamScanner

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ ۚ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

14. Hak dua ancak O'nadır. O'ndan başka dua ettikleri şeyler, onların isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası sadece boşa gitmiştir.

Tefsiri:

Ali (radıyallâhu anh) der ki: *"Hak dua/çağrı ancak O'nadır."* Hak duadan kasıt tevhiddir. Bunu Taberî rivâyet etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Katâde ve Mâlik'in rivâyetine göre Muhammed b. Münkedir: Hak dua Lâ ilâhe illallah'tır, demişlerdir. *"O'ndan başka dua ettikleri şeyler"* Yani, Allah'tan başka ilahlara tapanlar, onların durumu *"ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir."* Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) der ki: Yani, bir kuyunun kenarında eliyle su almaya çalışan kimse gibidir. Ona eliyle bile ulaşamazken ağzı nasıl ulaşabilir? Mücâhid der ki: Yani, diliyle su ister ve eliyle işaret eder, fakat su ona asla gelmez. Âyette, suyu elinde tutup hiçbir şeye karar vermeyen kimseye benzetme yapıldığı da söylenmiştir. Şairin dediği gibi:

فَإِنِّي وَإِيَّاكُمْ وَشَوْقًا إِلَيكُمْ كَقَابِض مَاء لَم تَسْقه أَنامِلُه

Benimle siz ve size duyulan özlem,

Parmak uçları ıslanmamış elini kapatan gibiyiz.

Bir şair de şöyle der:

فأَصْبَحتُ مِمَّا كانَ بَيْنِي وَبَيْنَها مِن الوُدّ مِثْلَ القابِضِ المَاءَ بِاليَد

Benimle onun arasındaki sevgi sebebiyle,

Elinde su tutan kimse haline döndüm.

Cümlenin mânâsı şöyle olur: Elini uzaktan suya uzatıp onu avcuna alıyormuş gibi yapan veya avucunu kapatan kimse su içme yeri olan ağzına

Scanned with CamScanner

ulaşmayan sudan faydalanmadığı gibi, Allah ile birlikte başka ilahlara ibadet eden bu müşrikler de onlardan ne dünyada ne âhirette asla fayda göremezler. O yüzden yüce Allah ardından: *"Kâfirlerin duası sadece boşa gitmiştir."* buyuruyor.

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿١٥﴾

15. Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez sadece Allah'a secde ederler.

Tefsiri:

Yüce Allah her şeyi boyunduruğu altına aldığı ve her şeyin önünde eğildiği, bu yüzden mü'minlerin isteyerek, müşriklerin zorla olmak üzere her şeyin secde ettiği azamet ve hükümranlığından bahsediyor. *"sabah akşam"* ifadesindeki "الغُدُوّ" sabah, asîl'in çoğulu "الآصال" ise gün sonu demektir. Nitekim Allah başka bir âyette: *"Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner."* (Nahl, 48) buyurur.

Allah'ın Bir Olması ve Allah'ın Birliği Karşısında Mü'min ve Müşrik Örneği:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

16. De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" De ki: "Allah'tır" O halde, de ki: "O'nu bırakıp da bizzat kendilerine fayda ya da zarar verme gücüne sahip olmayan dostlar mı edindiniz?" De ki: "Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?"

Scanned with CamScanner

Yoksa O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da, bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü? De ki: "Allah her şeyi yaratandır. Ve O, birdir, her şeye galiptir ve kahredicidir."

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını ortaya koyuyor. Çünkü müşrikler göklerin ve yerin yaratıcısının, bunların Rabbinin ve yöneticisinin Allah olduğunu itiraf etmektedirler. Bununla beraber Allah dışında kendilerine ibadet ettikleri bir takım dostlar edinmişlerdir. O ilahlar ise kendileri için, gayet tabii kendilerine ibadet edenler için hiçbir şeye Mâlik değildirler. Yani, onlara hiçbir fayda veremez, onlardan hiçbir zararı def edemezler. Hâl böyle iken, Allah ile birlikte bunlara ibadet eden ile sadece hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a ibadet eden ve Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse bir olur mu? O yüzden Allah şöyle buyuruyor: *"De ki: "Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?" Yoksa O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da, bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü?"* Yani, o müşrikler Allah ile birlikte Yüce Rabbe benzeyen, yaratma hususunda O'na denk olup O'nun yarattığı gibi yaratan bir takım ilahlar edindiler ve yaratma hususu kafalarını mı karıştırdı da onların başka bir yaratıcı tarafından yaratıldığını sandılar? Yani, durum böyle değildir. Çünkü hiçbir şey Allah'a benzemez, O'nun misli olamaz. Hiçbir şey O'nun ortağı, dengi, veziri, oğlu ve eşi olamaz. Allah bunlardan tamamen uzak ve münezzehtir. O müşrikler Allah ile beraber ancak Allah'ın yarattığı ve kulu olduğunu itiraf ettikleri şeylere ibadet ediyorlar. Nitekim hac için telbiye getirirken şöyle derlerdi: "Lebbeyk, emrindeyim Allah'ım! Senin ortağın yoktur. Sadece, hem kendisine hem sahibi olduklarına Mâlik olduğun Sana ait ortağın vardır." Nitekim Allah başka bir âyette onların şöyle dediklerini haber veriyor: *"Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz."* (Zümer, 3) Allah onları bu inançlarından dolayı tenkid ederek, Allah'ın hiç kimseyi izni olmadan katında şefaatçi yapmadığını ifade ederek şöyle buyuruyor: *"Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fayda vermez."* (Sebe, 23) *"Göklerde nice melek var ki onların şefaatleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz."* (Necm, 26) *"Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahmân'a gelecektir. O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tesbit etmiştir. Bunların hepsi de*

Scanned with CamScanner

kıyâmet gününde O'nun huzuruna tek başına (yapayalnız) gelecektir." (Meryem, 93-95) Hepsi kul olduğuna göre hiçbir delil ve burhan olmadan, sadece şahsi düşünceler, uydurma ve hurafe fikirlerle neden birbirlerine ibadet etsinler? Sonra, Allah ilkinden sonuna tüm milletlere onları bundan men eden ve Allah'tan başkalarına ibadetten nehyeden peygamberler göndermiştir. Onlar ise peygamberleri yalanlamışlar ve karşı gelmişlerdir. Böylece azap onlara kaçınılmaz olarak vacib olmuştur.

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ۚ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً ۖ وَأَمَّا مَا يَنفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ۚ ﴿١٧﴾

17. O, gökten su indirdi ve vadiler kendi miktarlarınca sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara faydalı olan şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.

Tefsiri:

Bu âyet-i kerime sabit ve ebedi olması bakımından hakikat, gidici ve fani olması bakımından batıl olarak verilen iki misali içermektedir. Yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"O, gökten su"* yani yağmur *"indirdi ve vadiler kendi miktarlarınca sel olup aktı."* Yani, her vadi kendi büyüklüğü oranında su aldı. Şu vadi büyük olup çok su aldı, diğer vadi küçük olup o miktarınca su aldı. Bununla kalplere ve onların birbirinden farklı oluşlarına işaret edilmektedir. Onlardan bazıları çok ilim alırken bazıları dar olup çok ilim almaz. Bu bir misaldir. *"Süs veya eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur."* buyruğunda anlatılan ise ikinci misaldir. Altın veya gümüş zinet eşyası yapılmak, bakır veya demir şekil vererek süs eşyası yapılmak üzere eritildiklerinde bunların üzerinde suyun üzerindeki gibi bir köpük oluşur. *"İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir."* Yani, köpüğün ateşte eritilen su, altın vb. bir maddeyle birlikte kalamadığı, bilakis yok olup

Scanned with CamScanner

gittiği gibi hak ile batıl bir araya geldiklerinde batıl orada tutunamaz ve kalamaz. Bu yüzden ardından şöyle buyurulmuştur: *"Köpük atılıp gider."* Yani, ondan faydalanılmaz. Bilakis dağılır, parçalanır ve vadinin iki tarafına dağılıp gider, ağaçlara takılır ve rüzgarlar tarafından alıp götürülür. Altın, gümüş, demir ve bakırın kiri de gider ve geride sadece su kalır. Faydalanılan altın ve benzeri şeyler olur. O yüzden yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"İnsanlara faydalı olan şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir."* Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir."* (Ankebût, 43) buyurur. Seleften bir zat şöyle der: Ben Kur'ân'dan bir misal okuyup da anlamadığımda kendim için ağlardım. Çünkü Allah (c.c.) *"bu misalleri ancak bilenler düşünüp anlayabilir."* buyuruyor.

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bu Allah'ın getirdiği bir misal olup, kalpler bundan yakinleri ve şüpheleri oranında alırlar. Şüpheyle birlikte amel bir fayda vermez. Yakin ehlini ise Allah yakinlerinden dolayı faydalandırır. Süs eşyası olacak maddeler ateşe tutulup halis ve temiz kısmı alınıp kirli ve kalıntı kısmı atıldığı gibi Allah da yakini alır, şekki atar. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"O, gökten su indirdi ve vadiler kendi miktarlarınca sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü."* Sel vadideki dalları ve çöpleri alıp götürdü. *"Süs veya eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de"* yani altın, gümüş, ziynet eşyası, bakır ve demir gibi şeylerden de *"buna benzer köpük olur."* Zira bakır ve demirin de kirleri vardır ve Allah (c.c.) bunların kirlerini suyun köpüğü gibi yapmıştır. Bunların insanlara faydalı kısmı altın ve gümüştür. Sudan ise toprağın onu içip bitki bitirmesiyle faydalanılır. Bu, sahibine kalacak salih amel ile köpük gibi yok olup gidecek ve sahibini terk edecek kötü amele verilmiş bir misaldir. Aynı şekilde hidayet ve hakikat de Allah katından gelmiştir. Kim hakkı uygularsa onun lehine olur ve yeryüzünde insanlara fayda veren şeylerin kaldığı gibi kalıverirler. Demir ateşe girip kiri giderilmedikçe ve iyi kısmı alınıp değerlendirilmedikçe, ondan ne bıçak ne de kılıç yapılabilir. Batıl da, kıyâmet günü gelip insanlar toplandığında ve ameller arzedildiğinde çekip gider ve yok olur. Hak ehli ise hakkın faydasını görür. Bu âyetin tefsirinde Mücâhid, Hasan-ı Basrî, Atâ, Katâde ile selef ve haleften bir çok kişiden de böyle rivâyet edilmiştir.

Scanned with CamScanner

Allah (c.c.) Bakara sûresinin başlarında münafıklara biri ateş, diğeri su olmak üzere iki misal getirmişti. Allah evvela *"Onların (münafıkların) durumu, (karanlık gecede) bir ateş yakan kimse misalidir..."* sonra *"Yahut (onların durumu), gökten sağanak halinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, gürültü ve yıldırımlar bulunan yağmur (a tutulmuş kimselerin durumu) gibidir."* buyurmuştur. Allah (c.c.) kâfirlere de Nûr sûresinde iki misal getirmiştir. Onların birincisi *"İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder..."* (Nûr, 39) buyruğudur. Serap ancak şiddetli sıcak günlerde olur.

[3935] O yüzden Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde rivâyet ettikleri bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Kıyâmet günü Allah Yahudilere 'Arzunuz nedir?' diye sorar. 'Rabbimiz! Susadık. Bize su ver' derler. Allah, 'Şuraya gelsenize' der. Gittiklerinde su gibi görünen şeyin birbirine şiddetle çarpan ateş olduğunu görürler."*[209]

Yüce Allah bunun ardından kâfirler için getirdiği diğer misalde şöyle buyurur: *"Yahut (o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları) engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir; (öyle bir deniz) ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor; üstünde de bulut... Birbiri üstüne karanlıklar."* (Nûr, 40)

[3936] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Mûsâ el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri bir hadiste Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın benim aracılığımla gönderdiği hidayet ve ilim, bol yağmura benzer. Bu yağmur bazen toprağın öyle bir kısmına isabet eder ki bu kısım bereketlidir, suyu kabul eder, çayır ile bol ot yetiştirir. Bir kısmı da bir kayalık gibi olur, suyu üstünde tutar da Allah insanları onunla faydalandırır. Bu sudan hem içerler hem de hayvanlarını sularlar, ekin ekerler. Diğer bir kısmı ise düz ve kaypaktır. Ne suyu tutar, ne çayır bitirir. Allah'ın dinini anlayıp da Allah'ın benim aracılığımla gönderdiğinden yararlanan, bunu öğrenen ve öğreten kimse ile bunu duyduğu vakit kibrinden kafasını kaldırmayan ve Allah'ın benim aracılığımla gönderdiği hidayeti kabul etmeyen kişinin örneği işte budur."*[210] Bu, su misalidir.

---

209 Müslim'in (183) rivâyet ettiği meşhur Sırat köprüsünden geçme hadisinden bir bölümdür.

210 Buhârî, 79; Müslim, 2282; Ahmed b. Hanbel, 1/399; İbn Hibbân, 4.

Scanned with CamScanner

[3937] İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği başka bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Benimle sizin misaliniz ateş yakan şu adama benzer. Ateş çevresini aydınlatınca ateşe düşen hayvanlar olan etraftaki kelebekler ona düşmeye başlarlar. Adam onların önüne engel koyduğu halde onu aşıp ateşe atılırlar. İşte bu benimle sizin misalinizdir. Ben sizi eteklerinizden tutarak ve "Ateşten bana gelin, ateşten bana gelin, gelin" diyerek sizi ateşten engellemeye çalışıyorum. Siz ise beni aşıp ateşe dalıyor ve giriyorsunuz."* Bunu ayrıca Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Bu da ateş misalidir.

Rablerinin Emirlerine Uyanların Mükafatları:

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

18. Rablerinin emrine uyanlar için en güzel mükâfat vardır. O'na uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında onun bir misli daha kendilerinin olsa, onu mutlaka feda ederler. İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlaradır. Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!

Tefsiri:

Yüce Allah bahtlıların ve bedbahtların varacakları yerden bahsederek şöyle buyuruyor: *"Rablerine icabet edenler için"* (mealde: emrine uyanlar)" Yani, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edenler, onların emirlerine boyun eğenler, geçmiş ve geleceğe dair haberlerini tasdik edenler, işte onlar için *"en güzel mükâfat vardır."* Yani, güzel bir mükafat vardır. Nitekim Allah Zülkarneyn'in şöyle dediğini bildirmiştir: *"İman edip de iyi davranan kimseye gelince, onun için de en güzel bir karşılık vardır. Ve buyruğumuzdan, ona kolay olanını söyleyeceğiz."* (Kehf, 88) Yüce Allah bir âyette de: *"Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır."* (Yûnus, 26) buyurmuştur.

"O'na uymayanlara" Allah'a itaat etmeyenlere *"gelince, eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında onun bir misli daha kendilerinin*

Scanned with CamScanner

olsa, onu mutlaka feda ederler." Yani, âhirette Allah'ın azabından kurtulmak için yeryüzü dolusu altın ile onun bir misli daha fidye vermeleri mümkün olsa verirler. Fakat bu onlardan kabul edilmeyecektir. Çünkü Allah (c.c.) kıyâmet günü onlardan hiçbir para ve bedel kabul etmeyecektir. *"İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlaradır."* Yani, kıyâmet gününde hurmanın zarına ve çekirdeğine kadar, büyük küçük her şeyden hesaba çekileceklerdir.

[3938] *"Kimin hesabı uzarsa ona azap edilir (bu azap alametidir)."*[211]

Nitekim Allah (c.c.) burada daha sonra şöyle buyuruyor: *"Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!"*

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَآ أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

19. Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, kör kimse gibi olur mu? Ancak akıl sahipleri anlar.

Tefsiri:

Yani: Ey Muhammed! İnsanlardan, *"Rabbinden sana indirilenin"* asıl *"hak olduğunu bilen kimse, kör kimse gibi olur mu?"* Yani, Rabbinden sana indirilende hiçbir şek, şüphe, karışıklık ve ihtilaf yoktur. Bilakis bunlar birbirlerini doğrularlar, birbirlerine ters ve zıt düşmezler. Onun bütün haberleri hak, emir ve nehiyleri adalettir. Nitekim Allah başka bir âyette *"Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır."* (En'âm, 115) buyurur. Yani, haberlerinde doğru, isteklerinde adildir. Dolayısıyla ey Muhammed! Senin getirdiklerinin doğru olduğundan emin olmuş kimse ile gözü görmeyen ve hiçbir hayır yolu bulamayan, anlamayan, anlasa da boyun eğmeyen, onu tasdik etmeyen ve tâbi olmayan kimse bir olur mu?" Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir."* (Haşr, 20)

Yüce Allah buradaki âyette şöyle buyuruyor: *"Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, kör kimse gibi olur mu?"* Yani, o bunun gibi

211 Buhârî, 4939; Müslim, 2876; Ahmed b. Hanbel, 6/127; İbn Hibbân, 7370. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan. Nisâ sûresi 43. âyetin tefsirinde geçen hadislere bak.

Scanned with CamScanner

olabilir mi? Bunlar bir değildirler. *"Ancak akıl sahipleri anlar."* Yani, ancak düzgün ve sağlıklı akıl sahipleri öğüt ve ibret alır, ancak onlar akıllarını kullanır ve idrak ederler. Allah bizi onlardan eylesin.

اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَآ أَمَرَ اللهُ بِهِۦٓ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوٓءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَآئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

20. O akıl sahipleri ki onlar, Allah'ın ahdini yerine getirirler, verdikleri sözü bozmazlar.

21. Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.

22. Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz nzıklardan gizli ve açık olarak harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte bu diyarın güzel âkıbetini kazananlar onlardır.

23. (O yurt) Adn cennetleridir, oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklar.

24. (Melekler), "Sabrettiğinize karşılık size selâm olsun! Âhiret yurdu ne güzeldir!" derler.

Tefsiri:

Yüce Allah bu âyetlerde zikrettiği güzel vasıflara sahip kimselerden bahsederek en güzel akibetin, yani dünya ve âhiretteki zaferin onların olacağını bildiriyor. O kimseler ki *"Allah'ın ahdini yerine getirirler, verdikleri sözü bozmazlar."* Bunlar, söz verdiklerinde bozan, birisiyle davalı olduklarında batıl

Scanned with CamScanner

vesilelere başvuran ve edepsizleşen, konuştuğunda yalan söyleyen ve bir şey emanet edildiğinde ihanet eden münafıklar gibi değildirler.

"Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten" sıla-ı rahim yapan, akrabalarına, fakirlere ve muhtaçlara ihsanda bulunan ve iyilik yapan *"Rablerinden sakınan"* Yani, tüm yaptıklarında ve terk ettiklerinde Allah'ın görüp bildiği şuurunda olan *"ve"* âhiret günündeki *"kötü hesaptan korkan kimselerdir."* Nitekim bu yüzden Allah (c.c.) onlara tüm hâl ve hareketlerinde, etkisi sadece kendilerine olan veya başkalarına geçen tüm fiillerinde doğru yolda ve istikamet üzere olmalarını emretmiştir.

"Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek" haramlara ve günahlara karşı *"sabreden"* Allah için, O'nun rızasını ve büyük mükafatlarını kazanmak için kendisini bunlardan tümüyle koparan,

"Namazı dosdoğru kılan" kurallarına, vakitlerine, rükularına, secdelerine ve huşusuna şeriatın gerektirdiği gibi ve Allah'ın razı olacağı şekilde uyan, *"kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak harcayan"* yani, infak etmeleri ve harcamaları gerekli olan eşleri ve akrabalarıyla fakir, muhtaç ve zavallı yabancılara infakta bulunan, harcama yapan. Burada *"Gizli ve açık olarak"* denilmiştir; yani, onları bundan hiçbir hâl ve durum engellemez. Onlar gece gündüz sürekli infak halindedirler, *"ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir."* Yani, kötülüğe iyilikle karşılık veren, birisi eziyet etse onlara sabır ve tahammül etmek, affedip bağışlamak sûretiyle güzel mukabelede bulunan kimselerdir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur. Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur."* (Fussilet, 34-35) Bu yüzden yüce Allah bu güzel niteliklere sahip bahtlılar için, en güzel akibetin onların olacağını haber veriyor: *"İşte bu diyarın güzel âkıbetini kazananlar onlardır"* Sonra güzel akibeti açıklayarak şöyle buyuruyor: *"Adn cennetleridir"* Adn ikamet etmek ve yerleşmek mânâsına gelir. Yani, sonsuza dek kalacakları sabit ve yerleşik cennetlerdir. Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilir: Cennette Adn adında bir saray vardır. Etrafı yüksek burçlar ve güzel bahçelerle çevrili bu sarayın beş bin kapısı, her bir kapının üzerinde çizgili Yemen

Scanned with CamScanner

kumaşından beş bin örtü vardır. Buraya ancak bir peygamber veya sıddık veya şehid girer.

Dahhâk "Adn Cenneti" hakkında şöyle der: Bu, cennetin şehri olup rasûller, nebîler, şehidler ve hidayet önderleri vardır. Diğer insanlar onların etrafında ve daha uzağındadırlar. Cennetler de onların çevresindedir. Bu ikisini İmam Taberî rivâyet etmiştir.

"Oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler," Yani, mutlu ve bahtiyar olmaları için bunlar ana babalarından, eşlerinden ve çocuklarından cennete girmeye ehil mü'min dostlarıyla orada bir araya getirilirler. Hatta Allah'tan bir lütuf ve ihsan olarak, üsttekinin derecesi düşürülmeksizin alttaki üsttekinin derecesine yükseltilir. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette şöyle buyurur: *"İman eden ve soylarından gelenlerde, imanda kendilerine tâbi olanlar (var ya)! İşte biz, onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik. Herkes kazandıklarına karşı bir rehindir."* (Tûr, 21)

"Melekler de her kapıdan onların yanına varacaklar. (Melekler), "Sabrettiğinize karşılık size selâm olsun! Âhiret yurdu ne güzeldir!" derler." Yani, melekler onların cennete girişlerini tebrik etmek için oradan buradan girip yanlarına gelirler. Mü'minler cennete girince melekler heyet halinde gelip onlara selam verir ve Allah'ın onları kendisine yaklaştırması ve ihsanda bulunmasını, sıddıkların ve değerli nebîlerin ve rasûllerin komşuları olarak selam yurdunda ikametlerini tebrik ederler.

[3939] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Cennete ilk girenin kim olduğunu biliyor musunuz?"* diye sordu. Sahabiler: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın cennete ilk girecek kulları gediklerin onlarla korunduğu ve felaketlerin onlarla def edildiği muhacir fakirlerdir. Onlardan biri ölür de yerine getirmeye gücünün yetmediği bir ihtiyâcı onun içinde bir ukde olarak kalır. Allah (c.c.) dilediği meleklerine "Onlara gidin ve selamlayın" diye emreder. Melekler "Biz senin semanın sakinleri ve seçkin kullarınız. Bize, onlara gidip selam vermemizi mi emrediyorsun?" derler. Allah (c.c.) "Onlar bana ibadet eden ve bana hiçbir şeyi ortak koşmayan kullardı. Gedikler onlarla kapatılır ve felaketler onlarla*

Scanned with CamScanner

engellenirdi. Onlardan biri ölür de yerine getirmeye gücünün yetmediği bir ihtiyâcı içinde bir ukde olarak kalır." buyurur. Bunun üzerine melekler her bir kapıdan yanlarına girer ve "Sabrettiğinize karşılık size selâm olsun! Âhiret yurdu ne güzeldir!" derler."[212]

[3940] Bunu İmam Taberânî, Abdullah b. Amr kanalıyla Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet etmiştir: *"Cennete ilk girecek topluluk fakir muhacirlerdir. Onlar ki kötülüklerden onlarla korunulur, emredildiklerinde dinleyip itaat ederlerdi. Onlardan birinin bir sultana ihtiyacı olsa ölene kadar yerine getirilmezdi de o ihtiyacı yüreğinde ölürdü. Allah (c.c.) kıyâmet günü cenneti çağırır. O da süs ve ziynetiyle gelir. Allah (c.c.) "Yolumda cihad eden ve yolumda eziyet gören kullarım nerede? Haydi, hiçbir azap ve hesap görmeksizin girin cennete!" buyurur. Melekler gelip secde eder ve "Ey Rabbimiz! Biz gece gündüz Sana secde ediyor, Seni takdis ediyoruz. Bizden önde tuttuğun kulların kimlerdir? derler. Allah (c.c.) "Bunlar yolumda cihad eden ve yolumda eziyet gören kullarımdır" buyurur. Bunun üzerine melekler her bir kapıdan cennete girerler. "Sabrettiğinize karşılık size selâm olsun! Âhiret yurdu ne güzeldir!"*[213]

Abdullah b. Mübârek Ebû Haccac'dan şöyle nakleder: Ebû Ümâme'nin yanına oturdum, şöyle anlattı: Mü'min cennete girdiğinde yanında iki saf hizmetçisi olduğu halde koltuğuna yaslanır. Safın ucunda bir kapı bulunur. Melek gelip izin ister. En uçtaki kendinden sonrakine: "Bir melek izin istiyor" der. Sonraki daha sonraki hizmetçiye: "Bir melek izin istiyor" der. Nihayet bu mü'mine kadar ulaşır. Mü'min: "İzin verin" der. Mü'mine en yakın olan: "Ona izin verin" der. O ileridekine: "İzin verin" der. Sonunda kapının önündeki meleğe kadar ulaşır ve kendisine kapı açılır. Melek girip selam verir, sonra oradan ayrılır. Bunu Taberî ve İbn Ebî Hâtim de rivâyet etmişlerdir.

[3941] Bir hadiste şöyle denilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her yılın başında şehidleri ziyaret eder ve *"Sabrettiğinize karşılık size*

212 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (2/168) rivâyet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/259): Bunu Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî rivâyet etmişlerdir. Râvîlerin hepsi sikadır, demiştir.

213 Hasendir Ahmed b. Hanbel (2/168); Ebû Nuaym, Sıfatu'l-Cenne, 81; İbn Hibbân, 7421; Beyhakî, el-Ba's, 414. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/259) zikretmiş ve şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel, Bezzâr ve Taberânî rivâyet etmişlerdir. Râvîleri sikadır."

Scanned with CamScanner

selâm olsun! Âhiret yurdu ne güzeldir!" derdi.[214] Ebû Bekir, Ömer ve Osman (radıyallâhu anhum) da böyle yaparlardı.

Allah'a Verdikleri Sözü Bozanların Cezaları:

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

25. Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar ve Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri terk edenler ve yeryüzünde fesad çıkaranlar var ya, işte lanet onlar içindir. Ve kötü yurt onlarındır.

Tefsiri:

Burada bedbahtların halleri ve nitelikleri anlatılıyor, âhiret yurdunda varacakları yer ve mekanları zikrediliyor. Dünyada mü'minlerin tersi niteliklere sahip olduklarından dolayı âhiretteki halleri de onların zıttı olmuştur. Zira onlar Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri terkederlerdi. Onlar *"Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar ve Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri terk edenler ve yeryüzünde fesad çıkaran"* kimselerdi.

[3942] Nitekim bir hadiste şöyle buyurulur: *"Münafığın alameti üçtür; konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde ondan döner ve kendisine emanet bırakıldığında ona ihanet eder."* Başka bir rivâyette: *"Ahidleştiği zaman ahdini bozar ve birisiyle davalaştığında haddi aşar."* buyurmuştur. O yüzden âyette şöyle buyruluyor: *"İşte lanet"* yani Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmak *"onlar içindir ve kötü yurt"* yani kötü son ve varılacak kötü mekan *"onlarındır."* Onların yuvaları cehennemdir. O ne kötü varılacak yerdir. Ebû Âliye Allah'ın *"Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar"* buyruğu hakkında şöyle der: Âyette münafıkların altı huyundan bahsedilmiştir. İnsanlar üzerinde hakim olduklarında bunları açıktan yaparlar; konuştuklarında yalan söyler, vaad ettiklerinde ondan döner, kendilerine emanet verildiğinde ona ihanet eder, Allah'a ahid verdikten sonra onu bozar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği bağı koparır ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar.

214 Taberî (20344), Muhammed b. İbrâhim'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Galibiyet başkalarında ise bunlardan üçünü açığa vururlar: konuştuklarında yalan söyler, vaad verdiklerinde ondan döner ve kendilerine bir şey emanet edildiğinde ihanet ederler.

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۗ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

26. Allah dilediğine bol rızık verir, dilediğine az. Onlar dünya hayatıyla şımardılar. Oysa âhiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.

Tefsiri:

Yüce Allah rızkı, hikmet ve adaletine göre dilediği kimseye genişleten ve dilediği kimseye daraltanın kendisi olduğunu bildiriyor. Kâfirler ise dünya hayatında kendilerine mühlet verilmiş olması gereği ve bir tuzak ve deneme aracı olarak verilen bu rızklara sevinirler. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette: *"Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile kendilerine faydalar sağlamak için can atıyoruz? Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar."* (Mü'minûn, 55-56) buyurur. Allah daha sonra dünya hayatının kendisinin âhiret yurdunda mü'min kulları için hazırladığı nimetlere oranla çok basit olduğunu ifade ederek şöyle buyuruyor: *"Oysa âhiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Kendilerine, 'ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin' denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da 'Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaşı farz kılmasan) olmaz mıydı?' dediler. Onlara de ki: 'Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez.'"* (Nisâ, 77) Bir âyette de: *"Fakat siz (ey insanlar!) dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır."* (A'lâ, 16-17) buyurur.

[3943] İmam Ahmed b. Hanbel, Fehr oğullarından Müstevrid'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dünya âhirete göre ancak sizden birinin parmağını denize daldırması gibidir. Çıkardığında parmağında*

Scanned with CamScanner

ne kadar su kaldığına bir baksın" buyurdu ve bunu söylerken işaret parmağını gösterdi.[215] Bunu İmam Müslim, Sahih'inde rivâyet etmiştir.

[3944] Başka bir hadiste ifade edildiğine göre; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kulakları küçük, ölmüş bir oğlağın yanından geçiyordu, şöyle buyurdu: *"Vallahi, bu dünyanın Allah (c.c.) katındaki değeri, şunun buraya attıklarında sahipleri katındaki değerinden daha düşüktür."*[216]

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ ۟ قُلْ إِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ ۟ أَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ۟ ﴿٢٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾

27. Kâfir olanlar diyorlar ki: "Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?" De ki: "Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır. Kendisine yöneleni de hidayete erdirir."

28. Bunlar iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla sükûnet bulur.

29. İman edip güzel amel işleyenler; mutluluk ve varılacak güzel yurt onlarındır.

Tefsiri:

Yüce Allah müşriklerden bahsederek şöyle buyuruyor: *"Kâfirler diyorlar ki: "Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?"* Nitekim başka bir âyette de onların *"(Eğer öyle değilse) bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir âyet getirsin."* (Enbiyâ, 5) sözleri zikredilmiştir. Bu husus ve Allah'ın kendinden istenilen her şeyi vermeye kâdir olduğu hususu bir çok defa geçti.

[3945] Bir hadiste ifade edildiğine göre; Müşrikler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, Safa tepesini altına çevirmesi, onlar için bir pınar ya-

215 Daha önce Tevbe sûresi 39. âyetin tefsirinde geçti.

216 Sahihtir. Müslim (2957) Câbir (radıyallâhu anh)'tan daha uzun bir şekilde rivâyet etmiştir. Bu konuda İmam Ahmed b. Hanbel (1/329) ve Ebû Ya'lâ (2593) tarafından İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen bir hadis daha bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

ratması ve Mekke çevresindeki dağları kaldırıp yerini otlaklar ve bahçeler yapması için Allah'a dua etmesini isteyince Allah (c.c.), elçisine şöyle vahyetti: *"Ey Muhammed! Sen istersen bunları onlara veririm. Fakat bunu inkar ederlerse onlara alemlerde kimseye azap etmediğim kadar azap ederim. İstersen de onlara tevbe ve rahmet kapılarını açarım."* Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hayır, onlara tevbe ve rahmet kapılarını aç!"* dedi.[217] Bu sebeple Allah (c.c.) peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: *"De ki: "Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır. Kendisine yöneleni de hidayete erdirir."* Yani, ister peygamber onların istedikleri bir mucizeyle gönderilsin, isterse onların isteklerine karşılık vermesin, asıl saptıran ve hidayete erdiren Allah'tır. Zira doğru yolu bulmak ve sapmak bunların varlığına veya yokluğuna bağlı şeyler değildir. Nitekim Allah (c.c.) *"De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın (da ibret alın!)" Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz."* (Yûnus, 101) buyurur. Yine *"Gerçekten haklarında Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar, inanmazlar. Kendilerine (istedikleri) bütün mucizeler gelmiş olsa bile, elem verici azabı görünceye kadar inanmayacaklardır."* (Yûnus, 96-97) buyurur. Yine, *"Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler."* (En'âm, 111) buyurur. Yüce Allah burada da böyle buyuruyor: *"De ki: "Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır. Kendisine yöneleni de hidayete erdirir."* Yani, kendisine yönelen, dönen, tevbe eden, yardım isteyen ve yalvaranları doğru yola erdirir.

"Bunlar iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla sükunet bulur." Yani, kalpler ancak Allah'ı zikrederken mutlu olur, Allah'a doğru meyleder ve huzur bulur, dost ve yardımcısının Allah (c.c.) oluşunun hoşnutluğunu yaşarlar. O yüzden *"Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla sükunet bulur."* buyurulmuştur. Yani, Allah'ı zikretmek kalplerin böyle olmasına layık ve elverişlidir.

Cennetteki Tûbâ Ağacı:

"İman edip güzel amel işleyenler, onlara mutluluk (tûbâ) ve varılacak güzel yurt vardır." İbn Ebî Talha'nın rivâyetine göre âyetteki Tûbâ'yı İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Sevinç ve göz aydınlığı ile tefsir etmiştir. İkrime: Onların ge-

217 İsrâ sûresi 90. âyetin tefsirinde gelecek.

Scanned with CamScanner

lecekleri ne güzeldir! Demiştir. Dahhâk: Onlara gıpta edilecek şeyler vardır, İbrâhim Nehâi: Nimetler ve güzellikler vardır, demiştir. Katâde: Bu arapça bir kelimedir. Birisine "طوبى لك" dendiğinde mânâsı "Nimetler elde ettin"dir. Başka bir rivâyette Katâde, tûbâyı "yaptıklarından daha güzel bir mükafat" ile güzel yurdu ise "varılacak güzel yer" ile tefsir etmiştir. Bu görüşler aslında tek olup aralarında hiçbir çelişki yoktur. Said b. Cübeyr'in rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Tûbâ Habeş dilinde bahçelik arazidir, demiştir. Said b. Mescuh: Hind dilinde bahçe mânâsına gelir, demiştir. Süddî de İkrime'den: Tûbâ bahçedir, dediğini rivâyet etmiştir. Mücâhid de böyle tefsir etmiştir. Avfî'nin rivâyetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Allah (c.c.) cenneti yaratmayı bitirdiğinde cennet hoşuna gidince *"İman edip güzel amel işleyenlere, onlara mutluluk (tûbâ) ve varılacak güzel yurt vardır."* dedi.

Taberî'nin rivâyetine göre Şehr b. Havşeb şöyle demiştir: Tûbâ cennetteki bir ağaç olup cennetteki her ağaç ondandır. Dalları cennet duvarlarının arkasına kadar sarkar. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Muğis b. Sümeyy, Ebû İshâk es-Sebîi ve seleften bir çok kişi de: Tûbâ cennetteki ağaçtır ve her köşkte ondan bir dal vardır, demişlerdir. Bazılarının söylediğine göre bunu Yüce Rahmân inciden bir tohum olarak bizzat kendisi dikti. Uzamasını emretti o da Allah'ın dilediği kadar uzadı. Cennetin baldan, şaraptan, sudan ve sütten nehirleri bunun köklerinden çıktı.

[3946] Nitekim Abdullah b. Vehb.. Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet eder: *"Tûbâ yüz yıllık mesafe uzunluğunda cennette bir ağaçtır. Cennettekilerin elbiseleri onun tomurcuklarından yapılır."*[218]

[3947] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam *"Ya Rasûlallah! Tûbâ (ağacı veya müjde) seni gören ve sana iman edenin olsun"* dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Tûbâ beni gören ve iman edenin, bir de beni görmeden iman edenindir"* buyurdu. Bir adam Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Tûbâ nedir?" dedi.

218 Ahmed b. Hanbel, 3/71; Ebû Ya'lâ, 1374; İbn Hibbân, 7413; el-Hatib, 4/91; Taberî, 20394. Râvîlerden Derrac, Ebû Heysem'den rivâyetlerinde zayıftır ve bu yüzden hadisin senedi zayıftır. Fakat hadisin baş tarafının şahitleri vardır ve (metin bakımından) zayıflık sadece sonundaki "Cennettekilerin elbiseleri onun tomurcuklarından yapılır" kısmındadır.

Scanned with CamScanner

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cennette yüz yılda kat edilen mesafe uzunluğundadır. Cennettekilerin elbiseleri onun tomurcuklarından yapılır."* buyurdu.[219]

[3948] Hem Buhârî hem Müslim, Sehl b. Sa'd'dan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir: *"Cennette öyle bir ağaç vardır ki binitli onun gölgesinde yüz yıl gider de sonuna gelemez."* Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir: *"Cennette öyle bir ağaç vardır ki çok hızlı koşan eğitimli ve iyi cins bir ata binen kimse onun gölgesinde yüz yıl yürür de onu katedip bitiremez."*[220]

[3949] Sahih-i Buhârî'de Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivâyette Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Uzayıp giden gölgeler,"* (Vâkıa, 30) buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur: *"Cennette öyle bir ağaç vardır ki bineğiyle yolculuk yapan bir kimse onun gölgesinde yüz yıl gitse bile o mesafeyi kat edemez."*[221]

[3950] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennette bir ağaç bulunmaktadır. Bineğiyle yolculuk yapan bir kimse gölgesinde yüz sene gitse bile o mesafeyi katedemez. İsterseniz 'Uzayıp giden gölgeler' (Vâkıa, 30) âyetini okuyun!"*[222] Bunu Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir.

[3951] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Cennette öyle bir ağaç vardır ki binitli onun gölgesinde yetmiş -veya yüz- yıl gider. O Huld (ebedilik) ağacıdır."*[223]

---

219 Senedi bir önceki hadisteki gibi zayıftır. Daha önce geçtiği gibi (metin bakımından) zayıflık sadece son kısmındadır.

220 Buhârî, 6552, 6553; Müslim, 2827, 2828.

221 Buhârî, 3251; Tirmizî, 3293.

222 Buhârî, 3252; Müslim, 2826; Tirmizî, 2523; Ahmed b. Hanbel, 2/42-17; İbn Hibbân, 7411.

223 Ahmed b. Hanbel (2/455) rivâyet etmiştir. Senedindeki Ebû Dahhâk'ı Zehebî el-Mizan'da (10325) zikretmiş ve "Ondan Şu'be diye biri rivâyet etmiştir. Fakat Şu'be'nin hocaları sikadırlar." Demiştir. Ben derim ki: "Huld Cenneti" kelimesi sadece onun rivâyetinde vardır ve garîptir. Hadisin bunun dışındaki kısmı ise sahihtir.

Scanned with CamScanner

[3952] Muhammed b. İshâk, Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın kızı Esma (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Sidre-i Münteha'dan bahsederken duydum, şöyle buyurdu: *"Onun dallarının gölgesinde binitli yüz yıl yürür -başka bir rivâyette: yüz binitli gölgelenir-. Onda altın kelebekler vardır. Meyvesi de büyük testi gibi (büyük)tür."*[224] Bunu Tirmizî rivâyet etmiştir.

[3953] İsmail Ayyaş...Ebû Ümâme el-Bahili'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden cennete her giren mutlaka Tûbâ'ya götürülür. Ona salkımları açılır ve onlardan dilediğinden alır; isterse beyaz, isterse kırmızı, isterse sarı, isterse siyah renkliden. O gelincik çiçeği gibi, hatta daha ince ve daha güzeldir."*[225]

İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Tûbâ cennetteki bir ağaçtır. Allah (c.c.) *"Kulum ne isterse açıl ve onu ver."* der. O da açılıp içinden yularları ve eğerleriyle atlar, yularlarıyla develer ve kulun dilediği giyecekleri çıkarır.

İmam Taberî burada Vehb b. Münebbih'ten garip bir rivâyet zikretmiştir; Vehb der ki: Cennette Tûbâ adında bir ağaç vardır. Binitli onun gölgesinde yüz yıl yürür de sonuna gelemez. Çiçekleri ince elbiseler, yaprakları çizgili kumaşlar, dalları amber, zeminindeki çakıllar yakut, toprağı kâfur, balçığı misktir. Kökünden içki, süt ve bal nehirleri çıkar. Burası cennet halkı için bir oturma yeridir. Otururlarken birden melekler, altın zincirlerle gemlenmiş, yüzleri lamba gibi güzel ve parlak, tiftik gibi yumuşak tüylü develerle gelirler. Üzerlerinde levhaları yakuttan, yan yüzleri altından eğerler, atlastan elbiseler bulunan bu develeri çöktürür ve "Rabbimiz kendisini ziyaret etmeniz ve selam vermeniz için bizi size gönderdi" derler. Oradakiler bu develere binerler.

Bunlar kuştan daha hızlı, ayakları yere kelebekten daha hafif basan, hizmetçileri olmayan soylu develerdir. Kişi, kardeşinin yanında onunla konuşarak ve fısıldaşarak (birbirlerine bu kadar yakın) yürür de binitlerden hiçbirinin kulağı diğerinin kulağına, hiçbirinin dizi diğerinin dizine değmez. Öyle ki kişiyle kardeşinin arasını ayırmamak için ağaçlar yollarından aşağı eğilip onlara yol verirler. Sonunda Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın yanına varırlar.

224 Tirmizî (2541) rivâyet etmiştir. Burada İbn İshâk'ın an'anlı rivâyeti vardır.

225 Râvîlerden Said b. Yusuf eş-Şami'nin zayıf olması sebebiyle hadis zayıftır.

Scanned with CamScanner

Allah (c.c.) onlara keremli yüzünü gösterir ve O'na bakarlar. O'nu görünce *"Allah'ım! Selam Sensin ve selam/esenlik Sendendir. Yücelik ve ikram Sana aittir."* derler. Allah (c.c.) da: *"Selam benim, selam bendendir. Rahmetim ve sevgim de sizin için hak olmuştur. Gıyabımda benden korkan ve emirlerime itaat eden kullarıma merhaba, hoş gelmişler"* buyurur. Bunun üzerine *"Rabbimiz! Sana hakkıyla ibadet etmedik. Kadrini hakkıyla bilmedik. Önünde secde etmek için bize izin ver"* derler. Allah (c.c.) *"Burası yorulma ve ibadet yurdu değil, saltanat ve nimetler yurdudur. Ben sizden ibadet meşakkatini attım. Şimdi benden dilediğinizi isteyin. Sizden her birinizin bir dileği kabul edilecek"* diye buyurur. Onlar da isteklerini söylerler. Hatta onların en basit istekte bulunanı şöyle der: *"Allah'ım! Dünya ehli dünyaları hakkında birbirleriyle yarıştılar ve birbirlerine yerlerini dar ettiler. Rabbim, bana, onlardan ilk yarattığından son yarattığına kadar hepsinin bulunduğu yer kadar yer ver."* der. Allah (c.c.) *"Küçük temennide bulundun. Makamına göre basit bir istek yaptın. İşte şunlar senin olsun. Bunları sana kendimden bağış olarak veriyorum. Çünkü benim ihsanımda zorluk çıkarma ve az verme yoktur"* buyurur. Sonra *"Kullarıma temenni edemedikleri ve akıllarına gelmeyen nimetleri sunun."* buyurur. Kendilerine sunulunca akıllarındaki temenni ve arzular bunların yanında basit kalır. Onlara sunulan nimetler arasında yan yana dizilmiş atlar vardır. Bunlardan her bir dördünün üzerinde tek parça yakuttan taht vardır. Her bir tahtın üzerinde altından içi boş bir kubbe vardır. Her bir kubbede cennetin gösterişli yataklarından bazı yataklar vardır. Her bir kubbenin içinde hurilerden iki cariye bulunur. Her bir cariyenin üzerinde iki elbise vardır. Bu elbiselerde cennetteki tüm renkler bulunur. Her ne güzel koku varsa ondan sürmüşlerdir. Yüzlerinin ışığı kalınlığına rağmen kubbeden geçer. Öyle ki görenler onları kubbe dışında sanarlar. Beyinleri bacaklarından görünür. Onu kırmızı bir yakut içindeki beyaz iplik gibi görürler. Onu kendilerine göre güneşin taşa olan üstünlüğünde veya daha üstün görürler. Mü'min de onları kendisine göre öyle görür. Yanlarına girince onu selâmlar, öper ve sarılırlar. Ona *"Vallahi, Allah'ın senin gibi birini yaratacağını düşünemezdik"* derler. Sonra Allah (c.c.) meleklere emreder ve melekler onlarla tek saf halinde cennete girerler. Nihayet onlardan her bir kişi kendisi için hazırlanmış olan yere gider.[226]

226 Hem bu hem bundan sonraki, İsrâiliyat kaynaklı rivâyetlerdendir.

Scanned with CamScanner

Bunu İbn Ebî Hâtim de Vehb b. Münebbih'ten rivâyet etmiş olup onda şu ziyade vardır: Ona *"Rabbinizin size vermiş olduğu karşılıksız lütfa bakın"* denir. Birden kendisini Refik-i A'lâ köşklerinde, kapıları altından, divanları yakuttan, yatakları ince ve kaim atlastan, minberleri nurdan olan inci ve mercandan yapılmış odalarda bulur. Kapılarından ve odalarından güneş ışını gibi bir ışık çıkar. Onun yanında aydınlık gündeki yıldız gibi kalır. Bir de bakar ki kendisi yüceliklerin yücesinde yakuttan muhteşem saraylardadır. Öyle parlaktır ki emrine verilmiş olmasaydı gözleri kamaştırırdı. Bu sarayların beyaz yakuttan olanı beyaz ipekle, kırmızı yakuttan olanı kırmızı atlasla, yeşil yakuttan olanı yeşil atlasla, sarı yakuttan olanı sarı kadife ve erguvan ile döşenmiş, yeşil zümrüt, kırmızı altın ve beyaz gümüşle süslenmiştir. Bu sarayların sütunları ve temelleri cevherdendir. Balkonları, inciden kubbelidir. Burçları, mercandan odalardır. Rablerinin verdiği nimetlere ulaştıklarında onlara beyaz yakuttan rûh üfürülmüş semerli atlar sunulur. Yanlarında ebedî kılınmış çocuklar vardır. Onlardan her bir çocuğun elinde bu atlardan bir atın gemi vardır. Gemleri beyaz gümüşten, inci ve yakutla süslenmiştir. Eğerleri inci ve cevherle dokunmuş, ince ve kalın atlaslarla döşenmiş tahtlardır. Bu atlar onları, cennet bahçelerinin içinde hızla götürürler. Yerlerine ulaştıklarında Melekleri, ziyaret edip musâfahalaşmak ve Rablerinin kendilerine izzet ve ikramından dolayı tebrik etmek üzere nurdan minberler üzerinde bekler halde bulurlar. Saraylarına girdiklerinde orada her istediklerini ve canlarının her istediğini bulurlar. Bir de bakarlar ki bu saraylardan her birinin kapısında dört cennet var; ikisi çeşit çeşit ağaçlarla dolu, ikisi ise yemyeşil. İkisinde durmadan fışkırıp akan iki pınar var. Diğer ikisinde her bir meyveden çift çift, sahiplerine tahsis edilmiş hûriler var. Saraylarına varıp makamlarına yerleşince Rabbleri onlara *"Size vaad ettiklerimizi bir gerçek olarak buldunuz mu?" der. "Evet, ey Rabbimiz!" diye cevap verirler. Allah (c.c) "Rabbinizin mükafatına razı oldunuz mu?" der. "Evet ey Rabbimiz, razı olduk, Sen de bizden razı ol" derler. Allah (c.c.) "Siz ancak sizden razı olmam sayesinde bu yurduma yerleştiniz, yüzüme baktınız ve meleklerim sizinle tokalaştı. Size hayırlı olsun, hayırlı olsun. "Bunlar bitmez, tükenmez bir lütuftur."* (Hûd, 108) Bunlarda dirliksizlik ve azaltma olmaz." der. O vakit cennettekiler: *"Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok nimet verendir."* (Fâtır, 34) ve *"O (Rab) ki lütfuyla bizi asıl oturulacak yurda (cennete) yerleştirdi. Artık orada bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de*

Scanned with CamScanner

orada bize bir usanç gelecektir." (Fâtır, 35) derler. Rivâyet (baştan sona bu haliyle) ifade ve üslup bakımından garip ve ilginç bir rivâyettir. Bazı kısımlarının şahitleri vardır.

[3954] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde şu hadis yer almaktadır: *"Allah (c.c.) cennete en son girecek kişiye "Ne dilersen dile!" der. O da dilek ve arzularını söyler. Dilekleri bitince Allah (c.c.) aklına getirmek için "Şunu da iste, şunu da iste" der. Sonra "Bunlar ve bunların on katı senindir." buyurur."*[227]

[3955] Müslim'in Sahih'inde Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'tan şöyle naklettiği rivâyet edilmiştir: *"Ey kullarım! Sizin ilkleriniz ve sonlarınız, insanlarınız ve cinleriniz bir arazide durup benden isteseler ve her birinin isteğini versem, bu benim mülkümden ancak bir iğnenin denize atıldığında ondan eksilttiği kadar eksiltir..."*[228] hadisin gerisi vardır.

Halid b. Ma'dan şöyle der: Cennette memeleri olan Tûbâ adında bir ağaç vardır. Bu memelerin hepsi cennet ehlinin bebeklerini emzirir. Kadın düşük yaparsa o da cennet nehirlerinden bir nehirde durur ve kıyâmet kopuncaya kadar orada yetişir. Sonra kırk yaşında olarak diriltilir." Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَآ أُمَمٌ لِّتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ ٱلَّذِيٓ
أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِٱلرَّحْمَٰنِ ۚ قُلْ هُوَ رَبِّي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

30. (Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahmân'ı inkar ediyorlar. De ki: O benim Rabbimdir. O'ndan başka ilah yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'nadır.

227 Buhârî, 8437, 8438; Müslim, 182; Ahmed b. Hanbel, 2/275; İbn Hibbân, 7429. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ve Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan uzun bir hadis olarak rivâyet etmişlerdir.

228 Müslim, 2577; Buhârî, el-Edebu'l-Müfred kitabı, 490; Ahmed b. Hanbel, 5/160; İbn Hibbân, 619.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın."* Yani: Ey Muhammed! Allah'ın mesajını ulaştırman için seni bu millete gönderdiğimiz gibi, Allah'ı inkar ve red eden geçmiş milletlere de peygamber göndermiştik. Senden önceki peygamberler yalanlandılar. Dolayısıyla senin için onlarda örneklik vardır. Biz o milletleri cezalandırdığımız ve azap ettiğimiz gibi bunlar da kendilerine azabın gelmesinden sakınsın ve çekinsinler. Çünkü onların seni yalanlamaları diğer peygamberlerin yalanlanmalarından daha kötüdür. Allah (c.c.) başka bir yerde: *"Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere de (peygamberler) göndermişizdir. Fakat şeytan onlara işlerini süslü gösterdi de (iman etmediler). İşte o, bugün onların velisidir. Ve onlar için elem verici bir azap vardır."* (Nahl, 63) buyurur. Yine *"Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler, sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın kelimelerini (kanunlarını) değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazısı sana da geldi."* (En'âm, 34) buyurur. Yani onlara nasıl da yardım ettik, dünya ve ahiretteki güzel sonu nasıl da onlara ve takipçilerine yaptık.

"Onlar Rahmân'ı inkar ediyorlar." Yani, seni kendilerine gönderdiğimiz bu millet Rahmân'ı inkar ediyor, kabul etmiyorlar. Çünkü müşrikler Allah'ın "Rahmân" ve "Rahîm" vasıflarıyla nitelenmesini reddediyorlardı. Bu yüzden Hudeybiye günü andlaşma metninde "Bismillâhirrahmânirrahîm" yazılmasını kabul etmemiş ve "Rahmân ve Rahîm nedir, biz bilmiyoruz" demişlerdi. Bunu Katâde söylemiştir. Hadis Sahîh-i Buhari'de geçmektedir. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette *"De ki: "İster Allah deyin, ister Rahmân deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır."* (İsrâ, 110) buyurur.

[3956] Sahîh-i Müslim'de Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın en sevdiği isimler Abdullah ile Abdurrahman'dır."*[229] buyurdu.

"De ki: O benim Rabbimdir. O'ndan başka ilah yoktur." Yani, ben sizin inkar ettiğinize inanıyor, O'nun Rab ve ilahlığını itiraf ediyorum. O benim

229 Müslim, 2132; Ebû Dâvûd, 4949; Tirmizî, 2835; İbn Mâce, 3728.

Scanned with CamScanner

Rabb'imdir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. *"Sadece O'na tevekkül ettim"* bütün işlerimde yalnız O'na dayandım *"ve dönüş sadece O'nadır."* Yani, yalnız O'na döner ve O'na tevbe ederim. Çünkü O'nun (c.c.) dışında hiç kimse buna layık değildir.

Kur'ân Mucizesi ve Kâfirlerin İnadı:

وَلَوْ أَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ۟ بَلْ لِلّٰهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا ۟ أَفَلَمْ يَيْأَسِ الَّذِينَ اٰمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا ۟ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ ۟ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

31. Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, yahut onunla ölüler konuşturulsaydı (o Kitap yine bu Kur'ân olacaktı). Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hâla bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın vaadi gelinceye kadar inkar edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir bela gelmeye devam edecek veya o bela evlerinin yakınına inecek. Allah, vaadinden asla dönmez.

Tefsiri:

Yüce Allah Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e indirdiği Kur'ân'ı överek ve onu daha önce indirilen diğer kitaplardan üstün tutarak şöyle buyuruyor: *"Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, yahut onunla ölüler konuşturulsaydı"* Yani, geçmişteki kitaplar arasında dağların yerlerinden yürütülüp taşındığı veya yerin yarılıp bölündüğü veya kendisiyle kabirlerinde ölülerin konuşturulduğu bir kitap olsaydı, bu vasıflara sahip kitap diğerleri değil yine Kur'ân olurdu. Veya öyle olmaya Kur'ân hepsinden daha layıktır. Çünkü Kur'ân'ın, bütün insanların ve cinlerin onun gibisini veya sadece ondaki gibi bir sûre getirmek için toplansalar bunu yapamayacakları bir mucizeliği vardır. Bununla birlikte o müşrikler onu inkar ve reddetmektedirler.

Scanned with CamScanner

"Fakat bütün işler Allah'a aittir." Yani her şeyin dönüşü ve son hâli Allah'adır. O neyi dilerse olur, neyi dilemezse olmaz. Allah (c.c.) kimi saptırırsa onu hidayete erdirecek, kimi hidayete erdirirse onu da saptıracak yoktur.

Kur'ân adı bazen geçmiş kitaplardan her biri için kullanılır. Çünkü hepsine bu isim verilmiştir.

[3957] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kur'ân okumak Dâvûd (a.s)'a kolay kılınmıştı. Bineğinin eğerlenmesini emreder ve eğerlenmeden okumayı bitirirdi. O ancak kendi el emeğiyle kazandığını yerdi."*[230] Bunu (Kütüb-i Sitte'den) sadece İmam Buhârî rivâyet etmiştir. Burada Kur'ân'dan kasıt Zebur'dur.

"İman edenler ümit kesmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi?" buyruğunun manası şudur: *"İman edenler"* bütün insanların imanından *ümit kesip* şunu *bilmediler mi* açık bir hakikat haline gelmedi mi *"ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi?"* Çünkü gönüllerde ve akıllarda Kur'ân'dan daha etkili ve faydalı bir delil ve mucize yoktur. Bu Kur'ân ki Allah (c.c.) bir dağa indirseydi onu Allah korkusundan başını eğmiş ve paramparça olmuş görürdün.

[3958] Sahih bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Hiç bir peygamber yoktur ki kendisine, misline beşerin iman edeceği bir mucize verilmiş olmasın. Bana verilen ise Allah'ın vahyettiği vahiy (Kur'ân)'dır. Dolayısıyla kıyâmet günü takipçisi en fazla olanları olmayı ümit ediyorum."*[231] Bunun mânâsı şudur: Her peygamberin mucizesi ölümüyle birlikte sona ermiştir. Bu Kur'ân ise sonsuza dek mucize olmaya devam edecektir. Onun hayrette bırakan durumları bitmez. Çok tekrarla eskimez. Alimler ona doymazlar. O hakla batılı ayırt eden kesin bir sözdür! O şaka değildir. Hangi zalim onu terk ederse Allah onun belini kırar. Kim doğru yolu ondan başka yerde ararsa Allah onu saptırır.

[3959] İbn Ebî Hâtim, Ömer b. Hassan'dan şöyle nakleder: Atiyye el-Avfî'ye *"Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi"* buyruğunu sordum, şöyle dedi: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Sen bizim için Mekke'nin

230 Buhârî, 3417; Ahmed b. Hanbel, 2/314; İbn Hibbân, 6225.

231 Bakara sûresi 24. âyette geçti.

Scanned with CamScanner

dağlarını yürütsen de topraklarımız genişlese ve orada tarım yapsak veya Süleyman (a.s)'ın kavmine yaptığı gibi bize rüzgarla yeri parçalasan veyahut İsa (a.s)'ın ölüleri dirilttiği gibi bizim için ölüleri diriltsen." dediler. Ben: "Siz bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının birinden rivâyet ediyor musunuz?" dedim. "Evet. Ebû Said el-Hudrî'den rivâyet edilmiş, o da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiştir." dedi.[232] Bu âyetin nüzul sebebi hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Şa'bî, Katâde, Süfyân-ı Sevrî ve daha bir çok ilim erbabından da böyle rivâyet edilmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Katâde ise şöyle tefsir etmiştir: Bu Kur'ân'dan başka bir Kur'ân yapılacak olsaydı o yine bu Kur'ân yapılırdı.

"Fakat bütün işler Allah'a aittir." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Allah (c.c.) ancak dilediğini yapar. O dilediğinden başkasını yapacak değildir. Bunu İbn İshâk kendi senediyle ondan rivâyet etmiştir. Seleften bir çoğu *"İman edenler ümit kesmediler mi ki"* buyruğunu "bilmediler mi" diye okumuştur. Diğerleri bu âyeti "...أَفَلَمْ يَتَبَيَّنِ الذين آمنوا" diye okumuşlardır. Yani, iman edenlere açık ve belli olmadı mı ki Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi. Ebû Âliye bunu şöyle tefsir etmiştir: Mü'minler onların hidayete ermesinden ümitlerini kestiler. Oysa Allah (c.c.) dileseydi bütün insanlara hidayet ederdi.

"Allah'ın vaadi gelinceye kadar inkar edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir bela gelmeye devam edecek veya o bela evlerinin yakınına inecek." Yani, yalanlamaları sebebiyle kâfirlere ve çevrelerindekilere ibret ve öğüt almaları için dünyada belalar inmeye devam eder. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye âyetleri tekrar tekrar açıkladık."* (Ahkâf, 27) Allah (c.c.) yine *"Evet, onları da, atalarını da barındırdık. Nihayet ömür kendilerine (hiç bitmeyecek gibi) uzun geldi. Oysa onlar, bizim gelip (kâfirlere ait) araziyi çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? Şu halde, üstün gelen onlar mı?"* (Enbiyâ, 44) buyurur. Katâde'nin Hasan-ı Basrî'den naklettiğine göre âyetin tefsirinde *"evlerinin yakınına düşen"* şeyin "bela" olduğunu zikretmiştir. Konunun akışından anlaşılan mânâ da budur. Fakat

232 Râvîlerden Atiyye b. Sad el-Avfî çok sayıda münker rivâyetleri olan zayıf bir râvîdir. Taberî bunu (20398) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Onda da Atiyye el-Avfî vardır.

Scanned with CamScanner

Ebû Dâvûd Tayalisî ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Kâria (bela)'dan kasıt ordu, *"evlerinin yakınına inen/gelen"* Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah'ın vaadi ise Mekke'nin fethidir. İkrime, Said b. Cübeyr ve bir rivâyette Mücâhid de böyle demişlerdir. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Ansızın gelen bela"* gökten gelecek bir azap, *"evlerinin yakınına gelmesi"* nden kasıt Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gelip onlarla savaşmasıdır. Mücâhid ve Katâde de böyle demişlerdir. Başka bir rivâyette İkrime, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, "Bela"dan kastın felaket olduğunu söylediğini nakletmiştir. Bunların hepsi *"Allah'ın vaadi gelinceye kadar"* ifadesindeki Allah'ın vaadini Mekke'nin fethi ile, Hasan-ı Basrî ise kıyâmet günü ile tefsir etmiştir.

"Allah, vaadinden asla dönmez." Yani, peygamberlerine ve tâbîlerine dünya ve âhirette yardım edeceğine dair peygamberlerine verdiği vaadinden dönmez. *"O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah mutlak üstündür, kimsenin yaptığını yanına bırakmaz."* (İbrâhim, 47)

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

32. Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi ben küfredenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. Azabım nasılmış?

Tefsiri:

Yüce Allah kavminden bir takım kimselerin kendisini yalanlaması hususunda peygamberini teselli ederek şöyle buyuruyor: *"Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi"* Bunda senin için bir örneklik vardır. *"ben küfredenlere mühlet verdim"* yani süre tanıdım ve (azaplarını) erteledim *"sonra da onları yakaladım."* şiddetli bir azapla yakaladım. *"Azabım nasılmış?"* Onlara ne yaptığım ve nasıl cezalandırdığıma dair bilgiler sana nasıl ulaştı? Allah (c.c.) başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Nice ülkeler var ki, zulmedip dururlarken onlara mühlet verdim. Sonunda onları yakaladım. Dönüş yalnız banadır."* (Hac, 48)

Scanned with CamScanner

[3960] Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şüphesiz Allah zalime mühlet verir. Sonra yakaladığında ise elinden bırakmaz."* buyurdu, sonra *"Rabbin, haksızlık eden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, O'nun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz O'nun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!"* (Hûd, 102) âyetini okudu.

أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَآءَ ۚ قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ ۚ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33. Her nefsin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?). Onlar Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Onlara ad verin. Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa, boş laf mı ediyorsunuz?" Aslında inkâr edenlere hileleri süslü gösterildi ve onlar doğru yoldan alıkonuldular. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur.

Tefsiri:

"Her nefsin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?)." Yani, nefes alıp veren her canlıyı bilen, koruyup gözeten, kim iyilik ve kötülükten ne yaparsa hepsini bilen, hiçbir şey kendisine gizli kalmayan ile başkası bir olur mu hiç? Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir."* (Yûnus, 61) buyurur. Yine *"O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez."* (En'âm, 59) buyurur. Yine *"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır."* (Hûd, 6) buyurur. Allah (c.c.) yine

"Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (onun ilminde) eşittir." (Ra'd, 10) buyurur. Yine, *"Eğer sen, sözü açıktan söylersen, bilesin ki O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir."* (Tâhâ, 7) bu-

Scanned with CamScanner

yurur. Bir âyette de: *"Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür."* (Hadid, 4) buyurur. Peki bu Allah ile onların ibadet ettikleri duymayan, görmeyen, akletmeyen, ne kendisine ne de kendisine kulluk edenlere hiçbir fayda ve zarar verme gücü bulunmayan, ne kendisinden ne kendisine kulluk edenlerden hiçbir sıkıntı ve zorluğu giderme kudreti bulunmayan putlar bir midir? Sözün akışından anlaşılmasıyla yetinilerek âyette burası (mealde parantez içinde verilen cümle) atılmıştır. Buna delalet eden sonrasındaki *"Onlar Allah'a ortaklar koştular."* cümlesidir.

"Onlar Allah'a ortaklar koştular." Yani, Allah (c.c.) ile bazı putlara, sanemlere ve şeriklere ibadet ettiler. *"De ki: "Onlara ad verin."* Yani, onlar hakkında bize bilgi verin ve bizi aydınlatın ki bilinsinler. Zira onların hiçbir gerçeği yoktur. O yüzden ardından şöyle buyurulmuştur: *"Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?"* Yani, onların varlık aleminde yerleri yoktur. Çünkü onların yeryüzünde bir varlığı olsaydı Allah (c.c.) onları bilirdi. Çünkü O'na hiçbir şey gizli kalmaz. *"Yoksa, boş laf mı ediyorsunuz?"* Mücâhid: Yani, zanna dayalı mı konuşuyorsunuz? Dahhâk: Boş ve asılsız söz mü söylüyorsunuz? demişlerdir. Yani, siz bu putlara fayda ve zarar verecekleri zannıyla ibadet ettiniz ve onlara ilah adını koydunuz. *"Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir."* (Necm, 23)

"Aslında inkâr edenlere hileleri" -Mücâhid: yani sözleri- *"süslü gösterildi"* Yani, onların içinde bulundukları sapıklık ve gece gündüz ona çağırmak süslü gösterildi. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik de onlar önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bunlara süslü gösterdiler. Kendilerinden önce gelip geçmiş olan cinler ve insanlar için (uygulanan) azap onlara da gerekli olmuştur. Kuşkusuz onlar hüsrana düşenlerdi."* (Fussilet, 25) buyurur.

"Ve onlar doğru yoldan alıkonuldular." Bu âyeti "صَدّوا" (alıkoydular) şeklinde okuyanlara göre mânâ "Onlara içinde bulundukları durum süslü ve hakikatmiş gibi gösterilince insanları ona çağırdılar ve peygamberlerin yoluna uymaktan alıkoydular." olur. "صُدّوا" (alıkonuldular) diye okuyanlara göre mânâ "kendilerine içinde bulundukları durum süslü gösterildi ve Allah'ın (c.c.) yolundan alıkonuldular" olur. Bu yüzden ardından, *"Allah kimi sapıt-*

Scanned with CamScanner

mışsa artık onu doğru yola iletecek yoktur." buyurulmuştur. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Allah bir kimseyi şaşkınlığa (fitneye) düşürmek isterse, sen Allah'a karşı, onun lehine hiçbir şey yapamazsın."* (Mâide, 41) buyurur. Bir âyette de: *"(Rasûlüm!) Sen, onların hidayete ermelerine çok düşkünlük göstersen de bil ki Allah, saptırdığı kimseyi (dilemezse) hidayete erdirmez. Onların yardımcıları da yoktur."* (Nahl, 37) buyurur.

Müttakilere Vaad Olunan Cennet:

لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ ۚ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

34. Dünya hayatında onlara azap vardır. Âhiret azabı ise gerçekten daha şiddetlidir. Onları Allah'tan koruyacak kimse de yoktur.

35. Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vadolunan cennetin durumu şudur: içinden ırmaklar akar, yemişleri ve gölgeleri devamlıdır. İşte bu, Allah'a karşı gelmekten sakınanların sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir.

Tefsiri:

Allah (c.c.) müşrikleri ve içinde bulundukları küfür ve şirki zikrettikten sonra kâfirlerin cezasını ve müttakilerin mükafatını zikrederek şöyle buyuruyor: *"Dünya hayatında onlara"* mü'minlerin eliyle, onlar tarafından öldürülmek ve esir alınmak sûretiyle *"azap vardır."* Dünya hayatındaki rüsvaylıklarının yanında kendileri için hazırlanan *"ahiret azabı ise gerçekten"* bundan çok *"daha şiddetlidir."*

[3961] Nitekim Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) mülâane eden (eşlerden biri diğerini zinayla suçladığında her birinin "yalancıysam Allah'ın laneti/gazabı üzerime olsun..." gibi sözlerle lanetleşen) karı kocaya *"Şüphesiz dünya azabı âhiret azabından daha hafiftir"*[233] buyurmuştur. O, Rasûlullah

233 İnşaallah Nûr sûresinin başlarında gelecek.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyurduğu gibidir. Çünkü dünya hayatındaki azap belli bir süreyle sınırlı iken ahiret azabı ebedi ve sonsuzdur. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Artık o gün, Allah'ın edeceği azabı kimse edemez. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz."* (Fecr, 25-26) Yine *"Onlar üstelik kıyâmeti de yalan saydılar. Biz ise, kıyâmeti inkar edenler için alevli bir ateş hazırladık. Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerini görünce, onun öfkelenişini (müthiş kaynamasını) ve uğultusunu işitirler. Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennemin) dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok oluvermeyi isterler. (Onlara şöyle denir:) Bugün (yalnız) bir defa yok olmayı istemeyin; aksine birçok defalar yok olmayı isteyin! De ki: Bu mu daha iyi, yoksa takvâ sahiplerine vadedilen ebedilik cenneti mi? Orası, onlar için bir mükâfat ve (huzura kavuşacakları) bir varış yeridir."* (Furkân, 11-15) buyurur.

Bu yüzden Allah (c.c.) bunları bir arada zikrederek şöyle buyuruyor: *"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vadolunan cennetin durumu"* yani sıfat ve özellikleri şudur: *"içinden ırmaklar akar,"* Yani, dört bir tarafında ve her kenarında nehirler vardır ve bunlar cennet ehlinin istedikleri yerde akarlar. Cennettekiler onu istedikleri yöne çevirir ve istedikleri şekilde akıttırırlar. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Müttakîlere vadolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bağışlama vardır. Hiç bu, ateşte ebedi kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?"* (Muhammed, 15) buyurur.

"Yemişleri ve gölgeleri devamlıdır." Yani, orada bitmek tükenmek bilmeyen yiyecekler, meyveler ve içecekler vardır.

[3962] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptıkları Küsuf namazı ile ilgili rivâyette şöyle geçmektedir: Sahabiler "Ya Rasûlallah! Namazda durduğunuz yerde sanki bir şeyi alır gibi uzandığınızı gördük. Fakat sonra geri çekildiniz" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben cenneti gördüm ve bir üzüm salkımına uzandım. Eğer onu alsaydım dünya durduğu müddetçe onu yiyecektiniz...."* buyurdu.[234]

234 Buhârî, 1052, 5197; Müslim, 907; Ahmed b. Hanbel, 1/298; İbn Hibbân, 2832.

Scanned with CamScanner

[3963] Hâfız Ebû Ya'la, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Biz öğle namazındayken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) birden öne doğru adım attı, biz de öne doğru adım attık. Sonra bir şey almak için elini uzattı, ardından geri adım attı. Namazı bitirince Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh) ona "Ya Rasûlallah! Bugün namazda seni daha önce görmediğimiz bir şeyi yaparken gördük." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana cennet ile içindeki o güzellik ve tazelik sunuldu. Size getirmek için ondan bir salkım üzüme uzandım. Fakat almam engellendi. Size getirseydim gök ile yer arasındakiler yeseler ondan bir şey eksiltmeyeceklerdi."*[235] Müslim de, Ebû Zübeyr'in Câbir'den naklettiği hadisi bunun bazı kısımlarının şahidi olarak rivâyet etmiştir.

[3964] Utbe b. Abdüssülemi'den şöyle rivâyet edilmiştir: Bedevilerden biri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cennet hakkında "Orada üzüm var mıdır?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Evet"* buyurdu. Bedevi: "Üzüm salkımının büyüklüğü ne kadardır?" dedi. llah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Alaca karganın durup dinlenmeden ve sağa sola dönmeden bir ay boyunca gittiği yol kadardır."* buyurdu.[236] Bunu Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

[3965] Taberânî, Sevban'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir adam cennetten bir meyve koparsa yerine başkası gelir."*[237]

[3966] Câbir b. Abdullah'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Cennettekiler yerler ve içerler. Sümkürmez, büyük ve küçük abdest bozmazlar. Onların yiyecekleri misk gibi kokan bir geğirme (ile çıkar). Kendilerine nefes ilham olunuşu gibi tesbih ve takdis ilham olunurlar."* buyurdu.[238] Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

---

235 Ahmed b. Hanbel (3/353) bundan daha uzun bir hadis olarak rivâyet etmiştir. Sonraki hadis bunun sıhhatine şahitlik etmektedir.

236 Ahmed b. Hanbel (4/183, 184) ve Taberânî (8208) uzun olarak rivâyet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (18727) şöyle demiştir: Senedinde Amir b. Zeyd el-Bekkali vardır. İbn Ebî Hâtim onu herhangi bir cerh ve tadil yapmaksızın zikretmiştir. Diğer râvîleri ise sikadır.

237 Taberânî (1449) ve Bezzâr (3530) rivâyet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (10/414) şöyle demiştir: Bunu Taberânî ve Bezzâr rivâyet etmişlerdir. Taberânî'nin râvîleri ile Bezzâr'ın iki senedinden birindeki râvîler sikadırlar.

238 Müslim, 3835; Ebû Dâvûd, 4741; Ahmed b. Hanbel, 3/316; İbn Hibbân, 7435.

Scanned with CamScanner

[3967] İmam Ahmed b. Hanbel ve Nesâî, Zeyd b. Erkam'dan şöyle nakleder: Kitap ehlinden bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek *"Ey Ebû Kâsım! Sen cennettekilerin yiyip içeceklerini iddia ediyormuşsun"* dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Evet. Muhammed'in canı elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bir adama yüz kişinin yeme, içme, cinsel ilişki ve şehvet gücü verilir."* buyurdu. Adam: "Ama yiyip içenin (onları dışarı atma) ihtiyacı olur. cennette ise hiçbir pislik/eziyet yoktur" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onlardan birinin ihtiyacını gidermesi derilerinden misk kokusu gibi terin çıkmasıyla gerçekleşir ve böylece karnı boşalır."* buyurdu.[239]

[3968] Hasan b. Arafa, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana şöyle buyurdu: *"Sen cennette kuşa bakarsın da (içinden yemeyi geçirmişsen) anında önüne pişmiş olarak düşüverir."*[240]

[3969] Bazı rivâyetlerde ise *"Kişi onu yedikten sonra kuş Allah'ın izniyle önceki haline döner"* ziyadesi vardır.[241]

Nitekim Allah (c.c.) da şöyle buyurur: *"Tükenmeyen ve yasaklanmayan sayısız meyveler içindedirler."* (Vâkıa, 32-33) Yine *"(cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur."* (İnsan, 14) buyurur. Allah'ın buyurduğu gibi onun gölgeleri ne yok olur ne de kısalır: *"İnanıp, iyi işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere girecekleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlar için tertemiz eşler vardır ve onları koyu (tatlı) bir gölgeye koyarız."* (Nisâ, 57)

---

239 Nesâî, Sünen-i Kübrâ 11478; Ahmed b. Hanbel, 4/367.

240 Bezzâr (3532), İbn Mübârek (1452) ve Beyhakî, el-Ba's'ta (318) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan naklen rivâyet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (18734): Senedindeki Humeyd b. Atâ el-A'rac zayıftır, demiştir.

Bunu Münziri, et-Terğîbu ve't-Terhîb'de (5508) zikretmiş ve İbn Ebi'd-Dünya'nın Ebû Ümâme'den onun kendi sözü olarak rivâyet ettiğini söylemiştir. Bunu bir kez de (5509) Meymune'nin Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiği bir hadis olarak zikretmiş ve İbn Ebi'd-Dünya'ya isnad etmiştir. 5510. numarada da Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak zikretmiştir ve şöyle demiştir: Tirmizî bu senedi başka bir metinde hasen saymıştır.

Hadiste zayıflık bulunsa da sanki Münziri'nin zikrettiği hususlarla kuvvetlenmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

241 Bu bir hadisin son kısmıdır. Münziri et-Terğîbu ve't-Terhîb'inde (5509) bunu İbn Ebi'd-Dünya'nın Meymune'den naklettiğini belirtmiştir. Bundan önceki hadisin tahricine bk.

Scanned with CamScanner

[3970] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde bir çok senetle rivâyet edilen ve daha önce bir çok defa geçen hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Cennette bir ağaç bulunmaktadır. Hızlı yarış atına binmiş gayretli bir binici onun gölgesinde yüz sene gitse bile o mesafeyi katedemez. Dilerseniz 'Uzayıp giden gölgeler'* (Vâkıa, 30) *âyetini okuyun!"*[242]

Yüce Allah cennete teşvik edip cehenneme karşı uyarmak için çoğunlukla cennetin nitelikleri ile cehennemin niteliklerini birlikte zikreder. Bu yüzden burada cennetin değindiği niteliklerini zikrettikten sonra şöyle buyuruyor: *"İşte bu, Allah'a karşı gelmekten sakınanların sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir."* (Haşr, 20) buyurur. Dımaşk hatibi Bilal b. Sa'd bir hutbesinde şöyle demiştir: Ey Allah'ın kulları! Hiç size ibadetlerinizden birinin kabul olunduğunu veya günahlarınızdan herhangi birinin bağışlandığını bildiren bir haberci geldi mi? *"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?"* (Mü'minûn, 115) Vallahi mükafatınız öne alınıp size dünyadayken verilseydi hepiniz size farz kılınan ibadetlerin miktarını az bulurdunuz. Siz dünyevi menfaatler elde etmek için Allah'a itaate eğilim gösteriyor da cennet için yarışmıyorsunuz. O cennet ki *"Zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi süreklidir. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir."* Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ
يُنْكِرُ بَعْضَهُۥ قُلْ إِنَّمَآ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَآ أُشْرِكَ بِهِۦٓ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ
مَاٰبِ ﴿٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ
مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

36. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilene sevinirler. Fakat (senin aleyhinde birleşen) guruplardan onun bir kısmını inkar eden de vardır. De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve O'na ortak koşmamam emrolundu. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve dönüş de yalnız O'nadır."

242 Bu sûrenin 29. âyetinde geçti.

Scanned with CamScanner

37. Ve böylece biz onu arapça bir hüküm olarak indirdik. Eğer sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan, işte o zaman seni Allah'ın azabından koruyacak ne bir dostun ne de koruyucun vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Kendilerine kitap verdiğimiz"* ve onun gerektirdiği gibi hareket eden *"kimseler"* kitaplarındaki, doğruluğunu bildiren delillerden ve müjdeden dolayı *"sana indirilene"* Kur'ân'a *"sevinirler."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (den bazısı) onu, hakkını gözeterek okurlar. Çünkü onlar, ona iman ederler. Onu inkar edenlere gelince, işte gerçekten zarara uğrayanlar onlardır."* (Bakara, 121) buyurur. Yine şöyle buyurur: *"De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'ân) okununca, derhal yüzüstü secdeye kapanırlar.Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vaadi mutlaka yerine getirilir."* (İsrâ, 107-108) Yani, Allah'ın bizim kitaplarımızda Muhammed'i peygamber olarak göndereceği vaadi gerçekten doğruymuş, mutlaka gerçekleşecek kesin bir hakikatmış. Subhanallah! Allah vaadinde ne kadar da doğruymuş! Hamd sadece O'na mahsustur. *"Ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar. (Kur'ân okumak) onların saygısını artırır."* (İsrâ, 109)

Allah (c.c.) daha sonra şöyle buyuruyor: *"Fakat (senin aleyhinde birleşen) guruplardan onun bir kısmını inkar eden de vardır."* Yani, guruplardan sana indirilenlerden bir kısmını inkar edenler vardır. Mücâhid: Yahudiler ve Hıristiyanlar sana gelen hakikatlerin bazılarını inkar ederler, demiştir. Katâde ve Abdurrahman b. Zeyd de böyle demişlerdir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ehl-i kitaptan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler. Allah'ın âyetlerini az bir paraya satmazlar. İşte onlar için Rableri katında ecirleri vardır. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk olandır."* (Âl-i İmrân, 199)

Allah (c.c.) devamla şöyle buyuruyor: *"De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve O'na ortak koşmamam emrolundu."* Yani, benden önceki peygamberler gibi ben de ancak, hiçbir ortağı bulunmayan tek Allah'a ibadet

Scanned with CamScanner

için peygamber gönderildim. *"Ben yalnız O'na çağırıyorum"* yani insanları sadece O'na davet ediyorum *"ve dönüş de"* yani benim dönüşüm ve varışım *"yalnız O'nadır."*

Allah (c.c.) ardından şöyle buyuruyor: *"Ve böylece biz onu arapça bir hüküm olarak indirdik."* Yani, senden önce peygamberler gönderdiğimiz ve onlara gökten kitaplar indirdiğimiz gibi, sana da (hükümleri) sağlam arapça bir kitap olarak Kur'ân'ı gönderdik. Bu gayet açık, kolay ve net kitapla, *"Önünden de ardından da bâtıl sokulamaz. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiş."* (Fussilet, 42) seni diğer peygamberlerden daha üstün ve şerefli kıldık.

"Eğer sana" Allah'tan *"gelen bu ilimden sonra, onların arzularına"* yani görüşlerine *"uyarsan, işte o zaman seni Allah'ın azabından koruyacak ne bir dostun ne de koruyucun vardır."* Bu âyette peygamber yoluna (Sünnet-i Nebeviyye) girdikten ve Muhammedî delillere eriştikten sonra sapık yolları izleyen ilim erbabına tehdit vardır.

Ana Kitap:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ۚ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ ۖ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

38. Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkanı yoktur. Her müddetin bir yazısı vardır.

39. Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini bırakır. Ana Kitap O'nun yanındadır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Seni bir insan elçi olarak gönderdiğimiz gibi senden önceki elçileri de yemek yiyen, çarşı pazarda yürüyen, eşlerine yaklaşan ve çocukları olan insanlar olarak gönderdik. Onlara eşler ve çocuklar verdik. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette peygamberlerinin en

Scanned with CamScanner

üstününe ve sonuncusuna şöyle buyuruyor: *"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana İlâhınızın bir tek İlâh olduğu vahyolunuyor!"* (Fussilet, 6)

[3971] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ben ise bazen oruç tutarım, bazen tutmam. Geceleyin hem namaz kılar hem uyurum. İç yağı yer, kadınlarla evlenirim. Artık kim benim sünnetimden (yolumdan) yüz çevirirse o benden değildir."* buyurdu.[243]

[3972] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Eyyûb'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Dört şey peygamberlerin sünnetindendir: Hoş koku sürünmek, evlenmek, dişi misvaklamak ve kına."*[244] Bunu Tirmizî de Süfyân b. Veki'in Hafs b. Ğıyas'tan, onun Haccac'tan, onun Mekhul'den, onun Ebû Şimal'den, onun da Ebû Eyyûb'tan nakliyle rivâyet etmiştir. Tirmizî sonra şöyle demiştir: Bu, Ebû Şimal'in zikredilmediği hadisten daha sahihtir.

Allah (c.c.) âyetin devamında şöyle buyuruyor: *"Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkanı yoktur."* Yani, kavmine olağanüstü bir şeyi (mucizeyi) ancak kendisine onda izin verilmişse getirebilir. Bu onun insiyatifinde değildir, tamamen Allah'a bağlıdır. Allah (c.c.) dilediğini yapar ve istediği hükmü verir. *"Her müddetin bir yazısı vardır."* Yani, belirlenmiş her sürenin yazılı olduğu bir kitap vardır. *"Bilmez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir? Bu, bir kitapta (levh-i mahfuzda) mevcuttur. Bu (eşya ve olayların bilgisine sahip olmak), Allah için çok kolaydır."* (Hac, 70)

---

243 Daha önce geçti.

244 Tirmizî (1080) ve Ahmed b. Hanbel (5/421), Ebû Eyyûb'tan rivâyet etmişlerdir. Râvîlerden Mekhul ile Ebû Eyyûb arasında kopukluk vardır. Diğer râvî Haccac b. Ertah ömrünün sonlarında bunamış ve bu yüzden hadisleri terk edilmiştir. Bu, arada Ebû Şimal'in zikredildiği muttasıl rivâyet olarak da gelmiştir, fakat bu isim meçhuldür. Haccac bunda da vardır. Bununla birlikte Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

Not: Hadisteki "Hına" (kına) kelimesi et-Terğîbu ve't-Terhîb'de (325) "Hitân: Sünnet olmak" olarak geçmiş olup Tirmizî'nin rivâyeti olarak zikredilmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde (23069) "Haya" olarak geçmektedir. Camiu'l-Usul'de de (9322) böyle geçmekte olup orada da Tirmizî'ye nispet edilmiştir. Bu çelişki ya râvîlerden veya Haccac'ın kendisinden kaynaklanmaktadır. Çünkü, daha önce geçtiği gibi o ömrünün sonlarında bunamıştır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bunlardan en uzak ihtimal kına, en yakını ise sünnet olmaktır. Buna göre hadisin destekleyen şahitleri vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Dahhâk b. Müzahim Allah'ın *"Her müddetin bir yazısı vardır."* buyruğunu şöyle tefsir ederdi: "Yani, her kitap için belirlenmiş bir süre vardır. Allah'ın gökten indirdiği her kitabın Allah katında konulmuş bir süresi ve belli bir miktarı vardır. Bu yüzden Allah onlardan dilediğini siler, dilediğini bırakır. Bu da Allah'ın peygamberine gönderdiği Kur'ân'la birlikte bunların hepsi neshedilene dek böyle devam etmiştir.

"Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini de sabit bırakır." buyruğunda müfessirler farklı görüşler ifade etmişlerdir. Said b. Cübeyr'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre o : Allah her yılın işlerini düzenler, bahtiyarlık ve bedbahtlık (mutluluk ehli iyi kimselerden ve mutsuzluk ehli kötü kimselerden olmak) hayat ve ölüm dışında bunlardan dilediklerini siler. Başka bir rivâyette şöyle demiştir: Allah (c.c.) *"Allah dilediğini silip, iptal eder, dilediğini de sabit bırakır."* Hayat ve ölüm, bahtiyarlık ve bedbahtlık dışında her şeyde bunu yapar. Bunlar ise bitirilip bırakılmış şeylerdir. Mücâhid şöyle der: *"Allah dilediğini silip, iptal eder, dilediğini de sabit bırakır."* Hayat ve ölüm, bahtiyarlık ve bedbahtlık bundan müstesnadır. Çünkü bunlar değişmezler. Mansur der ki: Mücâhid'e "Bizden birinin şöyle dua etmesi uygun mudur: Allah'ım! Eğer benim ismim bahtlılar arasında ise onu olduğu gibi bırak. Eğer bedbahtlar arasında ise onu sil ve bahtiyarlar arasında yaz." diye sordum. "İyidir" dedi. Sonra bir yıl veya daha fazla bir süre sonra karşılaştığımda ona bunu yine sordum. Bu kez, *"Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz uyarıcıyızdır. Katımızdan bir emirle her hikmetli işe o gecede hükmedilir."* (Duhân, 3-4) âyetini okuduktan sonra şöyle dedi: Allah (c.c.) kadir gecesinde yıl içinde olacak rızk veya musibet hakkında hükmünü verir. Sonra bunlardan dilediğini öne alır, dilediğini sonraya atar. Bahtiyarlık ve bedbahtlık ise sabittir, değişmez. A'meş'in söylediğine göre Ebû Vail Şakik b. Selem şu duayı çokça söylerdi: "Allah'ım! Eğer beni mutsuzlardan yazdıysan onu sil ve mutlulardan yaz. Mutlulardan yazdıysan öyle bırak. Zira sen dilediğini silip iptal eder, dilediğini sabit bırakırsın. Ana Kitap senin katındadır." Bunu İmam Taberî rivâyet etmiştir.

İmam Taberî Ebû Osman en-Nehdi'den şöyle nakleder: Ömer (radıyallâhu anh) Kabe'yi ağlayarak tavaf ediyor ve şöyle diyordu: "Allah'ım! Kaderimde bedbahtlık veya bir günah yazdıysan onu sil. Zira sen dilediğini silersin. Ana Kitap senin katındadır. Onları bahtiyarlık ve günahların bağışlanması yap." Ebû Kılabe'nin İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o da böy-

Scanned with CamScanner

le dua ederdi. Abdullah b. Ukeym de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) hakkında böyle rivâyet etmiştir. İmam Taberî, İbrâhim Nehâi'den şöyle nakleder: Ka'b el-Ahbar, Ömer (radıyallâhu anh)'a: Ey Mü'minlerin emiri, Allah'ın Kitabı'ndaki şu âyet olmasaydı kıyâmet gününe kadar olacakları sana haber verirdim.[245] dedi. Ömer (radıyallâhu anh) "O hangi âyettir?" deyince Ka'b: *"Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini bırakır. Ana Kitap O'nun yanındadır"* âyetidir, dedi. Bu sözlerden çıkan mânâ Allah'ın kaderdekilerden dilediğini sildirip dilediğini bıraktığıdır.

[3973] Bu görüşe İmam Ahmed b. Hanbel'in Sevban (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği şu hadis destekleyici delil olabilir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu *"Kişi düştüğü bir günahtan dolayı (kendisine gelecek) rızktan mahrum edilir. Kaderi ancak dua geri çevirir. Ömrü sadece iyilik uzatır."*[246] Bunu Nesâî ve İbn Mâce de rivâyet etmişlerdir.

[3974] Sıla-ı rahimin ömrü uzattığı sahih hadiste sabittir.

[3975] Başka bir hadiste: *"Dua ve kader gökle yer arasında birbiriyle çekişirler."*[247] buyurulmuştur.

Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Allah'ın kendisi ak inciden ve iki kapağı kızıl yakuttan olan beş yüz yıllık uzunlukta beyaz renkte Levh-i Mahfuz'u vardır. Levh-i Mahfuz'un her gün üç yüz altmış türlü hâli vardır. *"Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini bırakır. Ana Kitap O'nun yanındadır."*

[3976] Leys b. Sa'd... Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c.) gecenin bitimine üç saat kala Zikr'i açar. İlk saatte onun hiç kimsenin bakmadığı kısma bakar ve ondan dilediğini silip dilediğini bırakır."*[248] Hadisin gerisi vardır. Bunu İmam Taberî rivâyet etmiştir.

---

245 Ka'b'ın bu sözü batıldır, kabul edilemez. Çünkü bunda gaybı bilme iddiası vardır. Belki de ona nisbeti yanlıştır. Nitekim râvîlerden Ebû Hamza -ki o Meymun'dur- metruktur.

246 İbn Mâce, 4022; İbn Ebî Şeybe, 10/441, 442; Hakim, 1/493; Kuzai, 1001. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Busayri: Senedi hasendir, demiştir.

247 İnşaallah Mü'min sûresinde gelecek.

248 Zayıftır. Taberî (20502, 20503) Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan diye rivâyet etmiştir. Râvîlerden Ziyade b. Muhammed'in zayıf olması sebebiyle haber zayıftır. Zaten hadis metni de gariptir.

Scanned with CamScanner

[3977] Kelbî, *"Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini bırakır."* buyruğu hakkında "Allah (c.c.) rızktan dilediğini siler, dilediğini artırır. Ömürden dilediğini siler, dilediğini artırır." dedi. Ona "Bunu sana kim anlattı?" dediler. "Ebû Sâlih, Câbir'den, o Abdullah b. Riab'dan, o da Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakletti" dedi. Sonra ona bu âyet soruldu, şöyle dedi: "Bütün sözler yazılır. Nihayet perşembe günü gelince kişinin doğru olarak söylediği "yedim, içtim ve girdim" sözleri gibi sevap ve günah olmayan her şey ondan atılır. Sevap ve günahı olanlar ise bırakılırlar. İkrime, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kitap ikidir. Bunlardan biri Allah'ın ondan dilediğini sildiği ve bıraktığı kitaptır. Ana Kitap ise O'nun katındadır.[249]

Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini bırakır. Ana Kitap O'nun yanındadır."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Bahsedilen kişi uzun süre Allah'a itaat üzere yaşayan, sonra Allah'a isyana dönüp sapıklık üzere ölen kimsedir. Allah'ın sildiği budur. Bıraktığı ise Allah'a isyan üzere yaşar ve geçmişte onun için bir hayır geçtiğinden Allah'a itaat üzere ölen kişidir (قد سبق له خير حتى يموت وهو في طاعة الله). Allah'ın bıraktığı da bu kişidir. Said b. Cübeyr'den yapılan rivâyete göre bu âyet, *"Sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Allah her şeye kadirdir"* (Bakara, 284) âyetinin manasındadır. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini bırakır."* Yani, Allah (c.c.) dilediğinde değişiklik yapıp nesheder, dilediğini ise öylece bırakıp herhangi bir değişiklik yapmaz. *"Ana Kitap O'nun yanındadır."* Yani, neshedileni ve edilmeyeni değiştirileni ve değiştirilmeyeniyle bunların hepsi Allah (c.c.) katındadır. Katâde der ki: *"Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini bırakır."* buyruğunun mânâsı şu âyetteki mânâdır: *"Biz, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz."* (Bakara, 106) İbn Cüreyc, *"Allah dilediğini silip iptal eder, dilediğini bırakır."* buyruğu hakkında Mücâhid'den şöyle nakleder: *"Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkanı yoktur."* Âyeti nazil olunca Kureyş kâfirleri "Ey Muhammed! İş bitirildiğine göre senin elinde hiçbir şey olmadığını görüyoruz." dediler. Allah da onları korkutarak ve

249 Asılsızdır. "Kelbî", Muhammed b. Saib olup metruktur. Bir çok kişi onu yalancılıkla suçlamıştır. Diğer râvî Ebû Sâlih'in adı Bazam olup zayıftır ve uydurma hadisler naklet-miştir. Bunu Taberî (20487) rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

tehdit ederek buyurdu ki: Biz dilersek katımızdaki dilediklerimizi baştan alabiliriz. Zaten her Ramazan ayında işe baştan başlıyor ve insanların rızklarından, başlarına gelecek musibetlerden, onlara vereceğimiz ve pay edeceğimiz şeylerden dilediklerimizi silip dilediklerimizi bırakıyoruz. Hasan-ı Basrî der ki: Kimin eceli gelirse gider. Gelmeyeni de eceli gelene kadar hayatta bırakır. Taberî de bu görüşü tercih etmiştir.

"Ana Kitap O'nun yanındadır." Yani, helal ve haramlar O'nun katındadır. Katâde: Yani, kitabın toplamı ve aslı O'nun katındadır, demiştir. Katâde: Bu alemlerin Rabbi katındaki bir kitaptır, demiştir. Süneyd b. Dâvûd'un ... Seyyar'dan naklettiğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) Ka'b'a *"Ana Kitap"*ı sordu. Ka'b: Bu Allah'ın, yaratıkları ve yaratıklarının yapacakları hakkındaki bilgisidir. Sonra bilgisine "Kitap ol" dedi, o da kitap oldu. Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Ana Kitap O'nun yanındadır."* Ana Kitap'tan kasıt Zikir(levh-i mahfuz veya Tevrat)dir.

Sana Düşen Tebliğdir:

وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

40. Biz, onlara vaad ettiğimizin bir kısmını sana göstersek de veya seni öldürsek de sana ancak tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.

41. Bizim, yeryüzünü uçlarından gitgide eksiltmekte olduğumuzu görmediler mi? Allah hükmeder, O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur. Ve O hesabı çabuk görendir.

Tefsiri:

Yüce Allah, peygamberine şöyle buyuruyor: Ey Muhammed! *"Biz, onlara vaad ettiğimizin bir kısmını"* senin düşmanlarını tehdit etmiş olduğumuz dünyada rüsvaylık ve azabın bir kısmını *"sana göstersek de veya seni"* bundan önce *"öldürsek de sana ancak tebliğ etmek düşer."* Yani, biz seni sadece, Allah'ın mesajını onlara tebliğ etmen için gönderdik. Sen de emrolunduğun

Scanned with CamScanner

görevi yerine getirdin. *"Hesap yalnız bize aittir."* Yani, onları hesaba çekmek ve cezalandırmak bize kalmış bir iştir. Nitekim Allah (c.c.) başka bir yerde *"O halde (Rasûlüm), öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin. Ancak yüz çevirir inkâr ederse, işte öylesini Allah en büyük azap ile cezalandırır. Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir. Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir."* (Ğâşiye, 21-26) buyurur. *"Bizim, yeryüzünü uçlarından gitgide eksiltmekte olduğumuzu görmediler mi?"* İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle der: Yani, Bizim Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ardı ardında fetihler verdiğimizi görmediler mi? Başka bir rivâyette şöyle demiştir: Yanı başında başka evler ve yurtlar dikilmek üzere kasabaların harap olduğunu görmediler mi? Mücâhid ve İkrime: Yani, (küfür topraklarının) harap oluşunu görmüyorlar mı? diye tefsir etmiştir. Hasan-ı Basrî ve Dahhâk: Bu müslümanların müşriklere karşı galib ve güçlü olmalarıdır, demişlerdir. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: Halkının, hayır ve bereketinin azalmasıdır, dediğini rivâyet etmiştir. Mücâhid: İnsanlarla mahsulün azalması ve yeryüzünün harap olması kastedilmektedir, demiştir. Şa'bî: Yeryüzü eksiltilseydi sana bağ bahçen dahi dar gelirdi. Bilakis eksilen insanlar ve ürünlerdir, demiştir. İkrime de aynı mânâda şöyle demiştir: Yeryüzü daraltılsaydı oturacak yer bulamazdın. Fakat o ölümdür. Başka bir rivâyette İbn Abbâs (radıyallâhu anh): Yeryüzünün harabı fakihlerinin, alimlerinin ve iyilikseven insanlarının ölümüyledir, demiştir. Mücâhid de onun gibi: O alimlerin ölümüdür, demiştir. Bu mânâda Hâfız İbn Asâkir, Ahmed b. Abdulaziz'in biyografisinde Ahmed b. Gazal'in şu şiirini rivâyet etmiştir:

"Bir belde, âlimi yaşadıkça hayattadır.

Bir âlim ölünce oranın bir tarafı da ölür.

Toprak gibi; oraya yağmur yağdığında dirilir.

Yağmadığında ise etrafında yeniden telef başlar."

Bunlardan en isabetlisi birinci görüştür ki o da İslam'ın şirki yenilgiye uğratıp onları kasaba kasaba ele geçirmeleridir. Şu âyet-i kerimede ifade edildiği gibi: *"Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik."* (Ahkâf, 27) Bu Taberî'nin de tercihidir.

Scanned with CamScanner

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı; halbuki bütün tuzaklar Allah'a aittir. O, herkesin ne kazanacağını bilir. Bu yurdun sonunun kimin olduğunu yakında kâfirler bileceklerdir!

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Onlardan öncekiler de"* peygambelerine *"tuzak kurmuşlardı"* ve onları beldelerinden çıkarmak istemişlerdi. Allah da onlara tuzak kurmuş ve güzel sonucu Allah'tan sakınanlara kılmıştı. Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."* (Enfâl, 30) Yine şöyle buyurur: *"Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını altüst ettik. Bak işte, tuzaklarının âkıbeti nice oldu: Onları da, (kendilerine uyan) kavimlerini de (nasıl) toptan helâk ettik! İşte haksızlıkları yüzünden çökmüş evleri! Anlayan bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır."* (Neml, 50-52)

"O, herkesin ne kazanacağını bilir." Yani, Allah (c.c.) gönüllerde ve kalplerde olanların hepsini bilir ve kim ne yaparsa karşılığını verir. *"Kâfirler"* bir kıraâtte "الكفار" (kâfirler), bir kıraâtte ise "الكافر" (kâfir) olarak geçmektedir *"bu yurdun sonunun kimin olduğunu yakında bileceklerdir!"* Yani, zafer ve güzel sonun kimin, onların mı peygamberler mi olacağını bileceklerdir. Asla! Allah'a hamd-ü senalar olsun ki o dünya ve âhirette, peygamberlere tâbi olanların olacaktır.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

43. Kâfir olanlar, "Sen rasûl olarak gönderilmiş bir kimse değilsin" derler. De ki: "Sizinle benim aramda şahit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olan yeter."

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Bu kâfirler seni yalanlar ve *"Sen rasûl olarak gönderilmiş bir kimse değilsin"* yani Allah (c.c.) seni peygamber olarak göndermedi *"derler. De ki: "Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter."* Yani, Allah (c.c.) bana yeter. O hem benim hem sizin şahidinizdir. Ey yalanlayıcılar! Risaleti size tebliğ ettiğime dair benim, uydurduğunuz iftiraya dair de sizin şahidinizdir. *"yanında Kitab'ın bilgisi olan da yeter."* Bunun Abdullah b. Selam hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Mücâhid böyle demiştir. Fakat bu görüş gariptir. Çünkü bu Mekke'de inen âyetlerdendir. Abdullah b. Selam ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine'ye gelmesiyle müslüman olmuştur. Bu hususta en kuvvetli görüş Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiği "Onlar Yahudiler ve Hıristiyanlardır." Görüşüdür. Katâde: Abdullah b. Selam, Selman-ı Farisi ve Temim-i Dârî onlardan bazılarıdır, demiştir. Başka bir rivâyette Mücâhid: O Allah'tır, demiştir. Said b. Cübeyr âyette kastedilenin Abdullah b. Selam olmasını kabul etmeyip "Bu Mekki bir âyettir" derdi. Âyeti'de ("...ومَنْ عنده" yerine) ...ومِنْ عنْدِه (Kitabın bilgisi Allah katındandır) şeklinde okuyup "Kitabın bilgisi Allah katındandır" derdi. Âyeti Mücâhid ile Hasan-ı Basrî de böyle okumuşlardır.

[3978] Taberî de Harun b. A'ver'den, o Zührî'den, o Sâlim'den o da İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyeti "ومِنْ عنْدِه علمُ الكتاب" (*Kitab'ın bilgisi yalnız O'nun katındadır*) şeklinde okurdu."[250] Taberî sonra: Sika râvîlere göre Zührî'nin böyle bir rivâyeti yoktur. Bunu Ebû Ya'lâ da Müsned'inde buradaki Harun b. Süleyman (el-A'var)'ın Süleyman b. Erkam'dan -ki bu zayıftır-, onun Zührî'den, onun Sâlim'den, onun da babası İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakliyle Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den böyle rivâyet etmiştir.[251] Fakat bunun aslı yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Burada doğru kıraât (mealdeki mânâya da uyan) "...ومَن عندَه" kıraâtidir ve *"yanında Kitab'ın bilgisi olan"* ifadesi ism-i cins olup önceki kitaplarda Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sıfatları-

250 Taberî, 20558. Sonraki hadise bk.

251 Ebû Ya'lâ, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir (5574). Senedindeki Süleyman b. Erkam metruktur. Bunu Mecmâu'z-Zevâid sahibi söylemiştir (7/155). Keza Suyûti, ed-Dürrü'l-Mensûr'da (4/69) bunun zayıf olduğunu söylemiş, ayrıca İbn Merdûyeh'e nispet etmiştir.

Scanned with CamScanner

nı, niteliklerini ve peygamberlerin onu müjdelemelerini bulan bütün Kitap Ehli alimlerini kapsamaktadır. Nitekim Allah (c.c.) bir yerde şöyle buyurur: *"...rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Onu, sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım. Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygambere uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar."* (A'râf, 156-157) Yine *"Benî İsrâil bilginlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir?"* (Şuarâ, 197) buyurur. İsrâiloğulları alimlerinin, bunları kendilerine indirilenlerden bildiklerini haber veren daha başka âyetler de vardır. Abdullah b. Selam'ın Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye hicret etmeden önce müslüman olduğunu bildiren bazı rivâyetler vardır.

[3979] Nitekim Hâfız Ebû Nuaym'ın Delâilu'n-Nubuvve adlı değerli eserinde; Muhammed b. Hamza b. Yusuf'tan, o da babasından şöyle nakleder: Abdullah b. Selam Yahudi din adamlarına "Ben atamız İbrâhim ve İsmail'e ahdimizi yenilemek istiyorum" dedi ve Mekke'de bulunan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi. Mekke'ye geldiğinde insanlar haccı bitirmişlerdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, etrafında bazı insanlarla birlikte buldu. Gelip insanlarla birlikte durdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bakınca *"Sen Abdullah b. Selam mısın?"* diye sordu. Abdullah der ki: Ben de "Evet" dedim. *"Bana yaklaş"* buyurdu. Yaklaştım. *"Allah aşkına soruyorum ey Abdullah b. Selam, sen beni Tevrat'ta Allah'ın elçisi olarak görmüyor musun?"* dedi. Ona: "Bize Rabbimizin sıfatlarını söyle" dedim. O sırada Cebrâil (a.s) geldi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde durup şöyle dedi: *"De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur."* (İhlâs, 1-4) Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onu bize okudu. Bunun üzerine Abdullah b. Selam "Ben şahitlik ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve sen Allah'ın elçisisin." dedi. Abdullah b. Selam sonra Medine'ye döndü ve müslümanlığını gizledi. (Abdullah der ki) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye hicret edip geldiği esnada ben bana ait bir hurma ağacının başında hurma topluyordum. Hemen kendimi aşağıya attım. Annem: "Allah aşkına böyle mi yaptın? İmran oğlu Mûsâ olsa kendini hurma ağacının başından atmazdın"

Scanned with CamScanner

dedi. Ona "Vallahi ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gelmesine Mûsâ b. İmran (a.s)'ın diriltilmiş olmasından daha fazla sevindim." dedim. Bu çok garip bir rivâyettir.

Ra'd sûresinin sonuna gelindi.

Allah'a hamd-ü senalar olsun.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

İBRÂHİM SÛRESİ

[52 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Gönderiliş Sebebi:

الٓرٰ ۚ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Elif, Lâm, Râ. Bu bir Kitap'tır ki, insanları Rabblerinin izniyle karanlıklardan nura, o Aziz ve Hamid olanın yoluna çıkarman için sana indirdik.

2. O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!

3. Onlar ki dünya hayatını âhirete tercih eden, Allah yolundan alıkoyan ve onun eğriliğini isteyenlerdir. İşte onlar uzak bir sapıklık içindedirler.

Tefsiri:

"Elif, Lâm, Râ." Sûrelerin başındaki huruf-i mukattaa hakkında daha önce bilgi verilmişti.

Scanned with CamScanner

"Bu bir Kitap'tır ki ... onu sana indirdik." Yani: Ey Muhammed! Bu sana indirdiğimiz kitaptır. Allah'ın yeryüzündeki en değerli ve üstün peygamberine arabı ve acemiyle bütün yeryüzündekiler için gökten indirdiği, kitapların en değerlisi olan büyük Kur'ân'dır.

"Rabblerinin izniyle insanları karanlıklardan nura... çıkarman için" Yani: Ey Muhammed! Biz seni bu kitapla ancak, insanları içinde bulundukları sapıklık ve azgınlıktan hidayete ve kâmilliğe iletmen için gönderdik. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürürler."* (Bakara, 257) buyurmuştur. Bir âyette de: *"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık âyetler indiren O'dur. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."* (Hadîd, 9) buyurmuştur.

"İnsanları" yani, kendilerine hidayet takdir edilmiş olanları *"Rabblerinin izniyle"* yani kendi emriyle gönderdiği peygamberler vasıtasıyla *"karanlıklardan nura, O Azizin"* yani, karşı konulamayan ve yenilmeyen, bilakis kendinden başka her şey üzerinde kahr ve galibiyeti altında olanın *"ve Hamid'in"* yani tüm fiil ve sözlerinde, koyduğu şeriat kurallarında, emir ve nehyinde övülen ve verdiği haberlerde doğru olanın *"yoluna çıkarman için sana indirdik."*

"O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur..." ifadesindeki Allah lafzını bazıları merfu (sonu ötreli) okuyarak yeni bir cümle başlangıcı yaparken, bazıları mecrur (sonu esreli) okuyarak daha önce geçen Allah'ın (Aziz ve Hamid) isimlerinin sıfatı yapmışlardır. Allah (c.c.) başka bir âyette de *"Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi (güzel) çıkar; kötü olandan ise faydasız bitkiden başka birşey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz."* (A'râf, 58) buyurur.

"Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!" Ey Muhammed! Sana karşı geldiklerinden dolayı kıyâmet gününde onların vay haline! Yüce Allah daha sonra onları dünya hayatını âhiretten önde tutmak ve ona tercih etmek, âhireti unutup ve arkasına atıp dünya için çalışmakla niteliyor. *"Allah yolundan alıkoyanlar"* yani peygamberlerin izinden gitmekten alıkoyanlar. *"ve onun eğriliğini isteyenler"* yani, Allah'ın yolunun eğri büğrü olmasını isteyen-

Scanned with CamScanner

ler. Oysa o haddi zatında doğrudur. Ona karşı gelen de alt etmeye çalışan da ona bir zarar veremez. Onlar bunları istemelerinde cehalette, hakikaten uzak bir sapıklık içindedirler. Hâl böyle iken onlar hakkında hiçbir düzelme umulamaz.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِۦ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِي مَن يَشَآءُ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤﴾

4. Onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, güç ve hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Allah'ın kullarına istediklerini ve onunla gönderildikleri mesajı anlamaları için kendilerinden peygamberler göndermesi Allah'ın onlara lütuflarındandır.

[3980] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu *"Allah (c.c.) her peygamberi ancak kavminin diliyle gönderdi."*[252]

"Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir." Yani, açıkladıktan ve karşılarına hücceti koyduktan sonra Allah (c.c.) dilediğini doğru yoldan saptırır ve dilediğini hakikate eriştirir. *"O, güçlüdür"* neyi dilerse olur neyi dilemezse olmaz. *"ve hikmet sahibidir."* Yaptıklarında hikmet sahibidir ve saptırılmayı hak edeni saptırıp hidayeti hak edeni doğru yola eriştirir. Bu Allah'ın kullarındaki sünneti olagelmiştir. Hangi ümmete bir peygamber gönderdiyse onu mutlaka kendi dillerini konuşan biri yapmıştır. Dolayısıyla mesajını başka milletlere değil sadece kendi milletine tebliğ etmeyi diğer peygamberlerin, tüm insanlara tebliği ise Abdullah oğlu Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in özelliği kılmıştır.

252 Ahmed b. Hanbel (5/158) Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11095) şöyle demiştir: Râvîleri sahih hadis râvîleridir. Ancak, Mücâhid, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan hadis işitmemiştir (dolayısıyla senette kopukluk vardır).

Scanned with CamScanner

[3981] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Câbir (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bana, benden önce peygamberlerden hiçbirine verilmeyen beş şey verildi. Bir aylık mesafeden (düşmanların kalplerine gönderilen) korkuyla yardım olundum. Yeryüzü bana namazgah ve temizleyici kılındı. Ganimet benden önce hiç kimseye helal kılınmazken bana helal kılındı. Bana şefaat yetkisi verildi. Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi, ben ise bütün insanlara gönderildim."*[253] Bu hadisin bir çok tarikten gelen şahitleri vardır. Allah da *"De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim."* (A'râf, 158) buyurur.

Mûsâ (a.s)'ın Kavmini Aydınlığa Çıkarmak İçin Gönderilmesi:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

5. Andolsun ki Mûsâ'yı da, "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat" diye mucizelerimizle gönderdik. Şüphesiz ki bunda çok sabırlı, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Seni peygamber gönderdiğimiz, bütün insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarman ve onları buna çağırman için bu kitabı indirdiğimiz gibi, Mûsâ (a.s)'ı da *"Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat diye mucizelerimizle gönderdik"* Mücâhid: (Bilinen) dokuz mucizeyle, demiştir. Yani onlara *"Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar"* diye emrettik. "Onları hayra çağır ki içinde bulundukları cehalet ve sapıklığın karanlıklarından çıkıp hidayetin aydınlığına ve imanın rehberliğine ulaşsınlar." *"Allah'ın günlerini hatırlat"* Yani, Allah'ın Firavunun esaretinden, zulüm ve baskısından çıkarmasını, onları düşmanlarından kurtarmasını, onlara denizi yarmasını, onları bulutla gölgelendirmesini, onlara kudret helvası ile bıldırcın indirmesini ve daha birçok nimetini hatırlat. Mücâhid, Katâde ve daha bir çok kimse böyle demiştir.

253 Âl-i İmran sûresi 151. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

[3982] Bu konuda İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın babasının Müsned'inde Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği bir de hadis varid olmuştur. Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh) *"Onlara Allah'ın günlerini hatırlat"* buyruğu hakkında Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Allah'ın nimetlerini hatırlat demektir."* dediğini rivâyet etmiştir.[254] Bunu İmam Taberî ve İbn Ebî Hâtim de rivâyet etmişlerdir. Bunu Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak da rivâyet etmiştir ki bu doğruya daha yakındır.

"Şüphesiz ki bunda çok sabırlı, çok şükreden herkes için ibretler vardır." Nitekim sahih bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Mü'minin işi gerçekten hayret vericidir. Allah (c.c.) ona her ne takdir etse onun için hayırlı olur. Ona bir darlık gelirse sabreder ve onun için hayırlı olur. Bir genişlik gelirse şükreder ve bu da onun için hayırlı olur."*[255]

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۚ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

6. Hani Mûsâ kavmine demişti ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü o, sizi işkencenin en kötüsüne sürmekte ve oğullarınızı kesip kadınlarınızı bırakmakta olan Firavun ailesinden kurtardı. İşte bu size anlatılanlarda, Rabbinizden büyük bir imtihan vardır."

7. Hatırlayın ki Rabbiniz size, "Eğer şükrederseniz, elbette size artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!" diye bildirmişti.

254 Ahmed b. Hanbel, 5/122, hadis no: 20625; Taberî, 20579. Senedindeki Muhammed b. Eban el-Cu'fi kuvvetli değildir. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel bunu başka bir vecihle Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak tekrar (20626) zikretmiştir. Onun senedinde de Muhammed b. Eban vardır. Muhtemelen bunu râvîlerden Yahyâ b. Abdullah, hatayla Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet ederek rivâyet etmiştir.

255 Bakara sûresi 153. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

8. Mûsâ dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, övgüye lâyıktır."

Tefsiri:

Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ'nın kavmine, Firavun hânedânı onların erkek çocuklarını boğazlayıp kadınlarını sağ bırakırken, Allah'ın onları Firavun hanedanından, onların uğratmış olduğu azap ve horlanmadan kurtarmasını hatırlatarak Allah'ın onlara olan nimet ve ihsanlarını hatırlatmasını haber veriyor. Allah (c.c.) bu haldeyken onları kurtarmıştır. Bu büyük bir nimettir. Bu yüzden ardından *"İşte bunda Rabbinizden büyük bir nimet/imtihan vardır."* buyruluyor. Yani, bunda sizin şükrünü eda etmekten aciz kalacağınız kabul, büyük bir ihsan ve lütuf vardır. Kimine göre mâna şöyledir: Firavunun kavminin size yapmış olduğu bu fiillerde sizin için büyük bir imtihan vardır. Kastedilen mânâ ilki de olabilir, bu da olabilir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette şöyle buyurur: *"Onları (yahudileri) gurup gurup yeryüzüne dağıttık. Onlardan iyi kimseler vardır, yine onlardan bundan aşağıda olanları da vardır. (Kötülüklerinden) belki dönerler diye onları iyilik ve kötülüklerle imtihan ettik."* (A'râf, 168)

"Hatırlayın ki Rabbiniz size... diye bildirmişti." (تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ) Yani, Size bu vaadini duyurmuş ve bildirmişti. Mânâ şöyle de olabilir: Hatırlayın ki Rabbiniz size yemin etmiş, izzeti, celâli ve büyüklüğü üzerine and içmişti. Şu âyette olduğu gibi: *"Rabbin, elbette kıyâmet gününe kadar onlara en kötü eziyeti yapacak kimseler göndereceğini ilân etti."* (A'râf, 167)

"Eğer şükrederseniz, elbette size artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!" diye bildirmişti." *"Eğer şükrederseniz, elbette size artıracağım"* Yani, eğer size verdiğim nimetlerime şükrederseniz mutlaka size nimetimi artıracağım. *"Eğer nankörlük ederseniz"* yani, nimetlerime nankörlük eder, onları örter ve inkar ederseniz *"hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!"* Allah (c.c.) onu nimetleri ellerinden almak ve küfürlerinin cezasını vermek sûretiyle yapar.

[3984] Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Şüphesiz kul işlediği günahtan dolayı (kendisine takdir edilmiş) rızktan mahrum edilir."*[256]

256 Birkaç hadis önce geçti. Zayıftır.

Scanned with CamScanner

Müsned'de geçtiğine göre; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından bir dilenci geçti. Allah Rasûlü ona bir hurma verdi. Fakat o beğenmedi ve kabul etmedi. Sonra başka bir dilenci geçti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona verince kabul etti. Bunun üzerine Allah Rasûlü ona kırk dirhem verdi.[257] Veya buna benzer bir ifade ile rivâyet edilmiştir.

[3985] İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir dilenci geldi ve Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bir hurma verdi. Fakat onu beğenmeyerek almadı. Başka biri geldi ve Allah Rasûlü ona da bir hurma verilmesini emretti. Adam "Subhanallah. Rasûlullah'tan bir hurma!" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) cariyeye *"Ümmü Seleme'ye git ve ondaki kırk dirhemi buna ver"* dedi.[258] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Râvîlerden Umara b. Zazan için İbn Hibbân, Ahmed b. Hanbel ve Yakup b. Süfyân sika olduğunu söylemişlerdir. Ebû Zerr: Fena değildir, Ebû Hâtim: Hadisi yazılır da delil gösterilmez; kuvvetli değildir, Buhârî: Bazen hadislerinde çelişkiler olur, demiştir. İmam Ahmed b. Hanbel onun hakkında ayrıca: Ondan münker hadisler rivâyet edilmiştir, demiştir. Ebû Dâvûd: Kuvvetli değildir, demiş, Dârekutnî zayıf bulmuş, İbn Maîn de: Fena değildir, hadisleri yazılabilir, demiştir.

"Mûsâ dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz bilin ki Allah gerçekten zengindir, övgüye lâyıktır." Yani, Allah'ın kullarının kendisine şükretmesine ihtiyacı yoktur. Nankörlük yapan yapsa da O övülendir, övgüye layıktır. Nitekim Allah (c.c.) başka âyetlerde şöyle buyurur: *"De ki: Bütün şefaat Allah'ındır. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz."* (Zümer, 44) *"İnkâr ettiler ve yüz çevirdiler. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah zengindir, hamde lâyıktır."* (Teğâbun, 6)

257 O bir sonraki hadistir.

258 Ahmed b. Hanbel (3/155-260) ve Bezzâr (939) rivâyet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (4565, 13649) şöyle demiştir: Bunu Ahmed b. Hanbel ile Bezzâr kısa olarak rivâyet etmişlerdir. Senedindeki Ammara b. Zazan sikadır. Hakkında bir takım şeyler söylense de bunların onun sikalığına bir zararı yoktur." Heysemî başka bir yerde de: O bir guruba göre sika, Dârekutnî'ye göre ise zayıftır.

Scanned with CamScanner

[3986] İmam Müslim, Sahih'inde, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüce Allah'tan naklen şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Ey kullarım! İlkleriniz ve sonlarınız, insanlarınız ve cinleriniz içinizden en çok takva sahibi olanın kalbi üzere olsalar bu benim mülkümden hiçbir şeyi artırmaz. İlkleriniz ve sonlarınız, insanlarınız ve cinleriniz sizden en günahkâr kalpli olanınız gibi olsalar bu benim mülkümden hiçbir şey eksiltmez. Ey kullarım! İlkleriniz ve sonlarınız, insanlarınız ve cinleriniz bir yerde dikilip benden isteseler ve her birinin isteğini versem, bu benim mülkümden ancak bir iğnenin denize daldırıldığında ondan eksilttiği kadar eksiltir..."*[259] Zengin ve övgüye layık olan Allah (c.c.) tüm noksanlıklardan münezzeh ve uzaktır.

Geçmiş Milletlerin Peygamberle Tartışmaları:

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۛ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ۚ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾

9. Sizden öncekilerin, Nûh, Ad ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine açık belgeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına koydular ve dediler ki: "Biz size gönderileni inkar ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeyden derin bir kuşku içindeyiz."

Tefsiri:

İmam Taberî der ki: Bu Mûsâ (a.s)'ın kavmine sözlerinin devamıdır. Yani, Mûsâ (a.s) onlara Allah'ın peygamberleri yalanlayan milletlerden intikam alma günlerini hatırlatmaktadır. Taberî'nin görüşü pek isabetli değildir. Çünkü bu öncesinden bağımsız yeni bir cümle olup Allah'ın bu ümmete verdiği bir haberdir. Çünkü söylendiğine göre Ad ve Semud kavimleri Tevrat'ta

259 Yunus sûresi 44. âyette geçti.

Scanned with CamScanner

zikredilmemektedir. Bu Mûsâ (a.s)'ın kavmine söylediği sözlerden ve anlattığı kıssalardan olsaydı iki kıssa da Tevrat'ta mutlaka geçerdi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Hülasa; Allah (c.c.) bize peygamberleri inkar eden Nûh (a.s), Ad, Semud ve sayılarını ancak Allah'ın bildiği diğer kavimlerin hikayesini anlatıyor.

"Onları Allah'tan başkası bilmez." İbn İshâk, Amr b. Meymun'dan, Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Onları Allah'tan başkası bilmez."* Neseb bilginleri yalan söylemişlerdir. Urve Zübeyr: Mead b. Adnan'dan sonraları bilen hiç kimse bilmiyoruz.

"Peygamberleri kendilerine belgeler" yani apaçık, parlak ve kesin hüccet ve deliller *"getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına koydular ve dediler ki"* Müfessirlerin bunun mânâsında farklı görüşleri vardır. Mânâ kimine göre şöyledir; Peygamberler onları davet edince ağızlarına işaretle susmalarını emrettiler. Kimine göre bu sadece, onların peygamberlere herhangi bir cevap vermeyip susmalarını ifade etmektedir. Mücâhid, Muhammed b. Ka'b ve Katâde: Yani, onlar peygamberlerini yalanladılar ve sözlerini ağızlarında koydular. Taberî bu görüşün gerekçesini şöyle açıklamıştır: "fi efvâhihim: ağızlarında/ağızlarının içinde" ifadesindeki burada "fi" edatı "bâ: ile, vasıtasıyla" mânâsında kullanılmıştır. Nitekim araplardan "أدخلك الله بالجنة" (Allah seni cennete koysun) sözü işitilmiştir ve "bi'l-cenneti" ifadesiyle "fi'l-cenneti" mânâsını kastetmişlerdir. Şair de şöyle der:

وَأَرْغَبُ فِيهَا عَنْ لَقِيطٍ وَرَهْطِهِ وَلَكِنَّنِي عَنْ سِنْبِسٍ لَسْتُ أَرْغَبُ

"O kız sebebiyle Lakit ve kavmini istemiyorum.
Ama Sinbis kavmini istemiyor değilim."

Ben derim ki: Mücâhid'in âyeti bu şekilde tefsirini âyetin devamındaki şu söz teyit etmektedir. *"ve dediler ki: Biz size gönderileni inkar ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeyden şüphelendirici bir kuşku içindeyiz."* Allahu a'lem, sanki bu onların ellerini (peygamberlerin) ağızlarına götürmelerinin tefsirdir. Ebû Ahvas'ın İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre o;

"Ellerini peygamberlerinin ağızlarına koydular" buyruğunu: Öfkelerinden ellerini ısırdılar, diye tefsir etmiştir. Hübeyre b. Meryem de İbn Mes'ud

Scanned with CamScanner

(radıyallâhu anh)'ın böyle dediğini rivâyet etmiştir. Abdurrahman b. Zeyd bu tefsiri tercih etmiş ve Taberî bunu seçip delil olarak Allah'ın münafıklar hakkındaki *"...kendi başlarına kaldıklarında da, size olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar."* (Âl-i İmrân, 119) buyruğunu getirmiştir. Avfî'nin rivâyetine göre ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bunu şöyle tefsir etmiştir: Allah'ın kitabını işitince hayretler içinde kaldılar ve ellerini ağızlarına götürdüler.

"Ve dediler ki: biz kendisine çağırdığınız şeyden derin bir kuşku içindeyiz" Yani, getirdikleriniz hakkında sizi tasdik etmeyecek ve inanmayacağız. Çünkü biz ona dair kuvvetli bir şüphe içindeyiz.

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۚ قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ۚ تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

10. Peygamberleri dediler ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? Halbuki o günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi belirli bir vakte kadar yaşatmak için sizi çağırıyor." Onlar dediler ki: "Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!"

11. Peygamberleri de onlara dediler ki: "Biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz. Fakat Allah, nimetini kullarından dilediğine lutfeder. Allah'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkân yoktur. Mü'minler ancak Allah'a dayansınlar."

Scanned with CamScanner

12. Hem, bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye biz, Allah'a dayanıp güvenmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler.

Tefsiri:

Allah Teâlâ burada kâfirler ile kendilerine gönderilen elçiler arasında cereyan eden bir tartışmayı haber veriyor. Zira milletler peygamberlerini, kendilerine getirdikleri 'sadece hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a ibadet' hususunda şüpheyle karşılayınca *"Peygamberleri dediler ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var?"* Burada şu iki mânânın anlaşılması mümkündür. Biri: "...Allah'ın varlığında şüphe mi var?" Çünkü fıtratlar onun varlığına şahittir ve bunu kabule yatkın olarak yaratılmıştır. Zira bozulmamış fıtratların bunu kabulü kaçınılmazdır. Fakat bazılarına şek ve şüphe arız olup O'nun varlığına ulaştıracak delile bakmaya ihtiyaç duyabilir. Bu yüzden peygamberler onlara Allah'ı bilmenin yolunu göstererek *"Gökleri ve yeri"* geçmişte bir örneği olmaksızın yoktan var eden, meydana getiren ve *"yaratan"* demişlerdir. Çünkü kâinatın sonradan olması, yaratılması ve insanın hizmetine sunulması delilleri onda apaçık şekilde gözükmektedir. Dolayısıyla onun bir yaratıcısı olmak zorundadır ki o da kendinden başka hiçbir ilah bulunmayan, her şeyin yaratıcısı, ilahı ve Mâliki olan Allah'tır. Âyetin muhtemel ikinci mânâsı şöyledir: Tüm varlık âleminin yaratıcısı Allah (c.c.) iken O'nun ilahlığında ve yegane ibadet edilmeye layık zat olduğunda bir şüphe var mı? İbadet edilmeye yegane layık olan hiçbir ortağı bulunmayan ve tek olan Allah'tır. Çünkü çoğu milletler yaratıcıyı kabul eder, fakat kendilerine fayda vereceğini veya Allah'a yaklaştıracağını sanarak O'nunla birlikte aracılara da ibadet ederler.

Peygamberler sözlerinin devamında şöyle demişlerdir: *"Halbuki O"* ahirette *"günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi"* bu dünyada *"belirli bir vakte kadar yaşatmak için sizi çağırıyor."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tevbe etmeniz için (indirildi. Eğer bu emrolunanları yaparsanız), Allah sizi, tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatır, fazlasını yapan herkese de iyiliğinin karşılığını verir."* (Hûd, 3)

Scanned with CamScanner

Bunun üzerine peygamberlerin gönderildiği milletler birinci hususu (Allah'ın varlığı veya ilahlığı hususunu) kabul ettiklerini varsayımıyla, peygamberlik konusunda onlara bu delili getirerek tartıştılar. Söyledikleri özetle şu idi: *"Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz."* Yani, sizden herhangi bir mucize görmemişken salt sözlerinize dayanarak size nasıl tâbi olabiliriz? *"Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!"* Yani, Size teklif edeceğimiz bir mucize getirin.

"Peygamberleri de onlara dediler ki: "Biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz." Yani, doğrudur, biz beşerlik hususunda sizin gibiyiz, bir beşeriz. *"Fakat Allah, nimetini"* nebîlik ve rasûllük nimetini *"kullarından dilediğine lutfeder. Allah'ın izni olmadan"* yani biz Allah'tan istemeden ve O bize izin vermeden *"bizim size"* sizin söylediğiniz şekilde *"bir delil getirmemize imkân yoktur. Mü'minler"* bütün işlerinde *"ancak Allah'a dayansınlar."*

"Hem, bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye biz, Allah'a dayanıp güvenmeyelim?" Yani, Allah (c.c.) bize yolların en doğrusu, en açığı ve en netini gösterip iletmişken bizi O'na tevekkül etmekten ne engelleyebilir ki? *"Sizin bize"* kötü söz ve beyinsizce hareketlerle *"verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler."*

Kâfirlerin Helakı ve Cehennem'deki Halleri:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي
مِلَّتِنَا ۖ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ
الْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾
وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ
مِنْ مَآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ
كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِنْ وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

13. Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki: "Elbette sizi, ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz. Rableri de onlara bildirdi ki: Zalimleri mutlaka helak edeceğiz!"

Scanned with CamScanner

14. Ve onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz. İşte bu makamımdan korkan ve azabımdan sakınan kimselere hastır.

15. Peygamberler fetih istediler. Her inatçı zorba hüsrana uğradı.

16. Ardından da cehennem vardır; orada kendisine irinli su içirilecektir!

17. Onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve ölüm ona her yandan gelecek, ama o yine ölmeyecek. Bunun arkasından da pek şiddetli bir azap daha vardır.

Tefsiri:

Allah Teâlâ kâfir milletlerin peygamberlerine yaptıkları, onları yurtlarından çıkarmakla ve aralarından götürülüp sürgün etmekle tehditlerini zikrediyor. Nitekim Şuayb (a.s)'ın kavmi ona ve kendisine iman edenlere *"Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız veya dinimize döneceksiniz."* (A'râf, 88) demişlerdi. Lût (a.s)'ın kavmi: *"Lût ailesini memleketinizden çıkarın; çünkü onlar (bizim yaptıklarımızdan) uzak kalmak isteyen insanlarmış!"* (Neml, 56) dediler. Yüce Allah Kureyş müşrikleri hakkında şöyle buyurur: *"Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar."* (İsrâ, 76) Yüce Allah yine şöyle buyurur: *"Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."* (Enfâl, 30)

Allah (c.c.) peygamberini galip ve muzaffer etti, Mekke'den çıkmasıyla birlikte ona yardımcılar, destekçiler ve kendi yolunda savaşan ordular kıldı. Onu adım adım yükseleterek sonunda kendisini çıkaran Mekke'nin fethini nasip etti ve orada hâkim yaptı. Mekke ve dışındaki düşmanlarının burnunu yerde sürttü ve sonunda insanlar akın akın Allah'ın dinine girdiler. Son derece kısa bir sürede Allah'ın sözü ve dini dünyanın doğularında ve batılarında diğer dinlere üstün geldi. Bu yüzden Allah (c.c.) burada; *"Rableri de onlara bildirdi ki: Zalimleri mutlaka helak edeceğiz! Ve onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz."* buyuruyor. Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Andolsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir ki onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir."* (Sâffât, 171-173)

Scanned with CamScanner

Yine *"Allah: Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir."* (Mücâdele, 21) buyurur. Allah (c.c.) yine: *"Andolsun Zikir'den sonra Zebur'da da: "Yeryüzüne iyi kullarım vâris olacaktır" diye yazmıştık."* (Enbiyâ, 105) buyurur. Bir âyette: *"Mûsâ kavmine dedi ki: 'Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona vâris kılar. Sonuç (Allah'tan korkup günahtan) sakınanlarındır.'"* (A'râf, 128) buyurur. Allah (c.c.) yine: *"Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi (yahudileri) de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrâiloğullarına verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını ve yetiştirdikleri bahçeleri helâk ettik."* (A'râf, 137) buyurur.

Allah (c.c.) devamla şöyle buyuruyor: *"İşte bu makamımdan korkan ve azabımdan sakınan kimselere hastır."* Yani, bu vaadim kıyâmet gününde huzurumda durma korkusu taşıyan ve tehdidimden yani korkutmamdan ve azabımdan korkan kimselere mahsustur. Nitekim Allah (c.c.) başka bir yerde şöyle buyurur: *"Artık kim azmışsa ve dünya hayatını ahirete tercih etmişse, Şüphesiz cehennem(onun için) tek barınaktır. Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştırmış kimse için, şüphesiz cennet(onun) yegâne barınağıdır."* (Nâziât, 37-41) Bir âyette de, *"Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır."* (Rahmân, 46) buyurur.

"Peygamberler fetih istediler." Yani, peygamberler kavimlerine karşı Rablerinden yardım istediler. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve Katâde böyle tefsir etmişlerdir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ise şöyle demiştir: Burada kastedilen milletlerin kendi aleylerinde helak istemeleridir. Şu âyette olduğu gibi: *"Hani (o kâfirler) bir zaman da: Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir! demişlerdi."* (Enfâl, 32) Âyetten kasıt ilki de olabilir bu da olabilir. Nitekim, Bedir günü müşrikler kendi aleyhlerine zafer istemişler, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Allah'tan fetih ve zafer istemişti. Allah da onlara şöyle buyurmuştu: *"(Ey kâfirler!) Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi! (Yenelim derken yenildiniz.) Ve eğer (inkardan) vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir...."* (Enfâl, 19)

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: Peygamberler güçlü ve her şeye kâdir olan Allah'a yalvarıp yakardıklarında *"Her inatçı zorba"* yani, kendinde zorbacı

Scanned with CamScanner

olan ve hakka karşı inatlaşan herkes *"hüsrana uğradı."* Kaybeden ve ziyana uğrayanlardan oldu. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"(İki meleğe şu emir verilir:) Haydi ikiniz her inatçı kâfiri, hayra bütün gücüyle engel olanı, azgın şüpheciyi cehenneme atın! Allah ile beraber başka ilâh edineni, şiddetli azaba birlikte atın!"* (Kâf, 23-26)

[3987] Bir hadiste *"Kıyâmet günü Cehennem getirilir ve tüm mahlûkata şöyle seslenir: "Ben her inatçı zorba için görevlendirildim..."*[260]

Allah (c.c.) daha sonra şöyle buyuruyor: *"Ardında da cehennem vardır"* Buradaki "وراء" (arka) kelimesi "ön" mânâsında kullanılmıştır. Bunun benzeri şu âyettir: *"(Hızır, Mûsâ (a.s)'a bulundukları gemiyi delmesinin sebebini şöyle açıkladı) ... Zira arkalarında her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı."* (Kehf, 79) İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da bu âyeti "وكان أمامهم ملك" (onların önünde) şeklinde okurdu. Yani, inatçı zorbanın arkasında onu gözetlemekte olan bir cehennem vardır ve sonsuza dek kalmak üzere oraya yerleşecektir. Kıyâmet gününe kadar ise ona sabah akşam azap sunulur. *"Orada kendisine irinli su içirilecektir!"* Yani, cehennemde ona kızgın su ile kokuşmuş soğuk su dışında hiçbir içecek yoktur. Biri son derece sıcak, diğeri son derece soğuk ve pis kokuludur. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"İşte bu; kaynar su ve irindir. Onu tatsınlar. Buna benzer daha türlü türlü başkaları da vardır."* (Sâd, 57-58) Mücâhid ve İkrime: âyette geçen "sadîd" irin ve kandandır, demişlerdir. Katâde: Etinden ve derisinden akan şeylerdir, demiştir. Diğer rivâyette Katâde: Sadid kâfirin karnından çıkan, irin ve kan karışmış maddedir, demiştir.

[3988] Şehr b. Havşeb, Yezîd b. Seken'in kızı Esma (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: (Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın içki içen herkese tiynetü'l-habal içireceğine söz verdiğini söyleyince) ben "Ya Rasûlallah! Tiynetü'l-Habâl (cinnetlik çamuru) nedir?" dedim. *"Cehennem ehlinden akan irindir."* buyurdu.[261]

---

260 Tirmizî (2577) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan daha uzun bir metinle rivâyet etmiş ve "hasendir, sahihtir" demiştir. Ahmed b. Hanbel (3/40) ve Ebû Ya'lâ'nın (1138) Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri hadis bunu destekleyen şahitlerdendir. Konuyla ilgili başka hadisler de vardır.

261 Bu Ahmed b. Hanbel (6/460) ve Taberânî'nin (24/168, 169) rivâyet ettikleri bir hadisin son kısmıdır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (5/69) zikretmiş ve şöyle demiştir: Senedinde Şehr b. Havşeb vardır. zayıftır. Fakat hadisi hasen kabul edilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in diğer râvîleri sikadır.

Scanned with CamScanner

[3989] Başka bir rivâyette: *"O cehennem ehlinden akan sıvılar (kan ve irin)dir."* buyurdu.[262]

[3990] İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Ümâme'den, *"Orada kendisine irinli su içirilecektir! Onu yudumlamaya çalışacak..."* âyeti hakkında Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet eder: *"Ona yaklaştırılırken ondan iğrenir. Daha da yaklaştırıldığında yüzünü yakıp pişirir ve derisi dökülür. Onu içtiğinde bağırsakları paramparça olup dübüründen çıkar."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"...ateşte ebedi kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimseler...?"* (Muhammed, 15) Yine *"(Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!"* (Kehf, 29) buyurur.[263] Bunu Taberî ve İbn Ebî Hâtim de rivâyet etmişlerdir.

Allah (c.c.) devamla şöyle buyuruyor: *"Onu yudumlamaya çalışacak"* yani, onu iğrenerek yudum yudum almaya çalışacak. Yani, onu zorla ve istemeden içecek ve ağzına koyar koymaz da melek demir topuzla ona vuracak. Nitekim Allah (c.c.): *"Onlar için demir topuzlar vardır"* (Hacc, 21) buyurur. *"fakat boğazından geçiremeyecek"* yani, renginin, tadının ve kokusunun iğrençliğinden, sıcak ve dayanılamayacak kadar soğuk olmasından dolayı boğazından geçiremeyecek.

"Ve ölüm ona her yandan gelecek" Yani, bütün bedeni, organları ve azaları bundan acı duyacak. Meymun b. Mihran: Yani, ona her kemik, damar ve sinirden ölüm gelecek, İkrime: Kıllarının uçlarından dahi ölüm gelecek,

---

262 Bu Ahmed b. Hanbel'in (2/178) Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan naklettiği rivâyettir. Mecmâu'z-Zevâid'de (5/69) ifade edildiği gibi râvîleri sikadır.

263 Hadisi Tirmizî (2583), Nesâî (Sünen-i Kübrâ, 11263), Hâkim (2/351), Taberî (20632) ve Ahmed b. Hanbel (5/265) rivâyet etmişlerdir. Senedindeki Ubeydullah, Zehebî'nin el-Mizan'da ifade ettiği gibi meçhuldür. Buna rağmen Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Bunun Tirmizî (2582) ve Beyhakî'nin el-Ba's'ta (579) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan nakleden bir şahidi vardır. Senedindeki Derrac Ebû Semh fena değildir. Çünkü bu onun Ebû Heysem'den rivâyetlerinden değildir. Konuyla ilgili Ahmed b. Hanbel (3/70, 71), İbn Hibbân (7473) ve Hâkim'in 2/501) Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan naklettikleri bir hadis daha vardır. Bunda Derrac'ın Ebû Heysem'den rivâyeti vardır. Bu ise zayıflık bulunan bir senettir. Fakat hadis böylece birbirinden kuvvet almış sayılabilir ve âyet-i kerime bunu kuvvetlendirici bir delil olarak kabul edilebilir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

İbrâhim et-Teymi: Ona her kıl yerinden ölüm gelecek, demiştir. Yani kıllarının uçları dahil bedeninin her yerinden ona ölüm gelecek. İmam Taberî de şöyle der: *"Ve ölüm ona her yandan gelecek"* yani, önünden, arkasından, sağından, solundan, üstünden, ayaklarının altından ve bedeninin diğer uzuvlarından ölüm gelecek. *"Ölüm ona her yandan gelecek"*

Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Ve ölüm ona her yandan gelecek"* yani, ölecek olsa Allah'ın ona kıyâmet günü cehennemde yapacağı azap türlerinden herbiri, ondan dolayı ölünecek türden olacak. Fakat o ölmeyecek. Çünkü Allah (c.c.) *"İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez."* (Fâtır, 36) buyurur. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın sözünün mânâsı şudur: Bu azaplardan her biri o ölecek olsaydı geldiğinde onu öldürmeyi gerektirecek türden olacak. Fakat sonsuza dek daimi bir azap ve işkencede kalması için ölmeyecek. O yüzden Allah (c.c.) *"Ve ölüm ona her yandan gelecek, fakat o ölmeyecek."* buyuruyor.

"Bunun arkasından da pek şiddetli bir azap daha vardır." Yani, ona bu durumdan sonra katı bir azap daha vardır. Yani, ona öncekinden daha çetin, daha müthiş ve daha korkunç olan acı verici, zor ve çetin bir azap vardır. Nitekim Allah (c.c.) zakkum ağacı hakkında şöyle buyurur: *"Zira o, cehennemin dibinde bitip yetişen bir ağaçtır.Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir. (Cehennemdekiler) ondan yerler ve karınlarını ondan doldururlar. Sonra zakkum yemeğinin üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içki vardır. Sonra kesinlikle onların dönüşü, çılgın ateşe olacaktır."* (Sâffât, 64-68) Böylece yüce Allah onların bazen zakkum yemede, bazen kaynar su içmede olacaklarını, bazen ise cehennem ateşine döndürüleceklerini haber veriyor. Allah (c.c.) bizi ondan korusun. Allah böyle buyurmuştur: *"İşte bu, suçluların yalanladıkları cehennemdir.Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar."* (Rahmân, 43-44) Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"İşte bu, suçluların yalanladıkları cehennemdir. Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar. Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir. O, karınlarda maden eriyiği gibi, suyun kaynaması gibi kaynar. (Allah zebânilere emreder): Tutun onu! Cehennemin ortasına sürükleyin! Sonra başına azap olarak kaynar su dökün! (Ve deyin ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin! İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir."* (Duhân, 43-50)

Scanned with CamScanner

Yüce Allah yine: *"Soldakiler; ne yazık o soldakilere! İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, serin ve hoş olmayan kapkara dumandan bir gölge altındadırlar."* (Vâkıa, 41-44) buyurur. Yine *"Bu böyle; ama azgınlara kötü bir gelecek vardır. Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü bir kalma yeridir. İşte bu; kaynar su ve irindir. Onu tatsınlar.Buna benzer daha türlü türlü başkaları da vardır."* (Sâd, 55-58) buyurur. Cehennem ehline çeşitli azapların verileceği ve azabın tekrarlanacağı, sayısını ancak Allah'ın bileceği tür ve şekillerde olacağına delalet eden daha başka çok sayıda âyet vardır. Bunlar onlara yaptıklarına uygun bir ceza olarak verilecektir: *"Rabbin kullara zulmedici değildir."* (Fussilet, 46)

Rablerini Reddedenlerin Amellerinin Misali:

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18. Rabblerini inkar edenlerin durumu şudur: Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemezler. İşte bu, büyük sapıklığın kendisidir.

Tefsiri:

Bu, Allah ile birlikte başkalarına ibadet eden, peygamberlerini yalanlayan, amellerini doğru olmayan bir zemin üzerine kuran kâfirlerin amelleri hakkında verilen bir misaldir. Kâfirlerin binaları yıkılacak ve ona en ihtiyaç duyduklarında bulamayacaklardır. Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Rablerini inkar edenlerin durumu şudur: Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer."* Bu, Allah'ı inkar eden ve reddeden kâfirlerin amellerinin kıyâmet günü Allah'tan sevabını istediklerindeki durumlarına verilmiş bir örnektir. Çünkü onlar kendilerini bir şey üzere sanarlarken hiçbir şey bulamayacaklar, ondan şiddetli esen bir fırtınadan geriye kalan kül misali bir miktar elde edeceklerdir. *"fırtınalı bir günde"* yani, güçlü bir fırtınanın estiği bir günde. İşte o gün dünyada yapmış oldukları amellerden ancak o günde ne kadar kül toplayabilirse o kadar elde edebileceklerdir. Nitekim Al-

Scanned with CamScanner

lah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Onların yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırız, onu saçılmış zerreler haline getiririz (değersiz kılarız)."* (Furkân, 23) Yine: *"Onların, bu dünya hayatında yapmakta oldukları harcamaların durumu, kendilerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu bir rüzgârın durumu gibidir"* (Âl-i İmrân, 117) buyurur. Allah Teâlâ bir âyette de: *"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek sûretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez"* (Bakara, 264) buyurur. Yani, onların çaba ve amelleri temeli olmayan bir zemin üzerinde de değildir, düzgün de değildir. Dolayısıyla en muhtaç oldukları bir zamanda onu bulamayacaklardır. *"İşte bu, büyük sapıklığın kendisidir."*

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ
وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

19. Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi? O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir.

20. Bu, Allah'a zor değildir.

Tefsiri:

Yüce Allah kıyâmet günü bedenleri tekrar yaratma kudretini anlatmak için insanların yaratılmasından daha büyük bir hadise olan gökleri ve yeri yaratmasını zikrediyor: *"Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi?"* O kadar yüksekliği, genişliği, büyüklüğü, sabit ve hareket halindeki yıldızlarıyla, farklı hareketleri, göz kamaştırıcı mucizeleri, içindeki muhtelif hareketleri ve göz kamaştıran âyetleriyle bu gökyüzünü; içindeki düzlükleri, çukurları, dağları, çölleri, sahraları, boş ve çorak arazileri, denizleri ve ağaçlarıyla, çeşitleri, faydaları, şekil ve renkleri muhtelif, bitkileri ve hayvanlarıyla bu yeryüzünü yaratan O değil midir? *"Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kâdirdir."* (Ahkâf, 33) Allah (c.c.) yine: *"İnsan*

Scanned with CamScanner

görmez mi ki, biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki, apaçık düşman kesilmiş.Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diyor. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir. Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kâdir değil midir? Evet! Elbette kâdirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı 'Ol' demekten ibarettir. Hemen oluverir. Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döndürüleceksiniz." (Yâsin, 77-83) buyurur.

"O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir. Bu, Allah'a zor değildir." Yani, bu Allah için ne büyük ne de imkansızdır. Bilakis, emrine karşı geldiğiniz taktirde sizi yok edip yerinize sizden farklı özelliklere sahip başkalarını getirmek O'nun için kolaydır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar."* (Muhammed, 38) buyurur. Yine *"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven mü'minlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir..."* (Mâide, 54) buyurur. Bir âyette de: *"Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir; Allah buna kâdirdir."* (Nisâ, 133) buyurur.

Kâfirlerin Müstekbirleri ile Mustazafları Arasında Geçen Konuşma:

وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

21. Hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve zayıflar o büyüklük taslayanlara diyecekler ki: "Biz sizin tâbilerinizdik. Şimdi siz, Allah'ın azabına karşı bize herhangi bir fayda verebilir misiniz?" Onlar derler ki: "Allah bizi hidâyete erdirseydi biz de sizi doğru yola iletirdik. Şimdi biz sızlansak da, sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: *"Hepsi Allah'ın huzuruna çıkacaklar"* Yani, itaatkârı ve isyankârıyla bütün kulları tek, bir ve her şeyin üzerinde hâkim olan Allah'ın huzuruna çıkacaklar. Toplandıkları yer hiç kimseyi gizleyemeyen çıplak bir alan olacak. *"ve zayıflar"* bunlar; hiçbir ortağı bulunmayan tek Allah'a ibadet etmekten ve peygamberleriyle uyuşmaktan yüzçevirmiş olan liderlerine, önderlerine ve büyüklerine tâbi olan kimselerdir. *"o büyüklük taslayanlara diyecekler ki: "Biz sizin tâbilerinizdik."* Siz ne emrettiyseniz yerine getirdik ve yaptık. *"Şimdi siz Allah'ın azabına karşı bize herhangi bir fayda verebilir misiniz?"* Dünyadayken bize vaad ettiğiniz ve ümitlendirdiğiniz gibi Allah'ın herhangi bir azabını bizden engelleyebilir ve savabilir misiniz? Liderleri onlara: *"derler ki: "Allah bizi hidâyete erdirseydi biz de sizi doğru yola iletirdik."* Yani, Rabbimizin hakkımızdaki hükmü kesinleşmiş, Allah'ın size ve bize dair kaderi geçmişte kalmış, Allah'ın kâfirlere azap sözü gerçekleşmiş bulunmaktadır. *"Şimdi biz sızlansak da, sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."* Yani, ister sabredelim, ister sızlanalım içinde bulunduğumuz azaptan kurtulmamız imkansızdır.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem der ki: Cehennem ehli birbirlerine "Cennet ehli cennete ağlamaları ve Allah'a yalvarmalarıyla ulaştılar; gelin biz de ağlayalım ve Allah'a yalvaralım" deyip ağlar ve yalvarırlar. Bunun kendilerine bir fayda vermediğini görünce, "Cennet ehli cennete ancak sabrederek ulaştılar; gelin biz de sabredelim" derler ve benzeri görülmemiş bir şekilde sabrederler. Bunun da bir fayda vermediğini görünce, *"Şimdi biz sızlansak da, sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."* derler.

Ben derim ki: Anlaşılan cehennem ehlinin İblise başvurmaları cehenneme girmelerinden sonradır. Nitekim Allah (c.c.) başka âyetlerde şöyle buyurur: *"(Kâfirler) ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken zayıf olanlar, o büyüklük taslayanlara: Biz size uymuştuk. Şimdi ateşin birazını bizden savabilir misiniz? derler. O büyüklük taslayanlar ise: Doğrusu hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi, derler."* (Mü'min, 47-48) Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"Allah buyuracak ki: "Sizden önce geçmiş cin ve insan toplulukları arasında siz de ateşe girin!" Her ümmet girdikçe yoldaşlarına lânet edecekler. Hepsi birbiri ardından orada (cehennemde) toplanınca, sonrakiler öncekiler için, "Ey Rabbimiz! Bizi işte bunlar*

Scanned with CamScanner

saptırdılar! Onun için onlara ateşten bir kat daha fazla azap ver!" diyecekler. Allah da: Zaten herkes için bir kat daha fazla azap vardır, fakat siz bilmezsiniz, diyecektir. Öncekiler de sonrakilere derler ki: Sizin bize bir üstünlüğünüz yok. O halde siz de yaptıklarınıza karşılık azabı tadın!" (A'râf, 38-39) Allah yine şöyle buyurur: *"Yüzleri ateşte evrilip çevrildiği gün: Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e de itaat etseydik! derler. Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar, derler. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden kov."* (Ahzâb, 66-68) Onların mahşer yerindeki tartışmaları ve mücadeleleri hakkında ise Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Sen o zalimleri, Rablerinin huzurunda tutuklanmış, birbirlerine söz atarlarken bir görsen! Zayıf sayılanlar, büyüklük taslayanlara: Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk, derler. Büyüklük taslayanlar, zayıf sayılanlara (kıyâmet gününde): Size hidayet geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Bilakis siz suç işliyordunuz, derler. Zayıf sayılanlar da büyüklük taslayanlara: Hayır! Gece gündüz (işiniz) tuzak kurmaktı. Çünkü siz daima Allah'ı inkar etmemizi, O'na ortaklar koşmamızı bize emrederdiniz, derler. Artık azabı gördüklerinde, için için yanarlar; biz de o inkar edenlerin boyunlarına demir halkalar takarız. Onlar ancak yapmakta oldukları günahları yüzünden cezalandırılırlar."* (Sebe, 31-33)

Şeytanın Kıyâmet Günü Saptırdığı Kimselerden Beri Olduğunun İlanı:

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ
فَأَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ
لِي ۖ فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ ۖ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ
إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ ۗ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
﴿٢٢﴾ وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۖ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

22. İş bitirilince, şeytan diyecek ki: Şüphesiz Allah size gerçek olanı vaad etti, ben de size vaad ettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi çağırdım, siz de

Scanned with CamScanner

benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önce beni Allah'a ortak koşmanızı reddediyordum. Şüphesiz zalimlere, elbette acıklı bir azap vardır.

23. İman edip de salih amel işleyenler, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Orada karşılaştıklarında birbirlerine iyi dilek temennileri, "selâm"dır.

Tefsiri:

Yüce Allah, kulları arasında hükmünü verip mü'minleri cennetlere koyup kâfirleri cehennemin derinliklerine yerleştirdikten sonra İblis'in takipçilerine yapacağı konuşmayı anlatıyor. İblis o vakit onların hüzünlerine hüzün ve pişmanlıklarına pişmanlık katmak, aldanmışlık duygularını daha da güçlendirmek için kalkarak şöyle der: *"Şüphesiz Allah size"* elçilerinin diliyle *"gerçek olanı vaad etti"* Peygamberlere uymanızda size kurtuluş ve selameti vaad etti ki o gerçek bir vaad ve doğru bir haberdi. *"Ben de size vaad ettim ama, size yalancı çıktım."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"(Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir."* (Nisâ, 120) buyurur. *"Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu."* Yani, sizi davet ettiğim şey hakkında hiçbir delil ve verdiğim vaadin doğruluğuna dair hiçbir hüccetim yoktu. *"Ben, sadece sizi çağırdım, siz de"* bu davetime dayanarak *"benim davetime hemen koştunuz."* Oysa peygamberler getirdiklerinin doğruluğuna dair size doğru deliller ve hüccetler getirmişti. Siz ise onlara karşı çıkıp içinde bulunduğunuz şu duruma düşmüştünüz.

"O halde" bugün *"beni yermeyin, kendinizi yerin."* Çünkü, peygamberlerin hüccetlerine karşı çıkmanız ve salt batıla çağırmamla bana uymanız sebebiyle günah sizindir. *"Ne ben sizi kurtarabilirim"* yani ne ben içinde bulunduğunuz durumdan çıkarmak ve kurtarmak sûretiyle size bir fayda verebilirim *"ne de siz beni kurtarabilirsiniz!"* Yani, ne de siz beni içinde bulunduğum bu azap ve işkenceden kurtarmak sûretiyle bana bir fayda verebilirsiniz. *"Kuşkusuz daha önce beni Allah'a ortak koşmanızı reddediyordum."* Katâde buna: Daha önce beni Allah'a ortak etmeniz sebebiyle ben kâfir olmuştum, mânâsı vermiştir. Taberî ise: "Ben Allah'a ortak edinilmeyi reddetmiştim"

Scanned with CamScanner

diye tefsir etmiştir ki tercihe şayan olan da budur. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Allah'ı bırakıp da kıyâmet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir? (Oysa) onlar, bunların tapmalarından habersizdirler. İnsanlar bir araya toplandıkları zaman (müşrikler) onlara (tapındıklarına) düşman kesilirler ve onlara kulluk ettiklerini inkar ederler."* (Ahkâf, 5-6) Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"Hayır, hayır! (Taptıkları), onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar."* (Meryem, 82)

"Şüphesiz zalimlere" haktan yüz çevirmeleri ve batıla uymaları sebebiyle *"elbette acıklı bir azap vardır."* Daha önce ifade ettiğimiz gibi bağlamdan, bu konuşmayı cehennemlikler cehenneme girdikten sonra İblis'in yapacağı anlaşılmaktadır.

[3991] Fakat İbn Ebî Hâtim -ki alacağımız metin onun rivâyetidir- ve Taberî, Ukbe b. Amir (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Allah ilkleri ve sonları (tüm kulları) bir araya toplayıp aralarında hüküm verdikten ve hükmünü bitirdikten sonra mü'minler "Rabbimiz bize hükmünü verdi. Bize kim şefaat edecek" derler. Ardından "Gelin Nûh (a.s)'a gidelim..." derler."* Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Nûh, İbrâhim, Mûsâ ve İsa'ya (Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun) gidişlerini anlattı ve İsa (a.s)'a geldiğinde şöyle buyurdu: *"İsa onlara "Ben size ümmi peygamberi tavsiye ediyorum." der. Bunun üzerine yanıma gelirler. Allah (c.c.) huzuruna varmama izin verir. Kalktığımda oturduğum yerden, daha önce kimsenin koklamadığı çok güzel bir koku yayılır. Rabbimin huzuruna varırım ve beni şefaatçı kılar. Allah (c.c.) başımdaki saçımdan ayak parmaklarıma kadar beni nurlandırır. Sonra kâfirler "Mü'minler kendilerine şefaat edecek kişiyi buldular. Peki bize kim şefaat edecek. O ancak İblis olur. Çünkü bizi doğru yoldan o saptırdı" derler. İblise gelerek "Mü'minler kendilerine şefaat edecek kimseyi buldular. Sen de kalkıp bize şefaat et. Çünkü bizi sen saptırdın" derler. Bunun üzerine o kalkar ve kalktığı yerden daha önce kimsenin koklamadığı son derece iğrenç bir koku yayılır. Sonra cehennem ehlinin çığlıkları büyür. "İş bitirilince, şeytan diyecek ki: "Şüphesiz Allah size gerçek olanı vaad etti, ben de size vaad ettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi ye-*

Scanned with CamScanner

rin."[264] Bu İbn Ebî Hâtim'in rivâyetidir. İbn Mübârek ise bunu Ukbe b. Amir (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak rivâyet etmiştir.

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî (rh.a.) der ki: Cehennem ehli *"Şimdi biz sızlansak da, sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."* deyince İblis onlara "Şüphesiz Allah size gerçek olanı vaad etti, ben de size vaad ettim ama, size yalancı çıktım..." der. Kâfirler bu sözünü duyunca kendilerinden nefret eder ve kızarlar. Bunun üzerine kendilerine şöyle seslenilir: *"Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan kötülüğünüzden elbette daha büyüktür. Zira siz imana davet ediliyorsunuz, fakat inkar ediyorsunuz."* (Mü'min, 10) Şa'bî der ki: Kıyâmet günü insanlara hitap etmek için iki kişi kalkar. Allah (c.c.) Meryem oğlu İsa'ya (a.s) şöyle der: *"Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki ilah bilin" diye sen mi dedin,* buyurduğu zaman o şöyle der: *"Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz...."* Bu konuşmadan sonra) Allah şöyle buyuracaktır: *Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür..."* (Mâide, 116-119) Bunun üzerine mel'un İblis kalkarak *"Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz.O halde beni yermeyin, kendinizi yerin.."* der.

Yüce Allah bedbahtların akibetlerini ve düçar oldukları rüsvaylık ve şiddetli azabı, onlarla konuşacak olanın İblis olduğunu zikrettikten sonra bahtiyarların durumuna geçiyor ve onların kıyâmet gününde diledikleri yere gidip diledikleri gibi gezecekleri, zeminden nehirler akan cennetlere koyacağını zikrediyor: *"İman edip de salih ameller işleyenler, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları"* yani oradan hiçbir yere ayrılmayacakları ve gitmeyecekleri *"ve zemininden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır."*

"Orada karşılaştıklarında birbirlerine iyi dilek temennileri 'selâm'dır." Allah (c.c.) başka bir âyette *"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere girin buraya, derler."* (Zümer, 73) buyurur. Allah (c.c.) yine, *"(O yurt) Adn cennetleridir...melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır. (Melekler:) Sabrettiğinize karşılık*

264 Taberî rivâyet etmiştir (20646). Senedi zayıftır. Ondaki Abdurrahman b. Ziyad el-İfriki hadiste zayıftır. Nitekim bunu sadece o rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir! (derler)." (Ra'd, 23-24) buyurur. Yine "*İşte onlar ....orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır.*" (Furkân, 75) buyurur. Allah (c.c.) bir âyette de şöyle buyurur: "*Onların oradaki duası: 'Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!' (sözleridir). Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise 'selam'dır. Onların dualarının sonu da şudur: Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.*" (Yûnus, 10)

Güzel Söz ile Kötü Sözün Misali:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَآءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

24. Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü yerde sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.

25. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.

26. Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkanı olmayan bir ağaca benzer.

Tefsiri:

Ali b. Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "*Güzel söz*" Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına şahitlik etmektir. "*Güzel ağaç*" ise mü'mindir. "*Kökü yerde sabit*" olan şey mü'minin kalbindeki Lâ ilâhe illallah'tır. Âyette "*dalları gökte*" denilmiştir; çünkü mü'minin ameli göğe Lâ ilâhe illallah sayesinde yükselir. Aynı şekilde Dahhâk, Said b. Cübeyr, İkrime, Katâde ve daha bir çoğu da bunun gibi şöyle demişlerdir: Buradaki misal mü'min hakkındadır. Onun sözü hoş, ameli salih amellerdir. Mü'min hurma ağacı gibidir. Ondan sabah akşam her an ve vakitte göğe salih amel yükselir. Bunun gibi Süddî de, Mürre kanalıyla İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan: Bu ağaç hurma ağacıdır, dediğini rivâyet etmiştir. Şu'be de Muâviye b. Kurre'den Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın: Bu hurma ağacıdır, dediğini rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

[3992] Hammad b. Seleme, Şu'be b. Habhab'dan, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir tabak yeni koparılmış taze hurma getirildi. Allah Rasûlü *"Güzel bir sözü, kökü yerde sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti."* âyetini okudu ve *"O, hurma ağacıdır"* buyurdu. Bu, hem bu hem başka vecihlerden Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak da rivâyet edilmiştir. Mesruk, Mücâhid, İkrime, Said b. Cübeyr, Dahhâk, Katâde ve başkaları da bunu bizzat böyle ifade etmişlerdir.

[3993] İmam Buhârî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber'in yanında idik. Bize, *"Bana yaprakları dökülmeyen, (şöyle şöyle) olmayan ve her zaman yemiş veren, müslümana benzer -veya "adam gibi"- ağacın ne olduğunu söyleyin"* dedi. İbn Ömer der ki: "İçime bunun hurma ağacı olduğu doğdu. Ama Ebû Bekir ile Ömer'e baktım, konuşmuyordu. Ben de konuşmayı uygun görmedim. Onlar bir şey söylemeyince, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O, hurma ağacıdır"* dedi. Allah Rasûlü'nün meclisinden ayrıldıktan sonra Ömer'e "Babacığım! Allah'a yemin ederim ki, o ağacın hurma olduğu gönlüme doğmuştu," dedim. O da; "Konuşmanı ne engelledi?" diye sordu. "Sizin konuşmadığınızı gördüm. Ben de konuşmayı veya bir şey söylemeyi uygun görmedim." dedim. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Kuşkusuz bu cevabı söylemiş olman, bana şundan şundan daha sevimli gelirdi." dedi.[265]

[3994] Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Necih'in Mücâhid'den şöyle naklettiğini rivâyet etmiştir: İbn Ömer (radıyallâhu anh) ile Medine'ye kadar yol arkadaşlığı yaptım da onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şu bir hadisten başkasını rivâyet ettiğini işitmedim: "Biz Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanındaydık. Ona bir hurma göbeği getirildi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ağaçlar arasında bir ağaç vardır ki onun durumu müslüman adamın durumu gibidir."* Ben "O, hurma ağacıdır" diye cevap vermek istediysem de etrafıma baktığımda oradakilerin hepsinden küçük olduğumu görüp sustum. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O, hurmadır."* buyurdu.[266] Bunu Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir.

---

265 Buhârî, 4698; Müslim, 2811.

266 Buhârî, 72, 2209; Müslim, 2811; Ahmed b. Hanbel, 2/12; İbn Hibbân, 244.

Scanned with CamScanner

[3995] İmam Mâlik ile Abdulaziz, Abdullah b. Dinar'dan, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün ashabına *"Ağaçlardan yaprağını dökmeyen bir ağaç vardır ki o mü'mine benzer"* buyurdu. İnsanların aklından onun çöl ağacı olduğu geçmiş, benim aklımdan ise hurma ağacı olduğu geçti. Fakat ben utanıp söylemedim. Nihayet Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O, hurma ağacıdır."* buyurdu.[267] Bunu Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir.

[3996] İbn Ebî Hâtim, Katâde'den şöyle nakleder: Bir adam "Ya Rasûlallah! Zenginler sevapları alıp götürdüler!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ne dersin; o dünyanın geçici malına yönelse ve onu üst üste yığıp biriktirse göğe yükselebilir miydi? Sana kökü yerde ve dalları gökte olan bir amel söyleyeyim mi?"* buyurdu. Adam: "O nedir Ya Rasûlallah?" dedim. Şöyle buyurdu: *"Her namazın sonunda onar defa "Lâ ilâhe illallah, Allahu Ekber, Subhanallah, Elhamdulillah" deyin. Bu sözün aslı yerde, dalları göktedir."*[268]

İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan bir rivâyete göre *"güzel bir ağaca benzetti."* buyruğu hakkında: O cennetteki bir ağaçtır, demiştir.

*"O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir."*deki *"her zaman"* ifadesi "sabah akşam", "her ay verir", "her iki ayda bir verir", "her altı ayda bir verir", "her yedi ayda bir verir" ve "her yıl verir" diye tefsir edilmiştir. Bağlamdan anlaşılan mânâ şöyledir: Mü'min, yaz-kış, gece-gündüz her vakit, başında meyve bulunan ağaç gibidir. Ondan gece yarılarında ve gündüzün uçlarında her vakit ve zamanda göğe salih amel yükselir.

"O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini" tam, güzel, bol ve hoş olarak *"verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir."*

"Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkanı olmayan bir ağaca benzer." Bu da kâfirin küfrüne verilmiş bir örnektir. Bunun kökü yoktur ve sabit duramaz. Kendisine benzetilen Ebû Cehil karpuzudur. Bunu Muâviye b. Kurre, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Bu Ebû Cehil karpuzudur.

---

267 Buhârî, 131; Ahmed b. Hanbel, 2/61 (İmam Mâlik kanalıyla); Ahmed b. Hanbel 2/123; İbn Hibbân, 243 (Abdulaziz kanalıyla).

268 Bu mürseldir. Mürsel ise hadis ehlince zayıf kabul edilen hadislerdendir.

Scanned with CamScanner

[3997] Hâfız Bezzâr, Muâviye b. Kurre'den, Enes b. Mâlik'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet ederek -râvîlerden biri: sanıyorum bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak nakletti- Onun şöyle dediğini nakletmiştir: *"Güzel bir sözü, kökü yerde sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti." buyruğunda kastedilen hurma ağacıdır. "Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkanı olmayan bir ağaca benzer." buyruğunda kastedilen ise Ebû Cehil karpuzudur."*[269] Bu, biraz farklı bir senetle de Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan onun kendi sözü olarak rivâyet edilmiştir.

[3998] İbn Ebî Hâtim, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"'Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkanı olmayan bir ağaca benzer' buyruğunda kastedilen Ebû Cehil karpuzudur."* Râvîlerden (Hammad'dan rivâyet eden) Şuayb der ki: Bunu Ebû Âliye'ye söyledim, "Biz de böyle duyuyorduk" dedi.[270] Bunu Taberî, Hammad b. Seleme'nin nakliyle rivâyet etmiştir.

[3999] Ebû Ya'lâ bunu daha uzun bir şekilde rivâyet ederek şöyle demiştir:... Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e içinde yeni koparılmış olgun hurma bulunan bir tabak getirilmişti. Buyurdu ki: *"Güzel bir sözü, kökü yerde sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir."* buyruğundaki ağaç hurmadır. *"Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkanı olmayan bir ağaca benzer."* buyruğundaki ise Ebû Cehil karpuzudur. Râvîlerden Şuayb der ki: Bunu Ebû Âliye'ye söyledim, "Biz de böyle duyardık" dedi.[271]

---

269 Senedi sahih hadis koşullarındadır. Fakat râvî Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispette şüphe etmiştir. Bunu Taberî de (20928, 20929) bir çok vecihle sahabi sözü olarak rivâyet etmiştir.

270 Taberî (20739) rivâyet etmiştir. Râvîleri Müslim'in râvîleridir. Fakat bunu bir çok vecihle Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak rivâyet etmiştir (20732, 20733...). Bu Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak gelen rivâyetten daha sahihtir.

271 Ebû Ya'lâ (4165) bu senetle rivâyet etmiştir. Tirmizî (3118 ve İbn Hibbân (475) Hammad b. Seleme'nin nakliyle rivâyet etmiştir. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Bunu Tirmizî (3118) ayrıca Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan onun kendi sözü olarak rivâyet etmiş ve "Bu Hammad b. Seleme'nin rivâyetinden -yani Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak yapılan rivâyetten- daha sahihtir,

Scanned with CamScanner

"Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış" yani kökünden sökülmüş *"o yüzden ayakta durma imkanı olmayan"* yani kökü ve sebatı olmayan *"bir ağaca benzer."* Küfür de böyledir. Onun kökü de dalları da yoktur. Kâfirin hiçbir ameli (Allah'a) yükseltilmez ve ondan hiçbir şey kabul edilmez.

Allah'ın İnananları Sebat Ettirmesi:

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِينَ ۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾

27. Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.

Tefsiri:

[4000] İmam Buhârî, Berâ b. Azib (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslüman, kendisine kabirde sorulduğunda Allah'ın bir ve Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna şehadet eder. İşte Allah'ın "Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar" buyruğu budur."*[272] Bunu İmam Müslim ve diğer bütün hadisçiler de rivâyet etmişlerdir.

[4001] İmam Ahmed b. Hanbel, Berâ b. Azib (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ensardan bir adamın cenazesine gitmiştik. Kabre vardığımızda henüz defnedilmeden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturdu. Biz de etrafına başlarımızın üstünde kuşlar duruyormuş gibi (korku ve saygıyla) oturduk. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elinde bir çubuk vardı ve onunla toprağa vurup çizgiler çiziyordu. Birden başını kaldırdı ve iki veya üç defa *"Kabir azabından Allah'a sığının"* buyurdu. Sonra şöyle devam etti: *"Mü'min kul dünya hayatından ilişiği kesilip âhirete gideceği zaman yanına gökten, yüzleri beyaz ve güneş gibi par-*

---

demiştir. Bunda da tercih edilen, öncekindeki gibi bunun Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü olduğudur.

272 Buhârî, 1369, 4699; Müslim, 4871; Ebû Dâvûd, 4750; Tirmizî, 3120; Nesâî, et-Tefsir, 284; Abdurrezzak, 6737; Taberî, 20759.

Scanned with CamScanner

lak melekler iner. Yanlarında cennet kefenlerinden bir kefen ve (ölüler için kullanılan) cennet kokularından kokular vardır. Göz alabildiğince geniş alanı dolduran bir kalabalık halinde otururlar. Sonra ölüm meleği gelip baş ucunda oturur ve "Ey temiz nefis! -bir rivâyette: mutmain nefis!- Allah'ın bağışlamasına ve hoşnutluğuna çık!" der. Ruh çıkıp suyun testiden akması gibi akar. Melek onu alır ve bir göz kırpması kadar bile ellerinde bekletmeden o kefene ve o kabre koyarlar. Ondan yeryüzündeki en güzel misk kokusu dağılır. Onu alıp göğe çıkarırlar. Nereden geçseler oradaki melekler topluluğu "bu temiz ruh da ne?" derler. Götürenler de dünyada yad edildiği en güzel isimlerini söyleyerek "Filan oğlu filan" derler. Nihayet en yakındaki dünya semasına ulaştıklarında onun için kapıların açılmasını isterler. Kendilerine kapılar açılır. Her semadan oranın mukarrebun (Allah'ın en yakın) melekleri onu bir sonraki semaya kadar uğurlarlar. Sonunda yedinci semaya götürürler. Allah (c.c.) "Kulumun amel defterini İlliyyîn'de yazın ve onu dünyaya geri götürün. Çünkü ben onları ondan yarattım, oraya döndüreceğim ve onları tekrar oradan çıkaracağım" der. Bunun üzerine ruhu bedenine iade edilir. İki melek gelip oturur ve "Rabbin kimdir?" derler. "Rabbim Allah'tır" der. "Dinin nedir?" derler. "Dinim İslam'dır" der. "Size gönderilen bu adam kimdir?" derler. "O Allah'ın Rasûlüdür" der. "Nereden biliyorsun?" derler. "Allah'ın Kitabı'nı okuyup ona iman ve tasdik ettim." der. Gökten bir ses "Kulum doğru söyledi. (Kabirdeki) yerini cennetten döşeyin, cennetten giydirin ve onun için cennete bir kapı açın" diye seslenir. Böylece ona cennetin bir miktar serinliği, kokusu gelir ve kabri gözünün görebildiği noktaya kadar genişletilir. Yanına güzel yüzlü, güzel elbiseli ve hoş kokulu birisi gelerek "Seni sevindirecek bir haberle müjdeliyorum. Bu sana vaad edilmiş olan gündür" der. Ona "Sen kimsin? Yüzün hayır getiren bir yüzdür." der. O "Ben senin salih amelinim." der. Kul "Rabbim! kıyâmeti kopar ki aileme ve malıma kavuşayım" der."

Râvî devamla şöyle diyor: *"Kâfir kula da dünyadan ilişiği kesilip âhirete giderken gökten yanlarında palaslar olan siyah yüzlü melekler iner. Yanlarında çuvallar vardır. Gözünün görebileceği bir mesafeye otururlar. Sonra ölüm meleği gelip: "Ey pis nefis! Allah'ın kahır ve gazabına çık" der. Birden ruhu cesedinde dağılır. Ruhunu çengelli şişin ıslak yünden çıkarılması gibi bedeninden çeker. Melekler onu elinden alıp göz açıp kapama süresi dahi bekletmeden bu çuvallara koyarlar. Ondan yeryüzünün en pis leş kokusu gibi bir koku çıkar. Sonra melekler onu göğe çıkartırlar. Hangi melek topluluğunun*

Scanned with CamScanner

yanından geçseler onlar "Bu pis ruh nedir?" derler. Azap melekleri dünyadaki en çirkin ismiyle yâd ederek "Falan oğlu filan" derler. Dünya göğüne vardıklarında buranın onun için açılmasını isterler. Ancak onlara açılmaz." Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir!"* (A'râf, 40) âyetini okudu ve şöyle devam etti. *"Bunun ismini yerin en altındaki Siccin'e (kâfirlerin amellerinin yazıldığı defter) yazınız" diye emreder. Bunun üzerine ruhu savrulurcasına yeryüzüne atılır ve bedenin üzerine düşer.* Rasûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra *"Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklemiş (bir nesne) gibidir."* (Hac, 31) âyetini okudu. Sonra şöyle devam etti: *"Sonra ruhu cesedine geri gönderilir. İki melek gelip onu oturturlar. Ona: "Rabbin kimdir?" derler. O (korku ve dehşete kapılmış kimsenin çıkardığı bir sesle) "Hâh hâh bilmiyorum" der. "Dinin nedir?" derler, "Hâh hâh bilmiyorum" der. "Size gönderilen şu adam necidir?" derler. "Hâh hâh bilmiyorum" der. Sonra gökten bir ses şöyle seslenir: "O yalan söyledi. Ona cehennemden yer döşeyin, ateşten elbise giydirin ve ona cehennemden bir kapı açın." Böylece ona cehennemin bir miktar sıcaklığı ile dumanı gelir. Kabri ona öyle daraltılır ki kaburgaları iç içe geçecek derecede şiddetle sıkar. Derken çirkin suratlı, kötü elbiseli ve pis kokulu bir adam gelir ve "Sana seni üzecek bir haberin müjdesini veriyorum. Bu senin tehdit olunduğun gündür." der. Kabirdeki ona "Sen kimsin? Senin yüzün şer getiren bir yüz" der. O: "Ben senin pis amelinim" der. Bunun üzerine adam: "Rabbim, kıyâmeti koparma!" der."*[273] Bunu Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce de rivâyet etmişlerdir.

[4002] Ahmed b. Hanbel, Berâ b. Azib (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile bir cenazeye çıkmıştık... Râvî hadisi öncekilere yakın bir ifadeyle rivâyet etmiştir. Onda geçen ifadelerden bazıları şöyledir: *"Ruhu çıkınca gök ile yer arasındaki ve gökteki her melek ona dua eder. Ona gök kapıları açılır. Her kapıda bulunan melekler ruhunun*

273 Ceyyid (sahih)tir. Ebû Dâvûd (4753), Ahmed b. Hanbel (4/287) ve Beyhakî, İsbatu Azabi'l-Kabr (20, 55) rivâyet etmiştir. Hâkim de (1/37-40) rivâyet etmiş ve sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (3/50) şöyle der: Bunu İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Râvîleri sahih hadis râvîleridir.

Scanned with CamScanner

Allah'a kendileri tarafından çıkarılması için Allah'a dua ederler." Hadisin sonunda şöyle geçmektedir: *"Sonra onun (kâfir) için kör, sağır ve dilsiz biri görevlendirilir. Elinde öyle bir tokmak vardır ki onunla dağa vursa toz toprak olurdu. Kâfire öyle bir vurur ki onu toprağa dönüştürür. Sonra Allah (c.c.) onu önceki haline çevirir. Görevli ona tekrar öyle bir vuruşla vurur ki insanlar ve cinler dışında herkesin duyacağı şiddette bir çığlık atar."* Berâ der ki: Sonra onun için cehenneme bir kapı açılır ve yeri cehennem sergi ve kilimleriyle döşenir." Süfyân-ı Sevrî, babasından, o da Hayseme'den şöyle nakleder: Bera (radıyallâhu anh) Allah'ın *"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar."* buyruğu hakkında: Bu kabir azabı hakkında (ondan korunma hususunda)dır, demiştir.[274]

Mes'udi.. Abdullah b. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Mü'min öldüğünde kabrinde oturtulup kendisine "Rabbin kimdir? Dinin nedir? Peygamberin kimdir?" derler. Allah (c.c.) sebat ettirir de kul "Rabbim Allah'tır, dinim İslam'dır ve peygamberim Muhammed'dir" der. Sonra Abdullah *"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar."* âyetini okudu.

[4003] İmam Abd b. Humeyd, Müsned'inde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu *"Şüphesiz kul kabre konulup arkadaş ve dostları oradan ayrılırlarken onların ayakkabılarının sesini işitir. İki melek gelip onu oturturlar ve ona "Bu adam (Muhammed) hakkında ne söylerdin?" derler. Mü'min: Ben şahitlik ederim ki o Allah'ın kulu ve elçisidir, der. Ona "Cehennem'deki yerine bak. Allah (c.c.) onu cennetteki yerinle değiştirdi" derler."* Allah'ın nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ardından: *"Adam her ikisini de görür"* buyurdu. Katâde der ki: Bize zikredildiğine göre onun kabri yetmiş kulaç genişletilir ve içi kıyâmete kadar yeşillikle doldurulur.[275] Bunu İmam Müslim de Abd b. Humeyd'den böyle rivâyet etmiştir. Nesâî ise Yunus b. Muhammed el-Müeddib'in nakliyle rivâyet etmiştir.

[4004] İmam Ahmed b. Hanbel'in... Zübeyr'den naklettiğine göre o Câbir b. Abdullah'a kabirde azap görenleri sordu. Câbir (radıyallâhu anh) şöyle

274 Ahmed b. Hanbel (4/295, 296) rivâyet etmiştir. Senedi ceyyid (sahih)tir.

275 Buhârî, 1338; Müslim, 3870; Ahmed b. Hanbel, 3/126, 233; İbn Hibbân, 3120; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 2176.

Scanned with CamScanner

cevap verdi: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Şüphesiz bu ümmet kabirlerinde imtihana tâbi tutulacak. Mü'min kabre konulup arkadaş ve dostları oradan ayrıldıklarında çok kızgın bir melek gelir ve ona "Bu adam hakkında ne derdin?" der. Mü'min "O Allah'ın elçisi ve kuludur" der. Melek ona "Senin daha önce cehennemdeki yerine bak. Allah (c.c.) seni cehennemdeki bu yerinden kurtarıp bunun yerine sana, görmüş olduğun cennetteki yerini verdi." der. Mü'min her ikisini de görür. "Beni bırakın da aileme müjde vereyim" der. (Sonra) ona "Buraya yerleş" derler. (Ölen) Münafığa da aile efradı yanından ayrıldıktan sonra "Bu adam hakkında ne derdin?" denilir. "Bilmiyorum. İnsanların söylediği gibi söyledim" der. Ona "Anlamaz ol! Daha önce senin olan cennetteki yerine bak. Allah (c.c.) sana onun yerine cehennemdeki yerini verdi" der."* Câbir (radıyallâhu anh) der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Her kul kabirde öldüğü hâl üzere diriltilir. Mü'min imanı üzere, münafık nifakı üzere."*[276] Senedi Müslim'in şartlarına haiz sahih bir senettir. Bunu Buhârî ve Müslim tahriç etmemiştir.

[4005] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraber bir cenazeye katılmıştık. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ey insanlar! Bu ümmet kabrinde sınava tâbi tutulur. Çünkü insan kabre konulduğunda ve dostları başından ayrıldıklarında yanına elinde topuz bulunan bir melek gelir. Onu oturtur ve "Bu adam hakkında ne diyorsun?" der. O eğer mü'minse "Şehâdet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve elçisidir" der. Melek ona "Doğru söyledin" der. Sonra ona cehenneme açılan bir kapıyı açar ve "Rabbini inkar ve red etseydin senin yerin orası olacaktı. İman ettiğinden dolayı yerin burasıdır." der ve ona cennete açılan bir kapı açar. Mü'min kalkmak (ve oraya doğru gitmek) ister, fakat melek "burada dur" der. Kabri genişletilir. Eğer ölen kâfir veya münafık ise melek ona "Bu adam hakkında ne dersin?" diye sorar. O "İnsanları bir şeyler derken işittim, ama bilmiyorum" der. Melek: "Bilmez, okumaz ve doğru yolu bulmaz olaydın" der. Sonra onun için cennete bir kapıyı açar ve "Bu Rabbine iman etmiş olsaydın senin yerin olacaktı. Onu inkar ve red*

276 Ahmed b. Hanbel (3/346) Mûsâ b. Dâvûd'un İbn Lehîa'dan, onun da Ebû Zübeyr'den nakliyle rivâyet etmiştir. Bunu Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (3/48) zikretmiş ve: Senedinde İbn Lehîa vardır. O tartışmalı biridir. Diğer râvîleri sikadır, demiştir.

Scanned with CamScanner

edince Allah (c.c.) sana onun yerine bunu verdi" der. Sonra ona cehenneme açılan bir kapı açar. Sonra tokmakla ona öyle bir vurur ki Allah'ın insanlar ve cinler dışındaki bütün mahlukatının işittiği bir çığlık atar." Oradakilerden biri: "Ya Rasûlallah! Kim olsa elinde topuz bulunan biri başına dikildiğinde korkar" deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar."* âyetini okudu.[277] Bunun senedi de aynı şekilde fena değildir. Çünkü râvîlerden Abbad b. Raşid et-Temimi'den Buhârî, aynı zamanda başkasından da rivâyet ettiğinde rivâyette bulunmuştur. Bazıları ise onu zayıf görmüşlerdir.

[4006] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Melekler ölünün yanına gelirler. Eğer adam salih biriyse "Çık ey tertemiz bedende bulunan huzura ermiş mutmain nefis! Övgüyü hak etmiş olarak çık. Seni rahatlık, rahmet ve (sana) gazaplı olmayan Rab ile müjdeleriz." derler. Bu sözler ona bedenden çıkana kadar söylenmeye devam eder. Sonra ruh göğe çıkartılır. Ona kapının açılması için istek yapılır. "Bu kimdir?" derler. "Filandır" denilince "Tertemiz bedendeki tertemiz ruh hoş gelmiş! Övgüyü hak etmiş olarak çık. Seni rahatlık, rahmet ve (sana) gazaplı olmayan Rable müjdeleriz." derler. Bu kendisine söylenmeye devam edilir. Nihayet Allah'ın bulunduğu semaya ulaşılır. Ölen adam kötü biriyse "Ey pis bedende bulunan pis ruh! Yerilmiş olarak çık. Seni kaynar su, irin ve bunlara benzer türlü türlü başka azaplarla müjdeleriz." Denilir. Bedeninden çıkana dek ona böyle denmeye devam edilir. Sonra alıp göğe doğru çıkartılır. Göğün onun için açılması istenince "Bu kimdir?" diye sorulur. "Filandır" denilince "Pis bedende bulunan pis ruh hoş gelmedi. Yerilmiş olarak geri dön. Çünkü sana göğün kapıları açılmayacak" denilir. Gökten geri çevrilip kabrine götürülür. Sâlih adam oturtulup kendisine ilk hadisteki gibi söylenir. Kötü adam da oturtulup kendisine ilk hadisteki gibi söylenir."*[278] Bunu Nesâî ile İbn Mâce de benzer şekilde rivâyet etmişlerdir.

277 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (3/3) ve Bezzâr (872) rivâyet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (3/47, 48) bunu zikrettikten sonra şöyle demiştir: Râvîleri sahih hadis râvîleridir. Bunun şahitleri vardır ve onlarla kuvvet kazanır.

278 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (2/140, 141); Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11442; İbn Mâce, 4268.

Scanned with CamScanner

[4007] Sahih-i Müslim'de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen hadis-i şerifte şöyle denilmektedir: Mü'min kulun ruhu bedeninden çıktığında onu iki melek karşılayıp göğe doğru çıkarırlar. -Râvîlerden Hammad der ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hoş kokusundan ve miskinden de bahsetti- Göktekiler: Yeryüzü tarafından gelmiş temiz bir ruh. Allah (c.c.) sana ve diri tuttuğun bedene rahmetiyle muamele etsin, derler. Adam Yüce Rabbine götürülür de O "Bunu son müddete (kıyâmete) kadar beklemek üzere götürün." buyurur. Kâfirin de ruhu çıktığında -Hammad: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) onun iğrenç kokusunu ve Rabb'in ona kızgınlığını zikretti, demiştir- göktekiler "Yeryüzünden gelmiş pis bir ruh" derler. Onun için de "Bunu son müddete kadar kalmak üzere götürün" buyurur. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu söylerken üzerinde bulunan ince bir bez parçasını şöylece burnuna götürdü.[279]

[4008] İbn Hibbân, Sahih'inde, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mü'minin ruhu kabzedildiğinde rahmet melekleri beyaz bir ipekle gelir ve "Allah'ın rahmetine çık!" derler. O da en hoş misk kokusuyla çıkar. Hatta melekler onu aralarında dolaştırıp koklarlar. Sonunda semanın kapısına kadar getirirler. Oradakiler: "Yeryüzünden gelen bu hoş koku da ne?" derler. Hangi semaya gitseler oradakiler böyle derler. Sonunda onu mü'minlerin ruhlarının yanına götürürler. Onlar da, gurbetçisi olan kişilerin onun gelmesiyle sevinmesinden daha çok sevinirler. Ona (dünyadakiler hakkında) "Filan ne yaptı?" diye sorular sorarlar. Sonra (Onu getiren melekler): "Onu bırakın da dinlensin. Zira büyük bir sıkıntı içindeydi." derler. Onlara "O ölmüştü. Size gelmedi mi?" der. Bunun üzerine onlar: "Öyleyse cehenneme götürüldü" derler. Ölen kişi kâfir ise melekler yanına bir çul ile gelir ve "Allah'ın gazabına çık" derler. Ruh en iğrenç leş kokusuyla çıkar ve yeryüzü kapısına kadar götürülür."*[280]

[4009] İbn Hibbân bunu farklı bir senedle yine Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, benzer bir lafızla rivâyet etmiştir. Bu rivâyette Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ona "Falan ne yaptı? Filan ne yaptı? Filan kadın ne yaptı?" diye sorulur. Kâfir ise nefsi kabzedildiğinde ve yeryüzünün (göğe çıkış) kapısına götürüldüğünde yeryüzü bekçileri "Bundan daha*

279 Müslim, 2872.

280 Sahihtir. Nesâî (4/8, 9); Hakim, 1/353; İbn Hibbân, 3014. Senedi sahihtir.

Scanned with CamScanner

iğrenç bir şey koklamadık" derler. Bu koku yerin en alt katmanına kadar ulaşır." Katâde'nin rivâyetine göre Abdullah b. Amr şöyle demiştir: Mü'minlerin ruhları Cabiyeteyn'de, kâfirlerin ruhları Hadramut'taki çorak bir yer olan Berehut'ta toplanılır.[281]

[4010] İmam Tirmizî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu *"Ölen kişi* -başka bir rivâyette: *"sizden biri"- kabre konulunca birinin adı münker ve diğerininki nekir olan simsiyah mavi gözlü iki melek gelir. Ona "Bu Muhammed denilen adam hakkında ne dersin?" derler. O kimse ölmeden önce söylediğini aynen tekrar ederek: "O Allah'ın kulu ve rasûlüdür. Ben şehâdet ederim ki Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve elçisidir." der. Bu melekler "Senin böyle söyleyeceğini biliyorduk." derler. Sonra kabri yetmiş arşın genişletilir, aydınlatılır ve "rahatça yat, uyu burada" denilir. O "Bu durumu aileme dönüp haber verebilir miyim?" deyince melekler; "Gelin güvey gibi rahatça uyu, gelin güveyi olan kimseyi ailesinden en çok sevdiği kimse uyandırır" derler. Mahşer için diriltilinceye kadar kabrinde rahat rahat uyur. Kabre konulan kimse münafık ise Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında sorulan soruya; "İnsanların peygamber dediklerini duydum, ben de aynen öyle söyledim. Gerçek midir değil midir, bilmiyorum" der. Bunun üzerine melekler; "Senin böyle söyleyeceğini biliyorduk" derler. Kabre, "Onu sık" denilir, kabir de onu sıkar ve kaburga kemikleri yerlerinden oynar. Mahşer günü diriltilip yattığı yerden kaldırılıncaya kadar azab görmeye devam eder."*[282] Tirmizî sonra: Bu hasen ve garip bir hadistir, demiştir.

[4011] Hammad b. Seleme, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar."* buyruğu hakkında şöyle buyurdu: *"Bu (sebat ettirme) kabirde ona "Rabbin kimdir, dinin nedir, peygamberin kimdir?" diye sorulduğunda olur. O da "Rabbim Allah'tır, dinim İslam'dır ve peygamberim Muhammed'dir. Bize Allah (c.c.) katından açık deliller getirdi. Ben de ona iman ve tasdik ettim." der. Ona*

281 İbn Hibbân

282 Ceyyiddir. Tirmizî (1071): Hasen ve gariptir, demiştir. İbn Hibbân (3117), İbn Ebî Asım (864) ve Beyhakî -İsbatu Azabi'l-Kabr'da (56)- başka bir vecihten Abdurrahman b. İshâk kanalıyla rivâyet etmişlerdir. Senedi ceyyiddir.

Scanned with CamScanner

"Doğru söylüyorsun. Sen bu hâl üzere yaşadın, bu hâl üzere öldün ve bu hâl üzere de diriltileceksin" denilir."[283]

[4012] İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ölü yanından ayrılıp gidenlerin ayakkabı seslerini duyar. Eğer mü'min ise namaz başucunda, zekat sağında, oruç solunda olur. Sadaka, sıla-i rahim, insanlara iyilik ve ihsan gibi hayır işleri ise ayak ucunda olur. Ona baş tarafından gelindiğinde namaz "Benim tarafımda giriş yeri yoktur." der. Sağından gelindiğinde zekat "Benim tarafımda giriş yeri yoktur." der. Solundan gelindiğinde oruç "Benim tarafımda giriş yeri yoktur." der. Ayakları tarafından gelindiğinde hayır ve iyilikleri "Benim tarafımda giriş yeri yoktur." der. Ona "Otur" denilir. Oturur. Güneş kendisine neredeyse batıyormuş gibi gözükür. Ona "Sana soracaklarımıza cevap ver" denilir. "Beni bırakın da namaz kılayım" der. "Daha kılarsın. Şimdi sorularımıza cevap ver" denir. "Bana ne soracaksınız?" der. "Şu aranızdaki adam hakkında ne derdin? Ona dair ne tür şahitlikte bulunurdun?" denir. "Muhammed mi?" der. Kendisine "Evet" denilir. "Şehadet ederim ki o Allah'ın elçisidir. Allah (c.c.) katından açık deliller getirdi, biz de onu tasdik ettik" der. Ona "Bu (inanç ve ikrar) üzere yaşadın, bunun üzerine öldün ve inşaallah bunun üzerine diriltilirsin." Denilir. Sonra ona kabri yetmiş kulaç genişletilir, içi aydınlatılır ve onun için cennete bir kapı açılır. Ona "Allah'ın orada senin için hazırladığı nimetlere bak" denilir. Görünce ona imrenmesi ve sevinci artar. Sonra onun için cehenneme bir kapı açılır ve "Allah'a karşı gelmiş olsaydın girmiş olacağın, ancak Allah'ın senden engellediği şu yerine bak" denilir. Böylece imrenmesi ve sevinci daha da artar. Sonra temiz ruhlar arasına katılır ki o cennet ağacına asılı yeşil bir kuştur. Beden ilk topraktan yaratıldığı haline döner." Bu Allah'ın "Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar." buyruğunda ifade ettiği husustur."*[284] Bunu İbn Hibbân da, Mutemir b. Süleyman'ın Muhammed b. Amr'dan nakliyle rivâyet etmiştir. Onda kâfirin cevabı ve ona yapılan azap da vardır.

283 Taberî (20760) rivâyet etmiştir. Râvîlerden Muhammed b. Amr sebebiyle senedi hasendir.

284 Hasendir. Hâkim (1/379, 380); Taberî, 20761; Abdurrezzak, 6703; İbn Hibbân, 3113. Hâkim Müslim'in şartlarını haiz sahih bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Bunu Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (3/51, 52) zikretmiş ve "Bunu Taberânî rivâyet etmiştir. Râvîleri sikadır" demiştir. Hadis söylediği gibidir.

Scanned with CamScanner

[4013] Bezzâr, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder -ki râvîlerden biri "Sanıyorum işittiğim râvî bunu Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak anlattı demiştir-: *"Öleceği zaman mü'mine (öbür dünyaya dair) bazı şeyler görününce ruhunun bedeninden çıkmasını arzular. Nitekim Allah da onunla karşılaşmayı arzulamaktadır. Ruhu göğe yükseltilir. Oradaki mü'minlerin ruhları yanına gelip yeryüzündeki tanıdıkları hakkında ondan bilgi almak için sorular sorarlar. "Filanı yeryüzünde bıraktım (hâlâ hayattaydı)" dediğinde hayret ederler. "Filan ölmüştü" deyince de "Yanımıza gelmedi" derler. Mü'min kabrinde oturtulur ve kendisine "Rabbin kimdir?" diye sorulur. O "Rabbim Allah'tır" der. "Peygamberin kimdir?" diye sorulur, "Peygamberim Muhammed'dir" der. "Dinin nedir?" denilir, "Dinim İslam'dır" der. Kabrinde bir kapı açılır ve ona: "Oturacağın (kalacağın) yere bak" denilir. Baktığında onun istirahatgah gibi bir yer olduğunu görür. Eğer Allah düşmanı ise (öbür dünyaya dair) bazı şeyleri görünce ruhunun hiç çıkmamasını ister. Zaten Allah (c.c.) onunla karşılaşmayı istemez. Kabrinde oturduğunda -veya "oturtulduğunda"- ona "Rabbin kimdir?" denilir. "Bilmiyorum" deyince "Bilmez olaydın" denilir. Ardından ona cehennemden bir kapı açılır. Sonra kendisine öyle bir vurulur ki insanlar ve cinler dışında herkes onu işitir. Sonra ona "Menhuş'un uyuduğu gibi uyu!" denilir."* -Râvîlerden Ebû Hazim der ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'a "Menhuş nedir?" dedim. "Hayvanların ve yılanların ısırdığı kimsedir" dedi- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devamla: *"Sonra kabri sıkıştırılır"* buyurdu.[285] Bezzâr (radıyallâhu anh) bunu rivâyet ettikten sonra: Bunu Velid b. Kâsım'dan başka rivâyet eden birini bilmiyoruz, demiştir.

[4014] İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Münkedir'den şöyle nakleder: Esma -yani Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'ın kızı- Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylerdi: *"İnsan kabrine girdiğinde, eğer mü'min ise amelleri, namazı ve orucu çevresini kuşatır. Melek ona namaz tarafından gelecek olur, namaz onu geri çevirir. Oruç tarafından gelecek olur, oruç onu geri çevirir. Melek bu kez ona "Otur" der, o da oturur. Ona, (Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kastederek) "Bu adam hakkında ne dersin?" der. "O kim?" diye sorunca "Muhammed" der. O da "Şehâdet*

285 Bezzâr, 874. Heysemî bunu Mecmâu'z-Zevâid'de (3/52, 53) rivâyet etmiş ve: Said b. Bahr el-Karatisi hariç bütün râvîler sikadır. Onu ise tanımıyorum, demiştir. Ben derim ki: Gördüğün gibi hadis metninin şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

ederim ki o Allah'ın elçisidir" der. Melek "Bunu nereden biliyorsun? Ona eriştin mi ki?" der. O yine "Şehâdet ederim ki o Allah'ın elçisidir" der. Melek: Bu inanç üzere yaşadın, bunun üzerine öldün ve bu hâl üzere de yaratılacaksın." der. Eğer ölen günahkâr veya kâfir ise melek gelir. Onunla arasında kendisini koruyacak hiçbir şey yoktur. Melek "Otur" diyerek onu oturtur. "Bu adam hakkında ne diyorsun?" der. "Hangi adam?" diye sorar. Melek " Muhammed" der. Adam: "Vallahi bilmiyorum. İnsanları bir şeyler derken duydum ve ben de onu söyledim" der. Melek ona "Bu (inanç) üzere yaşadın, bunun üzerine öldün ve bunun üzerine de diriltileceksin" der. Ona kabrinde bir hayvan musallat olur. Bu hayvanda deve kırbacı gibi bir kordan kamçı vardır ve ona Allah'ın dilediği kadar vurur. Sağırdır, dolayısıyla sesini duymaz ki ona merhamet etsin."[286]

Avfî bu âyet hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Mü'minin ölüm vakti geldiğinde melekler yanına gelirler. Ona selam verip Cennet'le müjdelerler. Öldüğünde de cenazede onunla birlikte olurlar. Sonra insanlarla birlikte cenaze namazını kılarlar. Defnedildiğinde ise kabrinde oturtulur ve "Rabbin kimdir?" denilir. "Rabbim Allah'tır" diye cevap verir. "Peygamberin kimdir?" denilir. "Muhammed'dir" der. "Şehâdetin nedir?" denilir. "Şehâdet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed Allah'ın elçisidir." der. Kabri gözünün görebildiği mesafeye kadar uzatılır. Ölen eğer kâfir ise melekler yanına inerler ve ellerini ona uzatırlar, yani vururlar. Ölüm esnasında onun yüzlerine ve arkalarına vururlar. Kabrine konulduğunda oturtulur ve ona "Rabbin kimdir?" denilir. Onlara hiçbir cevap vermez. Allah (c.c.) ona bunu unutturmuştur. "Size gönderilen peygamber kimdir?" denilir. Yine ona yol bulamaz ve onlara bir cevap veremez. İşte Allah (c.c.) zalimleri böyle şaşırtır ve saptırır.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Katâde el-Ensârî'den *"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Mü'min öldüğü zaman kabrinde oturtulur ve "Rabbin kimdir?" denilir. O; "Allah'tır" diye cevap verir. "Peygamber'in kimdir?" denilir, "Abdullah oğlu Muhammed'dir" der. Bu ona defalarca söylenir. Sonra onun için cehenneme bir kapı açılır ve "Doğru yoldan sapmış olsaydın

286 Ahmed b. Hanbel (6/352, 353) rivâyet etmiştir. Bunu Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (3/5) zikretmiş ve "Râvîleri sahih hadis râvîleridir" demiştir.

Scanned with CamScanner

senin olacak yerine bak." Denilir. Sonra onun için cennete bir kapı açılır ve "Sebat ettiğinden dolayı senin olan cennetteki yerine bak" denilir. Kâfir öldüğünde ise kabrinde oturtulur ve "Rabbin kimdir? Peygamber'in kimdir?" denilir. "Bilmiyorum. Sadece, insanları söylerken işittim." der. Ona "Bilmez olaydın" denilir. Sonra onun için cennete bir kapı açılır ve kendisine "Sebat etmiş olsaydın senin olacak yerine bak" denilir. Yine "Saptığından dolayı senin olan yerine bak" denilir. Allah'ın *"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar."* buyruğunda ifade edilen budur.

Abdurrezzak, Tâvûstan, Allah'ın *"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar."* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Allah'ın dünyada sebat ettirdiği söz Lâ ilâhe illallah, âhirette sebat ettirdiği söz ise kabir sorgusu (na cevabı)dır. Katâde der ki: Allah (c.c.) onları dünyada hayır işler ve salih amellerle sebat ettirir. Âhirette ise kabirde sebat ettirir. Seleften bir çok kişiden de böyle rivâyet edilmiştir.

[4015] Hâkim et-Tirmizî, Nevâdiru'l-Usûl kitabında Abdullah b. Semûre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün biz Medine mescidinde (Mescid-i Nebevî'de) iken yanımıza çıktı ve şöyle anlattı: *"Ben dün gece hayret edilecek bir şey gördüm. Ümmetimden bir adamı gördüm. Ölüm meleği ruhunu kabzetmek için yanına geliyordu ki ana babasına yaptığı iyilikler gelip onu geri çevirdi. Ümmetimden bir adam gördüm ki üzerine kabir azabı yayılmıştı ki abdesti gelip onu bundan kurtardı. Ümmetimden birini gördüm; şeytanlar onu ortalarına almışlardı da abdesti gelip kurtardı. Ümmetimden birini gördüm; onu azap melekleri kuşatmıştı, namazı gelip onu ellerinden kurtardı. Ümmetimden birini gördüm; susuzluktan dili dışarı sarkmıştı. Havuza her geldiğinde ondan engelleniyordu. Orucu gelip ona su verdi ve suya kandırdı. Ümmetimden birini gördüm; peygamberler halka halkaydılar ve onlardan ne zaman birine yaklaşmak istese onu kovuyorlardı. Cenabetten dolayı yaptığı gelip onun elinden tuttu ve yanıma oturttu. Ümmetimden birini gördüm; önünde karanlık, arkasında karanlık, sağında karanlık, solunda karanlık, üstünde karanlık, altında karanlık vardı. O da orada şaşkın bir haldeydi. Haccı ve umresi gelip onu bu karanlıktan çıkarıp aydınlığa götürdüler. Ümmetimden birini gördüm; mü'minlerle konuşuyor, onlar ise onunla konuşmuyorlardı. Sıla-i rahmi gelerek "Ey mü'minler!*

Scanned with CamScanner

Onunla konuşun" dedi ve onlar da konuştular. Ümmetimden birini gördüm; yüzünü ateşin alevinden ve kıvılcımından eliyle korumaya çalışıyordu. Zekatı gelip yüzüne örtü ve başına gölge oldu. Ümmetimden birini gördüm; zebaniler onu dört bir taraftan yakalıyorlardı. Yaptığı emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münkeri gelip ellerinden kurtardı ve rahmet meleklerinin arasına koydu. Ümmetimden birini gördüm; dizleri üzeri çökmüştü ve Allah'la arasında perde vardı. Güzel ahlakı gelip elinden tuttu ve Allah'ın huzuruna soktu. Ümmetimden birini gördüm; amel defteri soluna doğru eğilmişti. Allah korkusu gelerek amel defterini tuttu ve sağ tarafına koydu. Ümmetimden birini gördüm; amel terazisi hafif gelmişti, küçük yaşta kaybettiği çocukları gelip onu ağırlaştırdılar. Ümmetimden birini gördüm; cehennemin ucunda ayakta duruyordu. Allah'tan korkusu gelerek onu bundan kurtarıp gitti. Ümmetimden birini gördüm; cehennemden aşağıya sarkmış iken dünyada Allah (c.c.) korkusundan ağlayıp döktüğü göz yaşı gelerek cehennemden çıkardı. Ümmetimden birini gördüm; Sırat üzerinde hurma yaprağının sallanması gibi sallanmakta iken Allah (c.c.) hakkındaki hüsn-ü zannı gelip onun titremesini giderdi ve gitti. Ümmetimden birini gördüm; bazen yorgun argın yürüyor, bazen yerde sürünerek gidiyordu. Bana getirdiği salevatları gelip elinden tuttu ve ayağa kaldırdı. O da Sırat'ı yürüyüp geçti. Ümmetimden birini gördüm; cennetin kapılarına kadar varmış, fakat yüzüne kapılar kapanmıştı. Kelime-i Şehadeti gelip ona kapıları açtı ve cennete koydu."[287] İmam Kurtubi bu hadisi bu tarikle zikrettikten sonra "Bu büyük ve önemli bir hadistir. Bunda özel durumlardaki korkulardan kurtaran özel ameller zikredilmiştir." Demiştir. Bunu et-Tezkire kitabında aynen böyle zikretmiştir.

[4016] Ebû Ya'lâ, Temim-i Dârî'den Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Allah (c.c.) ölüm meleğine "Gidip dostumu bana getir. Zira onu genişlik ve darlıkla imtihan ettim de sevdiğim bir tavır içinde buldum" der. Ölüm meleği beş yüz melekle birlikte yanına gider. Meleklerde cennetten kefenler, kokular ve reyhan demetleri vardır. Reyhanın kökü birdir ve baş kısmında yirmi renk vardır. Onlardan her bir rengin kokusu diğerinden farklıdır. Yanlarında ayrıca içinde en güzel misk bulunan beyaz ipek vardır. Ölüm meleği başucuna oturur ve melekler etrafını çevrelerler. Her biri elini onun uzuvlarından birine koyar. Bu beyaz*

287 Râvîlerden İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın kölesi Abdullah b. Nâfi' hakkında İmam Buhârî. Hadisleri münkerdir, Nesâî: Metruktur, demiştir.

Scanned with CamScanner

ipeği yayar ve en güzel miski çenesinin altına sürerler. Onun için cennete bir kapı açılır. O vakit aynen çocuk ağladığında ailesinin onu avutması gibi bu da bazen cennetin güzel yiyeceklerinde, bazen eşlerinde, bazen giyeceklerinde, bazen meyvelerinde gönül eğlendirir, meşgul olur. O anda eşleri ona doğru koşuşurlar. Ruh sevdiğine bir an önce kavuşmak için acele eder. Ölüm meleği: "Ey temiz ruh! Dikensiz kirazlara, meyveleri tıklım tıklım dizili muzlara, yayılmış gölgelere ve çağlayan sulara çık" der. Ölüm meleği ona, bir ananın çocuğuna davranışından çok daha yumuşak davranır. Onun Allah'ın sevgilisi olduğu anlaşılır. Onun sevgisini ve Rabbinin rızasını kazanmak için ona yumuşak davranır. Böylece ruhu, kılın hamurdan çekilmesi kadar (kolay) çıkar." Allah (c.c.) *"Onlar ki .... diyerek canlarını tertemiz olarak alırlar"* (Nahl, 32) *buyurur. Yine, "Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise, ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır."* (Vâkıa, 88-89) *buyurur. Yani, ona ölümden yana rahatlık, kendisine gelecek reyhan kokusu ve karşılayan bir Naim cenneti vardır. Ölüm meleği ruhunu aldığında ruh bedene "Allah (c.c.) benden dolayı seni güzellikle mükafatlandırsın. Allah'a ibadet ve taatimde benimle koşuşturdun, isyanımda ise beni frenledin. Böylece hem kurtuldun, hem kurtardın." der. Beden de ruha bunun benzerini söyler. İçinde Allah'a itaat ve ibadet ettiği her toprak parçası, amellerinin göğe yükseldiği ve rızkının indiği gök kapıları onun için kırk gün boyunca ağlarlar. Ölüm meleği onun ruhunu kabzettiğinde beş yüz melek cesedinin başında durur. İnsanlar onu bir tarafına çevirecekleri zaman bunlar daha önce davranıp çevirirler. Onu insanlardan önce yıkar, kefenler ve kokulandırırlar. Melekler evinden kabrine kadar iki saf halinde durur ve onu istiğfarla karşılarlar. O vakit İblis öyle bir çığlık atar ki bu çığlıktan cesedin kemikleri birbirinden ayrılıp dağılır. Askerlerine: Yazıklar olsun size, bu kul elinizden nasıl kurtuldu! der. Onlar da "Bu korunmuş bir kuldu" derler. Ölüm meleği ruhunu göğe yükselttiği zaman Cibril onu yetmiş bin melekle karşılar. Bu meleklerden her biri ona Rabbinden bir müjde getirir. Her birinin müjdesi diğerinden başkadır. Ölüm meleği ruhunu Arş'a ulaştırdığında rûh secdeye kapanır. Allah Teâlâ ölüm meleğine: "Kulumun ruhunu götürüp 'düzgün kiraz ağacı, meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları, uzamış gölgeler ve çağlayarak akan sular'* (Vâkıa, 28-31)*'ın olduğu yere bırakın" der. Kabre konulduğunda namazı gelip sağında, oruç gelip solunda, Kur'ân gelip baş ucunda, namaz için yürüyüşü gelip ayak uçlarında, sabrı gelip kabrin bir köşesinde durur. Allah ona bir parça*

Scanned with CamScanner

azap gönderir. Azap sağından gelince namaz "Geri git. Vallahi bütün ömrü boyunca çalıştı da ancak şimdi, kabre konulduğunda dinlendi." der. Solundan girmek ister, fakat oruç, namazın dediklerini söyler. Sonra başından gelir, Kur'ân ve zikir benzerini söylerler. Ayakları tarafından gelir ve namaza yürümesi bunun benzerini söyler. Azap, onun yanına girecek bir yer bulabilir miyim diye ona hangi yönden gelse, Allah'ın dostunun kalkanını takınmış olduğunu görür. Sonunda zelil bir halde çıkıp gider. Sabır diğer amellere "Benim müdahale etmemi engelleyen sadece, sizde olanlara bakmam içindi. Onu müdafaadan aciz kalsaydınız arkadaşı ben olacaktım. Siz ona yeterli olduğunuza göre ben Sırat ve Mizan'da onun için hazırlanmış bir azığım. Allah (c.c.) gözleri çakan şimşek, sesleri gürleyen gök gürültüsü, köpek dişleri çengel, nefesleri de alev gibi olan bir melek gönderir. Saçlarına basarak gelirler. Her birinin omuzları arası şu şu kadarlık yoldur. Onlardan acıma ve merhamet duyguları alınmıştır. Münker ve Nekir denilen bu meleklerin her birinin elinde öyle bir tokmak vardır ki Rabîa ve Mudar kabileleri bir araya gelseler onu havaya kaldıramazlar. İki melek ona "Otur" der. Kalkıp oturağına gelir. Kefenleri böğürlerine düşer. Ona: "Rabbin kimdir, dinin nedir, peygamberin kimdir? derler." Sahabiler: "Ya Rasûlallah! Sen iki meleği böyle anlattığına göre onlara kim cevap verebilir?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle cevap verdi: *"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar." O vakit kul "Rabbim hiçbir ortağı bulunmayan ve bir olan Allah'tır, dinim meleklerin dini olan İslam'dır, peygamberim peygamberlerin sonuncusu Muhammed'dir" der. Ona: "Doğru söyledin" derler. Ardından kabri iterek önünden kırk kulaç, sağından kırk kulaç, solundan kırk kulaç, arkasından kırk kulaç, baş ucundan kırk kulaç ve ayaklarından kırk kulaç genişletirler. Böylece iki yüz kulaç genişletirler."* -Râvîlerden Bersani: "Öyle sanıyorum ki o, onu çepeçevre kuşatan kırk kulaçlık alandır." demiştir-. *"Sonra ona: "Üst tarafına bak" derler. Bir de bakar ki cennete açılmış bir kapı! Ona: Ey Allah dostu, Allah'a itaat ettiğin için bu makam senindir, derler."* Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, o vakit kalbine öyle bir mutluluk gelir ki ondan asla ayrılmaz." Sonra ona "Alt tarafına bak" denilir. Alt tarafına baktığında cehenneme açılan bir kapı görür. Ona "Ey Allah'ın dostu, işte bundan da kurtuldun" denilir."* Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurdu:

Scanned with CamScanner

"Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, o vakit kalbine öyle bir mutluluk gelir ki ondan asla ayrılmaz." Âişe (radıyallâhu anhâ) der ki: Onun için cennete yetmiş kapı açılır ve Allah (c.c.) tekrar yaratana kadar cennetin kokusu ve serinliği gelmeye devam eder.[288]

[4017] Aynı senedle Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kadar ulaşan bir rivâyet de şöyledir: *"Allah (c.c.) ölüm meleğine "Gidip düşmanımı buraya getir. Çünkü ben ona rızkı yaydım, nimetimi bol bol verdim, ama bana isyandan başka bir şey yapmadı. Şimdi intikam almam için onu buraya getir. Bir melek insanların gördükleri en çirkin bir sûrette onun yanına gider. On iki gözlü bu meleğin yanında çok sayıda dikeni bulunan ateşten bir şişi vardır. Beraberinde beş yüz melek bulunmakta olup meleklerin ellerinde de cehennem korlarından bakır ve korlar bulunur. Ayrıca ateşten kamçıları da vardır. Kendisi alevlenen ateş olan bu kamçıların yumuşaklığı kamçı yumuşaklığındadır. Ölüm meleği bu şişle ona öyle bir vurur ki bu şişin her bir dikeni onun her bir kıl, damar ve tırnağının kökünün en dibine kadar batıp kaybolur. Sonra onu şiddetle büker, ruhunu iki ayağının tırnaklarından söküp alır. Ruhunu onun topuklarına koyar. Allah düşmanı bu sırada bir süre sarhoş gibi olur. Ölüm meleği onu bu durumdan uyandırır. Melekler yüzüne ve arkasına bu kamçılarla vururlar. Ölüm meleği onu öyle sıkar ki, ruhunu topuklarından söküp alır ve dizlerine atar. Sonra Allah düşmanı bu sırada tekrar sarhoş gibi olur. Bunun üzerine melek bir süre onu bırakır. Sonra melekler onun yüzüne ve arkasına bu kamçılarla vururlar. Sonra ölüm meleği onu tekrar şiddetle çeker ve ruhunu dizlerinden alıp iki böğrüne koyar. Bu sırada Allah düşmanı yine sarhoş gibi olur ve ölüm meleği kendine gelmesi için bir süre ona dokunmaz. Melekler yüzüne ve arkalarına bu kamçılarla vururlar. Aynı şekilde ruhunu önce göğsüne, sonra boğazına koyar. Sonra melekler bakırı ve cehennem korunu çenesi altına yayarlar. Ölüm meleği "Ey lanetlenmiş mel'un ruh! 'İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, kapkara dumandan, serin ve hoş olmayan bir gölge'* (Vâkıa, 42-44) *ye girin." der. Ölüm meleği ruhu kabzedince ruh bedene "Allah (c.c.) benden dolayı seni kötüyle cezalandırsın. Beni Allah'a isyana koşturur, Allah'a itâatten engellerdin. İşte sen de helak oldun, beni de helak ettin." der. Beden de ruha aynısını söyler.*

288 Çok zayıftır. Râvîlerden Rakkâşî, Malati ve Bekr b. Huneys, bunların her üçü de zayıftır. Haber hemen hemen uydurmadır. Sonraki rivâyete bkz.

Scanned with CamScanner

Üzerinde Allah'a karşı günah işlemiş olduğu mekanlar ona la'net ederler. İblis'in orduları onun yanına gelerek ademoğullarından birini ateşe götürmüş olduklarını müjdelerler. Kabre konulduğunda kabri öylesine daraltılır ki kaburga kemikleri parçalanıp dağılır ve sağı soluna solu sağına girer. Allah (c.c.) ona deve boynu gibi ve kapkara dişi yılanlar gönderir. Bu yılanlar burnunun ucunu, ayaklarının baş parmaklarını kemirir ve ta ortasına kadar varırlar. Allah Teâlâ ona iki melek gönderir. Bu meleklerin gözleri çakan şimşek, sesleri gürleyen gök gürültüsü, köpek dişleri çengel, nefesleri alev gibidir. Saçlarına basarak yürürler. Her birinin iki omuzları arası şu şu kadarlık yoldur. Şefkat ve merhamet duyguları kaldırılmış olup adları Münker ve Nekîr'dir. Her birinin elinde öyle bir tokmak vardır ki Rabîa ve Mudar kabileleri onu kaldırmak için bir araya gelseler yerinden kaldıramazlar. Ona: Otur! derler. Kalkıp doğrulur ve oturur, kefenleri böğürlerine düşer. Ona: "Rabbin kimdir, dinin nedir, peygamberin kimdir?" diye sorarlar. O: "Bilmiyorum" der. "Bilmez ve okumaz olaydın!" deyip ona öyle bir vururlar ki bu vurmadan doğan kıvılcımlar kabrinde uçuşur. Sonra dönüp: Üst tarafına bak, derler. Baktığında cennete açılan bir kapı görür. Onlar: Ey Allah'ın düşmanı, şayet Allah'a itaat etmiş olsaydın, burası senin yerin olacaktı, derler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurur ki: Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, o anda kalbine öyle bir pişmanlık gelir ki bir daha asla çıkmaz. Melekler ona: Alt tarafına bak, derler. Alt tarafına baktığında orada cehenneme açılan bir kapı görür. Onlar: Ey Allah'ın düşmanı, Allah'a karşı isyankar olduğundan dolayı burası senin mekanındır, derler." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurur ki: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o anda kalbine bir daha hiç çıkmayacak bir pişmanlık ulaşır."* Âişe (radıyallâhu anhâ) der ki: "Onun için ateşte yetmiş yedi kapı açılır ve Allah Teâlâ onu tekrar cehennem için diriltinceye kadar ona sıcaklığı ve sıcak rüzgarı gelir."[289] Bu, hem sened bakımından çok garip hem de metin olarak çok ilginç bir hadistir. Enes b. Mâlik (radıyallâhu

289 Senedi zayıftır. Çünkü Yezîd b. Eban er-Rakkâşî imamlarca zayıf görülen biridir. Çok sayıda münker rivâyetleri vardır. Ondan rivâyet eden Dırar b. Amr hakkında Zehebî, el-Mizan'da (3953) şöyle der "Yahyâ onun hakkında: Hiçbir şey değildir, Dulabi: Problemli biridir, demiştir." Ondan rivâyet eden isim Huneys hakkında ise Zehebî el-Mizan'da (1278) şöyle demiştir: Yahyâ onun hakkında: Hiçbir şey değildir, dedi. Mürre: Fena biri değildir, Ebû Hâtim: Sâlihtir, Dârekutnî: Metruktur, İbn Hibbân da: Uydurma rivâyetler zikreder, dedi. Böylece, gördüğün gibi hadis, zayıf râvîlerden oluşan senet zinciriyle gelmiştir.

Scanned with CamScanner

anh)'tan rivâyet eden Yezîd Rakkâşî'nin bir çok garip ve münker rivâyetleri vardır ve onun rivâyetlerini imamlar zayıf kabul etmişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[4018] Bu yüzden (ayette ifade edilenden dolayı) Ebû Dâvûd, Osman (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) birinin defin işlemini bitirdikten sonra başında durup şöyle derdi: *"Kardeşiniz için bağışlanma dileyin. Sebat ettirilmesi için dua edin. Zira o şu anda sorguya çekilmektedir."*[290] Bunu sadece Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

Hâfız İbn Merdûyeh de *"O zalimler, ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara: "Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun âyetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!" derken onların halini bir görsen!"* (En'âm, 93) buyruğunun tefsirinde garip bir yolla Dahhâk'tan, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak çok uzun bir hadis rivâyet etmiştir ki onda da gariplikler vardır.

Allah'ın Yolundan Saptıran ve Kavimlerini Helaka Sürükleyenler:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

28. Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?

29. Onlar cehenneme girecekler. O ne kötü karargâhtır!

30. Allah yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. De ki: Yaşayın! Şüphesiz dönüşünüz ateşedir.

Tefsiri:

İmam Buhârî der ki: *"Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?"* buyru-

290 Ebû Dâvûd (3221) rivâyet etmiş olup hasendir. Daha önce geçmişti.

Scanned with CamScanner

ğundaki *"görmedin mi?"* ifadesi, *"Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi?"* (Fil, 1) ve *"Binlerce oldukları halde, ölüm korkusundan dolayı yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi?"* (Bakara, 243) buyruklarında da olduğu gibi "bilmedin mi?" mânâsındadır. Âyetteki "البوار: el-bevâr" helak demek olup fiil çekimi "بار يبور بَوْراً" (helâk oldu, helak olur, helak olmak) şeklindedir. (Furkân sûresi, 18. âyet ve Feth sûresi, 12. âyetlerde) yer alan "قوماً بوراً" kelimesi de "helak olan bir kavim mânâsına gelir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyete göre o, *"Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?"* buyruğu hakkında: Onlar Mekkeli kâfirlerdir, demiştir. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın bu âyet hakkında: Onda bahsedilenler Cebele b. Eyhem ile ona uyup Rumlara iltihak edenlerdir, dediğini söylemiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan gelen meşhur ve doğru görüş ise birincisidir. Bununla birlikte âyetin mânâsı bütün kâfirleri kapsamaktadır. Zira Allah (c.c.) Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i alemlere rahmet ve insanlara nimet olarak göndermiştir. Dolayısıyla onu kim kabul eder ve şükrünü yerine getirirse cennete girer, kim red ve inkar ederse cehenneme girer. Nitekim Ali (radıyallâhu anh)'tan da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan ilk rivâyetteki gibi bir söz rivâyet edilmiştir. İbn Ebî Hâtim, Ebû Tufeyl'den şöyle nakleder: İbn Kevva, Ali (radıyallâhu anh)'a *"Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?"* âyetini sordu, o "Helak olanlar Bedir günündeki Kureyş kâfirleridir" dedi. İbn Ebî Hâtim, Ebû Tufeyl'den şöyle nakleder: Bir adam Ali (radıyallâhu anh)'a gelerek "Ey mü'minlerin emiri! Allah'ın nimetine küfürle karşılık verenler kimlerdir?" diye sordu. Ali (radıyallâhu anh): Kureyş münafıklarıdır, dedi. İbn Ebî Hâtim, İbn Ebî Hüseyin'den şöyle nakleder: Ali (radıyallâhu anh) bir gün kalkıp "Bana Kur'ân'dan soru soracak kimse yok mu? Vallahi, bugün onu benden daha iyi bilen birini bilsem, denizlerin ötesinde de olsa yanına giderim." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Kevva kalkarak, "Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenler kimlerdir?" dedi. Ali (radıyallâhu anh): "Kureyş kâfirleridir. Kendilerine Allah'ın nimeti iman geldi de O'nun bu nimetine nankörlükle karşılık verdiler ve kavimlerini helak yurduna sürüklediler. Süddî: *"Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?* buyruğu hakkında şöyle der: Müslim el-Müstevfi, Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle naklet-ti: Bunlar Kureyş'in en günahkar kabileleri olan Ümeyye oğulları ile Muğîre

Scanned with CamScanner

oğullarıdır. Muğîre oğulları kavimlerini Bedir gününde, Ümeyye oğulları ise kavimlerini Uhud gününde helak etmişlerdir. Ebû Cehil Bedir gününde, Ebû Süfyân ise Uhud gününde vardı.

Helak yurdundan kasıt da cehennemdir. İbn Ebî Hâtim, Amr b. Mürr'den şöyle nakleder: Ali (radıyallâhu anh)'ı işittim; bu âyeti okudu ve "Bunlar Kureyş'in en günahkar kabilesi olan Ümeyye oğulları ile Muğîre oğullarıdır. Muğîre oğulları Bedir günü helak edildiler. Ümeyye oğulları ise bir süre faydalandırıldılar. Bunu İbn İshâk da Amr b. Mürre kanalıyla Ali (radıyallâhu anh)'tan benzer bir lafızla rivâyet etmiştir. Bu başka bir çok senedle de rivâyet edilmiştir. Süfyân-ı Sevrî, Ömer (radıyallâhu anh)'in *"Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: Bunlar Kureyş'in en günahkar kabileleri olan Ümeyye oğulları ile Muğîre oğullarıdır. Muğîre oğullarının hakkından Bedir günü geldiniz. Ümeyye oğulları ise belli bir zamana kadar faydalandırıldılar. Bunu Hamza ez-Ziyat da Amr b. Mürre'den şöyle rivâyet etmiştir: İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'a: Ey mü'minlerin emiri! *"Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?"* buyruğunda belirtilenler Kureyş'in en azgın iki kabilesi olan dayılarım ile amcalarımdır. Allah (c.c.) Bedir günü dayılarımın kökünü kazıdı. Amcalarımı ise belli bir süreye kadar nimetlendirdi. Mücâhid, Said b. Cübeyr, Dahhâk, Katâde ve İbn Zeyd de: Bunlar Bedir günü öldürülen Kureyş kâfirleridir, demişlerdir. Bunu İmam Mâlik de tefsirinde Nâfi'in İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivâyet etmiştir.

"Allah yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular." Yani, Allah'a ortaklar edinip Allah'la birlikte onlara da ibadet ettiler, insanları ona çağırdılar. Yüce Allah sonra onları Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle tehdit ederek şöyle buyuruyor: *"De ki: "Yaşayın! Şüphesiz dönüşünüz ateşedir."* Yani, dünyada yapabileceğiniz her şeyi yapın. Her ne olursa olsun *"Şüphesiz dönüşünüz ateşedir."* Yani, sizin eninde sonunda dönüp geleceğiniz yer orasıdır. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Onları biraz faydalandırır, sonra kendilerini ağır bir azaba sürükleriz."* (Lokman, 24) Bir âyette de: *"Dünyada bir miktar geçim (sağlarlar), sonra dönüşleri bizedir; sonra da inkar etmekte oldukları şeylerden ötürü onlara şiddetli azabı tattırırız."* (Yûnus, 70) buyurur.

Scanned with CamScanner

Namaz ve İnfak:

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

31. İman eden kullarıma söyle: Namazlarını dosdoğru kılsınlar, kendisinde ne alış-veriş, ne de dostluk bulunan bir gün gelmeden önce, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli-açık infak etsinler.

Tefsiri:

Yüce Allah kulları, hiçbir ortağı bulunmayan tek Allah'a ibadetin ifadesi olan namazı kılmak (ikame etmek), Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu mallardan zekatı ödemek, akrabalara harcamada bulunmak ve akraba olmayanlara iyilik yapmak sûretiyle hem Allah'a itaat etmelerini ve haklarını yerine getirmelerini, hem de kullarına iyilikte bulunmalarını emrediyor. Namazın ikamesinden kasıt onun vaktine, kurallarına, rüku, huşu ve secdesine riayet etmektir. Allah (c.c.) verdiği rızklardan hem gizli ve hem açıktan infak etmeyi emrediyor.

Kullar "*kendisinde ne alış-veriş, ne de dostluk bulunan bir gün*" yani, kıyâmet günü "*gelmeden önce*" bunda acele davransınlar.

"*Alış-veriş*" ten kasıt fidyedir. Yani, o gün hiç kimseden salıverilmesinin karşılığı olarak fidye kabul edilmeyecektir. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette "*Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden bedel kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü bir dönüş yeridir!*" (Hadîd, 15) buyurur.

"*Ne de dostluk bulunan bir gün*" Taberî der ki: O gün hiç kimsenin kimseyle dostluğu yoktur ki cezayı hak eden kimsenin cezası bu dostluktan dolayı affedilsin. Bilakis orada tam bir adalet vardır. Çünkü "hilâl" kelimesi masdardır. Çekimi "خالَلْت فلاناً فأنا أخالُه، مخالّة، وخِلالاً" şeklinde yapılır. İmriülkays'ın şiirindeki kelime bu mânâdadır:

صَرَفْتُ الهَوى عنهنَّ من خَشْيَة الرَّدى ولستُ بِمَقْلِيِّ الخِلال ولا قالِ

"Helak korkusundan hevâmı o kadınlardan uzak tuttum.
Yoksa ben kendisiyle dostluğu terk edilen de eden de değilim."

Scanned with CamScanner

Katâde der ki: Allah (c.c.) dünyada bir takım alış-verişlerin ve yapılan dostlukların olduğunu biliyor. Öyleyse kişi kiminle dost olduğuna ve kimi arkadaş edindiğine baksın. Eğer Allah için ise ona devam etsin, yoksa ilişkiyi kessin. Ben derim ki: Âyette Allah şunu haber veriyor: Kişi hiçbir alış verişin ve bulması halinde dünya dolusu altını fidye olarak verse bile hiçbir fidyenin kabul edilmeyeceğini, hiç kimsenin sadakasının ve Allah'a kâfir olarak kavuştuğunda hiç kimsenin şefaatinin kendisine hiçbir fayda vermeyeceğini haber veriyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette şöyle buyurur: *"Ve bir günden sakının ki, o günde hiç kimse başkası namına bir şey ödeyemez, kimseden fidye kabul edilmez, hiç kimseye şefaat fayda vermez. Onlar hiçbir yardım da görmezler."* (Bakara, 123) Yine: *"Ey iman edenler! Kendisinde artık alış-veriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyâmet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkar edenler elbette zalimlerdir."* (Bakara, 254) buyurur.

Allah'ın Nimetlerini Sayamazsınız:

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ ۖ
وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۖ
وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَاٰتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِنْ
تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

32. O öyle Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı. İzni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin için akıttı.

33. Sürekli biçimde yörüngelerinde dönen Güneş'i ve Ay'ı yararınıza sundu, gece ile gündüzü yararınıza sundu.

34. O, size istediğiniz şeylerin hepsinden verdi. Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremezsiniz. İnsan gerçekten çok zâlim ve çok nankördür.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Allah Teâlâ kullarına verdiği nimetlerini sıralıyor. Gökleri onlara korunmuş bir tavan olarak yaratmış, yeryüzünü döşek kılmıştır. Gökten su indirip onunla çeşit çeşit renkleri, şekilleri, tadları, kokuları ve faydaları bulunan meyve ve ekinlerden çeşitli bitkileri çifter çifter çıkarmıştır. Gemileri, deniz suyu dalgaları üzerinde durmak ve Allah'ın emriyle yüzmek sûretiyle faydalarına vermiştir. Denizi de yolcuların bir beldeden diğerine oradakileri buraya, buradakileri oraya taşıyabilmeleri ve gidebilmeleri için üzerlerinde gemileri taşımak üzere hizmetlerine vermiştir. Yeryüzünü bir beldeden diğerine kadar yaran nehirleri içme, sulama ve başka amaçlarla kullanmaları için hizmetlerine sunmuştur.

"Sürekli biçimde yörüngelerinde dönen" yani gece gündüz seyir halinde olup bir yerde karar kılmayan *"Güneş'i ve Ay'ı yararınıza sundu"* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler."* (Yâsin, 40) buyurur. Yine *"Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"* (A'râf, 54) buyurur. Güneş ve ay ard arda gelirler. Gündüz ve gece birbirlerinden kırparlar; bunlardan biri bazen diğerinden alarak uzar, sonra diğeri bundan alınca kısalır. Allah (c.c.) şöyle buyurur: *"Allah, geceyi gündüzün içine girdirir, gündüzü de gecenin içine girdirir; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir."* (Fâtır, 13) Allah (c.c.) yine şöyle buyurur: *"Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider."* (Zümer, 5)

"O, size istediğiniz şeylerin hepsinden verdi." Yani, hâlinizle ve dilinizle istediğiniz bütün durumlardaki ihtiyacınız olan her şeyi sizin için hazırladı. Seleften bir zat: "İstediğiniz ve istemediğiniz her şeyden verdi" demiştir. Bazıları bunu (küll'ün sonunu tenvinli, sonrasındaki mâ'yı ise nefiy edatı olarak) "من كلِ ما سألتموه" (Yani, istemediğiniz her şeyden verdi) okumuşlardır.

Scanned with CamScanner

"Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremezsiniz." Allah (c.c.) kulların, nimetlerin şükrünü yerine getirmek şöyle dursun onları saymaktan bile aciz olduklarını ifade ediyor. Nitekim Talk b. Habîb şöyle der: Allah'ın hakkı kulların yerine getiremeyeceği kadar büyüktür. Allah'ın nimetleri kulların sayamayacağı kadar çoktur. Fakat siz sabaha tevbe ediciler olarak çıkın, akşama tevbe ediciler olarak girin.

[4019] Nitekim Sahîh-i Buharî'de geçen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ım! Kâfi görülmeyen ve terk olunmayan, kendisinden de müstağni kalınmayan bir hamd ile sana hamd ediyorum ey Rabbim."*[291] buyurmuştur.

[4020] Bezzâr, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kıyâmet gününde ademoğluna üç divan çıkarılır; içinde salih amellerinin bulunduğu divan, günahlarının bulunduğu divan ve Allah'ın kula olan nimetlerinin bulunduğu divan. Allah (c.c.) -sanıyorum burada "nimetlerin bulunduğu divandaki" dedi- en küçük nimetine "Onun salih amellerinden ücretini al" der. Bütün salih amellerini alır. Sonra kenara çekilip "Senin izzetine yemin olsun ki hakkımı almadım" der. Geriye nimetler ve günahlar kalır. Allah (c.c.) merhamet etmeyi dilediğinde "Ey kulum! Senin sevaplarını katladım ve günahlarını affettim." der. Râvî der ki: Sanıyorum bir de "nimetlerini sana bağışladım, der" dedi.[292] Hadis garip, sened bakımından da zayıftır. Bir eserde (sahabi ve tabiin sözü) rivâyet olunduğuna göre Dâvûd (a.s) *"Ey Rabbim! Sana olan şükrüm senden bana bir nimet iken ben sana nasıl şükredeyim?"* dedi. Allah (c.c.): *"İşte bana şükrünü şimdi yaptın ey Dâvûd!"* buyurdu. Yani, nimetlerin şükrünü eda etmekten aciz olduğunu itiraf edince şükrünü eda etmiş oldu. İmam Şâfiî (rh.a.) der ki: Hamd o Allah'a mahsustur ki, nimetlerinden herhangi birinin şükrü ancak, geçmişteki nimetlerini yerine getirmiş kişinin yeni bir şükür gerektiren yeni bir nimet bahşetmiş olması sebebiyle tekrar şükretmesini gerektiren yine Allah'tan bir nimetle yerine getirilir. Bu konuda şair şöyle der:

---

291 Buhârî, 5458, 5459. Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan.

292 Çok zayıftır. Bezzâr (3444) rivâyet etmiş, Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (18434) râvîlerden Sâlih el-Mürri sebebiyle illetli bulmuş ve zayıf olduğunu söylemiştir. Oysa asıl problemli olan râvi Dâvûd b. el-Mihber'dir. Zira o metruktur, hadis uydurmakla suçlanmaktadır. Dolayısıyla hadisi asıl ondan dolayı illetli görmek daha evladır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Her bir uzvumun verdiğin nimetlerden dolayı seni öven dili olsaydı.

Sana şükredebilmemin doğurduğu şükür borcum, verdiğin ihsan ve nimetlerine borcumdan daha çok olurdu.

İbrâhim (a.s) ve Ailesini Beled-i Haram'a Bıraktığındaki Duası:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَٰذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَّعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي ۖ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾

35. Hani İbrâhim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!"

36. Rabbim; putlar, insanlardan bir çoğunun sapmasına sebep oldular. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin.

Tefsiri:

Yüce Allah burada arap müşriklere karşı bir cevap olarak, Allah'ın haram (korunmalı, saygın) beldesi Mekke'nin ilk kurulduğunda tek olup hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a ibadet için kurulduğunu, buranın İbrâhim (a.s) sayesinde yerleşim yeri yapıldığını bildiriyor. İbrâhim (a.s)'ın Allah'tan başkasına ibadet edenlerden beri olduğunu ilan ettiğini ve *"Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl"* diyerek Mekke'nin güvenliği için dua ettiğini, Allah'ın da duasını kabul ettiğini söylüyor. Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim (Mekke'yi) güven içinde kudsî bir yer yaptığımızı görmediler mi?"* (Ankebût, 67) buyurur. Yine *"Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mâbet), Mekke'deki (Kâbe) dir. Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrâhim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur."* (Âl-i İmrân, 96-97) buyurur.

Allah (c.c.) buradaki kıssada devamla şöyle buyuruyor: *"Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!"* Şehir manasındaki "beled" kelimesi burada "البلد" (bu şehri) şeklinde marife yapılmıştır. Çünkü, sanki bu sözü şehri kurduktan sonra söylemiştir. O yüz-

Scanned with CamScanner

den (burada, birkaç âyet sonra) Allah (c.c.) *"İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshâk'ı lutfeden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim duayı işitendir."* (İbrâhim, 39) buyurmuştur. Bilindiği gibi İsmail (a.s) İshâk (a.s)'dan 13 yaş büyüktür. İbrâhim (a.s), İsmail emzikli iken onu ve annesini Mekke'ye götürdüğünde yaptığı aynı duada ise, *"Ey Rabbim! Burayı emin bir şehir yap!"* (Bakara, 126) demiştir ("بلداً, bir şehir" şeklinde nekra). Biz bunu orada, Bakara sûresinde uzunca zikretmiştik.

"Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!" Dua eden herkes bu duayı kendisi, ana babası ve evlatları için yapmalıdır.

İbrâhim (a.s) daha sonra insanlardan bir çoğunun putlar konusunda sapıklığa düştüklerini, kendisinin onlara tapanlardan beri olduklarını belirtmiştir. Onların durumlarını Allah'a havale etmiştir; Allah (c.c.) dilerse onlara azap eder, dilerse affeder. Nitekim İsa (a.s) da şöyle diyecektir: *"'Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin' dedi."* (Mâide, 118) Bunda sadece onların işi Allah'a havale edilmekte, gerçekleşmesinin mümkün olduğu mânâsına gelmemektedir.

[4021] Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakledilir; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbrâhim (a.s)'ın *"Çünkü Rabbim, putlar, insanlardan bir çoğunun sapmasına sebep oldular. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, Sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin."* duası ile İsa (a.s)'ın *"'Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin' dedi."* (Mâide, 118) duasını okudu. Sonra ellerini kaldırıp *"Allah'ım! Ümmetim. Allah'ım! Ümmetim"* deyip ağladı. Allah (c.c.) *"Ey Cebrâil! Muhammed'e git ve -Rabbin daha iyi bildiği halde- ona "Seni ağlatan nedir?" diye sor"* diye emretti. Cebrâil (a.s) gidip sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne söylediğini ona haber verdi. Allah (c.c.) şöyle buyurdu: *"Muhammed'e git ve "Biz ümmetin hususunda seni hoşnut edecek, üzmeyeceğiz."*[293]

293 Müslim, 202; Taberî, 20841; İbn Hibbân, 7234.

Scanned with CamScanner

رَبَّنَآ إِنِّيٓ أَسۡكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيۡرِ ذِي زَرۡعٍ عِندَ بَيۡتِكَ ٱلۡمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجۡعَلۡ أَفۡـِٔدَةٗ مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهۡوِيٓ إِلَيۡهِمۡ وَٱرۡزُقۡهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَشۡكُرُونَ ﴿٣٧﴾

37. Ey Rabbimiz! Ey Sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, çocuklarımdan bir kısmını senin mukaddes evinin yanında, ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden onlara rızık ver! Umulur ki, bu nimetlere şükrederler.

Tefsiri:

Bundan anlaşılıyor ki bu, Hacer ile oğlunu bırakıp giderken yaptığı ilk duadan sonra yaptığı ikinci duadır. Diğeri Kabe yapılmadan önce, bu ise sonraydı. İbrâhim (a.s) ilk duasını vurgulayarak ve Allah'tan hayır umarak bu duayı yapmıştır. Bu yüzden bu duasında "*Senin mukaddes evinin yanında*" demiştir.

"*Namazı dosdoğru kılmaları için*" hususunda Taberî der ki: Bu "*Mukaddes evinin yanında*" ifadesine bağlıdır. Yani, ben bunu ahalisi bunun yanında namaz kılabilsin diye mukaddes (saygın, dokunulmaz) yaptım. "*Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl*" İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve Said b. Cübeyr şöyle demişlerdir: Şayet "insanlardan bir kısmını" değil de "insanları" deseydi İranlılar, Rumlar, Yahudiler, Hıristiyanlar ve bütün insanlar akın edip orayı doldururlardı. Fakat "*insanlardan bir kısmını*" diyerek onlardan müslümanlara has kılmıştır.

"*Ve meyvelerden onlara rızık ver!*" Yani, bunu sana ibadet ve taatlerinde yardımcı olsun diye yap. Yani, nasıl ki ben onları "*ekinsiz bir vadiye yerleştirdim*", sen de onlara yiyecekleri meyveler ver. Allah (c.c.) bu duasını kabul etmiştir. Nitekim bir âyette şöyle buyurur: "*Biz seninle beraber doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız" dediler. Biz onları, kendi katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerreme'ye) yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler.*" (Kasas, 57) Allah'ın lütfu, keremi, rahmeti ve bereketindendir ki Beled-i Haram'da (Mekke) tek bir meyve ağacı yoktur, ama Allah'ın halilinin duasının kabulünün bir gereği olarak çevresindeki meyveler oraya getirilir.

Scanned with CamScanner

رَبَّنَآ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَٰقَ ۚ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

38. Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki Sen bizim gizleyeceğimizi de açıklayacağımızı da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

39. İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshâk'ı lutfeden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim duayı kabul edendir.

40. Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; ey Rabbimiz duamı kabul et!

41. Ey Rabbimiz! Amellerin hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve mü'minleri bağışla!

Tefsiri:

Yüce Allah, has dostu İbrâhim (a.s)'ın şöyle dediğini haber veriyor: *"Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki Sen bizim gizleyeceğimizi de açıklayacağımızı da bilirsin."* Yani, Sen duamdaki maksadımı ve duamla bu belde halkı için ne istediğimi biliyorsun. Kastım ancak Senin rızanı kazanmak ve Sana karşı ihlaslı ve samimi olabilmektir. Çünkü Sen görünen ve görünmeyeni ile her şeyi bilirsin. Sana ne yerde ne gökte hiçbir şey gizli kalmaz. *"Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."*

İbrâhim (a.s) sonra yaşlılıktan sonra kendisine çocuk vermesinden dolayı Allah'a hamd ederek şöyle diyor: *"İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshâk'ı lutfeden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim duayı kabul edendir."* Yani, kendisine dua edene icabet eder. Nitekim çocuk vermesi için yaptığım duamda da bana icabet etmişti.

İbrâhim (a.s) sonra şöyle diyor: *"Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle."* Yani, beni de soyumdan gelecek-

Scanned with CamScanner

leri de namazı ikame edenlerden, onu devamlı ve kurallarına riayet ederek yerine getirenlerden eyle. *"Ey Rabbimiz! Duamı kabul et!"* duamdaki tüm isteklerimi yerine getir.

"Ey Rabbimiz! Amellerin hesap olunacağı gün" yani kullarını hesaba çekip amellerinin iyiyse iyiyle, kötüyse kötüyle karşılığını vereceğin gün.

"Beni, ana-babamı" Bazıları bunu "ولوالدِي" şeklinde tekil (yani, anamı) şeklinde okumuşlardır. İbrâhim (a.s) bu duayı babasının Allah'a düşmanlığı belli olunca ondan beri olduğunu ilanından önce yapmıştır. *"ve mü'minleri"* yani hepsini *"bağışla!"*

Allah Zalimlerle İşini Öyle Bir Güne Erteledi ki:

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾

42. Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Şu kadar var ki Allah onları gözlerin şaşkınlıktan dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor.

43. O gün onlar başlarını dikerek koşarlar. Gözleri kendilerine bile dönüp bakamaz. Kalpleri ise bomboştur.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Muhammed! Sakın Allah'ı zalimlerin yaptıklarından gafil sanma. Yani, onlara mühlet verdiğinde ve müdahale etmediğinde onlardan habersiz olduğunu ve onları tamamen terk etmiş olup yaptıklarının cezasını vermeyeceğini sanma. Bilakis Allah (c.c.) onları aleyhlerinde teker teker saymakta, kaydetmektedir. *"Şu kadar var ki Allah onları"* kıyâmet günündeki korkunç olayların dehşetinden *"gözlerin şaşkınlıktan dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor."*

Sonra yüce Allah onların kabirlerinden çıkıp mahşer yerine gelişlerini tasvir ederek şöyle buyuruyor: *"O gün onlar başlarını dikerek (مُقنِعي رؤوسهم) koşarlar (مُهطعين)"*

Scanned with CamScanner

İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve daha başkaları "مُقنِعي رؤوسهم" ifadesini "başlarını dikerek, kaldırarak" diye tefsir etmişlerdir. "مُهطعين" kelimesi ise "...*davetçiye koşarak (مهطعين إلى الداع...) kabirlerden çıkarlar.*" (Kamer, 8) buyruğunda da olduğu gibi, hızla ve koşarak mânâsına gelir. Allah (c.c.) bu sahneyi başka bir yerde şöyle anlatır: *"O gün insanlar, davetçiye (İsrâfil'e) uyacaklar. Ona karşı yan çizmek yoktur. Artık, çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin.... Bütün yüzler (insanlar), diri ve her şeye hakim olan Allah için eğilip boyun bükmüştür. Zulüm yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur."* (Tâhâ, 108-111) Allah (c.c.) bir âyette de *"O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar."* (Meâric, 43) buyurur.

"Gözleri kendilerine bile dönüp bakamaz." Yani, gözleri dışarı fırlamış halde dönmekte ve sürekli bakmaktadır. Başlarına gelenlerden dolayı hissettikleri korku, kendilerini saran düşünce ve kapıldıkları dehşet sebebiyle, içinde bulundukları bu halin yoğunluğunda gözlerini bir an olsun kapamadan hep bir yere bakarlar. Allah (c.c.) bizi bundan korusun. Bu yüzden ardından şöyle buyuruyor: *"Kalpleri ise bomboştur."* Yani, korkunun şiddetinden dolayı kalpleri bomboştur, onda hiçbir şey yoktur. Katâde ve bir topluluk şöyle demiştir: Yani, onların kalpleri yerlerinden fırlayıp hançerlerine dayanmıştır. Bazıları bu kelimeyi "Allah'ın anlattığı içinde bulundukları durumun şiddetinden dolayı kalpleri harabedir, hiçbir şeyi idrak etmez (akılları başlarından tamamen gitmiştir)" diye tefsir etmişlerdir.

وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا
إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم
مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا
أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾
وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ ۚ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ
الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

Scanned with CamScanner

44. Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin; "Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de Senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım" diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki) "Daha önce, sizin için bir zeval olmadığına, yemin etmemiş miydiniz?"

45. Sizden önce kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl işlem yaptığımız size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik.

46. Onlar tuzaklar kurdular, ama Allah nezdinde de onlara tuzak var, isterse onların tuzakları dağları yerinden oynatacak olsun!

Tefsiri:

Yüce Allah nefislerine zulmedenlerin azabı gördüklerinde söyleyeceklerini haber vererek şöyle buyuruyor: *"Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin; "Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de Senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım" diyecekleri gün hakkında insanları uyar."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Nihayet onlardan (müşriklerden) birine ölüm gelip çattığında: "Rabbim! der, beni geri gönder. Ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş (ve hareketler) yapayım." Hayır! Onun söylediği bu söz (boş) laftan ibarettir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecekleri güne kadar (süren) bir berzah vardır"* (Mü'minûn, 99-100) buyurur. Yine *"Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır. Herhangi birinize ölüm gelip de: Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam! demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın."* (Münâfikûn, 9-10) buyurur. Yüce Allah onların mahşerdeki hallerini şöyle anlatır: *"O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, 'Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık' diyecekleri zamanı bir görsen!"* (Secde, 12) Yüce Allah yine: *"Onların, ateşin karşısında durdurulup 'Ah, keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak ve inananlardan olsak!' dediklerini bir görsen!.."* (En'âm, 27) buyurur. Yine *"Onlar orada: Rabbimiz! Bizi çıkar, (önce) yaptığımızın yerine iyi işler yapalım! diye feryat ederler. Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmedi mi? (Niçin inanmadınız?) Şimdi tadın (azabı)! Zalimlerin yardımcısı yoktur."* (Fâtır, 37) buyurur.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah onların bu sözlerine cevaben şöyle buyuruyor: *"(Onlara denilir ki) Daha önce, sizin için bir zeval olmadığına, yemin etmemiş miydiniz?"* Yani, siz şu halinizden önce içinde bulunduğunuz durumun hiç son bulmayacağını, tekrar diriltilmenin de mükafat ve cezanın da olmayacağını yemin ederek söylemiyor muydunuz? Nitekim Allah (c.c.) haklarında şöyle buyurur: *"Onlar: "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye olanca güçleriyle Allah'a and içtiler. Aksine, bu O'nun bizzat kendisine karşı gerçek bir vadidir. Fakat insanların çoğu bilmez."* (Nahl, 38)

Allah (c.c.) devamla şöyle buyuruyor: *"Sizden önce kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl işlem yaptığımız size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik."* Yani, sizden önceki yalanlayıcı milletlerin başlarına gelenleri gördünüz ve onların bilgileri sizlere ulaştı. Buna rağmen onlardan hiçbir öğüt almadınız, onlara verdiğimiz azap sizi yaptıklarınızdan alıkoymadı. *"Bu büyük bir hikmettir. Fakat (yüz çevirene) uyarılar ne fayda verir!"* (Kamer, 5)

Şu'be ... Ali (radıyallâhu anh)'tan, onun *"isterse onların tuzakları dağları yerinden oynatacak olsun!"* buyruğu hakkında şöyle dediğini aktarır: Rabbi hakkında İbrâhim (a.s) ile tartışan adam, iki yavru doğan alıp büyütmüş ve yetiştirmişti. Yavru doğanlar büyüyüp semirleştiklerinde bir gün onlardan her birinin ayağını bir kazıkla bir sandığa bağladı ve aç bıraktı. Kendisi ve başka bir adam da sandukaya oturdular. Sandukanın ucunda et olan bir değneği yukarıda tutunca sanki havada kuş uçuyor gibi oldu. Arkadaşına: Bak, ne görüyorsun? diye sormaya başladı. O da "Şöyle şöyle görüyorum" dedi. Sonunda da "Bütün dünyayı bir sinek gibi görüyorum" dedi. Sonra "Değneği baş aşağı tut", dedi. Arkadaşı da öyle yaptı ve indiler. İşte yüce Allah'ın *"isterse onların tuzakları neredeyse dağları yerinden oynatacak olsun!"* âyeti budur. Ebû İshâk der ki: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ta âyeti ("كان" ile değil, Ali (radıyallâhu anh)'ın bu rivâyetinde olduğu gibi) "كاد" (neredeyse) diye okudu. Ben derim ki: Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh)'tan da âyeti Ali (radıyallâhu anh) gibi okudukları rivâyet edilmiştir. Süfyân-ı Sevrî de senediyle Ali (radıyallâhu anh)'tan böyle rivâyet etmiştir. İkrime'den de bu kıssanın Kenan ülkesi hükümdarı Nemrut hakkında olduğu rivâyet edilmiştir. Nemrut bu hilesi ile göklere çıkmak istemiştir. Nitekim Nemrut'dan sonra eski Mısırlıların kralı Firavun da aynı amaçla yüksek bir kule yaptırmak istemişti.

Scanned with CamScanner

Fakat ikisi de bundan âciz kalmışlardı. Zira bunu yapamayacak kadar küçük, basit ve zelildiler. Mücâhid bunu Buhtansır'ın kıssası olarak zikrederek şöyle demiştir: Gözleri yeryüzünden ve yeryüzü halkından ayrılırken ona: "Ey azgın, nereye gidiyorsun?" diye nida edildi, o da korktu. Sonra bu sesi yukarısında işitti. Sonra mızrağın ucunu aşağı doğru eğdi, (sandukayı yukarı doğru uçurmakta olan) doğanlar da baş aşağı döndüler, dağlar bu sesin şiddetinden ürktüler ve adeta yerinden oynadılar. İşte yüce Allah'ın *"isterse onların tuzakları neredeyse dağları yerinden oynatacak olsun!"* âyeti budur. İbn Cüreyc'in Mücâhid'den rivâyetine göre o bu âyeti "لَتَزُولَ" (oynatacaktı) diye okumuştur. Afvî'nin İbn Abbâs'tan rivâyetine göre ise o âyeti (elimizdeki Mushaf'taki gibi) "لِتَزُولَ" okumuştur. Yani, *"onların tuzakları dağları yerinden oynatacak değildi!"* Hasan-ı Basrî de böyle okumuştur. İmam Taberî bu kıraâti şöyle açıklar: Onların Allah'ı inkar ve red ile ortak koşmak sûretiyle kendilerine yaptıkları ne dağlara, ne başka şeylere bir zarar verdi. Onun vebali sadece kendilerine oldu. Ben derim ki: O durumda Allah'ın *"Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin."* (İsrâ, 37) buyruğu buna benzemektedir.

Âyetin tefsirinde ikinci görüşü Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakleder: *"onların tuzakları" yani şirkleri "dağları yerinden oynatacak değildi!"* O durumda âyet, Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: *"Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecekti! Rahmân'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden."* (Meryem, 90-91) Ayrıca Dahhâk ve Katâde de böyle demişlerdir.

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾
يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ
الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

47. O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Şüphesiz Allah, mutlak üstündür, intikam sahibidir.

48. Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği ve insanlar bir ve her şeye gücü yeten Allah'ın huzuruna çıktıkları gün (Allah bütün zalimlerden intikam alacaktır).

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Allah (c.c.) vaadine vurgu yaparak ve tekit ederek *"O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden"* hem dünyada hem şahitlerin dikileceği günde onlara yardım edeceğine dair vaadinden *"cayacağını sanma!"* Yüce Allah sonra kendisinin izzet sahibi olduğunu, istediği hiçbir şeyin kendisine imkansız olmayacağını ve O'na karşı üstün gelinemeyeceğini, kendisini inkar ve red edenlerden intikam alıcı olduğunu bildiriyor: *"Şüphesiz Allah, mutlak üstündür, intikam sahibidir."* Nitekim Allah bir âyette *"Vay işte o gün yalanlayıcılara!"* (Tûr, 11) buyurur.

Bu yüzden Allah (c.c.) ardından şöyle buyuruyor: *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği ve insanlar bir ve her şeye gücü yeten Allah'ın huzuruna çıktıkları gün"* yani, Allah'ın vaadi, yerlerin başka bir yer haline getirileceği günde gerçekleşecektir. Bu bilinenin ve alışılmışın dışında bir şekilde olacaktır.

[4022] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Sehl b. Sa'd'dan naklettiklerine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet günü insanlar, kepekten arınmış beyaz undan yapılan somun ekmek gibi beyaz bir saha üzerinde toplanırlar. "O sahada bir kimseye yol gösterecek (dağ taş gibi) hiçbir alamet yoktur."*[294]

[4023] İmam Ahmed b. Hanbel Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği"* buyruğu hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ilk soru soran benim. O'na: "Ya Rasûlallah! İnsanlar o gün nerede olacaklar?" diye sordum. *"Sırat üzerinde"* buyurdu.[295] Bunu Buhârî dışında Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Ebû Dâvûd rivâyet etmişlerdir. Tirmizî: Hasen ve sahihtir, demiştir. Bunu İmam Ahmed b. Hanbel, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet eden Mesruk'un adını zikretmediği başka bir senedle daha rivâyet etmiştir.

[4024] Katâde'nin ... Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle naklettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği...gün"* buyruğu hakkında "O gün insanlar nerede

294 Buhârî, 2521; Müslim, 2790; İbn Hibbân, 7320.

295 Sahihtir. Müslim, 2791; Tirmizî, 3121; İbn Mâce, 4279; Ahmed b. Hanbel, 6/35; İbn Hibbân, 7380.

Scanned with CamScanner

olacaklar?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Vallahi bana, ümmetimden senden başka hiç kimsenin sormadığı bir soru sordun. İnsanlar cehennem köprüsü üzerinde olacaklar."* buyurdu.[296]

[4025] Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Âişe (radıyallâhu anhâ) bana şöyle dedi: *"Kıyâmet günü bütün yeryüzü O'nun tasarrufundadır. Gökler O'nun kudret eliyle dürülmüş olacaktır."* (Zümer, 67) buyruğu hakkında "Ya Rasûlallah! O gün insanlar nerede olacaklar?" diye sordum. *"Onlar cehennemin üstünde (sıratta) olacaklar"* buyurdu.[297]

[4026] İmam Taberî, Hasan-ı Basrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Âişe (radıyallâhu anhâ) "Ya Rasûlallah! *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği...gün"* İnsanlar o gün nerede olacaklar?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bu, hiç kimsenin sormadığı bir sorudur."* buyurdu. Sonra *"Ey Âişe, sırat üzerinde olacaklar!"* buyurdu.[298] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel de Affan'ın Kâsım b. Fadl'dan, onun da Hasan-ı Basrî'den nakliyle rivâyet etmiştir.

[4027] İmam Müslim, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kölesi Sevban (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında ayakta dururken Yahudi din adamlarından biri gelerek "Esselamu aleyke ey Muhammed!" dedi. Onu öylesine ittim ki neredeyse düşecekti. "Beni neden itiyorsun?" dedi. "Ey Allah'ın elçisi! demek yok mu?" dedim. "Biz ona ancak ailesinin verdiği isimle hitap ederiz." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ailemin bana verdiği isim Muhammed'dir"* buyurdu. Yahudi: "Sana bir şey sormak için geldim" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sana bir şey söylediğimde o bir fayda verecek mi?"* buyurdu. Yahudi: "Kulağımla duyarım" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elindeki çubukla yere bir şeyler çiziyordu ve *"Sor"* dedi. Yahudi "Yer ve gökler başka yer ve göklerle değiştirildiğinde insanlar nerede olacaklar?" dedi. Allah Rasûlü

296 Taberî, 20972. Senedi zayıftır. Râvîlerden Hassan'ın Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyetinde kopukluk vardır.

297 Ahmed b. Hanbel, 6/116. Aslında İmam Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde, "Cehennemin üstünde" yerine "Cehennem köprüsünün üstünde" olarak geçmektedir.

298 Taberî, 20971; Ahmed b. Hanbel, 6/101. Senedi kopuktur. Zira Hasan-ı Basrî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan hadis işitmemiştir. Fakat hadis bundan önceki rivâyetle mütabaa edilmiştir.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Karanlıkta Sırat önünde olacaklar"* buyurdu. "Sıratı geçişlerine ilk izin verilecekler kimlerdir?" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Fakir muhacirlerdir"* buyurdu. Yahudi: "Cennete girerlerken hediyeleri ne olacak?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Balık ciğerinin uç tarafı"* buyurdu. "Ardından gıdaları nedir?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onlara cennetin kenarında otlanan cennet öküzleri kesilecek"* buyurdu. "Onun üzerine ne yiyecekler?" dedi. *"Selsebil denen bir kaynaktan içecekler"* buyurdu. Yahudi: "Doğru söyledin" dedi. Ardından "Sana, yeryüzünde peygamber veya bir-iki kişiden başka kimsenin bilmediği bir şeyi sormak için geldim" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sana bir şey söylediğimde o bir fayda verecek mi?"* buyurdu. Yahudi: "Kulağımla duyarım" dedi. "Sana bebeğin durumunu sormak için geldim" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Erkeğin suyu (menisi) beyaz, kadınınki sarıdır. Bunlar bir araya geldiklerinde erkeğin menisi kadının menisine üstün gelirse çocuk Allah'ın izniyle erkek olur. Kadının menisi erkeğin menisine üstün gelirse Allah'ın izniyle kız olur."* buyurdu. Bunun üzerine Yahudi: "Gerçekten doğru söyledin. Sen gerçekten peygambersin." dedi. Sonra oradan ayrıldı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bana sormuş olduğu hususlarda, Allah'tan bana bilgi gelinceye kadar hiçbir bilgim yoktu."* buyurdu.[299]

[4028] İmam Taberî, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den şöyle nakleder: Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Yahudi din adamlarından biri geldi ve "Allah'ın, Kitabı'ndaki *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği...gün"* buyruğu hakkında ne dersin? O vakit insanlar nerede olacaklar?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın misafirleridirler. Onlar Allah'ın konuklarıdırlar. O'nun katındakiler onları hiçbir zaman geri bırakmaz, engelleyemezler."* buyurdu.[300] Bunu İbn Ebî Hâtim de, Ebû Bekir b. Abdullah'ın nakliyle böyle rivâyet etmiştir. Şu'be der ki: Ebû İshâk bize şöyle haber verdi;

Amr b. Ebû Meymûn'dan işittim. Amr bazen: "Abdullah dedi ki" der, bazen böyle demezdi. Ona: "Abdullah'tan mı?" diye sordum, şöyle dedi: Amr b. Meymun'un *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getiril-*

299 Sahihtir. Müslim, 315; İbn Hibbân, 7422; İbn Hibbân, 7422; Beyhakî, el-Ba's, 315.

300 Taberî, 209976. Bu çok zayıftır. Senedindeki Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Meryem zayıftır. Said b. Sevban meçhuldür. Doğru rivâyet bundan öncekidir.

Scanned with CamScanner

diği...gün" âyeti hakkında şöyle dediğini işittim: Orası gümüş beyazıdır, tertemizdir. Hiçbir kan dökülmemiş ve hiçbir günah işlenmemiştir. Göz her şeyi görür, çağıran kişi sesini herkese işittirir. Onlar yaratıldıkları gibi yalınayak ve çıplaktırlar. -Râvî der ki: Öyle sanıyorum ki şöyle de dedi: Ter boğazlarına dayanana kadar orada ayakta dururlar." Hadîs başka bir vecihle Şu'be ve İsrâil'in Ebû İshâk'tan nakliyle... İbn Mes'ûd'dan (radıyallâhu anh) benzer bir lafızla rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde Âsım da hadîsi Zirr'den, o da İbn Mes'ûd (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Süfyân-ı Sevrî ise Ebû İshâk'tan o Amir b. Meymûn'dan rivâyet etmiş ve bu rivâyetinde "bize haber verdi" ifadesini kullanmamıştır. Bütün bunları Taberî zikretmiştir.

[4029] Bezzâr, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği... gün"* âyeti hakkında *"Orası üzerine hiç kan düşmemiş ve üzerinde hiçbir hata işlenmemiş bir yeryüzüdür."* buyurduğunu rivâyet etmiştir.[301] Bezzâr sonra: "Bunu Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet eden sadece Cerîr b. Eyyûb'u biliyoruz. O ise kuvvetli değildir" demiştir.

[4030] Taberî daha sonra Zeyd'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmeleri için Yahudiler'e haber gönderdi. Sonra *"Onlara ne haberi gönderdiğimi biliyor musunuz?"* buyurdu. Sahabiler: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler. *"Onlara Allah'ın "Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği...gün" âyetini sormak için gönderdim. Yer o gün gümüş gibi beyaz olacak."* buyurdu. Yahudiler gelince onlara sordu. Onlar da: Yer tertemiz kar gibi beyaz olacak, dediler.[302] Ali (radıyallâhu anh), İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh), Mücâhid b. Cebr'den de aynı şekilde yeryüzünün kıyâmet gününde gümüşten bir yeryüzü ile değiştirileceği

301 Doğrusu, bunun sahabi sözü olduğudur. Bezzâr, Sünen'inde (6/156) ve Taberânî (10323) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Heysemi, Mecmâu'z-Zevâid'de (11103): Râvîlerden Cerîr b. Eyyûb el-Beceli metruktur, demiştir. Bunu Taberânî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan onun sözü olarak rivâyet etmiştir. Heysemî'nin söylediği gibi senedi ceyyiddir. Bunu aynı şekilde Taberî de (20941, 20942, 20943) sahabi sözü olarak rivâyet etmiştir. Bu, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi şeklindeki rivâyetten daha sahihtir.

302 Zayıftır. Taberî (20947) rivâyet etmiştir. Senedindeki Câbir b. Yezîd el-Cu'fi'yi cumhur zayıf kabul etmiş, Ebû Hanife hadis uydurmakla suçlamıştır.

Scanned with CamScanner

rivâyet edilmiştir. Ali (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivâyete göre: Yeryüzü gümüş, gökler ise altın olacak, demiştir. Rebî, Ebû Âliye'den, Übeyy b. Ka'b'ın: Gökler Cennetlere dönüşecek, dediğini rivâyet etmiştir. Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den veya Muhammed b. Kays'tan Allah'ın *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği...gün"* buyruğu hakkında şöyle dediklerini rivâyet etmiştir: O ekmektir ve mü'minler ayakları altından alıp yiyecekler. Aynı şekilde Veki de, Ömer b. Bişr el-Hemdani'den, Said b. Cübeyr'in *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği...gün"* buyruğu hakkında: Yer, mü'minlerin ayaklarının altından yedikleri beyaz bir ekmeğe dönüştürülür, dediğini rivâyet etmişlerdir.

A'meş, Hayseme'den şöyle nakleder: Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Kıyâmet günü yeryüzünün tamamı ateş olacak. Cennet hemen arkasında olup hurileri ve kapları görülecek. Daha hesaba çekilmeden insanların terleri burunlarına kadar ulaşacak. Yine A'meş ... Kays b. Seken'den şöyle nakleder: Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Kıyâmet günü yeryüzünün tamamı ateş, arkası da Cennet olacak. Cennet'in hurileri ve kapları görülecek. Abdullah'ın canı elinde bulunan Allah'a yemin ederim, kişiden öyle bir ter boşanır ki ayağı yere saplanır. Üstelik, henüz hesaba çekilmemiştir. "Ey Ebû Abdurrahman! Bu nedendir?" dediler. "İnsanların gördükleri ve karşılaştıkları şeylerden dolayıdır" dedi. Ebû Câfer er-Râzî, Rebî' b. Enes -ten şöyle nakleder: Ka'b b. Mâlik *"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği...gün"* buyruğu hakkında şöyle dedi: Gökler Cennetlere, denizin olduğu yer cehenneme dönüştürülür. Yeryüzü başka bir yeryüzü ile değiştirilir.

[4031] Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Savaşçı, hacı veya umreci dışında kimse deniz yolculuğu yapmasın. Çünkü denizin altında ateş vardır -veya "ateşin altında deniz vardır-"* buyurdu.[303]

303 Ebû Dâvûd, 2489; Beyhakî, 4/334. Senedi zayıftır. Çünkü senette "Beşir, Beşir'den rivâyet etti..." denilmektedir. Takrib'de ifade edildiği üzere bunların ikisi de zayıftır. Bunu Buhârî, Tarih'inde (1/2/104) başka bir vecihle Beşir b. Müslim'den aynı senetle rivâyet etmiştir. Buhârî, Beşir'in biyografisinde: Hadisleri sahih değildir, demiştir. Aynı şekilde Münziri de, Muhtasaru's-Sünen'de (3/359) bunun zayıf olduğunu söylemiştir.

Scanned with CamScanner

[4032] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen meşhur Sûr hadisinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Yer başka bir yerle, gök de başka bir gökle değiştirilir. Allah (c.c.) yeryüzünü Ukkaz derisinin çekilip uzatıldığı gibi uzatır. Onda ne bir iniş, ne de bir yokuş görürsün. Sonra Allah (c.c.) kulları öyle bir iter ki birden kendilerini bu değiştirilmiş yerde bulurlar."*[304]

"İnsanlar bir olan ve herşeye gücü yeten Allah'ın huzuruna çıktıkları gün." Yani, bütün kullar kabirlerinden tek ve kahhar olan, yani her şey üzerinde hakim ve galip olan, önünde boyunların ve kalplerin eğildiği Allah'ın huzuruna çıktıkları gün.

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ
مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا
كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

49. O gün, günahkârların zincire vurulmuş olduğunu görürsün.

50. Onların gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş bürümektedir.

51. Allah herkese kazandığının karşılığını vermek için (onları diriltecektir). Kuşkusuz Allah'ın hesabı çabuktur.

Tefsiri:

Allah (c.c.) buyuruyor ki: Ey Muhammed! Göklerin başka bir gökle, yerin başka bir yerle değiştirildiği ve kulların Rablerinin huzuruna çıktığı günde, "mücrimleri", yani küfür ve fesad suçlarını işleyenleri birbirlerine bağlanıp zincire vurulmuş halde görürsün. Allah (c.c.) onlardan birbirlerine benzer durum ve konumda olanları bir araya toplamış, her bir sınıfı diğeriyle yanyana getirmiştir. Nitekim Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Zalimleri ve eşlerini toplayın..."* (Sâffât, 22) *"Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde,"* (Tekvîr, 7) *"Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennemin) dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok oluvermeyi isterler."* (Furkân, 13) Başka bir âyette *"bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik."* (Sâd, 37-38) buyurur.

304 Sûr hadisi üzerinde daha önce uzunca konuşulmuştu.

Scanned with CamScanner

"الأصفاد" (mealde: zincirler) bağlar demektir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Said b. Cübeyr, A'meş ve Abdurrahman b. Zeyd böyle demişlerdir. Bu, arapçada meşhurdur. Amr b. Külsüm de şöyle der:

فَآبُوا بالنِّهابِ وبالسَّبايا وأُبْنا بالمُلُوكِ مُصَفَّدِين

Onlar yaptıkları talanlar ve esirlerle döndüler.

Bizlerse kralları zincirlere bağlanmış olarak döndük.

"Onların gömlekleri katrandandır" yani, üzerlerine giydikleri elbiseleri katrandandır. Katran, develerin boyandığı, yani onunla sıvandığı maddeye denir. Katâde: Bu ateşe en çok yapışan maddedir, demiştir. Kelimenin farklı lehçelerde "katiran", "katran", "kıtran" şeklinde telaffuzları vardır. Sonuncusuna örnek Ebû Necm'in şu şiiridir:

كأنَّ قِطْرَانا إذَا تَلاهَا تَرْمي بِهِ الرِّيحُ إلى مَجْرَاها

"Sanki kıtran izinden gitse,

Rüzgar onu akıntısına atar."

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) "Katiran eritilmiş bakırdır." Derdi. Onun âyeti "من قطرٍ آنٍ ..." şeklinde okuduğu olmuştur ki, mânâsı; "Onların gömlekleri sıcaklıkta son dereceye ulaşmış kızgın bakırdandır" şeklindedir. Mücâhid, İkrime, Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî ve Katâde'den böyle rivâyet edilmiştir.

Allah (c.c.) sonra şöyle buyuruyor: *"yüzlerini de ateş bürümektedir."* Bunun benzeri şu âyettir: *"Ateş yüzlerini yakar; orada suratları çirkin ve gülünç bir halde bulunurlar."* (Mü'minûn, 104)

[4033] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Mâlik el-Eş'ari'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cahiliyet işlerinden olan dört şey hiç terk edilmez: soy sopla övünmek, kişiyi nesebinden dolayı yermek, yıldızlardan yağmur istemek ve ölü üzerine feryad-ı figan etmek. Cenazede feryad-ı figan eden kimse tevbe etmeden ölürse, kıyâmet günü üzerinde katrandan bir elbise ve uyuzluk gömleğiyle gelir."*[305] Bunu sadece İmam Müslim rivâyet etmiştir.

305 Müslim, 934; Ahmed b. Hanbel, 5/342, 343, 344; İbn Hibbân, 3143; Beyhakî, 4/63.

Scanned with CamScanner

[4034] Kâsım'ın, Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan yaptığı rivâyette Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cenaze üzerine feryad-ı figan eden kimse tevbe etmemişse cennet ile cehennem arasındaki yolda durur. Onun elbisesi katrandandır ve yüzünü ateş bürür."*[306]

"Allah" kıyâmet günü *"herkese kazandığının karşılığını vermek için (onları diriltecektir)."* Nitekim Allah (c.c.) başka bir âyette *"Bu, Allah'ın, kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir."* (Necm, 31) buyurur.

Allah (c.c.) ardından şöyle buyuruyor: *"Kuşkusuz Allah'ın hesabı çabuktur."* Bu âyetin mânâsı *"İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet içinde yüz çevirdiler."* (Enbiyâ, 1) âyetindeki gibi de olabilir. Allah'ın kulunu hesaba çekerken onu hızla yapıp bitirmesi de olabilir. Çünkü Allah (c.c.) her şeyi bilir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Kudretinin yanında bütün mahlukatla onlardan tek biri farksızdır. Nitekim Allah (c.c.) bir âyette *"(İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir."* (Lokman, 28) buyurur. Mücâhid'in *"Allah'ın hesabı çabuktur."* buyruğunu "sayması çabuktur" şeklindeki tefsirinin mânâsı da budur. Âyette her iki mânânın kastedilmiş olması da mümkündür. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

52. İşte bu, uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek ilâh olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara bir bildiridir.

Tefsiri:

"İşte bu" Kur'ân *"uyarılsınlar"* yani öğüt alsınlar *"Allah'ın ancak bir tek ilâh olduğunu bilsinler"* yani içindeki hüccet ve delillerden yola çıkarak Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığı sonucuna varsınlar *"ve akıl sahipleri"* yani, idrak eden ve düşünen kimseler *"iyice düşünüp öğüt alsınlar diye in-*

306 Senedindeki Kâsım b. Abdurrahman kuvvetli değildir. Fakat önceki hadis buna şahitlik etmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

sanlara bir bildiridir." Yani, bu bütün insanları ve cinleriyle bütün kullara yapılmış bir tebliğ ve bildirgedir. Nitekim Allah (c.c.) bu sûrenin ilk âyetinde şöyle buyurmuştur: *"Elif. Lâm. Râ. (Bu Kur'ân), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır."* (İbrâhim, 1)

İbrâhim sûresinin sonu.

Hamd alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

HİCR SÛRESİ

[99 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Bu Kitap:

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Elif, Lâm, Râ. Bunlar kitabın ve açık açık anlatan Kur'ân'ın âyetleridir.

2. O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler.

3. Bırak onları yesinler, faydalansınlar. Boş ümit onları oyalayadursun yakında bilecekler.

Tefsiri:

Sûrelerin başlarında bulunan Mukatta' harflere dair açıklamalar daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

"O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler" buyruğu onların vaktiyle içinde bulundukları küfürden dolayı pişman olacaklarını ve dünyada iken keşke Müslümanlarla birlikte olsaydık diye temenni edeceklerini haber vermektedir.

Scanned with CamScanner

es-Süddî'nin tefsirinde kendi meşhur senediyle İbn Abbâs, İbn Mes'ud ve onların dışındaki diğer sahabilerden naklettiğine göre, kâfirlere cehennem ateşi gösterileceği vakit, keşke Müslüman olsaydık diye temenni edeceklerdir.

Maksadın her bir kâfirin ölüm esnasında, keşke mü'min olsaydı diye arzu edip temenni etmesi olduğu söylendiği gibi, yüce Allah'ın: *"Onları ateşin başında durdurulup da: 'Keşke biz (dünyaya) geri döndürülseydik. Rabbimizin âyetlerini yalanlamazdık, mü'minlerden olurduk' diyecekleri vakit bir görsen."* (En'âm, 27) buyruğunda olduğu gibi kıyâmet gününde meydana gelecek bir olayın haber verilmesi olduğu da söylenmiştir.

Süfyân es-Sevrî, Seleme b. Kuheyl'den, o Ebu'z-Za'râ'dan, o Abdullah'tan yüce Allah'ın: *"O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler"* âyeti hakkında bu cehennemiyyûn diye bilinen kimselerin cehennem ateşinden çıktıklarını görmeleri halinde (söyleyecekleri sözler) hakkındadır, dediğini nakletmektedir.

İbn Cerîr dedi ki... Bize İbn Ebî Ferve el-Abdî'nin tahdis ettiğine göre İbn Abbâs ile Enes b. Mâlik: *"O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler"* âyetini şöyle tevil ediyorlardı: Allah, Müslüman olup, günah işlemiş olanları müşriklerle birlikte cehennemde alıkoyacağı vakit müşrikler onlara: Dünyada iken sizin kendisine ibadet ettiğinizin size bir faydası olmadı, diyecekler. Bunun üzerine şanı yüce Allah, rahmetinin lütfu ile onların lehine gazaplanacak ve onları cehennemden çıkartacaktır. İşte *"O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler"* buyruğu bu zamanı anlatmaktadır.

Abdurrezzak da dedi ki: ... Mücâhid dedi ki: Cehennemlikler muvahhidlere: Sizin imanınızın size bir faydası olmadı, diyecekler. Cehennemlikler bu sözü söyleyecekleri vakit (Yüce Allah): Kalbinde zerre ağırlığı kadar (iman) bulunan kimseyi (cehennemden) çıkartınız, buyuracaktır. (Mücâhid) dedi ki: İşte yüce Allah'ın: *"O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler"* buyruğu o zaman gerçekleşecektir. Dahhâk'tan, Katâde'den, Ebu'l-Âliye ve başkalarından da böylece rivayet edildiği gibi, bu hususta merfu birtakım hadisler de rivayet edilmiştir:

Scanned with CamScanner

[4035] Birinci Hadis: Hâfız Ebu'l-Kâsım et-Taberânî dedi ki: ... Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Lâ ilâhe illallah ehli olan birtakım kimseler günahları sebebiyle cehennem ateşine gireceklerdir. Lat ve Uzza'ya ibadet edenler onlara: Siz cehennem ateşinde bizimle birlikte olduğunuza göre, Lâ ilâhe illallah demiş olmanızın size bir faydası olmadı. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah onların lehine gazaplanacak, onları cehennem ateşinden çıkartıp "hayat ırmağı"nın içerisine bırakacak. Onlar da ayın tutulma halinden kurtulduğu gibi o yanıklarından iyileşecekler ve cennete girecekler. Cennette "el-cehennemiyyûn" diye adlandırılacaklardır."* Bir adam, ey Enes, sen mi bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledin? diye sordu. Enes şu cevabı verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kim benim hakkımda kasten bir yalan uyduracak olursa cehennemdeki yerine hazırlansın."* Evet, ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bunları söylerken dinledim.[307] Sonra Taberânî: Bu hadisi el-Cihbiz münferid olarak rivayet etmiş bulunmaktadır, dedi.

[4036] İkinci Hadis: Yine Taberânî dedi ki: ... Ebû Mûsâ (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cehennem ehli -aralarında kıble ehlinden Allah'ın dilediği kimseler de bulunduğu halde- toplanacakları vakit kâfirler Müslümanlara: "Siz Müslüman değil miydiniz" diyecekler. Onlar "evet, öyleydik" diyecekler. Kâfirler: "O halde İslam'ın size faydası olmamış, siz de bizimle birlikte ateştesiniz" diyecekler. Müslümanlar: "Bizim birtakım günahlarımız vardı, o günahlarımız sebebiyle burada tutulduk" diyecekler. Yüce Allah onların konuşmalarını işitip derhal kıble ehlinden cehennem ateşinde bulunanlar hakkında emir verecek ve onlar da hemen çıkartılacaklardır. Cehennemde geri kalan kâfirler ise: "Keşke biz de Müslüman olsaymışımız, onların çıkarıldıkları gibi biz de çıkartılmış olacaktık" diyeceklerdir."* (Ebû Mûsâ) dedi ki: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu buyruğu okudu: *"Euzubillahimineşşeytanirracim: "Elif, Lam, Ra. Bunlar kitabın ve açık açık anlatan Kur'ân'ın âyetleridir. O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler.."*

307 Hadis zayıftır. Taberânî, Evsat, 7889'da rivayet etmiş olup, Heysemi, Mecma', 18533'de: Senedinde kendilerini tanımadığım kimseler vardır demektedir. Yani senedinde birden çok meçhul ravi vardır. Hadisin oldukça gevşek (vehn) olduğu ise metninden açıkça anlaşılmaktadır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

Bunu İbn Ebî Hâtim de, Halid b. Nafi'den böylece gelen bir hadis olarak rivayet etmiş ve hadisin rivayetinde euzu billahi... yerine "bismillahirrahmanir rahim"i ilave etmiştir.[308]

[4037] Üçüncü Hadis: Yine Taberânî dedi ki: ... Bana Sâlih b. Ebî Tarîf tahdis edip dedi ki: Ebû Said el-Hudri'ye şöyle sordum: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"O inkâr edenler keşke zamanında Müslüman olsaydık diye arzu ederler"* âyeti hakkında bir şey söylediğini dinledin mi? dedim. O, evet onu şöyle buyururken dinledim, dedi: *"Allah mü'minlerden birtakım kimseleri günahları sebebiyle cezalandırdıktan sonra çıkartacaktır."* Yine şöyle dedi: *"Allah bu mü'minleri müşriklerle birlikte cehenneme koyunca müşrikler onlara: Sizler dünyada iken Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Bu haliniz ne? Bizimle birlikte cehennemdesiniz, diyecekler. Allah onların bu sözleri söylediklerini duyacak ve derhal onlara şefaat edilmesine izin verecektir. Melekler, nebîler ve mü'minlerden bir kısmı şefaat edecekler ve sonunda Allah'ın izniyle ateşten çıkacaklar. Müşrikler bu hali göreceklerinde: Keşke biz de onlar gibi olsaydık da bize de şefaat edenlerin şefaati erişir ve onlar arasından (cehennemlikler arasından) çıkartılırdık diyeceklerdir."* (Devamla) şöyle buyurdu: *"İşte yüce Allah'ın: "O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler" buyruğu bunu anlatmaktadır. Bunlara cennette "el-cehennemiyyûn" adı verilecektir. Buna sebep ise yüzlerindeki bir siyahlık olacaktır. Bunun üzerine: Rabbimiz üzerimizden bu adı yok et, diyecekler, Allah da onlara cennet ırmağında yıkanmalarını emredecek ve bunun sonucunda bu isim de onlardan alınacaktır."* (Ravilerden) Ebû Usame de bu hadisin böyle olduğunu kabul etmiş ve: Evet (böyledir) demiştir.[309]

[4038] Dördüncü Hadis: İbn Ebî Hâtim de dedi ki: ... Muhammed b. Cebr'den, o Muhammed b. Ali'den, o babasından, o dedesinden şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ateş on-*

308 İbn Ebî Âsım, es-Sünne, 843; Mecma', 11104'de belirtildiği üzere Taberânî. Senedinde Halid b. Nafi' vardır. Heysemi: Ebû Dâvûd dedi ki: Halid b. Nafi' el-Eş'ari metruk bir ravidir, dedi . Zehebî dedi ki: Bu ise haddi aşmaktır. O terk edilmeyi hak eden bir ravi değildir. Çünkü Ahmed ve başkaları ondan hadis rivayet etmiş bulunmaktadır.
Ayrıca bu hadisin güçlendiren şahitleri de vardır. Bk. İbn Ebî Âsım, es-Sünne, 844 ve devamı.

309 Taberânî, Evsat, 8106; Senette geçen Sâlih b. Ebî Tarif'in meçhul bir ravi olmasından ötürü senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

lardan kimilerini diz kapaklarına kadar yakalayacak, kimilerini beline kadar yakalayacak, kimilerini boynuna kadar yakalayacak. (Bu yakalayışı) onların günahları ve amelleri kadarıyla olacak. Kimisi orada bir ay kaldıktan sonra oradan çıkacak, kimisi bir sene kaldıktan sonra oradan çıkacak. Aralarında o ateşte en uzun süre kalacak olanlar yaratıldığı günden itibaren yok olacağı güne kadar dünyanın kaldığı süre kadar kalacak. Allah onların oradan çıkmalarını murat edeceği vakit Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğer din sahipleri arasından cehennem ateşinde bulunanlarla, putperestler ateşte bulunan tevhid ehli kimselere: Siz Allah'a, kitaplarına ve rasûllerine iman etmiştiniz, ama bugün siz de, biz de aynı şekilde cehennem ateşinde bulunuyoruz, diyecekler. Bunun üzerine Allah onların (tevhid ehlinin) lehine daha öncesinde hiçbir sebepten ötürü kızmadığı bir şekilde gazap edecek ve onları cennette bulunan bir pınara çıkaracaktır." İşte yüce Allah'ın: *"O inkâr edenler keşke zamanında biz de Müslüman olsaydık diye arzu ederler."* buyruğu bunu anlatmaktadır.[310]

Yüce Allah'ın: *"Bırak onları yesinler, faydalansınlar"* buyruğu onlar (inkâr eden kâfirler) için şiddetli bir tehdit ve kesin bir korkutmadır. Yüce Allah'ın: *"De ki: 'Şimdilik faydalanadurun, varacağınız yer şüphesiz ateş olacaktır."* (İbrâhim, 30) buyruğu ile: *"Az bir süre yiyin, faydalanın çünkü siz günahkârlarsınız."* (Mürselât, 46) buyruklarına benzemektedir. Ondan ötürü yüce Allah: *"Boş ümit onları"* tevbe etmekten ve Allah'a dönmekten *"oyalayadursun, yakında"* işlerinin sonunun nereye varacağını *"bilecekler"* buyurmaktadır.

Kasabaların Yazısı:

وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾

4. Biz hiçbir kasabayı belli bir yazısı olmaksızın helâk etmedik.

5. Hiçbir ümmet ne ecelinin önüne geçebilir, ne de onu geciktirebilir.

310 Senedi zayıftır. Çünkü Ali b. el-Hasen -Zeynu'l-Âbidîn- dedesi Ali'ye yetişmemiştir. Bu sebeple hadis munkatı'dır. Ayrıca senedinde meçhul raviler de bulunmaktadır, ama bazı bölümleri için çeşitli şahitler vardır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Allah hiçbir kasaba halkını onlara karşı kesin delilleri ortaya koymadıkça ve onun için tespit etmiş olduğu eceli (vadesi) sona ermedikçe helâk etmemiştir. Ayrıca helâk edilme zamanı gelen hiçbir ümmeti o vaktinden sonraya da bırakmaz, onlar kendileri için tespit edilmiş olan süreden önce helâk olmazlar.

Bu, Mekkeliler için bir uyarı ve içinde bulundukları, kendisi sebebiyle de helâk edilmeyi hak ettikleri şirk, inat ve inkârdan vazgeçmeleri için bir irşaddır.

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

6. Dediler ki: "Ey kendisine Zikir indirilen kişi! Mutlaka sen bir delisin.

7. Doğru söyleyenlerden isen bize melekler getirmeli değil misin?

8. Biz, o melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman da kendilerine mühlet verilmez.

9. Şüphe yok ki o Zikri biz indirdik, onu koruyacak olan elbette Biziz.

Tefsiri:

Yüce Allah: *"Ey kendisine Zikir indirilen kişi! Mutlaka sen bir delisin"* buyruğu ile onların küfürlerini, inatla karşı duruşlarını ve direnişlerini haber vermektedir. Yani, *"ey kendisine"* bu *"Zikrin indirildiği kişi! Mutlaka sen bir delisin"* bizi sana uymaya ve atalarımızı üzerinde (kendilerine ibadet ettiklerini) bulduklarımızı terk etmeye çağırdığından ötürü bir delisin.

"Doğru söyleyenlerden isen" getirdiklerinin doğruluğuna senin lehine şahitlik etmek üzere *"bize melekler getirmeli değil misin?"* Nitekim Firavun da böyle demişti: *"Hem üzerine altın bilezikler bırakılmalı yahut onunla birlikte*

Scanned with CamScanner

melekler gelmeli değil miydi?" (Zuhruf, 53); *"Bizimle karşılaşacaklarını ümit etmeyenler dediler ki: 'Bize melekler indirilmeli yahut Rabbimizi görmeli değil miydik?' Andolsun ki onlar kendi kendilerine büyüklendiler, azgınlık yapmakta çok ileri gittiler. Melekleri görecekleri gün işte o günde günahkârlara müjde yoktur ve (melekler): 'Sizlere müjde yasak edilmiştir yasak' derler."* (Furkân, 21-22) İşte aynı şekilde bu âyette de: *"Biz o melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman da kendilerine mühlet verilmez"* buyurmaktadır. Mücâhid yüce Allah'ın: *"Biz o melekleri ancak hak ile indiririz"* buyruğu hakkında: Risalet ve azap ile (indiririz), diye açıklamıştır.

Daha sonra yüce Allah, Zikri yani Kur'ân'ı indirenin kendisi olduğunu, herhangi bir değişiklikten ve başkasıyla değiştirilmekten onu koruyacak olanın da bizzat kendisi olduğunu tespit etmektedir. Yüce Allah'ın: *"Onu koruyacak olan"* buyruğundaki zamirin yüce Allah'ın: *"Seni insanlardan koruyacak olan Allah'tır"* (Mâide, 67) buyruğunda olduğu gibi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak birinci anlam (yani zamirin Kur'ân'a ait olması) daha uygundur, siyaktan açıkça anlaşılan da budur.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ
إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١١﴾ كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ
﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

10. Andolsun ki, senden önceki ümmetler arasında da peygamberler gönderdik.

11. Onlara gelen her bir peygamberle mutlaka alay ediyorlardı.

12. Biz böylece onu günahkârların kalplerine sokarız.

13. Öncekilerin sünneti de geçmiş bulunduğu halde onlar buna yine de inanmazlar.

Tefsiri:

Yüce Allah Kureyş kâfirleri arasından kendisini yalanlayanların yalanlaması dolayısıyla Rasûlü'nü teselli ederek şöyle buyurmaktadır: Şüphesiz ki O, kendisinden önce geçmiş ümmetler arasında rasûller göndermiştir. Her bir ümmete bir rasûl geldi mi, mutlaka onu yalanlamış ve onunla alay etmiş-

Scanned with CamScanner

lerdir. Sonra da yüce Allah, hidayete uymayı büyüklüklerine yediremeyip, inatlaşan günahkârların kalplerine yalanlamayı sokup yerleştirmiş olduğunu haber vermektedir. Enes ve Hasan-ı Basrî: *"Biz böylece onu günahkârların kalplerine sokarız"* buyruğundan kasıt şirktir. *"Öncekilerin sünneti de geçmiş bulunduğu halde"* buyruğu da yüce Allah'ın rasûllerini yalanlayan kimseleri nasıl helâk edip, yok ettiği bilinen bir husus olduğu gibi, Allah'ın enbiyâyı ve onlara uyanları dünya ve âhirette nasıl kurtarmış olduğu da bilinen bir hususdur.

Gökten Bir Kapı Açsak:

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَآءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوٓا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

14. Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar,

15. Muhakkak ki: "Gözlerimiz döndürülmüş hatta biz büyülenmiş bir topluluğuz" diyeceklerdir.

Tefsiri:

Yüce Allah onların küfürlerinin, inatlarının ve hakka karşı büyüklenmelerinin ne kadar güçlü ve ileri olduğunu haber vermektedir. Öyle ki, eğer onlar için semada bir kapı açsa da onlar o kapıdan yükselip çıksalar dahi yine bunun gerçek olmadığını söyleyecek, tasdik etmeyecekler. Aksine: "*Gözlerimiz döndürülmüş*" diyeceklerdir. Mücâhid, İbn Kesir ve ed-Dahhâk: Gözlerimiz kapatılmış diye açıklarken, Katâde İbn Abbâs'tan gözlerimiz alınmış (göremez hale getirilmiş) diye açıklamışlardır. el-Avfî ise İbn Abbâs'tan: Bize (gerçek olmayan şeyler) gerçek gibi gösterildi. Biz ancak büyülendik diye açıkladığını nakletmektedir. el-Kelbî: Gözlerimiz kör edildi demiştir. İbn Zeyd de: *"Gözlerimiz döndürülmüş (lâfzî manasıyla: sarhoş edilmiş)"* buyruğunu, sekrân (sarhoş) hiçbir şeyi akletmeyen kişidir, diye açıklamıştır.

Scanned with CamScanner

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَآءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

16. Andolsun ki Biz gökte burçlar yarattık ve onu seyredenler için süsledik.

17. Biz onu kovulmuş her şeytandan koruduk.

18. Kulak hırsızlığı yapan müstesnâ. Onun ardına da apaçık bir ateş parçası düşmektedir.

19. Yeri de döşeyip, yaydık. Orada sağlam kazıklar koyduk ve oralarda ölçülmüş her şeyden bitirdik.

20. Orada hem sizin için, hem de rızıklarını temin edemeyeceğiniz kimseler için birçok geçim kaynakları yarattık.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah semayı yüksek olarak yarattığını, onu delip geçen yıldızlarla süslediğini, onun üzerinde düşünüp, ona defalarca bakan bir kimsenin orada kendisini hayrete düşürecek oldukça şaşırtıcı şeyler ve göz kamaştırıcı âyetler (belgeler, deliller) göreceğini haber vermektedir. Bundan ötürü Mücâhid ve Katâde şöyle demektedir: Burada burçlardan kasıt gezegenlerdir.

Derim ki: Bu buyruk şanı yüce ve mübarek olan Allah'ın: *"Gökte burçlar yaratan ve orada bir kandil ve aydınlık saçan bir ay yaratan (Allah)ın şanı ne yüce, ne mübarektir"* (Furkân, 61) buyruğuna benzemektedir. Kimileri de burçlar, güneş ve ayın konaklarıdır, diye açıklamıştır. Atiyye el-Avfî ise: Burada burçlar, içinde koruyucuların bulundukları yüksek binalardır. Bu burçlarda yakıcı alevleri de Mele-i a'lâ'daki konuşmaları işitmemeleri için azgın şeytanlara karşı bekçiler olarak yaratmıştır. Onlardan karşı çıkıp, mutlaka hırsızlık yoluyla (mele-i a'la'yı) dinlemek isteyenlere ise *"apaçık bir ateş parçası"* ona

Scanned with CamScanner

gelir ve onu imha eder. Bu halde bazen alevli ateş gelip ona yetişmeden işitmiş olduğu bir sözü kendisinden bir alttakine ulaştırmış olabilir. Bu sefer diğeri o sözü alır ve onu (yerdeki) kendi dostuna ulaştırır. Nitekim bu husus sahih hadiste açıkça ifade edilmiş bulunmaktadır.

[4039] Buhârî bu âyetin tefsirinde dedi ki: Bize Ali b. Abdullah tahdis etti... Ebû Hureyre'den hadisi Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kadar ulaştırarak şöyle buyurduğunu nakletti: *"Allah semada belli bir işi takdir ettiği vakit melekler kanatlarını düz bir kaya üzerindeki bir zincir (sesi) imişcesine O'nun buyruğuna itaatle boyun eğerek kanatlarını çırparlar."* Ali dedi ki: Başkası (yani hadisi rivayet eden Süfyân'dan başka raviler) dedi ki: *"Allah bu sözü meleklere ulaştırır. Nihayet korku hali kalplerinden gidince Rabbiniz ne buyurdu, derler. Onun söylediği şey hakkında: "Hakkı buyurdu, O pek yücedir, pek büyüktür" diye cevap verirler. Hırsızlık yoluyla (mele-i a'la'yı dinleyenler) onu işitirler. Hırsızlık yoluyla söz dinleyenler bu şekilde biri diğerinin üstünde olur.* -Süfyân onların bu halini eliyle gösterdi ve sağ elinin parmaklarının arasını açarak bunları üst üste olacak şekilde dikti.- *Bazen alev o sözü dinleyeni arkadaşına ulaştırmadan önce yetişip, onu yakar. Bazen de onu kendisinden sonrakine ulaştırıncaya, o da kendisinden daha alttakine bildirinceye kadar alev ona yetişemez. Nihayet o sözü yere kadar ulaştırırlar.* -Bazen de Süfyân: Nihayet bu söz yere kadar ulaşır, derdi.- *Ve derken sihirbazın ağzına -yahut kâhinin ağzına- bırakılır, o da onunla yüz tane yalan daha uydurur. (Onların kehanetlerini dinlemiş olanlar): Şu şu günde şöyle şöyle zamanda bize bunu haber vermemiş miydi? Biz onun -semadan işitilmiş olan söz için- gerçek olduğunu gördük, derler."*[311]

Sonra yüce Allah yeryüzünü yarattığını, onu yayıp genişlettiğini ve düzenlediğini, onun üzerinde sağlamlaştırıcı kazık gibi dağları, vadileri, arazileri ve kumları yarattığını, orada münasip ekinler ve meyveler bitirmiş olduğunu zikretmektedir.

İbn Abbâs: *"Ve oralarda ölçülmüş her şeyden bitirdik"* buyruğunu: Miktarı tarafımızca bilinmiş *(her şeyden bitirdik)* diye açıklamıştır. Said b. Cubeyr, İkrime, Ebû Mâlik, Mücâhid, el-Hakem b. Uteybe, el-Hasan b. Muhammed, Ebû Sâlih ve Katâde de böyle açıklamışlardır. Onlardan: Bir miktar (kader) ile takdir edilmiş, diye açıklayanlar da vardır. İbn Zeyd: Her bir şeyden ölçü-

311 Sahihtir. Buhârî, 4701; Ebû Dâvûd, 3989; Tirmizî, 3223; İbn Mâce, 194; İbn Hibbân, 36

Scanned with CamScanner

lerek, tartılarak ve belli bir miktar ile takdir edilerek (yarattık), diye açıklamıştır. Yine İbn Zeyd: Çarşı pazarlarda tartılan şeyler yarattık, diye açıklamıştır.

Yüce Allah'ın: *"Orada hem sizin için, hem de rızıklarını temin edemeyeceğiniz kimseler için birçok geçim kaynakları yarattık"* buyruğuna gelince: Yüce Allah yeryüzündeki çeşitli geçim ve rızık sebeplerinde tasarruf yapabilecek hale getirmiş olduğunu söz konusu etmektedir.

"Hem de rızıklarını temin edemeyeceğiniz kimseler için" buyruğunu Mücâhid: Bunlar çeşitli hayvanlar ve davarlardır, diye açıklamıştır. İbn Cerîr ise: Bunlar köleler, cariyeler, hayvanlar ve davarlardır, demektedir.

Maksat şudur: Şanı yüce Allah kendileri için kolaylaştırmış olduğu kazanç yollarını, çeşitli sebepleri ve türlü türlü geçim yollarını kolaylaştırmakla, onlara musahhar kılmış olduğu (emirlerine vermiş olduğu), sırtlarına bindikleri binek hayvanları ile etlerini yedikleri davarlarla, hizmetlerinde kullandıkları köle ve cariyeler ile lütufta bulunduğunu ve bunların rızıklarını vermenin kendilerine ait değil de onları yaratanın üzerine düştüğünü hatırlatarak lütufta bulunduğunu bildirmektedir. Yani menfaat onların, rızıklarını vermek ise yüce Allah'a aittir.

Aşılayıcı Rüzgârlar:

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُۥ وَمَا نُنَزِّلُهُۥٓ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢١﴾
وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَآ
أَنتُمْ لَهُۥ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِۦ وَنُمِيتُ وَنَحْنُ ٱلْوَٰرِثُونَ
﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا ٱلْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا ٱلْمُسْتَأْخِرِينَ
﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ ۚ إِنَّهُۥ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

21. Hazineleri nezdimizde bulunmayan hiçbir şey yoktur. Biz onları ancak belli bir miktar ile indiririz.

22. Biz rüzgârları aşılayıcılar olarak gönderdik. Gökten de bir su indirip, onunla sizleri suladık. Bunları siz biriktiremezsiniz.

23. Muhakkak ki Biz, evet Biz hem diriltiriz, hem de öldürürüz. Miras alacaklar da Bizleriz.

Scanned with CamScanner

24. Andolsun ki sizden önce gelip geçenleri de Biz bilmişizdir, sonra gelenleri de bilmişizdir.

25. Şüphe yok ki Rabbin onları toplayacak olandır. O Hakîmdir, her şeyi bilendir.

Tefsiri:

Yüce Allah her şeyin mutlak sahibinin kendisi olduğunu, her şeyin O'nun için kolay olup, zor olmadığını, bütün türleri ile her şeyin hazinelerinin kendi nezdinde bulunduğunu haber vermektedir.

"Biz onları ancak belli bir miktar ile indiririz." Nasıl dilerse, nasıl murâd ederse öylece indirir. Bu hususlaki sonsuz hikmetine ve kullarına olan merhametine göre indirir. Bunu onlara karşı böyle bir yükümlülüğü olduğu için yapmıyor, aksine O kendi üzerine rahmeti yazdığı için bunu yapıyor.

Yezîd b. Ebî Ziyad, Ebû Cuhayfe'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Bir yıl yağan yağmur diğerinden fazla değildir, ama Allah o yağmuru aralarında nasıl isterse öylece paylaştırır. Bir yıl burada, öbür yıl başka bir yerde. Sonra: *"Hazineleri nezdimizde bulunmayan hiçbir şey yoktur. Biz onları ancak belli bir miktar ile indiririz"* buyruğunu okudu. Bunu İbn Cerîr de rivayet etmektedir.

Yine İbn Cerîr şunları da söylemiştir: Bize el-Kâsım tahdis etti... el-Hakem b. Uteybe'den yüce Allah'ın: *"Biz onları ancak belli bir miktar ile indiririz"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Bir yılın yağmuru, bir diğer yıldan ne fazladır ne eksik, ama (bazen) bir kavme yağmur yağdırılırken, diğerleri mahrum bırakılır. Bazen denize de yağdığı olur. (Devamla) dedi ki: Bize ulaştığına göre yağmur ile birlikte inen meleklerin sayısı, İblis'in çocuklarının sayısından da, Âdem'in çocuklarının sayısından da fazladır. Onlar her bir damlanın düştüğü yeri ve neyi yeşertip, bitirdiğini tespit ederler.

[4040] Bezzâr dedi ki: Bize Dâvûd b. Bekr et-Tusterî tahdis etti, bize Hayyân b. Ağleb b. Temim tahdis etti, bana babam, Hişam'dan tahdis etti. O Muhammed b. Sirin'den, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın hazineleri sözden ibarettir. O bir şeyi murâd etti mi ona ol der, o da derhal oluverir."*[312]

312 Senedi oldukça zayıftır. Çünkü senedinde Ağleb b. Temim vardır. Zehebî onu Mizanu'l-İtidal, 1021'de söz konusu ederek şunları söylemektedir: Buhârî: Hadisi münkerdir, İbn Maîn hiçbir şey değildir, İbn Hibbân da çokça hata ettiğinden ötürü rivayeti delil

Scanned with CamScanner

Sonra (Bezzâr) dedi ki: Bu hadisi Ağleb'den başka kimse rivayet etmemektedir ve Ağleb pek kavi bir ravi değildir. Mütekaddimûndan birçok kişi ondan hadis rivayet etmiş olmakla birlikte, bu hadisi kendisinden ve oğlundan başkası rivayet etmemiştir.

Yüce Allah'ın: *"Biz rüzgârları aşılayıcılar olarak gönderdik"* buyruğu şu demektir: Yani rüzgârlar bulutları aşılar ve bulutlar yağmur yağdırır, ağaçları aşılar, yaprakları ve tomurcukları açılır. Yüce Allah buradaki rüzgârları çoğul kipi olarak söz konusu etmektedir. Tekil olarak zikrettiği "ve kısır" olmakla nitelendirdiği: "er-rîhu'l-akîm: kısır rüzgârlar"ın aksine bunlardan birtakım neticeler (mahsuller) ortaya çıktığından ötürü çoğul kipi ile söz konusu etmiştir. "Akim: kısır" ise bir üretim, bir sonuç vermemek demektir. Çünkü ürün ve sonuç ancak iki ve daha fazla şeyden ortaya çıkar.

el-A'meş, el-Minhal b. Amr'dan, o Kays b. es-Seken'den, o Abdullah b. Mes'ud'dan yüce Allah'ın: *"Biz rüzgarları aşılayıcılar olarak gönderdik"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Rüzgarlar gönderilir, semadan suyu kaldırır. Sonra bulutları aşılar ve bulutlar da bunun neticesinde tıpkı sağmal bir deve gibi yağmur yağdırır. İbn Abbâs, İbrâhim en-Nehâi ve Katâde de böyle demiştir.

Dahhâk şöyle demiştir: Allah rüzgârları bulutların üzerine gönderir ve o bulutları aşılayarak su ile dolarlar. Ubeyd b. Umeyr el-Leysî dedi ki: Allah müjdeleyici rüzgârı gönderir, o da yeri özenle süpürür. Sonra Allah harekete geçiren rüzgârı gönderir, o da bulutları harekete geçirir. Arkasından Allah kaynaştırıcı (rüzgâr)ları gönderir, o da bulutları birbirlerine kaynaştırır. Arkasından yüce Allah aşılayıcı rüzgârı gönderir, o da ağaçları aşılar. Bunları söyledikten sonra: *"Biz rüzgârları aşılayıcılar olarak gönderdik"* buyruğunu okudu.

[4041] İbn Cerîr'in rivayet ettiğine göre Ebû Hureyre, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Güneyden esen rüzgar cennettendir. İşte aşılayıcı rüzgâr odur. Yüce Allah'ın Kitabında zikrettiği de odur, bu rüzgârlarda insanlar için menfaatler vardır."*[313] Bu zayıf bir isnaddır.

---

gösterilecek sınırın dışına çıkmıştır demektedir. Bezzâr ise pek kavi değildir, demekle yetinmiştir. Doğrusu onun oldukça zayıf bir ravi olduğudur.

313 Oldukça zayıftır. Taberî, 21109 ve 21110'da kaydetmiştir ki senedinde Ebu'l-Mühezzim Yezîd b. Süfyân vardır, metruk bir ravidir. Ondan da Ubeys b. Meymun rivayet etmiştir. O da metruktur. Bu rivayette doğruya en yakın görünen, mevkuf olduğudur.

Scanned with CamScanner

[4042] İmam Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zubeyr el-Humeydî, Müsned'inde dedi ki... Ebû Zerr Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Allah rüzgardan yedi sene sonra cennette bir rüzgar yarattı. Onun önünde ise kapalı bir kapı bulunmaktadır. İşte rüzgâr size o kapıdan gelir. Eğer kapı açılacak olsaydı gök ile yer arasında her ne varsa hepsini savururdu. Bu rüzgârın Allah nezdindeki adı el-Ezyeb'dir. Sizin aranızdaki adı ise güney rüzgârıdır."*[314]

Yüce Allah'ın: *"Onunla sizleri suladık"* buyruğuna gelince: O suyu Biz sizin için içmeniz mümkün olacak şekilde tatlı olarak indirdik. Dileseydik Biz onu içilemez acı bir su olarak da indirirdik. Nitekim yüce Allah Vâkıa sûresindeki başka âyet-i kerimede bu hususa dikkat çekmektedir. Söz konusu âyetler şöyledir: *"İçtiğiniz sudan bana haber verin. Onu bulutlardan siz mi indirdiniz yoksa indirenler Bizler miyiz? Dileseydik onu acı (içilemez) kılardık. Peki, şükretmez misiniz?"* (Vâkıa, 68-70) Buna dikkat çeken diğer buyruk da şudur: *"Sizin için gökten su indiren O'dur. Ondan içecek de vardır, hayvanlarınızı yaymakta olduğunuz bitkiler de ondandır."* (Nahl, 10)

Yüce Allah'ın: *"Bunları siz biriktiremezsiniz"* buyruğunu Süfyân es-Sevrî: "Engelleyemezsiniz" diye açıklamıştır.

Maksadın şu olma ihtimali de vardır: Onun koruyucuları siz değilsiniz. Aksine onu indiren ve sizin için onu koruyanlar onu yerde kaynaklar halinde, pınarlar halinde var edenler Bizleriz. Şayet yüce Allah dileseydi onu yerin dibine geçirir ve onu yok ederdi. Ancak rahmetinin bir neticesi olarak onu gökten indirdi ve o suyu tatlı yarattı. Pınarlarda, kuyularda, ırmaklarda ve daha başka hallerde o suyu muhafaza etti. Böylelikle o suyun yıl boyunca onların yararlanacakları bir sûrette kalmasını sağladı. Kendileri o sudan içtikleri gibi, hayvanlarını, ekinlerini ve mahsullerini de onunla sularlar.

"Muhakkak ki Biz, evet Biz hem diriltiriz, hem de öldürürüz." Bu buyruk yüce Allah'ın yaratmayı yoktan başlatıp (yok ettikten sonra) tekrar etme kudretini haber vermekte, yokken mahlûkatı Onun dirilttiğini sonra da onları öldüreceğini daha sonra ise hepsini o toplanma (kıyâmet) günü için diriltip

314 Büsbütün vahi bir hadistir. Bunu Bezzâr, 2088'de bu isnad ile rivayet etmiş, Heysemi, Mecma, 13380'de: Senedinde Yezîd b. Iyad b. Ca'de vardır ki o da yalancı bir ravidir, demiştir.

Scanned with CamScanner

bir araya getireceğini bildirmektedir. Yüce Allah yeryüzünü ve üzerindekileri kendisinin miras alacağını ve O'na döndürüleceklerini de haber vermektedir. Arkasından onların durumlarını -ilklerinden sonuncularına kadar- tam ve eksiksiz olarak bildiğini haber vermek üzere: *"Andolsun ki sizden önce gelip geçenleri de biz bilmişizdir sonra gelenleri de bilmişizdir"* buyurmaktadır.

İbn Abbâs -Allah ondan ve babasından razı olsun-: *Öne geçenler*: Âdem (a.s)'dan itibaren ölmüş olanların hepsidir. *Sonra gelenler* ise şu anda hayatta olanlar ile kıyâmet gününe kadar gelecek olanların hepsidir, demiştir. Buna yakın bir rivayet İkrime, Mücâhid, Dahhâk, Katâde, Muhammed b. Ka'b, eş-Şa'bî ve başkalarından da rivayet edilmiştir. İbn Cerîr'in (r.h) tercihi de budur. İbn Cerîr dedi ki: ... Mervan b. el-Hakem dedi ki: Bazı kimseler kadınlar için (cemaatle namaz kıldıklarında) saflarda geri kalırlardı. Bunun üzerine yüce Allah: *"Andolsun ki sizden öne gelip geçenleri de Biz bilmişizdir, geriye kalanları da Biz bilmişizdir"* buyruğunu indirdi. Bu hususta oldukça garip bir hadis de rivayet edilmiş bulunmaktadır.

[4043] İbn Cerîr dedi ki: Bize Muhammed b. Mûsâ el-Haraşî tahdis etti. Bize Nûh b. Kays tahdis etti. Bize Amr b. Mâlik, Ebu'l-Cevzâ'dan tahdis etti. O, İbn Abbâs'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında güzel bir kadın namaz kılıyordu. İbn Abbâs dedi ki: Evet, Allah'a yemin ederim ki asla onun gibisini görmedim. Bazı Müslümanlar ise namaz kıldıkları vakit öne geçiyorlardı -onu görmek istemedikleri için demek istiyor.- Bazıları da geri kalıyorlardı. Biz secdeye vardığımız vakit ellerinin (koltuklarının) altından ona bakıyorlardı. Bu sebeple yüce Allah: *"Andolsun ki aranızdan öne geçenleri de Biz bilmişizdir, geri kalanları da bilmişizdir"* buyruğunu indirdi.[315]

---

315 Münker bir rivayettir. Tirmizî, 3122; Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 11073; İbn Mâce, VI, 104; Hakim, Müstedrek, II, 353; Taberânî, 171; el-Vâhidî, 552. Hakim hadisin sahih olduğunu da belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Tirmizî ise hadisin mürsel olmak illetinin bulunduğunu belirttikten sonra mürsel rivayet daha sahihtir, demektedir. Ravileri Müslim'in ravileri olmakla birlikte metin gariptir.

Senedinde geçen Nûh b. Kays hakkında ise -Müslim onun rivayetini zikretmiş olsa dahi- tenkid edici sözler söylenmiştir. Câfer b. Süleyman da ona muhalefet ederek bu hadisi Amr b. Mâlik'ten, o Ebu'l-Cevza'dan, onun söylediği bir söz olarak rivayet etmiş ve onun sözünde bu olay nakledilmemiş, sadece âyetin anlamını tefsir etmiştir.

Bu rivayet Abdurrezzak, Tefsir, 1445; Taberânî, 21135'te yer almaktadır. Bu da İbn Abbâs'tan gelen bu haberin gevşek olduğunun delillerindendir. Çünkü Taberî "öne

Scanned with CamScanner

Bunu Ahmed ve tefsirinde İbn Ebî Hâtim de böylece rivayet ettiği gibi Tirmizî ve Nesâî de Sünen'lerinin tefsir bölümlerinde bu şekilde rivayet etmiş, İbn Mâce de Nûh b. Kays el-Huddanî'den gelen çeşitli yollardan rivayet etmiş bulunmaktadır. Ahmed, Ebû Dâvûd ve başkaları onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. İbn Maîn'in onun zayıf bir ravi olduğunu söylediği de nakledilmiş, bununla birlikte Müslim ve Sünen sahipleri de onun yoluyla gelen rivayetleri kitaplarına almışlardır. Bu hadiste ise ileri derecede münkerlik vardır. Bunu Abdurrezzak, Câfer b. Süleyman'dan, o Amr b. Mâlik en-Nukri'den rivayet etmiştir. Buna göre o Ebu'l-Cevzâ'nın yüce Allah'ın: *"Andolsun ki Biz sizden öne geçenleri"* buyruğunu namazda saflarda önde duranları *"da bilmişizdir sonra gelenleri de"* diye açıkladığını nakletmiştir.

O halde kuvvetli olarak görüldüğüne göre bu sadece Ebu'l-Cevza'nın söylediği bir sözdür. Bu rivayette İbn Abbâs söz konusu edilmemiştir. Tirmizî de: Bunun böyle olması Nûh b. Kays'ın rivayetinden daha doğrudur,demiştir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Ayrıca İbn Cerîr de Muhammed b. Ebî Ma'şer'den, o babasından böylece rivayet etmiştir. Buna göre babası Avn b. Abdullah'ı, Muhammed b. Ka'b ile yüce Allah'ın: *"Andolsun ki sizden önce gelip geçenleri de Biz bilmişizdir sonra gelenleri de bilmişizdir"* buyruğu hakkında karşılıklı müzakerede bulunurken bu âyetin namazlardaki saflar hakkında olduğunu söylemesi üzerine Muhammed b. Ka'b şöyle cevap vermiştir: Hayır, böyle değildir: *"Andolsun ki sizden önce gelip geçenleri de Biz bilmişizdir"* buyruğunda ölmüş olanlar ve öldürülmüş olanlar kastedilmektedir. *"Sonra gelenleri de bilmişizdir"* ise sonradan yaratılacaklar demektir. *"Şüphe yok ki Rabbin onları toplayacak olandır. O Hakîmdir, her şeyi bilendir."* Bunun üzerine Avn b. Abdullah: Allah seni muvaffak etsin ve sana hayırlı mükâfatlar versin, dedi.

---

geçenler"den Âdemoğullarından ölmüş olanlar anlamını "sonra gelenler" buyruğundan ise hayatta olanlarla sonradan gelecek olanları anladığını görüyoruz. Ayrıca bu rivayeti 21112, 21113, 21114'de İkrime'den gelen çeşitli yollarla müsned olarak rivayet ettiği gibi 21115'te Muhammed b. Kab el-Kurazî'den diye rivayet etmiş 21116'da Katâde'den, 21117'de Mücâhid'den ve 21118'de İbn Abbâs'tan, 21119'da yine Katâde'den, 22122'de de ed-Dahhâk'tan diye rivayet etmiştir. Bu hususta tabiiinden gelmiş çok rivayetler de vardır. Böylelikle İbn Abbâs'tan diye gelen hadisin gevşek (oldukça zayıf) olduğu açıkça ortaya çıkmakta, tefsir imamlarından gelen rivayetin sahih oluşuna ise önceki âyet ile ondan sonraki âyet de delil teşkil etmektedir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

İnsan ve Cinin Yaratılışı:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

26. Andolsun ki Biz insanı kuru bir çamurdan değişmiş, şekillenmiş bir balçıktan yarattık.

27. Cinni de daha önceden (deri gözeneklerinden) içeriye nüfuz eden yakıcı ateşten yarattık.

Tefsiri:

İbn Abbâs, Mücâhid ve Katâde dedi ki: Burada "salsâl"dan maksat, kuru topraktır. Göründüğü kadarıyla bu buyruk yüce Allah'ın: *"İnsanı testi gibi ses veren kupkuru çamurdan yarattı. Cinni de dumansız ateşten yarattı"* (Rahmân, 14-15) buyruğuna benzemektedir. Yine Mücâhid'den: Salsal, kokuşmuş çamurdur diye açıkladığı da nakledilmiştir ama âyetin âyet ile tefsir edilmesi daha uygundur.

Yüce Allah'ın: *"Hamei mesnundan"* buyruğuna gelince: Yani salsal hame'dendir, hame ise çamurun kendisidir. Mesnun da düz ve pürüzsüz anlamındadır. Şairin dediği gibi:

"Sonra elinden tutup yeşil kubbeye götürdüm onu,

Mesnûn (dümdüz, pürüzsüz) bir mermer üzerinde yürüyordu."

Burada (mesnûn) pürüzsüz ve dümdüz edilmiş anlamındadır. Bundan dolayı İbn Abbâs'tan: O nemli topraktır dediği rivayet edilmiştir. İbn Abbâs, Mücâhid ve ed-Dahhâk'tan ayrıca: Hame-i mesnun kokuşmuş olan çamur demektir, dedikleri de nakledilmiştir. Mesnûndan -burada- maksadın dökülmüş olduğu da söylenmiştir.

"Cinni de daha önceden" yani insandan önce *"içeriye nüfuz eden yakıcı ateşten yarattık."* İbn Abbâs dedi ki: Yakıcı ateş (nâru's-semûm) öldürücü ateş demektir. Bazıları da semûm gece ve gündüz vakitlerinde (esen aşırı sıcak) bir rüzgârdır derken, kimileri semûm denilen rüzgâr geceleyin, el-harûr (çok sıcak rüzgâr) da gündüzün eser, demişlerdir.

Scanned with CamScanner

Ebû Dâvûd et-Tayalisî dedi ki: Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan şöyle dediğini tahdis etti: Hasta iken Amr b. el-As'am'ı ziyaret etmek üzere yanına girdim. Bana: Sana Abdullah b. Mes'ud'dan dinlemiş olduğum bir hadis nakledeyim mi, dedi. O şöyle diyordu: Bu semûm (sıcak rüzgâr), cânnın/ cinlerin kendisinden yaratılmış oldukları semûmun yetmiş parçasından bir parçadır. Sonra da (Abdullah): *"Cinni de daha önceden içeriye nüfuz eden yakıcı ateşten (naru's-semum) yarattık"* buyruğunu okudu. İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre de el-cânn ateşin alevinden yaratılmıştır. Bir rivayette ateşin en iyisinden dediği nakledildiği gibi, Amr b. Dinar'dan güneşin ateşinden dediği rivayet edilmektedir.

[4044] Sahih'te şu hadis yer almaktadır: *"Melekler nurdan yaratıldı. Cinler de dumansız ateşten yaratıldı. Âdemoğulları da size anlatılan şekilde yaratıldı."*[316] Âyetten maksat, Âdem (a.s)'ın şerefine, onun yaratılış unsuruna, asıl ve özünün temiz oluşuna dikkat çekmektir.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَآئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلَآئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰٓ أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَآ إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

28. Hani Rabbin meleklere şöyle demişti: "Ben kuru bir çamurdan değişmiş ve şekillenmiş bir balçıktan bir beşer yaratacağım."

29. O halde onun yaratılışını tamamlayıp da ona ruhumdan üflediğim zaman siz de derhal onun için secdeye kapanın.

30. Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde ettiler.

31. İblis müstesnâ. O secde edenlerle beraber olmayı kabul etmedi.

316 Hadis daha önce A'râf sûresi 12. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

32. "Ey İblis! Sen ne diye secde edenlerle beraber olmadın" buyurdu.

33. "Ben, kuru bir çamurdan, değişmiş ve şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir beşere secde edecek değilim" dedi.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah, Âdem'i yaratmadan önce melekler arasında onun şanını yücelttiğini, meleklere ona secde etmelerini emretmekle onu şereflendirdiğini söz konusu etmektedir. Onun düşmanı olan İblis'in de sair melekler arasında kıskançlık, küfür, inat, büyüklenmek ve haksız ve batıl yere böbürlenmek gibi sebeplerle ona secde etmekten geri kaldığını da zikretmektedir. Bundan ötürü İblis: *"Ben kuru bir çamurdan, değişmiş ve şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir beşere secde edecek değilim"* demişti. Nitekim bir başka âyette onun şöyle dediği bildirilmiştir: *"Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu da çamurdan yarattın."* (A'râf, 12) *"Benden şerefli kıldığın şu kişi var ya eğer beni kıyâmet gününe kadar geciktirirsen onun soyunu pek azı müstesnâ olmak üzere mutlaka emrim altına alırım."* (İsrâ, 62)

Burada İbn Cerîr oldukça garip ve hayret verici bir rivayet nakletmektedir. Bu rivayeti Şebib b. Bişr, İkrime'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dedi, diye nakletmektedir: Allah melekleri yaratınca: *"Ben çamurdan bir beşer yaratacağım. Onu yarattıktan sonra siz de ona secde edin"* buyurdu. Melekler: *"Hayır, bunu yapmayız"* dediler. Onların üzerine bir ateş saldı ve o ateş onları yaktı. Daha sonra başka melekler yarattı, onlara da aynı şeyleri söyleyince onlar da, *"hayır yapmayız"* dediler. Onların üzerine bir ateş saldı, o ateş onları yaktı. Sonra başka melekler yarattı. *"Ben çamurdan bir beşer yaratacağım, ben onu yarattıktan sonra siz de ona secde edin"* buyurdu. Onlar bunu kabul etmeyince üzerlerine bir ateş gönderdi ve o ateş onları yaktı. Sonra yine melekler yarattı: *"Ve ben çamurdan bir beşer yaratacağım. Onu yarattıktan sonra siz de ona secde edin"* buyurdu. *"Onlar, dinledik, itaat ettik"* dediler. Ancak İblis, ilk kâfirlerden idi.

Bu rivayetin İbn Abbâs'tan sabit olması uzak bir ihtimaldir. Görüldüğü kadarıyla bu haber İsrâiliyattandır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

34. "O halde çık buradan! Çünkü sen artık kovulmuş birisin" buyurdu.

35. Hiç şüphesiz kıyâmet gününe kadar lanet senin üzerinedir.

36. "Rabbim, öyleyse bana tekrar diriltilecekleri güne kadar mühlet ver" dedi.

37. "Sen mühlet verilenlerdensin" buyurdu.

38. Bilinen zamanın günü gelene kadar.

Tefsiri:

Şanı Yüce Allah, İblise asla muhalefet olunmaması ve karşı durulmaması gereken bir kevni emir verdiğini zikretmektedir. Onun bulunduğu mele-i a'lâ makamından çıkması sûretiyle o bu emre karşı durmamalı, itaatsizlik etmemeliydi. Yine yüce Allah onun "racîm" yani kovulmuş olduğunu da ayrıca kıyâmet gününe kadar onun arkasını bırakmayan, ona erişen kesintisiz bir laneti de peşine takmış olduğunu bildirmektedir.

Said b. Cubeyr'den şöyle dediği nakledilmiştir: Allah, İblise lanet edince onun sûreti meleklerin sûretinden başka bir şekle değişti. Bundan ötürü de şiddetli bir şekilde inleyip, sarsıldı. İşte kıyâmet gününe kadar dünyadaki bütün inlemeler ondandır. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Geri çevrilmesi imkânsız olan ilahi gazap (onun hakkında) gerçekleşince, Âdem'e ve onun soyundan gelecek olanlara son derece beslediği kinden ötürü ölümden sonra diriliş (ba's) günü olan kıyâmet gününe kadar kendisine süre verilmesini ve onun için mühlet olmak ve istidrâc olmak üzere bu istediğinin kabul edildiğini de görüyoruz. Lanet olasıca bu mühleti kesin olarak alınca:

Scanned with CamScanner

قَالَ رَبِّ بِمَآ أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

39. Rabbim dedi, beni azdırdığından dolayı yemin ederim ki ben de yeryüzünde onlara (sana isyan etmeyi) süslü göstereceğim, onları toptan azdıracağım.

40. Ancak onlardan ihlâsa erdirilmiş kulların müstesnâ.

41. Buyurdu ki: "Benim uymayı taahhüt ettiğim yol da şu ki:"

42. Muhakkak benim (has) kullarım üzerinde senin hiçbir tasallutun olmaz. Azgınlardan sana uyanlar müstesnâ.

43. Şüphesiz ki onların hepsine vaad olunan yer cehennemdir.

44. Onun yedi kapısı vardır. Her kapıya onlardan ayrılmış belli bir pay vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah, İblisten onun isyan edip, baş kaldırışından Yüce Rabbe: *"Beni azdırdığından dolayı.."* diye cevap verdiğinden haber vermektedir.

Bazıları: İblis onunla Allah'ın kendisini azdırmış olduğuna yemin etmektedir, demiştir. Derim ki: Bunun, sen beni azdırdığın ve saptırdığın için *"ben de onlara süslü göstereceğim"* anlamına gelme ihtimali de vardır. Yani Âdem (a.s)'ın soyundan gelenlere *"yeryüzünde"* masiyetleri sevdirecek ve onlara rağbet etmelerini sağlayacağım, onları o masiyetleri işlemeye iteceğim ve alabildiğine tahrik edeceğim.

"Onları toptan azdıracağım" yani sen beni azdırdığın ve bu hali benim aleyhime takdir ettiğin için ben de onlara bunu yapacağım.

"Ancak onlardan ihlâsa erdirilmiş kulların müstesnâ." Bu da şu buyruğa benzemektedir: *"Benden şerefli kıldığın şu kişi var ya eğer beni kıyâmet*

Scanned with CamScanner

gününe kadar geciktirirsen onun soyunu pek azı müstesnâ olmak üzere mutlaka emrim altına alırım." (İsrâ, 62) Yüce Allah da onu tehdit ederek, onu korkutarak: *"Benim uymayı taahhüt ettiğim dosdoğru yol şudur"* buyurdu. Yani hepinizin dönüşü bana olacaktır, ben de amellerinizin karşılığını size vereceğim. Yaptıklarınız hayırsa hayır ile mükâfatlandırılacak, şer ise şer ile karşılığını göreceksiniz. Nitekim yüce Allah: *"Çünkü Rabbin gözetlemektedir"* (Fecr, 14) buyurmuştur.

Şöyle de açıklanmıştır: Hak yolun dönüş yeri yüce Allah'adır ve O'na varır. Bunu Mücâhid, el-Hasen ve Katâde söylemiştir. Bu (açıklama) yüce Allah'ın: *"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir"* (Nahl, 9) buyruğuna benzemektedir. Kays b. Ubad, Muhammed b. Sirin ve Katâde: "(هذا صراط عَلِيٌّ مستقيمٌ): Bu pek yüce ve dosdoğru bir yoldur" diye okumuşlardır ki bu anlamı ile: *"Muhakkak o katımızdaki Ana Kitap'ta çok yücedir, çok muhkemdir"* (Zuhruf, 4) buyruğunu andırmaktadır. Pek üstün ve yücedir, anlamına gelir. Ancak meşhur olan birinci kıraâttir.

"Muhakkak benim (has) kullarım üzerinde senin hiçbir tasallutun olmaz." Yani kendileri için hidayeti takdir etmiş olduğum kullarımın aleyhine senin hiçbir yolun olmaz ve sen onlar üzerine baskın düzenleyemezsin.

"Azgınlardan sana uyanlar müstesnâ." Bu, munkâtı' bir istisnâdır.[317] İbn Cerîr burada Abdullah b. Mübârek'in, Abdullah b. Mevheb'den rivayet ettiği bir hadisi kaydetmektedir: Bize Yezîd b. Kusayt tahdis edip dedi ki: Nebîlerin kendi yaşadıkları şehirlerinin dışında mescidleri olurdu. Nebî, Rabbinden herhangi bir hususa dair bir vahiy gelmesini istediği vakit mescidine çıkar, Allah'ın kendisi için takdir ettiği kadar namaz kılar sonra da dilediğini O'ndan isterdi. Bir nebî bir gün mescidinde iken Allah'ın düşmanı -yani İblis- ona geldi ve onun ile kıble arasına oturdu. Nebî: *"Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım"* dedi. Allah'ın düşmanı: *"Ne dersin kendisinden sığındığın kişi bizzat O mudur?"* dedi. Nebî: *"Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım"* dedi. (Yezîd) dedi ki: Bunu üç defa tekrar etti. Sonra Allah'ın düşmanı şöyle dedi: *"Sen hangi yolla benden kurtuluyorsun, bana haber ver"* dedi. Nebî: *"Hayır, sen bana ne ile Âdemoğlunu yenik düşürdüğünü haber ver"* diye iki defa tekrarladı. Sonra onların her biri diğerinden söz aldı. Bunun üzerine

317 Yani; azgınlar, şeytanın üzerlerinde otorite kurma imkânına sahip bulunmadığı, Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları ile türdeş değildir. (Çeviren)

Scanned with CamScanner

Nebî şöyle dedi: *"Şüphe yok ki yüce Allah: "Muhakkak benim (has) kullarım üzerinde senin hiçbir tasallutun olmaz. Azgınlardan sana uyanlar müstesnâ" buyurmaktadır."* Allah'ın düşmanı: "Sen daha doğmadan ben bunu duymuştum" dedi. Nebî devamla dedi ki: *"Yine yüce Allah: 'Sana şeytandan bir vesvese gelirse hemen Allah'a sığın. Çünkü o her şeyi işitendir, en iyi bilendir.'* (A'râf, 200) *buyurmaktadır. Ben de yüce Allah'a yemin ederim ki senin bana yaklaştığını ne kadar hissettimse mutlaka senden Allah'a sığınmışımdır."* dedi. Allah'ın düşmanı: "Doğru söyledin, bu yolla sen benden kurtuluyorsun" dedi. Bu sefer Nebî: *"Sen de Âdemoğlunu ne ile yenik düşürdüğünü bana haber ver"* dedi. İblis: "Ben onu kızgın olduğu ve hevasının peşinden gittiği zaman yakalarım" dedi.

"Şüphesiz ki onların hepsine vaat olunan yer cehennemdir." Yani İblis'in izinden gidenlerin hepsine vaad olunan yer cehennemdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim hakkında da: *"Artık bu guruplardan kim onu inkâr ederse bilsin ki ona vaad edilen yer ateştir"* (Hûd, 17) diye buyurmuştur. Daha sonra yüce Allah'ın cehennemin yedi kapısının bulunduğunu haber vermekte: *"Her kapıya onlardan ayrılmış belli bir pay vardır"* da buyurmaktadır. Yani cehennemin her bir kapısı için İblis'in izleyicilerinden bir bölüm ayrılmış olup, onlar kaçınılmaz olarak o kapıdan (cehenneme) gireceklerdir. -Allah bizi ondan korusun- Onların her bir gurubu kendi ameline göre bir kapıdan girecek ve kendi fiiline göre amellerine uygun aşağı bir yerinde karar kılacaktır.

İsmail b. Uleyye ve Şu'be, Ebû Harun el-Ğanevi'den nakletti. Ebû Harun da Hittan b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: Ali b. Ebî Tâlib'i hutbe verirken şöyle dediğini dinledim: "Şüphesiz cehennemin kapıları bu şekildedir." Ebû Harun dedi ki: Yani üst üste tabakalar halindedir. İsrâil de Ebû İshâk'tan, o Hubeyre b. Yerim'den, o Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle dediğini nakletti: "Cehennemin kapıları biri diğerinin üstünde olmak üzere yedi kapıdır. Önce birincisi dolar, sonra ikincisi, sonra üçüncüsü ta ki tamamı doluncaya kadar."

İkrime de: *"Yedi kapısı"* yedi tabaka halindedir, demiştir. İbn Cureyc, *"yedi kapısı"* buyruğu hakkında şöyle demektedir: Bunların birincisi cehennemdir, sonra Lazâ, sonra el-Hutama, sonra Sa'îr, sonra Sekar, sonra Cahîm, sonra el-Hâviye gelir.

Scanned with CamScanner

ed-Dahhâk da İbn Abbâs'tan buna yakın bir rivayet nakletmiştir. el-A'meş'ten de yine buna yakın rivayet nakledilmiştir. Katâde dedi ki: *"Onun yedi kapısı vardır. Her kapıya onlardan ayrılmış belli bir pay vardır."* Allah'a yemin olsun ki o (cehennem) onların amellerine göre konaklanılacak bir yerdir.

Bütün bu rivayetleri İbn Cerîr nakletmiştir.

Cuveybir de ed-Dahhâk'tan: *"Onun yedi kapısı vardır. Her kapıya onlardan ayrılmış belli bir pay vardır"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Yahudilere bir kapı, Hıristiyanlara bir kapı, Sâbiîere bir kapı, Mecûsîlere bir kapı, şirk koşan kimselere -ki bunlar Arapların kâfirleridir- bir kapı, münafıklara bir kapı ve tevhid ehline de bir kapı. Tevhid ehlinin (cehennemden) çıkmaları ümit edilir ama öbürlerinin lehine asla böyle bir ümit beslenemez.

[4045] Tirmizî dedi ki... İbn Ömer'den, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Cehennem(in) birçok kapısı vardır. Bu kapılardan biri ümmetime karşı* -yahut da Muhammed ümmetine karşı dedi- *kılıç çeken kimseler içindir."*[318] Sonra da: Biz bunu ancak Mâlik b. Miğvel'in rivayet ettiği bir hadis olarak biliyoruz, demektedir.

[4046] İbn Ebî Hâtim de dedi ki: ... Semure b. Cündeb Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den yüce Allah'ın: *"Her kapıya onlardan ayrılmış belli bir pay vardır"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: *"Şüphesiz ki cehennemlikler arasından ateş kimisinin topuklarına kadar varacak, kimisinin de beline kadar ulaşacaktır, kimisinin de gırtlağına kadar varacaktır. Bu onların amellerinin konumları(na göre)dir. İşte yüce Allah'ın: "Her kapıya onlardan ayrılmış belli bir pay vardır" buyruğu bunu anlatmaktadır."*[319]

---

318 Tirmizî, 3123; Buhârî, Tarih, I, 2, 235. Tirmizî, garibtir. Biz bunu ancak Mâlik b. Miğvel'in rivayet ettiği bir hadis olarak biliyoruz, diyerek zayıf olduğuna işaret etmiştir. Tehzibu't-Tehzib'de de: Hakkında nispet zikredilmeksizin Cüneyd'in İbn Ömer'den rivayeti ile ilgili olarak Ebû Hâtim: Onun İbn Ömer'den diye rivayet ettiği hadisleri mürseldir, demektedir. İbn Hibbân ise onu "es-Sikat"ında zikretmiş bulunmaktadır. (Tehzib'deki ifadeler burada sona ermektedir.) O halde haber munkatı'dır, onun sika olduğunu da yalnızca İbn Hibbân söylemiştir.

319 Senedi zayıftır. Çünkü senedinde Abbâs b. el-Velid b. Subh vardır. Ebû Hâtim hadisi yazılabilen bir hadis ravisidir, derken, Ebû Dâvûd: Ben ondan hadis nakletmem, demiştir. Bk. Mizanu'l-İtidal, 4185

Scanned with CamScanner

Müttakîler Cennettedir:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾

45. Takva sahipleri ise muhakkak cennetlerde ve pınar başlarındadırlar.

46. Onlara: Esenlikle, güvenle girin, (denilecek).

47. Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık, kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar.

48. Orada onlara hiçbir yorgunluk dokunmaz, onlar oradan çıkarılacak da değillerdir.

49. Kullarıma haber ver ki: Ben gerçekten Ğafûr ve Rahîmim.

50. Ve hiç şüphesiz benim azabım da elbette can yakacak bir azaptır.

Tefsiri:

Yüce Allah cehennemliklerin durumunu zikrettikten sonra cennetlikleri söz konusu etmeye, onların bahçelerde (cennetlerde) ve pınar başlarında olacaklarını da bildirmektedir. Yüce Allah'ın: *"Oralara esenlikle, güvenle girin"* buyruğu afetlerden esenlikte ve size selam verilmiş kimseler olarak, her türlü korku ve dehşetten yana da güven içerisinde girin. Kesinlikle ne çıkarılmaktan, ne nimetlerin kesintiye uğramasından, ne de yok olup gitmekten korkmayın, demektir.

"Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık. Kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar" buyruğuna gelince: el-Kâsım, Ebû Ümâme'den şöyle dediğini nakletmektedir: Cennetlikler cennete dünyada iken kalplerinde bulunan kin ve menfi duygular ile birlikte gireceklerdir. Nihayet yan yana gelip, karşılıklı oturacakları vakit Allah, dünya hayatında iken kalplerinde bulunan kin namına ne varsa hepsini söküp alacaktır. Daha sonra: *"Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık"* buyruğunu okudu.

Scanned with CamScanner

Evet, bu rivayette, bu şekildedir. el-Kâsım b. Abdurrahman'ın, Ebû Ümâme'den rivayeti ise zayıftır. Süneyd, Tefsir'inde şu rivayeti nakletmektedir: Bize İbn Fedale, Lokman'dan tahdis etti. O, Ebû Ümâme'den şöyle dediğini nakletti: Kalbinde bulunan kin sökülüp atılmadıkça hiçbir mü'min cennete girmeyecektir. Öyle ki ondan yırtıcı, saldırgan hayvandan (bu halin) sökülüp alınması gibi (alınacaktır).

[4047] Bu Sahih'te bulunan Katâde yoluyla gelen rivayete de uygundur. Buna göre Ebû Said el-Hudri kendilerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis etmiştir: *"Mü'minler cehennem ateşinden kurtulacaklar. Sonra da dünya hayatında aralarındaki haksızlıklar sebebiyle kimilerinden kimilerinin hakları kısas ile alınacaktır. Nihayet arındırılıp, tertemiz edildikten sonra cennete girmeleri için kendilerine izin verilecektir."*[320]

İbn Cerîr dedi ki: Muhammed b. Sirin dedi ki: el-Eşter, Ali (radıyallâhu anh)'ın yanına girmek üzere izin istemişti. Ali'nin yanında da Talha'nın bir oğlu bulunuyordu. Ali onu bir süre beklettikten sonra ona (içeri girmesi için) izin verdi. el-Eşter içeri girince: Senin beni ancak bu kişi sebebiyle kapıda tuttuğunu görüyorum, dedi. Ali, evet deyince, el-Eşter şöyle dedi: Yine gördüğüm kadarıyla yanında Osman'ın bir oğlu bulunsaydı yine beni kapıda tutacaktın. Ali: Evet. Çünkü benim ve Osman'ın yüce Allah'ın: *"Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık, kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar"* diye buyurduğu kimselerden olacağımızı ümit ederim, dedi.

Yine İbn Cerîr dedi ki: Bize Ebû Mâlik el-Eşcai, Talha'nın bir azadlısı olan Ebû Habibe'den şöyle dediğini nakletti: İmran b. Talha, Ali (radıyallâhu anh) Cemel vakasına katılanların işlerini bitirdikten sonra Ali'nin yanına girdi. Ali onu çok güzel karşıladı ve şöyle dedi: "Allah'ın beni ve senin babanı: *"Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık. Kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar"* diye buyurduğu kimselerden kılacağını ümit ediyorum." (Ebû Habibe) dedi ki: İki adam da yerdeki yaygının bir tarafında oturuyorlardı. (Birisi), "Allah bunu yapmayacak kadar adildir. Dün onları öldürürken (bugün) kardeşler mi oldunuz?" dedi. Ali (radıyallâhu anh) şöyle dedi: "Kalkın, benden alabildiğine uzak bir yere gidin. Eğer ben ve Talha böyle olmayacak-

320 Sahih bir hadistir. Buhârî, 2440; Ahmed, III, 13. Daha önce el-A'râf sûresi 43. âyette de geçmişti.

Scanned with CamScanner

sak, burada sözü edilenler kimlerdir? Ebû Muâviye böyle diyerek hadisi uzun uzadıya zikretti.

Veki' de Eban b. Abdullah el-Beceli'den rivayet etti. O Nuaym b. Ebî Hind'den, o Rib'i b. Hiraş'dan, o Ali'den buna yakın bir şekilde rivayeti nakletti. Rivayetinde şöyle dedi: Hemdan'dan bir adam ayağa kalkarak: "Ey mü'minlerin emiri, Allah bunu yapmayacak kadar adaletlidir" dedi. (Rib'i) dedi ki: Ali ona öyle bir bağırdı ki, bu bağırtısından adeta binanın yıkıldığını zannettim. Sonra da: "Eğer burada sözü edilenler biz olmayacaksak, bunlar kimler olacak?" diye ekledi.

Said b. Mesruk da Ebû Talha'dan deyip, bunu zikretti. Onun rivayetinde şu da vardır: Bu sözleri el-Haris el-A'ver söyledi. Ali (radıyallâhu anh) kalkıp onun yanına gitti ve elinde bulunan bir şey ile onun başına vurarak: "Ey A'ver, eğer bu sözü edilenler biz değilsek, bunlar kimlerdir?" dedi.

Süfyân es-Sevrî de Mansur'dan, o İbrâhim'den şöyle dediğini nakletti: ez-Zubeyr'in katili Curmuz, Ali (radıyallâhu anh)'ın huzuruna girmek üzere izin istedi. Ali uzunca bir süre onu beklettikten sonra ona izin verince, ona: "Siz bu şekilde sınav vermiş olan kimselere böyle katı mı davranıyorsunuz" dedi. Ali: "Ağzın toprakla dolsun. Şüphesiz ki ben, Talha ve Zubeyr ile birlikte yüce Allah'ın: *"Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık. Kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar"* buyruğunda sözü edilenlerden olacağımızı ümit ederim" dedi.

es-Sevrî de Câfer b. Muhammed'den, o babasından, o Ali'den buna yakın olarak rivayeti böylece nakletmiştir. Süfyân b. Uyeyne, İsrâil'den, o Ebû Mûsâ'dan naklettiğine göre Ebû Mûsâ, Hasan-ı Basrî'yi şöyle derken dinlemiştir: Ali dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, *"Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık. Kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar"* âyeti biz Bedir'e katılanlar hakkında inmiştir."

Kesir en-Nevvâ dedi ki: Ebû Câfer Muhammed b. Ali'nin yanına girdim. Ben: "Benim velim sizin veliniz, barışım sizin barışınız, düşmanım sizin düşmanınız, savaşım sizin savaşınızdır. Allah adına sana soruyorum: Ebû Bekir ve Ömer'den teberri edeyim (onlardan uzak olduğumu ilan edeyim) mi?" dedim. O: *"O takdirde ben doğru yoldan sapmış ve hiç şüphesiz hidayet bulmamışlardan olurum."* (En'âm, 56) Ey Kesir, onları veli (dost) edin. Bundan

Scanned with CamScanner

dolayı sana ne gelirse o benim şu boynuma gelsin, dedi. Sonra da: *"Kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar"* âyetini okuyup dedi ki: "(Bunlar) Ebû Bekir, Ömer ve Ali'dir -Allah hepsinden razı olsun-" dedi.

es-Sevrî bir adamdan, o Ebû Sâlih'ten yüce Allah'ın: *"Kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Bunlar on kişidir: Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zubeyr, Abdurrahman b. Avf, Sâd b. Ebî Vakkas, Said b. Zeyd ve Abdullah b. Mes'ud'dur. -Allah hepsinden razı olsun-

"Karşılıklı otururlar" buyruğunu Mücâhid: Onların kimi diğerinin arkasına bakmaz (hep yüzyüze otururlar), diye açıklamıştır. Bu hususta merfu bir hadis de vardır.

[4048] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Zeyd b. Ebî Evfa dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza çıktı ve *"Kardeşler olarak sedirler üzerinde karşılıklı otururlar"* âyetini okudu. *"Allah için birbirlerini severler, birbirlerine bakarlar"* diye açıkladı.[321]

"Orada onlara hiçbir yorgunluk" yani meşakkat ve eziyet *"dokunmaz."* Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen:

[4049] *"Allah bana, Hatice'ye cennette inciden bir evi müjdelememi emretti. Onda ne bağırıp, çağırma, ne de yorgunluk vardır"*[322] buyruğunda da böyledir.

Yüce Allah'ın: *"Onlar oradan çıkarılacak da değillerdir."* buyruğuna gelince: Hadiste şöyle buyurulmuştur:

[4050] *"Ey cennet ehli sizin ebediyen sağlıklı olup, hastalanmama ödülünüz vardır. Siz ebediyen yaşayacak ve ölmeyeceksiniz; hem size ebediyen yaşlanmamak üzere genç kalmak verilmiştir. Ayrıca ebediyen burada kalıp, başka bir yere de gitmeyeceksiniz."*[323]

---

321 Senedi zayıftır. Lisan'da belirtildiği üzere Said b. Şurahbil meçhul bir ravidir. İbrâhim el-Kuraşi de aynı şekilde meçhuldür. Beğavî bunu Tefsir'inde III, 43'de senedsiz olarak kaydetmektedir.

322 Sahih bir hadis olup, Buhârî, 3816; Müslim, 2434'de Âişe'nin rivayet ettiği bir hadis olarak buradakinden daha geniş zikretmektedir.

323 Sahih bir hadis olup, Müslim, 2837; Tirmizî, 3246'da Ebû Said el-Hudri ve Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır. Ancak bu hadiste: "Başka bir yere gitmemek üzere ebediyen burada kalacaksınız" buyruğu yoktur.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah da: *"Onlar orada ebediyen kalıcıdırlar, oradan ayrılmak da istemezler"* (Kehf, 108) buyurmuştur.

"Kullarıma haber ver ki: 'Ben gerçekten Ğafûr ve Rahîmim ve hiç şüphesiz benim azabım da elbette can yakacak bir azaptır.'" Yani: Ey Muhammed! Kullarına Benim merhamet sahibi olduğumu, azabımın da can yakıcı olduğunu haber ver.

Bu âyet-i kerimenin bir benzeri daha önce geçmiş olup, bu âyet recâ ve havf (ümit ve korku) makamlarına delâlet etmektedir.

[4051] Âyetin nüzul sebebi olarak Mûsâ b. Ubeyde'nin, Mus'ab b. Sabit'ten şöyle dediğine dair rivayet zikretmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülmekte olan bir gurup ashabının yanından geçmişti. Bunun üzerine (onlara): *"Cenneti hatırlayın, cehennemi hatırlayın"* buyurdu. Bunun arkasından: *"Kullarıma haber ver ki: 'Ben gerçekten Gafur ve Rahîmim ve hiç şüphesiz benim azabım da elbette can yakıcı bir azaptır."* buyruğu nazil oldu.[324] Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiş olup, mürseldir.

[4052] İbn Cerîr dedi ki: Bize Mus'ab b. Sabit haber verdi, bize Asım b. Ubeydullah, İbn Ebî Rebâh'tan tahdis etti. O Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir adamdan şunu nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Şeybe oğullarının girdiği kapıdan çıkıp yanımıza geldi. *"Ben sizin gördüğünüzü mü görüyorum?"* buyurdu. Sonra arkasını dönüp gitti. Nihayet Hicrin yanına varınca, gerisin geri dönüp yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: *"Ben çıkınca Cebrâil (a.s) gelip şöyle dedi: Ey Muhammed! Allah sana 'Niçin kullarımı ümitsizliğe sürüklüyorsun?' buyuruyor. Kullarıma haber ver ki: 'Ben gerçekten Ğafûr ve Rahîmim ve hiç şüphesiz benim azabım da elbette can yakacak bir azaptır.'"*[325]

[4053] Said, Katâde'den yüce Allah'ın: *"Kullarıma haber ver ki: Ben gerçekten Gafur ve Rahîmim"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletti: Bize

---

324 Bu mürsel bir rivayettir. Ancak Mecmau'z-Zevaid, 11107'de belirtildiği üzere Taberânî bunu Abdullah b. ez-Zubeyr'den mevsul olarak rivayet etmiş, Heysemi: Mûsâ b. Ubeyde zayıf bir ravidir sözleriyle illetli olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca senedinde Mus'ab b. Sabit de vardır Yahyâ ve Ahmed de onun zayıf olduğunu söylemişlerdir.

325 Zayıf bir hadistir. Taberî, 21214'de bu isnad ile zikretmiştir. Bu hadis zayıftır. Bunun iki illeti vardır. Mus'ab b. Ubeydullah'ın (ki doğrusu Mus'ab b. Sabit'tir) zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ebû Zur'a ve Ebû Hâtim de hadisi münkerdir demişlerdir.

Scanned with CamScanner

ulaştığına göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer kul Allah'ın ne kadar affedici olduğunu bilmiş olsaydı herhangi bir haramı işlemekten geri kalmazdı ve eğer O'nun cezasının ne kadar olduğunu bilmiş olsaydı kendi kendisini helâk ederdi."*[326]

İbrâhim'in Konukları:

وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾

51. Onlara İbrâhim'in konuklarından da haber ver.

52. Hani konuklar onun yanına girip "selam" dedilerdi. O da: "(Doğrusu) biz sizden korkuyoruz" demişti.

53. "Korkma! Biz sana çok bilgili bir oğul müjdeliyoruz" demişlerdi.

54. Dedi ki: "Bana ihtiyarlık gelip çatmışken mi bana gelip müjde veriyorsunuz? Artık neyi müjdeliyorsunuz?"

55. Dediler ki: "Biz sana gerçeği müjdeliyoruz. Onun için sakın ümit kesenlerden olma!"

56. "Rabbinin rahmetinden sapıtmışlardan başka kim ümit kesebilir?" dedi.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: Ey Muhammed! Sen onlara *"İbrâhim'in konukları"*na dair kıssayı da haber ver.

"Dayf (konuk)" hem tekil, hem çoğul hakkında kullanılır. Arapçadaki zevr (ziyaretçi/ler ve sefr: yolcu/lar) gibi. Ayrıca onlara bu ziyaretçilerinin nasıl

326 Zayıftır. Taberânî, 21213'te Katâde'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Mürsel rivayet ise bu ilim ehlince zayıfın kısımlarından birisidir.

Scanned with CamScanner

"onun yanına girip 'selam' dedilerdi. O da: '(Doğrusu) biz sizden korkuyoruz' demiş" olduğunu da onlara haber ver.

Zikredildiğine göre onun konuklarından korkmasının sebebi, kendilerine ikram etmiş olduğu yemeğe ellerinin uzanmadığını görmesi idi. Onlara ikram ettiği yemek ise semiz, kızartılmış buzağı idi. Onlar *"korkma... demişlerdi" "ve ona oldukça bilgili bir oğul müjdesini verdiler."* (Zâriyât, 28) Bu oğul ise daha önce Hud sûresinde geçtiği üzere İshâk (a.s)'dır. Sonra İbrâhim hem kendisinin, hem hanımının yaşının büyüklüğünden hayrete düşmüş ve kendisine verilen bu sözü tahkik etmek amacıyla: *"Bana ihtiyarlık gelip çatmışken mi bana gelip müjde veriyorsunuz? Artık neyi müjdeliyorsunuz? demişti."* Melekler ona verdikleri müjdeyi pekiştirerek, gerçekleşeceğini belirterek ve müjde arkasına müjde vererek şöyle cevap vermişlerdi: *"Dediler ki: Biz sana gerçeği müjdeliyoruz. Onun için sakın ümit kesenlerden olma!"* O da onlara kendisinin ümit kesmediğini ama kendisi yaşlanmış, hanımının yaşı ilerlemiş olsa dahi yine Allah'tan kendisine bir evlat vermesini de ümit ettiğini söyleyerek cevap verdi. Çünkü o, Allah'ın rahmet ve kudretinin bundan çok daha ileri olduğunu da bilirdi.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ ۖ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا ۙ إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾

57. Ey gönderilen elçiler, başka göreviniz var mı, nedir? dedi.

58. Gerçekten biz günahkâr bir kavme gönderildik, dediler.

59. Lut ailesi bunlardan müstesnâdır. Biz onların hepsini mutlaka kurtarıcılarız.

60. Yalnız karısı müstesnâ. Onun mutlaka geride kalanlardan olmasını takdir ettik.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah, İbrâhim (a.s)'ın korkusu geçip, ona müjdenin verilmesinden sonraki halini şöylece haber vermektedir: O, sözü, konuklarına hangi sebeple geldiklerini sormaya getirdi, onlar da: *"Gerçekten biz günahkâr bir*

Scanned with CamScanner

kavme gönderildik" diye cevap verdiler. Bununla Lut kavmini kastediyorlardı. Melekler kendisine kavminin arasından Lut'un ailesini kurtaracaklarını, ancak Lut'un karısının bundan müstesnâ olacağını, çünkü onun helâk edilecekler arasında olacağını haber verdiler. Bundan dolayı gelen elçiler: *"Yalnız karısı müstesnâ, onun mutlaka geride kalanlardan olmasını takdir ettik."* Yani geride kalıp helâk edileceklerden olmasını takdir ettik, dediler.

فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوطِ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾
قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا
لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾

61. Nihayet elçiler Lut ailesine geldikleri vakit,

62. (Lut): "Doğrusu siz tanımadığımız kimselersiniz?" dedi.

63. Dediler ki: "Hayır, biz sana onların hakkında şüphe ettikleri şeyi getirdik.

64. Biz sana gerçekle geldik. Biz şüphesiz doğru söyleyenleriz."

Tefsiri:

Yüce Allah, Lut (a.s)'a meleklerin güzel yüzlü genç kimseler sûretinde geldikleri ve yanına evine girdikleri halini haber vermektedir. Onlara: *"Doğrusu siz tanımadığımız kimselersiniz, demişti. Onlar da: Hayır, biz sana onların hakkında şüphe ettikleri şeyi getirdik demişlerdi."* Bu sözleriyle ise onların azaplarını, helâk edilişlerini, başlarına geleceği ve yurtlarına ineceği hususunda şüphe içinde oldukları yok edilişlerini getirdik. *"Biz sana gerçekle geldik."* Yüce Allah'ın: *"Biz melekleri ancak gerçek ile (hak ile) indiririz"* (Hicr, 8) buyruğuna benzemektedir.

"Biz şüphesiz doğru söyleyenleriz" buyruğu kendisine kendisinin kurtulup, kavminin helâk edileceğine dair vermiş oldukları haberlerini pekiştiren bir ifadedir.

Scanned with CamScanner

فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَآ إِلَيْهِ ذٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَٰؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

65. O sebepten gecenin bir bölümünde aileni yola çıkar. Sen de arkalarından git. Sizden kimse arkasına dönüp bakmasın ve emrolunduğunuz yere doğru gidin.

66. Ona şu kesin emri vahyettik: "Sabaha çıkarken onların arkası mutlaka kesilmiş olacaktır."

Tefsiri:

Yüce Allah, meleklerin kendisine gecenin bir bölümü geçtikten sonra aile halkını yola koymasını ve Lut (a.s)'ın da onları daha iyi korumak amacıyla arkalarından yürümesini emrettiklerini söz konusu etmektedir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de gazalarda artçı olacak şekilde yürürdü. Böylelikle güçsüz olanı yürümeye teşvik ediyor, yürüyecek takati kalmamış olanı da (bineğine bindirerek) taşıyordu.

Yüce Allah'ın: *"Sizden kimse arkasına dönüp bakmasın"* buyruğu şu demektir: Sizler o kavmin başına kopacak çığlığı işiteceğiniz vakit dönüp onlara bakmayınız. Başlarına gelen azap ve ibretli cezaları içerisinde bırakınız.

"Ve emrolunduğunuz yere doğru gidin." Onlarla birlikte kendilerine yol göstericinin de bulunduğu anlaşılıyor, gibidir. *"Ona şu kesin emri vahyettik."* Yani biz daha önceden ona şunu bildirmiştik: *"Sabaha çıkarken"* yani sabah vaktinde *"mutlaka onların arkası kesilmiş olacaktır."* Nitekim bir başka âyet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: *"Muhakkak onlara vaad edilen vakit sabahtır. Sabah da yakın değil midir?"* (Hûd, 81)

وَجَآءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ إِنَّ هَٰؤُلَآءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوٓا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هَٰؤُلَآءِ بَنَاتِيٓ إِنْ كُنتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾

Scanned with CamScanner

67. Şehir halkı sevinerek geldiler.

68. Lût, "Bunlar benim misafirlerimdir. Artık beni küçük düşürmeyin" dedi.

69. Allah'tan korkun ve beni rezil etmeyin!

70. "Biz senin başka kimselere karışmanı yasaklamadık mı?" dediler.

71. Lût, "Eğer evlenecek iseniz işte benim kızlarım" dedi.

72. Hayatın hakkı için onlar gerçekten sarhoşlukları içinde şaşkın bir haldedirler.

Tefsiri:

Yüce Allah, Lut kavminin, Lut'un misafirlerinin geldiğini ve bunların yüzlerinin güzel olduklarını öğrendiklerinde, Lut'un yanına gelişlerini ve bu misafirlerinden ötürü oldukça sevinçli ve neşeli olarak geldiklerini haber vermektedir.

"Lut, 'Bunlar benim misafirlerimdir. Artık beni küçük düşürmeyin. Allah'tan korkun ve beni rezil etmeyin' dedi." Bu sözlerini Hud sûresindeki anlatımdan anlaşıldığı gibi, gelenlerin Allah'ın gönderdiği elçiler olduklarını bilmeden önce söylemişti. Burada ise, onların Allah'ın elçileri oldukları daha önce söz konusu edilmiş ve arkasından kavminin gelişini ve kavmi ile tartışmasını atıf ile (bağlaç ile) zikretmektedir, ama "vav" bağlacı sıralamayı gerektirmez. Özellikle de böyle bir sıralamanın söz konusu olmadığına dair delil ortada bulunuyorsa.

Kavmi ona cevap olmak üzere: *"Biz senin başka kimselere karışmanı yasaklamadık mı?"* dediler. Yani biz sana herhangi bir kimseyi misafir etmeni yasaklamamış mıydık? Lut onlara kendileri için hanımlarının helal olduğunu söyleyerek Rablerinin, hanımlarından kendileri için yaratmış olduğu ve mubah kılmış olduğu ferclerini hatırlattı. -Bu hususta da daha önce tekrara gerek olmayacak şekilde açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.-

Bütün bunlar olurken onlar kendilerine neler yapılmak istediğinin farkında değillerdi. Kendilerini çepeçevre kuşatmış olan belayı ve beraberlerinde bulunan azabı farketmemişlerdi. Bundan ötürü yüce Allah, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hitaben: *"Hayatın hakkı için onlar gerçekten sarhoşlukları*

Scanned with CamScanner

içinde şaşkın bir haldedirler" buyurmaktadır. Yüce Allah, nebîsinin hayatına yemin etmektedir. Bu ise onun için pek büyük bir şeref, pek yüksek bir makam ve pek büyük bir mevkidir.

Amr b. Mâlik en-Nukri, Ebu'l-Cevza'dan, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Allah, kendisi nezdinde Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den daha değerli hiçbir can yaratmadı, hiçbir şey var etmedi. Allah'ın ondan başkasının hayatına yemin ettiğini de ben duymadım. Yüce Allah: *"Hayatın hakkı için onlar gerçekten sarhoşlukları içinde şaşkın bir haldedirler"* buyurmaktadır. Yani senin hayatına, ömrüne, dünyada kalacağın süreye yemin olsun ki *"onlar gerçekten sarhoşlukları içinde şaşkın bir haldedirler."* Bunu İbn Cerîr rivayet etmiştir.

Katâde dedi ki: *"Sarhoşlukları içinde"* yani sapıklıklarında *"şaşkın bir haldedirler"* yani oynayıp durmaktadırlar, demektir. Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs'tan: *"Hayatın hakkı için"* senin yaşayışın hakkı için *"gerçekten onlar sarhoşlukları içinde şaşkın bir haldedirler"* hayrettedirler, diye açıklamıştır.

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾
وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

73. Derken sabah güneş doğarken çığlık onları yakalayıverdi.

74. Derhal oranın üstünü altına getirdik ve üzerlerine balçıktan pişirilmiş taş yağdırdık.

75. Elbette bunda basiret sahibi olanlar için ibretler vardır.

76. Ve elbette o yerler işlek bir yol üzerinde bulunuyor.

77. Elbette bunda iman edenler için muhakkak bir ibret vardır.

Tefsiri:

"Çığlık onları yakalayıverdi." Bu ise güneşin doğuşu esnasında onlara gelip çatan şiddetli bir sesti. Bu ses ile birlikte şehirleri göklere kadar kaldırıldıktan sonra ters çevrilip, üstü altına getirildi ve üzerlerine pişmiş çamurlar da gönderildi. Hud sûresinde pişmiş çamurdan taşlar (siccîl) hakkında yeterli açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

"Elbette bunda basiret sahibi olanlar için ibretler vardır." Yani bu intikamın izleri, o ülkelerde bunu iyice düşünen ve hem gözüyle, hem basiretiyle onu anlamaya çalışan kimseler için açıkça görülmektedir. Nitekim Mücâhid yüce Allah'ın: *"Basiret sahibi olanlar (el-mütevessimîn) için"* buyruğunu, feraset sahibi olup, ferasetlerini kullananlar, diye açıklamıştır. İbn Abbâs ve ed-Dahhâk'tan: İbretle bakanlar diye açıkladıkları nakledilmiştir. Katâde de: İbret alanlar içindir, demiştir. Mâlik de Medinelilerden birisinden: *"Basiret sahibi olanlar için"* buyruğunu iyice düşünenler için, şeklinde açıkladığını nakletmektedir.

[4054] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bize el-Hasen b. A'râfe tahdis etti, bize Muhammed b. Kesir el-Abdî, Amr b. Kays'dan tahdis etti. O Atiyye'den, o Ebû Said'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mü'minin ferasetinden (dikkatli ve isabetli bakışından) sakınınız. Çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar"* buyurdu. Sonra Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Elbette bunda basiret sahibi olanlar için ibretler vardır"* buyruğunu okudu.[327]

Tirmizî ve İbn Cerîr, Amr b. Kays el-Mülai'nin bu lafızla rivayet ettiği bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Biz bunu ancak bu yoldan biliyoruz demektedir.

[4055] Yine İbn Cerîr dedi ki: ...Bize el-Furat b. es-Saib tahdis etti, bize Meymun b. Mihran, İbn Ömer'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mü'minin ferasetinden korkunuz. Çünkü mü'min Allah'ın nuru ile bakar"* buyurdu.[328]

[4056] Yine İbn Cerîr dedi ki: Bana Ebû Şurahbil el-Hımsî tahdis etti, bize Süleyman b. Seleme tahdis etti, bize el-Müemmel b. Said b. Yusuf er-Rahbi tahdis etti. Bize Ebu'l-Mualla, Esed b. Vedaa ed-Daî tahdis etti, bize Vehb b. Münebbih, Tâvûs b. Keysan'dan tahdis etti. O Sevban'dan şöyle dediğini

---

327 Senedi zayıftır. Tirmizî, 3127; Buhârî, Tarih, IV/1, 354; Taberî, 2149; el-Ukayli, IV, 129; Ebû Nuaym, X, 281-282; Hatib, VII, 242; İbnu'l-Cevzî, III, 145-146. Senedi Atiyye'den ötürü zayıftır. Çünkü onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Üstelik o tedlis yapan bir ravidir. Burada da "an" lafzını kullanarak rivayette bulunmuştur. Tirmizî de, gariptir diyerek zayıf olduğunu işaret etmiştir. İbnu'l-Cevzî ise uydurma olduğuna hüküm vermiştir. Bundan sonraki rivayete de bakınız.

328 Zayıftır. Taberi, 21251; Ebû Nuaym, IV, 94; İbnu'l-Cevzî, III, 145-146. Senedindeki illet ise cumhurun zayıf olduğunu söyledikleri el-Furat b. es-Saib'dir. Ebû Hâtim, o bir yalancı idi, demiştir. Bir sonraki rivayete de bakınız.

Scanned with CamScanner

nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mü'minin ferasetinden çekininiz. Çünkü şüphesiz ki o, Allah'ın nuru ile bakar ve Allah'ın tevfiki ile konuşur."*[329]

[4057] Yine İbn Cerîr dedi ki: Bize Abdula'lâ b. Vâsıl tahdis etti. Bize Said b. Muhammed el-Cermî tahdis etti. Bize Abdulvahid b. Vasıl tahdis etti. Bize Ebû Bişr el-Müzellik, Sabit'ten tahdis etti. O Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini nakletti: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ki Allah'ın, insanları ferasetle (basiretlerini kullanarak) tanıyan kulları vardır."*[330]

[4058] Bunu Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr rivayet etmiştir: ... Bize kendisine İbnu'l-Müzellik denilen Ebû Bişr -ki sika birisi idi- Sabit'ten tahdis etti. O Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz yüce Allah'ın, insanları tevessüm ile (ferasetle, basiretle) tanıyan kulları vardır."*[331]

"Ve elbette o yerler işlek bir yol üzerinde bulunuyor." Yani hem şekil ile hem manevi olarak alt üst olup, taş yağmuruna tutulması musibetine uğ-

329 Zayıftır. Taberî, 21255; Ebu'ş-Şeyh, el-Emsal, 128. İlleti ise Süleyman b. Seleme el-Habâirî'dir. Nesâî ve başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbnu'l-Cüneyd yalan söylüyordu, demektedir. Bir sonraki rivayete de bakınız. Hatib, V, 99; Taberânî, 7497; Ebû Nuaym, VI, 118; İbnu'l-Cevzî, III, 146-147'de de Ebû Ümâme tarafından rivayet edilmiş bir hadis olarak kaydedilmiştir. İlleti ise el-Leys'in kâtibi Abdullah b. Sâlih'tir. Ahmed: Bir şey değildir, demiştir. İbn Hibbân, sika ravilerden sağlam ravilerin hadislerine benzemeyen rivayetler nakleder, demektedir. Ayrıca bu Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadis olarak da gelmiştir ki, bunu da Ebu'ş-Şeyh, el-Emsal, 126; İbnu'l-Cevzî, III, 141'de zikretmiş olup, İbnu'l-Cevzî, Süleyman b. Erkam'dan ötürü illetli olduğunu ve onun metruk bir ravi olduğunu söylemiş, İbn Hibbân da onu hadis uydurmakla itham etmiştir. Bu sebeple haber vahidir. Bundan sonraki lafız ise senedi itibariyle daha bir hasendir, metninin doğru olma ihtimali de daha yüksektir.

330 Bunda bir beis yoktur. Taberî, 21252; Bezzâr, 3632; el-Kudai, 1005; Taberânî, Evsat, 2956. Ravileri ise Ebû Bişr Bekr b. el-Hakem dışında sika ve tanınan kimselerdir. Ebû Zur'a onun leyyin bir ravi olduğunu söylerken, İbn Hibbân ve Ebû Ubeyde el-Haddad ile Ebû Seleme et-Tebuzeki sika olduğunu söylemişlerdir. Zehebî, Mizan'da doğru sözlü birisidir derken, Hâfız İbn Hacer doğru sözlüdür fakat bir parça leyindir, demektedir. Heysemi onun hadisini Mecma', X, 268'de hasen kabul etmiş olup, Sehavi de Mekasıd, 23'de ona muvafakat etmiştir. Ancak Ebû Hâtim ve Zehebî şu sözleriyle bunu münker gördüklerini ifade etmişlerdir: O münker bir haber rivayet etmiştir. Bunu Ebû Hâtim söyledikten sonra bu rivayeti zikretmektedir. Muhtemelen tercihe değer olan onun mevkuf olduğudur. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

331 Senedi bir önceki gibidir.

Scanned with CamScanner

rayan ve bu musibetin neticesinde oldukça kötü kokan bir göle dönüşen Sedum kavminin şehri günümüze kadar devam eden ve işlek olan, gidip gelinen bir yol üzerindedir. Nitekim yüce Allah: *"Muhakkak siz onların (kaldıkları yerlerin) yakınından sabahleyin de geçip gidiyorsunuz geceleyin de, hala akıllanmayacak mısınız?"* (Sâffât, 137-138) buyurmaktadır.

Mücâhid ve ed-Dahhâk: *"Ve elbette o yerler işlek bir yol üzerinde bulunuyor"* buyruğunu, bilinen bir yol diye açıklamışlardır. Katâde açık seçik, besbelli bir yol diye açıklamıştır. Yine Katâde belli ve belirgin yerlerde diye açıklamıştır. es-Süddî de: Apaçık, besbelli bir yazı ile, diye açıklamıştır. Bununla: *"Biz her şeyi önder bir Kitap'ta tespit etmişizdir"* (Yâsin, 12) buyruğu gibi olduğunu kastetmektedir. Ancak burada mana onun dediği gibi değildir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

"Elbette bunda iman edenler için muhakkak bir ibret vardır." Yani bizim Lut kavmini helâk edip, mahvetmemiz ve Lut ile onun aile halkını kurtarışımızda Allah'a ve Rasûllerine iman edenler için oldukça açık bir delâlet vardır.

Ashab-ı Eyke:

وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾

78. Ashab-ı Eyke de gerçekten zalim kimseler idi.

79. Bu sebeple onlardan intikam aldık. Her ikisi de hala görülüp, tanınan bir yol üzerindedirler.

Tefsiri:

Eyke ashabı Şuayb'in kavmidir. Dahhâk, Katâde ve başkaları: Eyke birbirine sarmaş dolaş olmuş ağaçlık demektir. Onların zulümleri ise Allah'a ortak koşmak, yol kesmek, ölçü ve tartıları eksik yapmaktı. Allah onlardan çığlık, sarsıntı ve zulle (gölge yapan bulut) günü azabı ile intikam aldı. Lut kavmine yakın idiler. Zaman itibariyle onlardan sonra, mekânları itibariyle de onlarla aynı bölgede yaşamışlardı. Bundan ötürü yüce Allah: *"Her ikisi de hala görülüp tanınan bir yol üzerindedirler"* buyurmaktadır ki apaçık, besbelli yol üzerindedirler, demektedir.

Scanned with CamScanner

İbn Abbâs, Mücâhid ve Dahhâk, görülen yol, diye açıklamışlardır. Bundan dolayı Şuayb kavmini uyarıp, korkuttuğu vakit uyarıları arasında: *"Lut kavmi de sizden uzak değildir"* (Hûd, 89) demişti.

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا
فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ
﴿٨٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾

80. Andolsun ki Ashab-ı Hicr de peygamberi yalanlamışlardı.

81. Biz onlara âyetlerimizi vermiştik de bunlardan yüz çevirmişlerdi.

82. Onlar güven içinde dağlardan evler yontup oyarlardı.

83. Derken sabaha girdiklerinde onları da o çığlık yakalayıverdi.

84. Kazandıkları kendilerine hiçbir fayda vermedi.

Tefsiri:

Hicr ashabı, nebîleri Sâlih'i yalanlayan Semud kavmidir. Bir rasûlü yalanlayan ise bütün rasûlleri yalanlamış olur. Bundan dolayı onlar hakkında rasûlleri (peygamberleri) yalanlamaları mutlak olarak kullanılmış bulunmaktadır. Şanı yüce Allah kendilerine Sâlih'in getirdiklerinin doğru olduğuna delil olacak şekilde -Sâlih'in duası ile kör bir kayadan Allah'ın kendileri için çıkartmış olduğu dişi deve gibi- birtakım belgeler (ayetler) verdiğini söz konusu etmektedir. Bu dişi deve onların topraklarında yayılıyordu. Devenin ve kendilerinin su içecekleri belli günleri vardı. Onlar isyan edip, deveyi kestiklerinde Sâlih (a.s) kendilerine: *"Yurdunuzda üç gün daha yaşayın. İşte bu yalanı olmayan bir tehdittir"* (Hûd, 65) demişti. Yüce Allah da: *"Semud kavmine gelince, biz onlara hidayet verdik ama onlar körlüğü hidayetten daha sevimli buldular"* (Fussilet, 17) buyurmaktadır. Yüce Allah onların: *"Güven içinde dağlardan evler yontup oyan"* kimseler olduklarını zikretmektedir. Yani onların herhangi bir korkuları ve bunlara ihtiyaçları da yoktu. Bilakis onlar boş yere ve haddi aşıp, şımararak dağları yontmuşlardı. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu

Scanned with CamScanner

aleyhi ve sellem) Tebûk'e giderken yanından geçtiği Hicr vadisinde yaptıkları görülen evleri bunu göstermektedir. Allah Rasûlü başını örterek, bineğini hızlandırarak geçmiş ve ashabına şöyle demişti:

[4059] *"Azaba uğratılmışların evlerine ancak ağlayanlar olarak giriniz. Eğer ağlayamıyor iseniz ağlar gibi yapınız. Onların başına gelen musibetin bir benzerinin size gelip çatması korkusuyla böyle davranınız."*[332]

"Derken sabaha girdiklerinde" yani dördüncü günün sabah vaktinde *"onları da o çığlık yakalayıverdi, kazandıkları kendilerine hiçbir fayda vermedi."* Yani dişi deveden suyunu esirgeyerek ziraat ve mahsulleriyle uğraşıp, onlardan elde ettikleri gelirlerin onlara faydası olmadı. Ziraat ve mahsulleriyle uğraştıkları için sulama hususunda kendilerine sıkıntı çıkarmasın diye dişi deveyi kestiler. O mahsulleri kendilerinden azabı uzaklaştırmadığı gibi, Rabbinin emri gelince onlara bir fayda da sağlayamadı.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ
فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾

85. Biz gökleri, yeri ve aralarındakini ancak hak ile yarattık. Şüphesiz o saat gelicidir. O halde (şimdilik) sen onlara güzellikle davran.

86. Şüphesiz senin Rabbin her şeyi yaratandır, her şeyi bilendir.

Tefsiri:

"Biz gökleri, yeri ve aralarındakini ancak hak ile" adalet ile *"yarattık."* Çünkü *"kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükâfatlandırması içindir."* (Necm, 31) Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Biz göğü, yeri ve onların aralarında olanları boşuna yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay o kâfirlerin haline."* (Sâd, 27); *"Acaba siz Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sizin Bize gerçekten döndürülmeyeceğimizi mi zannettiniz. Melik ve hak olan Allah'ın şanı yücedir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Şanı yüce arşın Rabbi O'dur."* (Mü'minûn, 115-116)

332 Daha önce A'râf, 73. âyetinin tefsirinde geçmişti.

Scanned with CamScanner

Sonra yüce Allah, nebîsine kıyâmetin kopacağını ve onun kaçınılmaz olarak gerçekleşeceğini haber vermekte, arkasından kendisine yaptıkları eziyetleri ve kendilerine getirdiklerini yalanlamaları hususunda müşrikleri güzel bir şekilde affedip, geçmesini de emir buyurmaktadır. Yüce Allah: *"Artık sen de onlardan yüz çevir ve: Selam de, yakında bilecekler"* (Zuhruf, 89) buyurmaktadır. Mücâhid, Katâde ve başkaları da: Bu buyruk kıtal (savaş) emrinden önce idi. Durum dedikleri gibidir. Çünkü bu âyet Mekke'de inmiştir. Kıtal ise ancak hicretten sonra şer'i bir hüküm olarak indirilmiştir.

Yüce Allah'ın: *"Şüphesiz senin Rabbin her şeyi yaratandır, her şeyi bilendir"* buyruğu da ölümden sonra dirilişi vurgulamakta, şanı yüce Allah'ın kıyâmeti koparmaya muktedir olduğunu ifade etmektedir. Çünkü O dilediğini yaratmaktan asla hiçbir şeyin aciz bırakmadığı, her şeyi yaratan (el-Hallâk) dır. O parçalanıp dağılmış cesetleri, yeryüzünün çeşitli bölgelerine yayılmış olanları çok iyi bilen (el-Alîm)dir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Göklerle yeri yaratan, onlar gibisini yaratmaya kâdir değil midir? Evet, (kâdirdir) ve O biricik yaratandır, her şeyi en iyi bilendir. O bir şeyi diledi mi ona emri sadece 'ol' demesidir. O da oluverir. Her şeyin egemenlik ve tasarrufu elinde bulunanın şanı ne yücedir. O münezzehdir, yalnız O'na döndürüleceksiniz."* (Yâsin, 81-83)

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

87. Andolsun ki Biz sana tekrarlanan yediyi ve şu azim Kur'ân'ı verdik.

88. Sakın bazılarını faydalandırdığımız şeylere iki gözünü dikip uzatma. Onlar için tasalanma da. Mü'minlere de kanadını indir.

Tefsiri:

Yüce Allah nebîsine şöyle hitap ediyor: Biz sana Kur'ân'ı verdiğimiz için sakın dünyaya, dünyanın süslerine, dünyayı isteyen kimselere bu hususta onları deneyip, sınamak için kendilerine vermiş olduğumuz fani güzelliklere

Scanned with CamScanner

göz dikerek içinde bulundukları halden ötürü onlara imrenme. Onlar seni yalanladılar, dinine muhalefet ettiler diye de üzüntü ve kedere boğularak, hasretler çekerek kendini telef etme! *"Sana tâbi olan mü'minlere de kanadını indir."* (Şuarâ, 215)

Yani onlara yumuşak davran. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun ki içinizden size öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona pek ağır gelir. Size çok düşkündür, mü'minlere oldukça şefkatli ve merhametlidir."* (Tevbe, 128)

Tekrarlanan yedi (es-seb'u'l-mesânî)nin ne olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. İbn Mes'ud, İbn Ömer, İbn Abbâs, Mücâhid, Said b. Cubeyr, ed-Dahhâk ve başkaları bunlar *es-seb'u't-tıval* diye bilinen yedi uzun sûredir. Bununla da Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'âm, A'râf ve Yunus sûrelerini kastederler. Bunu İbn Abbâs ve Said b. Cubeyr açıkça ifade etmiştir. Said: (Yüce Allah) bunlarda farzları, hadleri, kıssaları ve ahkâmı açıklamıştır; İbn Abbâs: (Bu sûrelerde) meselleri, haberleri ve ibretleri açıklamıştır, demiştir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Bana babam tahdis etti, bana İbn Ebî Ömer tahdis edip dedi ki: Süfyân dedi ki: el-Mesani: "Tekrarlananlar" Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'âm, A'râf ve tek bir sûre sayarak Enfâl ile Berae (Tevbe) sûreleridir.

İbn Abbâs dedi ki: Bu sûreler Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başka hiçbir kimseye verilmemiştir. Mûsâ'ya bunlardan sadece iki tanesi verilmiştir. Bunu da Huşeym, el-Haccac yoluyla Said b. Cubeyr'den o İbn Abbâs'tan diye rivayet etmiştir. el-A'meş ise Müslim el-Batîn'den, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e tekrarlanan yedi uzun sûre verildi, Mûsâ (a.s)'a ise altı tane verilmişti. Mûsâ levhaları bırakınca iki tanesi kaldırıldı, dört tanesi kaldı.

Mücâhid dedi ki: Bunlardan maksat yedi uzun sûredir. Bunlardan maksadın Kur'ân-ı Azimuşşan'ın kendisi olduğu da söylenmektedir. Husayf, Ziyad b. Ebî Meryem'den yüce Allah'ın: *"Tekrarlanan yedi"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Ben sana (Kur'ân'ı) yedi bölüm olarak verdim: Emrediyorum, yasaklıyorum, müjde veriyorum, uyarıp korkutuyorum, misaller veriyorum, nimetleri sayıp döküyorum ve Kur'ân'ın verdiği haberleri sana bildiriyorum. Bunu İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

İkinci görüşe göre ise bu (tekrarlanan yedi) Fâtiha sûresidir. O da yedi âyet-i kerimedir. Bu görüş de Ömer, Ali, İbn Mes'ud ve İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. İbn Abbâs dedi ki: Besmele ise (Fâtiha'yı yediye tamamlayan) yedinci âyettir. Allah bu sûreyi özel olarak size vermiştir. İbrâhim en-Nehâi, Abdullah b. Ubeydullah, Umeyr ile İbn Ebî Muleyke, Şehr b. Havşeb, Hasan-ı Basrî ve Mücâhid de böyle demişlerdir.

Katâde de der ki: Bize bu tekrarlanan yedinin Fâtihatu'l-Kitab olduğu ve bu yedi âyetin her bir kıraâtte (yani namazdaki kıraâtte) tekrarlandığı zikredilmiştir. Bir rivayette de: Farz yahut nafile her bir rekâtta okunur, diye nakledilmiştir. İbn Cerîr de bunu tercih etmiş ve bu hususta varid olmuş hadisleri delil göstermiştir. Tefsirin başlarında Fâtiha sûresinin faziletleri bahsinde biz bu rivayetleri önceden kaydetmiştik. Hamd Allah'a mahsustur. Buhârî de (r.h) burada iki hadis kaydetmektedir:

[4060] Birincisi: ... Ebû Said el-Muallâ dedi ki: Ben namaz kılıyorken Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımdan geçti, beni çağırdı. Namazımı bitirinceye kadar yanına gitmedim. Namazımı bitirdikten sonra yanına gittim. O: *"Yanıma gelmene engel olan neydi?"* buyurdu. Ben: "Namaz kılıyordum" dedim. Allah Rasûlü: *"Allah: 'Ey iman edenler, sizi size hayat verecek şeylere çağırdığı zaman Allah'ın ve Rasûlü'nün çağrısına uyun'* (Enfâl, 24) *buyurmuyor mu? Şimdi sana bu mescidden çıkmadan önce Kur'ân'daki en büyük sûreyi öğreteyim mi?"* buyurdu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkmak üzere iken ben ona (söylediklerini) hatırlattım. O: *"Elhamdulillahi Rabbi'l-âlemin" işte o tekrarlanan yedi ve bana verilen şanı büyük Kur'ân-ı Kerim'dir"* buyurdu.[333]

[4061] İkincisi: ...Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ümmü'l-Kur'ân (Fâtiha), tekrarlanan yedi ve Kur'ân-ı Azimuşşan'dır."*[334]

İşte bu, tekrarlanan yedinin ve Kur'ân-ı Azimuşşan'ın Fâtiha'nın kendisi olduğu hususunda açık bir nasdır. Ama bu durum Fâtiha'nın dışında yedi uzun sûreyi de böyle nitelendirmeye ters düşmez. Çünkü bu yedi sûrede de bu nitelik vardır. Tıpkı Kur'ân-ı Kerim'in tamamını bu şekilde nitelendirmeye de aykırı düşmediği gibi. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Allah*

333 Hadis, Enfâl sûresi 24. âyetin tefsirinde geçmişti.

334 Sahih bir hadistir. Buhârî, (4704). Daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

sözün en güzelini müteşâbih, tekrar edilen (mesani) bir kitap halinde indirmiştir." (Zümer, 23) Çünkü Kur'ân bir bakıma tekrarlanıp duran, bir bakıma da müteşâbih olduğu gibi aynı zamanda pek büyük Kur'ân (Azimuşşan)'dır.

[4062] Nitekim Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e takva temeli üzerine kurulan mescide dair soru sorulunca kendi mescidine işaret etmişti.[335] Halbuki âyet Kubâ mescidi hakkında inmiştir. Arada bir aykırılık yoktur. Çünkü bir şeyi söz konusu edecek olursak eğer onun dışındaki bir başka şey ile aynı niteliği ortak olarak taşıyorsa onu da, o niteliği de zikretmeye aykırı değildir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Yüce Allah'ın: *"Sakın bazılarını faydalandırdığımız şeylere iki gözünü dikip uzatma"* buyruğu da şu demektir: Allah'ın sana ihsan etmiş olduğu Kur'ân-ı Azimuşşan sebebi ile onların içinde bulundukları fani mal mülke ve göz alıcı şeylere ihtiyaç duyma. İşte İbn Uyeyne;

[4063] *"Kur'ân ile teğanni etmeyen bizden değildir."*[336] Hadisi Kur'ân ile başkasına ihtiyaç duymayacak kadar kendisini varlıklı bilmek şeklinde yorumlamaya buradan hareketle varmıştır. Bu doğru bir açıklamadır, ama hadisten maksat, -sûrenin baş taraflarında geçtiği gibi- bu değildir.

[4064] İbn Ebî Hâtim dedi ki: ...Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından olan Ebû Rafi dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir misafir geldi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında da hazırlayacağı bir yiyecek yoktu. Yahudilerden bir adama birisini gönderdi: "Allah'ın Rasûlü Muhammed sana Recep ayına kadar (veresiye) bana bir miktar un sat diyor." Yahudi; "rehin olmadan vermem" dedi. Ben de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dönüp ona durumu haber verince şöyle buyurdu: *"Allah'a yemin olsun ki, ben hem göktekinin eminiyim, hem yerdekilerin eminiyim. Şayet bana veresiye verseydi yahut satsaydı andolsun hakkını ona eksiksiz ödeyecektim"* buyurdu. Ben onun yanından çıktıktan sonra: *"Onlardan bir kısmına onlarla kendilerini imtihan edelim diye dünya hayatının süsü olarak verip faydalandırdığımız şeylere gözlerini dikme"* (Tâhâ, 131) âyeti sonuna kadar nazil oldu. Bununla sanki (kendisine bolca verilmemiş) dünyalıktan ötürü onu teselli ediyor gibi idi.[337]

---

335 Daha önce Tevbe sûresinde geçmiş bulunmaktadır.

336 Sahih bir hadistir. Ebû Dâvûd, 1469; Ahmed, I, 175; İbn Hibbân, 120'de rivayet etmiş olup, Hakim, I, 569'da sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

337 İsnadı zayıftır. Çünkü senedinde Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezi'nin zayıf olduğunu söyle-

Scanned with CamScanner

el-Avfî, İbn Abbâs'tan: *"İki gözünü dikip uzatma"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Bu bir adamın arkadaşının elindeki malı temenni etmesini yasaklamaktadır. Mücâhid de: *"Bazılarını faydalandırdığımız şeylere"* buyruğu ile kastedilenler zenginlerdir, demiştir.

Apaçık Uyarıcı:

وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

89. Ve de ki: "Şüphesiz ben, evet ben açıkça (sizi) uyarıcıyım."

90. Nitekim bölüşenlere de (azap) indirmiştik.

91. Onlar ki Kur'ân'ı parçalara ayırmışlardı.

92. Rabbine andolsun ki onların hepsine elbette soracağız.

93. Yapmakta oldukları şeyleri.

Tefsiri:

Yüce Allah Nebîsine (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara kendisinin: *"Şüphesiz ben, evet ben açıkça uyarıcıyım."* Yani uyarması apaçık olanım, demesini emir buyurmaktadır. İnsanları kendisini yalanlamaları sebebiyle can yakıcı bir azabın gelip onları bulmasına karşı uyarıp, korkutan birisidir. Nitekim kendilerinden önce rasûllerini yalanlayan ümmetlere de böyle bir azap gelip çatmıştı. Bunların üzerine Allah'ın indirmiş olduğu azap ve intikam da inmişti.

"Bölüşenler" buyruğundan maksat ise karşılıklı olarak yeminleşip, ahidleşenlerdir. Yani bunlar nebîlere muhalefet etmek, onları yalanlayıp, onlara işkence etmek üzere birbirleriyle ahidleşmişlerdi. Nitekim yüce Allah Sâlih kavmi hakkında haber vererek şöyle buyurmaktadır: *"Onlar kendi aralarında Allah adına yemin ederek dediler ki: 'Ona ve aile halkına gece baskın yapa-*

mişlerdir. İkinci bir illeti ise İbn Ebî Hâtim ile Veki arasındaki kopukluktur. Bu sebeple haber münkerdir. Çünkü âyet-i kerimeden maksat veresiye ve borç almanın yasaklanışı değildir.

Scanned with CamScanner

lım...'" (Neml, 49) Yani geceleyin onları öldürelim. Mücâhid dedi ki: Tekasemû; yemin ettiler, demektir. *"Onlar var güçleriyle ölecek kimseyi Allah diriltmez diye Allah adına yemin ettiler."* (Nahl, 38) *"Halbuki daha önce siz kendiniz için hiçbir zeval yoktur diye yemin etmemiş miydiniz?"* (İbrâhim, 44) *"Kendilerini Allah'ın rahmetine erdirmeyeceğine yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı?"* (A'râf, 49) Sanki onlar her neyi yalanlıyor idiyseler mutlaka ona dair yemin ediyorlardı. Bundan ötürü onlara (kasem edenler, yemin edenler anlamında) *muktesimîn* (mealde bölüşenler) adı verildi.

Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de: Yemin edenler, andolsun geceleyin ona ve aile halkına baskın yapalım deyip, Allah adına yemin eden Sâlih kavminin o belli kimseleridir, demiştir.

[4065] Buhârî ve Müslim'de Ebû Mûsâ, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğuna dair rivayeti yer almıştır: *"Benim misalim ile Allah'ın benimle gönderdiğinin misali kavmine gidip onlara şöyle diyen bir adamın misali gibidir: Kavmim, ben gözlerimle orduyu gördüm ve ben sizlere çıplak uyarıcıyım haydi kendinizi kurtarın. Ne olur kendinizi kurtarmaya bakın. Kavminden bir kesim ona itaat edip, gece karanlığında yola koyuldu ve acele edip telaşa kapılmadan gidip kurtuldu. Aralarından bir diğer kesim ise o kişiyi yalanladı ve yerlerinde sabahı ettiler. Sabahleyin de ordu onlara baskın yaptı, onları helâk edip kökten imha etti. İşte bana itaat edenin ve benim getirdiklerime tâbi olanın misali ile bana baş kaldırıp, haktan getirdiğimi yalanlayanların misali buna benzer."*[338]

"Onlar ki Kur'ân'ı guruplara ayırmışlardı." Yani kendilerine indirilmiş kitapları kısımlara ayırdılar, bir kısmına iman edip, bir kısmını inkâr ettiler. Buhârî dedi ki: İbn Abbâs'tan rivayete göre o *"onlar ki Kur'ân'ı parçalara ayırmışlardı"* buyruğu hakkında şöyle dedi: Bunlar kitap ehlidirler. Onu kısımlara ayırdılar, bir kısmına iman edip, bir kısmını inkâr ettiler. Bize Ubeydullah b. Mûsâ, el-A'meş'ten tahdis etti. O Ebû Rabia'dan, o İbn Abbâs'tan *"nitekim bölüşenlere de indirmiştik"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Onlar bir kısmına iman ettiler, bir kısmını inkâr ettiler. Kasıt, Yahudiler ve Hıristiyanlardır.

338 Buhârî, 6482, 7283; Müslim, 1283; Ebû Ya'lâ, 7310

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Mücâhid, İkrime, Said b. Cubeyr, Hasan ve Dahhâk'tan da bunun benzeri rivayet edilmiştir. el-Hakem b. Eban da İkrime'den, o İbn Abbâs'tan: *"Onlar ki Kur'ân'ı parçalara ayırmışlardı"* buyruğu hakkında: Maksat sihirdir, dediğini nakletmektedir.

İkrime de dedi ki: el-Adh (Kureyş lehçesinde) sihir demektir. Kureyşliler sihirbaz kadına: el-âdiha derler. Mücâhid dedi ki: Onu çeşitli kısımlara ayırdılar ve sihirdir dediler, kehanettir dediler, öncekilerin efsaneleridir, dediler.

Atâ da dedi ki: Onların bazıları (Muhammed) bir sihirbazdır dedi, bazıları delidir, bazıları kâhindir dedi. İşte parçalara ayıranlar (el-ıdûn)dan kasıt bunlardır. ed-Dahhâk ve başkasından da böylece rivayet edilmiştir.

Muhammed b. İshâk dedi ki: İbn Abbâs'tan şöyle dediği nakledilmiştir: Velid b. Muğîre'nin yanında Kureyş'ten bir gurup bir araya gelip toplandı. Aralarında şeref sahibi birisi idi. Hac mevsimi de yaklaşmıştı. Onlara: "Ey Kureyş topluluğu, işte bu hac mevsimi de yaklaşmış bulunuyor. Arap kafileleri bu mevsimde yanınıza gelecek. Sizin bu arkadaşınızın (Allah Rasûlü'nün) durumunu da işitmiş bulunuyorlar. Onun hakkında tek bir görüş etrafında toplanınız ve ihtilafa düşerek kiminiz kiminizi yalanlamasın, kiminizin söylediği söz öbürünün sözünü reddetmesin" dedi.

Onlar: "Sen ey Abdu Şems, söyle ve bize, bizim de ifade edeceğimiz dosdoğru görüşünü bildir" dediler.

el-Velid şöyle dedi: "Hayır, önce ben sizin ne diyeceğinizi dinlemek istiyorum." Onlar: "Kâhindir diyelim" dediler. el-Velid: "Hayır, o kahin değildir" dedi. "O halde o bir delidir diyelim" dediler. el-Velid: "O deli de değildir ,dedi. Etrafındakiler: "O halde bir şairdir" diyelim. O: "O şair de değildir" dedi. Onlar: "O halde sihirbazdır" diyelim. Velid: "O sihirbaz da değildir" dedi. Bu sefer diğerleri: "O halde ne diyelim" dediler. Velid şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, onun sözünde bir tatlılık vardır. Sizler bu dediklerinizden hangisini söylerseniz mutlaka o söylediğinizin batıl olduğu bilinecek ama yine en yakın sizin bu bir sihirbazdır, demenizdir." Bu karar üzere yanından ayrılıp, dağıldılar. Allah da onlar hakkında: *"Onlar ki Kur'ân'ı parçalara (türlere) ayırmışlardı. Rabbine andolsun ki onların hepsine elbette soracağız yapmakta oldukları şeyleri"* buyruğunu indirdi. Yani Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) için bu sözleri söyleyen o insanları sorgulayacağız.

Scanned with CamScanner

Atiyye el-Avfî, İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: *"Rabbime andolsun ki onların hepsine elbette soracağız, yapmakta oldukları şeyleri"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Onlara Lâ ilâhe illallah'a dair soracağız. Abdurrezzak da dedi ki: Bize es-Sevrî, Leys b. Ebî Süleym'den, o Mücâhid'den yüce Allah'ın: *"Andolsun ki onların hepsine elbette soracağız yapmakta oldukları şeyleri"* buyruğu hakkında Lâ ilâhe illallah hakkında onları sorgulayacağız dediğini nakletmektedir.

[4066] Tirmizî'nin rivayetine göre Enes, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *"Rabbine andolsun ki onların hepsine elbette soracağız"* buyruğu hakkında *"(Onlara) Lâ ilâhe illallah'dan soracağız"*[339] buyurduğunu nakletti. Tirmizî dedi ki: Bunu İbn İdris de Leys'den, o Beşir'den, o Enes'ten mevkuf olarak rivayet etmiştir.

İbn Cerîr dedi ki: Abdullah b. Mes'ud dedi ki: Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan hakkı için söylüyorum. Aranızdan kıyâmet gününde Cenab-ı Allah'ın kendisi ile birlikte sizden herhangi birinizin ondördündeki ay ile baş başa kalmayacağı hiçbir kimse yoktur. Yüce Allah: "Ey Âdemoğlu! Benim hakkımda seni benden sana verdiklerim arasında ne aldattı? Ey Âdemoğlu! Bildiklerinle ne kadar amel ettin. Ey Âdemoğlu! Rasûllere ne şekilde karşılık verdin." buyurmaktadır.

Ebû Câfer de er-Rebî'den, o Ebu'l-Âliye'den yüce Allah'ın: *"Rabbine andolsun ki onların hepsine elbette soracağız yapmakta oldukları şeyleri"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Bütün kullara kıyâmet gü-

339 Oldukça zayıftır, sahih olan bunun mevkuf olduğudur. Tirmizî, 3026; Taberî, 21397, 21398; Ebû Ya'lâ, 4058 Enes'ten rivayet edilen bir hadis olarak zikretmişlerdir. Hadis Leys b. Ebî Süleym etrafında dönüp dolaşmaktadır. Hıfzının kötülüğü dolayısıyla zayıf bir ravidir. Tirmizî de bu hadisi: Biz bunu ancak Leys'in rivayet ettiği bir hadis olarak bildiğimiz garip bir hadistir, ayrıca bunu Abdullah b. İdris de Leys'den, o Bişr'den, o Enes'ten mevkuf olarak rivayet etmiştir, diyerek zayıf olduğuna işaret etmiştir.

Bir uyarı: İbn Ebî Hâtim ve Taberî'de "Beşir b. Lehik" ismi raviler arasında geçmektedir ki buna göre hadisin tek bir illeti vardır. O da senetteki Leys'dir. Çünkü Beşir b. Lehik'in rivayeti Kütüb-i Sitte'de de yer almış bulunmaktadır. Tirmizî'de ve Ebû Ya'lâ'da ise nispeti belirtilmeksizin "Bişr" olarak geçmiştir ki bu son zatı İbn Hibbân, es-Sikat'ta zikretmiş ve Bişr b. Dinar, Enes'ten ve Leys b. Ebî Süleym'den diye eklemiştir. İlim adamı Huseyn Selim Esed'in Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde bu ihtilaf ile alakalı olarak zikrettiklerine bakınız. Durum her ne olursa olsun haber vahidir, doğrusu mevkuf olduğudur. Tercih edilen ise bundan sonraki âyetin de açıkladığı gibi onların bütün yaptıklarından sorgulanacaklarıdır. Haber münkerdir.

Scanned with CamScanner

nünde iki hususa dair soru sorulacaktır: Neye ibadet ettikleri ile rasûllere ne şekilde karşılık verdikleri. İbn Uyeyne de: Ameline ve malına dair sana sorulacaktır, dedi.

[4067] İbn Ebî Hâtim dedi ki: Muaz b. Cebel şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana şöyle buyurdu: *"Ey Muaz! Muhakkak kıyâmet gününde mü'mine gözlerindeki sürmeye, parmağındaki çamurun kırıntılarına varıncaya kadar bütün yaptıkları hakkında soru sorulacaktır. Sakın kıyâmet gününde Allah'ın verdikleri ile senden başkasının senden daha mutlu olduğunu görmeyeyim."*[340]

Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs'tan rivayetle yüce Allah'ın: *"Rabbime andolsun ki onların hepsine elbette soracağız yapmakta oldukları şeyleri"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Sonra yüce Allah: *"O gün ne bir insana, ne de bir cine günahı hakkında soru sorulmayacaktır."* (Rahmân, 39) buyurmuştur. İbn Abbâs dedi ki: Allah onlara: Şunu şunu yaptınız mı? diye sormayacak. Çünkü o, bunu onlardan daha iyi bilir. Ama: Şunu şunu neden yaptınız? diye soracaktır.

Yakîn Gelinceye Kadar İbâdet:

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ
الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ
﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ
بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ
الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

94. Artık emrolunduğunu açıkça bildir. Müşriklerden de yüz çevir.

95. O alay edip duranlara karşı muhakkak ki Biz sana yeteriz.

96. Onlar ki, Allah ile beraber başka bir ilah tanırlar. Onlar yakında bileceklerdir.

340 Zayıftır. Bunu Deylemi, Zehru'l-Firdevs, IV, 339'da rivayet etmiştir. Yunus el-Hazza'nın, Ebû Hamza'dan rivayetine gelince her ikisinin de biyografisini tespit edemedim. Bundan dolayı haber vahidir. İleride bu haber Ankebût, 13'te gelecektir.

Scanned with CamScanner

97. Andolsun ki onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını da elbette biliyoruz.

98. Artık sen hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!

99. Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et.

Tefsiri:

Yüce Allah, Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi ile peygamber olarak gönderdiklerini tebliğ etmesini, bunun gereklerini yerine getirmesini, 'emrolunduklarını müşriklere açıkça söylemesi' demek olan *sad'da* bulunmasını emretmektedir. Nitekim İbn Abbâs yüce Allah'ın: *"Artık emrolunduğunu açıkça bildir."* buyruğunu onu yerine getir, diye açıklamıştır. Bir rivayette de emrolunduğunu yap, demiştir. Mücâhid ise, bu namazda Kur'ân'ı açıktan okumak demektir, demiştir. Ebû Ubeyde, Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle dediğini nakletmektedir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"artık emrolunduğunu açıkça bildir"* âyeti nâzil oluncaya kadar gizli, saklı idi. Bu âyet nâzil olduktan sonra kendisi de, ashabı da dışarı çıktı. Yüce Allah'ın: *"Müşriklerden de yüz çevir. O alay edip duranlara karşı muhakkak ki Biz sana yeteriz"* buyruğu da Rabbinden sana indirilenleri tebliğ et, seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymak isteyen müşriklere de asla bakma/aldırma, demektir. *"Onlar senin kendilerine yumuşak davranmanı arzu ettiler, kendileri de bunun üzerine yumuşak davranacaklardır."* (Kalem, 9) Onlardan da korkma, Allah onlara karşı sana yeter ve onlardan seni koruyacaktır. Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer böyle yapmazsan O'nun risaletini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlara karşı koruyacaktır."* (Mâide, 67)

[4068] Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr dedi ki: ...Yezîd b. Dirhem, Enes'ten naklen dedi ki: Enes'i *"O alay edip duranlara karşı muhakkak ki Biz sana yeteriz. Onlar ki Allah ile beraber başka bir ilah tanırlar"* âyeti hakkında şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yoldan geçerken onlardan birisi onu dürttü. Bunun üzerine Cebrâil geldi. -(Ravi) dedi ki: Zannederim (Enes): O da onları dürttü, dedi.- Bundan ötürü onların vücutlarında mızrak yarası şeklinde bir yara açıldı ve öldüler.[341]

341 Bezzâr, 2222; Mecma', 11112'de belirtildiği üzere Taberânî, Enes'in rivayet ettiği bir

Scanned with CamScanner

[4069] Muhammed b. İshâk dedi ki: Bana Yezîd b. Rûmân'ın, Urve b. ez-Zubeyr'den tahdis ettiğine göre, alay edenlerin ileri gelenleri beş kişi idi. Bunlar yaşları ilerlemiş, kavimleri arasında şeref sahibi kimselerdi: Esed b. Abduluzza b. Kusay oğullarından el-Esved b. el-Muttalib Ebû Zemaa bunlardan birisi idi. -Bana ulaşan haberlere göre- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ileri derecede eziyet ettiğinden ve onunla alay ettiğinden ötürü ona beddua etmiş ve şöyle demişti: *"Allah'ım! Gözlerini kör et, evladını kaybetme acısını ona tattır."*

(Diğerleri de) Zühre oğullarından el-Esved b. Abd Yeğus b. Vehb b. Abdi Menaf b. Zühre, Mahzum oğullarından el-Velid b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum, Sehm b. Amr b. Husays b. Ka'b b. Luey oğullarından el-Âs b. Vâil b. Hişam b. Said b. Sa'd, Huzaa oğullarından el-Haris b. Tulâtile b. Amr b. el-Haris b. Abdi Amr b. Milkân'dı. Bunlar kötülüklerini sürdürüp, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile çokça alaylarını devam ettirince yüce Allah da: *"Artık emrolunduğunu açıkça bildir. Müşriklerden de yüz çevir. O alay edip duranlara karşı muhakkak ki Biz sana yeteriz"* buyruğunu: *"Onlar yakında bileceklerdir"* buyruğuna kadar indirdi.

İbn İshâk dedi ki: Bana Yezîd b. Rûmân, Urve b. ez-Zubeyr'den yahut onun dışında âlimlerden birisinin tahdis ettiğine göre, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyti tavaf etmekte iken Cebrâil yanına geldi. Cebrâil ayakta durdu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onun yanında durdu. Yanından el-Esved b. el-Muttalib geçince Cebrâil onun yüzüne yeşil bir yaprak attı, gözleri kör oldu. Yanından el-Esved b. Abd Yeğus geçti, karnına işaret etti. Bu sebeple de karnı şişti ve karnındaki bu şişlikten ötürü de öldü. Yanından el-Velid b. el-Muğîre geçince de ayağının topuğunun alt tarafındaki bir yara izine işaret etti. Söz konusu bu yara iki sene önce izarını (belden aşağısını örten elbisesini) çekerken olmuştu. Şöyle ki: Huzaalılardan okuna tüy takan bir adamın yanından geçince oklarından sivri demir kısmı onun izarına takıldı ve ayağında o yarayı açtı. Yara önemli değildi. (Cebrâil'in) bu (işareti)nin neticesinde o yarası yeniden açıldı ve ölümü ile sonuçlandı. Onun yanından el-Âs b. Vâil geçti, ayaklarının ortasına işaret etti, Taif'e gitmek üzere bir eşeği üzerinde giderken eşek dikenli bir yere çöktü ve o dikenli yerden bir diken

hadis olarak kaydetmişlerdir. Heysemi: Senedinde Yezîd b. Dirhem vardır. İbn Maîn zayıf olduğunu söylerken, el-Fellâs sika olduğunu belirtmiştir demektedir. Ayrıca senedinde Avn da vardır ki o da meçhul bir ravidir. O halde haber zayıftır.

Scanned with CamScanner

ayağının ortasına saplandı ve onu öldürdü. Yanından el-Haris b. et-Tulâtile geçince de onun başına işaret etti, burnundan irin akmaya başladı ve bu da onun ölümüne sebep oldu.[342]

Muhammed b. İshâk dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Bunların (alay edenlerin) başı el-Velid b. el-Muğîre idi. Onları toplayıp bir araya getiren de o idi. Said b. Cubeyr ve İkrime'den de bu şekilde Muhammed b. İshâk'ın, Yezîd'den onun Urve'den diye naklettiği rivayete benzer olarak uzun uzadıya da rivayet edilmiştir. Ancak Said, el-Haris b. Gaytele derken, İkrime de el-Haris b. Kays demiştir. ez-Zührî her ikisi de doğru söylemiştir. Çünkü el-Haris'in babasının adı Kays, annesinin adı da Gaytala'dır, demiştir. Mücâhid'den, Miksem ve Katâde'den ve bir başka birisinden de bu şekilde onların beş kişi oldukları rivayet edilmiştir. eş-Şa'bî ise, yedi kişi idiler, demiştir. Ancak meşhur olan birincisidir.

Yüce Allah'ın: *"Onlar ki Allah ile beraber başka bir ilah tanırlar. Onlar yakında bileceklerdir"* buyruğu ise Allah ile birlikte başka birisine ibadet eden kimseler için şiddetli bir tehdit ve kesin bir azap vaadidir.

Yüce Allah'ın: *"Andolsun ki onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını da elbette biliyoruz. Artık sen hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol"* buyruğuna gelince: Anlamı şudur: Ey Muhammed! Onların sana yaptıkları eziyetlerden ötürü sıkıldığını, göğsünün daraldığını elbette ki biliyoruz. Bu hal kesinlikle seni dehşete düşürmesin, üzmesin. Allah'ın risaletini tebliğ etmekten yüz çevirmene sebep olmasın. Yalnızca Allah'a tevekkül et. O sana yeter, onlara karşı O sana yardımcı olacaktır. Sen Allah'ı zikretmek, O'na hamdetmek, O'nu tesbih edip, her türlü eksiklikten tenzih etmek ve O'na ibadet etmekle -ki bu da namazdır- meşgul olmaya bak. Bundan dolayı: *"Artık sen hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol"* buyurmaktadır. Nitekim İmam Ahmed'in rivayet ettiği hadiste de böyle buyurulmaktadır:

342 Bu mürsel bir rivayettir. Ayrıca İbn İshâk bu rivayetin Urve b. ez-Zubeyr'den mi yoksa başkasından mı geldiği hususunda şüphe etmiştir. Hadis bir başka yoldan İbn Abbâs'ın rivayet ettiği bir hadis olarak da gelmiştir. Taberânî bunu el-Ehâdîsu't-Tıvâl, 33'de zikretmiş, Heysemi, Mecma, 11113'te de: Senedinde Muhammed b. Abdulhakem en-Neysaburi vardır, ravi olarak ben onu tanımıyorum, geri kalan ravileri sikadırlar, demektedir. Haber gariptir, ancak âyetten kastedilenin Bedir günü meydana gelmiş olma ihtimali daha yüksektir.

Scanned with CamScanner

[4070] ...Nuaym b. Hemmar'dan rivayete göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Allah Teâlâ: 'Ey Âdemoğlu, günün baş taraflarında dört rekât namaz kılmaktan acze düşme ki, sonraki bölümlerinde ben sana yeteyim.' buyurdu."*[343] Bunu Ebû Dâvûd, Mekhul'ün Kesir b. Murre'den buna yakın naklettiği bir hadis olarak rivayet etmiştir.

[4071] Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) başına sıkıntılı bir hal geldiğinde hemen namaza koşardı.[344]

Yüce Allah'ın: *"Ve sana yakin gelinceye kadar Rabbine ibadet et"* buyruğuna gelince: Buhârî şöyle demiştir: Sâlim, (burada yakîn) ölümdür, demiştir. Burada adı geçen Sâlim ise Sâlim b. Abdullah b. Ömer'dir. Nitekim İbn Cerîr de şöyle demiştir: Bana Târık b. Abdurrahman, Sâlim b. Abdullah'tan: *"Ve sana yakin gelinceye kadar Rabbine ibadet et"* buyruğu hakkında: Ölüm (gelinceye kadar...) dediğini tahdis etti. Mücâhid, Hasan, Katâde, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ve başkaları da böyle demiştir.

Buna delil de şanı yüce Allah'ın cehennemliklerin şöyle diyeceklerine dair vermiş olduğu haberdir: *"Biz namaz kılanlardan değildik, yoksullara yemek yedirmezdik, üstelik dalanlarla birlikte dalardık, din gününü de yalanlardık. Nihayet yakin (ölüm) bize gelip çattı."* (Müddessir, 43-47)

[4072] Sahih'te ez-Zührî'nin rivayet ettiği bir hadise göre ensardan bir kadın olan Ümmü el-Alâ şunu nakletmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunu teslim etmiş bulunan Osman b. Maz'un'un yanına girdiği vakit, ben (Ümmü el-Ala): Ebu's-Sâib Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Allah'ın sana ikramda bulunmuş olduğuna dair ben senin hakkında şahitlik ederim, dedim. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın ona ikram etmiş olduğunu nereden biliyorsun?"* diye sordu. Ben: Babam anam sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü! (Eğer o Allah'ın ikramına mazhar olmamışsa) başka kim olabilir ki, dedim. Allah Rasûlü: *"Ona artık yakîn (ölüm) gelmiş bulunuyor. Ben şüphesiz onun için hayır ümit ederim"* buyurdu.[345]

---

343 Ceyyid bir hadistir. Ebû Dâvûd, 1289; Ahmed, V, 786'da rivayet etmiş olup, senedi hasen, sahihtir.

344 Bakara sûresi 45. âyetin tefsirinde geçmişti.

345 Buhârî, 1243, 3939; Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 7634; Ahmed, VI, 436

Scanned with CamScanner

"Ve sana yakin gelinceye kadar Rabbine ibadet et" şeklindeki yüce Allah'ın buyruğu olan bu âyet-i kerime namaz ve benzeri ibadetlerin aklı yerinde olduğu sürece insana vacib (farz) olduğuna ve buna bağlı olarak durumuna uygun bir şekilde namaz kılması gerektiğine delil gösterilir.

[4073] Nitekim Buhârî'nin Sahih'inde İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'tan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ayakta namaz kıl, gücün yetmezse oturarak, buna da gücün yetmezse yanın üzere yatarak (kıl.)"*[346] Yine bu âyet, yakînden maksat, marifetin hâsıl olmasıdır, şeklinde bir kanâate sahip olan mülhidlerin hatalı olduklarına da delildir. Bunlara göre bir kimse ne zaman marifet (Allah'ı tanımak)e ulaşacak olursa kendilerine göre artık o kişi üzerinden teklif (şer'i yükümlülükler) kalkar. Böyle bir iddia ise küfürdür, dalâlettir, cehalettir. Çünkü enbiya -selam onlaranın kendileri ve ashabı insanlar arasında Allah'ı en iyi bilip tanıyan, O'nun hukukunu, sıfatlarını ve O'na yakışan şekilde tazim etmeyi en iyi bilenler idi. Bununla birlikte insanlar arasında en âbid, Allah'a en çok ibadet eden, vefat zamanlarına kadar her türlü hayırları işlemeye ısrarla en çok devam eden onlardı. O halde burada yakînden kasıt, az önce açıkladığımız gibi ölümdür.

Hamd yalnız Allah'adır. Üzerimizdeki her türlü lütuf O'ndandır, minnet duygularımız O'nadır. Hidayetten ötürü yalnız Allah'a hamd ederiz, yalnız O'ndan yardım diler ve yalnız O'na tevekkül ederiz. En kâmil ve en güzel bir hal üzere canımızı almasını yalnızca O'ndan dileriz. Şüphesiz ki O Cevâd'dır, Kerim'dir (pek cömerttir, pek lütufkârdır.)

Hicr sûresinin tefsiri burada sona ermektedir.

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

346 Daha önce Âl-i İmrân sûresi 191. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

NAHL SÛRESİ

[128 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

Allah'ın Emri Geldiğinde:

أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Allah'ın emri geldi. Artık onun vaktinden önce gelmesini istemeyin. O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, yücedir.

Tefsiri:

Yüce Allah kaçınılmaz olarak bir fiilin gerçekleşip, meydana geldiğini gösteren mazi kipi ile kıyâmetin yaklaştığını ve onun gerçekleşme zamanının oldukça yakın olduğunu haber vermektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"İnsanların hesaba çekilecekleri vakit yaklaştı. Onlar ise gaflet içerisinde yüz çeviricidirler."* (Enbiyâ, 1) Yine yüce Allah: *"O saat (kıyâmet) yaklaştı ve ay yarıldı"* (Kamer, 1) buyurmaktadır.

"Artık onun vaktinden önce gelmesini istemeyin." Yani uzak olanın yakınlaşmasını istemeyin. *"Artık onun vaktinden önce gelmesini istemeyin"* buyruğundaki zamirin Allah'a ait olması da ihtimal dâhilindedir, azaba ait olması ihtimali de vardır. Her ikisi de birbiri ile bağlantılıdır. Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Bununla beraber senden azabı çabucak isterler. Eğer belli bir vade olmasa idi azap onlara elbette gelirdi. Andolsun -onlar farkında olmaksızın- azap kendilerine ansızın gelecektir. Senden azabı çabucak isterler. Muhakkak cehennem kâfirleri kuşatıcıdır."* (Ankebût, 53-54)

Scanned with CamScanner

Dahhâk bu âyetin tefsirinde hayret verici bir görüş ortaya atmış ve yüce Allah'ın: "*Allah'ın emri geldi*" buyruğunu: Onun farzları ve hadleri geldi, diye açıklamıştır. Ancak İbn Cerîr bu görüşü reddederek şöyle demektedir: Bizler farzlar emredilmeden önce acele gelmelerini isteyen birisinin olduğunu bilmiyoruz, ama azap böyle değildir. Onlar gelişini uzak görüp, yalanlamak amacıyla meydana gelmeden önce çabucak gelmesini istemişlerdi.

Derim ki: Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Ona iman etmeyenler çabucak gelmesini isterler. İman edenler ise ondan yana korku içindedirler ve onun hiç şüphesiz hak olduğunu bilirler. Bilin ki o saat (kıyâmet) hakkında tartışanlar elbette uzak bir sapıklık içindedirler."* (Şûrâ, 18)

[4074] İbn Ebî Hâtim dedi ki: ...Ukbe b. Âmir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyametin kopmasına yakın, üzerinize batıdan kalkan gibi siyah bir bulut çıkacaktır. Bu bulut semada yükselip duracak, sonra o buluttan bir münadi: Ey insanlar! diye seslenecek. İnsanlar birbirlerine dönerek: Duydunuz mu? diyecekler. Onlardan kimisi evet diyecek, kimisi şüphe ve tereddüt içinde kalacak. Sonra ikinci defa: Ey insanlar! diye seslenecek, insanlar birbirlerine dönerek, duydunuz mu? diyecekler. Evet, diye cevap verecekler. Sonra üçüncü bir defa: Ey insanlar! Allah'ın emri geldi, artık onun vaktinden önce gelmesini istemeyin, diyecek."*

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin olsun ki, iki kişi kumaşlarını açmış olacaklar ama asla onu katlayamayacaklar. Kişi havuzunun suyunu açacak, ama onunla hiçbir şeyi asla sulayamayacak. Kişi devesinin sütünü sağacak, ama ebediyen onu içemeyecek."* (Devamla): *"Ve insanlar (kıyâmetin dehşetli halleriyle) meşgul olacaklardır."* (buyurdu).[347]

Sonra yüce Allah kendi zatını kendisine başkasını ortak koşmalarından ve O'nunla birlikte putlara ve O'na denk tuttukları varlıklara ibadet etmelerinden tenzih etmektedir. Zaten O, onların yaptıklarından pek yüce ve mukaddestir, alabildiğine büyüktür. İşte kıyâmeti yalanlayanlar da bunlardır. Bu

347 Hakim, IV, 539, hadis no: 8622'de Yahyâ b. Âdem'den bu senet ile muttasıl olarak rivayet etmiştir. Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Hadisin aslı, -baş tarafları dışında- Buhârî ve Müslim'de vardır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

sebeple: *"O, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, yücedir"* buyurmaktadır.

يُنَزِّلُ الْمَلَآئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ أَنْ أَنذِرُوٓا۟ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱتَّقُونِ ﴿٢﴾

2. O kendi emri ile kullarından dilediği kimseler üzerine vahiy ile melekleri: "Benden başka hiçbir ilah olmadığını bildirin. O halde benden korkun" desinler diye indirir.

Tefsiri:

Yüce Allah'ın *"Vahiy ile melekleri"* buyruğundaki "ruh" vahiy anlamındadır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Sana da böylece emrimizden bir ruh vahyettik. Kitabın da, imanın da ne olduğunu bilmezdin fakat biz onu kendisiyle kullarımızdan dilediğimizi hidayete ilettiğimiz bir nur kıldık."* (Şûrâ, 52)

Yüce Allah'ın: *"Kullarından dilediği kimseler üzerine"* buyruğundaki kullardan kasıt nebîlerdir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Allah risaletini kime vereceğini çok iyi bilendir."* (En'âm, 124) *"Allah meleklerden ve insanlardan rasûller seçer."* (Hac, 75) *"Kavuşma günü (kıyâmet) ile korkutmak için kendi emrinden ruhu kullarından dilediği kimseye gönderir. O gün onlar ortaya çıkarlar, onların hiçbir şeyleri Allah'a gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir, bir ve tek kahhar Allah'ındır."* (Mü'min, 15-16)

"Benden başka hiçbir ilah olmadığını inzar edin." Böylece inzar etsinler, uyarsınlar. *"O halde benden korkun, desinler diye."* Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere mutlaka şunu vahyederdik: Benden başka ilah yoktur. O halde yalnız bana ibadet edin."* (Enbiyâ, 25)

Bu âyette ise: *"Benden korkun"* buyurmuştur; yani benim emrime muhalefet edip, benden başkasına ibadet edenlere vereceğim cezadan korkun, korunun.

Scanned with CamScanner

Göklerin ve Yerin Yaratılışı:

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾

3. O gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, onların ortak koştukları şeylerden yücedir.

4. O insanı bir nutfeden yarattı. Bir bakarsın ki o apaçık bir hasım oluvermiştir.

Tefsiri:

Yüce Allah üst âlem olan semavatı ve alt âlem olan içindekilerle birlikte yeri kendisinin yaratmış olduğunu ve bunları oyun olsun diye değil de, aksine *"kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükâfatlandırması için"* (Necm, 31) hak ile yaratılmış olduklarını haber vermektedir.

Daha sonra hiçbir şey yaratamayan, aksine kendileri yaratılmış bulunan putlar kabilinden kendisinden başka şeylere O'nunla birlikte ibadet edenlerin ortak koşmalarından kendi zatını tenzih etmektedir. Hiçbir ortağı bulunmaksızın bir ve tek olarak tek başına, bağımsız bir şekilde her şeyi yaratmış olan O yüce zat ile birlikte başkasına ibadet etmek nasıl uygun olabilir ki? Bu sebeple O kendisine ortak koşulmaksızın bir ve tek olarak yalnızca kendi zatına ibadet olunmayı hak eder.

Bundan sonra yüce Allah, insan türünü "bir nutfeden" yaratmış olduğuna dikkat çekmektedir. Nutfe zayıf ve güçsüz (bir damlacık) demektir, ama insan kendi başına ayakları üzerinde durup yürüyebilince Yüce Rabbi ile tartışır, O'nu yalanlamaya kalkışır, rasûllerine savaş açar. Halbuki o zıt bir konumda durmak için değil, kul olmak üzere yaratılmıştır ancak. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ve o sudan insan yaratan, ondan neseb ve sıhrî akrabaları çıkarandır. Rabbin her şeye güç yetirendir. Halbuki onlar Allah'tan başka kendilerine fayda da, zarar da veremeyen şeylere ibadet ederler. Kâfir, Rabbine karşı (şeytana) yardımcı olandır."* (Furkân, 54-55) *"İnsan hiç Bizim kendisini bir nutfeden yarattığımıza bakmaz mı? Böyle iken o apaçık bir hasım olup çıkıyor. Kendi yaratılışını unutarak Bize bir misal getirip: 'Çürümüş*

Scanned with CamScanner

haldeki kemikleri kim diriltecek' dedi. De ki: 'Onları ilk defa yaratan kim ise onları diriltecektir. O her türlü yaratmayı en iyi bilendir." (Yâsin, 77-79)

[4075] İmam Ahmed'in ve İbn Mâce'nin rivayet ettikleri hadise göre ... Busr b. Cehhaş dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) avucuna tükürdü ve şöyle buyurdu: *"Yüce Allah diyor ki: Ey Âdemoğlu, ben seni bunun gibi bir nesneden yaratmışken, sen beni nasıl aciz bırakabilirsin ki? Nihayet ben senin organlarını yerli yerince düzenleyip, mutedil bir şekilde seni yaratınca sen (altlı üstlü) iki elbisene bürünüp, yeri inletip, sallayarak yürüdün, mal topladın, vermedin. Nihayet can boğaza gelip dayanınca tasadduk edeyim, dedin ama sadaka vermeye zaman mı kaldı?"*[348]

Hayvanların Yaratılışı:

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنفُسِ ۚ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾

5. Davarları da yarattı ki, bunlarda sizi ısıtacak şeyler ve birçok menfaatler vardır. Onlardan yersiniz de.

6. Akşamleyin getirişinizde de, sabahleyin salıverişinizde de onlarda sizin için bir güzellik vardır.

7. Onlar kendi kendinize yarı canınız tükenmeden varamayacağınız bir memlekete ağırlıklarınızı yüklenir, götürürler. Şüphesiz Rabbiniz çok esirgeyici, çok merhamet edicidir.

Tefsiri:

Yüce Allah kullarına kendileri için yaratmış olduğu davarlar (en'âm) sebebiyle lütfunu hatırlatmaktadır. Bunlar ise deve, inek ve koyun türüdür. Nitekim En'âm sûresinde bunları çift olarak, sekiz çift halinde açıklamış bulunmaktadır. Ayrıca bu davarlarda kendileri için takdir etmiş bulunduğu çeşitli maslahat ve menfaatleri de hatırlatmaktadır. Yünlerinden, tüylerinden, kıllarından, giyecek ve yaygı imal ederler, sütlerinden içerler, yavrularını yerler. Diğer taraftan bu davarlarda onlar için bir güzellik de vardır.

348 İbn Mâce, 2707; Ahmed, IV, 210; Busiri, Zevaid'de senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Bk. Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha, 1099

Scanned with CamScanner

Bundan dolayı yüce Allah: *"Akşamleyin getirişinizde"* buyurur. Bu davarların meralardan akşam dönüş vakitlerini ifade eder. Bu vakitlerde döndüklerinde yan tarafları genişlemiş, memeleri sütle dolmuş, hörgüçleri yükselmiş olur. *"Sabahleyin salıverişinizde"* yani sabah erkenden onları meraya göndermenizde *"de onlarda sizin için bir güzellik vardır"* buyurmuştur.

"Onlar kendi kendinize yarı canınız tükenmeden varamayacağınız bir memlekete ağırlıklarınızı" sizin bir yerden başka bir yere götürmek ve taşımaktan aciz olduğunuz ağır yüklerinizi *"yüklenir, götürürler."* Bu yüklenip götürmeleri hac, umre, gaza ve ticaret hallerinde ve bu kabilden olan yolculuklarda görülür. Onları sırtlarına binmek ve onlara yük vurmak gibi çeşitli şekillerde kullanırsınız. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Sizin için davarlarda gerçekten bir ibret vardır. Onların karınlarında olandan size içiririz. Sizin için onlarda çok faydalar da vardır. Onların etinden yersiniz de. Bir de hem onların üzerinde, hem de gemilerin üzerinde taşınırsınız."* (Mü'minûn, 21-22) *"Allah davarları bazısına binesiniz, bazısını da yiyesiniz diye sizin için yaratandır ve sizin için onlarda faydalar vardır. Kalplerinizdeki arzuya onların üzerine (binerek) ulaşmanız için (onları yarattı). Üstelik hem onların üzerinde, hem gemilerin üstünde taşınırsınız. Sizlere âyetlerini gösteriyor. Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr ediyorsunuz."* (Mü'min, 79-81)

Bundan dolayı da burada yüce Allah bu nimetleri saydıktan sonra: *"Şüphesiz"* size bu davarları yaratan ve onları emrinize veren *"Rabbiniz çok esirgeyici, çok merhamet edicidir"* buyurmaktadır. Nitekim bir başka yerde şöyle buyurmuştur: *"Görmezler mi ki, biz onların faydasına kendi ellerimizle var ettiğimiz davarlar yarattık. İşte kendileri bunlara sahiptirler. Onları kendilerine boyun eğdirdik. Hem binekleri bunlardandır, hem onlardan yerler."* (Yâsin, 71-72) *"O bütün çiftleri yaratmış ve sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyleri var etmiştir. Ta ki onların sırtlarına binip kurulasınız. Sonra onların üzerine yerleşince Rabbinizin nimetini hatırlayasınız ve şöyle diyesiniz: Bunları bizlere musahhar kılan, eksiklikten münezzehtir yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi ve esasen biz muhakkak Rabbimize döneceğiz."* (Zuhruf, 12-14) İbn Abbâs: *"Bunlarda sizi ısıtacak şeyler"* yani giyecek elbiseler *"ve birçok menfaatler"* yiyecek ve içecek kabilinden kendisinden yararlandığınız şeyler *"vardır"* diye açıklamıştır.

Scanned with CamScanner

Abdurrezzak dedi ki: İbn Abbâs: *"Sizi ısıtacak şeyler ve birçok menfaatler"* her bir canlının soyundan gelenler, diye açıklamıştır. Mücâhid de: *"Bunlarda sizi ısıtacak şeyler"* yani dokunan elbiseler *"ve birçok menfaatler"* inek, et ve süt *"vardır"* diye açıklamıştır.

Katâde dedi ki: *"Isıtacak şeyler ve birçok menfaatler"* buyruğu şu demektir: Onlarda sizin giyecek, çeşitli faydalar ve gitmek istediğiniz yere ulaştırmak gibi menfaatleriniz vardır. Müfessirlerden birden çok kişi de buna yakın lafızlarla açıklamalarda bulunmuşlardır.

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

8. Hem binmeniz için, hem de süs olmak üzere atları, katırları ve merkepleri (yarattı) ve bilemeyeceğiniz daha nice şeyleri de yaratır.

Tefsiri:

Bu da yüce Allah'ın kulları için yaratmış olduğu ve onlara olan lütfunu hatırlattığı bir başka türdür. Bu tür ise binmek ve onlarla süslenmek için yaratmış olduğu at, katır ve eşek türüdür. Onlara binip, onların güzelliklerinden istifade etmek, onlardan gözetilen maksatların en büyüğüdür. Şanı yüce Allah bu türü davarlardan ayırıp, ayrıca söz konusu ettiğinden, atları etlerinin haram olduğunu kabul eden birtakım ilim adamları bunu bu hususta benimsediği kanâatin lehine delil göstermiştir. İmam Ebû Hanife (r.h) ile bu hususta fukaha arasından ona uygun kanâatte olanlar buna örnektir. Çünkü şanı yüce Allah, atları, katırlar ve eşeklerle birlikte söz konusu etmiştir. Bunlar da nebevi sünnette sabit olduğu ve ilim adamlarının çoğunluğunun kabul ettiği üzere haramdır.

İmam Ebû Câfer b. Cerîr'in rivayet ettiğine göre İbn Abbâs at, katır ve eşek etlerini hoş görmez (mekruh) ve şöyle derdi: Yüce Allah: *"Davarları da yarattı ki bunlarda sizi ısıtacak şeyler ve birçok menfaatler vardır. Onlardan yersiniz de"* diye buyurdu. Bu buyrukta sözü edilen bu davarlar etlerinin yenilmesi içindir. *"Hem binmeniz için, hem de süs olmak üzere atları, katırları ve merkepleri (yarattı)."* Bu buyrukta sözü edilenler de binmek içindir. Said b. Cubeyr ve başkaları yoluyla İbn Abbâs'tan da bunun gibi rivayet nakledilmiş bulunmaktadır. el-Hakem b. Uteybe de aynen böyle demiştir.

Scanned with CamScanner

[4076] Bu kanâati benimseyenler İmam Ahmed'in Müsned'inde rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifi de delil göstermişlerdir. Halid b. Velid dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) atların, katırların ve eşeklerin etini yemeyi yasaklamıştır.[349]

Bunu Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce -hakkında (tenkid edici mahiyette) sözler söylenmiş olan- Sâlih b. Yahyâ b. el-Mikdam'ın rivayet ettiği bir hadis olarak böylece tahriç etmişlerdir.

[4077] Bunu Ahmed de bir başka yoldan bundan daha geniş ve daha açık bir delil mahiyetinde rivayet etmiş ve şöyle demiştir: el-Mikdam b. Madi Kerib dedi ki: Halid b. el-Velid ile birlikte yaz gazasına çıkmıştım. Bizim arkadaşlarımızın canı et çekti. Benden bir dişi katır (yahut kısrak) istediler. Ben de onu kendilerine verdim. Onu alıp iple bağladılar. Ben: Halid'e gidip soruncaya kadar yerinizden ayrılmayın, dedim. Halid'e gidip sordum, o şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Hayber gazasına katılmıştık. İnsanlar Yahudilerin yakın bahçelerine hızlıca daldılar. Allah Rasûlü bana: *"Topluca namaza geliniz ve cennete müslümandan başka kimse girmeyecektir"* diye yüksek sesle seslenmemi emretti. Sonra şöyle buyurdu: *"Ey insanlar! Sizler Yahudilerin bahçelerine hızlıca daldınız. Şunu bilin ki, ahid yapmış olanların malları ancak hakkı karşılığında helal olur. Diğer taraftan evcil eşeklerin, atların ve katırların etleri de size haramdır. Yırtıcı hayvanlardan azı dişi olanlar ile uçan kuşlardan pençesi bulunanların hepsi de (haramdır)."*[350]

Mücâhidlerin bu yaptıkları Hayberlilere ahdin (emanın) verilmesinden ve onlarla mahsullerin yarısını vermek üzere anlaşılmasından sonra olmuş gibidir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. Eğer bu hadis sahih ise, at etlerinin haramlığı hususunda açık bir nas olur, fakat bu hadis Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde sabit olan rivayetlere karşı duramaz. Câbir b. Abdullah dedi ki:

---

349 Hasen, şaz bir hadistir. Ebû Dâvûd, 3790; Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 4843, 4844; Dârekutnî, IV, 287; İbn Mâce, 3198; Ahmed, IV, 89. Senedinde bir beis yoktur ama cumhur bunun aksi kanâattedir. Sahih hadisler de bununla çelişmektedir. Bundan dolayı Ebû Dâvûd akabinde: Bu neshedilmiş bir hadistir demektedir. Buhârî de: Sâlih b. Yahyâ b. el-Mikdam'ın rivayeti(nin sıhhati) tartışılır demektedir. Beyhakî, el-Marife'de senedi muzdariptir demiştir. Ayrıca Kurtubi'nin, 3854 ve 3856 numaralı hadis ile -benim tahkikimle- ilgili söylediklerine de bakınız.

350 Ahmed, IV, 89 senedi sıhhat derecesine ulaşmaz. Ancak burada atların söz konusu edilmesi de şazdır, sahih birtakım hadislerle çelişmektedir. Bu ise bunun mahfuz olmadığı anlamına gelir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

[4078] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evcil eşeklerin etlerini yasakladı ve at etlerine izin verdi.[351]

[4079] Bunu Ahmed ve Ebû Dâvûd her biri Müslim'in şartına uygun iki farklı sened ile Câbir'den rivayet etmişlerdir. Câbir dedi ki: Hayber günü at, katır ve eşekleri kestik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere katır ve eşekleri yasakladığı halde atları kesmeyi yasaklamadı.[352]

[4080] Müslim'in Sahih'inde Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın kızı Esma (radıyallâhu anhâ)'dan dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hayatında biz Medine'de iken bir at kestik, etini yedik.[353]

Bunların delaleti daha açık, daha güçlü ve daha sağlamdırlar. İlim adamlarının cumhurunu teşkil eden Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve onların arkadaşları ile selef ve halefin çoğunluğu da bu kanâate sahiptir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Abdurrezzak dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Atlar önceleri yabani idi. Allah İbrâhim'in oğlu İsmail'e -ikisine de selam olsun- onların itaat etmelerini sağladı.

Vehb b. Münebbih de İsrâiliyattan haberler arasında: Allah atı güney rüzgârından yaratmıştır, diye zikretmektedir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Nas'da bu bineklerin sırtına binmenin caiz olduğuna delildir. Katırlar da bunlar arasındadır. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) de (eşeklerin) nesillerinin kesilmemesi için eşeklerin atlarla çiftleştirilmesini yasaklamış olmakla birlikte, kendisine bir katır hediye edilmişti ve o da bu katıra binerdi.

[4081] İmam Ahmed dedi ki: Dıhye el-Kelbî dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben senin için bir eşeği bir kısrakla çiftleştireyim mi? Ondan sana bir katır doğsun, sen de ona binersin, dedim. Allah Rasûlü: *"Bu işi ancak bilmezler yapar"* buyurdu.[354]

---

351 Buhârî, 4219, 5520; Müslim, 1941; Ebû Dâvûd, 3788; Nesâî, VII, 201; Ahmed, III, 361; İbn Hibbân, 5273

352 Sahih bir hadistir. Ebû Dâvûd, 3789; Ahmed, III, 356; Beyhakî, IX, 327; İbn Hibbân, 5272'de sahih olduğunu belirttiği gibi, Hakim de IV, 235'te sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

353 Buhârî, 5519; Müslim, 1942; İbn Mâce, 3190; Ahmed, VI, 345, 353; İbn Hibbân, 5271

354 Ahmed, IV, 311; Mecma', 9369'da belirtildiği üzere Taberânî, Evsat'ta rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Yolun Doğrusu:

وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

9. Doğru yolu göstermek Allah'a aittir ama o yollardan bazısı da eğridir. (Allah) dileseydi elbette hepinizi toptan hidayete erdirirdi.

Tefsiri:

Yüce Allah maddi yollarda üzerlerinde yol alınan birtakım hayvanları söz konusu ettikten sonra, dini ve manevi yola dikkat çekmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de ise maddi olan hususlardan faydalı manevi hususlara geçiş çokça görülen bir anlatım şeklidir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: *"Bir de azık edinin. Şüphesiz ki azığın en hayırlısı takvâdır."* (Bakara, 197) *"Ey Âdemoğulları size avret yerlerinizi örtecek bir libas ile giyip süsleneceğiniz bir elbise indirdik. Takva elbisesine gelince o daha hayırlıdır."* (A'râf, 26)

Şanı yüce Allah bu sûrede hayvanat türünden davarları ve onların dışında kalan sırtlarına binip, arzu ettikleri yerlere gittikleri, uzak ülkelere ve yerlere ağırlıklarını taşıyan, zorlu yolculuklarında kullandıkları diğer hayvanları söz konusu ettikten sonra, insanların kendisine ulaşmak üzere izledikleri yolları zikretti ve bu yollar arasından hak olan yolun kendisine ulaştıran yol olduğunu beyan ederek: *"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir"* buyurmaktadır.

Nitekim başka yerde şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz ki bu benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, başka yollara uymayın. Sonra sizi onun yolundan ayırırlar."* (En'âm, 153) *"Benim uymayı taahhüt ettiğim dosdoğru yol şu ki..."* (Hicr, 41)

Mücâhid yüce Allah'ın: *"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir"* buyruğu hakkında şunları söylemektedir: Hak yolu göstermek Allah'a aittir. es-Süddî de: *"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir"* buyruğu hakkında, doğru yol İslam'dır, demiştir. el-Avfî de yüce Allah'ın: *"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir"* buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakletmektedir: Açık seçik göstermek yani hidayeti ve dalaleti beyan etmek Allah'a aittir. Ali b.

Heysemi, Taberânî'den, Şabi'nin Dıhye'den rivayeti mürseldir sözünü de nakletmektedir. Ayrıca hadisin senedinde Huzeyfe'nin azadlısı Ömer vardır ki ben ona ait bir biyografi tespit edemedim.

Scanned with CamScanner

Ebî Talha da ondan böylece rivayet etmiştir. Katâde ve Dahhâk da böyle demişlerdir.

Ancak burada Mücâhid'in görüşü bağlam açısından daha güçlüdür. Çünkü yüce Allah kendisine gitmek amacıyla izlenen çeşitli yolların bulunduğunu haber vermektedir, ama bu yollar arasından O'na hak yol dışında ulaşan bir yol yoktur. Bu hak yol ise kendisinin teşri buyurduğu ve beğenip razı olduğu yoldur. Onun dışındaki yollar ise tıkalıdır, o yollarda yapılan ameller geri çevrilmiştir. Bundan ötürü yüce Allah: *"Ama o yollardan bazısı da eğridir"* buyurmuştur. Yani: Hak yoldan sapmış, uzaklaşmıştır.

İbn Abbâs ve başkaları, burada sözü edilenler Yahudilik, Nasranîlik ve Mecûsîlik gibi değişik yollar, ayrı ayrı görüşler ve hevâlardır, demişlerdir. İbn Mes'ud (ayetin bu kısmını): *"Ama aranızdan kimisi de hak yoldan sapmıştır"* (anlamına gelecek şekilde:) "ve minküm câir" diye okumuştur.

Daha sonra yüce Allah bütün bunların O'nun kudret ve meşietine bağlı olarak meydana geldiğini haber vererek: "Dileseydi elbette hepinizi toptan hidayete erdirirdi" buyurmaktadır. Başka yerlerde de şöyle buyurmuştur: *"Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde bulunanların hepsi elbette toptan iman ederlerdi."* (Yunus, 99); *"Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek ümmet yapardı. Onlarsa hala anlaşmazlık içerisindedirler. Rabbinin rahmet ettikleri müstesnâ. Zaten onları bunun için yaratmıştır. Rabbinin: 'Andolsun ki ben cehennemi cin ve insanlarla dolduracağım' sözü de (günahkârların) hepsi için tümüyle gerçekleşmiştir."* (Hûd, 118-119)

Sular ve Bitkiler Ondandır:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

10. Sizin için gökten bir su indiren O'dur. Ondan içecek de vardır, hayvanlarınızı yaymakta olduğunuz bitkiler de ondandır.

11. O su ile sizin için ekin, zeytin, hurmalıklar, üzümler ve meyvelerin her türlüsünden bitiriyor. Bunda düşünen bir topluluk için elbette birer âyet vardır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Şanı yüce Allah, onlara ihsan etmiş olduğu davarları vesair binekleri söz konusu ettikten sonra, semadan -ki yükseklik demektir- yağmuru indirmek sûretiyle onlara ihsan ettiği nimetini söz konusu etmeye geçti. Yağmur sayesinde hayatlarını sürdürür, hem kendileri, hem davarları bundan istifade ederler. Bu sebeple: *"Sizin için ondan içecek de vardır"* buyurmaktadır. Yani O bu suyu kolaylıkla içebileceğiniz şekilde tatlı ve kolay içimli kılmıştır. Onu içilmesi imkânsız tuzlu bir halde yaratmamıştır. *"Hayvanlarınızı yaymakta olduğunuz bitkiler de ondandır."* Yani o su ile sizin için bitkiler çıkardı ve siz hayvanlarınızı o bitkilerle otlatıyorsunuz. Nitekim İbn Abbâs, İkrime, Dahhâk, Katâde ve İbn Zeyd de yüce Allah'ın: *"Hayvanlarınızı yaymakta olduğunuz bitkiler"* buyruğu hakkında böyle açıklamışlardır. Yani o hayvanlarınızı orada yayar, otlatırsınız. Yayılmak üzere bırakılan develere (ayet-i kerimede kullanılan fiil kökünden) "el-ibilu's-sâime" denilmesi de buradan gelmektedir.

[4082] İbn Mâce'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş doğmadan önce hayvanları otlağa salmayı yasakladı.[355]

"O suyla sizin için ekin, zeytin, hurmalıklar, üzümler ve meyvelerin her türlüsünden bitiriyor." Yani tek olan bu su ile türlerinin, tatlarının, renklerinin, kokularının ve şekillerinin farklılığına rağmen bu su ile bunların hepsini yerden çıkarmaktadır. Bu sebeple de: *"Bunda düşünen bir topluluk için elbette birer âyet vardır"* buyurmaktadır. Yani O'nun kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah olduğuna dair kesin delil ve belge vardır. Bir başka yerde de yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"(Putları mı hayırlıdır) göklerle yeri yaratan*

355 Zayıftır. İbn Mâce, 2206; İbn Adiyy, III, 135'de Ali'nin rivayet ettiği bir hadis olarak tahriç etmişlerdir. Senedi zayıftır çünkü senedinde Nevfel b. Abdulmelik vardır ki Zehebî bunu Mizan, 9148'de bu hadis ile birlikte zikretmiş şöyle demiştir: Yahyâ bir şey değildir. Ebû Hâtim de meçhuldür demiştir.

Hâfız İbn Hacer, Takrib, 7215'de, mesturdur demektedir. Ancak bu tartışılır. Çünkü daha önce geçtiği üzere İbn Maîn onun zayıf olduğunu söylemiştir. O halde mestur bir ravi değildir. Daha sonra Hâfız, Takrib, 1885'de er-Rabî b. Habib'i zikretmekte ve: Doğru sözlüdür, onun Nevfel b. Abdulmelik'ten rivayette bulunması sebebiyle zayıf olduğu söylenmiştir, demektedir. Ebû Ahmed Hakim dedi ki: Hücum Nevfel'edir. Yani bu hadiste o zan altındadır. İbn Adiyy ise bu hadisi Rebî'den ötürü illetli kabul etmiş ve Nesâî'den, hadisi münkerdir, dediğini nakletmiştir. Ahmed'den de hadisleri münker rivayetlerdir, dediğini zikretmişlerdir. Bu durumda hadis, ne olursa olsun, münker ve zayıftır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

ve sizin için gökten bir su (yağmur) indiren mi? Onunla göz alıcı bahçeler bitirdik, onların ağaçlarını bitirmek sizin için mümkün olmaz. Allah ile birlikte bir ilah mı var? Hayır, onlar sapan bir topluluktur." (Neml, 60)

Daha sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

Yeryüzündeki Âyetler:

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

12. Geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı size musahhar kıldık. Yıldızlar da O'nun emriyle boyun eğmişlerdir. Bunlarda aklını kullanacak bir topluluk için elbette âyetler vardır.

13. Ve yine sizin için yerde çeşitli renklerde yarattığı şeyleri de (size musahhar kıldı). Bunlarda öğüt alan bir topluluk için elbette bir âyet vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah kullarının dikkatlerini pek büyük belgelerine, muazzam lütuflarına çekmektedir: Bir diğerinin arkasından gelen gece ile gündüzü, yörüngelerinde dönen güneş ve ayı, karanlıklarda yollarını bulan kimseler için bir nur ve bir aydınlık olarak yaratmış olduğu sabit yıldızlarla göklerin dört bir yanında dolaşan gezegenleri musahhar kılmıştır. Bunların her birisi ,Yüce Allah'ın kendisi için tayin etmiş olduğu yörüngesinde dolaşıp durur. Kendisi için takdir edilmiş bir harekete göre -ne fazla, ne eksik- yolunu alır. Hepsi O'nun hükmü, saltanatı, musahhar kılışı, takdiri ve onları yürütmesinin hükmü altındadır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı sonra arşa istiva etti. Geceyi durmadan kovaladığı gündüze bürür. Güneşi, ayı ve yıldızları emriyle ram eden O'dur. İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir."* (A'râf, 54) Bundan dolayı yüce Allah: *"Bunlarda aklını kullanacak bir topluluk için elbette âyetler vardır"* buyurmuştur. O'nun göz kamaştırıcı yüce kudretine ve pek muazzam egemenliğine

Scanned with CamScanner

Allah'tan gelen hükümleri akledip anlayan, onun delil ve belgelerini kavrayan bir topluluk için pek büyük delaletler, deliller vardır.

Yüce Allah'ın: *"Ve yine sizin için yerde çeşitli renklerde yarattığı şeyleri de (size musahhar kıldı)"* buyruğuna gelince: Yüce Allah semadaki alametlere dikkat çektikten sonra yerde yaratmış olduğu hayret verici hususlara ve çeşitli şeylere dikkat çekmektedir. Bunlar çeşitli renk ve şekilleriyle taşıdıkları fayda ve özellikleriyle hayvanlar, bitkiler, madenler ve cansız varlıklardır. *"Bunlarda öğüt alan bir topluluk için elbette bir âyet vardır."* Yani Allah'ın nimetlerini hatırlayıp, öğüt alarak bunlara şükredenler için bir âyet vardır.

Allah'ın Nimetleri:

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾

14. Yine O denizi ondan taze et yemeniz ve ondan giyeceğiniz ziyneti çıkarmanız için emrinize verendir. Gemilerin orada (suları) yararak gittiklerini görüyorsun. Onun lütfundan arayasınız ve (O'na) şükredesiniz diye.

15. O sizi çalkalayıp, sallamasın diye yeryüzünde sabit dağlar, ırmaklar ve maksatlarınıza ulaşasınız diye de yollar koydu.

16. Ve nice alâmetler de (yarattı). Onlar yıldızlarla da yollarını bulurlar.

17. Yaratan yaratmayan gibi olur mu hiç? Artık iyice düşünmeyecek misiniz?

18. Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız onları sayamazsınız. Şüphesiz Allah çok mağfiret edendir, çok rahmet edendir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah dalgaları birbirini kovalayan denizi musahhar kılışını haber vermekte, denizi onların emrine vermiş olmakla, gemilere binmek sûretiyle, denizde yolculuk yapma imkânını vermekle, denizde balıkları yaratıp, canlısıyla dirisiyle ihramlı iken ve ihramsız iken balıklarının etlerini kullarına helal kılmış olmakla, denizde yarattığı inciler ve nefis mücevherat ile süs olarak giyinecekleri ve denizin dibinden onları çıkarmayı kullarına kolaylaştırmakla lütuflarını hatırlatmaktadır.

Yine denizi yara yara giden gemileri taşıyacak şekilde musahhar kıldığını da haber vermiştir. Yarma niteliğinin gemiler için değil de rüzgârlar için olduğu da söylenmiştir. Her ikisi de doğrudur. İkincisine göre rüzgârlar gemilerin gövdelerine çarpar. İşte Allah kullarına bu gemileri yapma yolunu göstermiş, onları buna iletmiştir. Bu ise kendilerine babaları Nûh (a.s)'dan kalmış bir mirastır. Çünkü gemilere binen ilk kişi odur ve gemi yapma sanatı ona öğretilmişti. Sonra da insanlar ardı arkasına gelen çağlar ve nesiller boyunca gemi yapımını ondan öğrendiler ve bir kıtadan bir kıtaya, bir ülkeden bir ülkeye, bir iklimden diğer iklime, buradakileri öbür tarafa, öbür taraftakileri de buraya götürmek için yolculuk yaparlar. Bundan dolayı yüce Allah: *"Onun lütfundan arayasınız"* nimet ve ihsanlarına *"şükredesiniz diye"* buyurmuştur.

Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr Müsned'inde şöyle demektedir: Ben Muhammed b. Muâviye el-Bağdâdî'den yazdığım kitabımda şu rivayeti buldum: ... Ebû Hureyre dedi ki: Allah şu batı tarafındaki denizle de konuştu, doğu tarafındaki denizle de konuştu. Batıdaki denize: *"Ben senin üzerinde kullarımdan bazılarını taşıyacak olursam onlara ne yapacaksın?"* dedi. Batı tarafındaki deniz: *"Onları suda boğacağım"* dedi. Allah: *"Senin hıncın, senin kendi çevrende kalsın. Onları ben kendi ellerim üzerinde taşıyacağım"* buyurdu ve onu süs eşyalarından ve avdan mahrum etti. Şu doğu tarafındaki denizle de konuştu ve: *"Sende kullarımdan bazılarını taşıyacağım, onlara ne yapacaksın?"* dedi. Doğu tarafındaki deniz: *"Onları ellerimin üzerinde taşıyacak ve annenin kendi evladına davrandığı gibi kullara davranacağım"* dedi. Allah da onu süs eşyalarıyla ve av hayvanlarıyla ödüllendirdi. Sonra Bezzâr dedi ki: Bizler bunu Suheyl'den, Abdurrahman b. Abdullah, Ömer dışında rivayet eden bir kimseyi bilmiyoruz. O da hadisi münker birisidir. Bunu Suheyl, en-

Scanned with CamScanner

Numan b. Ebî Ayyaş'dan, o Abdullah b. Amr'dan mevkuf olarak da rivayet etmiştir.[356]

Sonra yüce Allah yeryüzünü, orada yaratmış olduğu sağlam kazıkları andıran pek yüksek dağları da zikretmektedir. Bunların yaratılmasının hikmeti ise yeryüzünün karar bularak sırtındaki canlıları sarsmamasıdır. Çünkü onları sarsacak olsa bundan ötürü hiç de mutlu ve huzurlu bir hayat yaşayamazlardı. Bundan dolayı yüce Allah: *"Dağları ise sapasağlam dikti.* (Nâziât, 32) buyurmuştur.

Abdurrezzak dedi ki: Bize Ma'mer, Katâde'den bildirdi. Ben el-Hasan'ı şöyle derken dinledim: Yeryüzü yaratıldığında çalkalanıp, duruyordu. Buna şahit olanlar: Bu sırtında hiçbir kimseye rahat vermeyecek, dediler. Sabahı ettiklerinde dağların yaratılmış olduğunu gördüler. Melekler bundan dolayı dağların neden yaratıldığını bilmemektedirler.

Said de, Katâde'den, o Hasan'dan, o Kays b. Ubad'dan şöyle dediğini nakletti: Yüce Allah yeri yaratınca çalkalanmaya başladı. Melekler: Bu sırtında hiç kimseyi barındırmayacak dediler. Derken yeryüzü bir sabah, sağlam kazıkları andıran dağlar ile göründü.

İbn Cerîr dedi ki: Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh) dedi ki: Allah yeri yaratınca yerinde durmaz oldu ve: Rabbim, sen benim üzerimde Âdemoğullarını yaratacaksın, onlar da benim üzerimde günahlar işleyecek ve pislikleri üzerime bırakacaklar, dedi. (Ali) dedi ki: Bu sebeple de Allah oraya gördüğünüz ve görmediğiniz dağları kazık gibi yerleştirdi. Yere istikrar kazandırılması, kıpırdayıp duran yumuşak ete benziyordu.

"Irmaklar ve maksatlarınıza ulaşasınız diye de yollar koydu." Yani orada bir yerden bir başka yere kullara bir rızık olmak üzere akan ırmaklar da yarattı. O ırmakların her biri belli bir yerden kaynar. Bir başka yerde bulunan ahali için de rızık olur. Pek çok yerleri, ovaları, kurak yerleri kateder, dağları ve kum tepelerini deler, kendileri için musahhar kılınmış olduğu ülkeye ulaşır. Bu nehirler yeryüzünün sağında solunda, kuzeyinde güneyinde, doğusunda

356 Her iki rivayet de mevkuftur. Ancak Bezzâr bunu Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan diye rivayet edenin rivayetinin doğruluğunu kabul etmiştir. Çünkü Ebû Hureyre'den farklı olarak kitap ehlinden çokça rivayet nakleden odur, buna dikkat edelim. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

batısında, küçük büyük yollarını alır gider. Kimi vadilerde de bazen sular akar, bazen de kesilir. Kimi sular kaynaktır, kimileri belli bir yerde toplanır. Kimi hızlıca akar, kimi yavaş. Allah'ın irade ve takdirine musahhar kılıp kolaylaştırmasını sağlayan O'ndan başka hiçbir ilah, O'nun dışında Rab yoktur.

Böylece yüce Allah yeryüzünde yollar da yaratmıştır. O yollar izlenerek bir ülkeden diğerine gidilir. Hatta yüce Allah'ın aralarında hem geçit hem de gidip gelinecek yer olsun diye dağı ayırdığı da olur. Nitekim yüce Allah: *"Orada yol bulabilsinler diye de ondaki dağlar arasından yollar açtık."* (Enbiyâ, 31) buyurmaktadır.

"Ve nice alametler" yani büyük dağlar, küçük kum tepeleri ve buna benzer yolcuların yollarını gündüzün kaybettikleri takdirde karada ve denizde kendileriyle yollarını bulabilecekleri delaletler yarattı.

"Onlar gece karanlığında yıldızlarla da yollarını bulurlar." 'Gece karanlığında' açıklamasını İbn Abbâs yapmıştır.

Yüce Allah'ın: *"Ve nice alametler"* buyruğu hakkında Mâlik'ten: Onlar yıldızlardır, diyorlar. Halbuki bu alametlerden kasıt dağlardır, dediği nakledilmektedir.

Daha sonra yüce Allah, azametine ve yalnızca kendisine ibadet edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bunun dışında kalan hiçbir şey yaratamayan, aksine kendileri yaratılmış bulunan putlara ise asla tapılmamalıdır. Bundan ötürü yüce Allah: *"Yaratan yaratmayan gibi olur mu hiç? Artık iyice düşünmeyecek misiniz?"* buyurmaktadır.

Sonra onların üzerindeki nimetlerinin çokluğuna ve onlara ihsanlarına dikkat çekerek: *"Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız onları sayamazsınız. Şüphesiz Allah çok mağfiret edendir, çok rahmet edendir"* buyurmaktadır. Yani O sizi bağışlar, affeder. Şayet sizden bütün nimetlerine karşılık şükretmenizi isteyecek olursa siz bunun altından kalkamazsanız. Size böyle bir emir vermiş olsaydı, buna gücünüz yetmez ve bunu yapmazdınız ve eğer O size azap etmiş olsaydı, size bir şekilde zulmetmeksizin azap etmiş olacaktı, ama O Ğafûrdur, Rahîmdir. Çok olsa dahi günahları bağışlar ve azıcık iyiliklerin dahi karşılıklarını verir.

Scanned with CamScanner

İbn Cerîr dedi ki: Yüce Allah'ın bu buyruğu şu demektir: Eğer tevbe edip, O'nun itaatine dönecek, O'nun razı olacağı işlere uyacak olursanız, bu nimetlerin bir kısmını dahi şükretmekte kusur gösterirseniz bile, o sizi bağışlar. Ona dönüp tevbe etmenizden sonra günahlarınızdan ötürü size azap etmeyen *"çok rahmet edendir."*

Allah Gizlediklerinizi de Açıkladıklarınızı da Bilir:

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

19. Allah gizlediklerinizi de, açıkladıklarınızı da bilir.

20. Halbuki Allah'ı bırakıp da çağırdıkları, hiçbir şey yaratamazlar. Onların kendileri yaratılmıştır.

21. (Onlar) ölülerdir, diriler değil. Ne zaman diriltileceklerini de farkedemezler.

Tefsiri:

Yüce Allah dıştan görünenleri bildiği gibi, kalplerde olanları ve gizli şeyleri de bildiğini kıyâmet gününde herhangi bir amel işlemiş olan herkese amelinin karşılığını vereceğini, hayır işlemişse hayır, şer işlemişse şer göreceğini haber vermektedir.

Daha sonra Şanı Yüce Rabbimiz kendisinden başka dua ve ibadet ettikleri putların hiçbir şey yaratamadıklarını, aksine kendilerinin yaratılmış olduklarını haber vermektedir. Nitekim İbrâhim el-Halil (a.s)'ın da şöyle dediğini bize Rabbimiz haber vermektedir: *"Siz elinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır."* (Sâffât, 95-96)

"Onlar ölülerdir, diriler değil." Yani putlar ruhları bulunmayan cansız varlıklardır. İşitmez, görmez ve akletmezler. *"Ne zaman diriltileceklerini de farkedemezler."* Kıyametin ne zaman kopacağını bilemezler. Peki, bunlardan bir fayda, sevap ya da karşılık nasıl umulabilir? Böyle şeyler ancak her şeyi bilen ve her şeyi yaratandan umulabilir.

Scanned with CamScanner

Tek Bir İlâh:

إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾

22. Sizin ilahınız tek bir ilahtır, ahirete inanmayanların ise kalpleri inkâr edicidir. Onlar büyüklük taslayanlardır.

23. Şüphe yok ki Allah onların gizlediklerini de, açıklayacaklarını da bilir. Muhakkak O büyüklük taslayanları sevmez.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını, vâhid, ehad, ferd ve samed olduğunu haber verdiği gibi, kâfirlerin kalplerinin bu gerçeği inkâr ettiklerini de haber vermektedir. Nitekim onların buna hayret ederek: *"Acaba o bunca ilahı tek bir ilah mı yaptı. Muhakkak bu çok şaşılacak bir şeydir."* (Sâd, 5); *"Allah bir olarak anılsa ahirete inanmayanların kalpleri tiksinir. O'ndan başkası anılsa hemen yüzleri güler."* (Zümer, 45) buyruğu ile de buna hayret ettiklerini haber vermektedir.

"Onlar büyüklük taslayanlardır." Yani kalpleri Allah'ın tevhidini inkâr etmekle birlikte Allah'a ibadete karşı da büyüklenirler. Nitekim: *"Şüphesiz bana ibadeti büyüklüklerine yedirmeyenler, yakında hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir."* (Mü'min, 60) buyurmaktadır. Bundan dolayı burada da: *"Şüphe yok ki"* yani gerçek şu ki *"Allah onların gizlediklerini de, açıklayacaklarını da bilir."* Onların bu yaptıklarının da cezasını, karşılığını eksiksiz bir şekliyle verecektir. *"Muhakkak O büyüklük taslayanları sevmez"* buyurmuştur.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۙ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

Scanned with CamScanner

24. Onlara: "Rabbiniz ne indirdi" denildiği zaman "geçmişlerin masalları(nı)" derler.

25. (Böylelikle) onlar kıyâmet gününde kendilerinin yüklerini tamamen yüklenmeleriyle beraber, bilgisizce saptırdıkları kimselerin yüklerinden bir kısmını da yükleneceklerdir. Dikkat! Taşıyacakları bu yükler ne kötüdür.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Bu yalanlayıcılara *"Rabbiniz ne indirdi"* diye sorulacak olursa, onlar (doğru) cevap vermekten yüz çevirerek *"geçmişlerin masalları(nı) derler"* yani O hiçbir şey indirmedi. Bize şu okunanlar ise geçmişlerin masallarıdır. Öncekilerin kitaplarından alınmış şeylerdir, demek istiyorlar.

Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: *"Ve dediler ki: (Bu) öncekilerin masallarıdır. Onu başkalarından alıp, yazmıştır. Onlar sabah akşam kendisine okunmaktadır."* (Furkân, 5) Yani onlar Allah Rasûlü'ne iftira ediyorlar. Onun hakkında birbirleriyle çelişen ve farklı iddialarda bulunurlar, hepsi de batıldır.

Nitekim yüce Allah: *"Bir bak, onlar sana nasıl misaller getirip, sapıklığa düştüler. Artık onlar hiçbir yol bulamazlar."* (Furkân, 9) buyurmuştur. Çünkü hakkın dışına çıkan bir kimse, her ne söylerse yanlış söyler. Onlar sihirbaz, şair, kâhin ve delidir, diyorlardı. Sonra onlar el-Velid b. el-Muğîre el-Mahzumi adındaki biricik yaşlıları, akıl hocalarının kendileri için uydurduğu nitelemede karar kıldılar. O da bu nitelemesini tespit edebilmek için *"düşündü, ölçtü, biçti. Kahrolası! Ne biçim ölçtü, biçti? Tekrar tekrar kahrolası! Nasıl da ölçtü, biçti? Sonra baktı. Sonra yüzünü ekşitti, kaşlarını çattı. Sonra yüz çevirip, büyüklük tasladı ve hemen: Bu nakledilegelen bir sihirden ibarettir, dedi."* (Müddessir, 18-24) Yani bu nakledilen ve anlatılan bir sihirdir. Bu sözünü alıp, görüşünü kabul ederek dağıldılar. Yüce Allah kahretsin onları!

Şanı yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Onlar kıyâmet gününde kendilerinin yüklerini tamamen yüklenmeleriyle beraber, bilgisizce saptırdıkları kimselerin yüklerinden bir kısmını da yükleneceklerdir."* Yani bizim onların aleyhine bunu söylemelerini takdir edişimizin sebebi, hem kendi günah yüklerini, hem de kendilerine uyup, onlara uyanların günahlarının da bir kısmını taşımaları

Scanned with CamScanner

içindir. Yani bunun sonucunda kendilerinin sapıtmalarının günahlarını yüklenecekleri gibi, başkalarını baştan çıkarıp onların kendilerine uymalarının günahını da yüklensinler diye. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır:

[4083] *"Kim bir hidayete çağıracak olursa, o hidayete uyanların ecirlerinin bir misli ecir de ona verilir ve bu hal onların ecirlerinden herhangi bir şeyi eksiltmez. Kim de bir sapıklığa çağıracak olursa, ona da o sapıklığa uyanların günahlarının bir misli aynen verilir ve bu hal onların günahlarından bir şey eksiltmez."*[357]

Yüce Allah ayrıca şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun onlar hem kendi yüklerini taşıyacaklar, hem de kendi yükleriyle birlikte başka yükleri de yüklenecekler-dir. Hiç şüphesiz yaptıkları iftiralardan kıyâmet gününde muhakkak sorumlu tutulacaklardır."* (Ankebût, 13) Bu şekilde el-Avfî de yüce Allah'ın: *"onlar kıyâmet gününde kendilerini yüklerini tamamen yüklenmeleriyle beraber bilgisizce saptırdıkları kimselerin yüklerinden bir kısmını da yüklenecekler-dir"* buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Bu, yüce Allah'ın: *"Andolsun onlar hem kendi yüklerini taşıyacaklar, hem de kendi yükleriyle birlikte başka yükleri de yükleneceklerdir."* (Ankebût, 13) buyruğuna benzemektedir.

Mücâhid de: Kendi yüklerini taşıyacaklar yani hem kendi günahlarını hem de kendilerine itaat edenlerin günahlarını taşıyacaklar. Bu ise kendilerine itaat edenlerin azaplarını da hiçbir şekilde hafifletmeyecektir, diye açıklamıştır.

Tuzak Kuranlar:

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾

357 Müslim ve başkaları rivayet etmiş olup, daha önce Mâide sûresi 2. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

26. Kendilerinden öncekiler de tuzak kurmuşlardı. Nihayet Allah binalarını temellerinden yıktı ve üstlerindeki tavan başlarına yıkıldı ve azap onlara farkedemeyecekleri bir taraftan geldi.

27. Sonra kıyâmet gününde de onları alçaltacak ve diyecek ki: "Hani haklarında anlaşmazlığa düşüp, düşmanlık ettiğiniz ortaklarım nerede?" Kendilerine ilim verilenler "bugün muhakkak zillet ve azap kâfirleredir" diyeceklerdir.

Tefsiri:

Avfî, İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: *"Kendilerinden öncekiler de tuzak kurmuşlardı"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Burada kastedilen kişi, büyük bir kuleyi inşa eden Numrud'dur.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Mücâhid'den buna yakın bir rivayet nakledilmiştir. Abdurrezzak ise Ma'mer'den, o Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini nakletmektedir: Yeryüzündeki ilk zorba kişi Numrud (Nemrut)dur. Allah, onun üzerine bir sivrisinek gönderdi, o da burun deliğinden içeriye girdi. Dört yüz yıl onun başına tokmaklarla vurulup duruldu. Ona en ileri derecede acıma gösteren kişi ellerini yumruk yaparak başına vuran kişi oluyordu. Kendisi dört yüz yıl zorbalık etmişti. Allah, krallık yaptığı süre kadar dört yüz yıl onu azaplandırdıktan sonra, öldürüp canını aldı. Semaya doğru bir kule bina eden kişi de odur. Yüce Allah'ın, hakkında: *"Nihayet Allah binalarını temellerinden yıktı"* buyurduğu kişi de odur. Başkaları ise: Hayır, o kişi Buhtenassar'dır, demişler ve yüce Allah'ın burada bize naklettiği mekrini (tuzak kuruşunu) zikretmektedirler. Nitekim Allah, İbrâhim sûresinde de: *"Hem onların tuzakları dağları yerinden oynatamaz ki"* (İbrâhim, 46) buyurmaktadır. Başkaları da: Bu Allah'ı inkâr edip, O'na ibadette başkalarını ortak koşan bu gibi kimselerin yaptıklarını çürütmek amacı ile bir temsil kabilinden söylenmiştir. Nitekim Nûh (a.s)'ın: *"Ve onlar büyük büyük hileler yaptılar, tuzaklar kurdular."* (Nûh, 22) buyurduğunu nakletmektedir. Yani insanları saptırmak için her türlü hileyi yaptılar, her yola başvurdular ve onları her bir yolla kendi şirklerine meylettirmeye çalıştılar. Nitekim yüce Allah kıyâmet gününde bu gibi kimselere uyanlar hakkında şöyle buyurmuştur: *"Hayır, gece gündüz hilekârlıklar(ınız bizi bu hale koydu). Çünkü siz bize Allah'ı inkâr etmemizi, O'na ortaklar koşmamızı emrederdiniz..."* (Sebe, 33)

Scanned with CamScanner

Yüce Allah'ın: *"Nihayet Allah binalarını temellerinden yıktı"* buyruğu, Allah binalarını kökünden söküp attı, onların amellerini boşa çıkardı ve dalalete mahkûm etti. Allah'ın şu buyruklarında dile getirildiği gibi: *"Onlar ne zaman bir savaş ateşi yakmak isteseler Allah onu söndürür."* (Mâide, 64); *"Fakat Allah onlara hesaba katmadıkları taraftan geldi ve kalplerine korku saldı. Evlerini hem kendi elleriyle, hem mü'minlerin elleriyle tahrip ediyorlardı. Ey basiret sahipleri artık ibret alın."* (Haşr, 2) Yüce Allah burada da şöyle buyurmaktadır: "Nihayet Allah binalarını temellerinden yıktı ve üstlerindeki tavan başlarına yıkıldı ve azap onlara farkedemeyecekleri bir taraftan geldi. Sonra kıyâmet gününde de alçaltacaktır. Onların her türlü rezaletlerini açığa çıkartacak, kalplerinde sakladıklarını ortaya çıkartıp onu alenileştirecektir. Yüce Allah'ın: *"O günde gizlilikler açığa çıkartılır."* (Târık, 9) buyruğunda olduğu gibi yani gizlilikler görünür hale gelecek ve teşhir edilecektir. Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği şu hadiste olduğu gibi:

[4084] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sözünde durmayan, emanete hainlik eden herkes için kıyâmet gününde yaptığı hainlik kadar arkasında bir bayrak dikilecek ve: İşte bu, filan oğlu filanın hainliğidir, denilecektir."*[358]

İşte bu şekilde bunların gizledikleri hile ve tuzaklar insanların önünde açığa çıkartılacak ve yüce Allah onları bütün yaratılmışların önünde rüsvay edecek, Rabbimiz de onları azarlayarak: *"Hani haklarında anlaşmazlığa düşüp, düşmanlık ettiğiniz ortaklarım nerede?"* buyuracaktır. Yani onların yolunda savaşıyor ve düşmanlık ediyordunuz. Hani nerede onlar, niçin buraya gelip size yardım etmiyorlar ve sizi kurtarmıyorlar. *"Size yardım edebiliyorlar ya da kendilerine yardımları dokunuyor mu?"* (Şuarâ, 93); *"Onun hiçbir gücü ve yardımcısı da yoktur."* (Târık, 10) Delil onlara yöneltildiği ve onlar aleyhine delil ortaya konulup da azap sözü onlar hakkında gerçekleşeceği vakit kaçışın söz konusu olamayacağı o zamanda, mazeret belirtecek söz bulamayacaklar, susup kalacaklardır.

"Kendilerine ilim verilenler" işte dünyada da, ahirette de efendiler, önde gidenler, dünyada da, ahirette de hakkın ne olduğunu haber verecek olan-

358 Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiş bir hadis olup, daha önce En'âm sûresi 124. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

lar onlardır. O ilim adamları işte o vakit: *"Bugün muhakkak zillet ve azap kâfirleredir"* diyeceklerdir. Yani bugün rüsvaylık ve azap Allah'ı inkâr edenleri, kendisine faydası olmayan zararı dokunmayan şeyleri O'na ortak koşanları çepeçevre kuşatmış olacaktır.

Haydi Girin Cehenneme:

اَلَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَآئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍ بَلَىٰٓ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

28. Onlar ki, nefislerine zulmedenler olarak melekler ruhlarını alırken: "Biz hiçbir fenalık yapmazdık" (diyerek) teslim olurlar. (Melekler): "Hayır, Allah sizin bütün yaptıklarınızı çok iyi bilendir" (diyecekler.)

29. O halde içinde ebedi kalıcılar olarak girin cehennemin kapılarından. Büyüklenenlerin yeri ne kötüdür.

Tefsiri:

Yüce Allah, ölümleri esnasında ve meleklerin pis, kötü ruhlarını kabzetmek üzere yanlarına geleceği vakit nefislerine zulmeden müşriklerin hallerini (*"teslim olurlar"*) buyruğu ile haber vermektedir. Yani onlar şu sözleriyle dinleyip, itaat edip, emre bağlı kaldıklarını izhar edeceklerdir: *"Biz hiçbir fenalık yapmazdık."* Tıpkı ölümden sonra diriliş gününde diyecekleri gibi: *"Rabbimiz, Allah hakkı için biz şirk koşanlar değildik."* (En'âm, 23); *"Allah onların hepsini dirilteceği günde size yemin ettikleri gibi ona da yemin edecekler..."* (Mücâdele, 18)

Ama yüce Allah onların söyleyecekleri bu sözlerini yalanlayarak şöyle buyurmaktadır: *"Hayır, Allah sizin bütün yaptıklarınızı çok iyi bilendir. O halde içinde ebedi kalıcılar olarak girin cehennemin kapılarından. Büyüklenenlerin yeri ne kötüdür!"* Allah'ın âyetlerine karşı çıkıp, rasûllerine uymayıp, büyüklenen kimseler için ne kötü dinlenme yeri, ne kötü kalacak yer ve ne kadar aşağılanma yurdudur!

Onlar ölecekleri günden itibaren ruhları ile cehenneme gireceklerdir. Kendi kabirlerinde ise cehennemin sıcağını ve deri gözeneklerinden içeri-

Scanned with CamScanner

ye giren aşırı hararetini de bedenlerinde hissedeceklerdir. Kıyamet gününde ise ruhları bedenlerine girecek ve cehennem ateşinde ebedi bırakılacaktır. *"Onlar hakkında hüküm verilmez ki ölsünler, onların üzerinden (cehennem) azabından bir şey de hafifletilmez."* (Fâtır, 36)

Bir başka yerde yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ateştir o, onlar sabah akşam ona arzolunurlar. Kıyametin kopacağı günde ise: 'Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine sokun' (denilecek)."* (Mü'min, 46)

Takva Sahiplerinin Yurdu:

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

30. Takva sahiplerine: "Rabbiniz ne indirdi?" denildi, onlar da: "Hayır (iyilik)" dediler. Bu dünyada iyi hareket edenlere güzellik vardır. Ahiret yurdu ise elbette daha hayırlıdır. Takva sahiplerinin yurdu ne güzeldir!

31. (Yurtları) Adn cennetleridir ki, oralara girecekler. Altlarından ırmaklar akar, orada diledikleri (her nimet) onlarındır. İşte Allah, takva sahiplerini böyle mükâfatlandırır.

32. Onlar ki, melekler hoş ve temiz olarak ruhlarını alırlarken: "Selam size, işleyegeldiklerinizin karşılığı olmak üzere girin cennete" derler.

Tefsiri:

Bu, yüce Allah'ın daha önce bedbahtlara dair verdiği haberden farklı bahtiyar kimselere dair haberini ihtiva eder. Çünkü öbürlerine (yani bedbaht olanlara): *"Rabbiniz ne indirdi"* denildiğinde onlar doğru cevap vermekten yüz çevirerek hiçbir şey indirmedi. Bu ancak öncekilerin masallarıdır demişlerdi. Bunlar ise: *"Hayır (iyilik indirdi) dediler."* Yani izinden gidip, kendisine

Scanned with CamScanner

iman eden kimseler için bir rahmet, bir bereket ve bir güzellik indirmiştir. Sonra da Allah'ın rasûllerine indirdiği buyruklar arasında kullarına neler vaad ettiği ve rasûllerin şunları söyledikleri haberini vereceklerdir: *"Bu dünyada iyi hareket edenlere güzellik vardır, ahiret yurdu ise elbette daha hayırlıdır."* Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: *"Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olduğu halde salih amel işlerse Biz şüphesiz ona çok güzel bir hayat yaşatırız ve bunları elbette işlediklerinin en güzeli ile mükâfatlandıracağız."* (Nahl, 97) Yani dünya hayatında güzel amel işleyen kimseye Allah da hem dünyada, hem ahirette iyilik verecektir.

Sonra da ahiret yurdunun dünya hayatından daha hayırlı olduğu, ahiretteki mükâfatın dünyadaki mükâfattan daha mükemmel ve eksiksiz olduğu haberini vereceklerdir.

Nitekim yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: *"Kendilerine ilim verilenler ise dediler ki: 'Vay sizin halinize! İman edip salih amel işleyenler için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır.'"* (Kasas, 80); *"Allah'ın yanındaki (mükâfat) iyiler için daha hayırlıdır."* (Âl-i İmrân, 198); *"Ahiret ise hem daha hayırlı, hem daha kalıcıdır."* (A'lâ, 17) Rasûlü'ne hitaben de: *"Ahiret ise senin için birincisinden daha hayırlıdır."* (Duhâ, 4) Sonra ahiret yurdunun niteliklerini anlatarak: "*Takva sahiplerinin yurdu ne güzeldir*" dediler.

Yüce Allah'ın: *"Adn cennetleri"* buyruğu *"takva sahiplerinin yurdu"* ibaresinden bedeldir. Yani onlar için ahiret yurdunda *"Adn cennetleri"* vardır. Adn ise ebedi kalınacak yer, demektir. Onlar o cennetlere gireceklerdir. *"Altlarından"* ağaçlarının ve köşklerinin arasında ırmaklar akar. Orada diledikleri (her şey) onlarındır.

Nitekim Allah bir başka yerde: *"O cennetlerde canların çektiği ve gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada ebediyen kalacaksınız."* (Zuhruf, 71) buyurmaktadır.

[4085] Hadis-i Şerif'te şöyle buyurmaktadır: *"Bulut, içki meclislerinde oturmakta olan cennet ehlinden bir gurubun yanından geçecek, onlardan kim her neyi arzu ederse mutlaka onların üzerlerine onu yağdıracak. Hatta onlardan birisi, sen bizim üzerimize yaşıt genç kızlar yağdır diyecek, bu dahi gerçekleşecektir."*[359]

359 İnşallah hadisin kaynakları ileride Nebe sûresinde gösterilecektir.

Scanned with CamScanner

"İşte Allah takva sahiplerini böyle mükâfatlandırır." Yani Allah kendisine iman edip, kendisinden korkup takvalı hareket ederek güzel amellerde bulunan kimseleri böylece mükâfatlandıracaktır.

Daha sonra yüce Allah, ölüm halindeki durumlarını haber vermekte, onların iyi ve hoş olacaklarını yani şirkten, pislikten ve her türlü kötülükten kurtarılmış olup meleklerin kendilerine selam vererek onlara cenneti müjdeleyeceklerini bildirmektedir.

Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: *"Muhakkak: 'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra dosdoğru olanların üzerine melekler: 'Korkmayın, üzülmeyin ve size vaad olunan cennetle sevinin' diye inerler. 'Dünya hayatında da, ahirette de sizin en yakın dostlarınız biziz. Orada canlarınız neyi arzu ediyorsa, oradan neyi istiyorsanız sizin için hepsi vardır. Çok esirgeyen, çok bağışlayandan ikram ve ihsan olmak üzere.'"* (Fussilet, 30-32)

Mü'minin ruhunun alınması hali ile kâfirin ruhunun alınması hali hakkında gelmiş hadis-i şerifleri daha önce yüce Allah'ın: *"Allah, iman edenlere dünya hayatında da, ahirette de sağlam söz üzere sebat verir, Allah zulmedenleri şaşırtır, Allah ne dilerse yapar."* (İbrâhim, 27) buyruğunu açıklarken kaydetmiş idik.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّآ أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَآئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٤﴾

33. (Kâfirler) kendilerine o meleklerin gelmesinden yahut Rabbinin (azap) emrinin gelip çatmasından başkasını mı beklerler? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.

34. Bunun için işlediklerinin cezası onlara isabet etti. Alay edip durdukları da kendilerini çepeçevre kuşatıverdi.

Tefsiri:

Yüce Allah müşrikleri batılda direnmelerini sürdürüp gitmeleri ve dünya hayatına aldanmaları sebebiyle tehdit ederek: Bunlar meleklerin gelip, ruhla-

Scanned with CamScanner

nını kabzetmelerinden başka bir şeyi mi bekliyorlar, buyurmaktadır. Bu açıklamayı Katâde yapmıştır. (Yahut Rabbinin emrinin) kıyâmet günü ve o günde görecekleri dehşetli hallerin "gelip çatmasından başkasını mı beklerler?"

"Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı." Yani geçmişleri de, onlara denk diğer müşrikler de şirklerinde bu şekilde devam edip gitmişlerdi. Nihayet Allah'ın azabını tattılar ve içinde bulundukları bu azap ve ibretli cezaya çarptırıldılar.

"Allah onlara zulmetmedi." Çünkü yüce Allah onların ileri sürecekleri bir mazeretlerini bırakmamış, rasûllerini göndermek, kitaplarını indirmek sûretiyle onlara karşı delillerini sapasağlam ortaya koymuştur.

"Fakat onlar" Rasûllere muhalefet etmek ve rasûllerin getirdiklerini yalanlamak sûretiyle *"kendilerine zulmediyorlardı."* İşte bu sebepten ötürü Allah onlara yaptıklarının cezasını verdi.

"Alay edip durdukları da" yani, Allah'ın cezasını hatırlatarak kendilerini tehdit ettikleri vakit rasûllerle alay etmeleri sebebiyle can yakıcı azap *"da kendilerini çepeçevre kuşatıverdi."* Bundan ötürü kıyâmet gününde onlara: *"(Dünyada iken) yalanladığınız (cehennem) ateş(i) işte budur."* (Tûr, 14) denilecektir.

Müşriklerin Boş İddiaları:

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَآءَ اللهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾

Scanned with CamScanner

35. (Allah'a) ortak koşanlar dediler ki: "Eğer Allah dileseydi biz de, babalarımız da kendisinden başka hiçbir şeye ibadet etmez, onun emrine aykırı olarak hiçbir şeyi haram kılmazdık. Kendilerinden öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberler üzerinde apaçık tebliğden başka bir görev var mı?"

36. Andolsun ki biz her ümmet arasında: "Allah'a ibadet edin ve tağuttan kaçının" diye bir peygamber göndermişizdir. Allah içlerinden kimine hidayet verdi, kiminin aleyhine olmak üzere sapıklık hak oldu. Şimdi yeryüzünde gezin de yalanlayanların sonu nasıl oldu görün.

37. Onların hidayete ermeleri için (ne kadar) hırs göstersen de şüphesiz Allah dalalette bırakmayı dilediği kimseye hidayet vermez. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur.

Tefsiri:

Yüce Allah, müşriklerin içinde bulundukları şirke aldanışlarını ve: *"Eğer Allah dileseydi biz de, babalarımız da kendisinden başka hiçbir şeye ibadet etmez, O'nun emrine aykırı olarak hiçbir şeyi haram kılmazdık"* sözleri ile kaderi gerekçe göstererek mazeret beyan edişlerini haber vermektedir. Burada *"O'nun emrine aykırı olarak hiçbir şeyi haram kılmazdık"* sözleri, Bahire, Sâibe, Vasile ve bunun dışında kendiliklerinden uydurup, Allah'ın hakkında hiçbir delil indirmemiş olduğu asılsız hükümleri ile alakalıdır. Onların sözlerinin muhtevası ise şudur: Yüce Allah bizim yaptıklarımızdan hoşlanmasaydı, bizi cezalandırarak bunu kabul etmediğini ortaya koyar ve bize bunları yapma imkânını vermezdi.

Ancak Allah onların bu hususlaki şüphelerini reddederek: *"Peygamberler üzerinde apaçık tebliğden başka bir görev var mı?"* buyurmaktadır.

Yani -durum sizin ileri sürdüğünüz gibi olmayıp- sizin bu halinizi ayıplamamış, onu reddetmemiş değildir. Aksine bu yaptıklarınıza karşı en ileri derecede tepki göstermiş ve en kesin ifadelerle sizlere bunu yasaklamıştır. Her bir ümmet arasında yani her bir insan nesli (karn) ve bir insan kesimi arasında bir rasûl göndermiş, hepsi de Allah'a ibadet etmeye davet etmiş, O'ndan başkasına ibadet etmeyi yasaklamışlardır: *"Allah'a ibadet edin ve tağuttan kaçının"* diye davette bulunmuşlardır. Yüce Allah, Âdemoğulları arasında

Scanned with CamScanner

kendilerine Nûh (a.s)'ı peygamber olarak gönderdiği Nûh kavmi arasında şirkin ortaya çıktığından bu yana, hep rasûllerle bu mesajı gönderip durmuştur. Nûh (a.s) yeryüzündekilere Allah'ın göndermiş olduğu ilk rasûldür ve bu risaletlere daveti, yeryüzünün doğularında ve batılarında bulunan bütün insan ve cinleri kuşatan Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i son rasûl olarak gönderinceye kadar devam etmiştir. Hepsi de yüce Allah'ın: *"Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere mutlaka şunu vahyederdik: Benden başka ilah yoktur. O halde yalnız Bana ibadet edin."* (Enbiyâ, 25) buyruğunda belirttiği gibi davette bulunmuşlardır. Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"Senden önce göndermiş olduğumuz peygamberlerimize sor. Rahmândan başka ibadet edilecek ilahlar kılmış mıyız?"* (Zuhruf, 45) Yüce Allah bu âyet-i kerimede de: *"Andolsun ki biz her ümmet arasında: 'Allah'a ibadet edin ve tağuttan kaçının' diyen bir rasûl göndermişizdir"* buyurmaktadır.

Durum bu iken, nasıl olur da müşriklerden herhangi birisi kalkıp: *"Eğer Allah dileseydi biz de, babalarımız da kendisinden başka hiçbir şeye ibadet etmezdik"* diyebilir? Bu durumda yüce Allah'ın şer'i meşieti (dileği) onların bu yaptıklarını reddetmektedir. Çünkü Allah, rasûlleri aracılığıyla onlara bu işi yapmalarını yasaklamıştır. Kevni meşietine gelince -ki bu da kader gereği onlara bunu yapmalarına imkân vermesi demektir- bunda onların lehine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü yüce Allah, cehennem ateşini ve oraya girecek olan şeytanlarla kâfirleri yaratmış olmakla birlikte, kullarının küfrü seçmelerine razı değildir. Bu hususta O'nun en ileri derecede bir delili ve kesin bir hikmeti bulunmaktadır.

Daha sonra Allah, rasûllerin (şirke karşı kendilerini) uyarmasından sonra dünyada cezalandırmak sûretiyle onların yaptıklarını reddetmektedir. Bu sebeple de: *"Allah içlerinden kimine hidayet verdi, kiminin aleyhine olmak üzere sapıklık hak oldu. Şimdi yeryüzünde gezinin de yalanlayanların"* buyurmaktadır. Yani rasûllere muhalefet eden ve hakkı yalanlayan kimselerin durumlarının *"sonunun nasıl olduğunu görün."*

"Allah onları toptan helâk etmiştir, kâfirlere de onların (akıbetlerinin) benzerleri vardır." (Muhammed, 10); *"Andolsun ki onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. (Onlara) benim azabım nasıl oldu."* (Mülk, 18) buyruklarında dile getirilen cezaların nasıl olduğuna dair soru sorun (öğrenin).

Scanned with CamScanner

Daha sonra yüce Allah, Rasûlü'ne onları hidayete iletmek için aşırı düşkünlüğünün onlara -eğer Allah kendilerini saptırmayı murâd etmişse- bir fayda sağlamayacağını haber vermektedir. Nitekim Allah, başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ın fitneye düşürmek istediği kimse için sen Allah'a karşı bir şey yapamazsın."* (Mâide, 41) Nûh (a.s) da kendi kavmine şöyle demişti: *"Eğer Allah sizi saptırmak isterse ben size öğüt vermek istesem bile bu öğüdüm size fayda vermez."* (Hûd, 34)

Bu âyet-i kerimede de yüce Allah: *"Onların hidayete ermeleri için (ne kadar) hırs göstersen de şüphesiz Allah dalalette bırakmayı dilediği kimseye hidayet vermez"* buyurmaktadır. Yüce Allah'ın başka yerdeki şu buyrukları da bunun gibidir: *"Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek olmaz ve O bunları taşkınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakıverdi."* (A'râf, 186); *"Doğrusu üzerlerine Rabbinin sözü hak olmuş bulunanlar, kendilerine her türlü âyet gelse bile, acıklı azabı görecekleri ana kadar iman etmezler."* (Yunus, 96-97)

"Şüphesiz Allah", O'nun dilediği ve emrettiği olur, dilemediği olmaz. Bundan dolayı: *"Dalâlette bırakmayı dilediği kimseye hidayet vermez."* Yani Allah'ın dalalette bıraktığı kimseye Allah'tan başka kim hidayet verebilir? Hiçbir kimse, demektir. *"Onların"* Allah'ın azabından ve onlara kurduğu zincirlerden kendilerini kurtaracak *"hiçbir yardımcıları da yoktur."* Çünkü *"iyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir."* (A'râf, 54)

"Ol" Emri:

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَى وَعْدًا عَلَيْهِ
حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ
فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ
إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

38. Onlar var güçleriyle: "Ölecek kimseyi Allah diriltmez" diye Allah'a yemin ettiler. Hayır, öyle değil. Bu, O'nun gerçekleştirmeyi üzerine aldığı hak bir vaaddir; fakat insanların çoğu bilmezler.

Scanned with CamScanner

39. Hakkında ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıklasın, inkâr edenler de kendilerinin gerçekten yalancı kimseler olduklarını bilsinler diye.

40. Bir şeyi dilediğimiz zaman sözümüz ona sadece "ol" dememizden ibarettir. O da derhal oluverir.

Tefsiri:

Yüce Allah müşriklerin *"var güçleriyle Allah'a yemin ettiklerini"* haber vermektedir. Yani onlar *"ölecek kimseyi Allah diriltmez"* diye olabildiği kadar yemin edip, abartılı bir şekilde ısrarla and içtiler. Yani onlar böyle bir işi uzak mı uzak gördüler, bundan ötürü de rasûllerin kendilerine böyle bir şeyi haber vermelerini yalanlayarak bunun aksine yemin ettiler. Yüce Allah onları yalanlayıp, iddialarını yüzlerine geri çevirerek: *"Hayır, öyle değil"* buyurmaktadır. Yani aksine bu olacak, gerçekleşecektir. *"Bu, onun gerçekleştirmeyi üzerine aldığı hak bir vaaddir."* Onun gerçekleşmesi kaçınılmazdır. *"Fakat insanların çoğu bilmezler."* Bilgisizliklerinden ötürü rasûllere muhalefet ediyor ve küfrün içine düşüyorlar. Bundan sonra Allah ölümden sonra dirilişteki ve çağrışma günü olan kıyâmet gününde cesetleri diriltip, ayağa kaldırmaktaki hikmetini söz konusu etmekte ve bunların: *"Hakkında ayrılığa düştükleri şeyleri"* her bir şeyi *"onlara"* insanlara *"açıklasın"* ve ayrıca *"kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükâfatlandırması için"* (Necm, 31) olacağını bildirmektedir.

"İnkar edenler de" kâfirlerin *"ölecek kimseyi Allah diriltmez"* şeklindeki inançları ve buna dair yeminlerinde *"kendilerinin gerçekten yalancı kimseler olduklarını bilsinler diye."* Bu sebepten ötürü kıyâmet gününde cehennem ateşine götürülmek üzere hızlıca itilecekler ve zebaniler kendilerine: *"İşte bu, sizin yalan saydığınız ateştir. Bu bir büyü müdür yoksa siz mi görmüyorsunuz? Giriniz oraya! İster sabrediniz, ister sabretmeyiniz. Sizin için birdir. Siz ancak işlediklerinizin karşılığını alacaksınız."* (Tûr, 14-16)

Daha sonra yüce Allah, dilediği her şeye kâdir olduğunu ve yerde olsun, gökte olsun hiçbir şeyin O'nu âciz bırakamayacağını, bir şeyin olmasını istediği takdirde ona *"ol"* demekle derhal olacağını, ölümden sonra dirilişin de bunlardan birisi olduğunu, onun gerçekleşmesini dileyeceği vakit sadece ona

Scanned with CamScanner

bir defa emir vereceğini ve dilediği gibi gerçekleşeceğini haber vermektedir. Nitekim bir başka yerde de: *"Emrimiz ancak birdir ve bir göz kırpması gibidir."* (Kamer, 50); *"Sizin yaratılmanız ve öldükten sonra diriltilmeniz ancak bir can gibidir."* (Lokman, 28) buyurmaktadır. Bu âyet-i kerimede de: *"Bir şeyi dilediğimiz zaman sözümüz ona sadece 'ol' dememizden ibarettir. O da derhal oluverir."* (Nahl, 40) Yani ona sadece bir defa emreder, o da derhal oluverir. Şairin dediği gibi:

إذا ما أراد الله أمرًا فإنما يقول له: "كن"، قولة فيكون

Allah bir emri murâd etti mi ancak
Ona bir defacık ol der, o da derhal oluverir.

Yani yüce Allah'ın verdiği emri pekiştirmesine ihtiyacı yoktur. Çünkü kimse O'na karşı duramaz, emrine muhalefet edemez. Zira bir ve tek, Kahhâr, Azîm, egemenliği, hâkimiyeti ve izzeti her şeyi emrinin mahkûmu haline getirmiş olan O'dur. O'ndan başka ilah, O'ndan başka Rab yoktur.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: ...İbn Cureyc'den, bana Atâ'nın haber verdiğine göre o Ebû Hureyre'yi şöyle derken dinlemişti: Yüce Allah buyurdu ki: "Âdemoğlu bana sövdü. Halbuki bana sövmek ona yaraşmaz. O beni yalanladı, halbuki o beni yalanlamamalı idi. Onun beni yalanlaması var güçleri ile: Ölecek kimseyi Allah diriltmez diye Allah'a yemin etmeleridir. Ben de: "Hayır, öyle değil. Bu onun gerçekleştirmeyi üzerine aldığı hak bir vaaddir, fakat insanların çoğu bilmezler" buyurdum. Onun bana sövmesine gelince, o: *"Şüphesiz Allah üçün üçüncüsüdür."* (Mâide, 73) dedi. Ben ise: *"De ki o Allah'tır, bir ve tektir, Allah'tır sameddir (kimseye muhtaç olmayandır), doğurmamıştır ve doğmamıştır, hiç kimse de O'nun dengi değildir."* (İhlâs sûresi) buyurdum."

Hadisi bu şekilde mevkuf olarak zikretti. Hadis ise Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde farklı bir lafızla merfu olarak kaydedilmiştir.[360]

360 Daha önce Bakara sûresi 116. âyette geçen açıklamalara bakınız.

Scanned with CamScanner

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

41. Zulmedildikten sonra Allah yolunda hicret edenleri biz dünyada elbette güzel bir şekilde barındıracağız, ahiret mükâfatı ise mutlaka daha büyüktür. (Müşrikler) bilmiş olsalardı.

42. Onlar sabredenler ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin sevap ve mükâfatını ümit ederek yurtlarından, kardeşlerinden, dostlarından ayrılıp, kendi rızasını aramak uğrunda hicret eden muhacirlere mükâfatını haber vermektedir. Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebinin, Mekke'de iken kavimlerinin kendilerine yaptığı eziyet ve işkencelerin oldukça şiddetlenmesi üzerine Habeşistan'a hicret eden muhacirler hakkında olma ihtimali vardır. Bu muhacirler sonunda Mekkeliler arasından Habeşistan'a çıkıp gitmek zorunda kalmışlardı. Böylelikle Rablerine ibadet imkânını bulmak istemişlerdi. Bunların en şereflileri arasında beraberinde zevcesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Rukayye'nin de bulunduğu Osman b. Affan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amcasının oğlu Câfer b. Ebû Tâlib, Ebû Seleme b. Abdulesed gibileridir. Bunlar tasdik eden erkek ve tasdik eden kadın olmak üzere yaklaşık seksen kişi ile birlikte hicret etmişlerdi. Allah onlardan razı olsun ve onları razı etsin. Allah onlara vaad ettiğini gerçekleştirmiştir. Dünya ve ahirette kendilerini güzel bir şekilde mükâfatlandıracağını vaad ederek: *"Allah yolunda hicret edenleri Biz dünyada elbette güzel bir şekilde barındıracağız"* buyurmaktadır.

İbn Abbâs, Şa'bî ve Katâde, (barındırılacak güzel yer) Medine'dir demişlerdir. Bunun hoş rızık olduğu da söylenmiştir. Bu açıklama da Mücâhid'e aittir. Her iki görüş arasında ise bir çelişki yoktur. Çünkü onlar meskenlerini ve mallarını terk edip gittiler. Allah da dünyada kendilerine onlardan hayırlı olanları onların yerine verdi. Çünkü bir şeyi Allah için terk eden kimseye Allah, o kimseye o terk ettiği şeyden daha hayırlısını dünyada verir. Nitekim böyle oldu. Allah onlara yeryüzünde imkân ve iktidar verdi, kulların başına

Scanned with CamScanner

onları yönetici, egemen yaptı. Bunun sonucunda amirler ve yöneticiler olarak görev yaptılar. Onların her biri takva sahiplerine birer önder oldu. Yüce Allah ahiret yurdunda muhacirlere vereceği sevabın dünyada kendilerine verdiğinden daha büyük olacağını haber vermekte ve: *"Ahiret mükâfatı ise"* onlara dünyada verdiklerimizden *"mutlaka daha büyüktür, bilmiş olsalardı"* buyurmaktadır. Yani onlarla birlikte hicret etmeyip, geri kalanlar Allah'ın, kendisine itaat edip, Rasûlü'ne uyan kimseler için neler saklamış olduğunu bilmiş olsalardı. Bundan dolayı Huşeym, Avvam'dan o kendisine nakledenden rivayet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) muhacirlerden bir kimseye beytu'l-mal'den tahsis ettiği maaşını verdiği vakit: Al, Allah bu malı senin için mübarek kılsın. Bu, Allah'ın sana dünyada vaad ettiğidir, ahirette senin için sakladığı ise bundan daha üstündür, der sonra da *"Allah yolunda hicret edenleri biz dünyada elbette güzel bir şekilde barındıracağız, ahiret mükâfatı ise mutlaka daha büyüktür bilmiş olsalardı"* âyetini okurdu.

Daha sonra yüce Allah bu hicret edenlerin niteliklerini dile getirerek: *"Onlar sabredenler ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir"* buyurmaktadır. Yani onlar dünyada da, ahirette de en güzel akıbeti kendilerine veren Allah'a tevekkül edenler olarak kavimleri arasından kendilerine eziyet edenlerin işkencelerine sabredenlerdir.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

43. Biz senden önce de kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. Eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorun.

44. (Onları) apaçık belgelerle ve kitaplarla (gönderdik). İnsanlara kendilerine ne indirildiğini açıklayasın ve onlar da iyice düşünsünler diye sana da bu Zikri indirdik.

Tefsiri:

Dahhâk, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Allah, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i rasûl olarak gönderince Araplar bunu kabul

Scanned with CamScanner

etmedi yahut aralarından onun risaletini inkâr edenler oldu ve: Allah'ın elçisi, bir insan olmayacak kadar büyüktür, dediler. Bundan dolayı yüce Allah da: *"İçlerinden bir adama: 'İnsanları uyar...' diye vahiy göndermemiz insanlar için şaşılacak bir şey mi ki..."* (Yunus, 2) âyetini indirdi. Burada da: *"Biz senden önce de kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. Eğer bilmiyorsanız Zikir ehline sorun"* buyurdu. Zikir ehlinden kasıt, önceki kitap ehlidir. (Onlara) kendilerine gönderilen rasûller insan mıydı yoksa melek miydi (diye sorun). Eğer melek idiler, deseler buna karşı çıkın, kabul etmeyin. Şayet insan idiyseler o halde Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bir rasûl olmasını inkâr etmeyin. Yüce Allah bir başka yerde: *"Senden önce gönderdiklerimizle kendilerine vahyettiğimiz şehirli erkeklerden başkaları değildi."* (Yusuf, 109) buyurmaktadır. Yani onlar sizin söylediğiniz gibi semadakilerden değillerdi.

Mücâhid ve İbn Abbâs'tan da böylece rivayet edilmiş ve Zikir ehliyle kitap ehlinin kastedildiği belirtilmiştir. Mücâhid ve A'meş de böyle demiştir. Abdurrahman b. Zeyd'in görüşüne göre ise Zikirden kasıt Kur'ân'dır. O bu görüşüne yüce Allah'ın: *"Şüphe yok ki o Zikri Biz indirdik. Onu koruyacak olan elbette Biziz."* (Hicr, 9) buyruğunu delil göstermiştir. Bu kanâat doğru olmakla birlikte burada kastedilen o değildir. Çünkü bu kitaba muhalefet eden bir kimse, onu inkâr ettikten sonra inkârını ispatlamak için tekrar ona başvurmaz.

Aynı şekilde Ebû Câfer Bakır'ın: Zikir ehli biziz, sözü de böyledir. Bundan maksadı ise, zikir ehlinin bu ümmetin kendisi olduğudur. Bu söz doğrudur. Şüphesiz ki bu ümmet, önceki bütün ümmetlerden daha bilgilidir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ehl-i beytinin âlimleri de -selam ve rahmet onlara olsun- eğer dosdoğru sünnet üzere iseler, ilim adamlarının en hayırlılarındandırlar. Ali, İbn Abbâs, Ali'nin oğulları, Hasan, Hüseyin, Muhammed b. el-Hanefiyye, Ali b. el-Huseyn Zeynul Abidin, Ali b. Abdullah b. Abbâs, Ebû Câfer el-Bakır olarak bilinen Muhammed b. Ali b. el-Hasen, onların emsali, benzerleri ve onların türünden olup, Allah'ın sapasağlam ipine ve dosdoğru yoluna sımsıkı sarılıp, her bir hak sahibinin hakkını bilip kabul eden ve her bir kimseyi Allah ve Rasûlü'nün kendisine vermiş olduğu konuma oturtup, Allah'ın mü'min kullarının kalplerinin etrafında toplandığı Ehl-i beyt âlimleri gibi.

Scanned with CamScanner

Maksat şudur: Bu âyet-i kerime Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önce geçmiş olan rasûllerin tıpkı kendisi gibi birer beşer olduklarını haber vermektedir. Nitekim yüce Allah'ın şu buyrukları da bunun gibidir:

"De ki: 'Rabbimi tenzih ederim ben sadece bir beşerim.' Kendilerine hidayet geldiği zaman insanları iman etmekten alıkoyan tek şey onların: 'Allah bir insanı mı peygamber gönderdi' demeleri olmuştur. De ki: 'Şayet yeryüzünde yürüyen melekler olsaydı Biz onlara gökten melek bir peygamber gönderirdik.'" (İsrâ, 93-95); *"Bizim senden önce gönderdiğimiz rasûller de muhakkak yemek yerler ve pazarlarda dolaşırlardı."* (Furkân, 20); *"Onları yemek yemez bir ceset de kılmadık. Onlar ebedi de kalmadılar."* (Enbiyâ, 8); *"De ki: 'Ben peygamberlerin ilki değilim.'"* (Ahkâf, 9); *"De ki: 'Ben de ancak sizin gibi bir beşerim. Şu kadar var ki bana ilahınızın ancak tek bir ilah olduğu vahyediliyor...'"* (Kehf, 110)

Daha sonra yüce Allah peygamberlerin birer insan oldukları hususunda şüphe eden kimselere önceki kitap ehli olan Zikir ehli diye anılan kimselere önceden gelip geçmiş peygamberler hakkında, peygamberleri bir insan mıydı yoksa melek mi idiler diye sormaları yolunu göstermektedir. Bundan sonra Allah o peygamberleri *"apaçık belgelerle"* delil ve hüccetlerle *"ve kitaplarla"* gönderdiğini söz konusu etmektedir. âyetteki "ez-zubur"un kitaplar demek olduğunu İbn Abbâs, Mücâhid, Dahhâk ve başkaları söylemiştir. Zubur "Zebur"un çoğuludur. Araplar bir kitabı (mektup ya da herhangi bir yazıyı yazdıkları vakit): "Zebertu'l-kitab: Kitabı yazdım" derler. Yüce Allah da: *"İşledikleri her şeyde zuburdadır (amellerinin yazılı olduğu kitaplardadır)."* (Kamer, 52); *"Andolsun biz zikirden sonra Zebur'da: 'Arza benim salih kullarım mirasçı olur' diye yazdık."* (Enbiyâ, 105) buyurmaktadır.

"İnsanlara" Rablerinden *"kendilerine ne indirildiğini açıklayasın ve onlar da iyice düşünsünler."* Kendilerine bakıp doğruyu bulsunlar, dünya ve ahirette kurtuluşa ersinler *"diye sana da bu zikri"* yani Kur'ân'ı *"indirdik."* Çünkü sen Allah'ın sana indirdiği buyruklarının anlamını çok iyi bilensin. Ona son derece bağlısın ve onu takip edersin. Biz de senin yaratılmışların en faziletlisi ve Âdemoğullarının efendisi olduğunu bildiğimiz için sana Kur'ân'ı indirdik. Böylelikle sen onlara Kur'ân'ın mücmel olanını geniş geniş açıklamış, müşkil olanını da (içinden çıkamadıkları, anlamakta zorlandıkları buyrukları da) açıklayasın diye seni gönderdik.

Scanned with CamScanner

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

45. Kötülükleri planlayanlar Allah'ın kendilerini yere batıracağından yahut farkedemeyecekleri bir taraftan kendilerine (ansızın) azabın gelip çatacağından yana emin mi oldular?

46. Yahut onlar dönüp dolaşırken (azabın) kendilerini yakalayıvermesinden (emin midirler?) Onlar (Allah'ı) âciz bırakamazlar.

47. Yahut kendilerini korku içerisindeyken yakalamasından (emin mi oldular?) Rabbiniz gerçekten Raûfdur, Rahîmdir.

Tefsiri:

Yüce Allah kötülükler işleyip, onlara çağıran insanları çağırdıkları vakit onlara hile ve tuzaklar hazırlayıp, kötülüklere iten isyankârlara karşı ne kadar halim olup, onlara mühlet verdiğini haber vermektedir. Halbuki bununla birlikte *"Allah kendilerini yere batırmaya yahut farkedemeyecekleri bir taraftan"* yani nereden geldiğini bilemeyecekleri bir yerden *"kendilerine (ansızın) azabı"* getirmeye de kâdirdir. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Gökte olanın sizi yere geçirmesinden emin mi oldunuz? O zaman onun durmadan çalkalanmakta olduğunu göreceksiniz. Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir rüzgâr göndermesinden emin mi oldunuz? Hem benim korkutmamın nasıl olduğunu bileceksiniz."* (Mülk, 16-17) buyurmaktadır.

"Yahut onlar" maişetlerini sağlamak ve yolculuk ve benzeri hallerde oyalayıcı işlerle meşgul olurken *"dönüp dolaşırken (azabın) kendilerini yakalayıvermesinden (emin midirler?)"* Katâde ve Süddî: *"Dönüp dolaşırken"* yolculuklarında gidip gelirken demişlerdir. Mücâhid ve Dahhâk ise *"dönüp dolaşırken"* gece ve gündüz dönüp dolaşırken diye açıklamışlardır. Yüce Allah'ın: *"Acaba o ülkeler halkı geceleyin uyurlarken azabımızın kendilerine gel(mey)eceğinden emin mi oldular? Yoksa o ülkelerin halkı kuşluk vaktinde oynarlarken de azabımızın kendilerine gel(mey)eceğinden yana emin mi oldular?"* (A'râf, 97-98) buyruğuna benzemektedir.

Scanned with CamScanner

"Onlar (Allah'ı) aciz bırakamazlar." Hangi durumlarda olurlarsa olsunlar Allah'ı acze düşüremezler.

"Yahut kendilerini korku içerisinde iken yakalamasından" kendilerini azap ile yakalamasından korkarlarken Allah'ın onları yakalamasından (emin mi oldular?) Çünkü böyle bir korku halinde azap ile yakalanmak korkusu daha ileri ve daha şiddetlidir. Çünkü korku ile birlikte beklenilen korkulu halin gerçekleşmesi oldukça çetindir. Bundan dolayı el-Avfî, İbn Abbâs'tan: *"Yahut kendilerini korku içerisinde iken yakalamasından"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Ben dilersem onu arkadaşının ölümünün ve bundan dolayı korkuya kapılması halinin hemen akabinde azap ile yakalarım. Mücâhid, Dahhâk, Katâde ve başkalarından da böylece rivayet edilmiştir.

"Rabbiniz gerçekten Raûfdur, Rahîmdir." Çünkü o sizi çabucak cezalandırmamaktadır (cezanızı geciktirip, size mühlet vermektedir.) Buhârî ve Müslim'de sabit olan şu rivayetlerde dile getirildiği gibi:

[4086] *"Duyduğu rahatsız edici şeylere karşı Allah'tan daha çok sabreden kimse yoktur. Onlar Allah'ın bir çocuğunun olduğunu iddia ettikleri halde O, onları rızıklandırmakta, onlara afiyet vermektedir."*[361]

[4087] *"Muhakkak Allah zalime mühlet verir. Nihayet onu (azap ile) yakaladı mı bir daha da bırakmaz."* Daha sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rabbin, zulüm yapan ülkeleri yakaladığında işte böyle yakalar. Şüphesiz O'nun yakalayışı pek acıklı, pek şiddetlidir."* (Hûd, 102) âyetini okudu.[362]

Yine yüce Allah: *"Zalim oldukları halde kendilerine mühlet verdiğim nice memleketler vardır. Sonra onları (azap ile) yakaladım. Dönüş yalnız banadır."* (Hac, 48) buyurmaktadır.

Göklerde ve Yerde Olanların Secdeleri:

أَوَ لَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَالْمَلَآئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

361 Daha önce Bakara sûresi 116. âyetin tefsirinde geçti.

362 Hadis de aynı âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

48. Allah'ın yarattığı şeylerin gölgelerinin zilletle ve itaat ediciler olarak durmadan sağa sola dönerek Allah'a secde ettiklerini görmüyorlar mı?

49. Göklerde olan, yerde olan canlılar ve melekler de hiç kibirlenmeden Allah'a secde ederler.

50. Üstlerinde (her hususta egemen olan) Rablerinden korkarlar ve emrolunduklarını yaparlar.

Tefsiri:

Yüce Allah, her şeyin azametine, celaline ve kibriyasına boyun eğip, her şeyin ve canlısıyla cansızıyla, insan, cin ve meleklerden oluşan mükellef olanlarıyla bütün yaratılmışların kendisine boyun eğdiğini haber vermektedir. Gölgesi sağa sola dönen -yani sabah akşam yönü değişen- her bir şeyin, gölgesiyle Allah'a secde ettiğini de haber vermektedir.

Mücâhid dedi ki: Güneş zevale erdi mi (batıya doğru kaymaya başladı mı) her şey aziz ve celil olan Allah'a secde eder. Katâde, Dahhâk ve başkaları da böyle demiştir.

Yüce Allah'ın: *"Zilletle ve itaat ediciler olarak"* buyruğu küçülmüşler olarak demektir. Yine Mücâhid: Her bir şeyin secdesi onun gölgesidir, demektedir. Dağları da söz konusu edip, dağların secde etmesi onların gölgesidir, der. Ebû Galib eş-Şeybani: Denizin dalgaları onun namazıdır, demektedir. Allah böylelikle bu varlıkları akıl sahibi varlıklar konumuna çıkarmaktadır. Çünkü onların secde ettiklerinden söz ederek: *"Göklerde olan, yerde olan canlılar... Allah'a secde ederler"* buyurmaktadır. Bir başka yerde de: *"Göklerde ve yerde bulunanların kendileri de, gölgeleri de ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler."* (Ra'd, 15) buyurmaktadır.

"Melekler de hiç kibirlenmeden" yani onlar da Allah'a ibadete karşı büyüklenmeksizin Allah'a secde ederler. *"Üstlerinde (her hususta egemen) olan Rablerinden korkarlar."* Yüce ve aziz olan Rablerine korkarak, ürpererek secde ederler *"ve emrolunduklarını yaparlar."* Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirip, yasakladıklarını terk etmek hususunda Allah'a itaate koşuşurlar.

Scanned with CamScanner

Göklerde ve Yerde Ne Varsa Hepsi O'nundur:

وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۖ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا ۚ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

51. Allah: İki ilah edinmeyin. O ancak tek bir ilahtır. Onun için yalnız benden korkun, buyurdu.

52. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Din de daima ve yalnız O'nadır. Buna rağmen hala Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

53. Sahip olduğunuz her bir nimet Allah'tandır. Sonra size herhangi bir sıkıntı gelip çattığında O'na yalvarıp yakarırsınız.

54. Nihayet O, sizden sıkıntıyı giderdiğinde ise içinizden bir gurup Rablerine şirk koşuverirler.

55. Kendilerine verdiğimizde nankörlük etmeleri için (böyle yapıyorlar). Öyle ise faydalanın bakalım, yakında bileceksiniz.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını, O'na ortak koşmaksızın bir ve tek olarak yalnızca O'na ibadet etmek gerektiğini bildirmektedir. Çünkü her şeyin maliki, yaratıcısı ve Rabbi O'dur.

"Din de daima ve yalnız O'nadır." İbn Abbâs, Mücâhid, İkrime, Meymun b. Mihran, Süddî, Katâde ve başkaları "vâsibâ" kelimesini "daima" diye açıklamışlardır. İbn Abbâs'tan yine vaciben (vacib olarak), Mücâhid de halis olarak diye açıklamıştır. Yani göklerde ve yerde bulunanlar arasında ibadet yalnızca O'nadır. Yüce Allah'ın: *"Onlar Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde kim varsa hepsi ister istemez O'na teslim olmuştur."* (Âl-i İmrân, 83) buyruğuna benzemektedir. Bu da İbn Abbâs ve İkrime'nin görüşlerinin lehine bir delildir. O takdirde ifade haber vermek anlamındadır.

Scanned with CamScanner

Mücâhid'in görüşüne göre ise bu talep (istek ve emir) anlamındadır. Yani bana herhangi bir şeyi ortak koşmaktan korkun, çekinin ve yalnızca bana (ihlâsla) itaat edin demek olur. Yüce Allah'ın: *"Dikkat edin halis din yalnız Allah'ındır."* (Zümer, 3) buyruğunda olduğu gibi.

Daha sonra fayda ve zararın mutlak sahibinin kendisinin olduğunu, kulların sahip oldukları her bir nimet, rızık, afiyet, zafer ve yardımın O'nun onlar üzerindeki lütfunun bir tecellisi, onlara ihsanı olduğunu haber vermektedir.

"Sonra size herhangi bir sıkıntı gelip çattığında O'na yalvarıp yakarırsınız." Çünkü o sıkıntıyı O'ndan başkasının giderebilme gücüne sahip olmadığını biliyorsunuz. Sizler sıkıntılı ve zorunlu hallerinizde yalnız O'na sığınır, O'ndan yardım diler ve O'nun imdadınıza yetişmesi arzusuyla ısrarla O'na yalvarırsınız. Yüce Allah'ın şu buyruğunda da dile getirdiği gibi: *"Denizde size bir sıkıntı dokunduğu zaman O'ndan başka taptığınız herkes kaybolur, fakat O sizi kurtarıp karaya çıkarınca (yine) yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür."* (İsrâ, 67) Burada da yüce Allah: *"Nihayet O sizden sıkıntıyı giderdiğinde ise içinizden bir gurup Rablerine şirk koşuverirler. Kendilerine verdiğimize nankörlük etmeleri için"* diye buyurmaktadır. Buradaki lam (için anlamındaki edatın) âkıbet lam'ı olduğu söylendiği gibi, ta'lil lam'ı olduğu da söylenmiştir. Yani biz küfre sapsınlar diye onlara bu imkânı sağladık. Allah'ın üzerlerindeki nimetini onlara sağnak sağnak yağdıranın, zorluk ve sıkıntıları da giderip açanın O olduğunu inkâr edip (bu gerçekleri) gizlesinler diye, demektir.

Bundan sonra yüce Allah da onları: *"Öyle ise faydalanın bakalım"* dilediğinizi yapın ve içinde bulunduğunuz bu halden kısa bir süre yararlanın. *"Yakında"* bunun akıbetini *"bileceksiniz"* diye tehdit etmektedir.

Allah'a Kızlar İsnâd Edenler:

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا
كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ
﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ
﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ ۚ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ

Scanned with CamScanner

أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۖ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

56. Kendilerine verdiğimiz rızıklardan o bilmezlere bir pay ayırırlar. Allah'a andolsun ki uydura geldiğiniz şeylerden elbette sorguya çekileceksiniz.

57. Bir de onlar Allah'a kızlar isnad ederler. Hâşâ! O, münezzehtir. Halbuki candan arzuladıklarını da kendileri için isterler.

58. Onların birine kız çocuğu müjdesi verilince kendisi pek öfkeli olarak yüzü simsiyah kesilir.

59. Kendisine verilen kötü müjdeden ötürü kavminden gizlenir. Aşağılanmayı göze alarak onu alıkoysun mu, yoksa onu diri diri toprağa mı gömsün (şaşırır, kalır). Bak, verdikleri hükümleri ne kadar kötüdür!

60. Kötü örnek -esasen- ahirete iman etmeyenlerindir. En yüce örnek ise Allah'ındır. O mutlak galiptir, Hakîmdir.

Tefsiri:

Allah ile birlikte putlara, heykellere ve O'na eş kabul ettikleri varlıklara bilgisizce ibadet eden ve bu uydurma ilahlara Allah'ın kendilerine vermiş olduğu rızıktan bir pay ayırıp: *"Kendi zanlarınca: 'Bu Allah'ın, bu da ona koştuğumuz ortaklarındır."* (En'âm, 136) diyen müşriklerin yaptıkları çirkin işleri haber vermektedir. *"Halbuki ortaklarına ait olan Allah'a ulaşmaz, ama Allah'a ait olanlar ise ortaklarına ulaşır."* (En'âm, 136) Yani onlar Allah ile birlikte uydurma ilahlarına bir pay ayırdılar ve hatta onlara ondan daha fazla pay verdiler. Yüce Allah kendi kerim zatına yemin ederek, bu iftira ve uydurmalarının hesabını onlara mutlaka soracağını, cehennem ateşinde bu yaptıkları dolayısı ile onlara karşılık vererek en ileri derecede cezalandıracağını belirtip: *"Allah'a andolsun ki uydura geldiğiniz şeylerden elbette sorguya çekileceksiniz"* buyurmaktadır.

Akabinde Allah onların gerçekte Rahmân'ın kulları olan melekleri dişi kabul ettiklerini, onları Allah'ın kızları olarak gördüklerini, Allah ile birlikte meleklere ibadet ettiklerini, bunun neticesinde ise bu üç konumun üçünde

Scanned with CamScanner

de ayrı ayrı pek büyük bir hataya düştüklerini haber vermektedir. Bir taraftan yüce Allah'a evlat nispet ettiler oysa O'nun çocuğu yoktur sonra O'na (kendi kanâatlerince) çocuk türlerinin daha değersiz olanını yani kızları nispet ettiler. Halbuki kız çocuklarının kendilerinin olmasını istemezler. Nitekim yüce Allah: *"Erkekler sizin, dişiler Onun mu? O takdirde bu insafsızca bir paylaştırmadır."* (Necm, 21-22) Burada da: *"Bir de onlar Allah'a kızlar isnad ederler. Hâşâ, O münezzehtir."* Onların söylediklerinden ve iftiralarından uzaktır. *"İyi bilin ki onlar (yalan ve) iftiralarından dolayı: Allah doğurdu, derler. Şüphesiz onlar elbette yalancıdırlar. Yoksa erkekler dururken kızları mı üstün tutup seçti? Ne oluyor size? Nasıl hüküm veriyorsunuz?"* (Sâffât, 151-154)

"Halbuki candan arzuladıklarını da kendileri için isterler." Yani kendileri için erkekleri seçerken, aziz ve celil olan Allah'a nispet ettikleri kız çocuklarını kendileri adına istemezler. Yüce Allah onların söylediklerinden alabildiğine yüce ve pek üstündür.

Gerçek şu ki *"onlardan birine kız çocuğu müjdesi verilince kendisi pek öfkeli olarak yüzü simsiyah kesilir."* İçinde bulunduğu aşırı üzüntü, keder ve sıkıntıdan ötürü susar ve yüzü çok kötü bir ifade alır. *"Kendisine verilen kötü müjdeden ötürü kavminden gizlenir."* İnsanların kendisini görmesinden hoşlanmaz. *"Aşağılanmayı göze alarak onu alıkoysun mu?"* Yani eğer o kız çocuğunu hayatta bırakacak olursa onu hor ve hakir olarak bırakır. Ona ne miras verir, ne de ona gereken ihtimamı gösterir. Erkek çocuklarını da ona üstün tutar. *"Yoksa onu diri diri toprağa mı gömsün?"* Nitekim cahiliye döneminde böyle yapıyorlardı. Şimdi bu şekilde hoşlanmayıp, tiksindikleri kendilerinin olmasını asla arzu etmediklerini Allah'a mı tahsis ediyorlar. *"Bak, verdikleri hükümleri ne kadar kötüdür!."* Söyledikleri sözleri, paylaştırmaları, yüce Allah'a nispet ettikleri ne kadar kötüdür! Yüce Allah'ın şu buyruğu da bunun gibidir: *"Onların birine Rahmâna isnad ettiği şeyin müjdesi verilirse gam ve kederle dolu olarak yüzü simsiyah kesilir."* (Zuhruf, 17) Burada ise: *"Kötü örnek -esasen- ahirete iman etmeyenlerindir."* Yani eksiklik ancak onlara nispet edilir. *"En yüce örnek ise Allah'ındır."* Her bakımdan mutlak mükemmellik (kemal) yalnız O'na nispet edilir. *"O Azizdir, Hakimdir."*

Scanned with CamScanner

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلَٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ ۚ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

61. Eğer Allah insanları zulümlerinden ötürü (dünyada) sorgulayacak olsaydı, (yeryüzü) üzerinde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat O, insanları belirlenmiş bir vadeye erteler. Artık ecelleri geldiği zaman ne bir saat geciktirilirler ve ne de öne geçebilirler.

62. Onlar hoşlanmadıkları şeyleri Allah'a isnad ederler. Dilleri de yalan yere en güzel akıbetin kendilerinin olduğunu söyler. Şüphesiz ateş onlaradır ve onlar (cehenneme) önden gönderilecek olanlardır.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah, zulümlerine rağmen insanlara karşı ne kadar halim olduğunu, kazandıkları sebebiyle eğer onları sorgulayacak olsaydı yeryüzünde canlı hiçbir varlık bırakmaması gerektiğini haber vermektedir. Yani Âdemoğullarını helâk etmeye bağlı olarak yeryüzündeki bütün canlıları da helâk ederdi, ama aziz ve celil olan Rabbimiz Halimdir, setr edicidir ve "belirlenmiş bir vadeye kadar" mühlet verendir. Yani O, cezalandırmakta acele etmez. Çünkü böyle yapacak olsaydı, hiç kimseyi bırakmazdı.

Sûfyân es-Sevrî, Ebû İshâk'tan, o Ebu'l-Ahvas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Neredeyse Âdemoğullarının günahları sebebiyle pislik böceğine dahi azap edilecek. Bunu söyledikten sonra da: *"Eğer Allah insanları zulümlerinden ötürü sorgulayacak olsaydı (yeryüzü) üzerinde hiçbir canlı bırakmazdı"* buyruğunu okudu.

A'meş'in naklettiğine göre Abdullah b. Mes'ud'da: Neredeyse yuvasındaki pislik böceği dahi Âdemoğlunun günahından ötürü helâk edilecek hale gelmiştir.

İbn Cerîr de Ebû Seleme'den şöyle dediğini nakletmektedir: Ebû Hureyre bir adamı: Zalimin kendisinden başkasına zararı olmaz dediğini duyunca,

Scanned with CamScanner

ona dönüp şöyle dedi: Hayır, Allah'a yemin ederim ki bir toy kuşu dahi zalimin zulmü sebebiyle zayıflayarak yuvasında ölür gider.

[4088] İbn Ebî Hâtim de dedi ki: ...Ebu'd-Derdâ (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda konuşuyorduk. Şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah bir şeyin eceli geldi mi onu ertelemez. Ömrün artışı ise ancak salih zürriyet ile olur. Allah o salih zürriyeti bir kula nasip eder, ondan sonra da o salih zürriyeti ona dua eder. Soyundan gelen bu salih kimselerin duası kabrinde o kimseye erişir. İşte ömrün artması böyledir."*[363]

"Onlar hoşlanmadıkları şeyleri" kız çocuklarını ve gerçekte kendi kulları olan O'na ortak koştukları varlıkları *"Allah'a isnad ederler."* Halbuki onlar herhangi bir kimsenin malında başkasının kendisine ortak olmasını kabul etmez.

"Dilleri de yalan yere en güzel akıbetin kendilerinin olduğunu söyler." Bununla birlikte dünyada en güzel akıbetin kendilerinin olduğu ve eğer ölümden sonra diriliş olacaksa orada da en güzel akıbetin yine kendilerinin olacağı şeklindeki iddialarını reddetmektedir. Bu da onlardan bir kimsenin söylediği haber verilen sözlerini bize aktaran şu buyruğu andırmaktadır: *"İnsana nezdimizden bir rahmet tattırıp da sonra bunu kendisinden alıversek muhakkak o ümidini kesmiş bir nankör olur. Andolsun şayet kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra ona bir nimet tattırsak elbette ki: 'Kötülükler benden uzaklaşıp gitti' der çünkü o şımarıktır, böbürlenendir."* (Hûd, 9-10); *"Andolsun ki kendisine dokunan bir darlıktan sonra ona rahmetimizden tattırsak, o elbette şöyle der: 'Bu benimdir. Ben kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Eğer Rabbime döndürülsem de şüphesiz benim için O'nun yanında iyilik vardır.' Andolsun biz kâfir olanlara ne yaptıklarını haber vereceğiz ve andolsun onlara çok şiddetli azaptan tattıracağız."* (Fussilet, 50); *"Âyetlerimizi inkâr eden ve: 'Kıyamette elbette bana mal ve evlat verilir' diyen kimseyi gördün mü? Acaba gaybı görerek mi bildi, yoksa Rahmândan bir söz mü aldı?"* (Mer-

363 Oldukça zayıftır. İbn Adiyy, III, 285; İbn Hibbân, el-Mecruhun, I, 331'de bu sened ile Ebu'd-Derdâ'dan rivayet etmiş İbn Adiyy, Süleyman b. Atâ el-Furkâni sebebiyle illetli olduğunu söylemiş, İbn Hibbân ise Mesleme b. Abdullah el-Cüheni'den uydurma birtakım şeyler rivayet etmektedir ki bunlar sika kimselerden nakledilen hadislere benzememektedir. Bu sebeple karıştırmanın ondan mı yoksa Mesleme'den mi geldiğini bilmiyorum, demektedir.

Scanned with CamScanner

yem, 77-78) Yüce Allah iki adamdan birisi hakkında da haber vererek şöyle buyurmaktadır: *"O nefsine zulmede ede bağına girip: 'Bunun ebediyen yok olacağını sanmıyorum. Kıyametin kopacağını da sanmam. Şayet Rabbime döndürülecek olsam dahi elbette döneceğim yer itibari ile bundan daha hayırlısını bulurum' dedi."* (Kehf, 35-36)

Böylelikle bu gibi kimseler hem kötü işler yapmış, hem de buna karşılık güzel bir şekilde mükâfatlandırılmayı dilemek gibi batıl temennileri bir arada yapmış oldular. Bu ise imkânsız bir şeydir. İbn İshâk'ın zikrettiğine göre Kureyşliler Kâbe'yi yeniden bina etmek amacıyla yıktıklarında Kâbe'nin temelinde üzerinde birtakım hikmet ve öğütlerin yazılı bulunduğu bir taş bulunmuştu. Bu hikmet ve öğütlerin birisi de şuydu: Sizler kötülükler yapıp ettiğiniz halde güzel bir şekilde mükâfatlandırılacağınızı mı sanıyorsunuz? Evet, böyle bir temennide bulunmak dikenlerden üzüm toplamaya benzer.

Mücâhid ve Katâde: *"Dilleri de yalan yere en güzel akıbetin kendilerinin olduğunu söyler"* buyruğunu, erkek çocukların kendilerinin olduğunu söylerler diye açıklamışlardır. İbn Cerîr ise: *"En güzel akıbetin kendilerinin olduğunu söyler."* Yani kıyâmet gününde böyle olacağını iddia ederler diye açıklamıştır. Daha önce bizim de açıklamasını kaydettiğimiz gibi. Allah'a hamdolsun, doğrusu da budur.

Bundan dolayı yüce Allah onların temennilerini reddetmek üzere şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz"* gerçek şu ki, kıyâmet gününde *"ateş onlaradır ve onlar önden gönderilecek olanlardır."* Mücâhid, Said b. Cubeyr, Katâde ve başkaları orada (cehennem ateşinde) unutulacaklar ve zayi edileceklerdir. Bu açıklama yüce Allah'ın: *"Bugün Biz sizi unuturuz. Nitekim siz de bugününüze kavuşacağınızı unutmuştunuz."* (Câsiye, 34) buyruğuna benzemektedir.

Yine Katâde'den: *"Önden gönderilecek olanlardır"* buyruğunun su içmeye erken giden anlamındaki "ferat" kökünden cehennem ateşine erken atılacak olanlardır, diye açıkladığı da nakledilmiştir ki, açıklamalar arasında bir çelişki yoktur. Çünkü kıyâmet gününde hem çabucak cehennem ateşine götürülecekler, hem de orada unutulacaklar, yani ebedi bırakılacaklardır.

Scanned with CamScanner

تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰٓ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ ۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾ وَاللَّهُ أَنزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ۗ ﴿٦٥﴾

63. Allah'a andolsun ki, Biz senden önceki ümmetlere de peygamberler gönderdik. Şeytan onların yaptıklarını kendilerine süsleyip, hoş göstermiştir. İşte o, bugün de onların velisidir. Onlara çok acıklı bir azap da vardır.

64. Biz sana bu Kitabı ancak hakkında anlaşmazlığa düştükleri şeyleri kendilerine açıkça anlatman için ve iman edecek bir kavme bir hidayet ve bir rahmet olmak üzere indirdik.

65. Allah gökten bir su indirir de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. Şüphesiz bunda dinleyen bir topluluk için bir âyet vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah, geçmiş ümmetler arasında rasûller göndermiş olduğunu, rasûllerin de yalanlanmış olduğunu söz konusu etmektedir. O halde, ey Muhammed! Senden önce gönderilmiş rasûl kardeşlerin de sana örnek olsun. Kavminin seni yalanlaması sakın seni korkutmasın, üzmesin. Rasûlleri yalanlayan müşrikleri buna iten ise, şeytanın yaptıklarını kendilerine güzel göstermesidir. *"İşte o, bugün de onların velisidir."* Yani onlar azap ve intikam altında iken şeytan onların velisi olacaktır, onları kurtaramayacak, kimse onların feryatlarına kulak verip imdatlarına yetişemeyecektir. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

Daha sonra yüce Allah, Rasûlü'ne hitaben, kitabı; insanlara hakkında ihtilaf ettikleri konuları açıklasın diye indirdiğini bildirmektedir. O halde Kur'ân, anlaşmazlığa düştükleri her bir hususta insanlar arasında ayırtedici hüküm veren bir kitaptır. O *"iman edecek bir kavme"* onların kalplerine *"bir hidayet"* ve ona sımsıkı sarılan kimseler için de *"bir rahmet olmak üzere"* indirilmiştir. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'i küfürle ölmüş kalpler için bir hayat sebebi kıldığı

Scanned with CamScanner

gibi, yeryüzünü de ölümünden sonra semadan üzerine indirmiş olduğu su ile diriltir. *"Şüphesiz bunda dinleyen"* sözü anlayıp manasını kavrayan *"bir topluluk için bir âyet vardır."*

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۖ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

66. Davarlarda da sizin için elbette bir ibret vardır. Size onların karınlarındaki dışkı ile kan arasından içenlerin boğazından kolaylıkla geçen halis bir süt içiriyoruz.

67. Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden hem içki çıkarır hem de onlardan güzel bir rızık edinirsiniz. İşte aklını kullanan bir topluluk için hiç şüphesiz bunda bir âyet vardır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Ey insanlar! Davarlarda"* inek, koyun ve deve türünde *"sizin için elbette bir ibret"* onları yaratanın kudretine, hikmetine, lütfuna ve merhametine bir delil *"vardır. Size onların karınlarındaki"* buyruğun(un aslın)da zamir "davarlar" kelimesinin manasına yahut "hayvan" anlamındaki lafza ait olmak üzere müfred olarak geçmiştir. Çünkü en'am (davarlar) hayvandır. Yani biz bu hayvan türünün karınlarındakinden sizlere içiriyoruz, demek olur. Bir diğer âyet-i kerimede ise (çoğul zamir kullanılarak): *"Onların karınlarındakinden"* (Mü'minûn, 21) buyurulmuştur. Dilde her iki kullanım da doğrudur. Yüce Allah'ın: *"Hayır. Çünkü o bir öğüttür. Artık dileyen onunla öğüt alsın."* (Abese, 11-12) buyruğu ile *"muhakkak ben onlara bir hediye gönderip, elçilerin ne ile döneceklerine bir bakayım. (Elçi) Süleyman'a geldiğinde..."* (Neml, 35-36) buyruğunda da böyledir. Burada Süleyman'a geldiğinden bahsedilen şey ise maldır.

"Dışkı ile kan arasından... halis bir süt ..." Yani süt, beyazlığı, tadı ve lezzeti ile hayvanın içindeki dışkı ile kandan tamamiyle ayrılıp arınır. Gıda süt veren hayvanın midesinde iyice hazmedildikten sonra ondan oluşan kan

Scanned with CamScanner

damarlara, süt memeye, sidik mesaneye, dışkı da çıkacağı yere doğru gider. Onların biri diğerine karışmaz, ondan ayrıldıktan sonra ona karışmaz ve bu karışım neticesinde de değişikliğe uğramaz. *"İçenlerin boğazından kolaylıkla geçen halis bir süt"* yani bu süt içenin boğazında kalmaz.

Yüce Allah'ın sütü ve onu insanlar için içimi kolay bir içecek olarak yarattığını söz konusu ettikten sonra, insanın hurma ve üzüm meyvelerinden edindiği içkileri ve onların haram kılınmadan önce yaptıkları sarhoşluk veren türden nebîzi (şarabı) söz konusu ederek onlara: *"Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden de içki çıkarır ve onlardan güzel bir rızık edinirsiniz"* diye lütfunu hatırlatmaktadır. Buyruk, böyle bir içkinin haram kılınmadan önce şer'an mubah olduğuna delil olduğu gibi, üzümden yapılan sarhoşluk verici içki ile hurmadan yapılan arasında bir fark olmadığına delildir. Nitekim Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve ilim adamlarının cumhurunun kanâati budur. Buğday, arpa, darı ve baldan yapılan diğer içkilerin hükümleri de bu şekildedir. Zaten sünnet de buna dair tafsilatlı bilgiyi ihtiva ederek gelmiştir. Burası bu hususa dair geniş açıklamaların yapılacağı yer değildir. İbn Abbâs da yüce Allah'ın: *"İçki çıkarır ve onlardan güzel bir rızık edinirsiniz"* buyruğu hakkında: "Seker", her ikisinin (hurma ve üzüm ağaçlarının) mahsullerinden haram kılınan içeceklerdir. Güzel rızık ise bunların mahsullerinden helal kılınan şeylerdir, demiştir. Bir rivayette ise "seker (sarhoşluk veren)" onun haram olan kısmı, güzel rızık ise helal olanıdır, demiştir. Yani hurma ve üzüm ağaçlarının kuruyan mahsulleri olan kuru hurma ve kuru üzüm ile her ikisinden yapılan pekmez, sirke -ve nebîz ise bu hususta sünnette de varid olduğu şekilde sertleşmeden (sarhoşluk verici hale gelmeden) önce- helaldir ve içilebilir.

"İşte aklını kullanan bir topluluk için hiç şüphesiz bunda bir âyet vardır." Burada "akıl"ın zikredilmesi uygundur. Çünkü insanda bulunan en şerefli organ odur. Bu sebeple yüce Allah bu ümmete akıllarını korumak maksadı ile sarhoşluk veren içecekleri haram kılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Biz orada hurma ağaçlarından ve üzüm bağlarından bahçeler var ettik. Orada pınarlar fışkırttık, meyvesinden yesinler diye. Halbuki onu elleri yapmamıştır hala şükretmezler mi? Yerin bitirdiklerinden, nefislerinden ve bilmedikleri nice şeylerden bütün çiftleri yaratan (Allah) münezzehtir."* (Yâsin, 34-36)

Scanned with CamScanner

Arıdaki İlâhi Mucize:

وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

68. Rabbin bal arısına şunu vahyetti: "Dağlarda, ağaçlarda ve (insanların) yapacakları çardaklarda evler edin."

69. Sonra (hoşlandığın) her üründen de ye, Rabbinin kolaylıklar gösterdiği yollara git. Karınlarından çeşitli renklerde içecek çıkar. Onda insanlar için şifa vardır. İşte bunda da düşünen bir topluluk için elbette bir âyet vardır.

Tefsiri:

Burada "vahiy"den kasıt ilham, hidayet ve arının dağlarda, ağaç kovuklarında ve insanların yapacakları çardaklarda barınacakları evler edinmesine dair verdiği hidayet ve irşaddır. Diğer taraftan arı, kovanını son derece sağlam ve güçlü bir şekilde altıgen olarak yapar, balını da arada hiçbir boşluk olmayacak şekilde döşer. Ayrıca yüce Allah arıya bütün meyvelerden yemeyi, Allah'ın kendisi için kolaylıkla izlenebilir halde yaratmış olduğu yolları izlemeyi, -kaderî ve teshîrî anlamda- izin vermiştir. Yani bu pek büyük hava boşluğunda, uçsuz bucaksız ovalarda, vadilerde, alabildiğine yüksek dağlarda dilediği gibi kolaylıkla bu yolları izleyebilmekte, sonra bu arıların her birisi kendi yerine, kendi kovanına, sağa ve sola sapmaksızın geri dönmekte. Hatta bizzat kendi kovanında bulunan kendi yavrularının ve balının yanına geri dönmekte, kanatlarından balmumu inşa etmekte, ağzından balı çıkarmakta, arkadan yumurtalarını çıkarmakta, sabahleyin de otlayacağı yerlere çıkmaktadır.

Katâde ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem: *"Rabbinin kolaylıklar gösterdiği yollara git"* buyruğu hakkında *"sen itaat eden olarak git"* diye yorumlamışlardır ki, böylelikle onlar bunu yollarda giden arının hali olarak kabul etmişlerdir.[364]

364 Bu durumda âyetin bu bölümü: *Rabbinin gösterdiği yollara kolaylıkla git,* demek olur. (Çeviren)

Scanned with CamScanner

İbn Zeyd dedi ki: Bu buyruk, yüce Allah'ın: *"Onları kendilerine boyun eğdirdik. Hem binekleri bunlardandır, hem onlardan yerler."* (Yâsin, 72) buyruğuna benzemektedir. Devamla şöyle demektedir: Nitekim onlar arıları kovanlarıyla birlikte bir yerden bir yere götürürken arılar onlarla birlikte gidiyordu. Ama birinci görüş daha güçlüdür. O da bunun, yolun hali olduğudur. Bu yolları sana boyun eğdirilmiş halleriyle izle, demek olur. Bunu Mücâhid açıkça ifade etmiş, İbn Cerîr de: Her iki görüş de uygundur, demiştir.

[4089] Ebû Ali el-Mavsilî dedi ki: ...Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sinek (türü haşerat)ın ömrü kırk gündür. Sineklerin hepsi de -balarısı hariç- ateştedir."*[365]

"Karınlarından" gezindikleri ve otladıkları yerlerin farklılığına göre beyaz, sarı, kırmızı ve daha başka güzel *"renklerde içecek çıkar. Onda insanlar için bir şifa vardır."* Yani balda insanlara maruz kalacakları çeşitli hastalıklar

365 Ebû Ya'lâ, 4231; İbn Adiyy, III, 463; İbnu'l-Cevzî, el-Mevzuât, III, 266. Heysemi, Mecma', 18594'de ravileri sikadır derken, Busiri, -Tahricu'l-Metalibi'l-Âliye, II, 296'da el-Azami'nin naklettiği üzere- hasen olduğunu söylemiştir. Ancak hasen olduğu tartışılır. İbnu'l-Cevzî ravilerinden Sukeyn'in hadisin illeti olduğunu söylemekte ve Nesâî'den: Pek kavi değildir, dediğini zikretmektedir. Tehzib'de de: el-Icli, İbn Numeyr, İbn Hibbân onun sika olduğunu söylerken, başkaları ondan övgüyle söz etmiş, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Huzeyme'de onun zayıf olduğunu söylemişlerdir.

Derim ki: Haber münkerdir. Göründüğü kadarıyla onun illeti Sukeyn'in babası Abdulaziz b. Kays'dır. Zehebî, Mizan'da onu söz konusu ederek: Meçhuldür demiş, İbn Hibbân da es-Sikat adlı eserinde onu zikretmiştir. Hâfız da Takrib'de onun hakkında makbuldür yani ona mutabaat edilmesi halinde kabul edilir, demektedir. Fakat sika raviler bu hususta ona mutabaat etmemişlerdir. Hadis bir başka yoldan Ebû Ya'lâ, 4290'da tahriç edilmiştir. Senedi oldukça zayıftır. Senedinde Anbese b. Said el-Basrî ve Hanzala vardır ki her ikisi de vahidir.

Hadisin oldukça zayıf oluşunun delili de sinek türünün kırk günden çok daha fazla yaşadığıdır. Hadisin son bölümü ise İbn Ömer'in rivayet ettiği bir hadis olarak zikredilmiştir. Bunu Taberânî, 13436, 13467, 13468, 13542, 13543, 13544'de; Bezzâr, 3498; İbn Adiyy, I, 285-349; V, 44; İbnu'l-Cevzî, III, 265-266'da zikretmiş bulunmaktadır. (Muhakkik Abdurrezzak el-Mehdi zikrettiği bu rivayetler ile ilgili değerlendirmeleri de kaydettikten sonra şunları söylemektedir:) Buna göre hadisin uydurma olduğuna dair hüküm vermek uygun olmadığı gibi, sahih derecesine de ulaşamaz.

Ancak bu değerlendirmeler hadisin ikinci bölümü (yani balarısı ile ilgili bölümü) hakkındadır. Baştarafı ise münkerdir ve bunu münferid olarak Sukeyn ve babası rivayet etmişlerdir. Önceden de geçtiği üzere birden çok kişi Sukeyn'in zayıf olduğunu ve babasının meçhul olduğunu söylemişlerdir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

için şifa vardır. Nebevi tıbba dair söz söylemişlerden bazıları şöyle demiştir: Şayet âyette "(şifaun yerine) eş-şifa" buyurulmuş olsaydı, her türlü hastalığa tedavi ve ilaç olurdu ama: *"Onda insanlar için şifa vardır"* buyurmuştur. Yani soğuk(lardan mütevellit) hastalıklara karşı herkes için uygundur. Çünkü o sıcak tabiatlı bir şeydir. Her bir hastalık da zıtlı ile tedavi edilir.

Mücâhid b. Cebr, yüce Allah'ın: *"Onda insanlar için şifa vardır"* buyruğu hakkında kasıt Kur'ân'dır demiştir. Bu özü itibariyle doğru bir sözdür, ama burada âyetin siyakından açıkça anlaşılan bu değildir. Çünkü âyette baldan söz ediliyor. Diğer taraftan Mücâhid'in buradaki görüşüne kimse uymamıştır, ama onun bu söylediklerini müfessirler yüce Allah'ın: *"Kur'ân'dan mü'minler için bir şifa ve bir rahmet olanı kısım kısım indiririz."* (İsrâ, 82) buyruğu ile: *"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, kalplerde olanlara bir şifa, mü'minler için de bir hidayet ve rahmet gelmiştir."* (Yunus, 57) buyruğu hakkında söylemişlerdir. Yüce Allah'ın: *"Onda insanlar için bir şifa vardır"* buyruğundan maksadın bal olduğunun delili de;

[4090] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: Ebû Said el-Hudri (radıyallâhu anh) dedi ki: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Kardeşim ishal olmuş, dedi. Allah Rasûlü ona *"Bal içir"* dedi. Ona bal içirdi. Sonra gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben ona bal içirdim, fakat bu onun ishalini arttırmaktan başka bir işe yaramadı, dedi. Allah Rasûlü: *"Git ona bal içir"* buyurdu. Adam gidip ona yine bal içirdi. Sonra gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu onun ishalini arttırmaktan başka bir işe yaramadı, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Allah doğru söylemiş, kardeşinin karnı ise yalan söylemiştir. Git ve ona bal içir"* buyurdu. Adam yine gidip ona bal içirince kardeşi iyileşti.[366]

Tıp bilgini kimi ilim adamları şöyle demişlerdir: Bu adamda birtakım fazlalıklar vardı. Kardeşi ona bal içirince sıcak olduğundan, bu fazlalıklar çözüldü ve hızlıca dışarı itildi. Bu da onun ishalini arttırdı. Bedevi bunun zararlı olduğuna inandı, oysa bu, kardeşinin faydasına idi. Sonra ona yine bal içirdi, çözülüş ve atılış daha da arttı. Sonra ona bir daha bal içirdi. O, bedene zararlı ve bozuk bütün fazlalıkları dışarı atınca bağırsakları normal haline döndü ve mizacı düzeldi. Yüce Rabbimizin salât ve selamlarının en üstününü

366 Buhârî, 5716; Müslim, 2217; Tirmizî, 2083; Müsned, III, 19, 92; Ebû Ya'lâ, 1621

Scanned with CamScanner

kendisine olmasını dilediğimiz efendimizin işaretinin bereketiyle hastalıklar ve acılar da çıkıp gitti.

[4091] Buhârî ve Müslim'de Âişe'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tatlıyı ve balı beğenirdi.[367] Bu, Buhârî'nin lafzıdır.

[4092] Yine Buhârî'nin Sahih'inde İbn Abbâs'ın şöyle dediği nakledilmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şifa üç şeydedir: Bir hacamat neşterinin yırtığında, bir içim balda yahut bir ateş ile dağlamakta. Ama ben ümmetime dağlamayı yasaklıyorum."*[368]

[4093] Buhârî dedi ki: ... Câbir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Eğer kullandığınız tedavilerden herhangi birisinde hayır varsa bu bir neşterin bir yırtığında yahut bir içim balda ya da hastalığa uygun düşecek bir ateşle dağlamadadır. Bununla birlikte ben dağlanmayı sevmiyorum."*[369]

Bunu Müslim de Âsım b. Ömer b. Katâde'den, o Câbir'den böylece rivayet etmiş bulunmaktadır.

[4094] İmam Ahmed dedi ki: Ukbe b. Âmir el-Cuhenî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer herhangi bir şeyde şifa varsa, şu üç şey şifadır: Bir hacamat neşterinin açtığı yarıkta yahut bir içim balda ya da bir ağrıya denk düşen bir dağlamada. Ama ben dağlamayı hoş görmüyor ve sevmiyorum."*[370]

Bunu Taberânî de Harun b. Melul el-Mısrî'den rivayet etmiştir. Onun rivayetindeki lafzı şöyledir: *"Eğer bir şeyde şifa varsa bu bir neşterin açtığı yarık...tadır"*[371] deyip hadisi zikretmektedir. Bu da sahih bir isnad olmakla birlikte Buhârî ile Müslim bunu tahriç etmemişlerdir.

---

367 Buhârî, 5431, 5614; Müslim, 1474; Ebû Dâvûd, 3715; Tirmizî, 1832; İbn Mâce, 3323; Müsned, VI, 59

368 Buhârî, 5680

369 Buhârî, 5683; Müslim, 2205; Ebû Ya'lâ, 2100

370 Sahih bir hadistir. Bunu İmam Ahmed, IV, 146; Ebû Ya'lâ, 1765'te rivayet etmiş olup, senedinde Abdullah b. el-Velid vardır. Takrîb'de belirtildiği üzere hadisi leyyin birisidir. Ancak önceki rivayet lehine şahitlik etmektedir. Bunu Heysemi, Mecma', V, 90-91'de zikretmiş olup ravileri Abdullah b. el-Velid b. el-Kays dışında Sahih'in ravileridir. Kendisi de sika bir ravidir demektedir.

371 Taberânî, XIX, 430'da zikretmiş olup, İbn Kesir sahih olduğunu belirtmiş, bundan önceki rivayet ile de kuvvetlenen bir hadistir.

Scanned with CamScanner

[4095] İmam Ebû Abdullah b. Muhammed b. Yezîd b. Mâce el-Kazvinî Sünen'inde şöyle diyor: Abdullah b. Mes'ud dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Size iki şifayı balı ve Kur'ân'ı tavsiye ederim"* buyurdu.[372]

Bu sened ceyyid bir sened olup bunu merfu olarak yalnızca İbn Mâce rivayet etmiştir. Ayrıca bunu İbn Cerîr de Süfyân b. Veki'den, o babasından, o Süfyân es-Sevrî'den böylece mevkuf olarak rivayet etmiştir, böylesi daha sahih olmalıdır.

Biz de mü'minlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'tan şöyle dediğini rivayet etmiş bulunmaktayız: Sizden şifa bulmak isteyen herhangi bir kimse, Allah'ın kitabından bir âyeti bir sahifeye yazsın ve onu yağmur suyu ile yıkasın. Hanımından da gönül hoşluğu ile bir dirhem alsın. Onunla da bir miktar bal alsın. Çünkü o bir şifadır. Çeşitli bakımlardan şifadır demek istemiştir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Kur'ân'dan mü'minler için bir şifa ve rahmet olanı kısım kısım indiririz."* (İsrâ, 82); *"Ve biz semadan mübarek bir su indirdik."* (Kaf, 9) Bir başka yerde de: *"Gönül hoşluğu ile size onun bir kısmını bağışlarlarsa onu afiyetle yiyin."* (Nisâ, 4) Bal hakkında ise: *"Onda insanlar için bir şifa vardır"* buyurmuştur.

[4096] Yine İbn Mâce şöyle diyor: ...Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim her ayda üç sabah (parmağıy-*

372 İbn Mâce, 3452; Hakim, IV, 200, 403; Hatib, Tarihu Bağdat, XI, 375; İbn Adiyy, III, 210; Hakim, Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Senedindeki Zeyd b. el-Hubab doğru sözlü bir ravidir. Müslim de onun rivayetini nakletmiş bulunmaktadır, ama İbn Maîn: es-Sevrî'den diye naklettiği hadisleri maklubdur. Ahmed de: Doğru sözlüdür ama hatalan pek çok birisidir, demişlerdir. Hadisin senedinin sahih olduğunu Busiri, Zevaid'de ifade etmiştir. İbn Adiyy ise mevkuf olduğunu doğru kabul etmiş, merfu olarak rivayet edilmesini Zeyd b. el-Hubab'ın yanılmalarından olarak değerlendirmiştir. Zehebî de Mizan'da bu hadis ile birlikte onu zikrettikten sonra bu hadisi bir topluluk es-Sevrî'den, İbn Mes'ud'a mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. İbn Adiyy, III, 318'de bu hadisi tekrar edip: Bu es-Sevrî'den, Zeyd b. el-Hubab'ın rivayeti olarak merfu olarak bilinir. Ancak Veki, es-Sevrî'den gelen rivayeti ise mevkuftur.

Bunu İbn Ebî Şeybe de II, 61/12'de mevkuf olarak rivayet etmiştir. Beyhakî, Şuab, 2581'de merfu olarak rivayet etmiş ve bunu Zeyd b. el-Hubab merfu olarak rivayet etmiştir. Doğru olan ise bunun İbn Mes'ud'a mevkuf olduğudur, demektedir. Aynı şekilde Taberî de 211754'de bunu Veki'den, o es-Sevrî'den böylece mevkuf olarak rivayet etmiştir. Veki ise Sevrî'den gelen rivayetler hususunda Zeyd b. el-Hubab'dan daha sağlamdır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

la) bal yiyecek olursa ona büyük bir bela isabet etmez."[373] Ravilerinden ez-Zubeyr b. Said metruk bir ravidir.

[4097] Yine İbn Mâce dedi ki: Bize İbrâhim b. Yunus b. Serh el-Firyâbî tahdis etti. Bize Amr b. Bekr es-Seksekî tahdis etti. Bize İbrâhim b. Ebî Able tahdis etti. Ebû Ubeyy b. Ümmü Haram -ki her iki kıbleye de namaz kılmış bir sahabi idi- diyor ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Sena (sinameki denilen) bir bitkiyi ve balı*[374] *kullanmanızı tavsiye ederim. Çünkü her ikisinde ise "es-sâmm" denilen hastalık dışında her bir hastalığa şifa vardır."* Ey Allah'ın Rasûlü! es-Sâmm ne demektir? dediler. *"Ölümdür"* buyurdu.

(Ravilerden) Amr dedi ki: İbn Ebî Able dedi ki: (Hadiste geçen) "es-senût" "eş-şebid" denilen (ve tavuk pirinci diye bilinen) bir bitkidir. Başkaları ise, hayır o yağ tulumlarındaki baldır, demişlerdir. Nitekim şairin şu beyiti de böyledir:

هُمُ السَّمْنُ بالسَّنُّوت لا أَلْسَ فيهم وَهُمْ يَمنَعُونَ الجارَ أنْ يتقَرَّدا

Onlar yağ tulumu dibindeki bala karışmış sade yağ gibidirler, hainlik yoktur onlarda

Hem onlar komşularının aldatılmasına engel olurlar.[375]

---

373 Oldukça zayıftır. İbn Mâce bunu 3450; İbn Adiyy, V, 320; İbnu'l-Cevzî, el-Mevzuat, III, 215'te Ebû Hureyre'den gelen bir hadis olarak rivayet etmişlerdir. Busiri, Zevaid'de: Senedinde leyyin bir ravi vardır. Bununla birlikte ayrıca munkatıdır, demektedir. Buhârî: Biz Abdulhamid b. Sâlim'in, Ebû Hureyre'den hadis dinlediğini bilmiyoruz, demektedir. İbnu'l-Cevzî: Sahih değildir, derken, el-Ukaylî: Bu hadisin sika bir raviden gelen bir aslı yoktur, derken İbn Kesir yalnızca ez-Zubeyr ile ve onun metrûk bir ravi olduğunu belirterek, illetli olduğunu işaret etmiştir.

374 Burada "bal" anlamını verdiğimiz kelime hadiste: "es-senût" olarak geçmektedir. Asım Efendi'nin Kamus tercemesinde verdiği bilgiye göre "peynir, bal, bir çeşit hurma, reçel gibi kıvamlı koyu (hurma) şırası, dereotu, rezene tabir olunan tohum, kimyon" gibi anlamları vardır. İbnu'l-Esir, en-Nihâye fî Ğarîbi'l-Hadis'te: "bal demektir" dedikten sonra, bunun "reçel ve kimyon" anlamlarında kullanıldığını belirtmektedir. (Çeviren)

375 Hadisi İbn Mâce, 3457'de bu uzun haliyle rivayet etmiş, Busiri Zevaid'de: Amr b. Bekr es-Sekseki hakkında İbn Hibbân şöyle demiştir demektedir: O İbrâhim b. Ebî Able'den haktan alabildiğine uzak ve musibet kabilinden rivayetler nakletmiştir ki onun rivayetini delil göstermek caiz değildir ama Hakim: Bu isnadı sahihtir, demektedir. Ancak Zehebî, İbn Hibbân Amr'ı itham etmiştir. İbn Adiyy de onun münker rivayetleri vardır demiştir,

Scanned with CamScanner

Bunu İbn Mâce böylece rivayet etmiştir. Şairin: *"Onlarda hainlik yoktur"* ifadesi yani (hakkı batıla) karıştırmazlar, demektir. *"Komşunun aldatılmasını engellerler"* ifadesi de ona zulüm ve baskı uygulanmasını önlerler, demektir. Hocamız el-Mizzi bunu böyle açıklamıştır.

"İşte bunda da düşünen bir topluluk için elbette bir âyet vardır." Yani Allah-u Teala'nın hilkati itibariyle bu zayıf canlılara, bu önemli işinde bu şekilde hareket etmeyi ve çeşitli meyvelerden bal toplamayı, sonra da bunların balmumu ve bal yapmak üzere bir araya gelmelerini -ki bal en tatlı şeylerdendir- onları yaratanın onları takdir edip, musahhar kılanın ve onlara bunu kolaylaştıranın azameti hususunda *"düşünen bir topluluk için elbette bir âyet vardır."* Onlar mutlak fail, Kadîr, Hakîm, Alîm, Kerîm ve Rahîm olanın O olduğuna bunları delil görürler.

Sizi Allah Yarattı Yine O Öldürecek:

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾

70. Sizi Allah yarattı, sizi yine O öldürecek. İçinizden kimi ömrünün en kötü zamanına kadar geri götürülür. Bildikten sonra hiçbir şey bilmez olsun diye. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir.

Tefsiri:

Yüce Allah kullarındaki tasarrufunu, onları yokken var edenin kendisi olduğunu, var ettikten sonra onların canını kendisinin aldığını, kimilerini yaşlanıp -hilkat itibariyle zayıflık demek olan- ihtiyarlığa erişinceye kadar hayatta bıraktığını haber vermektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Allah sizi (önce) bir zaaftan yaratan, sonra zayıflığın ardından kuvvet, sonra kuvvetin ardından zayıflık ve ihtiyarlık yaratandır. Dilediğini yaratır. O çok iyi bilendir, gücü yetendir."* (Rûm, 54) Ali (radıyallâhu anh)'tan," ömrün en kötü zamanı (erzel-i ömür)" hakkında: Yetmiş beş yaş dediği rivayet edilmiştir. Bu yaşta insanın güçleri zayıflar, bunar, hıfzı (bellemesi) kötüleşir ve ilmi azalır.

diyerek onun kanaatine karşı çıkmıştır. Elbani de Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha, 1797'de bu hadisi zikrederek, oldukça vahi şahitler ile senedini pekiştirmiştir.

Scanned with CamScanner

Bundan dolayı da yüce Allah: *"Bildikten sonra hiçbir şey bilmez olsun diye"* buyurmaktadır. Yani önceleri bilen birisi iken bunaklık ve hafıza zayıflığından ötürü hiçbir şey bilmeyen bir hale düşüverir.

[4098] Bundan dolayı Buhârî bu âyetin tefsiri hakkında Enes b. Mâlik'ten şu rivayeti nakletmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle dua ederdi: *"Allah'ım! Cimrilikten, tembellikten, ihtiyarlayıp kocamaktan, erzel-i ömürden, kabir azabından, Deccal'in fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım."*[376] Bunu Müslim, Harun el-A'ver'in rivayet ettiği bir hadis olarak böylece rivayet etmiştir. Zuheyr b. Ebî Sulma da meşhur muallakasında (Kâbe'nin duvarına asılmış şiirinde) şöyle demektedir:

سَئِمتُ تَكَاليفَ الحيَاة ومَنْ يعِشْ ... ثمانينَ عاما -لا أبَالك- يَسْأم

رَأيتُ المَنَايا خَبط عَشْواء من تصِبْ ... تمته ومَنْ تُخْطئ يُعَمَّرْ فَيهْرَم

Hayatın yükümlülüklerinden bıktım usandım, her kim yaşarsa
Seksen yıl -ey babasız kalasıca- bıkar, usanır
Ecelleri serseri ok gibi gördüm, kime isabet ederse
Öldürür, kime de isabet etmezse yaşlanır ve sonunda kocayıp ihtiyarlar.

Rızıktaki Farklılıklar:

وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ ۚ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾

71. Allah rızık hususunda kiminizi, kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar -hepsi bu rızıkta eşit olmak üzere- rızıklarını ellerinin altındakilere geri vermezler. O halde bunlar Allah'ın nimetini bilerek mi inkâr ediyorlar?

Tefsiri:

Yüce Allah müşriklere bilgisizliklerini ve Allah'a koştukları ortaklar hususunda içine düştükleri küfrü açık açık göstermektedir. Halbuki onlar Allah'a

376 Buhârî, 4707; Müslim, 6706 h. no: 52

Scanned with CamScanner

koştukları ortakların gerçekte O'nun kulları olduğunu bilmektedirler. Nitekim onlar haccederken şöyle diyerek telbiye getiriyorlardı: "Senin ortağın yoktur, emret ve buyur. Ancak kendisine de, sahip olduklarına da Senin malik olduğun bir tek ortağın vardır."

Yüce Allah onların şirk koşmalarını reddetmek üzere şöyle buyurmaktadır: Sizler, size vermiş olduğumuz rızıkta kendi kölelerinizle eşit olmaya razı gelmediğinize göre, Şanı yüce Allah'ın kendisi ilahlıkta ve tazim edilmekte kullarının kendisine eşit tutulmasına nasıl razı olabilir? Nitekim yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"(Allah) size kendi nefislerinizden bir misal getirdi. Size rızık olarak verdiklerimizde eliniz altındaki kölelerinizin size ortak olup, o rızıkta hep birlikte eşit olmayı ve kendiniz (gibi) hür olan diğer ortaklarınızdan çekindiğiniz gibi onlardan da çekinmeyi kabul eder misiniz..."* (Rûm, 28)

el-Avfî, İbn Abbâs'tan bu âyet-i kerime hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Onlar mallarında ve kadınlarında kölelerini ortak etmeyi kabul etmiyorlardı. O halde benim kullarımı benimle birlikte, benim egemenlik ve tasarrufumda nasıl bana ortak koşuyorlar? İşte yüce Allah'ın: *"O halde bunlar Allah'ın nimetini bilerek mi inkâr ediyorlar"* buyruğu bunu anlatmaktadır. Ondan naklettiği diğer rivayetinde de şöyle demektedir: Kendileri için kabul etmedikleri bir şeyi benim hakkımda nasıl kabul edebilirler?

Mücâhid bu âyet-i kerime hakkında: Bu, batıl ilahlar için verilmiş bir örnektir, demektedir. Katâde: Bu, Allah'ın verdiği bir örnektir. Sizden kölesini karısına ve yatağına ortak yapan kimse var mıdır? O halde nasıl yarattıklarını ve kullarını Allah'a denk kabul edersiniz? Sen kendi adına bunu kabul etmezken, Allah'ın senin bu iddialarından tenzih edilmesi daha haktır.

Yüce Allah'ın: *"O halde bunlar Allah'ın nimetini bilerek mi inkâr ediyorlar"* buyruğu da şu demektir: Yani onlar Allah'ın yaratmış olduğu ekinden ve davarlardan (ortaklarına) bir pay ayırdılar ve böylelikle Allah'ın nimetini inkâr edip, O'nunla beraber başkalarını ortak koştular.

Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediği nakledilmektedir: Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh), Ebû Mûsâ el-Eş'ari'ye şu mektubu yazmıştı: Dünyadan sana verilen rızka kanâat getir. Çünkü Rahmân olan Allah rızık hususunda kimi kullarını kimilerine üstün tutmuştur. Hatta hepsini de bununla sınamakta-

Scanned with CamScanner

dır. Kendisine geniş rızık verdiği kimseleri bu rızıkla O'na nasıl şükredecek, diye sınar. Allah'a şükretmek ise ona ihsan etmiş olduğu ve ona bağışlamış olduğu rızık hakkında kendisine farz kılmış bulunduğu hakkı eksiksiz yerine getirmesi ile olur. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾

72. Allah sizin için kendi (cinsi)nizden eşler yarattı. Eşlerinizden de size oğullar ve torunlar yarattı. Sizi güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdı. Şimdi onlar batıla inanıyorlar da Allah'ın nimetlerini inkâr mı ediyorlar?

Tefsiri:

Yüce Allah, kullarına vermiş olduğu nimetlerini söz konusu etmektedir. Onlara kendi cinslerinden, şekillerinden ve kendileri gibi eşleri kendi nefislerinden yarattı. Eğer eşler bir başka cinsten olsaydı aradaki kaynaşma, sevgi ve merhamet de meydana gelmezdi. Ama O, rahmetinin bir tecellisi olarak Âdemoğullarının bir kısmını erkek, bir kısmını dişi olarak yarattı, dişileri erkeklere eş yaptı.

Sonra yüce Allah eşlerden erkek çocuklar ve torunlar yarattığını zikretmektedir. Torunlar (hafede -hafid'in çoğulu-) ise erkek çocukların çocukları demektir. Bu açıklamayı İbn Abbâs, İkrime, Hasen, Dahhâk ve İbn Zeyd yapmıştır. Şu'be, Ebû Bişr'den, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbâs'tan: "Oğullar ve torunlar" buyruğu hakkında, bunlar erkek evlat ve erkek evladın çocuğuna denir, demektedir. Süneyd de şöyle demiştir: İbn Abbâs dedi ki: Oğullarının sana yardımcı oldukları, sana hizmet edip, destek verdikleri zaman hakkındadır. (Şair) Cemil dedi ki:

حفَد الولائد حَوْلهُن وأسلمت ... بِأكُفِّهن أزِمَّةَ الأجْمَال

Çocuklar onların etrafında hizmet edip döndüler
Ve develerin yularlarını onların ellerine teslim ettiler.

Scanned with CamScanner

Mücâhid: "*Oğullar ve torunlar*" buyruğu hakkında: Oğlu ve onun hizmetçisi diye açıklamıştır. Bir rivayette de: Hafede (torunlar) yardımcılar, destekleyiciler ve hizmetçiler demektir, demiştir. Tâvûs: Hafidler, hizmet edenler demektir. Katâde, Ebû Mâlik ve Hasan-ı Basrî de böyle demiştir. Abdurrezzak dedi ki: ... İkrime dedi ki: Hafidler çocuklarından ve çocuklarının çocukları arasından sana hizmet eden kimselere denir. Dahhâk da şöyle demiştir: Araplara kendi çocukları hizmet ederdi. Avfî de İbn Abbâs yüce Allah'ın: "*Eşlerinizden de size oğullar ve torunlar yarattı*" buyruğu hakkında: Hafidler, erkeğin karısının kendisinden doğmamış çocukları, kendisinden değildir demiştir. Hafidlerin, kişinin emri altında çalışan başka bir kişi demek olduğu söylendiği gibi: Filan kişi bize hafd eder, ibaresi de bizim için çalışır, demektir. Birtakım kimseler de hafidlerin kişinin enişteleri, damatları olduğunu da ileri sürmüşlerdir. İbn Abbâs'ın sözünü ettiği bu son görüşü İbn Mes'ud, Mesruk, Ebu'd-Duhâ, İbrâhim en-Nehâi, Said b. Cubeyr, Mücâhid ve (Ka'b) el-Kurazî de ifade etmiş, İkrime de bunu İbn Abbâs'tan rivayet etmiş bulunmaktadır. Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs'tan: Bunlar sıhrî akrabalardır, dediğini naklet-mektedir.

İbn Cerîr dedi ki: Bütün bu görüşler, hizmet anlamındaki "hafd"ın anlamı kapsamı içerisindedir. Nitekim kunûtta söylenen: "*Ve ileyke nes'â ve nahfidu*" duasında da bu anlamda kullanılmıştır. Hizmet çocuklardan, kayınlardan ve hizmetçiler tarafından yapıldığına göre, bütün bunlarla da söz konusu edilen nimet gerçekleşmiş olmaktadır. Bu sebeple de yüce Allah: "*Eşlerinizden de size oğullar ve torunlar yarattı*" buyurmaktadır.

Derim ki: "*Ve torunlar*" ifadesinin "*eşlerinizden*" buyruğu ile alakalı olduğunu kabul edenlere göre maksat, çocuklar ve çocukların çocukları yahut sıhrî akrabalar olması kaçınılmazdır. Çünkü buradaki sıhrî akrabalardan kasıt -Şa'bî ve Dahhâk'ın dediği gibi- ya kız çocukların kocaları yahut kızların kendileri ya da zevcenin çocuklarıdır. Çünkü bunlar da çoğunlukla kocanın himayesinde ve onun hizmetinde bulunurlar.

[4099] Peygamberimizin Basra b. Eksem yoluyla gelen hadisteki: "*Ve oğul senin kölendir*"[377] diye Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği hadisten maksat da bu olabilir.

377 Ebû Dâvûd, 2131'de rivayet etmiş olup, hadisin bir kıssası da vardır. Hadis hasendir.

Scanned with CamScanner

Hafidleri hizmetçiler olarak kabul edenlere gelince, bu kelimeyi yüce Allah'ın: *"Allah sizin için kendi (cins)inizden eşler yarattı"* buyruğuna atfedilmiş kabul etmiş olurlar. O, size hizmetçiler yaratmıştır, demek olur.

Yüce Allah: *"Sizi güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdı"* buyurmaktadır. Yani yiyecek ve içecek türünden rızıklar ihsan etti. Arkasından Allah nimetlerin sahibine ibadette O'ndan başkasını ortak koşanların yaptıklarını reddederek: *"Şimdi onlar batıla"* putlara ve Allah'a koşulan ortaklara *"inanıyorlar da Allah'ın nimetlerini inkâr mı ediyorlar?"* buyurmaktadır. Allah'ın üzerlerindeki nimetleri gizleyip, onları başkasına mı izafe ediyorlar (başkalarının o nimetleri kendilerine verdiğini mi söylüyorlar?)

[4100] Sahih hadiste şöyle buyurulmaktadır: *"Şüphesiz ki yüce Allah kıyâmet gününde lutuflarını hatırlatarak: Ben sana eş vermedim mi? Ben sana ikramda bulunmadım mı? Ben sana atları, develeri musahhar kılarak senin başkanlık yapmana, başkanlığın imkânlarından istifade etmene fırsat vermedim mi? buyuracaktır."*[378]

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

73. Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerden de, yerden de hiçbir rızık verme imkânı bulunmayan ve esasen (buna) güçleri yetmeyen şeylere taparlar.

74. Artık Allah hakkında örnekler bulmaya kalkışmayın. Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah nimet veren, lütuflarda bulunan, yaratıcı, rızık veren, ortaksız bir ve tek mabud olan, kendisi olmakla birlikte, O'nunla beraber başkasına ibadet eden müşriklerin durumunu haber vermektedir. Onlar yüce Allah ile birlikte O'ndan başka birtakım putlara ve O'na eş koştukları varlıklara ibadet etmektedir ki, bu ortaklar *"kendilerine göklerden de, yerden*

378 Daha önce Bakara sûresi 46. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

*de hiçbir rızık verme imkânı"*nı bulamayan, yağmur yağdırmaya, ekinleri, ağaçları yeşertip bitirmeye güçleri yetmeyen, kendilerine de böyle bir fayda sağlayamayan varlıklardır. Yani onlar isteseler dahi böyle bir işi yapamazlar, buna güç yetiremezler. Bu sebepten ötürü yüce Allah: *"Artık Allah hakkında örnekler bulmaya kalkışmayın"* yani O'na başka varlıkları denk tutmayın, O'nun benzeri ve O'nun emsali olduğunu söylemeyin. *"Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz."* Yani O kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını bilir. O, buna tanıklık ederken sizler bilgisizliğiniz sebebiyle O'na başkasını ortak koşuyorsunuz.

Allah'ın Verdiği Örnek:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَمَن رَّزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا ۖ هَلْ يَسْتَوُۥنَ ۚ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75. Allah hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının mülkiyetinde bulunan bir kul ile kendisine tarafımızdan güzel bir rızık verip de ondan gizli ve açık infak edip duran kişiyi örnek gösterir. Bunlar hiç eşit olurlar mı? Hamd bütünüyle Allah'ındır, ama onların çoğu bilmezler.

Tefsiri:

el-Avfî, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Bu Allah'ın kâfir ve mü'min hakkında verdiği bir örnektir. Katâde de böyle demiş, İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir. Hiçbir şeye gücü yetmeyen köle, kâfire benzer. Kendisine güzel rızık verilmiş ve o rızkından da gizli açık infak eden kişi ise, mü'mindir.

İbn Ebî Necih, Mücâhid'den şöyle dediğini nakletmektedir: Bu puta ve Cenab-ı Hakk'a dair verilmiş bir örnektir. Bu ile öteki hiç eşit olabilir mi? Her ikisi arasındaki fark açık seçik, belirgin, net ve ahmak olanın dışında hiçbir kimsenin bilmezlikten gelemeyeceği bir şekilde ortada olduğu için de yüce Allah: *"Hamd, bütünüyle Allah'ındır, ama onların çoğu bilmezler"* buyurmaktadır. Daha sonra yüce Allah şöyle buyuruyor:

Scanned with CamScanner

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَن يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾

76. Allah şu haldeki iki adamı da örnek verir: Bunlardan biri dilsiz, hiçbir şeye gücü yetmez. Üstelik sahibine bir yüktür. Onu her nereye yöneltse hiçbir hayır getirmez. Hiç bu kişi, adaletle emreden ve kendisi dosdoğru yol üzerinde bulunan kişi ile bir olur mu?

Tefsiri:

Mücâhid dedi ki: Bu örnekten maksat da put ve Cenab-ı Hak'tır. Yani put dilsiz, konuşamaz, hayır olsun şer olsun hiçbir şey söyleyemez ve tamamen hiçbir şeye güç yetiremez bir haldedir. Ne konuşması, ne de bir fiili vardır. Bununla birlikte bu (örnekteki kişi) *"sahibine bir yüktür"* efendisine muhtaç ve ona bir külfettir. *"Onu her nereye yöneltse"* gönderse "hiçbir hayır getirmez" hiçbir çalışması başarıya ulaşmaz. *"Hiç bu"* niteliklere sahip olan bir *"kişi, adaletle emreden"* sözü hak, davranışları da dosdoğru olan *"ve kendisi dosdoğru yol üzerinde bulunan kişi ile bir olur mu?"*

es-Süddî de, Katâde ve Atâ el-Horasânî de böyle demiştir. Bu açıklamayı İbn Cerîr de tercih etmiştir.

el-Avfî ise İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Bu da bundan önceki âyette geçtiği gibi, kâfirle mü'mine dair verilmiş bir meseldir. İbn Cerîr dedi ki: Bize Ya'lâ b. Umeyye, İbn Abbâs'tan yüce Allah'ın: *"Allah hiçbir şeye gücü yetmeyen... bir kul ile... örnek gösterir"* buyruğu hakkında: Bu Kureyş'ten bir adam ve onun kölesi hakkında inmiştir, dediğini nakletmektedir. Yüce Allah'ın: *"Allah şu haldeki iki adamı da örnek verir. Bunlardan biri dilsiz hiçbir şeye gücü yetmez... Dosdoğru yol üzerinde bulunan kişi ile bir olur mu?"* buyruğu hakkında da şunları söylediğini nakletmektedir: Bu kişi Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'dır. Nereye yöneltse hiçbir hayırlı iş yapamayan, dilsiz kişinin de Osman b. Affan'ın bir kölesi olduğunu söylemiştir. Osman onun nafakasını veriyor, ona bakıyor ve onun her türlü ihtiyacını karşılıyordu. Buna karşılık kölesi İslam'dan hoşlanmıyor, İslam'a girmek istemiyor, sadaka vermemesini, iyilik yapmamasını söylüyordu. İşte bu âyet, her ikisi hakkında inmiştir.

Scanned with CamScanner

Göklerin ve Yerin Gaybı:

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا ۙ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ ۚ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

77. Göklerin ve yerin gaybı Allah'ındır. Saat hadisesi ise ancak bir göz kırpma gibidir. Yahut o daha da yakındır. Şüphesiz Allah her şeye gücü yetendir.

78. Allah sizi analarınızın karınlarından kendiniz hiçbir şey bilmediğiniz bir halde çıkardı. Şükredesiniz diye de size kulaklar, gözler, gönüller verdi.

79. Gök boşluğunda musahhar kılınmış kuşları görmüyorlar mı? Onları (havada) Allah'tan başkası tutmuyor. Şüphe yok ki bunda iman edecek bir topluluk için âyetler vardır.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilmesi ve bu hususiyetin yalnızca kendisine ait olması sûretiyle her şeye en kâmil manada muktedir olduğunu haber vermektedir. Yüce Allah'ın, o gaybdan dilediği kadarına bir kimseyi haberdar etmeyi dilemesi hali dışında kimsenin göklerin ve yerin gaybını bilmesi, o gaybden haberdar olması mümkün değildir.

Kendisine muhalefet olunamayan ve karşı durulamayan eksiksiz kudretini de haber vermektedir. O bir şeyi murâd etti mi, ona sadece ol der, o da derhal oluverir. Yüce Allah'ın: *"Emrimiz ancak birdir ve bir göz kırpması gibidir."* (Kamer, 50) buyruğunda olduğu gibi. Yani O'nun dilediği, göz açıp kırpmak gibi (kısa bir sürede) gerçekleşir. İşte burada da yüce Allah: *"Saat hadisesi ise ancak bir göz kırpma gibidir. Yahut o daha da yakındır. Şüphesiz Allah her şeye gücü yetendir"* diye buyurmaktadır. Bu da Allah'ın: *"Sizin yaratılmanız ve öldükten sonra diriltilmeniz ancak bir can gibidir"* (Lokman, 28) buyruğuna benzemektedir.

Scanned with CamScanner

Daha sonra yüce Allah kullarına şu şekilde lütuflarını hatırlatmaktadır: Onları annelerinin karınlarından hiçbir şey bilmedikleri halde çıkartır. Bundan sonra Allah onlara sesleri idrak ettikleri araç olan işitmeyi, görülen şeyleri kendisi ile hissettikleri görmeyi, sahih olan kanâate göre merkezi kalp ve akıl olan, kalpleri (fuâd'ın çoğulu: ef'ide'yi) verdiğini belirtmektedir. Bir diğer görüşe göre ise burada "gönüller"den kasıt dimağ (beyin)dır. Akıl da, onun vasıtası ile faydalısı ile zararlısı ile eşyaları birbirinden ayırtedebilmektedir.

İşte bu güç ve duyuları insan azar azar, tedrici bir şekilde elde eder. Yaşı büyüdükçe işitme ve görmesi daha artar, en ileri derecesine ulaşıncaya kadar aklı da güç kazanır. Yüce Allah bu duyuları insanda, insan bunlarla Yüce Rabbine ibadet etme imkânını bulsun, her bir organ ve her bir gücünü mevlasına itaat yolunda yardımcı ve destek olarak kullansın diye vermiştir. Nitekim Sahih-i Buhârî'de Ebû Hureyre'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

[4101] *"Yüce Allah buyuruyor ki: Kim benim bir velime (dostuma) düşmanlık ederse bana savaş açmış olur. Kulum da kendisine farz kıldığım şeyleri eda etmekten daha üstün hiçbir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum (farzlardan ayrı) nafilelerle bana yaklaşıp durur ve nihayet ben onu severim. Ben onu sevdim mi artık kendisiyle işittiği kulağı, kendisiyle gördüğü gözü, kendisiyle yakaladığı eli, kendisiyle yürüdüğü ayağı olurum. Benden bir dilekte bulunacak olursa mutlaka ona veririm. Bana dua ederse mutlaka duasını kabul ederim, bana sığınırsa mutlaka onu himayeme alırım. Ölümden hoşlanmadığı halde benim de kendisini üzmek istemediğim mü'min bir kulumun -ki kendisi için kaçınılmaz bir hal olan- nefsini kabzetmekte (canını almakta) tereddüt ettiğim kadar yapmak istediğim hiçbir şeyde asla tereddüt etmem."*[379]

Hadisin manası şudur: Kul eğer ihlâslı bir şekilde Allah'a itaat edecek olursa onun bütün fiilleri yalnız ve yalnız aziz ve celil olan Allah için olur. Ancak Allah için duyar, ancak Allah için görür. Yani Allah'ın kendisi için meşru kıldıklarını işler. Ancak aziz ve celil olan Allah'a itaat yolunda yürür ve bütün bu hususlarda da Allah'ın yardımını ister. Bu sebeple bu hadisin Sahih'in dışındaki bazı rivayetlerinde "*kendisi ile yürüdüğü ayağı olurum*" buyruğundan sonra: "*Artık benimle işitir, benimle görür, benimle yakalar ve benimle yürür*"

379 Bu hadise dair açıklamalar daha önce Bakara 98. âyetinde geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

ibaresi de yer almaktadır. Bundan dolayı yüce Allah: *"Şükredesiniz diye de size kulaklar, gözler, gönüller verdi"* buyurmaktadır. Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: *"De ki: Sizi yaratan, size işitme (kulaklar), gözler ve kalpler veren O'dur. Ne kadar az şükredersiniz! De ki: O sizi yeryüzüne dağıtıp, yayandır. Yalnız O'nun huzuruna toplanıp götürüleceksiniz."* (Mülk, 23-24)

Daha sonra yüce Allah, gök ile yer arasında musahhar kılınmış olan kuşlara ibretle bakmaya dikkat çekmektedir. Kuşun gökle yer arasında, sema boşluğunda kanatlarıyla nasıl uçtuğuna, orada bu kuşlara bunu yapabilecek gücü veren Allah'ın kudretinden başka bir şeyin onu tutmadığına, havayı da kuşları taşıyacak şekilde musahhar kılıp, uçmaya elverişli bir halde kıldığına dikkat çekmektedir. Nitekim yüce Allah Mülk sûresinde de: *"Üstlerinde sıra sıra dizilip, kanatlarını açıp kapayan kuşları görmediler mi? Onları Rahmân'dan başkası tutmuyor. Muhakkak ki o her şeyi çok iyi görendir"* (Mülk, 19) buyururken burada ise: *"Şüphe yok ki bunda iman edecek bir topluluk için âyetler vardır"* buyurmaktadır.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ
بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا
وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ
ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ
وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ
﴿٨١﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ
اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

80. Allah evlerinizi size huzur bulacağınız meskenler kıldı. Size davar derilerinden gerek göçtüğünüz günde ve gerek konduğunuz günde hafifçe taşıyacağınız evler ve (bazısının) yünlerinden (bazısının) tüylerinden ve (diğerlerinin) kıllarından bir süreye kadar giyecek, döşenecek ve ticareti yapılacak bir meta verdi.

81. Allah yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaydı. Dağlarda sığınıp, barınacağınız yerler yarattı. Sizi sıcaktan (ve soğuktan) koru-

Scanned with CamScanner

yacak elbiseler ve (savaşta) kendi kuvvetinizden (düşmanınızdan) koruyacak zırhlar bağışladı. İşte O, teslimiyetle itaat edesiniz diye üzerinizdeki nimetini böylece tamamlamıştır.

82. Eğer yüz çevirirlerse sana düşen ancak açıkça bir tebliğden ibarettir.

83. Onlar Allah'ın nimet(ler)ini itiraf ederler sonra da o nimeti inkâr ederler. Onların çoğu kâfir kimselerdir.

Tefsiri:

Yüce Allah kullarının üzerindeki eksiksiz nimetlerini hatırlatmaktadır: Çünkü onlara kendileri için mesken olarak kullanacakları, barınacakları, yerleşip huzur bulacakları ve daha başka çeşitli şekillerde kendilerinden yararlanacakları evler yaratmıştır. Yine onlar için *"davar derilerinden de"* yolculuklarında kolaylıkla taşıyabilecekleri gerek yolculuk halinde gerek ikamet ettikleri vakit kolaylıkla kurabilecekleri evler yaratmıştır. Bundan dolayı da yüce Allah: *"Gerek göçtüğünüz günde ve gerek konduğunuz günde hafifçe taşıyacağınız evler"* buyurmaktadır *"ve"* bazısının yani koyunların *"yünlerinden"* bazısının yani develerin "tüylerinden ve" bazısının yani keçi türünün "kıllarından" yararlanıldığına dikkat çekmektedir. (Yünlerinden, tüylerinden, kıllarından ifadelerindeki) zamir en'ama (yani davarlara) aittir.

"Döşenecek" siz bunlardan birtakım döşenecek eşyalar edinirsiniz ki, bu da maldır. Bunun meta olduğu söylendiği gibi, elbiseler olduğu da söylenmiştir, ama doğrusu bütün bunlardan daha genel bir anlam taşıdığıdır. Çünkü bunlardan hem döşenecek eşyalar, hem yaygı, hem elbiseler, hem de başka şeyler edinildiği gibi mal ve ticaret metaı da elde edilir.

İbn Abbâs: "Esas" (mealde: döşenecek eşya), meta (kendisiyle yararlanılan şeyler) demektir. Mücâhid, İkrime, Said b. Cubeyr, Hasen, Atiyye el-Avfî, Atâ el-Horasânî, Dahhâk ve Katâde de böyle demiştir.

"Bir süreye kadar" buyruğu ise vadesi belli ve zamanı bilinen bir süreye kadar demektir.

"Allah yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı." Katâde ağaçları kastetmektedir, demiştir. *"Dağlarda sığınıp"* barınacağınız *"yerler"* yani kaleler ve savunma kuleleri *"yarattı."*

Scanned with CamScanner

Aynı zamanda *"sizi sıcaktan koruyacak"* pamuk, keten ve yünden yapılmış *"elbiseler ve"* parça ve halka halindeki demirden ve başka şeylerden yapılmış zırhlar gibi savaşta *"kendi kuvvetinizden koruyacak zırhlar bağışladı. İşte o teslimiyetle itaat edesiniz diye üzerinizdeki nimetini böylece tamamlamıştır."* Yani O'na itaat ve ibadet hususunda size yardımcı olsun diye işlerinizde size yardımcı olacak ve gerek duyacağınız şeyleri sizin için böylece yaratmıştır.

Cumhur bunu *"O, teslimiyetle itaat edesiniz diye"* anlamındaki buyruğu bu şekilde lam harfini kesreli olarak okumuşlardır. Bu okuyuşa göre bu lafız "İslam" kökünden gelmektedir ama Katâde yüce Allah'ın: *"İşte O teslimiyetle itaat edesiniz diye üzerinizdeki nimetini böylece tamamlamıştır"* buyruğu hakkında şöyle demektedir: Bu sûre "suretu'n-niam: nimetlerin sayılıp döküldüğü" sûre diye adlandırılır.

Abdullah b. el-Mubarek ve Abbad b. el-Avvam, Hanzala es-Sedusi'den, ikisi Şehr b. Havşeb'den, o İbn Abbâs'tan rivayet ettiğine göre İbn Abbâs bu kelimeyi ("tuslimûn: teslimiyetle itaat") kelimesini lam harfi fethalı olarak "teslemûne" şeklinde okumuştur ki, bu da yaralardan (kurtulasınız diye) anlamına gelir. Bunu Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellam, Abbad'dan rivayet etmiş, İbn Cerîr de bu rivayeti her iki yoldan da tahriç etmiş, ancak bu kıraâti doğru bulmamıştır.

Atâ el-Horasânî de şöyle demektedir: Kur'ân-ı Kerim Arapların ilmi genişliğine uygun olarak inmiştir. Yüce Allah: *"Allah yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaydı. Dağlarda sığınıp barınacağınız yerler yarattı"* buyurmaktadır. Halbuki sizin için düz ovalarda yarattıkları daha büyük ve daha çoktur, ama onlar etrafları dağlarla çevrili bir toplum idiler. Nitekim yüce Allah: *"Onların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir süreye kadar giyecek... verdi"* buyurmaktadır. Halbuki bunların dışındakilerden onlar için yaratmış oldukları bunlardan daha büyük ve daha çoktur, ama onlar tüyleri olan develere ve kılları olan keçilere sahiptiler. Nitekim Allah bir başka yerde: *"Ve gökten içinde dolu bulunan bazı dağlardan (dolu) indirir."* (Nûr, 43) buyurmaktadır. O bu ifadeleri ile buna hayret ettiklerini belirtmektedir. Halbuki yüce Allah'ın yağdırdığı kar daha büyük ve daha çoktur, ama onlar karı bilmiyorlardı. Yine Allah: *"Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler"* buyurduğu halde soğuktan koruyacak elbiseler daha çok ve daha büyüktür, ama onlar sıcak bölgede yaşayan insanlardı.

Scanned with CamScanner

"Eğer" bunca açıklamadan ve lütufların hatırlatılmasından sonra *"yüz çevirirlerse"* artık onlardan sana ne? *"Sana düşen ancak açıkça bir tebliğden ibarettir."* Bunu da onlara karşı eksiksiz yerine getirmiş bulunuyorsun.

"Onlar Allah'ın nimetlerini itiraf ederler, sonra da onu inkâr ederler." Yani onlar kendilerine bunca nimetleri ihsan edenin, kendilerine bunları lutfedenin O olduğunu biliyorlar. Bununla beraber bunları inkâr ediyor, Allah'la beraber başkalarına ibadet ediyor, rızkın ve yardımın başkasından geldiğine inanıyorlar. *"Onların çoğu kâfir kimselerdir."* Nitekim İbn Ebî Hâtim şöyle demektedir:

[4102] Bize İbn Ebî Zur'a'nın tahdis ettiğine göre Mücâhid şöyle demiştir: Bir bedevi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek ona bazı sorular sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine: *"Allah evlerinizi size huzur bulacağınız meskenler kıldı"* buyruğunu okudu. Bedevi, evet öyledir, dedi. Allah Rasûlü: *"Size davar derilerinden gerek göçtüğünüz günde ve gerek konduğunuz günde hafifçe taşıyacağınız evler yarattı"* buyruğunu okudu. Bedevi yine: Evet, dedi. Sonra Allah Rasûlü ona (ayetlerin) devamını da okudu. Bedevi her seferinde: Evet diyordu. Nihayet: *"İşte o teslimiyetle itaat edesiniz diye üzerinizdeki nimetini böylece tamamlamıştır"* buyruğuna varınca bedevi arkasını dönüp gitti. Bunun üzerine yüce Allah: *"Onlar Allah'ın nimetlerini itiraf ederler, sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfir kimselerdir"* buyruğunu indirdi.[380]

O Zâlimler Azabı Görünce:

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ
يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا
رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِنْ دُونِكَ ۖ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ
إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ۖ ﴿٨٦﴾ وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا

380 Senedi zayıftır çünkü rivayet mürseldir. Mürsel olmakla birlikte ayrıca hakkında birtakım eleştirilerde bulunulmuş olan Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir de bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾

84. O günü hatırla ki, her ümmetten birer şahit göndereceğiz. Sonra o kâfirlere (özür beyan etmeye) izin de verilmeyecek, onlardan (Rablerini) razı etmeleri de istenmeyecek.

85. O zalimler azabı görünce azapları hafifletilmeyeceği gibi onlara mühlet de verilmeyecektir.

86. Şirk koşanlar koştukları ortaklarını görünce: "Rabbimiz, seni bırakıp tapındığımız ortaklarımız işte bunlardır" diyecekler. Bunlar da onlara: "Şüphe yok ki siz yalancılarsınız" diyerek cevap yetiştirecekleridir.

87. Onlar o gün Allah'a teslim olacaklar. Bütün uydurdukları da kendilerini bırakıp gitmiş olacaktır.

88. Kâfir olup da Allah'ın yolundan alıkoyanların biz -çıkarageldikleri fesadlara karşılık- azaplarına azap katarız.

Tefsiri:

Yüce Allah kıyâmet gününde müşriklerin diriltilecekleri vakit ahiret yurdundaki hallerini ve her bir ümmetten -kendi nebisi olan- birer şahit göndereceğini, bu nebînin ümmeti hakkında yüce Allah'tan ümmetine tebliğ etikleri hususlara ne şekilde karşılık vereceğine dair şahadette bulunacağını haber vermektedir.

"Sonra o kâfirlere" özür beyan etmeleri için *"izin de verilmeyecek."* Çünkü onlar bu mazeretlerinin batıl ve yalan olduğunu da biliyorlar. Buyruk yüce Allah'ın: *"İşte bu, onların konuşamayacakları ve mazeret beyan etmek üzere kendilerine izin verilmeyecek bir gündür."* (Mürselât, 35-36) buyruğuna benzemektedir. Bu sebeple Allah (burada): *"Onlardan (Rablerini) razı etmeleri de istenmeyecek"* buyurmaktadır.

"O zalimler" şirk koşanlar *"azabı görünce azapları"* tek bir an dahi azacık serinletilerek (yahut ara verilmek sûretiyle) *"hafifletilmeyeceği gibi onlara mühlet de verilmeyecektir"* azapları ertelenmeyecektir. Aksine azap, hesaba çekilmelerine gerek kalmadan mevkıften (hesaba çekilmek üzere durulan yerden) onları hızlıca alıverecektir.

Scanned with CamScanner

[4103] *"Her biri yetmiş bin melek tarafından çekilen yetmiş bin dizgin ile cehennem getirileceği vakit, cehennemden bir miktar alev mahlûkata görünecek ve cehennem öyle bir kükreyecektir ki, dizleri üzerine çökmedik hiç kimse kalmayacak. Cehennem: Ben, Allah ile birlikte başka bir ilaha tapınmış bulunan her inatçı zorbaya, her şöyle ve böyle olana -çeşitli insan türlerini söyleyerek- azap etmekle görevlendirildim, diyecektir."*[381]

Sonra cehennem onları içerisine alıp onları kapatacak, bir kuşun taneleri yakalayıp gagalaması gibi onları hesap yerinden yakalayacaktır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"O ateş onları uzaktan görünce onun büyük bir öfke ile çıkaracağı şiddetli uğultusunu işiteceklerdir. Onlar elleri boyunlarında (zincire) bağlanıp, onun dar bir yerine atıldıklarında orada: '(Yetiş ey) ölüm' diye feryat ederler. (Onlara): 'Bugün ölümü bir kere değil, birçok kere temenni edin' denilecek."* (Furkân, 12-14); *"Günahkârlar ateşi görünce içine düşeceklerin kendileri olacaklarını anlayacaklar, fakat onlardan kaçacak bir yer de bulamayacaklardır."* (Kehf, 53); *"O kâfirler (azap geleceğinde) ateşi yüzlerinden, sırtlarından geri çeviremeyecekleri, kendilerine de yardım olunmayacağı zamanı bir bilselerdi. Bilakis o (kıyâmet) onlara ansızın gelip kendilerini hayrete düşürüp şaşırtacaktır da onu geri çevirmeye güçleri de olmayacak ve onlara bir mühlet de verilmeyecektir."* (Enbiyâ, 39-40)

Daha sonra yüce Allah, uydurma ilahlarına en muhtaç olacakları zamanda onlardan uzaklaşacaklarını haber vererek şöyle buyurmaktadır: *"Şirk koşanlar koştukları ortaklarını"* yani dünyada iken kendilerine ibadet ettikleri varlıkları *"görünce: Rabbimiz, seni bırakıp tapındığımız ortaklarımız işte bunlardır, diyecekler, bunlar da onlara: Şüphe yok ki siz yalancılarsınız diyerek cevap yetiştireceklerdir."* Yani onların uydurdukları ilahlar kendilerine yalan söylüyorsunuz, biz size bize ibadet etmenizi emretmemiştik, diyeceklerdir. Bu buyruklar yüce Allah'ın başka yerdeki şu buyruklarına benzemektedir: *"Allah'tan başka kendisine kıyâmete kadar (dua etse dahi) cevap veremeyecek olan ve kendilerine yaptıkları duadan habersiz olan kimselere dua (ve ibadet) eden kişiden daha sapık kim olabilir? İnsanlar (mahşerde) bir araya toplatıldıklarında onlar kendilerine düşman kesilir ve onların ibadetlerini inkâr edenler olurlar."* (Ahkâf, 5-6); *"Onlar Allah'tan başka ilahlar edindiler ki,*

381 Hadis Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiştir. İleride Câsiye sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

onlarla güç sahibi olalar. Hayır, öyle değil, onların ibadetlerini reddedip, onlara karşı çıkacaklar." (Meryem, 81-82) İbrâhim el-Halil (salât ve selam ona) de şöyle demiştir: *"Sonra kıyâmet gününde kiminiz kiminizi red ve inkâr edecek ve bazınız bazınıza lanet edecektir. Yeriniz de cehennemdir, yardımcılarınız da yoktur."* (Ankebût, 25); *"Onlara: Ortaklarınızı çağırın denilecek. Bunun üzerine onları çağırırlar da kendilerine cevap vermeyecekler."* (Kasas, 64) Bu hususta âyet-i kerimeler daha pek çoktur.

"Onlar o gün Allah'a teslim olacaklar" buyruğunu Katâde ve İkrime: O gün boyun eğip teslimiyetlerini göstereceklerdir. Yani hep birlikte Allah'a teslimiyetlerini gösterecekler, orada dinleyip, itaat etmeyecek hiçbir kimse olmayacaktır, diye açıklamışlardır. Yüce Allah'ın: *"Bize gelecekleri günde nasıl işitirler, ne biçim görürler!"* (Meryem, 38) buyruğu da buna benzemektedir. Yani o gün hayret edilecek şekilde işitecekler ve görecekler. Bu kadar dinleyip, itaatkâr olmalarına hayret edilecek. Yüce Allah yine şöyle buyurmaktadır: *"Günahkârlar Rablerinin huzurunda başlarını eğip: Rabbimiz gördük, işittik. Artık bizi (dünyaya) geri döndür, salih amel işleyelim. Gerçekten biz inandık' diyecekleri vakit bir görsen."* (Secde, 12); *"Yüzler Hayy ve Kayyûm'a zilletle boyun eğmiş olacaktır."* (Tâhâ, 111) Yani O'nun huzurunda zilletle, itaatle boyun eğmiş, O'na dönmüş ve O'na teslimiyetlerini arzetmiş olacaklardır.

"Onlar o gün Allah'a teslim olacaklar, bütün uydurdukları da kendilerini bırakıp gitmiş olacaktır." Yani Allah'a iftira ederek O'nun dışında ibadet ettikleri varlıklar yok olmuş, kaybolmuş olacaktır. Onlara yardım edecek, destek olacak, himayeye alacak kimseleri bulunmayacaktır.

Daha sonra yüce Allah: *"Kâfir olup da Allah'ın yolundan alıkoyanların Biz çıkarageldikleri fesadlara karşılık azaplarına azap katarız."* Küfürleri dolayısıyla onları azaplandıracağımız gibi, insanları hakka uymaktan alıkoyup engelledikleri için de ayrıca azaplandıracağız. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Onlar hem (başkalarını) ona uymaktan alıkoyar, hem kendileri de ondan uzaklaşırlar."* (En'âm, 26) buyurmaktadır. Yani insanlara ona uymayı yasakladıkları gibi, kendileri de ondan uzak dururlar. *"Bu şekilde ancak kendilerini helâk ediyorlar ama işin farkında değillerdir."* (En'âm, 26)

Bu buyruk, kâfirlerin azaplarının farklı olduğuna delildir. Tıpkı mü'minlerin cennetteki mevki ve derecelerinin farklı olacağı gibi. Nitekim Allah: *"O: Herkese iki kat (azap) vardır, fakat siz (bunu) bilmiyorsunuz, diyecek."* (A'râf, 38)

Scanned with CamScanner

Hâfız Ebû Ya'lâ dedi ki: ...Abdullah'tan rivayete göre o, yüce Allah'ın: *"Biz azaplarına azap katarız"* buyruğu hakkında dedi ki: Onlara ayrıca yakalayıcı dişleri uzun hurma ağaçlarını andıran akrepler de ilave edilecektir. Bize sûreyc b. Yunus'un da tahdis ettiğine göre İbn Abbâs, yüce Allah'ın: *"Biz azaplarına azap katarız"* buyruğu hakkında şunları söylemiştir: Bunlar Arşın altında bulunan beş ırmaktır. Bir kısmıyla geceleyin, diğer kısmı ile de gündüzün onlara azap edilecektir.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

89. O gün her ümmetin içinden kendilerine karşı (peygamberlerini) birer şahit göndereceğimiz gibi seni de bunların üzerine bir şahit olarak gönderdik ve Biz sana bu kitabı her şeyi açıklayan bir hidayet, bir rahmet ve Müslümanlara bir müjde olmak üzere kısım kısım indirdik.

Tefsiri:

Yüce Allah, kulu ve Rasûlü Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hitap ederek: *"O gün her ümmetin içinden kendilerine karşı birer şahit göndereceğimiz gibi seni de bunların üzerine bir şahit olarak göndereceğiz"* buyurmaktadır. *"Bunlar"*dan kasıt, onun ümmetidir. O günü, o günün dehşetli hallerini, o günde Allah'ın sana bahşedeceği pek büyük, şerefli ve üstün mevkiyi hatırla, demektir.

[4104] Bu âyet-i kerime Abdullah b. Mes'ud'un Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Nisâ sûresinin baş taraflarını okurken ona okuduğu son âyeti andırmaktadır. O, yüce Allah'ın: *"Her ümmetten birer şahit getirip, bunlara karşı da seni şahit getireceğimiz zaman halleri nice olur."* (Nisâ, 41) buyruğuna varınca, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bu kadar yeter"* demişti. Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh) dedi ki: Dönüp baktığımda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gözlerinden yaş akıyordu.[382]

382 Hadisin kaynakları Nisâ sûresi 41. âyetin tefsirinde gösterilmiştir.

Scanned with CamScanner

"Biz sana bu kitabı her şeyi açıklayan" İbn Mes'ud dedi ki: Bu Kur'ân'da bize her bir bilgi ve her şey beyan edilmiştir. Mücâhid: Helal ve haram olan her şey demiştir. İbn Mes'ud'un açıklaması daha genel ve kapsamlıdır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, geçmişe dair haberleri, geleceğe dair bilgiyi, helal ve haram olan her şeyin hükmünü , insanların din, dünya, hayat ve ebedi hayatlarında ihtiyaç duyacakları her türlü bilgiyi kapsayan bir kitaptır. Kalpler için *"bir hidayet, bir rahmet ve Müslümanlara bir müjde olmak üzere"* onu *"kısım kısım indirdik."*

Evzâî: *"Biz sana bu kitabı"* sünnet ile *"her şeyi açıklayan"* bir kitap olarak *"kısım kısım indirdik"* diye açıklamıştır.

Yüce Allah'ın: *"Biz sana bu kitabı... indirdik"* buyruğunun: *"Seni de bunların üzerine bir şahit olarak göndereceğiz"* buyruğu ile birlikte zikredilmesi de şöyle açıklanır: -Doğrusunu en iyi bilen elbette ki Allah'tır- bundan maksat şu olmalıdır: Sana bu kitabı tebliğ etmeyi farz kılan, sana indiren Allah, kıyâmet gününde bunu (tebliğ görevini, yapıp yapmadığını) soracaktır. *"Andolsun ki kendilerine peygamber gönderilenlere de soracağız, gönderilen peygamberlere de soracağız."* (A'râf, 6); *"Rabbine andolsun ki onların hepsine elbette soracağız. Yapmakta oldukları şeyleri."* (Hicr, 92-93); *"Allah, peygamberleri toplayacağı gün: Size ne cevap verildi buyuracak, onlar da: Bizim hiçbir bilgimiz yok. Şüphesiz gaybları çok iyi bilen ancak Sensin diyecekler."* (Mâide, 109) Yine yüce Allah: *"Sana Kur'ân'ı farz kılan, elbette seni bir dönüş yerine geri çevirecektir."* (Kasas, 85) buyurmaktadır. Yani sana bu Kur'ân'ı tebliğ etmeyi farz kılan, seni ona geri çevirecek ve kıyâmet gününde seni yeniden yaratacak, sana farz kılınanı eksiksiz yerine getirip getirmediğinden seni sorgulayacaktır. İşte bu (bu hususlaki) görüşlerden birisidir, yerinde bir açıklama olup güzel bir görüştür.

Allah Adalet ve İhsanı Emreder:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَآءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

90. Şüphesiz ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi emreder. Fahşâyı, münkeri ve bağyi yasaklar. İyice dinleyip, tutasınız diye size öğüt verir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah kullarına adaletli olmayı emrettiğini, ihsanı teşvik ettiğini haber vermektedir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: *"Şayet (size karşı işlenen bir suça) bir ceza verecek olursanız size yapılan saldırının misli ile karşılık veriniz. Sabrederseniz andolsun ki bu sabredenler için daha hayırlıdır."* (en-Nahl, 126); *"Bir kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür. Kim affedip düzeltirse artık onun mükâfatını vermek Allah'a aittir."* (Şûrâ, 40); *"Yaralar da birbirine kısas yapılır, fakat kim onu (kısas hakkını) sadaka olarak bağışlarsa bu, ona bir kefaret olur."* (Mâide, 45)

Ve buna benzer bu hususa delalet eden, adaletin meşru olup, fazilete teşvik ihtiva eden daha başka âyetler de vardır.

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'tan: *"Şüphesiz ki Allah adaleti... emreder"* buyruğu hakkında, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına dair şahadette bulunmayı (emreder), dediğini nakletmektedir. Süfyân b. Uyeyne de şöyle demektedir: Burada adalet, Allah için bir iş yapan herkesin içinin de, dışının da aynı olması demektir. İhsan ise; onun içinin, dışa vurduğundan daha güzel olmasıdır. Fahşâ ve münker ise onun dışa yansıttığı halinin, içindeki halden daha güzel olması anlamındadır. Yüce Allah'ın: *"Akrabaya vermeyi emreder"* buyruğu da akrabalık bağlarını gözetmeyi (sıla-i rahimi) emreder, demektir. Yüce Allah'ın: *"Akrabaya hakkını ver, yoksula da, yolda kalmışa da. Ama saçıp savurma."* (İsrâ, 26) buyruğunda olduğu gibi.

"Fahşâyı, münkeri ve bağyi yasaklar." Fahşâ, fahiş şeyler demek olup, haram kılınmış şeylerdir. Münkerler ise işleyenlerin açıkça yaptığı haram işlere denir. Bu sebeple bir başka yerde yüce Allah: *"De ki: Rabbim ancak fuhşiyatı (hayâsızlıkları) onların açık olanını, gizli olanını... haram kılmıştır."* (A'râf, 33) buyurmaktadır. Bağy ise insanlara haksızlık yapmaktır.

[4105] Hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: *"Yüce Allah'ın, -ahirette işleyenine sakladıkları ile birlikte- dünyada cezasını çabuklaştırmaya bağyden ve akrabalık bağını kesmekten daha layık hiçbir günah yoktur."*[383]

"İyice dinleyip tutasınız diye size öğüt verir." Yani O'nun size hayır olan şeyleri emredip, şer olan şeyleri yasaklaması *"iyice dinleyip, öğüt almanız"* içindir. Şa'bî, Şuteyr b. Şekel'den şöyle dediğini nakletmektedir: İbn

383 Daha önce Mâide sûresi 31. âyetin tefsirinde geçmiş olup, hasen bir hadistir.

Scanned with CamScanner

Mes'ud'u şöyle derken dinledim: Kur'ân-ı Kerim'de en geniş anlamlı âyet Nahl sûresindeki: *"Şüphesiz ki Allah adaleti, ihsanı... emreder..."* âyetidir. Bunu İbn Cerîr rivayet etmiştir.

Said de Katâde'den yüce Allah'ın: *"Şüphesiz Allah adaleti, ihsanı... emreder"* âyeti hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Cahiliye dönemi insanlarının gereğini yerine getirdikleri ve güzel buldukları ne kadar güzel huy var ise mutlaka Allah da onu emretmiştir. Onların kendi aralarında ayıpladıkları ne kadar kötü bir huy var idiyse mutlaka Allah onu nehyetmiş ve hatta bu hususta daha ileriye de gitmiştir. Çünkü Allah bayağı ahlakı ve yerilen davranışları yasaklamıştır.

[4106] Derim ki: İşte bundan dolayı hadis-i şerifte: *"Şüphesiz Allah üstün ahlakı sever ama bayağı huylardan da hoşlanmaz."*[384]

[4107] Hâfız Ebû Nuaym, Marifetu's-Sahabe adlı kitabında şöyle diyor: ... Ali b. Abdulmelik b. Umeyr babasından şöyle dediğini nakletti: Eksem b. Sayfi (radıyallâhu anh), Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak ortaya çıktığı haberi ulaşınca onun yanına gitmek istedi. Kavmi onu bırakmak istemedi ve: Sen bizim büyüğümüzsün. Sen ona alelacele gidecek değilsin, dediler. Bu sefer Eksem şöyle dedi: O halde onun yanına benden söyleyeceklerimi ona ulaştıracak, onun dediklerini de bana getirecek birisi gitsin, dedi. İki adam öne çıktı ve bunlar Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip: Bizler Eksem b. Sayfi'nin elçileriyiz. O sana şunu soruyor: Sen kimsin ve sen nesin, dediler.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben kimim sorunuza cevabım, ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im, benim ne olduğuma gelince, ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm."* Abdulmelik devamla dedi ki: Daha sonra Allah Rasûlü onlara: *"Şüphesiz ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi emreder. Fahşâyı, münker ve bağyi yasaklar. İyice dinleyip, tutasınız diye size öğüt verir"* âyetini okudu. Elçiler: Bu sözleri bize tekrar et, dediler. Allah Rasûlü de onlar bu sözleri ezberleyinceye kadar tekrar etti. Eksem'in yanına giderek: O nesebini daha ileriye götürmeye kalkışmadı. Biz ise onun nesebini sor-

384 Hasen bir hadis olup, bunu Taberânî, 5928; Hakim, I, 48; Ebû Nuaym, Hilye, III, 255; Silefi, Mucemu's-Sefer, I, 174'de Sehl b. Sâd'dan diye rivayet etmiş olup, Hakim sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Hasen bir hadistir, şahitleri de vardır.

Scanned with CamScanner

duk, nesebinin temiz, Mudarlılar arasında oldukça güzel bir neseb olduğunu gördük. Ayrıca bizlere, kendisinden dinlediğimiz birtakım kelimeler söyledi, dediler. Eksem bu sözleri dinleyince şöyle dedi: Gördüğüm kadarıyla o üstün ahlaki değerleri emrediyor, kınanan ahlaki davranışları yasaklıyor. Sizler bu işte baş olunuz, bu hususta sakın kuyruk olmayınız.[385]

[4108] Bu âyet-i kerimenin nüzulüne dair İmam Ahmed'in rivayet ettiği hasen bir hadis de nakledilmiş bulunmaktadır. ... Abdullah b. Abbâs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evinin önünde oturmakta iken Osman b. Maz'un yanından geçti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı suratını astı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Oturmaz mısın?"* buyurdu. Osman: oturayım, dedi. (İbn Abbâs) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona karşı oturdu. Onunla konuşmakta iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gözünü semaya kaldırdı. Bir süre semaya baktı ve yavaş yavaş gözünü aşağıya doğru indirmeye başladı. Nihayet yerde, sağ tarafında bir yere bakmaya başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında oturmakta olan Osman'ın karşısında gözünü son olarak baktığı yere doğru döndürdü. Sanki kendisine söylenenleri iyice belliyormuşcasına başını da eğmeye koyuldu. İbn Maz'un da ona bakıp duruyordu. Allah Rasûlü işini bitirip kendisine söylenenleri iyice belledikten sonra tekrar ilk seferde olduğu gibi gözü semaya doğru bakmaya başladı. Semada kaybolunca kadar gözüyle onu takip etti. Sonra Osman ile önceki oturuş haline geçti. Osman: Ey Muhammed! Ben seninle ne şekilde oturuyordum. Bu sabah yaptığının benzerini başka bir zaman yaptığını görmemiştim, dedi. Allah Rasûlü: *"Benim ne yaptığımı gördün"* buyurdu. Osman şu cevabı verdi: Önce gözünün semaya doğru baktığını, sonra sağ tarafında karar kılıncaya kadar gözünü aşağıya doğru indirdiğini, arkasından o baktığın yere dönüp beni terk ettiğini, adeta sana söylenenleri iyice bellemek istercesine başını eğdiğini (ve kaldırdığını) gördüm, dedim. Allah Rasûlü: *"Bunu da fark ettin mi?"* buyurdu. Osman, evet deyince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen oturmakta iken az önce Allah'ın elçisi/Cebrâil bana geldi"* buyurdu. Osman: Allah'ın elçisi mi? dedi. Allah Rasûlü: *"Evet"* buyurdu. Osman: Peki sana ne dedi? diye sordu. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"'Şüphesiz ki Allah adaleti, akrabaya vermeyi em-*

385 Senedi zayıftır. Abdulmelik b. Umeyr tabiiindendir. Bu sebeple bu mürseldir. Hasan b. Dâvûd ve Ömer b. Ali hakkında da tenkid edici mahiyette sözler söylenmiştir.

Scanned with CamScanner

reder. Fahşâyı, münker ve bağyi yasaklar, iyice dinleyip tutasınız diye size öğüt verir.' buyurdu" dedi. Osman dedi ki: İşte imanın kalbime yerleştiği ve Muhammedi sevmeye başladığım zaman budur, dedi.[386]

Bu ceyyid, muttasıl, hasen bir isnaddır. Bu hadisin senedinde muttasıl sema beyan edilmiş bulunmaktadır. Bunu ayrıca İbn Ebî Hâtim, Abdulhamid b. Behram'ın rivayet ettiği muhtasar bir hadis olarak da zikretmiş bulunmaktadır.

[4109] Bir başka hadis de bu hususta Osman b. Ebi'l-Âs es-Sakafi'den gelmiş bulunmaktadır. İmam Ahmed dedi ki... Osman b. Ebi'l-Âs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında oturuyordum. Derken gözü (yukarıya) kaydı. Sonra şöyle buyurdu: *"Bana Cebrâil geldi ve bana "Şüphesiz ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi emreder. Fahşâyı, münker ve bağyi yasaklar. İyice dinleyip tutasınız diye size öğüt verir" âyetini şu sûrenin şu yerine koymamı emretti."*[387]

Bu pek sakıncalı olmayan bir isnaddır. Bu hadis Şehr b. Havşeb tarafından her iki şekilde de rivayet edilmiş olabilir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Ahidleştiğiniz Zaman Allah'ın Ahdini Eksiksiz Yerine Getirin:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ ۚ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ ۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

386 Ahmed, I, 318; Taberânî, 8322; Heysemi, Mecma, VII, 48. Şehr'in sika olduğunu Ahmed ve bir topluluk söylemiş olmakla birlikte zarar vermeyecek şekilde bir parça zayıf bir ravidir. Geri kalan ravileri ise sikadırlar, demektedir.

387 Ahmed, IV, 218; Heysemi, VII, 48-49'da senedinin hasen olduğunu belirtmektedir. Senedinde yer alan Şehr b. Havşeb çokça yanılan, çokça mürsel rivayet nakletmiş, tedlis yapan, doğru sözlü birisidir. Bu rivayette de açıkça tahdisi zikretmemiştir. Ayrıca senette Leys b. Ebî Süleym de vardır. O da zayıf bir ravidir.

Scanned with CamScanner

91. Ahidleştiğiniz zaman Allah'ın ahdini eksiksiz yerine getirin. Yeminleri pekiştirdikten sonra bozmayın. Hem Allah'ı üzerinize kefil yapmışken (nasıl bozarsınız?) Şüphe yok ki Allah yaptıklarınızı bilir.

92. İpliğini sağlamca eğirdikten sonra söküp bozan kadın gibi olmayın. Bir ümmet diğer bir ümmetten daha çoktur diye yeminlerinizi aranızda (nasıl olur da) bir hile ve fesad aracı ediniyorsunuz? Herhalde Allah sizi bununla imtihan eder. Hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeyi O, kıyâmet gününde elbette size açıklayacaktır.

Tefsiri:

Bu da yüce Allah'ın emrettiği hususlardandır: Ahidlere, antlaşmalara eksiksiz bağlı kalmak, pekiştirilmiş yeminlere gereken dikkati göstermek. Bundan dolayı yüce Allah: *"Yeminleri pekiştirdikten sonra bozmayın"* buyurmaktadır. Bu buyruk ile Allah'ın: *"Allah'ı yeminlerinizle iyilik etmenize, takva sahibi olmanıza ve insanların arasını bulmaya engel yapmayın."* (Bakara, 224) ve *"İşte yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin keffareti budur. Yeminlerinizi koruyun."* (Mâide, 89) Yani yeminlerinizi (bozduğunuz takdirde) keffaretini yerine getirmeyi ihmal etmeyin buyrukları ile Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde söylediği sabit olan şu buyruk arasında da bir çelişki yoktur:

[4110] *"Allah'a yemin olsun ki -inşaallah- ben eğer bir hususa dair yemin eder de ondan başkasının yemin ettiğim hususa göre daha hayırlı olduğunu görecek olursam, mutlaka hayırlı olan o işi yapar ve yeminimin keffaretini de öderim."* Bir başka rivayette de *"yeminimin keffaretini yerine getiririm"* buyurmaktadır.[388]

Evet, bütün bunlar ile burada mezkûr âyet-i kerime arasında bir çelişki yoktur. Söz konusu bu âyet ise: *"Yeminleri pekiştirdikten sonra bozmayın. Hem Allah'ı üzerinize kefil yapmışken (nasıl bozarsınız?)"* Çünkü burada sözü edilen yeminlerden maksat, antlaşma ve sözleşmelere dâhil olan yeminlerdir. Yoksa bir işi teşvik etmek yahut engellemek amacıyla yapılmış olan yeminler değildir. Bu sebeple Mücâhid: *"Yeminleri pekiştirdikten sonra*

388 Daha önce Bakara sûresi 224. âyetin tefsirinde Ebû Mûsâ el-Eş'ari tarafından rivayet edilen bir hadis olarak geçmişti.

Scanned with CamScanner

bozmayın" buyruğunu açıklarken, maksat cahiliye dönemi hilfi (antlaşmaları, özellikle de kişilerin kendi aralarındaki dayanışma ve bir aileye ya da kabileye müntesip kabul etmeye dair antlaşmalar)dır, demiştir.

[4111] Onun bu kanâatini İmam Ahmed'in naklettiği şu rivayet desteklemektedir: Cubeyr b. Mut'im dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İslam'da hilf (cahiliye dönemindeki kardeşlik ve dayanışma antlaşmaları) yoktur, ama cahiliye döneminde yapılmış bir hilfi İslam ancak pekiştirir, gücünü arttırır."*[389]

Bunu Müslim de aynı şekilde İbn Ebî Şeybe'den böylece rivayet etmiştir. Bunun da anlamı şudur: İslam ile birlikte ayrıca cahiliye dönemi insanlarının yaptıkları hilf denilen antlaşmalara ihtiyaç yoktur. Çünkü İslam'a sımsıkı sarılmak, onların yaptıkları bu akidlere ihtiyaç bırakmamıştır.

[4112] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Âsım el-Ahvel'den gelip, onun Enes (radıyallâhu anh)'tan şöyle dediğine dair rivayetine gelince: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizim evlerimizde muhacirlerle ensar arasında hilf (kardeşlik antlaşması) yaptı.[390] Bunun anlamı, Allah Rasûlü'nün aralarında kardeşlik antlaşması yaptığıdır. Onlar bu husus neshedilinceye kadar bu antlaşma gereği birbirleriyle mirasçı olurlardı. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

İbn Cerîr dedi ki: Bize Ebû Leylâ'nın haber verdiğine göre, Bureyde yüce Allah'ın: *"Ahidleştiğiniz zaman Allah'ın ahdini eksiksiz yerine getirin"* buyruğu hakkında şunları söylemiştir: Âyet, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bey'at alması hususunda nazil olmuştur. Müslüman olan İslam'a bağlı kalmak üzere Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at ediyordu. Yüce Allah da: *"Ahidleştiğiniz zaman Allah'ın ahdini eksiksiz yerine getirin"* buyurdu. İşte İslam üzere bey'atleştiğiniz bey'at budur. *"Yeminleri pekiştirdikten sonra bozmayın"* buyruğunda da kasıt bey'attır. Yani Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (maddi imkânlarının) ve ashabının azlığı, buna karşılık müşriklerin çokluğu İslam'a bağlı kalmak üzere yapmış olduğunuz bey'ati bozmaya sakın sizi itmesin.[391]

---

389 Daha önce Nisâ sûresi 33. âyetin tefsirinde geçmişti.

390 Buhârî, 2294, 7340; Müslim, 2529; Ebû Dâvûd, 2926; Ahmed, III, 145, 281; Ebû Ya'lâ, 3356 Enes'ten gelen bir rivayet olarak.

391 Zayıf bir rivayettir. Bunu Taberî, 21871 numara ile rivayet etmiş olup, Ebû Leyla'nın zayıflığından ötürü senedi zayıftır. Ebû Leyla, Bureyde'ye yetişmemiştir.

Scanned with CamScanner

[4113] İmam Ahmed dedi ki: Nafi dedi ki: İnsanlar, Yezîd b. Muâviye'den bey'atlarını geri çekince, İbn Ömer oğullarını ve aile halkını topladı, arkasından şehadet kelimesini getirdikten sonra şöyle dedi: İmdi, bizler bu adama Allah'a ve Rasûlü'ne yaptığımız bey'at esası üzere bey'at ettik. Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştim: *"Muhakkak sözünde durmayan kişi için kıyâmet gününde bir bayrak dikilecek ve: Bu, filanın verdiği sözde durmaması(nın alâmeti)dir, denilecektir."* Gerçek şu ki, Allah'a şirk koşma hali dışında verilen sözde durmamanın en büyüklerinden birisi de, bir adamın bir diğerine Allah'a ve Rasûlü'ne yapılan bey'at esası üzerine bey'at ettikten sonra onu bozmasıdır. Sizden hiçbir kimse Yezîd'e olan bey'atini geri almasın ve sizden hiç kimse bu hususta aşırıya da kaçmasın, aksi takdirde onun bu hali benimle onun arasında görülmedik şekilde alakanın kopmasına sebep olur.[392] Hadisin merfu olan kısmı Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerindedir.

[4114] İmam Ahmed dedi ki: Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kim kardeşinin lehine -(içten içe) bağlı kalmak istemediği- bir şart koşacak olursa, himayesine aldığı kimseyi koruyamayacağı bir halde terk etmeye benzer."*[393]

"Şüphe yok ki Allah yaptıklarınızı bilir." Bu, pekiştirilmiş yeminlerini bozan kimseler için bir tehdit ve bir korkutmadır.

Yüce Allah'ın: *"İpliğini sağlamca eğirdikten sonra söküp bozan kadın gibi olmayın"* buyruğuna gelince: Abdullah b. Kesir ve Süddî şöyle demişlerdir: Sözü edilen bu kadın, Mekke'de bulunan akılsız bir kadın idi. Bir şeyler eğirdikten sonra onu tekrar bozardı. Mücâhid, Katâde ve İbn Zeyd, bu Allah'ın sağlamlaştırdıktan sonra ahdini bozan kimseler için verdiği bir misaldir, demişlerdir. Bu görüş daha tercihe değer ve daha güçlüdür. Mekke'de eğirdiği yünü bozan bir kadın ister olsun, ister olmasın fark etmez.

---

392 Sahih bir hadistir. Müsned, II, 48; Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına uygundur. Daha önce En'âm sûresi 124. âyetin tefsirinde geçti.

393 Ahmed, V, 404; Heysemi, Mecma, IV, 167'de senedinde Haccac b. Ertae vardır. O tedlis yapan sika bir ravidir. Ravilerinin geri kalanları ise Sahih'in ravileridir, demektedir. Derim ki: Haccac tedlis yapan bir ravidir. Bu hadisin senedinde de "an" lafzını kullanarak rivayette bulunmuştur. Bu sebeple isnadı zayıftır.

Scanned with CamScanner

"Bir ümmet diğer bir ümmetten daha çoktur diye yeminlerinizi aranızda (nasıl olur da) bir hile" aldatma ve kandırma *"ve fesad aracı ediniyorsunuz."* İnsanlar sayıca sizden çok oldukları takdirde sizden yana emin olsunlar diye onlara yemin edersiniz. Onlara verdiğiniz sözde durmama imkânını bulduğunuz takdirde de derhal andınızı bozarsınız.

Allah bu şekilde davranmayı yasaklayarak daha alt mertebede ve daha ileri derecede olana dikkat çekmek istemiştir. Çünkü Allah böyle bir durumda antlaşmayı bozmayı yasakladığına göre, imkân ve güç bulunması halinde böyle bir davranışı yasaklaması öncelikle söz konusudur.

[4115] Yüce Allah'a hamdolsun ki, daha önceden Enfâl sûresinde, Muâviye ile ilgili olayı anlatmıştık. Onun ile Bizans hükümdarı arasında belli bir süreliğine ateşkes antlaşması vardı. Sürenin sonlarında, Muâviye onların üzerlerine doğru gitti. Nihayet onların topraklarına yakınken, süre bitince onlar farkında olmadan üzerlerine baskın yaptı. Bunun üzerine Amr b. Abese kendisine: Allahu ekber ey Muâviye, antlaşmana bağlı kal, antlaşmanı bozma, demişti. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştim: *"Kimin bir başka kavim ile belli bir süreliğine ateşkes antlaşması varsa, onun süresi sona ermedikçe sakın bağlanmış bir düğümü çözmesin."* Bunun üzerine Muâviye (radıyallâhu anh) ordu ile birlikte geri dönmüştü.

İbn Abbâs: *"Bir ümmet diğer bir ümmetten daha çoktur diye."* buyruğundaki "erbâ: daha çok" lafzını böyle açıklamıştır. Mücâhid dedi ki: Onlar (cahiliye dönemi Arapları) antlaşmalılarla hilf yapar ancak onlardan başkalarının sayıca daha çok ve daha güçlü olduğunu görünce, öncekilerle yaptıkları antlaşmayı bozarak daha çok ve daha güçlü olan bu diğerleri ile antlaşma yaparlardı. Onlara bu şekilde hareket etmeleri yasaklandı.

Dahhâk, Katâde ve İbn Zeyd de buna yakın ifadelerle açıklamalarda bulunmuştur.

"Allah her halde sizi bununla imtihan eder" buyruğu hakkında Said b. Cubeyr, çoklukla (imtihan eder, demektir) diye açıklamıştır. Bu açıklamasını İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

İbn Cerîr dedi ki: Yani o size antlaşmalarınıza eksiksiz bir şekilde bağlı kalmanızı emretmekle sizi sınamaktadır.

Scanned with CamScanner

"Hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeyi, O kıyâmet gününde elbette size açıklayacaktır." Herkese de ameline göre, -hayırsa hayır, şerse şer ile- karşılık verecektir.

Allah'ın Ahdini Az Bir Pahaya Satmayın:

وَلَوْ شَآءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِي مَن يَشَآءُ ۚ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُوٓا أَيْمَٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا۟ ٱلسُّوٓءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِعَهْدِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓا۟ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

93. Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat O dilediğini saptırır, dilediğini de hidayete erdirir. Yaptıklarınızdan muhakkak sorguya çekileceksiniz.

94. Yeminlerinizi aranızda hile ve fesad aracı edinmeyin. Çünkü o takdirde sapasağlam yerleştikten sonra ayak(larınız) kayıverir ve Allah yolundan sapıp başkalarını alıkoyduğunuz için kötülüğü tadarsınız. (Âhirette ise) büyük bir azabı hak edersiniz.

95. Allah'ın ahdini az bir pahaya satmayın. Çünkü Allah katında olan sizin için daha hayırlıdır. Eğer bilirseniz.

96. Sizin yanınızdaki tükenir. Allah'ın nezdindekiler ise kalıcıdır. Sabredenlerin mükâfatını elbette yapmakta olduklarının güzeliyle vereceğiz.

Tefsiri:

"Eğer Allah dileseydi" ey insanlar *"sizi tek bir ümmet yapardı."* Bir başka yerde de: *"Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi toptan iman ederdi."* (Yunus, 99) Yani onları birbirleriyle uyuşturur, ortada ihtilaf, nefret ve kin

Scanned with CamScanner

diye bir şey bırakmazdı. *"Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek ümmet yapardı. Onlarsa hala anlaşmazlık içerisindedirler. Rabbinin rahmet ettikleri müstesnâ. Zaten onları bunun için yaratmıştır."* (Hûd, 118-119) Burada da yüce Allah: *"Fakat O dilediğini saptırır, dilediğini de hidayete erdirir"* buyurmuştur. Sonra Allah kıyâmet gününde bütün amellerinizden sizleri sorumlu tutacak ve hurma çekirdeğinin sırtındaki incecik fitil, küçücük çukur ve küçücük habbeye varıncaya kadar kötülüklerinizin cezasını verecektir.

Daha sonra yüce Allah, kullarının, yeminleri bir hile ve fesad aracı edinmelerini yasaklamaktadır. Böylelikle sapasağlam yere bastıktan sonra herhangi bir ayak kaymasın. Bu, dosdoğru yol üzere iken o yoldan sapan ve Allah yolundan alıkoymayı da kapsayan, yerine getirilmeyen yeminler sebebiyle de hidayet yolundan ayağı kayan kimseler için bir örnektir. Çünkü kâfir, mü'minin kendisi ile antlaştıktan sonra, sözünde durmayıp, hainlik ettiğini görecek olursa, dine hiçbir güveni kalmaz ve bu sebeple de İslam'a girmekten alıkonulmuş olur. Bundan dolayı da yüce Allah: *"Allah yolundan sapıp başkalarını alıkoyduğunuz için kötülüğü tadarsınız. (Âhirette de) büyük bir azabı hak edersiniz"* buyurmaktadır.

Daha sonra yüce Allah: *"Allah'ın ahdini az bir pahaya satmayın"* buyurmaktadır. Yani Allah adına yaptığınız yeminleri dünya hayatının malına ve süsüne değişmeyin. Çünkü dünya hayatı oldukça azdır. Dünya her şeyi ile Âdemoğluna ait olsa dahi, Allah'ın yanındaki mükâfat onun için daha hayırlıdır. Yani Allah'a iman edip, O'nun mükâfatını ümit edip onu isteyen, vaad ettiklerini elde etmek ümidiyle Allah adına verdiği sözleri muhafaza eden kimseler için, Allah'ın mükâfat ve sevabı daha hayırlıdır.

"Eğer bilirseniz sizin yanınızdakiler tükenir" biter ve nihayete erer. Çünkü bunun belli bir süresi vardır, sınırlıdır, miktarı bellidir ve sonu gelir. *"Allah'ın nezdindekiler ise kalıcıdır."* O'nun size vereceği cennetteki mükâfatı ise kalıcı olup, kesintisizdir, bitip tükenmez. O daimidir, başka bir tarafa da gitmez, zeval de bulmaz.

"Sabredenlerin mükâfatını elbette yapmakta olduklarının güzeliyle vereceğiz." Bu aziz ve celil olan Rabbimizin lâm ile tekid edilmiş bir yemini olup, sabredenleri yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandıracağını yani kötü amellerini bağışlayacağını bildirmektedir.

Scanned with CamScanner

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

97. Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olduğu halde salih amel işlerse, Biz şüphesiz ona çok güzel bir hayat yaşatırız ve bunları elbette istediklerinin en güzeliyle mükâfatlandıracağız.

Tefsiri:

Bu, yüce Allah'ın salih amel işleyen kimselere olan vaadidir. Sâlih amel, aziz ve celil olan Allah'ın Kitabına, O'nun nebîsinin sünnetine uyan kimsenin yaptığı ameldir. Âdemoğullarından olup kalbinden Allah'a ve Rasülüne iman ettiği sürece böyle bir amel işleyenin erkek veya kadın olması fark etmez. El verir ki bu amel emrolunmuş, Allah tarafından da meşru kılınmış bir amel olsun. İşte bu şekilde salih amel işleyenlere Allah, dünya hayatında güzel bir hayat yaşatacağını, ahiret yurdunda ise yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandırılacağını bildirmektedir. Güzel hayat ise, hangi türden olursa olsun rahatın bütün şekillerini kapsar. İbn Abbâs ve bir topluluktan rivayet edildiğine göre onlar bunu hoş, temiz ve helal rızık, diye tefsir etmişlerdir. Ali b. Ebî Tâlib (radıyallâhu anh)'tan ise onun bunu kanâatkârlıkla tefsir ettiği rivayet edilmiştir. İbn Abbâs, İkrime, Vehb b. Münebbih de böyle açıklamışlardır. Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs'tan, o mutluluktur diye açıkladığını nakletmektedir. Hasan, Mücâhid ve Katâde ise kimsenin hayatı cennetten başka bir yerde rahat ve hoş olmaz, demiştir. Dahhâk, iyi ve hoş hayat, dünyada helal rızık ve ibadettir, diye açıklamıştır. Yine Dahhâk: O, itaat olan işleri yapmak ve bununla da kalbinin rahat ve huzur bulmasıdır, demiştir. Doğrusu, iyi ve hoş hayatın, bütün bunları kapsadığıdır. Nitekim İmam Ahmed'in rivayet ettiği hadiste şöyle denilmektedir:

[4116] Abdullah b. Amr'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslüman olup, kendisine yetecek kadarıyla rızık verilen ve Allah'ın kendisine verdiği şeylere kanâatkâr kıldığı kimse kurtulmuştur."* [394]

Bunu Müslim, Abdullah b. Yezîd el-Mukri'nin bu şekilde rivayet ettiği bir hadis olarak zikretmiştir.

394 Müslim, 1054; Tirmizî, 2348; İbn Mâce, 4138; Müsned, II, 168, 172; İbn Hibbân, 67

Scanned with CamScanner

[4117] Tirmizî ve Nesâî, ... Fedale b. Ubeyd'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini rivayet etmektedirler: *"İslam'a hidayet olunan geçimi kendisine yeterli olup, ona kanâat getiren kişi kurtulmuştur."*[395] Tirmizî bu sahih bir hadistir, demiştir.

[4118] İmam Ahmed dedi ki: ... Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah mü'mine (karşılığını vermeyerek) bir hasenede dahi zulmetmez. O hasene karşılığında dünyada da ona verilir, ahirette de o hasene karşılığında ona sevap verilir. Kâfire gelince, dünya hayatında hasenatı karşılığında ona yedirilir. Nihayet ahirete geleceği vakit kendisine karşılığında bir hayır verilecek tek bir hasenesi dahi kalmamış olur."*[396] Bu hadisi yalnızca Müslim rivayet etmiştir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Kur'ân Okuyacağın Zaman:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

98. Kur'ân'ı okuyacağın zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.

99. Doğrusu iman edip yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun hiçbir hakimiyeti yoktur.

100. Onun hakimiyeti ancak kendisini dost edinip de onu Allah'a ortak koşanlar üzerinedir.

Tefsiri:

Bu, yüce Allah'ın kullarına Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) vasıtası ile Kur'ân okumak istedikleri takdirde kovulmuş şeytandan Allah'a sığınmalarına dair verdiği bir emirdir. Bu emir nedb (teşvik) bildiren bir emir olup, istiâzede bu-

395 Tirmizî, 2349; Müsned, VI, 19; İbn Hibbân, 705'te sahih olduğunu belirttiği gibi Hakim de I, 34-35'te aynı şekilde sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Hadis dedikleri gibidir.

396 Müslim, 2808; Ahmed, III, 123, 283; İbn Hibbân, 377

Scanned with CamScanner

lunmak vacib değildir. İmam Ebû Câfer b. Cerîr ve onun dışındaki birtakım imamlar bu hususta icma olduğunu nakletmektedirler. İstiaze ile ilgili nakledilmiş hadisleri tefsirin baş taraflarında geniş geniş kaydetmiş bulunmaktayız. Lütfundan dolayı Allah'a hamdederiz. Kur'ân okumaya başlarken istiazede bulunmanın anlamı ise, Kur'ân okuyacak kimsenin okuduğu Kur'ân'da şaşırmaması ve başka şeylerle karıştırmaması, Kur'ân-ı Kerim üzerinde iyice düşünüp, tefekkür etmekten engellenmemesi içindir. Bundan ötürü cumhur istiazenin Kur'ân okumadan önce çekileceği kanâatindedir. Hamza ve Ebû Hâtim es-Sicistani'den tilavetten sonra olacağı kanâatinde oldukları ve bu âyeti delil gösterdikleri nakledilmiştir. Nevevi, Mühezzeb şerhinde buna benzer bir kanâati Ebû Hureyre, Muhammed b. Sirin ve İbrâhim en-Nehâi'den de rivayet etmiştir. Ancak sahih olan birincisidir. Çünkü istiazenin tilavetten önce çekileceğine delalet eden daha önce kaydetmiş olduğumuz hadisler, bunun böyle olmasını gerektirmektedir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

"Doğrusu iman edip, yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun hiçbir hakimiyeti yoktur." Sevrî dedi ki: Onun kendilerini tevbe etmeyecekleri bir günaha düşürecek şekilde üzerlerinde bir hakimiyeti yoktur. Başkaları ise: Onun kendilerine karşı getireceği bir delili yoktur, diye açıklamışlardır. Daha başkaları da yüce Allah'ın: *"Aralarından ihlâsa erdirilmiş kullarım müstesnâ"* (Sâd, 83) buyruğuna benzemektedir, demişlerdir.

"Onun hakimiyeti ancak kendisini dost edinen" Mücâhid, kendisine itaat eden diye açıklarken, başkaları: Allah'tan başka onu dost ve veli edinen... diye açıklamışlardır. *"...ve onu Allah'a" ibadette onu "ortak koşanlar üzerindedir."*

"Bih: Onu" buyruğundaki be harfinin sebep bildiren be olma ihtimali de vardır. Şeytana itaatleri sebebiyle yüce Allah'a şirk koşanlar üzerindedir, demek olur. Başkaları ise: O mallarda ve evlatlarda kendilerine ortak olmuştur, anlamında olduğunu söylemişlerdir.

وَإِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ ۙ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓا إِنَّمَآ أَنْتَ مُفْتَرٍ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

Scanned with CamScanner

101. Biz bir âyeti diğer bir âyetin yerine getirip, değiştirdiğimizde -Allah neyi indireceğini en iyi bilen olduğu halde-: "Sen ancak bir iftiracısın" dediler. Hayır, onların çoğu bilmezler.

102. De ki: Onu Ruhu'l-Kudüs iman edenlere tam bir sebat vermek, Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olmak için Rabbinden hak olarak indirmiştir.

Tefsiri:

Yüce Allah, müşriklerin akıllarının ne kadar kıt, sebat ve yakinlerinin ne kadar az olduğunu, bedbahtlıkları yazılmış olduğu halde iman etmelerinin tasavvur olunamayacağını haber vermektedir. Çünkü onlar nesheden hükümlerle, neshedilmiş hükümlerin değiştirildiğini gördükleri vakit, Allah'ın Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen ancak bir iftiracısın"* yani yalancısın, derler. Oysa aziz ve celil olan Rabbimiz dilediğini yapar, istediği hükmü koyar. Mücâhid: *"Biz bir âyeti diğer bir âyetin yerine getirip, değiştirdiğimizde"* buyruğunu; yani onu kaldırıp, yerine bir başkasını koyduğumuzda, diye açıklamıştır. Katâde de: Bu yüce Allah'ın: *"Biz bir âyeti nesheder yahut unutturursak..."* (Bakara, 106) buyruğu gibidir, demiştir.

Yüce Allah onların itirazlarına cevap vermek üzere: *"De ki: Onu Ruhu'l-Kudüs"* yani Cebrâil *"iman edenlere tam bir sebat vermek"* böylelikle ilk olarak da, ikinci olarak da indirilenleri tasdik edip, kalpleriyle onu tasdik etmeleri ve *"Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olmak için Rabbinden hak olarak indirmiştir."* Yani yüce Allah bu kitabı Allah'a ve Rasûlü'ne iman eden Müslümanlar için doğru yolu gösteren ve müjde olan bir kitap olarak indirmiştir.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾

103. Andolsun ki onların: "Ona muhakkak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. İnkâra saparak kastettikleri o kimsenin dili yabancıdır. Bu ise apaçık bir Arapçadır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah müşriklerin yalanlarını, ortaya attıkları iftira ve ithamlarını haber vererek, onların şunları söylediklerini bildirmektedir: Bize okuduğu bu Kur'ân'ı Muhammed'e ancak bir insan öğretiyor, diyorlardı. Bu sözleriyle de aralarında bulunan ve Kureyşlilerden birilerinin kölesi olan bir adama işaret ediyorlardı. Bu kişi Safa yakınlarında bir şeyler satıyordu. Bazen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun yanında oturur ve onunla biraz konuşurdu. Bu şahsın dili ise Arapça değildi, Arapçayı bilmiyordu ya da kendisi ile konuşulduğu vakit oldukça sınırlı, zorunlu bir çerçevede cevap verecek kadar az miktarda biliyordu.

Bundan ötürü yüce Allah, onların bu iftiralarını reddetmek üzere: *"İnkâra saparak kastettikleri o kimsenin dili yabancıdır. Bu ise"* yani bu Kur'ân *"apaçık bir Arapçadır"* buyurmaktadır. Bu da şu demektir: Bu fesahatı, belağatı İsrâiloğullarına indirilmiş olan bütün kitapların anlamlarından daha mükemmel olan, tam ve eksiksiz manaları ile bu Kur'ân'ı getirmiş olan bir kişi, nasıl olur da Arap olmayan (Arapçayı doğru dürüst bilmeyen) birisinden öğrenmiş olabilir? Zerre kadar aklı bulunan bir kimse böyle bir şeyi söyleyemez.

[4119] Muhammed b. İshâk b. Yesar, Sîre'de şöyle diyor: Bana ulaşan haberlere göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Merve'de Cebr denilen Hadrami oğullarından birisine ait Hıristiyan bir köle olan ve bir şeyler satan birisinin yanında oturuyordu. Kureyşliler de: Allah'a yemin olsun ki, Muhammed'e getirdiklerinin pek çoğunu Hadrami oğullarının kölesi olan Hıristiyan Cebr'den başkası öğretmiyor, diyorlardı. Bu sebeple yüce Allah: *"Andolsun ki onların: Ona muhakkak bir insan öğretiyor dediklerini biliyoruz. İnkâra saparak kastettikleri o kimsenin dili yabancıdır. Bu ise apaçık bir Arapçadır"* buyruğunu indirdi.[397]

Abdullah b. Kesir de böyle dediği gibi, İkrime ve Katâde'den: Adı Yaiş idi, dedikleri de nakledilmektedir.

[4120] İbn Cerîr dedi ki: İbn Abbâs dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bel'am adında ve dili Arapça olmayan Mekke'de bulunan bir demirciye bir şeyler öğretirdi. Müşrikler ise Allah Rasûlü'nün bu demircinin yanına girip çıktığını görünce: Ona ancak Bel'am (bu Kur'ân'ı) öğretiyor, dediler. Bu

397 Bu, mu'dal bir rivayettir, fakat bundan sonra gelecek mürsel rivayetlerle aynı şekilde İbn Abbâs'tan gelecek rivayet ile de güç kazanabilir.

Scanned with CamScanner

sebeple yüce Allah: *"Andolsun ki onların: Ona muhakkak bir insan öğretiyor, dediklerini biliyoruz. İnkâra saparak kastettikleri o kimsenin dili yabancıdır. Bu ise apaçık bir Arapçadır"* buyruğunu indirdi.[398]

Dahhâk b. Müzahim de: O kişi Selman-ı Farisi'dir, demiştir. Ancak bu zayıf bir görüştür. Çünkü bu âyet Mekke'de inmiştir. Selman ise ancak Medine'de Müslüman olmuştur.

[4121] Abdullah b. Müslim dedi ki: Bizim Rum iki kölemiz vardı. Her ikisi de kendi dilleriyle bir kitap okuyorlardı. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların yanına uğrar, durup onlardan (okuduklarını) dinlerdi. Müşrikler: Bu kölelerden öğreniyor, dediler. Bundan dolayı da yüce Allah bu âyeti indirdi.[399]

Zührî, Said b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini nakletmektedir: Müşrikler arasından bu sözleri söyleyen kişi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e önceleri vahiy kâtipliği yapan, ondan sonra da İslam'dan dönerek bu sözleri uydurup, iftira eden bir adamdı. Allah kahretsin onu!

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

104. Allah'ın âyetlerine iman etmeyenleri şüphesiz ki Allah hidayete erdirmez. Onlara can yakıcı bir azap da vardır.

105. Ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler yalan uydurup, düzerler; işte onlar, yalancıların ta kendileridir.

Tefsiri:

Yüce Allah öğüdünden yüz çeviren, Rasûlü'ne indirdiklerini bilmezlikten gelen, Allah'tan gelenlere iman etmek gibi bir maksada sahip olmayan kimselere hidayet vermeyeceğini haber vermektedir. Çünkü bu tür insanlara Allah, dünyada rasûlleri ile gönderdiği âyetlerine iman etme hidayetini vermez. Bunlar için ahirette can yakıcı, acıtıcı bir azap vardır.

398 Taberî, 21933 senedindeki Müslim b. Keysan el-Mülâî zayıf bir ravi olduğu için de senedi zayıftır.

399 Taberî, 21940. Bu da mu'dal bir rivayettir.

Scanned with CamScanner

Daha sonra yüce Allah, Rasûlü'nün, iftira eden birisi de olmadığını, yalancı da olmadığını haber vermektedir. Çünkü Allah'a da, O'nun Rasûlü'ne de *"ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler"* kâfirler, insanlar arasında yalancılıklarıyla tanınan doğru yoldan sapmış kimseler *"yalan uydurup düzerler."* Allah'ın Rasûlü Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise insanların en doğru sözlü olanları, en iyileri, ilmi, ameli, imanı ve yakini en mükemmel olanları, kavmi arasında doğruluğuyla tanınmış bir kişi idi. Aralarında bu hususta hiçbir kimse şüphe etmiyordu. Öyle ki, o aralarında ancak "Muhammed el-Emin" diye biliniyor ve öyle çağırılıyordu.

[4122] Bundan dolayı Bizans Hükümdarı Heraklius, Ebû Süfyân'a Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in birtakım niteliklerine dair bilinen soruları sorduğunda ona şöyle bir soru da sormuştu: Bu söylediklerini açıklamadan önce hiç onu yalancılıkla itham ediyor muydunuz? Ebû Süfyân, hayır diye cevap vermişti. Heraklius de: İnsanlara yalan söyleyemeyen bir kimsenin kalkıp aziz ve celil olan Allah'a yalan söylemesi mümkün değildir, demişti.[400]

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ
وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ ۙ وَأَنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ
قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا
جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

106. Kalbi imanla dolu olduğu halde zorlanan müstesnâ olmak üzere, kim imanından sonra Allah'ı tanımaz ve küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı onların üzerinedir ve onlar için çok büyük bir azap da vardır.

107. Bunun sebebi, onların dünya hayatını âhiretten daha çok sevmeleri ve Allah'ın hiç şüphesiz kâfirler topluluğuna hidayet vermemesidir.

400 Buhârî, 7; Süfyân b. Harb'in rivayet ettiği uzun bir hadisin bir bölümü olarak rivayet etmiştir. Daha önceden geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

108. İşte onlar, Allah'ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir ve onlar gafil olanların ta kendileridir.

109. Şüphesiz ki onlar, ahirette de hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

Tefsiri:

Yüce Allah iman edip, onu basiretiyle iyice kavradıktan sonra kâfir olup, küfür ile göğsü açılan (kâfir olmaktan hiçbir rahatsızlık duymayan) ve onunla huzur bulan kimselere gazap ettiğini haber vermektedir. Çünkü böyleleri imanı bilip öğrendikten sonra, imandan yüz çevirmişlerdir. Bunlar için ahiret yurdunda pek büyük bir azap olduğunu da haber vermektedir. Zira onlar dünya hayatını ahirete tercih etmiş, onu daha çok sevmiş kimselerdir. Onların kalkıştıkları bu riddet dünyalık içindir. Allah bunların kalplerine hidayet vermez ve hak din üzere de onlara sebat vermez. Onların kalplerini mühürlediği için kalpleri ile kendilerine faydalı olacak hiçbir şeyi akledemezler. Gözlerine ve kulaklarına da mühür vurduğundan onlardan yararlanamazlar. Bunların kendilerine hiçbir faydası olmaz, bunun için onlar haklarında neyin murâd edildiğinden yana da gafildirler.

"Şüphesiz ki onlar" yani bu nitelikte olanlar kesinlikle ve hayreti gerektirecek hiçbir husus olmamak üzere *"ahirette de"* kıyâmet gününde kendi öz nefislerini ve yakınlarını kaybetmek sûretiyle *"hüsrana uğrayanların ta kendileridir."*

"Kalbi imanla dolu olduğu halde zorlanan müstesnâ olmak üzere" buyruğu karşı karşıya kaldığı dövülmek ve işkenceden dolayı zorlanarak diliyle kâfir olup, yalnızca sözlü olarak müşriklere muvafakat eden ve bu arada kalbinden söylediklerini kabul etmeyip, Allah'a ve Rasûlü'ne iman ile kalbi dopdolu ve huzur içerisinde bulunan kimseleri istisnâ etmektedir.

Avfî'nin, İbn Abbâs'tan rivayet ettiğine göre bu âyet-i kerime Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i inkâr ederek kâfir oluncaya kadar müşrikler tarafından işkenceye uğratılan Ammar b. Yasir hakkında inmiştir. O da zor ve baskı altında kalarak bu hususta onlara muvafakat etmiş, sonra da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e özür beyan ederek gelmiş, yüce Allah da bu sebeple bu âyet-i kerimeyi indirmişti. Şa'bî, Ebû Mâlik ve Katâde de böyle demişlerdir.

Scanned with CamScanner

[4123] İbn Cerîr dedi ki: ... Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammar b. Yasir dedi ki: Müşrikler Ammar b. Yasir'i tutup ona işkence ettiler. Sonunda istedikleri bir hususta onlara (istediklerine) yakın bir şeyler söyledi. Bu halinden ötürü Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikâyette bulununca Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kalbini nasıl buluyorsun?"* diye sordu. O: İman ile dopdolu, onunla huzur bulmuş halde buluyorum, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Tekrar (sana) aynı şeyi yaparlarsa sen de aynı şeyi söyleyebilirsin"* buyurdu.[401]

[4124] Beyhakî bundan daha geniş bir sûrette bunu rivayet etmiş bulunmaktadır. Onun rivayetine göre Ammar, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında ağır sözler söylemiş, onların putlarını da hayırla yâd etmiş ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana ağır sözler, onların putları hakkında da iyi şeyler söylemeden beni bırakmadılar, dedi. Allah Rasûlü ona: *"Kalbini nasıl buluyorsun?"* diye sormuş, o: İman ile huzurlu bir halde, diye cevap verince, Allah Rasûlü de: *'Tekrar aynı şeyi yaparlarsa sen de aynı şeyleri söyle"* buyurdu.[402]

İşte bu hususta yüce Allah: *"Kalbi imanla dolu olduğu halde zorlanan müstesnâ olmak üzere"* buyruğunu indirdi. Bundan dolayı da ilim adamları ittifakla şunu kabul etmişlerdir: Kâfir olmak üzere zorlanan bir kimsenin, canına zarar gelmeyip, hayatta kalmak maksadı ile küfre bir şekilde bağlılık göstermesi caizdir. Aynı şekilde böyle bir kimsenin ölümüne kadar sabretmesi de caizdir. Bilal (radıyallâhu anh)'ın, kendisine türlü eziyet ve işkenceler yaptıkları halde, müşriklerin tekliflerini kabul etmediği gibi. Hatta müşrikler aşırı sıcakta onun göğsüne kocaman bir kaya koyar, Allah'a ortak koşmasını emrederlerdi. Kendisi ise onların bu isteklerini kabul etmeyerek, ehad ehad

401 Taberî, 21946; İbn Abd el-Ala'dan böylece rivayet ettiği gibi Abdurrezzak, Tefsir, 1509; Hakim, II, 357; Beyhakî, II, 208-209'da Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammar'dan, o babasından (o) Ammar b. Yasir'den böylece rivayet etmiş, Hakim, Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtip, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Halbuki hadis Muhammed b. Ammar b. Yasir etrafında dönüp durmaktadır. O da makbul bir ravidir, ama Buhârî ve Müslim ondan rivayette bulunmamışlardır. Ama bu haberin aslı mahfuz bir rivayettir. Taberî bunu 21944'de Katâde'den mürsel olarak buna yakın bir şekilde rivayet etmiş, 21947'de de Ebû Mâlik'ten yine mürsel olarak rivayet etmiştir. İşte bu mürsel rivayetler bütünüyle birbirlerini güçlendirmektedir. Bu haber siyer kitaplarında meşhurdur. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

402 Beyhakî, VIII, 208. Bir önceki nota da bakınız.

Scanned with CamScanner

(Allah birdir, Allah birdir) der ve: "Allah'a yemin ederim ki eğer sizi bundan daha çok öfkelendirecek bir kelime bilseydim onu söylerdim" diye eklerdi. Allah ondan razı olsun ve onu mükâfatıyla razı etsin.

Aynı şekilde Habib b. Zeyd el-Ensârî de böyle hareket etmişti. Müseylime el-Kezzab ona: Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet eder misin? diye sorunca, evet demişti. Peki benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahadet eder misin? deyince ise, ben duymuyorum demiş, Müseylime ise onun organlarını canlı canlı kesip durduğu halde, o bu sözünde sebat göstermişti.

[4125] İmam Ahmed dedi ki: ... Ali (radıyallâhu anh), İslam'dan dönen bir takım kimseleri yakmıştı. Onun bu uygulamasına dair haber İbn Abbâs'a ulaşınca o: Ben olsaydım onları ateşte yakmazdım. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın azabı ile azaplandırmayın"* buyurmuştur. Ama bunun yerine *"dinini değiştireni öldürünüz"* buyruğu gereğince onları öldürürdüm dedi. İbn Abbâs'ın bu sözleri Ali (radıyallâhu anh)'a ulaşınca: Vay be! İbn Abbâs'ın oğlu, dedi.[403] Bunu Buhârî rivayet etmiştir.

[4126] Yine İmam Ahmed dedi ki: Ebû Burde dedi ki: Ebû Mûsâ, Yemen'de bulunan Muaz b. Cebel'in yanına geldi. Muaz'ın yanında bir adam vardı. Bu ne? diye sordu. Muaz: Bu önce Yahudi iken sonra Müslüman olmuş sonra da tekrar Yahudi olmuş bir adamdır. Bizler ise -zannederim: iki aydan beri , dedi- Müslüman olmasını isteyip, duruyorduk, dedi. Ebû Mûsâ: Allah'a yemin ederim ki, siz bunun boynunu vuruncaya kadar ben oturmayacağım, dedi. Bunun üzerine boynu vuruldu. Ebû Mûsâ şunları söyledi: Allah ve Rasûlü *"Dininden döneni öldürünüz"* diye hükmetmiştir ya da: *"Dinini değiştireni öldürünüz"* buyurdu.[404] Bu olay Buhârî ve Müslim'de başka lafızlarla anlatılmıştır.

Daha faziletli ve daha uygun olanı müslümanın ölümüne götürecek dahi olsa dini üzere sebat göstermesidir. Nitekim Hâfız İbn Asâkir ashab-ı kiramdan birisi olan Abdullah b. Huzafe es-Sehmi'nin biyografisini anlatır-

403 Buhârî, 3017, 6922; Ebû Dâvûd, 4351; Tirmizî, 1458; Nesâî, VII, 104; İbn Mâce, 2535; Ahmed, I, 217, 282, 183; İbn Hibbân, 4776, 5606

404 Ahmed, V, 231. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir. Buhârî, 6923; Müslim, 1733 a. 15; Ahmed, IV, 140'da Ebû Burde'den uzun bir rivayet olarak zikretmişlerdir.

Scanned with CamScanner

ken şunları söylemektedir: Onu Rumlar (Bizanslılar) esir almıştı. Onu alıp krallarının yanına götürdüler. Kral ona: Hıristiyan ol, seni krallığıma ortak edeyim, kızımı seninle evlendireyim, dedi. Huzafe ona: Senin sahip olduklarının tamamını Arapların sahip olduklarının tamamı ile birlikte Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dininden bir göz açıp kapatacak kadar bir süre dahi dönmem karşılığında verecek olsan yine yapmam, dedi. Kral: O halde, ben de seni öldüreceğim, dedi. Huzafe: İstediğini yap, dedi. Bunun üzerine kral emir verdi ve Huzafe haça gerildi. Okçulara da verdiği emir üzerine onlar el ve ayaklarına yakın ok atıp durdular. Bu arada ona Hıristiyan olmayı teklif ediyor, o kabul etmiyordu. Daha sonra haçtan çözülmesini emretti ve yere indirildi. Büyükçe bir kazan, -bir rivayete göre bakırdan bir kazan- getirilmesini ve kazanın kızdırılmasını emretti. Müslüman bir esiri getirtip, onun gözleri önünde o kazana attırdı. Derhal parlayan kemiklerden ibaret kaldı. Yine ona Hıristiyan olmasını teklif etti, kabul etmedi. O kazana atılmasını emretti. Makara ile kazana atılmak üzere kaldırılınca ağladı. Kral Hıristiyanlığı kabul edeceği ümidine kapılarak yanına çağırdı, ona: Ben ancak şu anda Allah için bu kazana atılacak bir tek canım var diye ağladım. Vücudumdaki her bir kıl sayısı kadar bu şekilde Allah yolunda azaba uğratılacak bir sayıda canlarımın olmasını arzu etmiştim, dedi.

Rivayetlerden birisinde nakledildiğine göre kral onu hapsettirmiş, günlerce ona yiyecek, içecek verilmesini yasaklamıştı. Sonra ona şarap ve domuz eti göndertmiş, ama Abdullah onlara yaklaşmamıştı. Sonra yanına getirilmesini istedi. Neden yemedin, dedi. Abdullah şu cevabı vermişti: Bunları yemek bana helal olmuştu, fakat ben düştüğüm halden ötürü seni sevindirecek değildim. Kral ona: Başımı öp, ben de seni serbest bırakayım, deyince, Abdullah: Benimle birlikte bütün Müslüman esirleri de bırakacak mısın deyince, kral evet dedi. Abdullah da kralın başını öptü, kral da hem Abdullah'ı, hem de onunla birlikte yanındaki bütün Müslüman esirleri serbest bıraktı. Abdullah döndükten sonra Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh), Abdullah b. Huzafe'nin başını öpmek her müslümanın üzerindeki bir haktır. İşte ben başlıyorum deyip, kalkıp Abdullah'ın başını öpmüştü. Allah her ikisinden de razı olsun.

Scanned with CamScanner

Hicret, Savaş ve Sabır:

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

110. Ayrıca Rabbin işkencelere uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra da cihad edip sabredenlerin yardımcısıdır; evet, Rabbin muhakkak bundan sonra çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.

111. O gün gelen herkes kendi nefsi için çabalayacak, herkese yaptıklarının karşılığı eksiksiz olarak verilecek ve onlara asla zulmedilmeyecektir.

Tefsiri:

Burada söz konusu edilenler Mekke'de bulunan ve kavimleri tarafından kendilerine kötü muamelede bulunulan zayıf düşürülmüş (mustaz'af) başka bir guruptur. Bunları da fitneye maruz bırakmışlardır. Sonra Allah onlara hicret etmek sûretiyle kurtulma imkânını verdi, onlar da kendi yurtlarını, akrabalarını, kavimlerini Allah'ın rızasını umarak, mağfiretini ümit ederek terkettiler, mü'minler arasındaki yerlerini alarak kâfirlere karşı onlarla cihad ettiler, sabrettiler. Yüce Allah da bu hallerinden, yani o yaptıklarından sonra, yani fitneye maruz bırakılıp (müşriklerin istediklerini) kabul etmelerinden sonra, kıyâmete döndürülecekleri günde onlar için günahlarını bağışlayıp, onlara rahmetiyle muamele edecek Rahîm olduğunu haber vermektedir. *"O gün gelen herkes kendi nefsi için çabalayacak"* mücadele edip, delil götürecek. Baba, kardeş, oğul, eşlerden hiçbiri başkasının adına mücadele etmeyecek. Herkese hayır ve şer türünden *"yaptıklarının karşılığı eksiksiz olarak verilecek ve onlara asla zulmedilmeyecektir."* Yani hayra verilmesi söz konusu olan sevap eksiltilmeyecek, kötülüğün cezası arttırılmayacak. Onlara hurma çekirdiğinin çukurcuğu kadar dahi zulmedilmeyecektir.

Scanned with CamScanner

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَّأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّٰهِ فَأَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

112. Allah şöyle bir kasabayı örnek olarak verir: O kasaba güven ve huzur içindeydi. Rızkı da kendisine her bir yandan bol bol geliyordu. Fakat o (kasaba halkı) Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük etti de Allah da ona (halkının) ısrarla işledikleri yüzünden açlık ve korku elbisesini tattırdı.

113. Andolsun ki onlara kendilerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Bu sebeple onlar zulmederlerken azap kendilerini yakalayıverdi.

Tefsiri:

Bu, Mekkeliler kastedilerek verilen bir misaldir. Mekke halkı, güven altında huzurlu bir halde ve istikrarlı yaşıyorken Mekke'nin etrafındakiler kapılıp, alınıyor idi. Mekke'ye giren kimse dahi güven altında olup bir şeyden korkmazdı. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Dediler ki: 'Seninle birlikte hidayete uyarsak hemen yerimizden çıkarılırız.' Biz onları tarafımızdan bir rızık olmak üzere her şeyin mahsullerinin toplandığı güven dolu bir Harem'de yerleştirmedik mi?"* (Kasas, 57) Ama yüce Allah burada: *"Rızkı da kendisine her bir yandan bol bol"* kolaylıkla ve afiyetle *"geliyordu"* buyurmaktadır. *"Fakat o (kasaba halkı) Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük etti."* Allah'ın nimetlerini inkâr ettiler. Bu nimetlerin en büyüğü ise Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara peygamber olarak gönderilmesidir. Nitekim bir başka yerde Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ın nimetini küfür (ve nankörlük) ile değiştiren ve kendi kavimlerini helâk yurduna; cehenneme sokanları görmez misin? Onlar oraya gireceklerdir. Orası ne kötü bir karargâhtır."* (İbrâhim, 28-29) Bundan dolayı yüce Allah onların önceki hallerini tam aksi halleriyle değiştirdi, bu sebeple: *"Allah da ona (halkının) ısrarla işledikleri yüzünden açlık ve korku elbisesini tattırdı."* Yani onlara her şeyin mahsulleri toplanıp getirilirken rızkı her bir yerden oraya rahat ve kolay bir şekilde ge-

Scanned with CamScanner

lirken Allah oranın halkına açlığı tattırıp, elbisesini giydirdi. Bu ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e baş kaldırıp, ona muhalefet etmek dışında hiçbir şeyi kabul etmemeleri üzerine olmuştu. Allah Rasûlü de bundan ötürü onlara Yusuf (a.s) dönemindeki yedi kıtlık yılı gibi kıtlık yıllarıyla karşı karşıya kalmaları için beddua etmişti. Bunun üzerine onlar da sahip oldukları her şeyi yiyip bitiren kıtlık musibetine uğradılar. Hatta boğazladıkları develerin kanlarına tüylerini karıştırarak yemek zorunda kaldılar.

Yüce Allah'ın: *"Korku (elbisesi)"* buyruğuna gelince: Onların güvenli halleri Medine'ye hicret ettikten sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabından korkma haline dönüştü. Çünkü onun etrafa gönderdiği seriyye ve orduların satvetinden korkuyorlardı. Sahip oldukları her bir şeyi sefalet ve yıkıma karşı harcamaya başladılar ve sonunda Allah, Rasûlü'ne Mekke'yi fethetmeyi nasip etti. Bunun sebebi ise, onların Allah'ın aralarında kendilerinden peygamber olarak gönderdiği Rasûlü'ne karşı başkaldırmaları ve onu yalanlamaları idi. Oysa şu buyruklarıyla onu kendilerine peygamber göndermek sûretiyle onlara olan lütfunu hatırlatmaktadır: *"Andolsun ki, Allah mü'minlere kendilerinden bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur."* (Âl-i İmrân, 164); *"Ey iman etmiş akıl sahipleri -o halde- Allah'tan korkun. Gerçek şu ki, Allah size bir zikir (Kur'ân) indirmiştir. Bir peygamber (göndermiştir)."* (Talâk, 10-11); *"Nitekim aranızda içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi arındıran, size kitabı ve hikmeti öğreten, bilmediğiniz şeyi size bildiren sizden bir peygamber gönderdi. Öyle ise beni anın ki ben de sizi anayım ve bana şükredin, nankörlük etmeyin."* (Bakara, 151-152)

Kâfirlerin halleri tam tersine dönüp güvenli iken korkmaya başladıkları, rahat bir şekilde yaşarken açlığa mahkûm oldukları gibi, Allah da mü'minlerin hallerini değiştirdi. Önceleri korkuyorlarken güvene kavuştular, önceleri fakirken onlara rızık ihsan etti. İnsanların amirleri, hakimleri, önderleri, efendileri ve imamları yaptı.

Bizim bu söylediklerimiz ve bunun Mekkeliler için verilmiş bir misal olduğu kanaatini Avfî, İbn Abbâs'tan diye rivayet etmiş, Mücâhid, Katâde ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de bu görüşü benimsemişlerdir. Mâlik de bunu Zührî'den diye nakletmiştir. Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun.

İbn Cerîr dedi ki: ... Abdulkerim b. el-Haris el-Hadrami, Mişrah b. Hâ'ân'ı şöyle derken dinlemiştir: Suleym b. Itr'i şöyle derken dinledim: Nebî

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Hafsa ile birlikte hacdan dönüyorduk. Osman (radıyallâhu anh) da Medine'de (evi) muhasara altında idi. Hafsa onun için: Ne yaptı acaba, diye sorup duruyordu. Nihayet iki süvari gördü. Onlara soru sormak üzere birisini gönderdi. O suvariler: O, öldürüldü, dediler. Bu sefer Hafsa şöyle dedi: Nefsim elinde olana yemin ederim ki, Allah'ın: *"Allah şöyle bir kasabayı örnek olarak verir. O kasaba güven ve huzur içindeydi, rızka da kendisine her bir yandan bol bol geliyordu, fakat o (kasaba halkı) Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük etti"* buyruğuyla Allah'ın sözünü ettiği kasaba odur (Medine'dir).

Ebû Şureyh dedi ki: Bana Ubeydullah b. el-Muğîre de kendisine tahdis edenlerden naklen, şüphesiz ki o kasaba Medine'dir, dediğini de haber verdi.

Allah'ın Haram Kıldıkları:

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

114. Artık Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden helal ve temiz olarak yiyin ve eğer Ona ibadet ediyorsanız Allah'ın nimetine şükredin.

115. O size ancak ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkasının adı anılarak boğazlanmış olanları haram kıldı. Kim çaresiz kalırsa saldırmamak ve haddi aşmamak şartıyla (yiyebilir). Şüphesiz Allah Gafûrdur, Rahîmdir.

116. Dillerinizin yalan yere niteleyegeldiği şeyler için: Şu helaldir, şu da haramdır demeyin. Çünkü (o zaman) Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Şüphesiz ki Allah'a karşı yalan uyduranlar iflah olmazlar.

117. Pek az bir menfaat. Ama onlar için acıklı bir azap vardır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarına hoş ve helal olan rızkından yemelerini ve bundan ötürü de kendisine şükretmelerini emretmektedir. Çünkü her şeyden önce bu nimetleri lutfedip, ihsan eden ve kendisine ortak koşulmaksızın bir ve tek olarak ibadeti hak eden O'dur. Daha sonra yüce Allah, din ve dünyalarında kendileri için zararlı olan meyte (ölü), kan ve domuz eti *"bir de Allah'tan başkasının adı anılarak boğazlanmış olanları"* haram kıldığını zikretmektedir. Bundan maksat ise, Allah'tan başkasının adı anılmak sûretiyle başkası adına kesilenlerdir.

Bununla birlikte *"kim çaresiz kalırsa saldırmamak ve haddi aşmamak şartıyla"* haddi aşmaksızın ve başkasına da saldırmaksızın bunlara ihtiyaç duyarsa *"şüphesiz Allah Ğafûrdur, Rahîmdir."* Bakara sûresinde yer alan buna benzer bir âyet ile ilgili açıklamalar, ayrıca burada bunları tekrar etmeye gerek kalmayacak şekilde yeterli olarak geçmiş bulunmaktadır. Hamd Allah'adır, lutuf ve ihsan O'ndandır.

Daha sonra yüce Allah tamamen kendi uydurdukları ve kendi görüşlerine bağlı olarak aralarında anlaştıkları isimler ile Bahîre, Sâibe, Vâsile ve Hâm gibi kendi cahiliye dönemlerinde uydurup da kendileri için bir şeriat olarak ortaya koydukları isimler ile helal ve haram kılmaya kalkışmış olan müşriklerin yollarını izlemeyi yasaklayarak şöyle buyurmaktadır: *"Dillerinizin yalan yere niteleyegeldiği şeyler için: Şu helaldir, şu da haramdır, demeyin. Çünkü (o zaman) Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz."* Bunun kapsamına şer'i herhangi bir dayanağı bulunmadan bir bid'at ortaya koyan her bir bid'atçi yahut yalnızca kendi görüşü ve arzusu ile Allah'ın haram kıldıklarından herhangi bir şeyi helal kılan, Allah'ın mubah kıldıklarından herhangi bir şeyi de haram kılan herkes girer. Yani dillerinizin sadece nitelendirmesi sebebiyle (bu hususta) yalan şeyler söylemeyin.

Daha sonra yüce Allah bu şekilde hareket etmeyi tehdit ederek: *"Şüphe yok ki Allah'a karşı yalan uyduranlar iflah olmazlar."* Dünyada da, ahirette de kurtulamazlar buyurmaktadır. Dünyada ellerine geçecek olan ancak azıcık bir yararlanmadır, ahirette ise onlar için can yakıcı bir azap vardır. Nitekim başka yerde şöyle buyurmaktadır: *"Biz onları azıcık faydalandırırız sonra onları oldukça ağır bir azaba mahkûm ederiz."* (Lokman, 24); *"Şüphesiz Allah'a*

Scanned with CamScanner

karşı yalan söyleyip, iftira edenler asla kurtulamayacaklardır. Dünyada bir süre faydalanmadan sonra dönüşleri ancak bize olacaktır. Sonra da inkâr ettikleri için onlara en şiddetli azabı tattıracağız." (Yunus, 69-70)

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ
وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا
السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا
لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

118. Biz sana daha önce anlattığımız şeyleri de Yahudilere haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmemiştik, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı.

119. Sonra şüphesiz Rabbin bilmeyerek kötülük işleyen, sonra da bunun arkasından tevbe edip hallerini düzeltenlerin lehine olmak üzere -elbette senin Rabbin bundan sonra- Ğafûrdur, Rahîmdir.

Tefsiri:

Yüce Allah bizlere ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenleri haram kıldığını, ancak zorunlu kalındığı takdirde -Allah'ın hakkında kolaylık dileyip, zorluk dilemediği bu ümmete bir genişlik olmak üzere- bunlara ruhsat verdiğini söz konusu ettikten sonra, Şanı Yüce Rabbimiz Yahudilere neshetmeden önceki şeriatlarında neleri haram kılmış olduğunu ve onların içinde bulundukları ağır yükleri, zincirleri, sıkıntı ve darlıkları dile getirmekte ve: *"Biz sana daha önce anlattığımız şeyleri de Yahudilere haram kılmıştık"* buyurmaktadır. Bununla En'âm sûresinde yer alan şu buyruğu kastetmektedir: *"Biz Yahudilere de bütün tırnaklıları haram kıldık. Onlara sığır ve koyunun iç yağlarını da haram kıldık. Ancak sırtlarına yahut karınlarındaki bağırsaklarına yapışan ya da kemiğe karışan ayrı. Onları zulümleri yüzünden bununla cezalandırdık. Şüphesiz Biz doğru söyleyenleriz."* (En'âm, 160)

Daha sonra yüce Allah günahkar ve isyankar kimselere lutuf ve ikramını haber vererek, aralarından tevbe edenlerin tevbelerini kabul edeceğini belirt-

Scanned with CamScanner

mektedir: *"Sonra şüphesiz Rabbin, bilmeyerek"* -ki seleften bazılarının dediği gibi, Allah'a karşı gelen, isyan eden herkes bilmez bir cahildir- *"sonra da bunun arkasından tevbe edip hallerini düzeltenlerin"* yani işledikleri masiyetlerden vazgeçerek itaatleri yapmaya yönelenlerin *"lehine olmak üzere -elbette senin Rabbin bundan sonra-"* o gaflet ve yanılmalarından sonra *"Ğafûrdur, Rahîmdir."*

İbrâhim'in Ümmeti:

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

120. Gerçekten İbrâhim başlı başına bir ümmetti. Allah'a itaatkârdı, hanifti, o müşriklerden olmamıştır.

121. O, (Allah'ın) nimetlerine şükredendi. (Allah) onu beğenip seçmiş, kendisini dosdoğru bir yola iletmişti.

122. Biz ona dünyada bir güzellik verdik. Şüphesiz ki o, ahirette de mutlaka salihlerdendir.

123. Sonra biz sana: "Hanif olarak İbrâhim'in dinine uy. O müşriklerden de olmadı" diye vahyettik.

Tefsiri:

Şanı yüce ve mübarek olan Rabbimiz kulu, rasûlü ve halili, haniflerin imamı, enbiyanın babası, İbrâhim'i övmekte ve onun müşriklerden, Yahudilik ve Hıristiyanlıktan uzak olduğunu belirterek: *"Gerçekten İbrâhim, başlı başına bir ümmetti. Allah'a itaatkârdı, hanifti"* buyurmaktadır.

Başlı başına ümmet olması kendisine uyulan önder (imam) olmasıdır. Allah'a itaatkâr (kaanit) ise, huşû' sahibi, itaatkâr kişi demektir. Hanif de bilerek şirkten uzaklaşıp, tevhide yönelen kimseye denir. Bundan ötürü yüce Allah: *"O müşriklerden olmamıştır"* buyurmaktadır.

Scanned with CamScanner

Süfyân es-Sevrî'nin rivayetine göre... Ebu'l-Ubeydîn, Abdullah b. Mes'ud'a *"tek başına ümmet ve Allah'a itaatkâr (kaanit)"* hakkında soru sorunca İbn Mes'ud: Ümmet hayrı öğreten kişi, kaanit ise Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eden kişidir, diye cevap vermiştir. Mâlik'ten de şöyle dediği nakledilmektedir: İbn Ömer dedi ki: Ümmet, insanlara dinlerini öğreten kişi demektir. A'meş de ... Ebu'l-Ubeydîn'den rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Mes'ud'un yanına gelerek: Biz sana sormayacak olursak kime soracağız, dedi. İbn Mes'ud bu sözlerine yumuşar gibi olunca, Ebu'l-Ubeydîn, bana ümmetin ne olduğunu haber ver dedi, İbn Mes'ud da: İnsanlara hayrı öğreten kişidir, diye cevap verdi.

Şa'bî dedi ki: Bana Ferve b. Nevfel el-Eşcai tahdis edip dedi ki: İbn Mes'ud: Muhakkak Muaz tek başına bir ümmetti, Allah'a itaatkârdı, hanifdi, dedi. Ben de kendi kendime Ebû Abdurrahman (Abdullah b. Mes'ud) şaşırdı. Allah'ın buyruğu: *"Gerçekten İbrâhim başlı başına bir ümmetti"* şeklindedir. Bu sefer İbn Mes'ud şöyle dedi: Ümmetin ne demek olduğunu, kaanitin (Allah'a itaatkârın) ne olduğunu bilir misin? Ben: Allah ve Rasûlü en iyi bilir, dedim. O: Ümmet, insanlara hayrı öğreten kişi, kaanit ise Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eden kişi demektir. İşte Muaz da böyle birisi idi. Hayrı öğretirdi, Allah'a ve Rasûlü'ne itaatkârdı, dedi.

Bu, Abdullah b. Mes'ud'dan başka bir yoldan da rivayet edilmiş olup, İbn Cerîr bunu kaydetmiştir.

Mücâhid dedi ki: "Ümmet" buyruğu tek başına bir ümmet idi; "kaanit" de itaatkâr kişi idi, demektir. Yine Mücâhid şöyle demektedir: İbrâhim bir ümmetti. Yani tek başına iman eden birisi idi. O sırada diğer bütün insanlar kâfirdiler. Katâde de şöyle açıklamıştır: O hidayetin imamı (önderi) idi, kaanit de Allah'a itaatkâr demektir.

"O nimetlerine şükredendi." Yani Allah'ın vermiş olduğu nimetleri şükür ile karşılayandı. Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Ahdine tastamam bağlı kalan İbrâhim"* (Necm, 37) buyurmaktadır. Yani Allah'ın kendisine vermiş olduğu bütün emirleri yerine getiren demektir.

"Onu beğenip seçmiş" buyruğu da yüce Allah'ın: *"Andolsun ki Biz İbrâhim'e daha önceden doğru yolu bulma imkânı verdik. Biz onu (buna layık) biliyorduk."* (Enbiyâ, 51) buyruğuna benzemektedir.

Scanned with CamScanner

Daha sonra yüce Allah: *"Kendisini dosdoğru bir yola iletmişti"* buyurmaktadır. Bu yol, Allah tarafından razı olunan bir şeriata uygun olarak, Allah'a ortak koşmaksızın bir ve tek olarak ibadet etmek demektir. *"Biz ona dünyada bir güzellik verdik."* Bir mü'minin hoş ve güzel hayatını tamamlaması için gerek duyacağı dünyevi bütün hayırlarını ona bir arada vermiştik. *"Şüphesiz ki o ahirette de mutlaka salihlerdendir."*

Mücâhid yüce Allah'ın: *"Biz ona dünyada bir güzellik verdik"* buyruğunu, doğru konuşan bir dil diye açıklamıştır.

"Sonra biz sana: Hanif olarak İbrâhim'in dinine uy, diye vahyettik." Yani onun mükemmelliği, büyüklüğü, tevhidinin ve izlediği yolun doğruluğu sebebiyle ey rasûllerin sonuncusu, nebîlerin efendisi sana da: *"Hanif olarak İbrâhim'in dinine uy, o müşriklerden de olmadı, diye vahyettik."*

Nitekim yüce Allah En'âm sûresinde de: *"De ki: Hiç şüphesiz Rabbim beni dosdoğru bir yola, dimdik ayakta duran bir dine, muvahhid olan İbrâhim'in dinine iletti. O müşriklerden olmadı."* (En'âm, 161) buyurmaktadır. Sonra Allah Yahudilerin yaptıklarını reddederek şöyle buyurmaktadır:

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Cumartesi gününe hürmet etme ancak hakkında ihtilafa düşenlere farz kılınmıştı. Şüphesiz ki Rabbin ihtilaf edegeldikleri şey hakkında kıyâmet gününde aralarında hükmedecektir.

Tefsiri:

Yüce Allah'ın her din mensubuna insanların ibadet için toplanıp, bir araya gelecekleri haftada bir günü teşri buyurup, tespit ettiğinde şüphe yoktur. Yüce Allah bu ümmet için Cuma gününü teşri etmiştir. Çünkü o gün, Allah'ın mahlûkatı tamamladığı altıncı gündür. O günde mahlûkat toplanıp, bir araya gelmiş ve Allah'ın kulları üzerindeki nimeti tamamlanmış idi. Denildiğine göre yüce Allah, Mûsâ (a.s) vasıtası ile İsrâiloğullarına da bugünü teşri buyurmuş, ancak onlar bugünü bırakıp, cumartesi gününü seçmişlerdi. Çünkü onlara göre o gün, Allah Cuma günü hilkati tamamlamış ve mahlûkattan hiçbir şey yaratmamıştır. Bunun üzerine yüce Allah da Tevrat'ın şer'i bir hükmü olarak

Scanned with CamScanner

o güne riayet etmekle onları yükümlü tuttu, bugüne sımsıkı sarılmalarını ve onu gereği gibi koruyup, dikkat etmelerini tavsiye etti. Bununla birlikte onlara Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i de peygamber olarak göndereceği vakit ona uymalarını da emretti, buna dair de kendilerinden ahidler ve sözler aldı. Bundan dolayı yüce Allah: *"Cumartesi gününe hürmet etme ancak hakkında ihtilafa düşenlere farz kılınmıştı"* buyurmaktadır.

Mücâhid dedi ki: Onlar da cumartesiye uyup, cumayı terk ettiler. Sonra da cumartesiye bağlılıklarını, Allah'u Teala Meryem oğlu İsa'yı peygamber olarak gönderinceye kadar sürdürdüler. Denildiğine göre o da onları Pazar gününe aktardı. Yine denildiğine göre o, Tevrat'ın neshedilen (kaldırılan) bazı hükümleri dışında Tevrat şeriatına bağlılığını hep sürdürdü. Aynı şekilde cumartesinin hükmü kaldırılıncaya kadar da onu korumaya devam etti ama Yahudilere muhalefet etmek için ibadet gününü pazara alan ve kutsal kayadan doğu tarafına dönerek dua ve ibadete geçenler, ondan sonra gelen Konstantin zamanındaki Hıristiyanlardır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

[4127] Buhârî ve Müslim'de sabit olduğuna göre Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Bizler (ümmet olarak) son gelenleriz (ama) kıyâmet gününde öne geçecek olanlarız. Ancak şu var ki, onlara kitap bizden önce verilmişti. Ayrıca yüce Allah'ın kendilerine (riayet etmelerini) farz kıldığı ve hakkında anlaşmazlığa düştükleri günleri bugündür. Allah bugüne (riayet etmemizi emrederek) bizi hidayet etti. Sair insanlar ise bugünde bizden sonra gelmektedirler. Yahudilerinki yarın, Hıristiyanlarınki ise yarından sonraki gündür."*[405] Buhârî'nin lafzı bu şekildedir.

[4128] Ebû Hureyre ve Huzeyfe (Allah ikisinden de razı olsun) dediler ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah bizden öncekileri Cuma gününden saptırdı. Bundan ötürü Yahudilerin günü cumartesi, Hıristiyanların günü de Pazar oldu. Sonra Allah bizi getirdi ve Allah bizi Cuma gününe hidayet eyledi. Böylelikle Cuma, cumartesi ve pazar günleri(nde ibadet) ortaya çıktı. Aynı şekilde kıyâmet gününde de onlar bizim arkamızdan geleceklerdir. (Yani) biz dünyaya gelenler arasında sonra gelenleriz, ama*

405 Daha sonra Bakara, 213. âyetinin tefsirinde geçtiği gibi ileride Cuma sûresinin tefsirinde de gelecektir.

Scanned with CamScanner

kıyâmet gününde ise ilk gelenler ve diğer bütün insanlardan önce aralarında hüküm verilecekler bizler olacağız."[406] Bunu Müslim rivayet etmiştir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Hikmet ve Güzel Öğütle Davet:

أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

125. Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel yolla mücadeleni yap. Şüphesiz ki Rabbin, yolundan sapanları da en iyi bilenin ta kendisidir. O hidayette olanları da çok iyi bilendir.

Tefsiri:

Yüce Allah, Rasûlü Muhammed'e insanları Allah'a hikmetle davet etmesini emretmektedir. İbn Cerîr dedi ki: O (hikmet) ise Allah'ın sana indirmiş olduğu kitap ve sünnettir. *"Güzel öğütle"* kitap ve sünnetteki yasakların ve insanların başlarına gelenlerin onlara -Yüce Allah'ın azabından sakınmaları için- hatırlatmak sûretiyle *"onlarla en güzel yolla mücadeleni yap"* yani aralarından tartışmaya ihtiyaç duyulanlarla en güzel şekilde rıfk ile yumuşaklıkla ve güzel hitapla tartışmanı yap. Yüce Allah: *"Aralarından zulmedenler müstesnâ olmak üzere kitap ehli ile ancak en güzel yolla mücadele edin."* (Ankebût, 46) buyurmaktadır. Böylelikle Allah, Mûsâ ve Harun'u Firavun'a gönderdiği vakit onlara verdiği emir gibi Allah Rasûlü'ne de yumuşaklıkla davranıp, hareket etmesini emir buyurmuştur. Mûsâ ile Harun'a: *"Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar."* (Tâhâ, 44) buyurdu.

"Şüphesiz ki Rabbin, yolundan sapanları da en iyi bilenin ta kendisidir. O hidayette olanları da çok iyi bilendir." Yani Allah aralarından bedbaht olanı da, mutlu ve bahtiyar olanı da bilir. O bunu kendi nezdinde yazmış ve işi bitirmiştir, ama sen onları Allah'a çağır ve aralarından dalalete düşüp, yollarını şaşıran kimseler için hasretler duyarak kendini telef etme. Çünkü onları hidayete iletmek senin görevin değildir. Sen ancak bir uyarıcı (nezir)sin. Sana

406 Müslim, 856 ileride gelecektir.

Scanned with CamScanner

düşen tebliğdir, hesaplarını görmek ise Bize aittir. *"Şüphesiz ki sen sevdiğin kimselere hidayet veremezsin."* (Kasas, 56) Hem *"onları hidayete iletmek senin yükümlülüğün değildir."* (Bakara, 272)

Sabretmeniz Daha Hayırlıdır:

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ ۖ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

126. Şayet bir ceza verecek olursanız size yapılan saldırının misli ile karşılık verin. Sabrederseniz andolsun ki bu, sabredenler için daha hayırlıdır.

127. Sabret, senin sabrın ancak Allah iledir. Onlar için üzülme, kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı da sıkıntıya düşme.

128. Çünkü Allah sakınanlarla ve daima iyi davrananlarla beraberdir.

Tefsiri:

Yüce Allah hakkın alınması halinde, kısasta ve misliyle cezalandırırken adaleti emretmektedir. Nitekim Abdurrezzak, ...İbn Sirin'den yüce Allah'ın: *"Size yapılan saldırının misli ile karşılık verin"* buyruğu hakkında şunları söylediğini nakletmektedir: Bir adam senden bir şey almışsa sen de onun mislini al. Mücâhid, İbrâhim, Hasan-ı Basrî ve başkaları da böyle demiş, İbn Cerîr de bunu tercih etmiştir.

İbn Zeyd de şöyle demiştir: Onlara müşrikleri affedip, bağışlamak emri verilmiştir. Kendilerini koruyacak, kendilerine yapılacak saldırıları önleyecek güçte birtakım kimseler de Müslüman oldu ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah bize izin verirse şüphesiz ki biz bu köpeklerden intikam alırız, dediler. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu, sonra da bu hüküm cihad ile nesh edildi.

[4129] Muhammed b. İshâk hocalarından birisinden, o Atâ b. Yesâr'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Nahl sûresinin tamamı Mekke'de inmiştir. O

Scanned with CamScanner

sûrenin sonundaki üç âyet dışında, Mekki bir sûredir. Bu üç âyet de Uhud'dan sonra Medine'de Hamza (radıyallâhu anh)'ın öldürülüp, organlarının kesilmesi üzerine inmişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan dolayı: *"Andolsun onlara karşı zafer kazanacak olursak onların arasından otuz kişiye (bu şekilde) müsle yapacağız (organlarını keseceğiz)."* buyurdu. Müslümanlar bunu işitince: Allah'a yemin olsun ki onlara karşı zafer kazanacak olursak, Araplardan hiçbir kimsenin kimseye yapmadığı şekilde müsle yapacağız (azalarını keseceğiz), dediler. Bunun üzerine yüce Allah: *"Şayet bir ceza verecek olursanız size yapılan saldırının misli ile karşılık verin"* diye başlayan sûrenin sonundaki buyruklar nazil oldu.[407]

Bu mürsel bir rivayettir. Senedinde adı verilmedik müphem bir ravi de vardır. Ancak bu muttasıl bir başka yoldan da rivayet edilmiştir. Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr dedi ki:

[4130] ... Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hamza b. Abdulmuttalib (radıyallâhu anh), şehid edildikten sonra yanı başında durdu. Gördüğü manzara kadar kalbi acıtacak hiçbir manzara görmemişti -ya da onun kalbini acıtacak, dedi.- Allah Rasûlü azaları kesilmiş hali ile ona bakınca şöyle dedi: *"Allah'ın rahmeti üzerine olsun! Gerçekten sen -bildiğim kadarıyla- akrabalık bağlarını gözeten, hayırları çokça işleyen birisi idin. Allah'a yemin ederim eğer geride bıraktıklarının senin için üzülmeleri söz konusu olmasa idi, Allah seni yırtıcı hayvanların karnından haşredinceye kadar bu halin üzere bırakırdım* -ya da buna yakın ifadeler kullandı- *ama ben Allah adına yemin ederek söylüyorum ki, senin bu azalarının kesildiği şekliyle yetmiş kişinin ben de azalarını keseceğim."* Arkasından Cebrâil (a.s) Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu sûreyi indirdi ve: *"Şayet bir ceza verecek olursanız size yapılan saldırının misli ile karşılık verin"* âyetini sonuna kadar indirdi. Bu sebeple de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yemininin kefaretini ifa etti ve yemininde söylediklerini yapmadı.[408]

---

407 Mürsel bir rivayettir. Bundan sonraki rivayetlere de ve Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, III, 286-288'e bakınız.

408 Zayıftır. Bezzâr, 1795'te rivayet ettikten sonra: Biz bunun Ebû Hureyre'den bunun dışında bir yoldan rivayet edildiğini bilmiyoruz demektedir. Heysemi de Mecma, 10104'de senedinde Sâlih b. Beşir el-Murri vardır ki zayıf bir ravidir demektedir.

Scanned with CamScanner

Bu bir parça zayıf bir isnaddır. Çünkü Sâlih b. Beşir el-Murri hadis imamlarına göre zayıf bir ravidir. Buhârî ise hadisi münker birisidir demiştir. Şa'bî ve İbn Cureyc de bu âyet Uhud günü Müslümanlar arasından azaları kesilen (müsle yapılan) kimseler dolayısıyla: Andolsun biz de onlara müsle yapacak, azalarını keseceğiz, demeleri üzerine nazil olmuştur. Allah onların bu şekilde and içmeleri hakkında bu buyruğu indirdi.

[4131] İmam Ahmed'in oğlu Abdullah babasının Müsnedinde şöyle diyor: Ubeyy b. Ka'b dedi ki: Uhud gününde ensardan altmış kişi, muhacirlerden de altı kişi şehid düştü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı da şöyle dedi: Şayet müşriklerin bugün bize karşı kazandıkları zaferin benzerini onlara karşı kazanacağımız bir gün gelirse, andolsun biz onlara daha fazlasını yapacağız. Mekke fethedilince kim olduğu bilinmeyen bir adam: Artık bugünden sonra Kureyş diye bir şey kalmayacaktır, dedi. Bunun üzerine bir münadi de şöyle seslendi: Şüphesiz ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) -isimlerini verdiği bir takım kimseleri sayarak- filan ve filan kişiler dışında siyaha da, beyaza da eman verdi (onları güvenlik altına aldı). Bunun üzerine şanı yüce ve mübarek olan Allah: *"Şayet bir ceza verecek olursanız size yapılan saldırının misli ile karşılık verin. Sabredersiniz andolsun ki bu sabredenler için daha hayırlıdır"* buyruğunu indirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bunun üzerine: *"(O halde) biz de sabrederiz ve cezalandırmayız"* buyurdu.[409]

Bu âyet-i kerimenin Kur'ân-ı Kerim'de benzeri başka âyetler de vardır. Bu âyet adaletin meşru oluşunu ve faziletli davranmaya teşviki ihtiva etmektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Bir kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür"* buyurduktan sonra: *"Kim affedip, düzeltirse onun mükâfatını vermek Allah'a aittir."* (Şûrâ, 40) Yine yüce Allah: *"Yaralamalarda ise kısas vardır"* buyurduktan sonra: *"Kim onu sadaka olarak bağışlarsa bu onun için bir kefaret olur."* (Mâide, 45) buyurmaktadır. Bu âyet-i kerimede ise: *"Şayet bir ceza verecek olursanız size yapılan saldırının misli ile karşılık verin"* buyurduktan sonra: *"Sabrederseniz andolsun ki bu sabredenler için daha hayırlıdır."* buyurmaktadır.

409 Tirmizî, 3129; Ahmed, V, 135; Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, III, 281. Tirmizî: Bu, Ubeyy b. Kab'ın rivayet etmiş olduğu bir hadis olarak hasen, gariptir demektedir. Hadisin senedi hasen olup şahitleri ile daha da güçlenmektedir.

Scanned with CamScanner

"Sabret, senin sabrın ancak Allah iledir" buyruğu ise sabretme emrini pekiştirmek içindir. Ayrıca bu mertebeye de ancak yüce Allah'ın meşieti, yardımı, O'nun vereceği takat ve güç ile erişileşebileceğini de haber vermektedir.

Arkasından yüce Allah: *"Onlar için"* yani sana muhalefet edip, uymayanlar için *"üzülme"* buyurmaktadır. Çünkü bunu takdir eden Allah'tır. *"Kurmakta oldukarı tuzaklardan"* sana düşmanlık uğrunda bütün gayretlerini ortaya koyup, sana kötülük yapmak istediklerinden *"dolayı da sıkıntıya düşme!"* Çünkü Allah sana yeter, sana O yardım eder, O seni destekler. Zafere O seni kavuşturur, onların senin eline geçmelerini O sağlar.

"Çünkü Allah sakınanlarla ve daima iyi davrananlarla beraberdir" buyruğu da şu demektir: Allah desteklemesiyle, yardımıyla, yardımcı olmasıyla, onları doğruya iletmesi ve doğru işler yapmasını sağlamasıyla onlarla birliktedir. O özel bir birliktelik, bir beraberliktir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: *"Hani Rabbin meleklere: Şüphesiz Ben sizinle beraberim, iman edenlere sebat verin diye vahyediyordu."* (Enfâl, 12) Mûsâ ve Harun'a da: *"Asla korkmayın. Çünkü Ben sizinle beraberim. İşitirim, görürüm."* (Tâhâ, 46) demişti. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mağarada iken Ebû Bekir es-Sıddîk'a söylediği: *"Üzülme, muhakkak Allah bizimledir"* (Tevbe, 40) buyruğu da böyledir.

Genel beraberlik, birliktelik ise Allah'ın işitmesi, görmesi ve bilmesi iledir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: *"Her nerede olursanız, O sizinle birliktedir. Allah yaptıklarınızı çok iyi görür."* (Hadîd, 4); *"Görmedin mi ki Allah gökte ve yerde olan her şeyi muhakkak bilir. Üç kişi fısıldaşmayıversin muhakkak O onların dördüncüleridir. Beş kişi olmayıversinler mutlaka O onların altıncılarıdır. İster bundan daha az yahut daha çok olsunlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar O mutlaka onlarla beraberdir."* (Mücâdele, 7); *"Herhangi bir işte bulunsan, ona dair Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz her ne yaparsanız yapınız. O işe daldığınızda Biz mutlaka üzerinize şahidiz. Yerde olsun, gökte olsun zerre ağırlığınca bir şey Rabbimden gizli kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de muhakkak apaçık bir kitaptadır."* (Yunus, 61)

"Sakınanlar" yani haram olan işleri terk edenler *"ve daima iyi davrananlarla"* hep itaat edenlerle *"beraberdir."* Bunları Allah korur ve himaye eder.

Scanned with CamScanner

Onlara yardım eder, onları destekler, düşmanlarına ve muhaliflerine karşı onlara zafer verir.

İbn Ebî Hâtim dedi ki: Osman (radıyallâhu anh) iman edenlerden takva sahibi olup sakınanlardan ve daima iyi davranan (ihsan ediciler)den idi.

Nahl sûresi tefsirinin sonu.

Hamd, bütünüyle yalnız Allah'adır. Minnet duygularımız O'nadır. Yardımı O'ndan dileriz. O bize yeter, O ne güzel vekildir.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

İSRÂ SÛRESİ

[111 âyettir. Mekke'de inmiştir.]

[4132] İmam, hafız, rivayetlerini oldukça sağlam tutan Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî dedi ki: ...İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Beni İsrâil (İsrâ sûresi) Kehf ve Meryem sûreleri hakkında: İlk ve erken dönemlerde nazil olan sûrelerdendir ve onlar benim ilk öğrendiğim sûreler arasındadır, demiştir.[410]

[4133] İmam Ahmed dedi ki: Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) artık oruç açmak istemiyor diyeceğimiz bir hale gelinceye kadar ardı arkasına oruç tutar, artık bir daha oruç tutmak istemiyor diyeceğimiz hale gelinceye kadar ardı arkasına (günlerce) oruç tutmazdı, ama her gece Beni İsrâil (İsrâ) sûresi ile Zümer sûresini okurdu.[411]

İsrâ ve Mirac:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren (Allah) münezzehtir. Ona âyetlerimizden bazısını gösterelim diye. Şüphesiz ki O işitendir, görendir.

410 Mevkuf, sahih bir rivayettir. Buhârî, 4994

411 Ahmed, VI, 68, 122; Tirmizî, 2920, 3405; Hakim, II, 434 kendisi de, Zehebî de hakkında bir şey söylemeksizin, senedi hasen olup, ravileri sikadır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Kendisinden başka hiçbir ilah olmadığı için, kendisinden başka hiç kimsenin güç yetiremeyeceği şeylere kâdir olduğundan yüce Allah, kendi zatının şanını yüceltmekte ve tazim etmektedir:

"Kulunu" Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"geceleyin"* gecenin bir kısmında Mekke mescidi olan *"Mescid-i Haram'dan, çevresini"* ekin ve mahsullerle *"mübarek kıldığımız"* İlyâ'da bulunan Beytu'l-Makdis'teki *"Mescid-i Aksa'ya götüren"* (her türlü eksiklikten) *"münezzehtir."*

Beytu'l-Makdis, İbrâhim el-Halil (a.s)'dan itibaren bütün nebîlerin ana kaynağıdır. Bundan ötürü bütün nebîler orada onun için bir araya getirildi, onların yerlerinde, yurtlarında hepsine imam oldu. Bu da onun en büyük imam ve öne geçirilmiş başkan olduğuna delildir. Allah'ın salât ve selamları ona ve onların tümüne olsun.

"Ona" Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e pek büyük *"ayetlerimizden bazısını gösterelim diye."* Nitekim yüce Allah bir başka yerde: *"Andolsun, büyük âyetlerimizden bazısını gördü"* (Necm, 18) buyurmaktadır. Bu kabilden sünnet-i seniyye'de ondan naklen varid olmuş hadisleri -Allah'ın salât ve selamları üzerine olsun- birazdan zikredeceğiz.

"Şüphesiz ki O, işitendir, görendir." Mü'minleriyle kâfirleriyle, tasdik edenleriyle yalanlarıyla bütün kullarının sözlerini işitir, onları görür. Dünyada ve ahirette herkese hak ettiği neyse onu verir.

Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın Rivayeti ile İsrâ Hakkında Varid Olmuş Hadisler:

[4134] İmam Ebû Abdullah el-Buhârî dedi ki: ... Enes b. Mâlik dedi ki: Kâbe'deki mescidden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürüldüğü gece, ona vahiy gelmeden önce üç kişi geldi. O sırada kendisi Mescid-i Haram'da uyuyordu. O üç kişinin ilki: O kişi hangileridir, dedi. Ortancaları: O, onların en hayırlılarıdır dedi, diğeri de: Haydi, onların en hayırlılarını alın, dedi. Bu gece onları görmemişti. Nihayet sonraki gece ona geldiler ve kalbiyle (onları) gördü. -Onun gözü uyur, kalbi uyumazdı, bütün nebîler de aynı şekilde gözleri uyumakla birlikte kalpleri uyumaz.- Onunla konuşmadan onu taşıdılar ve Zemzem kuyusunun yanına koydular. Aralarından Cebrâil

Scanned with CamScanner

işi üstlenerek göğsüyle boğazının arasını yardı. Nihayet göğsünden karnına kadar geldi, onu kendi eliyle Zemzem suyu ile içini tertemiz edinceye kadar yıkadı. Sonra iman ve hikmet ile doldurulmuş, altından büyükçe bir leğen getirildi. Onun içindekilerle göğsünü ve boğazının damarlarını doldurdu sonra da kapattı.

Sonra onu alıp dünya semasına çıkardı. Kapılarından birisini çaldı. Semadakiler: Kim o, dediler. Cebrâil, dedi. Seninle beraber kim var, dediler. Benimle beraber Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) var, dedi. Ona nübüvvet verildi mi, dediler. Cebrâil, evet dedi. Melekler: Hoş safa geldi, merhaba dediler. Semadakiler onun gelişine sevindiler. Ama semadakiler -Allah onlara bildirmedikçe- yerde Allah'ın onunla neyi murâd ettiğini bilmiyorlardı.

Dünya semasında Âdem'i buldu. Cebrâil ona: Bu senin baban Âdem'dir, ona selam ver, dedi. Ona selam verdi, Âdem de selamını alarak: Merhaba oğlum, hoş safa geldin, sen ne iyi evlatsın dedi. Bir de baktı ki, dünya semasında kesintisiz akan iki nehir var. *"Bu iki nehir ne oluyor ey Cebrâil"* dedi. Cebrâil: Bunlar Nil ve Fırat nehirlerinin ana unsurlarıdır, dedi. Daha sonra onunla semada yoluna devam etti. İnci ve zümrütten yapılmış bir köşkün kıyısında bulunduğu bir başka nehir gördü. Elini vurduğunda onun en hoş kokulu bir misk olduğunu gördü. *"Bu nedir, ey Cebrâil"* dedi. Cebrâil: Bu, Rabbinin senin için sakladığı Kevserdir, dedi.

Sonra ikinci semaya onu çıkarttı. Melekler ona birincisinde söyledikleri şekilde, kim o, diye sordu. Cebrâil, diye cevap verdi. Seninle beraber kim var, dediler. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), dedi. Ona peygamberlik verildi mi, dediler. Evet, dedi. Melekler: Merhaba ona, hoş safa geldi, dediler.

Sonra onu üçüncü semaya çıkardı. Yine ona birinci ve ikinci semada dedikleri gibi dediler.

Sonra onu dördüncü semaya çıkardı. Yine ona aynı şeyleri söylediler. Arkasından onu beşinci semaya çıkardı. Orada da ona aynı şeyleri söylediler. Sonra onu altıncı semaya çıkardı. O semadakiler de ona aynı şeyi söylediler. Daha sonra onu yedinci semaya çıkardı. Buradaki melekler de ona aynı şeyi söylediler.

Her bir semada isimlerini ayrı ayrı verdiği nebîler vardı. Ben bunlar arasından ikinci semada İdris, dördüncüsünde Harun, beşincisinde ismini belle-

Scanned with CamScanner

mediğim bir diğer nebî, altıncısında İbrâhim, yedincisinde ise -Yüce Allah'ın kelamı ile üstün kılındığından dolayı- Mûsâ vardı. Mûsâ (a.s): "Rabbim, kimsenin benden daha yukarıya çıkartılmayacağını düşünmüştüm" dedi.

Sonra Cebrâil onu aziz ve celil olan Allah'tan başkasının bilemeyeceği kadar yükseklere çıkardı. Nihayet o Sidretu'l-Müntehâ'ya geldi. İzzetin rabbi cebbar olan Allah yaklaştı, sonra sarktı. Nihayet ona bir yayın iki ucu kadar -ya da daha yakın- yaklaştı. Allah ona vahiylerini bildirdi ve her bir gece ve gündüzde ümmetine elli vakit namaz farzdır, diye vahyetti.

Sonra onu Mûsâ'nın yanına gelinceye kadar indirdi. Mûsâ onu tuttu ve: Ey Muhammed! Rabbin sana ne emretti? dedi. Allah Rasûlü: *"Bir gün ve gecede bana elli vakit namaz emrini verdi"* dedi. Mûsâ: Ümmetinin buna gücü yetmez. Git, Rabbinin hem senin, hem onların yükümlülüklerini hafifletmesini dile, dedi. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cebrâil'e onunla danışmak istercesine dönüp baktı. Cebrâil ona, dilersen öyle yap, dedi. Onu şanı yüce ve mukaddes olan Cebbarın huzuruna yükseltti. Mekânında bulunduğu halde şöyle dedi: *"Rabbim, yükümüzü hafiflet, ümmetim buna güç yetiremez."* Allah, on vakit namazı kaldırdı. Sonra Mûsâ'nın yanına döndü. Mûsâ yine onu tuttu. Mûsâ namazların sayısı beş vakit namaza ininceye kadar onun Rabbine geri dönmesini söyleyip durdu. Daha sonra namazlar beş vakite ince de onu tuttu ve: Ey Muhammed! Allah'a yemin ederim ben kavmim olan İsrâiloğulları ile bundan daha az olanını yerine getirmeleri için uğraşıp durdum, ama onlar zaaf gösterdiler ve bunu terk ettiler. Senin ümmetin ise bedenleri, kalpleri, vücutları, gözleri ve kulakları itibariyle daha zayıftır. Haydi, dön de Rabbin yükümlülüğünü hafifletsin, dedi. Her bir seferinde Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine görüşünü belirtsin diye Cebrâil'e dönüp bakıyor ve Cebrâil buna karşı çıkmıyor, olumsuz görmüyordu. Bundan dolayı beşinci defa onu çıkardı ve (Allah Rasûlü) şöyle dedi: *"Rabbim, ümmetim cesetleri, kalpleri, kulakları, gözleri ve bedenleri itibariyle zayıftır. Yükümüzü hafiflet."* Şanı yüce ve mübarek cebbar olan Allah: "Ey Muhammed" buyurdu. Allah Rasûlü: *"Buyur, emrine hazırım"* dedi. Yüce Allah: "Benim nezdimde söylediğim söz değişikliğe uğramaz. Ana kitapta sana farz kıldığım üzere her bir hasene on misli ile karşılık görecektir. Bu sebeple bu namazlar ana kitapta ellidir, ama senin üzerine beştir." buyurdu.

Scanned with CamScanner

Allah Rasûlü, Mûsâ'nın yanına döndüğünde: Ne yaptın, dedi. (Allah Rasûlü şöyle dedi): *"Yükümüzü hafifletti, her bir iyiliğe on misli ile karşılık verme ihsanını bize bağışladı."* Mûsâ şu cevabı verdi: Allah'a yemin olsun ki, ben İsrâiloğullarıyla bundan daha azını yerine getirmeleri için uğraşıp durdum, ama onu terk ettiler. Haydi, Rabbine dön de yine senin yükünü daha da hafifletsin. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi: *"Ey Mûsâ, Allah'a yemin olsun ki aziz ve celil olan Rabbimin huzuruna defalarca gidip geldiğimden ötürü utandım."* O halde Allah'ın adıyla in, dedi.

(Enes) dedi ki: Sonunda Allah Rasûlü, Mescid-i Haram'da uyandı.[412]

Buhârî Sahih'inin Tevhid bölümünde bu hadisi böylece zikretmiş ve ayrıca bunu Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nitelikleri bahsinde İsmail b. Ebî Uveys'den, o kardeşi Ebû Bekr b. Abdulhamid'den, o Süleyman b. Bilal'den diye rivayet etmiştir.

Müslim de bunu Harun b. Said'den, o İbn Vehb'den, o Süleyman'dan: "Buna ilaveler de yaptı, eksiltmeler de yaptı. Takdim ve tehirde de bulundu" diye eklemektedir. Durum Müslim'in (r.h) dediği gibidir. Çünkü (Buhârî'nin senedindeki raviler arasında yer alan) Şerik b. Abdullah b. Ebî Nemr bu hadisi rivayetinde ızdıraba düşmüştür, hıfzı kötü olup, -Yüce Allah'ın izniyle diğer hadislerde açıklaması geleceği üzere- bunu tam zaptedememiştir. İlim adamları arasından bunu daha sonra meydana gelmiş bulunan (İsrâ ve Mirac'a) hazırlık olmak üzere bir rüya olarak değerlendirenler de vardır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Hâfız Ebû Bekr el-Beyhakî şöyle demiştir: "Şerik'in hadisinde onun aziz ve celil olan Rabbini gördüğünü ileri sürenlerin kanâatlerine göre münferiden kaydettiği fazlalıklar da vardır."

O bununla Şerik'in bu rivayetinde yer alan: "Sonra izzetin Rabbi ;Cebbar olan Allah yaklaşıp sarktı ve bir yayın iki ucu kadar ya da ondan da daha da kısa bir mesafe yaklaştı" sözlerini kastetmektedir. (Beyhakî devamla) dedi

412 Buhârî, 7517. İlim adamları gerek bu hadisin senedi hususunda, gerekse senedinde yer alan ravi Şerik b. Abdullah'ın münferid olarak zikrettiği lafızlar hususunda çeşitli açıklamalarda bulunmuşlardır. Bk. Fethu'l-Kadîr, XIII, 488 vd. (Elimizdeki tercümeye esas aldığımız baskıda Fethu'l-Kadîr denilmiş olmakla birlikte doğrusu Fethu'l-Bârî'dir. -Çeviren-)

Scanned with CamScanner

ki: "Âişe, İbn Mes'ud ve Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın bu âyetleri onun Cebrâil'i görmesi şeklinde yorumlamaları daha sahihtir."

Beyhakî'nin (r.h) söylediği bu sözler bu meselede gerçeği ifade eder.

[4135] Çünkü Ebû Zerr: Ey Allah'ın Rasûlü! Rabbini gördün mü? diye sorunca, o: *"O, nurdur, O'nu nasıl görebilirdim"* demiştir. Bir rivayette de: *"Ben bir nur gördüm"*[413] buyurmuştur.

Yüce Allah'ın: *"Sonra yaklaşıp sarktı"* (Necm, 8) buyruğuna gelince: Kastedilen ancak Cebrâil (a.s)'dır. Nitekim bu husus Buhârî ve Müslim'de mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan ve İbn Mes'ud'dan diye sabit olduğu gibi, bu Müslim'in Sahih'inde de Ebû Hureyre'den -Allah hepsinden razı olsun- sabit olmuştur. Bu âyet-i kerimenin bu şekilde tespit edilmesi hususunda ashab-ı kiram arasında onlara muhalefet eden bir kimse olduğu bilinmemektedir.

[4136] İmam Ahmed dedi ki:... Enes b. Mâlik'ten rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana -eşekten yüksek, katırdan alçak, ön ayaklarını gözünün gördüğü son noktaya koyan bir binek olan- Burak getirildi. Ben de ona bindim. Beytu'l-Makdis'e gelinceye kadar bu Burak beni taşıdı. Burağı, nebîlerin -selam onlara- bineklerini bağladıkları halkaya ben de bağladım, sonra içeri girip, içinde iki rekât namaz kılarak dışarı çıktım. Cebrâil bana birinin içinde şarap, birinin içinde süt bulunan iki kap getirdi. Ben sütü tercih edince, Cebrâil: Fıtrata isabet ettirdin, dedi."*

(Allah Rasûlü devamla) şöyle buyurdu: *"Sonra Cebrâil beni dünya semasına çıkardı. Cebrâil kapının açılmasını istedi. Sen kimsin, denildi, Cebrâil, dedi. Seninle beraber kim var, denildi, Muhammed, dedi. Ona risalet verildi mi, diye soruldu, o evet ona risalet verildi, dedi. Bize kapı açıldı. Âdem'i gördüm, Âdem bana hoş safa geldin dedi ve bana hayırla dua etti.*

Sonra ikinci semaya çıktık. Cebrâil kapının açılmasını istedi, sen kimsin diye soruldu, Cebrâil, dedi. Seninle beraber kim var, diye soruldu, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi, diye soruldu. O: Ona risalet verildi, dedi. Bize kapı açılınca teyze çocukları olan Yahyâ ve İsa'yı -ikisine de selam olsun- gördüm. Her ikisi de bana hoş safa geldin deyip, hayırla dua etti.

413 Müslim, 178. İleride yüce Allah'ın izniyle Necm sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

Sonra üçüncü semaya çıkarıldık. Cebrâil kapının açılmasını istedi. Sen kimsin diye soruldu. Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var, denildi, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi diye soruldu, o evet, ona risalet verildi, dedi. Bize kapı açıldı. Yusuf (a.s)'ı gördüm. Ona güzelliğin yarısının verildiğini gördüm. Beni, hoş safa geldin diyerek karşıladı ve bana hayırla dua etti.

Sonra dördüncü semaya çıkartıldık. Cebrâil kapının açılmasını istedi, sen kimsin diye soruldu. Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var, denildi, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi, diye soruldu, o: Evet, ona risalet verildi, dedi. Kapı açıldı. Orada İdris (a.s)'ı gördüm. O da, hoş safa geldin diyerek beni karşıladı ve bana hayırla dua etti." -Sonra şöyle buyurdu: Yüce Allah: *"Biz onu yüksek bir yere kaldırdık"* (Meryem, 57) buyurmaktadır.-

"Sonra beşinci semaya çıkartıldık. Cebrâil kapının açılmasını istedi. Sen kimsin diye soruldu, Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var denildi, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi, diye soruldu, Cebrâil: Evet, ona risalet verildi, dedi. Bize kapı açıldı. Harun'u gördüm. O da bana, hoş safa geldin dedi ve bana hayırla dua etti.

Sonra altıncı semaya çıkartıldım. Cebrâil kapının açılmasını istedi. Kimsin denildi, Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var, diye soruldu. Muhammed, dedi. Ona peygamberlik verildi mi, diye soruldu. O, evet ona peygamberlik verildi, dedi ve bize kapı açıldı. Mûsâ (a.s)'ı gördüm. O da beni güzel karşıladı ve bana hayırla dua etti.

Sonra yedinci semaya çıkartıldık. Cebrâil kapının açılmasını istedi. Sen kimsin diye soruldu. Cebrâil, dedi. Seninle beraber kim var denildi. Muhammed dedi. Ona peygamberlik verildi mi, denildi. O, evet ona peygamberlik verildi, dedi. Bize kapı açıldı. İbrâhim (a.s)'ı gördüm. Beytu'l-Ma'mur'a dayanmış idi. Oraya bir günde yetmişbin melek giriyor ve bir daha ona dönmüyorlardı.

Sonra ben Sidretu'l-Münteha'ya kadar götürüldüm. Yapraklarının fillerin kulaklarını andırdığını, meyvelerinin ise büyük testiler gibi olduklarını gördüm. Orayı Allah'ın emri ile bürüyen, bürüyünce değişiverdi. O kadar güzel idi ki, Allah'ın yarattığı hiçbir kul onun güzelliğini anlatamaz."

(Devamla) buyurdu ki: *"Allah bana vahyettiklerini vahyetti ve bana bir gün, bir gecede elli vakit namazı farz kıldı. Ben de indim. Nihayet Mûsâ'nın*

Scanned with CamScanner

yanına geldiğimde: Rabbim, ümmetine neyi farz kıldı, dedi. Ben: Bir gün bir gecede elli namaz, dedim. Mûsâ: Rabbine dön, hafifletmesini ondan dile. Çünkü senin ümmetin bunları kaldıramaz. Ben (senden önce) İsrâiloğullarını denedim, onları tecrübe ettim, dedi."

(Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Bunun üzerine Rabbimin yanına döndüm. Rabbim, ümmetimin yükünü hafiflet, dedim. O da üzerimden beş vakit yükümlülüğünü indirdi. Sonra Mûsâ'nın yanına döndüm, ne yaptın, dedi. Ben: Üzerimden beş vakit indirdi, dedim. O: Ümmetin bunun altından kalkamaz, Rabbine dön ve ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile, dedi."*

(Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Rabbim ile Mûsâ arasında gidip geldim ve her seferinde o üzerimden beşer vakit beşer vakit indirdi. Nihayet Rabbim şöyle buyurdu: "Ey Muhammed! Onlar bir gün ve bir gecede elli vakittir. Asılları değişmemiştir. Her bir namaz karşılığında on (vakit kılmış gibi mükâfatları) olacaktır. İşte bunların hepsi elli namaz olur. Her kim bir iyilik yapmak istediği halde onu yapmayacak olursa ona bir iyilik olarak yazılır. Eğer onu yaparsa on (iyilik) olarak yazılır. Kim bir kötülük yapmak isteyip de onu yapmazsa hiçbir şey yazılmaz. Eğer onu işlerse tek bir kötülük olarak yazılır."*

Yine indim ve nihayet Mûsâ'nın yanına vardığımda ona durumu haber verdim. O: Rabbine dön ve ümmetin için hafifletmesini ondan dile. Çünkü senin ümmetinin buna gücü yetmez, dedi." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rabbime defalarca gidip geldim, artık utanıyorum"* buyurdu.[414]

Bunu Müslim'de Şeyban b. Ferruh'dan, o Hammad b. Seleme'den bu şekilde rivayet etmiş olup, bu rivayet (bundan önceki) Şerik'in rivayetinden daha sahihtir.

Beyhakî dedi ki: "Bu hadisin anlatımında miracın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'den Beytu'l-Makdis'e götürüldüğü İsrâ gecesinde gerçekleşmiş olduğuna delil bulunmaktadır."

Onun bu söylediği ise, hakkında hiçbir şüphe ve tartışmanın söz konusu olmadığı gerçeğin ta kendisidir.

[4137] İmam Ahmed dedi ki: ... Enes'ten rivayete göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e İsrâ'ya götürüldüğü gece, Burak ,eğerleri ve dizginleri ta-

414 Müslim, 162; Ahmed, III, 148

Scanned with CamScanner

kılmış olduğu halde binsin diye getirildi. Burak bir parça serkeşlik edince, Cebrâil ona: Bu şekilde hareket etmeye seni iten nedir? Allah'a yemin ederim ki, şimdiye kadar Allah için bundan daha değerli hiçbir kimse sana asla binmiş değildir, dedi. (Allah Rasûlü) dedi ki: *"Bunun üzerine Burak sırılsıklam terledi."*[415]

Bunu Tirmizî, İshâk b. Mansur'dan, o Abdurrezzak'tan rivayet etmiş olup: "Bu bizim ancak onun rivayet ettiği bir hadis olarak bildiğimiz garip bir hadistir" demektedir.

[4138] Yine Ahmed dedi ki: ... Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben aziz ve celil olan Rabbimin huzuruna (miraca) çıkartıldığım vakit, bakırdan tırnakları olan ve o tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayan birtakım kimselerin yanından geçtim. Ey Cebrâil, bunlar kimlerdir, dedim. O: Bunlar insanların etlerini yiyen ve onların namus ve iffetlerini dillerine dolayan kimselerdir, cevabını verdi."*[416]

Bunu Ebû Dâvûd, Safvân b. Amr'ın böylece rivayet ettiği, ancak senedinde Enes'in bulunmadığı bir başka yoldan naklettiği bir hadis olarak kaydetmektedir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

[4139] Yine (Ahmed) dedi ki: Enes (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrâ'ya götürüldüğüm gece Mûsâ (a.s)'ın yanından kabrinde ayakta namaz kılarken geçtim."*[417]

Bunu Müslim, Hammad b. Seleme'nin, Süleyman b. Tarhan et-Teymî ve Sabit el-Bunanî'den diye ikisinin de Enes'ten rivayet ettikleri bir hadis olarak kaydetmiştir. Nesâî dedi ki: Bu, Süleyman, Sabit'ten, o Enes'ten diyenin rivayetine göre daha sahihtir.

[4140] Hâfız Ebû Ya'lâ el-Mavsilî de Müsned'inde şöyle diyor: ... Enes dedi ki: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birisinin bana haber verdiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürüldüğü gece kabrinde ayakta namaz kılmakta bulunan Mûsâ (a.s)'ın yanından da geçti."[418]

---

415 Tirmizî, 3131; Ahmed, III, 164; İbn Hibbân, 46; Beyhakî, Delail, II, 362-363 senedi Şeyh Şuayb el-Arnavut'un dediği gibi Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir.

416 Ebû Dâvûd, 4878; Ahmed, III, 224 senedi sahihtir. Bk. Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha, 533

417 Müslim, 2375; Nesâî, III, 216; Ahmed, III, 120; İbn Hibbân, 49

418 Ebû Ya'lâ, 4067 senedi Müslim'in şartına göredir.

Scanned with CamScanner

[4141] Yine Ebû Ya'la dedi ki: ... Enes'in rivayet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürüldüğü gece kabrinde namaz kılmakta bulunan Mûsâ (a.s)'ın yanından geçti. Enes dedi ki: Allah Rasûlü'nün Burak'a bindirildiği ve bineği -ya da: atı, dedi- bağladığı zikredildi. Ebû Bekir dedi ki: Onu bana anlatır mısın, deyince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O, şunun ve şunun gibidir"* buyurdu.[419] Bunun üzerine Ebû Bekir: Şahadet ederim ki sen şüphesiz Allah'ın Rasûlüsün, dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) orayı (Beytu'l-Makdis'i) görmüştü.

[4142] Hâfız Ebû Bekr Ahmed b. Ömer el-Bezzâr da Müsned'inde dedi ki: ... Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben uyuyorken Cebrâil gelip omuzlarımın arasına vurdu. Kalktığımda iki kuş yuvasını andıran bir ağaç buldum. O bu yuvalardan birisine oturdu, ben de diğerine oturdum. Ağaç yükseldi ve iki ufuğu tamamen kapatıncaya kadar yukarı çıktıkça çıktı. Ben ise gözlerimi evirip çeviriyordum. Semaya dokunmak isteseydim kesinlikle dokunabilirdim. Cebrâil'e dönüp baktığımda adeta yere yapışmış bir eşya gibi idi. Onun Allah hakkındaki bilgisinin benden üstün olduğunu anladım. Önüme sema kapılarından bir kapı açıldı. O en büyük nuru gördüm. Bir de hicabın önünde inci ve yakut refrefini gördüm ve bana Allah'ın vahyedilmesini dilediği şeyler vahyedildi."*[420]

Sonra (Bezzâr) dedi ki: Biz bu hadisi Enes'ten başka rivayet eden kimse olduğunu bilmiyoruz. Ebû İmran el-Cevni'den de el-Haris b. Ubeyd'den başka bunu rivayet eden kimse olduğunu bilmiyoruz. Kendisi ise Basralılardan meşhur bir adamdı.

Bu hadisi ayrıca Hâfız Beyhakî, Delail'de Ebû Bekr el-Kadi'den, o Ebû Câfer Muhammed b. Ali b. Duhaym'den diye hadisi senediyle aynen böylece zikretti ve sonra dedi ki: Ondan başkası bu hadisin sonlarında şöyle demektedir: "Ve benim önümde -ya da: hicabın önünde, dedi- inci ve yakut refrefi serildi." Sonra da (Beyhakî:) Bunu el-Haris b. Ubeyd böylece rivayet etmiştir, dedi.

[4143] Bunu Hammad b. Seleme de Ebû İmran el-Cevni'den, o Muhammed b. Umeyr b. Utarid'den rivayet ettiğine göre Nebî (sallallâhu aleyhi ve

419 Ebû Ya'lâ, 1329. Oradaki rivayette: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ve bir kelime zikretti" denilmektedir. Senedi Müslim'in şartına uygundur.

420 Bk. Keşfu'l-Estar, I, 47

Scanned with CamScanner

sellem) bir gurup ashabı ile birlikte iken, Cebrâil ona geldi. Sırtına hafifçe vurdu ve onu malum ağaca götürdü. O ağaçta iki kuş yuvasını andıran bir şey vardı. Bunlardan birisine Allah Rasûlü, diğerine de Cebrâil oturdu. Biz ağacın üzerinde iken ağaç ufuğa ulaşıncaya kadar büyüdü (yükseldi). Şayet elimi semaya uzatsaydım ona dokunabilirdim. Bir ip sarkıtıldı ve nur indi. Cebrâil yere yapışmış bir eşya imiş gibi baygın düştü. Böylelikle onun haşyetinin benim haşyetimden (Allah korkusundan) daha üstün olduğunu anladım. Bana, Hükümdar bir nebî mi, yoksa kul bir nebî olarak mı cennete gitmek istersin? Ve cennette sen nereyi istersin? diye vahyedildi. Cebrâil yerde yatmış olduğu halde bana: Mütevazı ol(anı seç), diye işaret etti. (Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Ben de: Hayır, kul bir nebî olmak istiyorum, dedim."*[421]

Derim ki: Bu rivayet sahih olsa dahi, İsrâ gecesinden bir başka gecede meydana gelmiş olması gerekir. Çünkü burada Beytu'l-Makdis'ten ve semaya yükselmekten bahsedilmemektedir. O halde burada bahsedilen olay, bizim söz konusu ettiğimiz konudan başka bir olaydır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

[4144] Yine Bezzâr dedi ki: ... Enes (radıyallâhu anh) dedi ki: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) aziz ve celil olan Rabbini gördü.[422] Bu gariptir.

[4145] Ebû Câfer b. Cerîr dedi ki: ... Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) dedi ki: Cebrâil (a.s) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Burak'ı getirince kuyruğunu oynatır gibi oldu. Cebrâil ona: Sakin ol ey Burak! Allah'a yemin ederim ki bunun gibi bir kimse sana binmiş değildir, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yolda giderken yol kenarında yaşlı bir kadın gördü. *"Bu nedir ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil: Yürü ya Muhammed, dedi.

(Enes) dedi ki: Allah'ın yürümesini dilediği kadar yürüdü. Yolun kenarında bir şeyin onu çağırmakta olduğunu, buraya gel ey Muhammed! dediğini gördü. Cebrâil ona: Yürü ya Muhammed, dedi. O da Allah'ın yürümesini dilediği kadar yürüdü. Yaratılmışlardan bazı varlıklar karşısına çıkarak: Ey Evvel, es-selamu aleyk, el-Ahir, es-selamu aleyk, ey Haşir es-selamu aleyk, dediler. Cebrâil ona: Ey Muhammed! Selam(ların)ı al, dedi. Allah Rasûlü de

421 Oldukça zayıftır. Hadis mürseldir. Çünkü Muhammed b. Umeyr tabiindendir. Bununla birlikte meçhul bir ravidir.

422 Senedinde Ebû Bahr, Abdurrahman b. Osman vardır ki hadisleri zayıf olan birisidir. İleride yüce Allah'ın izniyle Necm sûresinde buna dair açıklamalar gelecektir.

Scanned with CamScanner

selamı aldı. İkinci defa onunla karşılaşınca ona ilk defa söylediklerinin aynısını söyledi. Sonra üçüncü defa yine böyle oldu ve sonunda Beytu'l-Makdis'e kadar vardı. Ona su, şarap ve süt takdim edildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sütü aldı. Cebrâil ona: Fıtrata isabet ettirdin, eğer suyu içseydin sen de suda boğulurdun, ümmetin de suda boğulurdu. Şayet şarabı içmiş olsaydın, sen de baştan çıkardın, ümmetin de baştan çıkar azardı, dedi.

Daha sonra ona Âdem ve ondan sonraki diğer nebîler -selam onlara- diriltildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gece onlara imam oldu. Daha sonra Cebrâil (a.s) ona şu açıklamayı yaptı: Yolun kenarında gördüğün yaşlı kadın var ya ,dünyadan geriye kalan ancak o yaşlı kadının ömründen geri kalan kadardır. Yolun kenarında kendisine doğru gitmeni isteyen kişi ise Allah'ın düşmanı İblisti. Kendisine doğru gitmeni istemişti. Sana selam verenler ise İbrâhim, Mûsâ ve İsa'dır -hepsine selam olsun-.[423] Bunu Hâfız Beyhakî, Delailu'n-Nübüvve'de, İbn Vehb'in rivayet ettiği bir hadis olarak böylece rivayet etmiştir. Bazı lafızları münker ve gariptir.

[4146] Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan gelen ve oldukça garip ve münker olan Nesâî'nin Sünen'inde yer almakla birlikte es-Sünenu'l-Kebîr adlı eserinde görmediğim bir diğer rivayet yolu şöyledir: Bize Enes b. Mâlik'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eşekten yüksek, katırdan alçak, adımını gözünün gördüğü son yere kadar atabilen bir binek bana getirildi. Beraberimde Cebrâil (a.s) ile bindim ve yola koyuldum. Bana: İn ve namaz kıl, dedi. Ben de namaz kıldım. Nerede namaz kıldığını biliyor musun, dedi. Sen Taybe'de namaz kıldın ve oraya hicret edeceksiniz, dedi. Sonra, yine in ve namaz kıl, dedi. Ben de namaz kıldıktan sonra, nerede namaz kıldığını biliyor musun? Sen Allah'ın Mûsâ ile konuştuğu Tûr-u Sînâ'da namaz kıldın, dedi. Sonra: İn ve namaz kıl, dedi. Ben de namaz kıldım. Nerede namaz kıldığını biliyor musun? İsa (a.s)'ın doğduğu yer olan Beyt Lahm'de namaz kıldın, dedi. Sonra Beytu'l-Makdis'e girdim. Bütün nebîleri -selam onlara- benim için topladı. Cebrâil beni öne geçirdi ve ben de onlara imam oldum.*

Sonra beni dünya semasına yükseltti. Orada Âdem (a.s) vardı. Sonra beni ikinci semaya çıkardı. Orada teyze çocukları İsa ile Yahyâ -ikisine de se-

423 Zayıftır. Bunu Taberî, 22020; Beyhakî, II, 362'de rivayet etmiş olup, Yakûb b. Abdurrahman ile Abdurrahman b. Haşim'in meçhul ravi olmaları sebebiyle zayıftır. Bazı lafızları da münkerdir.

Scanned with CamScanner

lam olsun- vardı. Sonra beni üçüncü semaya çıkardı. Orada Yusuf (a.s) vardı. Daha sonra beni dördüncü semaya çıkardı, orada Harun (a.s)'ı gördüm. Arkasından beni beşinci semaya çıkardı, orada da İdris (a.s)'ı gördüm. Daha sonra beni altıncı semaya çıkardı, altıncı semada Mûsâ (a.s)'ı gördüm. Sonra beni yedinci semaya çıkardı, orada da İbrâhim (a.s)'ı gördüm.

Sonra beni yedi semanın yukarısına çıkardı ve Sidretu'l-Münteha'ya geldim. Her yanımı bir sis kapladı, derhal secdeye kapandım. Bana şöyle denildi: Şüphesiz ki ben gökleri ve yeri yarattığım gün sana ve ümmetine elli vakit namaz farz kıldım. Sen ve ümmetin onları dosdoğru kılınız. Ben bu farz namazlar ile döndüm.

Mûsâ (a.s)'a uğrayınca, o: Rabbin ümmetine neyi farz kıldı, dedi. Ben elli vakit namaz, dedim. O: Şüphesiz ki bunları sen de, ümmetin de tam anlamıyla yerine getiremezsiniz. Rabbine dön de ondan hafifletmesini dile, dedi.

Ben de Rabbime döndüm, on vakit namazı azaltarak hafifletti. Sonra Mûsâ'nın yanına geldim. Bana (tekrar Rabbime) dönmeyi emretti. Ben de döndüm. On vakit daha indirerek yükümü hafifletti sonra beş vakit namaza indirildi. (Mûsâ yine): Rabbine dön de ondan (yükünüzü) hafifletmesini dile. Şüphesiz İsrâiloğullarına iki vakit namaz farz kılındı da onlar bu iki vakti dahi dosdoğru kılamadılar, dedi. Ben de aziz ve celil olan Rabbimin yanına döndüm, ondan (yükümüzü) hafifletmesini diledim, şöyle buyurdu: Ben gökleri ve yeri yarattığım gün sana ve ümmetine elli vakit namazı farz kıldım. İşte beş vakit bu elli vakte bedel olacaktır. Bunları sen de, ümmetin de dosdoğru eda ediniz. Böylelikle bunların yüce Allah'ın kesin ve değiştirilmez emri olduğunu anladım. Mûsâ (a.s)'ın yanına döndüğümde, geri dön dedi, ama ben bunları"n Allah'ın kesin emri olduğunu bildiğim için geri dönmedim."[424]

424 Münker bir hadistir. Nesâî, I, 221-222; Senedinin zahirinden sahih olduğu anlaşılmaktadır. Amr b. Hişam sikadır. Mahled b. Hüseyn de sika bir ravi olup, Müslim onun rivayetini almıştır. Said b. Abdulaziz'in de rivayetini Müslim zikretmiştir. O da sika bir ravi olmakla birlikte son zamanlarda hafızası karışmıştır. Görüldüğü kadarıyla o bu hadisi hafızası karıştıktan sonra rivayet etmiştir. Çünkü kendisine mutabaat olunmayan münker birtakım lafızları münferiden (tek başına) zikretmiştir. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Taybe'de namaz kılması ve Tûr-u Sînâ'da, Beyt Lahm'de namaz kılması sonunda beş vakit namazdan sonra tekrar geri dönmesi ifadeleri münferid lafızlardandır. Bu ise Sahih'te yer alan Peygamber efendimizin farzın beş vakte indirilmesinden sonra geri dönmediğine dair ifade ile çatışmaktadır. Bu sebeple haber genel olarak münkerdir.

Scanned with CamScanner

[4147] Bir başka rivayet yolu: ... Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Beytu'l-Makdis'e geceleyin yürütüldüğü gece (İsrâ gecesin)de Cebrâil eşekten yüksek, katırdan alçak bir binek ile yanına geldi. Cebrâil (a.s) onu o bineğe bindirdi. Ayağını gözünün değdiği en uzak yere atıyordu. Beytu'l-Makdis'e gelip Babu Muhammed denilen yere varınca oradaki taşın yanına gitti. Cebrâil parmağıyla o taşa dokundu. Taşı deldikten sonra bineği ona bağladı, sonra yukarı çıktı. Mescidin düz, geniş alanına geldiklerinde Cebrâil: Ey Muhammed! Rabbinden sana hur-u ıyn'i göstermesini diledin mi, dedi. Allah Rasûlü "Evet" deyince, Cebrâil: O halde şu kadınların yanına git, onlara selam ver, dedi. Kadınlar da kayanın sol tarafında oturuyorlardı. (Allah Rasûlü) şöyle buyurdu: *"Yanlarına gidip onlara selam verdim, selamımı aldılar. Siz kimsiniz, dedim. Onlar: Biz temizlendikten sonra kendilerine kir pas bulaşmayan, ikamet edip başka yere gitmeyecek olan, kendilerine ebedilik verilip asla ölmeyecek olan, oldukça iyi kimselere ait güzel ve hayırlı kadınlarız, dediler."*

Allah Rasûlü (devamla) buyurdu ki: *"Ben de ayrılıp gittim. Aradan ancak kısa bir zaman geçmişti ki, çok sayıda insanlar toplanıp bir araya geldi. Bir müezzin ezan okudu, namaz için kamet getirildi. Saf olup, ayakta durup bize imam olacak kimseyi beklemeye başladım. Cebrâil elimden tutup, beni öne geçirdi, ben de onlara namaz kıldırdım. Namazı bitirince Cebrâil: Ey Muhammed! Arkanda namaz kılanların kimler olduklarını biliyor musun, dedi. Ben, hayır dedim. Cebrâil: Aziz ve celil olan Allah'ın peygamberlik vermiş olduğu herbir nebî senin arkanda namaz kıldı, dedi."*

(Devamla) buyurdu ki: *"Sonra Cebrâil elimden tuttu, beni semaya çıkardı. Kapının yanına gelince, kapının açılmasını istedi. Kimsin sen, dediler. Ben Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var diye sordular, Muhammed dedi. Peygamber olarak gönderildi mi ,dediler, evet dedi. Ona kapıyı açtılar ve sen de, seninle beraber olan da hoş geldiniz, merhaba dediler."*

(Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Onun ortasında, dimdik doğrulunca orada Âdem'i gördük. Cebrâil bana: Ey Muhammed! Baban Âdem'e selam vermeyecek misin, dedi. Ben, vereceğim elbette, dedim. Yanına gidip ona selam verdim, o da selamımı alarak: Sâlih oğluma ve salih nebîye merhaba, dedi. Sonra beni ikinci semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Sen kimsin dediler, Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var diye sordular, Muhammed,*

Scanned with CamScanner

dedi. Ona peygamberlik verildi mi dediler, evet dedi, sonra ona kapıyı açtılar ve sana da, seninle birlikte gelene de merhaba, dediler. Orada İsa'yı ve onun teyzesinin oğlu Yahyâ'yı -ikisine de selam olsun- gördüm."

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Sonra beni üçüncü semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Sen kimsin, dediler, Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var diye sordular, Muhammed dedi. O peygamber olarak gönderildi mi, dediler, o evet dedi ve kapıyı açarak, sana da, seninle beraber bulunana da merhaba, dediler. Orada Yusuf (a.s)'ı gördük. Sonra beni dördüncü semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi, sen kimsin dediler, Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var dediler, Muhammed dedi. O peygamber olarak gönderildi mi diye sordular, evet dedi. Kapıyı açtılar ve sana da, seninle beraber bulunana da merhaba dediler. Orada da İdris (a.s)'ı gördüm."*

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Beni beşinci semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Sen kimsin dediler, Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var diye sordular, Muhammed dedi. O peygamber olarak gönderildi mi dediler, evet dedi. Kapıyı açtılar ve sana da, seninle birlikte gelene de merhaba, dediler. Orada da Harun (a.s) vardı. Sonra beni altıncı semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi, sen kimsin dediler, Cebrâil'im dedi. Seninle beraber kim var diye sordular, Muhammed dedi. O peygamber olarak gönderildi mi, dediler, evet dedi. Kapıyı açtılar ve sana da, seninle birlikte gelene de merhaba, dediler. Orada da Mûsâ (a.s) vardı. Sonra beni yedinci semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Kimsin dediler, Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var diye sordular, Muhammed dedi. O peygamber olarak gönderildi mi dediler, evet dedi. Sonra kapıyı açtılar ve sana da, seninle birlikte olana da merhaba, dediler. Orada da İbrâhim (a.s)'ı gördüm. Cebrâil: Ey Muhammed! Babana selam vermeyecek misin, dedi. Ben, vereceğim deyip, gidip ona selam verdim. O da selamımı alarak: Sâlih oğluma ve salih nebîye merhaba, dedi. Sonra beni yedinci semanın üstüne kadar götürdü. Nihayet üzerinde yakut, inci ve zümrütten çadırların bulunduğu bir ırmağın yanına kadar getirdi. O nehrin üzerinde yeşil kuşlar vardı. Gördüğüm en hoş, yumuşak kuşlardı bunlar. Ey Cebrâil bu kuş gerçekten yumuşaktır, dedim. O: Ey Muhammed! Onu yiyecek olan ondan da yumuşaktır, dedi. Sonra: Ey Muhammed! Bu hangi ırmaktır biliyor musun, dedi. Ben hayır dedim. O: Bu Allah'ın sana verdiği Kevser'dir dedi. O ırmakta altın ve gümüş kapların olduğunu, yakut*

Scanned with CamScanner

ve zümrütten bir yatakta aktığını, suyunun sütten daha beyaz olduğunu gördüm. Ondan altından bir kap aldım, o sudan içtim. Onun baldan daha tatlı, kokusunun miskten çok daha hoş olduğunu gördüm. Sonra beni aldı ve o bilinen ağacın yanına kadar götürdü. Her türlü rengin barındığı bir bulut benim etrafımı sardı. Cebrâil beni itti, ben de aziz ve celil olan Allah için secdeye kapanıverdim. Allah bana şöyle buyurdu: Ey Muhammed! Gökleri ve yeri yarattığım gün sana ve senin ümmetine elli vakit namazı farz kıldım. Sen ve ümmetin bunu dosdoğru yerine getiriniz."

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Sonra bulut etrafımdan dağıldı, Cebrâil elimden tuttu, hızlıca geri döndüm. İbrâhim'in yanına geldim, bana bir şey demedi. Sonra Mûsâ'nın yanına geldim. Ey Muhammed! Ne yaptın? dedi. Ben: Rabbim, bana ve ümmetime elli vakit namaz farz kıldı, dedim. Mûsâ senin de, ümmetinin de buna gücü yetmez. Rabbinin yanına dön ve yükünü hafifletmesini ondan dile, dedi. Hızlıca döndüm ve nihayet ağacın yanına geldiğimde yine etrafımı bulut sardı. Cebrâil (a.s) beni itti, ben de secdeye kapandım. Rabbim, sen bana ve benim ümmetime elli vakit namaz farz kıldın. Buna benim de, ümmetimin de gücü asla yetmez, yükümüzü hafiflet, dedim. Rabbim: Sizden on vakti kaldırdım, buyurdu."*

(Allah Rasûlü devamla) şöyle buyurdu: *"Sonra bulut etrafımdan dağıldı, Cebrâil (a.s) elimden tuttu, hızlıca gittim. İbrâhim'in yanına gittim, bana bir şey demedi. Sonra Mûsâ (a.s)'ın yanına vardım. Bana: Ey Muhammed! Ne yaptın? dedi. Ben: Aziz ve celil olan Rabbim, üzerimden on vakit kaldırdı, dedim. Mûsâ: Kırk vakit ha! Buna senin de, ümmetinin de asla gücü yetmez. Rabbine dön ve ondan yükünü hafifletmesini dile, dedi."*

Hadisi bu şekilde beş vakit namaza ininceye ve beş vakit elli vakte bedel olduğu bildirilinceye kadar zikretti.

Sonra Mûsâ (a.s) ona yine geri dönerek hafifletmeyi dilemesini emretti. (Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Ben: Artık Yüce Rabbimden hayâ ediyorum, dedim."*

(Enes) dedi ki: Sonra indi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cebrâil'e şöyle dedi: *"Bana ne oluyor ki hangi semada bulunanların yanından geçtiysem mutlaka beni güzel karşılayıp, hoş geldin, diyorlar ve bana gülüyorlar, fakat bir kişi müstesnâ. Ona selam verdim, selamımı aldı, beni hoş karşıladı*

Scanned with CamScanner

ama bana gülmedi." Cebrâil: Ey Muhammed! O gülmeyen kişi cehennemin sorumlusu Mâlik'tir. Yaratıldığından beri asla gülmemiştir. Şayet gülecek olsaydı hiç şüphesiz sana gülerdi, dedi.

(Enes devamla) dedi ki: Sonra dönmek üzere bineğe bindi. Yolun bir yerinde iken yiyecek yüklü Kureyş'e ait bir kervanın yanından geçti. O kervanda biri siyah, biri beyaz olmak üzere iki heybenin bulunduğu bir deve vardı. Allah Rasûlü kervanın hizasına gelince, develer ürktü ve başka tarafa döndü. O deve ise yere düşüp bir tarafı kırıldı. Sonra Allah Rasûlü yoluna devam etti. Sabah olunca olanları haber verdi. Müşrikler onun söylediklerini duyunca, Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın yanına gittiler ve: Ey Ebû Bekir, arkadaşın için ne diyeceksin? O, bu gece bir aylık mesafeye kadar gidip, aynı gece geri döndüğünü haber veriyor, dediler. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): Eğer o böyle bir şey demişse, doğru söylemiştir. Hem biz onu bundan daha da ileri hususlar hakkında tasdik ediyoruz. Semadan aldığı haberler konusunda onun doğruluğuna inanıyoruz, dedi.

Müşrikler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Söylediklerinin (doğru olduğunun) alameti nedir, dediler. Allah Rasûlü: *"Ben şu şu yerde iken Kureyş'e ait bir kervanın yanından geçtim. Kervan bizden ürkerek başka tarafa yöneldi. Kervanda üzerinde biri siyah, biri beyaz olmak üzere iki heybe bulunan bir deve vardı. O deve yere düştü ve bir tarafı kırıldı."* dedi. Kervan Mekke'ye gelince onlara durumu sordular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine anlattığı şekilde onlar da olanı haber verdiler. İşte bundan ötürü Ebû Bekir'e, es-sıddık (çok tasdik eden, doğru) -Allah ondan razı olsun- adı verildi. Ayrıca Allah Rasûlü'ne: Seninle beraber hazır bulunanlar arasında Mûsâ ve İsa da var mıydı, diye sordular. Allah Rasûlü *"Evet"* buyurdu. Peki, onların niteliklerini bize anlat, dediler. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Anlatayım, Mûsâ Umanlıların Ezdlilerinden bir adamı andıran esmer bir kişidir. İsa ise orta boylu, saçları düz, teninde hafif kırmızılık olan birisidir. Saçından inciler dökülürcesine bir görünüşü vardır."*[425] Bu oldukça hayret verici gariplikleri bulunan bir anlatımdır.

425 Zayıf bir hadistir. Senedinde Halid b. Yezîd b. Abdurrahman b. Ebî Mâlik ed-Dımaşki vardır. Mizan'da İbn Maîn vahi olduğunu söylerken, Ahmed bir şey değildir, Nesâî sika değildir, Dârekutnî zayıf değildir, dediğini nakletmektedir.(Mizan'dan muhtasar olarak.) O halde senedi zayıftır, metnin birtakım lafızları ise münker ve gariptir, diğer bazı bölümlerinin ise şahitleri bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

[4148] Enes b. Mâlik'in, Mâlik b. Sa'saa'dan rivayeti: İmam Ahmed dedi ki: ... Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivayete göre Mâlik b. Sa'saa kendisine şunu anlattı: Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine İsrâ'ya götürüldüğü geceyi anlatarak şöyle buyurdu: *"Ben Hatîm'de* -hadisi Enes'ten rivayet eden Katâde, bazen Hicr'de diye rivayet etmiştir- *yatıyorken birisi bana geldi. Arkadaşına: Üç kişi arasındaki en ortada olan, dedi. Yanıma geldi, şununla şunun arasındakileri kesti"* -Katâde'yi: Yardı, derken dinledim- Katâde dedi ki: Yanımda bulunan Carud: Boğazından kasık tüylerinin bittiği yere kadar demek istiyor, dedi. Yine ben onun, göğsündeki iman tahtasından, kasık tüylerinin bitim yerine kadar dediğini dinledim.

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Kalbimi çıkardı. İçi iman ve hikmetle dolu altından büyük bir leğen yanıma getirildi, kalbimi yıkadı, sonra içi doldurudu sonra yerine konuldu, sonra bana katırdan alçak, eşekten yüksek, beyaz renkli"* -ravi dedi ki: Carud: (Enes'e): O Burak mıdır ey Ebû Hamza, diye sordu (Enes) adımını gördüğü en uzak yere atar, dedi.-

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Getirildi ve ben ona bindirildim. Cebrâil (a.s) beni alıp dünya semasına kadar götürdü. Kapının açılmasını istedi, kim o denildi. Cebrâil dedi, seninle birlikte kim var, diye soruldu. Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi diye soruldu, evet dedi. Merhaba ona ve bu gelen ne iyidir, denildi. Kapı açıldı, içeri girdiğimde orada Âdem (a.s)'ı gördüm. Cebrâil: Bu senin baban Âdem'dir, ona selam ver, dedi. Ben de ona selam verdim, selamımı aldıktan sonra: Sâlih oğluma ve salih nebîye merhaba, dedi. Sonra Cebrâil beni ikinci semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi, kim o denildi. Cebrâil dedi, seninle beraber kim var diye soruldu. Muhammed dedi, ona risalet verildi mi denildi, evet dedi. Merhaba ona, gelen kişi ne iyidir dediler. Kapı açıldı, içeri girdiğimde Yahyâ ile İsa -ikisine de selam olsun- vardı. İkisi de teyze çocuklarıdır. Cebrâil: Bunlar Yahyâ ve İsa'dır, haydi onlara selam ver dedi. Ben de onlara selam verdim, selamımı aldıktan sonra: Sâlih kardeşimize ve salih nebîmize merhaba, dediler. Sonra yine (Cebrâil) yükseldi ve üçüncü semaya gelerek kapının açılmasını istedi. Bu kim denildi, Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var diye soruldu, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi diye soruldu, evet dedi. Merhaba ona, bu gelen hoş safa geldi dediler. Kapı açıldı, içeri girdiğimde Yusuf (a.s)'ı gördüm. Cebrâil, bu Yusuf'tur dedi. Ben de ona selam verdim, selamımı aldıktan son-*

Scanned with CamScanner

ra, salih kardeşe ve salih nebîye merhaba, dedi. Sonra yükseldi, dördüncü semaya gelip kapının açılmasını istedi. Kim o dediler, Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var diye soruldu, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi diye soruldu, evet dedi. Merhaba ona, gelen hoş safa geldi, dediler. Kapı açıldı, içeri girdiğimde İdris (a.s)'ı gördüm. (Cebrâil bana) bu İdris'tir, ona selam ver dedi. Ben de ona selam verdim, selamımı aldıktan sonra salih kardeşe, salih nebîye merhaba, dedi."

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu: *"Sonra yükseldi ve nihayet beşinci semaya geldiğinde kapının açılmasını istedi. Kim o denildi, Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var denildi, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi diye soruldu, evet dedi. Merhaba ona, gelen hoş sefa geldi diye cevap verildi. Kapı açıldı, içeri girdiğimde Harun (a.s)'ı gördüm. (Cebrâil): Bu Harun'dur, hadi ona selam ver, dedi. Ben de ona selam verdim, selamımı aldıktan sonra: Sâlih kardeşe ve salih nebîye merhaba, dedi. Sonra yükseldi ve nihayet altıncı semaya gelip kapının açılmasını istedi. Kim o diye soruldu. Cebrâil, dedi. Beraberinde kim var denildi, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi diye soruldu, evet dedi. Merhaba ona gelen hoş safa geldi diye cevap verildi ve kapı açıldı. İçeri girdiğim vakit Mûsâ (a.s)'ı gördüm. (Cebrâil): Bu Mûsâ'dır, haydi ona selam ver, dedi. Ben de ona selam verdim, selamımı aldı, sonra salih kardeşe ve salih nebîye merhaba dedi. Ben onun yanından ayrılıp gidince ağladı. Ağlamana sebep ne diye soruldu, şöyle dedi: Şunun için ağlıyorum, benden sonra gönderilen bir gencin ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden girecek olanlardan fazla olacaktır."*

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu: *"Sonra yükseldi ve nihayet yedinci semaya geldi, kapının açılmasını istedi. Kim o denildi. Cebrâil, dedi. Seninle beraber kim var? diye soruldu. Muhammed, dedi. Ona risalet verildi mi diye soruldu, evet dedi. Merhaba ona, o hoş safa geldi denildi. Kapı açıldı, içeri girdiğimde İbrâhim (a.s)'ı gördüm. (Cebrâil) bu İbrâhim (a.s)'dır, haydi ona selam ver dedi. Ben de ona selam verdim, selamımı aldıktan sonra, salih oğluma ve salih nebîye merhaba, dedi. (Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: Sonra Sidretu'l-Münteha'ya kadar yükseltildim. Ağacın meyvesinin hecer testilerini andırdığını, yapraklarının da fillerin kulakları kadar olduğunu gördüm. Bu Sidretu'l-Münteha'dır dedi.* (Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *Derken ikisi gizli, ikisi açıkta akan dört nehir gördüm. Bu nedir ey Cebrâil*

Scanned with CamScanner

dedim. Şöyle dedi: Gizli iki nehir cennetteki iki nehirdir, açıktaki iki nehir ise Nil ile Fırat'tır. (Mâlik b. Sa'saa) dedi ki: Sonra el-Beytu'l-Ma'mur'a kadar yükseldi."

[4149] Katâde dedi ki: Bize Hasen de, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan tahdis etti, onun Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiğine göre Allah Rasûlü Beytu'l-Ma'mur'u gördü. Her gün ona yetmiş bin melek giriyor, bir daha tekrar oraya geri dönmüyorlardı. (Katâde) sonra hadisin Enes tarafından rivayetine dönüp dedi ki: *"Sonra önüme, içinde şarap olan bir kap, içinde süt bulunan bir diğer kap ve içinde bal bulunan bir başka kap getirildi. Süt bulunan kabı aldım. (Cebrâil): İşte bu fıtrattır, sen de, ümmetin de fıtrat üzeresiniz, dedi. Sonra namaz günde elli vakit olmak üzere farz kılındı."*

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"İndim. Mûsâ (a.s)'ın yanına geldiğimde, Rabbin ümmetine neyi farz kıldı, dedi. Ben, günde elli vakit namaz, dedim. O: Ümmetin elli vakit namaz kılma gücünü bulamaz. Ben senden önce insanları denedim, İsrâiloğullarıyla en ileri ve ağır derecede uğraştım. Şimdi Rabbine dön ve ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile, dedi. Ben de döndüm, benden on vakti kaldırdı. Arkasından Mûsâ (a.s)'ın yanına döndüm (bu sefer) sana ne emir verildi, dedi. Ben, her gün kırk vakit namaz dedim. O: Ümmetin her gün kırk vakit namaz kılamaz, ben senden önce insanları sınadım. İsrâiloğulları ile oldukça ileri derecede uğraştım, haydi Rabbine dön de ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile, dedi. Ben de döndüm, üzerimden on vakit daha kaldırdı. Arkasından Mûsâ (a.s)'ın yanına geri döndüm. Sana ne emrolundu, dedi. Ben: Bana otuz vakit namaz emredildi, deyince, o: Ümmetin her gün otuz vakit namaz kılamaz. Ben insanları sınamıştım. İsrâiloğullarıyla alabildiğine uğraşmıştım. Haydi Rabbine dön de ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile, dedi. Ben de döndüm (Rabbim) benden on vakit daha kaldırdı. Mûsâ'nın yanına döndüm. Sana ne emrolundu, dedi. Ben her gün yirmi vakit namaz ile emrolundum deyince, o: Senin ümmetin her gün yirmi vakit namaz kılamaz. Çünkü ben senden önce insanları sınadım, İsrâiloğulları ile olabildiği kadar uğraşıp durdum. Haydi Rabbine dön de ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile, dedi. Ben de döndüm, benden on vakit daha kaldırdı. Mûsâ (a.s)'ın yanına döndüğümde sana ne emir verildi, dedi. Ben her gün on vakit namaz kılmakla emrolundum, dedim. O: Senin ümmetin her gün on vakit namaz kılamaz. Çünkü ben*

Scanned with CamScanner

senden önce insanları sınadım, İsrâiloğullarıyla olabildiği kadar çok uğraştım. Haydi Rabbine dön de ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile, dedi. Ben de geri döndüm, her gün beş vakit namaz kılmakla emrolundum. Mûsâ (a.s)'ın yanına dönünce, sana ne emrolundu? dedi. Ben: Her gün beş vakit namaz kılmakla emrolundum, dedim. Mûsâ: Ümmetin her gün beş vakit namaz kılamaz. Ben senden önce insanları sınadım, İsrâiloğullarıyla olabildiği kadar uğraştım. Haydi Rabbine dön de ondan ümmetinin yükünü hafiflet-mesini dile, dedi. Ben: Rabbimden isteyip durdum ve nihayet (fazlasını iste-mekten) utanır hale geldim. Artık razı olup, teslimiyet göstereceğim, dedim. Böylelikle beş vakit namaz kesinleşmiş oldu. Yüce Allah: Ben farz kıldığımı yerine getirdim, kullarımın yükünü de hafiflettim, diye seslendi."[426] Buhârî ve Müslim bunu Katâde'nin rivayet ettiği bir hadis olarak, buna yakın bir şekilde tahriç etmişlerdir.

[4150] Enes'in, Ebû Zerr'den -Allah ikisinden de razı olsun- rivayeti: Buhârî dedi ki: ... Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) dedi ki: Ebû Zerr Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis ederdi: *"Ben Mekke'de iken evimin tavanı açıldı. Cebrâil indi, göğsümü açtı, sonra onu Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra içi hikmet ve iman ile dolu altından bir leğen getirdi ve onu göğsümün içerisine boşalttıktan sonra göğsümü kapattı. Sonra elimden tutup, beni dünya semasına çıkardı. Semaya geldiğimde Cebrâil semanın bekçisine: Aç, dedi. Kim o dedi. Cebrâil dedi. Seninle beraber kimse var mı sordu. Evet, benimle birlikte Muhammed var, dedi. Ona risalet verildi mi, dedi. Evet, dedi. Bekçi kapıyı açınca biz dünya semasının üstüne çıktık. Oturan bir adam gördük. Sağ tarafında bazı karaltılar, sol tarafında da başka karartılar vardı. Sağ tarafına baktığı vakit gülüyor, sol tarafına bakınca ağlı-yordu. Sâlih nebîye ve salih oğluma merhaba, dedi. Cebrâil'e: Bu kimdir dedim. Bu Âdem'dir. Şu sağ tarafındaki ve sol tarafındaki karaltılar ise onun soyundan gelen çocuklarının zürriyetlerinin görüntüsüdür. Onlardan sağında bulunanlar cennetlikler, sol tarafında bulunanlar ise cehennemliklerdir. Bun-dan ötürü sağına bakınca güler, sol tarafına bakınca ağlar dedi. Sonra beni ikinci semaya çıkardı. Bekçisine: Aç, dedi. Bekçisi ona birincisinin söyledik-lerinin aynısını söyledi sonra kapıyı açtı."*

426 Buhârî, 3207, 3393; Müslim, 164; Ahmed, IV, 208-209; İbn Hibbân, 28 -lafız Ahmed'e aittir.- Hasan'ın Ebû Hureyre'den diye naklettiği (4149 numaralı) rivayeti Buhârî ve Müslim rivayet etmemişlerdir. Munkatı olduğundan ötürü zayıftır.

Scanned with CamScanner

Enes dedi ki: Semalarda Âdem'i, İdris'i, Mûsâ'yı, İsa'yı ve İbrâhim'i gördüğünü zikretti. Ancak onların konumlarının nasıl olduğuna dair bir şey söylemedi. Şu kadar var ki o dünya semasında Âdem'i, altıncı semada da İbrâhim'i gördüğünü zikretti.

Enes dedi ki: *"Cebrâil, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte İdris'in yanından geçtiğinde İdris, salih nebîye ve salih kardeşe merhaba dedi. Ben (Allah Rasûlü): Bu kimdir, dedim. Bu İdris'tir dedi sonra Mûsâ'nın yanından geçtim. O da, salih nebîye, salih kardeşe merhaba dedi. Bu kim dedim, Cebrâil: Bu Mûsâ'dır, dedi. Sonra İsa'nın yanından geçtim, o da salih nebîye ve salih kardeşe merhaba, dedi. Bu kim dedim, bu İsa'dır dedi. Daha sonra İbrâhim'in yanından geçtim. Sâlih nebîye ve salih oğluma merhaba dedi. Bu kimdir dedim, bu İbrâhim'dir dedi."*

Zührî dedi ki: Bana İbn Hazm'ın haber verdiğine göre İbn Abbâs ve Ebû Habbe el-Ensârî şöyle derdi: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Sonra beni (meleklerin) kalemlerinin cızırtısını duyacağım yüksekliğe çıkıncaya kadar yukarıya çıkardı."*

İbn Hazm ve Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah ümmetime elli vakit namaz farz kıldı. Ben bu farzlar ile geri döndüğümde Mûsâ (a.s)'ın yanından geçtim. Allah ümmetine neyi farz kıldı dedi. Ben elli vakit namaz farz kıldı dedim. O: Rabbine dön, senin ümmetinin buna gücü yetmez dedi. Rabbime döndüm yarısını indirdi, Mûsâ'ya döndüm; yarısını indirdi, dedim, o: Rabbine dön, ümmetinin buna gücü yetmez, dedi. Döndüm bir yarısını daha indirdi, Mûsâ'ya geri geldiğimde; Rabbine dön senin ümmetinin buna gücü yetmez, dedi. Yine Rabbimin yanına döndüm, O: O (kullarımın eda edecekleri vakit sayısı) beştir, ama aslında (bu beş vakit) elli vakit (namaza bedel)dir. Benim nezdimde söz değişikliğe uğratılmaz, buyurdu. Mûsâ'nın yanına döndüğümde Rabbinin yanına dön, dedi. Ben: Artık Rabbimden utanıyorum, dedim. Sonra Cebrâil beni alıp Sidretu'l-Münteha'ya kadar götürdü. Onu neler olduklarını idrak edemediğim renkler kapladı, sonra cennete girdirildim. Orada inciden çadırlar gördüm, cennetin topraklarının misk olduğunu gördüm."*[427]

427 Buhârî, 349 ve 3342; Müslim, 163

Scanned with CamScanner

Buhârî'nin namaz bölümündeki lafzı bu şekildedir. O bunu ayrıca İsrâiloğulları, Hac ve Enbiyâya dair hadisler bölümlerinde daha başka yollardan Yunus'tan böylece rivayet etmiştir. Müslim de bunu Sahih'inde iman bölümünde Harmele'den, o İbn Vehb'den, o Yunus'tan buna yakın lafızlarla rivayet etmiş bulunmaktadır.

[4151] İmam Ahmed dedi ki: Abdullah b. Şakik dedi ki: Ebû Zerr'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görmüş olsaydım mutlaka ona soracaktım, dedim. O: Ona neyi soracaktın, dedi. Ben: Ona Rabbini gördü mü, diye soracaktım dedim. Ebû Zerr: Bu soruyu ben ona sordum, o: *"Ben O'nu bir nur olarak gördüm, O'nu nasıl görebilirdim"* buyurdu.[428] Evet, İmam Ahmed'in rivayetinde bu şekildedir.

[4152] Bunu Müslim Sahih'inde Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'den diye rivayet etmiştir. Abdullah b. Şakik, Ebû Zerr'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Rabbini gördün mü? dedim. O: *"(O) bir nurdur, O'nu nasıl görebilirim"* dedi.[429]

[4153] Muhammed b. Beşşar'dan nakledildiğine göre Abdullah b. Şakik dedi ki: Ebû Zerr'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görseydim, kesinlikle ona soracaktım, dedim. Ebû Zerr: Ona neyi soracaktın, dedi. Ben: Rabbini gördün mü, diye soracaktım. Ebû Zerr: (Bunu) ona ben sordum. O: *"Ben bir nur gördüm"* dedi.[430]

[4154] Enes'in, Ubeyy b. Ka'b el-Ensârî (radıyallâhu anh)'tan rivayeti: İmam Ahmed'in oğlu Abdullah dedi ki: ... İbn Şihab dedi ki: Enes b. Mâlik dedi ki: Ubeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis ederdi: *"Ben Mekke'de iken evimin tavanı yarıldı. Cebrâil inip göğsümü açtı, sonra onu Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra içi hikmet ve iman ile dolu altından bir leğen getirdi. O iman ve hikmeti göğsüme boşalttıktan sonra kapattı. Arkasından elimden tutarak beni semaya çıkardı. Dünya semasına gelince, kapının açılmasını istedi. Kim o? dedi, Cebrâil dedi. Seninle beraber kimse var mı? dedi, evet benimle beraber Muhammed var dedi. Ona risalet verildi mi? dedi, evet aç, dedi. Dünya semasına yükseldi-*

428 Ahmed, V, 147 senedi Müslim'in şartına uygundur.
429 Müslim, 178; Ahmed, V, 171
430 Müslim, 178, h. 292

Scanned with CamScanner

ğimiz vakit bir adam gördük. Sağ tarafında karaltılar, sol tarafında karaltılar vardı. Sağına baktığı vakit gülüyor, sol tarafına baktığı vakit ağlıyordu. Sâlih nebîye ve salih oğluma merhaba, dedi. Cebrâil'e bu kim dedim, bu Âdem'dir. Sağ tarafındaki şu karaltılar ile sol tarafındaki karaltılar onun soyundan gelenlerdir. Sağ tarafındakiler cennetlik, sol tarafındaki karaltılar ise cehennemlik olanlardır. Bundan dolayı sağ tarafına bakınca güler, sol tarafına bakınca ağlar dedi. Sonra Cebrâil beni alıp ikinci semaya çıkardı. Semadaki bekçiye: Aç, dedi. Bekçi ona dünya semasının bekçisinin dediklerinin aynısını söyledi sonra kapıyı açtı."

Enes dedi ki: Allah Rasûlü semalarda Âdem'i, İdris'i, Mûsâ'yı, İsa'yı ve İbrâhim'i gördüğünü zikretti, ama ben onların konumlarını nasıl söz konusu ettiğini tam tespit edemedim. Ancak o, Âdem (a.s)'ı dünya semasında, İbrâhim'i de altıncı semada gördüğünü söyledi.

Enes dedi ki: *"Cebrâil (a.s) Rasûlullah ile birlikte İdris'in yanından geçince İdris: Sâlih nebîye ve salih kardeşime merhaba, dedi. Ben (Allah Rasûlü): Bu kimdir ey Cebrâil diye sordum. Bu İdris'tir, dedi."* (Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Sonra Mûsâ'nın yanından geçtim. O, salih nebîye ve salih kardeşe merhaba dedi. Bu kimdir dedim, bu Mûsâ'dır dedi. Sonra İsa'nın yanından geçtim, o da, salih nebîye, salih kardeşe merhaba, dedi. Bu kimdir dedim, o: Bu Meryem oğlu İsa'dır, dedi. Sonra İbrâhim'in yanından geçtim, o da, salih nebîye ve salih oğluma merhaba dedi. Bu kimdir dedim, bu İbrâhim'dir dedi."*

İbn Şihab dedi ki: Bana İbn Hazm'ın da haber verdiğine göre İbn Abbâs ve Ebû Habbe el-Ensârî şöyle derlerdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sonra ben (meleklerin) kalemlerinin cızırtılarını duyacağım bir seviyeye çıkıncaya kadar yükseltildim."*

İbn Hazm ve Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah ümmetime elli vakit namazı farz kıldı. Ben bu farzlarla döndüğümde Mûsâ (a.s)'ın yanından geçtim, Mûsâ: Rabbin ümmetine neyi farz kıldı, dedi. Ben: Onlara elli vakit namazı farz kıldı, dedim. Mûsâ bana: Rabbine dön. Çünkü senin ümmetinin buna gücü yetmez, dedi."*

(Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Rabbime döndüm, yarısını indirdi. Mûsâ'ya dönüp geldim ve ona durumu haber verince, Rabbine dön. Çünkü senin*

Scanned with CamScanner

ümmetinin buna gücü yetmez, dedi. Yine Rabbime döndüm, O: Onlar (farz olarak eda edilecek olanlar) beştir ama (asıl itibariyle) elli vakittir. Benim nezdimde söz değişikliğe uğramaz, buyurdu."

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Mûsâ (a.s)'ın yanına döndüm, o Rabbine müracaat et, dedi. Ben: Rabbimden utanıyorum artık, dedim."*

(Allah Rasûlü devamla) şöyle buyurdu: *"Sonra benimle Sidretu'l-Münteha'ya varıncaya kadar geldi. Sidre'yi ne olduklarını bilemediğim renkler kapladı. Sonra cennete girdirildim, orada altından çadırlar gördüm, toprağının misk olduğunu gördüm."*[431]

Bunu bu şekilde İmam Ahmed'in oğlu Abdullah babasının Müsned'inde rivayet etmiş bulunmaktadır. Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin herhangi birisinde bulunmamaktadır, ama Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde bunun Yunus yoluyla Zührî'den, o Enes'ten, o Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan aynen buradaki anlatım ile geçtiğini daha önceden kaydetmiş bulunmaktayız. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

[4155] Bureyde b. el-Husayb el-Eslemi'nin rivayeti: Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr dedi ki: ... Abdullah b. Bureyde babasından şöyle dediğini naklet-ti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrâ'ya götürüldüğüm gece Cebrâil Beytu'l-Makdis'teki kayanın yanına geldi. Parmağını kayanın içerisine koyup onu deldi ve ona Burak'ı bağladı."*[432]

Sonra Bezzâr şunları söylemektedir: Bu hadisi ez-Zubeyr b. Cunade'den, Ebû Numeyle dışında rivayet eden kimse olduğunu bilmiyoruz. Biz bu hadisin Bureyde (radıyallâhu anh)'tan başkasından rivayet edildiğini de bilmiyoruz.

Bunu Tirmizî Sünen'inin Tefsir bölümünde Yakûb b. İbrâhim ed-Devraki'den böylece rivayet etmiş ve gariptir, demiştir.

---

431 Sahihtir, Abdullah b. Ahmed, Ziyadatu'l-Müsned, V, 143-144; Heysemi, Mecma, I, 65-66'da ravileri Sahih'in ravileridir diyerek.

432 Tirmizî, 3132; Hakim, II, 360 ve İbn Hibbân, 47'de sahih olduğunu belirtmişlerdir. Tirmizî hasen, gariptir demiştir. Hadisin durumu onun dediği gibidir. Çünkü hadis Zubeyr b. Cunade etrafında dönüp durmaktadır. O da Takrîb'de belirtildiği üzere kendisine mutabaatta bulunulduğu vakit makbul bir ravidir, ama bu lafızla ona mutabaatta bulunulmamıştır.

Scanned with CamScanner

[4156] Câbir b. Abdullah'ın -Allah ondan ve babasından da razı olsun- rivayeti: İmam Ahmed dedi ki: ... Câbir b. Abdullah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini tahdis etti: *"Geceleyin Beytu'l-Makdis'e götürüldüğüm zaman (İsrâ) Kureyş beni yalanlayınca ben de Hicr'de kalkıp ayakta durdum. Allah bana Beytu'l-Makdis'i gösterdi. Beytu'l-Makdis'in belli başlı alametlerini -ben ona bakarak- kendilerine haber vermeye başladım."*[433] Bunu Buhârî ve Müslim Sahih'lerinde Zührî'nin bu şekilde rivayet ettiği bir hadis olarak kaydetmişlerdir.

[4157] Beyhakî dedi ki: ... Bize Kadı Ahmed b. Hasen haber verdi, İbn Şihab dedi ki: Said b. el-Müseyyeb'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beytu'l-Makdis'e vardığı vakit orada İbrâhim, Mûsâ ve İsa'yı gördü. Ona birisinin içinde süt, diğerinin içinde şarap bulunan iki kâse getirildi. Allah Rasûlü onlara baktı, sonra içinde süt bulunan kâseyi aldı. Cebrâil (a.s): Fıtrata iletildin, eğer şarabı almış olsaydın ümmetin azardı, dedi.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye dönüp geceleyin İsrâ'ya götürüldüğünü haber verdi. Önceden onunla birlikte namaz kılmış bulunan pek çok kimse fitneye maruz kaldı (dinden döndü).

İbn Şihab dedi ki: Ebû Seleme b. Abdurrahman dedi ki: Kureyş'ten birtakım insanlar Ebû Bekir'in yanına gitmek üzere hazırlandı ve (ona): Arkadaşın hakkında ne diyeceksin? Beytu'l-Makdis'e gidip, sonra Mekke'ye aynı gece döndüğünü ileri sürüyor, dediler. Ebû Bekir (radıyallâhu anh): Gerçekten o böyle bir şey dedi mi, diye sordu. Onlar evet dediler, Ebû Bekir: Eğer o böyle bir şey demişse and ederek onun doğru söylediğine şahitlik ederim, dedi. Onlar: Aynı gece içerisinde Şam bölgesine gidip sonra sabah olmadan Mekke'ye geri döndüğü iddiasında onu tasdik mi ediyorsun? dediler. Ebû Bekir, evet ben bundan daha ileri derecede söylediklerini de tasdik ediyorum, semadan getirdiği haberlerini tasdik ediyorum, dedi.

Ebû Seleme dedi ki: Bu sebeple Ebû Bekir'e "es-sıddîk" adı verildi.

Ebû Seleme dedi ki: Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'ı tahdis ederken dinledim: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemişti: *"Geceleyin Beytu'l-Makdis'e götürüldüğüm zaman (İsrâ hususunda) Kureyş*

433 Buhârî, 3886, 4710; Müslim, 170; Tirmizî, 3132; Müsned, III, 377, 378; İbn Hibbân, 55; Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, II, 359

Scanned with CamScanner

beni yalanlayınca Hicr'de ayakta durdum. Allah Beytu'l-Makdis'i önümde canlandırdı. Ben de ona bakarak kendilerine Beytu'l-Makdis'in belli başlı alametlerini anlatmaya koyuldum."[434]

[4158] Huzeyfe b. el-Yeman (radıyallâhu anh)'ın rivayeti: İmam Ahmed dedi ki: ... Zirr b. Hubeyş dedi ki: Huzeyfe b. el-Yeman (radıyallâhu anh)'ın yanına gittim. O sırada Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İsrâ'ya götürüldüğü geceyi anlatıyor ve şöyle diyordu: Beytu'l-Makdis'e kadar gitti -ama ikisi (Cebrâil ile birlikte) içine girmediler.- (Zirr) dedi ki: Ben: Hayır, Rasûlullah o gece Beytu'l-Makdis'e girdi ve içinde namaz kıldı, dedim. Huzeyfe: Ey dazlak kafalı kişi adın ne senin? Yüzünü tanıyor ama adını bilmiyorum, dedi. Ben Zirr b. Hubeyş'im, dedim. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o gece mescidin içinde namaz kıldığını sana kim öğretti, dedi. Ben: Kur'ân bana bunu haber veriyor, dedim. O: Kur'ân'a dayanarak konuşan galip gelir, oku, dedi. Ben de: *"Kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksa'ya götüren (her türlü eksiklikten) münezzehtir"* buyruğunu okudum. Huzeyfe şöyle dedi: Peki, ey dazlak kafalı sen "mescidin içinde namaz kıldı" diye bir ifade bulabilir misin, dedi. Ben, hayır deyince şu cevabı verdi: Allah'a yemin olsun ki, o gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o mescidin içinde namaz kılmadı. Şayet içinde namaz kılmış olsaydı, Beytu'l-Atik'te (Mescid-i Haram'da) üzerinize namaz farz kılınırdı, onun da içinde namaz kılmak size farz olurdu. Allah'a yemin olsun ki, semanın kapıları kendilerine açılıncaya kadar Burak'tan inmediler. Orada cenneti, cehennemi ve ahirette vaad edilenlerin tamamını gördüler. Sonra da ilk başladıkları yere geri döndüler. (Zirr) dedi ki: Sonra ben onun azı dişlerini görünceye kadar güldü. (Devamla) dedi ki: Üstelik onun kendisinden kaçmasın diye Burak'ı bağladığını da anlatıyorlar. Halbuki o Burak'ı ona gizliyi ve açığı bilen musahhar kılmış (emrine vermiş) tır. Ben: Ey Ebû Abdullah! Burak nasıl bir binektir, dedim. O: Şöyle uzun, beyaz bir binektir. Gözünün ulaştığı yere adımını atar, dedi.[435] Bunu Ebû Dâvûd

434 Zayıftır. Beyhaki, Delail, II, 359-360'da rivayet etmiş olup, mürsel bir rivayettir. Senedde geçen İbrâhim bir takım garip rivayetler nakletmiş bulunan İbrâhim b. Sa'd'dır. "Çok sayıda kimse fitneye maruz kaldı (dinden döndü)" ifadesi münkerdir. Hayır, hiç kimse fitneye maruz kalarak dininden dönmemiştir. Diğer taraftan o zamanlarda esasen Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e çok kimse de iman etmiş değildi.

435 Tirmizî, 3147; Nesâî, Tefsir, 300; Ahmed, V, 387; Hakim, II, 359; İbn Hibbân, 45; Beyhaki, Delail, II, 364. Hakim sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî ona muvafakat etmiştir. Senedi Asım b. Ebi'n-Necud'dan ötürü hasendir.

Scanned with CamScanner

et-Tayalisî de Hammad b. Seleme'den, o Asım'dan böylece rivayet etmiştir. Tirmizî ve Tefsir'de Nesâî de bunu Asım b. Ebi'n-Necud'dan böylece rivayet etmişler, Tirmizî hasen, sahihtir demiştir.

Huzeyfe'nin bu söylediği bir nefydir. Ancak ondan başkasının Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Burağı halkaya bağladığını ve Beytu'l-Makdis'te namaz kıldığını söylemeleri -hem geçmiş rivayetlerde, hem de gelecek rivayetlerde görüldüğü gibi- onun görüşüne göre önceliklidir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

[4159] Ebû Said Sâd b. Mâlik b. Sinan el-Hudri (radıyallâhu anh)'ın rivayeti: Hâfız Ebû Bekr el-Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve adlı eserinde şöyle diyor:

Ebû Said el-Hudri (radıyallâhu anh)'ın Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre ashabı kendisine: Ey Allah'ın Rasûlü! Bize İsrâ'ya götürüldüğün geceye dair haber ver, dediler. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil olan Allah: "Kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren (Allah) münezzehtir. Ona âyetlerimizden bazısını gösterelim diye. Şüphesiz ki o işitendir, görendir" buyurmaktadır."* (Ebû Said) dedi ki: (Allah Rasûlü) de onlara haber verip şöyle buyurdu:

"Bir gece ben Mescid-i Haram'da uyurken birisi gelip beni uyandırdı. Ben de uyandım, ama hiçbir şey görmedim. Derken bir hayal görür gibi oldum. Gözümle onu takip ettim ve nihayet Mescid-i Haram'ın dışına çıktığımda bir binek ile karşılaştım. O binek sizin binekleriniz arasında en çok şu katırlarınızı andırır. Kulakları sallanan bir binektir, ona Burak denilir. Benden önce de nebîler -selam onlara- Burak'a binerlerdi. O toynağını gözünün uzandığı en uzak yere koyar. Burağa bindim. Ben onun sırtında yol alırken sağ tarafımdan birisi bana seslenerek: Ey Muhammed! Beni bekle, sana bir şey soracağım. Ey Muhammed! Beni bekle, sana bir şey soracağım, dedi. Ancak ben ona ne cevap verdim, ne de yanında durdum. Burak üzerinde yürümeye devam ederken bu sefer sol tarafımdan birisi bana seslenerek: Ey Muhammed! Beni bekle sana bir soru soracağım, dedi. Ben ona ne cevap verdim, ne de yanında durdum. Yine yoluma devam ederken kollarını açmış ve üzerinde Allah'ın yaratmış olduğu her türlü süs eşyası bulunan bir kadın ile karşılaştım. Ey Muhammed! Beni bekle, sana soru soracağım,

Scanned with CamScanner

dedi. Ancak ben ona dönüp bakmadım, onun yanında durmadım. Sonunda Beytu'l-Makdis'e kadar geldim. Bineğimi nebîlerin önceden bineklerini bağladığı halkaya bağladım. Sonra Cebrâil -a.s- bana iki kap getirdi. Birisinde şarap, diğerinde süt vardı. Ben sütü içtim, şarabı bıraktım. Cebrâil: Fıtrata isabet ettirdin, eğer şarabı almış olsaydın ümmetin azmış olacaktı, dedi. Ben Allahu ekber, Allahu ekber, dedim. Cebrâil: Buraya gelince ne gördün, dedi. Ben ona şu cevabı verdim: Yolumda gidiyorken sağ tarafımdan birisi bana: Ey Muhammed! Beni bekle sana soru soracağım, dedi. Bense ona karşılık da vermedim, yanında da durmadım. Cebrâil: O Yahudilerin (Yahudiliğe çağıran) davetçisidir. Eğer onun isteğine cevap vermiş olsaydın -yahut yanında dursaydın- senin ümmetin Yahudileşecekti, dedi. (Allah Rasûlü devamla Cebrâil'e) dedi ki: *Yine yolumda gidiyorken sol tarafımdan birisi beni çağırdı. Ey Muhammed! Beni bekle, sana soru soracağım, dedi. Ona da dönüp bakmadım ve yanında durmadım. Cebrâil: O ise Hıristiyanların (Hıristiyanlığa) davetçisidir. Eğer ona cevap vermiş olsaydın şüphesiz ümmetin de Hıristiyanlaşacaktı, dedi. (Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: Yine ben yolumda gidiyorken kollarını açmış ve üzerinde yüce Allah'ın yaratmış olduğu her türlü süs eşyasından takınmış bir kadın gördüm. Ey Muhammed! Beni bekle, sana soracaklarım var, diyordu. Ama ben ona karşılık vermedim ve yanında da durmadım. Cebrâil: O dünya idi. Eğer ona karşılık vermiş yahut yanında durmuş olsaydın, senin ümmetin dünyayı ahirete tercih edecekti, dedi."*

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Sonra ben ve Cebrâil Beytu'l-Makdis'e girdik. Her birimiz iki rekât namaz kıldık, sonra Âdemoğullarının ruhlarının üzerinde yükseldiği miraç bana getirildi. Yaratılmışlar miracdan daha güzelini görmüş değildir. Sen ölen bir kimsenin gözünü semaya dikerek yükseğe baktığını görmedin mi? Onun gözü miraca hayranlığından ötürü semaya doğru bakar."*

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Ben ve Cebrâil yukarı çıktık. İsmail denilen bir melek gördüm. O dünya semasının sorumlusudur. Önünde de yetmiş bin melek vardır. Her bir melek ile birlikte onun yüz bin melekten oluşan askerleri bulunmaktadır."*

(Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Aziz ve celil olan Allah: "Rabbinin ordularını ondan başkası bilemez." (Müddessir, 31) buyurmaktadır."*

Scanned with CamScanner

(Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Cebrâil semanın kapısının açılmasını istedi. Kim o? diye soruldu, Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var? denildi, Muhammed dedi. Ona peygamberlik verildi mi? diye soruldu, evet dedi. Orada Âdem'i yüce Allah'ın onu kendi sûreti üzere yarattığı haliyle gördüm. Hiçbir şeyi değişmemişti. Onun soyundan gelen mü'minlerin ruhlarının ona arz edildiğini gördüm. O vakit: Hoş bir ruh ve hoş bir nefistir bu, haydi bunu illiyyine koyun, diyordu. Sonra ona soyundan gelen günahkârların ruhları arz ediliyor, bu sefer: Bu kötü bir ruh ve kötü bir nefistir, haydi bunu siccine koyun, diyordu. Ben: Ey Cebrâil bu kimdir? dedim, Cebrâil: Bu senin baban Adem (a.s)'dır, dedi. Âdem, bana selam verip, bana hoş geldin, dedi. Sâlih oğluma merhaba, dedi. Daha sonra bir süre daha yoluma devam ettim. Üzerinde kesilmiş et bulunan masalar gördüm. Kimse o ete yaklaşmıyordu. Yine üzerinde kopmuş ve oldukça kötü kokan etlerin bulunduğu başka masalar gördüm. Onların yanıbaşında o etten yiyen insanlar da vardı. Ey Cebrâil, bunlar kimdir? dedim. O, bunlar senin ümmetinden olup helali terk edip harama gidenlerdir, dedi."*

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Sonra bir süre daha devam ettim. Karınları evler kadar büyük kimseler gördüm. Onlardan birisi kalkmak istedi mi hemen yere düşer. Allah'ım! Ne olur kıyâmet kopmasın, der. (Ayrıca) dedi ki: Onlar Firavun ailesinin su taşıyıcılarının yolu üzerinde idiler. Su taşıyıcılar geliyor ve onları çiğniyordu. Onların yüce Allah'a feryat ettiklerini duydum. Ey Cebrâil, bunlar kimlerdir? dedim. O şu cevabı verdi: Bunlar senin ümmetinden olup faiz yiyenler(dir). 'Ancak şeytanın çarpmaktan dolayı kendilerini saraya düşürdüğü kimse gibi kabirlerinden kalkarlar.'"* (Bakara, 275)

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Bir süre daha gittim. Bu sefer dudakları deve dudaklarını andıran kimseler gördüm. Bunların ağızları açılıyor, ağızlarına o kor ateşlerden atılıyor, sonra bu ateş onların altlarından dışarı çıkıyordu. Onların da yüce Allah'a feryat ettiklerini duydum. Ey Cebrâil bunlar kimdir? dedim. O şöyle dedi: Bunlar da senin ümmetindendir. 'Şüphe yok ki zulümle yetimlerin mallarını yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar yakında alevli bir ateşe de gireceklerdir.'* (İsrâ, 10) *Sonra biraz daha yol aldım. Bu sefer memelerinden asılı kadınlar gördüm. Onların da yüce Allah'a feryat ettiklerini gördüm. Ey Cebrâil, bu kadınlar kimdir? dedim. O: Bunlar senin ümmetinden zina eden kadınlardır, dedi."*

Scanned with CamScanner

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Bir süre daha gittim. Bu sefer yanlarından etin kesildiği ve ağızlarına verildiği kimseler gördüm. Bunların her birisine: (Dünyada iken) kardeşinin etinden yediğin gibi ye, deniyordu. Ben: Ey Cebrâil, bunlar kimdir? dedim. Cebrâil: Bunlar senin ümmetinden (insanların aralarını bozmak için) laf götürüp getiren ve (alay maksadıyla) kaş göz işareti yapan kimselerdir, dedi."*

(Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Sonra ikinci semaya çıktık. Orada aziz ve celil olan Allah'ın yarattıklarının en güzeli bir adam ile karşılaştık. Diğer insanlara göre güzelliğinin üstünlüğü on dördündeki dolunayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibi idi. Ey Cebrâil, bu kimdir? dedim. O: Bu senin kardeşin Yusuf'tur, dedi. Beraberinde kavminden birtakım kimseler de vardı. Ona selam verdim, o da selamımı aldı. Sonra üçüncü semaya çıktım. Yahyâ ve İsa'yı -ikisine de selam olsun- gördüm. Onlarla birlikte kendi kavimlerinden kimseler vardı. Onlara da selam verdim, onlar da selamımı aldılar. Daha sonra dördüncü semaya çıktım. İdris (a.s)'ı gördüm. Aziz ve celil olan Allah onu yüksek bir mekâna yükseltmişti. Ona selam verdim, o da bana selam verdi. Sonra beşinci semaya çıktım. Orada Harun (a.s)'ı gördüm. Sakalının yarısı beyaz, yarısı siyahtı. Sakalı neredeyse göbeğine değecek kadar uzundu. Ey Cebrâil bu kimdir? dedim. Cebrâil: Bu, kavmi arasında sevilen kişidir. Bu İmran oğlu Harun'dur, dedi. Onunla birlikte kavminden kimseler de vardı. Ona da selam verdim, o da selamımı aldı. Sonra altıncı semaya çıktım. Orada da İmran oğlu Mûsâ (a.s)'ı gördüm. Esmer, saçı gür birisi idi. Üzerinde iki kamis (gömlek) olsaydı bile saçları gömleğin dışına çıkardı. O şöyle diyordu: İnsanlar benim Allah nezdinde bundan daha değerli olduğumu ileri sürüyorlar. Aksine bu, yüce Allah nezdinde benden daha değerlidir."*

(Allah Rasûlü) dedi ki: *"Ey Cebrâil bu kimdir? dedim. Cebrâil: Bu, senin kardeşin İmran oğlu Mûsâ'dır, dedi. Onunla birlikte de kavminden kimseler vardı. Ona selam verdim, o da bana selam verdi. Sonra yedinci semaya çıktım. Orada babamız Halilurrahman İbrâhim (a.s)'ı sırtını Beytu'l-Ma'mur'a yaslanmış gördüm. Erkeklerin en güzeli idi, sanki. Ben: Ey Cebrâil, bu kimdir? dedim. Cebrâil: Bu, senin baban Halilurrahman İbrâhim'dir, dedi. Onunla birlikte de kavminden kimseler vardı. Ona selam verdim, o da bana selam verdi. Derken ümmetimi iki yarıya bölünmüş gördüm. Onların bir kısmı üzerinde adeta kağıt gibi beyaz elbiseler vardı, bir kısmı üzerinde de kül rengi elbiseler vardı."*

Scanned with CamScanner

(Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"Ben Beytu'l-Ma'mur'a girdim. Benimle birlikte üzerlerinde beyaz elbise bulunanlar da girdi, üzerlerinde kül rengi elbiseler bulunan diğerleri ise perdelendi (içeriye alınmadı). Bununla birlikte onlar da hayır üzeredirler. Beraberimdekilerle birlikte Beytu'l-Ma'mur'da namaz kıldım sonra yine beraberimdekilerle de dışarı çıktım."*

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Beytu'l-Ma'mur'da her gün yetmiş bin melek namaz kılar ve kıyâmet gününe kadar bir daha oraya dönmezler.* (Allah Rasûlü) buyurdu ki: *Sonra Sidretu'l-Münteha'nın yanına itildim. Onun bir yaprağı hemen hemen bu ümmetin tamamını örter. Onda Selsebil denilen bir pınarın aktığını gördüm. O pınardan da iki nehir çıkıyordu. Bunların biri Kevserdir, diğerine de rahmet ırmağı denilir. Onda yıkandım, sonra benim geçmiş ve gelecek bütün günahlarım bana bağışlandı. Sonra cennete itildim. Bir cariye beni karşıladı. Sen kime aitsin ey cariye? dedim. O: Ben Zeyd b. Harise'ye aidim dedi. Asla kokmayan sudan, asla tadı değişmeyen sütten, içenlere lezzet veren şaraptan, süzülmüş baldan ırmaklar gördüm. Cennetin narlarının büyüklükleri itibariyle büyük su kovaları gibi olduğunu gördüm. Cennetteki kuşlar ise adeta sizin bu kocaman develeriniz gibiydi."* Burada Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Şüphesiz yüce Allah salih kulları için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın hatırından geçirmediği nimetler hazırlamıştır."*

Allah Rasûlü devamla şöyle buyurdu: *"Sonra bana cehennem ateşi gösterildi. Allah'ın gazabının, azarının ve intikamının orada olduğunu gördüm. Eğer o ateşe taş ve demir dahi atılacak olsa, ateş onu yer bitirir. Sonra cehennem önümde kapatıldı. Sonra Sidretu'l-Münteha'ya itildim. Beni (bir şeyler) bürüyüp, örttü. Benimle onun arasında bir yayın iki ucu kadar ya da ondan daha yakın bir mesafe kalmıştı. Her bir yaprağa meleklerden bir melek indi.* (Allah Rasûlü) dedi ki: *Bana elli vakit namaz farz kılındı. (Allah) buyurdu ki: Sana her bir hasene (iyilik) karşılığında on (misli mükâfat) vardır, buyurdu. Eğer iyilik yapmak isteyip de onu yapmayacak olursan senin için bir hasene olarak yazılır. Onu yapacak olursan, sana on hasene olarak yazılır. Eğer bir kötülük yapmak isteyip de onu işlemezsen senin aleyhine hiçbir şey yazılmaz. Şayet onu işlersen aleyhine tek bir günah olarak yazılır. Sonra Mûsâ (a.s)'ın yanına getirildim. Rabbin sana ne emretti? dedi. Ben elli vakit namaz, dedim. O: Rabbine dön de ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile. Çünkü se-*

Scanned with CamScanner

nin ümmetinin gücü buna yetmez. Buna güçleri yetmediği takdirde ise küfre saparlar, dedi. Ben de aziz ve celil olan Rabbime döndüm ve: Rabbim, ümmetimin yükünü hafiflet. Çünkü o ümmetlerin en zayıfıdır, dedim. Benden on vakit kaldırarak kırka indirdi. Böylece Mûsâ ile aziz ve celil olan Rabbim arasında gidip geldim. Mûsâ'nın yanına geldiğim her seferinde bana önceki sözlerinin aynısını söylüyordu. Nihayet son defa ona döndüğüm vakit bana: Sana ne emrolundu? dedi. Ben, on vakit namaz ile emrolundum, dedim. Aziz ve celil olan Rabbine dön ve ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile, dedi. Ben de Rabbime dönerek, Rabbim ümmetimin yükünü hafiflet. Çünkü o ümmetlerin en zayıfıdır, dedim. Benden beş vakit daha kaldırıp, onları beş vakite indirdi. Tam bu sırada bir melek bana şöyle seslendi: Ben farizamı tamamladım, kullarımın yükünü hafiflettim ve onlara her bir hasene karşılığında on mislini verdim. Sonra Mûsâ'nın yanına döndüm, sana ne emrolundu? dedi. Ben beş vakit namaz, dedim. O: Rabbine dön, ondan yükünü hafifletmesini iste. Şüphesiz ki hiçbir şey ona ağır gelmez. Sen ondan ümmetinin yükünü hafifletmesini dile, dedi. Ben de: Rabbime o kadar çok gidip geldim ki artık ondan utanıyorum, dedim."

Sonra Allah Rasûlü, Mekke'de sabahı ederek onlara hayret veren şeyleri haber verdi: *"Ben dün Beytu'l-Makdis'e gittim ve ben semaya çıkarıldım, şunu gördüm, bunu gördüm"* dedi.

Ebû Cehl b. Hişam: Muhammed'in söylediklerine hayret etmiyor musunuz? O dün gece Beytu'l-Makdis'e gittiğini, sonra aramızda sabahı ettiğini iddia ediyor? Halbuki bizden bir kimse (oraya gitmek isterse) bineği üzerinde bir ay gidiş, bir ay geliş olmak üzere ancak gidip gelebilir. İşte (o) bir gecede iki aylık mesafeyi aldığını söylüyor.

(Ebû Said) dedi ki: Onlara Kureyş'e ait bir devenin durumunu da haber verdi. Ben gidişimde onu filan ve filan yerde gördüm, ürktü, döndüğümde de onu Akabe'nin yakınında gördüm. Ayrıca onlara her bir adamı ve ona ait devesinin şöyle şöyle olduğunu, üzerindeki eşyanın şöyle şöyle olduğunu haber verdi.

Ebû Cehil: Bize birtakım şeyleri haber veriyor, dedi. Müşriklerden bir adam: Ben insanlar arasında Beytu'l-Makdis'i en iyi bilen kişiyim. Onun yapısı nasıldır, şekli nasıldır, dağa ne kadar yakındır hepsini biliyorum. Eğer

Scanned with CamScanner

Muhammed doğru söylüyorsa ben de size bunu bildireceğim. Şayet yalan söylüyorsa bunu da size bildireceğim, dedi. O müşrik şahıs gelerek: Ey Muhammed! Ben insanlar arasında Beytu'l-Makdis'i en iyi bilen kişiyim. Bana söyle, yapısı nasıldır, şekli nasıldır, dağa yakınlığı ne kadardır? dedi.

(Ebû Said el-Hudri) dedi ki: Beytu'l-Makdis bulunduğu yerden sökülüp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önüne getirildi. O da bizden birimizin kendi evine baktığı gibi ona baktı. Yapısı şöyle şöyledir, şekli şöyle şöyledir, dağa yakınlığı şu kadardır, dedi. Diğeri ise: Doğru söylüyorsun deyip, arkadaşlarının yanına dönerek onlara: Muhammed doğru söylüyor dedi, -ya da buna yakın bir şeyler söyledi.-[436]

Bunu İmam Ebû Câfer b. Cerîr bu uzunluğu ile Muhammed b. Abdulala'dan, o Muhammed b. Sevr'den, o Ma'mer'den, o Ebû Harun el-Abdi'den diye rivayet etmiştir. Ayrıca Hasen b. Yahyâ'dan, o Abdurrezzak'dan, o Ma'mer'den, o Ebû Harun el-Abdi'den de böylece rivayet etmiştir. Bunu aynı zamanda Muhammed, İbn İshâk'tan da rivayet etmiştir: Bana Ravh b. el-Kâsım, Ebû Harun'dan tahdis etti deyip, bundan önceki anlatıma yakın olarak hadisi zikretti.

İbn Ebî Hâtim de bu hadisi babasından, o Ahmed b. Abde'den, o Ebû Abdussamed Abdulaziz b. Abdussanam'dan, o Ebû Harun el-Abdi'den, o Ebû Said el-Hudri (radıyallâhu anh)'tan diye bunu uzun ve oldukça güzel, başkasının anlattığından daha iyi bir şekilde zikretti. Garip oluşuna ve rivayetteki münkerliklere rağmen böyle kaydetti.

Ayrıca bunu Beyhakî de Nûh b. Kays el-Huddani, Huşeym ve Ma'mer'in, Ebû Harun el-Abdi'den rivayeti olarak da zikretmiştir ki, Ebû Harun'un adı Umare b. Cuveyn olup, imamlar tarafından oldukça zayıf kabul edilmiştir. Bizim burada onun hadisini kaydetmemizin sebebi, hem onda bulunan başka rivayetler lehine ve aynı zamanda Beyhakî'nin de şu şekildeki rivayetinin lehine şahitler ihtiva etmiş olmasıdır:

436 Senedi oldukça zayıftır. Taberî, 22023, 22024; el-Âcurri, eş-Şeria, s. 426; Beyhakî, Delail, II, 390-396. Hadis Umâra b. Cuveyn Ebû Harun el-Abdi etrafında dönüp durmaktadır. Oldukça zayıf ve metruk bir ravidir. İbn Kesir'in de zikrettiği gibi bu hadisin birtakım lafızları garip ve münker olmakla birlikte, diğer bir kısmının da şahitleri bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

[4160] ... Yezîd b. Ebî Hakîm bize tahdis edip dedi ki: Rüyamda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördüm. Ey Allah'ın Rasûlü! Ümmetinden Süfyân es-Sevrî denilen bir adam var. Onda bir sakınca var mı? dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, onda bir sakınca yok"* dedi.

O bize Ebû Harun el-Abdi'den tahdis etti. O Ebû Said el-Hudri'den, o senden İsrâ'ya götürüldüğün gece hakkında: "Semada... gördüm" buyurdun, diyerek hadisi nakletti. Bu hadisi ona sen mi naklettin? dedim. Allah Rasûlü bana: *"Evet"* deyince, ben de ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Ümmetinden bazı kimseler İsrâ hadisesinde senden hayret verici şeyler tahdis etmektedirler, dedim. Allah Rasûlü bana: *"Onlar kıssacıların hadisidir"* buyurdu.[437]

[4161] Şeddad b. Evs (radıyallâhu anh)'ın rivayeti: İmam Ebû İsmail Muhammed b. İsmail et-Tirmizî dedi ki: Bize Şeddad b. Evs tahdis edip dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! İsrâ'ya nasıl götürüldün? dedik. O şöyle buyurdu: *"Ashabıma gece vakti Mekke'de yatsı namazını kıldırdım. Cebrâil (a.s) bana beyaz bir binekle geldi. Bu binek eşekten yüksek, katırdan alçaktı. Bana bin dedi. Ancak bana zorluk çıkardı. Cibril onu kulağından tuttuktan sonra beni ona bindirdi. Binek de bizi gözünün değdiği yerde ayaklarını koyarak götürüyordu. Nihayet hurmalıklı bir yere vardık. Beni indirdi ve namaz kıl, dedi. Ben de namaz kıldım, sonra yine bindik. Nerede namaz kıldığını biliyor musun? dedi. Ben: Allah en iyi bilendir, dedim. Yesrib'de namaz kıldın, Taybe'de namaz kıldın, dedi. Yine binek bizi hızlıca götürmeye koyuldu. Ayaklarını gözünün değdiği en uzak yere koyuyordu. Sonra bir yere vardık, yine bana in dedi, indim sonra da namaz kıl, dedi, namaz kıldım, sonra bindik. Nerede namaz kıldığını bildin mi, dedi. Ben, Allah en iyi bilendir dedim. O Medyen'de namaz kıldın, sen Mûsâ (a.s)'ın ağacının yanında namaz kıldın. Sonra yine binek bizi alıp götürdü. Ayaklarını gözünün ulaştığı yere koyarak koşuyordu. Sonra bir yere vardık, orada birtakım sarayları görmeye başladık. İn dedi, indim, namaz kıl dedi, namaz kıldım, sonra bindim. Nerede namaz kıldığını biliyor musun, dedi. Ben, Allah en iyi bilendir dedim. O: Sen Meryem oğlu İsa Mesih'in doğduğu yer olan Beyt Lahm'de namaz kıldın, dedi. Sonra beni alıp, şehre sağ tarafındaki kapısından girdik. Mescidin kıblesine varıp orada bineğini bağladı. Biz de mescide güneşin ve ayın (ışığının) meylettiği bir kapıdan girdik, Allah'ın dilediği bir yerde mescidde namaz kıl-*

437 Beyhakî, II, 405'te az önceki hadisin akabinde bundan önceki hadisin sahih olmadığına delil göstermek üzere zikretmiştir.

Scanned with CamScanner

dım. Bu sırada şimdiye kadar hiç susamadığım kadar susadım. Bana birinde süt, diğerinde bal bulunan iki kap getirildi. Evet, her ikisi de bana getirildi. Ben de ikisi arasında tercih yapamadım. Sonra yüce Allah beni doğruya iletti ve sütü alıp sonuna kadar içtim. Önümde kendisine ait bir yerde yaslanmış yaşlı birisi vardı. Arkadaşın fıtrata uygun olanı aldı. Şüphesiz ona hidayet olunacaktır, dedi. Sonra beni aldı, şehrin, içinde bulunduğu vadiye kadar gittik. Tepeleri andıran yerlerin üzerinden cehennemi görmeye başladım. (Şeddad) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Onu nasıl gördün (neye benzetirsin), dedim. O: *Oldukça sıcak bir su kaynağını andırıyordu,* dedi. *Sonra (Cebrâil) beni götürdü. Filan filan yerde Kureyş'e ait filan kişinin (yükünü) topladığı bir devesini kaybetmiş, Kureyş'e ait bir kervanın yanından geçtik. Onlara selam verdim. Onlardan biri: Bu Muhammed'in sesidir, dedi. Sonra da sabahtan önce Mekke'de arkadaşlarımın yanına döndüm."* Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bana gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu gece neredeydin. Ben seni uyuduğun yerde aradım, dedi. (Allah Rasûlü): *"Benim bu gece Beytu'l-Makdis'e gittiğimi (ve geldiğimi) bilmedin mi?"* buyurdu. Ebû Bekir: Ey Allah'ın Rasûlü! O bir aylık uzaklıktadır, onu bana anlat, dedi. (Allah Rasûlü) şöyle buyurdu: *"Adeta onu görürcesine önümde bir yol açıldı. Bana neye dair soru sorduysa mutlaka ben de ona cevap verdim."*

Ebû Bekir (radıyallâhu anh): Senin Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ederim, dedi. Müşrikler ise: Ebû Kebşe'nin oğluna bir bakınız. O bu gece Beytu'l-Makdis'e gittiğini ileri sürüyor, dediler. (Şeddad b. Evs) dedi ki: Allah Rasûlü (onlara cevap olarak) dedi ki: *"Size söylediklerimin (doğru olduğunun) delillerinden birisi de şudur: Ben filan filan yerde size ait bir kervanın yanından geçtim. Onlar filan kişinin topladığı (bulduğu) bir develerini de kaybetmişlerdi. Onların yollarına gelince önce şu yerde sonra şu yerde konaklayacaklar ve şu gün yanımıza gelecekler. Onların önünde, üzerinde siyah bir örtü bulunan ve yine siyah iki heybe bulunan siyah bir deve gelecektir."* Dediği gün gelince insanlar çıkıp yola bakmaya başladılar. Nihayet günün yarısına yakın bir süre geçince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nitelediği o deve önlerinde bulunduğu halde kervan geldi.[438]

438 Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, II, 355-356; Taberânî, Kebîr, 7142; Beyhakî: Bu sahih bir seneddir demektedir. Heysemi, Mecma, I, 73-74'te hadisi zikrederek senedinde İshâk b. İbrâhim b. el-Ala vardır. Yahyâ b. Maîn sika olduğunu söylemiş, Nesâî ise zayıf olduğunu söylemiştir, demektedir. Ebû Dâvûd ve Muhammed b. Avf et-Tai de zayıf olduğunu söylemiş olmakla birlikte, hadisin şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

Bunu Buhârî bu şekilde iki yoldan, Ebû İsmail et-Tirmizî'den böylece rivayet ettikten sonra hadisin tamamlanmasının akabinde şunları söylemektedir: "Bu sahih bir isnaddır. Bunu başkası farklı hadisler halinde rivayet etmiştir. Bizler de bunlar arasından hatırımıza gelenleri zikredeceğiz."

Sonra bu hadise bir şahit olmak üzere İsrâ'ya dair çok sayıda hadis kaydetmektedir. Şeddad b. Evs'den bu hadisi uzun uzadıya İmam Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hâtim de Tefsir'inde babasından, o İshâk b. İbrâhim b. el-Ala ez-Zübeydi'den böylece rivayet etmiştir. Şüphesiz ki bu hadis yani Şeddad b. Evs'ten rivayet edilen hadis, Beyhaki'nin de zikrettiği gibi, bir kısmı sahih olan birtakım hususları kapsadığı gibi, Beyt Lahm'de namaz kılması ve Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'ın Beytu'l-Makdis'in niteliklerine dair soru sorması ve benzeri nedenlerden dolayı münker olan hususları da vardır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

[4162] Abdullah b. Abbâs (radıyallâhu anh)'ın rivayeti: İmam Ahmed dedi ki: ... İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bize tahdis edip dedi ki: Allah'ın Nebîsi (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürüldüğü gece cennete girdi. Cennetin bir tarafında bir ses duydu: *"Ey Cebrâil bu ne?"* dedi. Cebrâil: Bu müezzin Bilal'dir, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de insanların yanına geri geldiğinde: *"Bilal kurtuldu, (cennette) ona ait şunları şunları gördüm"* dedi.

(İbn Abbâs) dedi ki: Mûsâ (a.s) onu karşıladı, ona merhaba dedi, ümmi nebîye merhaba dedi. Ayrıca dedi ki: Mûsâ esmer, uzun boylu, saçları kulakları hizasında ya da daha yukarda düz saçlı birisi idi.

Allah Rasûlü: *"Bu kim ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil: Bu Mûsâ'dır dedi. (İbn Abbâs devamla) dedi ki: Allah Rasûlü devam etti. Saygın, heybetli, yaşlı bir zat onu karşıladı, ona hoşgeldin dedi, ona selam verdi. Hepsi de ona selam veriyordu. Allah Rasûlü: *"Bu kim ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil: Bu baban İbrâhim (a.s)'dır, dedi.

(İbn Abbâs) dedi ki: Allah Rasûlü cehenneme de baktı. Orada leş yiyen kimseler görünce *"Bunlar kimdir ey Cebrâil?"* dedi. O: Bunlar insanların etlerini yiyen (onların gıybetlerini yapıp çekiştiren) kimselerdir, dedi. Kırmızı tenli, oldukça morarmış bir adam gördü *"Bu kimdir ey Cebrâil?"* dedi. Bu (Sâlih'in) dişi devesini kesendir, dedi.

Scanned with CamScanner

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mescid-i Aksa'ya gelince, kalkıp namaz kıldı. Etrafına bir baktı, sonra bir daha baktı. Bütün nebîlerin onunla birlikte namaz kıldıklarını gördü. Namazını bitirince biri sağ tarafından, diğeri sol tarafından, birisinde süt, diğerinde bal bulunan iki kâse getirildi. Allah Rasûlü sütü alıp ondan içti. Kâse elinde bulunan kişi: Fıtrata isabet ettirdin, dedi.[439] Senedi sahih olmakla birlikte bunu tahriç etmemişlerdir.

[4163] Bir başka rivayet yolu: İmam Ahmed dedi ki: ... İbn Abbâs (radıyallâhu anh) dedi ki: Geceleyin Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beytu'l-Makdis'e götürüldü. Sonra aynı gece geri gelerek onlara (Kureyşlilere) gece gidişini, Beytu'l-Makdis'in belirgin özelliklerini ve kervanlarının durumunu da anlattı. Birtakım kimseler: Biz Muhammed'in söylediklerini tasdik etmiyoruz, diyerek kâfirler olarak irtidad ettiler. Allah, Ebû Cehil ile birlikte onların boyunlarının vurulmasını takdir buyurdu. -Allah kahretsin onları- Ebû Cehil de -kahrolasıca- şöyle demişti: Muhammed bizi Zakkum ağacı ile korkutuyor. Haydi hurma ve tereyağı getirin de zıkkımlanalım.

Allah Rasûlü Deccal'i de uykuda gördüğü bir rüya halinde değil de dünya gözü ile gerçek sûretinde gördü. Aynı şekilde İsa'yı, Mûsâ'yı ve İbrâhim'i -selam onlara- de gördü. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Deccal hakkında soru sorulunca şöyle buyurdu: *"Ben onu iri yarı, başının saçları çok ve dağınık, bulanık beyaz tenli gördüm. Gözlerinden birisi parıldayan bir yıldız gibi duruyordu. Başındaki saçları adeta bir ağacın dalları gibiydi. İsa'yı beyaz tenli, düz saçlı, keskin bakışlı, hilkatinden göbeksiz, karnı küçük olduğunu gördüm. Mûsâ (a.s)'ı da saçı gür, hilkati itibariyle güçlü, esmer olduğunu gördüm. İbrâhim (a.s)'a da baktım, onun hangi tarafına baktıysam benim vücudumun aynı yeri ile aynen benzediğini gördüm. Adeta o sizin bu arkadaşınızı andırıyordu. Cebrâil: Mâlik'e selam ver, dedi, ben de ona selam verdim."*[440]

Bunu Nesâî, Ebû Zeyd, Sabit b. Yezîd'in, Hilal b. Habbab'dan diye böylece rivayet ettiği bir hadis olarak kaydetmektedir ve bu da sahih bir seneddir.

---

439 Müsned, I, 257; Heysemi, Mecma, IX, 300'de: Ravileri Kâbus dışında Sahih'in ravileri olup, sika olduğu da söylenmiş olmakla birlikte bir parça zayıf birisidir, demektedir. İbn Kesir senedinin sahih olduğunu söylemekle beraber, doğrusu Kâbus'un kavi bir ravi olmadığıdır. Bir sonrakine de bakınız.

440 Sahihtir. Müsned, I, 374; Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 11283; Ebû Ya'lâ, 2720

Scanned with CamScanner

[4164] Bir başka rivayet: Beyhakî dedi ki: ... İbn Abbâs (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrâ'ya götürüldüğüm gece Mûsâ b. İmran'ın uzun boylu, saçı dalgalı bir kişi olduğunu, adeta Şenuelilerden bir adamı andırdığını gördüm. Meryem oğlu İsa'yı da hilkati itibariyle orta boylu, kırmızı ile beyaz tenli, saçları düzgün birisi olarak gördüm."* Allah Rasûlü'ne cehennemin bekçisi Mâlik gösterildiği gibi Deccal de gösterildi. Allah'ın bunları ona gösterdiğini kanâatimce şu âyet-i kerimelerde de ifade etmiştir. Yüce Allah: *"Sen ona kavuşmaktan şüphe etme"* (Secde, 23) diye buyurdu. Katâde bu âyeti: Allah'ın Nebîsi Mûsâ (a.s) ile karşılaştı, diye tefsir ederdi. *"Ve biz onu İsrâiloğullarına hidayet kıldık."* (Secde, 23) (Katâde) dedi ki: Allah Mûsâ'yı İsrâiloğulları için bir hidayet (önderi) kıldı.[441]

Bunu Müslim Sahih'inde Abd b. Humeyd'den, o Yunus b. Muhammed'den, o Şeyban'dan diye rivayet ettiği gibi, Buhârî ile birlikte de Şu'be, Katâde'den diye muhtasar bir rivayet olarak da zikretmişlerdir.

[4165] Başka bir rivayet: Beyhakî dedi ki: ... İbn Abbâs (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrâ'ya götürüldüğüm gece yanımdan çok hoş bir koku geçti. Ben: Bu koku nedir dedim, bana: Bu Firavun'un kızının Maşitası (onun tarayıcısı) ve onun çocuklarıdır. Tarağını elinden düşürünce bismillah demişti, Firavun'un kızı da babamı mı, kastediyorsun deyince, tarayıcısı (Maşita) benim de, senin de Rabbin, babanın da Rabbi (olan Allah'ın adı ile), dedi. Firavun'un kızı: Senin babamdan başka bir Rabbin mi var deyince, Maşita: Evet, benim de Rabbim, senin de Rabbin, babanın da Rabbi Allah'tır, dedi. Bunun üzerine Firavun onu çağırdı. Benden başka Rabbin var mı, dedi. O, evet, benim de Rabbim, senin de Rabbin aziz ve celil olan Allah'tır, dedi. Bunun üzerine Firavun bakırdan büyükçe bir kazanın kızdırılmasını emretti. Sonra o tarayıcı kadının (Maşita) kazana atılmasını emretti. Kadın: Benim senden bir dileğim var, dedi. Firavun nedir deyince, kadın benim ve çocuklarımın kemiklerini aynı yerde bir araya getirmeni istiyorum, dedi. Firavun, istediğini yapacağım. Çünkü senin bizim üzerimizde hakkın vardır, dedi. Sonra Firavun'un verdiği emir üzerine çocukları birer birer (o kızdırılmış kazana) atıldı. Nihayet aralarından süt emen birisine*

441 Müslim, 165 h. 267; Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, II, 286'da rivayet etmişlerdir. Ayrıca bunu Buhârî, 3396; Müslim, 165'te de İbn Abbâs'tan muhtasar bir hadis olarak rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

geldi. Çocuk: Anacığım atıl, hiç tereddüt etme, biz hak üzereyiz, dedi." (Allah Rasûlü ayrıca) şöyle buyurdu: *"Evet, küçük oldukları halde dört kişi (küçüklüklerinde) konuşmuşlardır: Bu çocuk, Yusuf'un şahidi, Cureyc'in adamı ve Meryem oğlu İsa (a.s)"* isnadında bir sakınca yoktur.[442] Bununla birlikte bu hadisi tahriç etmemişlerdir.

[4166] Bir başka rivayet: İmam Ahmed dedi ki: ... İbn Abbâs (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrâ'ya götürüldüğüm gece Mekke'de sabahı ettim. Benim durumuma herkes hayret etmiş ve insanların beni yalanlayacaklarını anlamıştım."* Bu sebeple Allah Rasûlü herkesten ayrı bir yerde üzüntülü bir halde otururken Allah'ın düşmanı Ebû Cehil -Allah kahretsin onu- yanından geçti. Sonra gelip yanına oturdu. Alay edercesine ona: Bir şey mi oldu, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona *"Evet"* dedi. Nedir o, deyince, Allah Rasûlü: *"Bu gece ben götürüldüm"* dedi. Ebû Cehil, nereye dedi. Allah Rasûlü: *"Beytu'l-Makdis'e"* dedi. Ebû Cehil: Sonra da bizim aramızda sabahı ettin öyle mi, dedi. Allah Rasûlü *"evet"* dedi.

(İbn Abbâs) dedi ki: Kendi kavmini yanına çağırdığı takdirde söylediklerini inkâr edecek korkusu ile onu yalanlamayı uygun görmediğinden şöyle sordu: Eğer senin kavmini yanına çağıracak olursam ne dersin, bana anlattıklarının aynısını onlara da anlatır mısın, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"evet"* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Cehl: Ey Ka'b b. Luey oğulları, haydi toplanın gelin, dedi. Meclislerinde bulunanlar oturdukları yerden kalkıp geldiler ve yanlarına oturdular.

Ebû Cehil: Haydi bana anlattıklarını kavmine de anlat, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben bu gece İsrâ'ya götürüldüm"* dedi. Onlar: Nereye, dedi. Allah Rasûlü: *"Beytu'l-Makdis'e"* dedi. Onlar: Sonra da aramızda sabahı ettin öyle mi, dediler. Allah Rasûlü: *"Evet"* dedi.

(İbn Abbâs) dedi ki: Kimi alkışlamaya başladı, kimi bu kadar yalana hayret etmiş olduğu halde elini başına koydu. Onu dinleyenler: Peki, mescidin

442 Evet, merhum musannıf (İbn Kesir) böyle demiştir. Halbuki doğrusu senedinin zayıf olduğudur. Bunu Beyhakî, II, 289'da rivayet etmiştir. Atâ b. es-Saib son dönemlerinde hafızası karışmış birisidir. Diğer taraftan hadisin son kısımları İbn Abbâs'ın sözü olarak mevkuftur. Buna dair açıklamalar daha önce Yusuf sûresi 26. âyet-i kerimede geçmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

niteliklerini bize anlatabilir misin, dediler. Çünkü oradakiler arasında o şehre yolculuk yapmış ve mescidi görmüş kimseler de vardı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben de onlara mescidin niteliklerini anlatmaya başladım. Anlatıp durdum, nihayet bazı niteliklerini birbirine karıştırır gibi oldum. Bunun üzerine mescid ben ona bakıp durduğum halde getirildi ve Akil'in -yahut Ikal'in- evinin yakınına bırakıldı ve ben de ona bakıp niteliklerini anlatmaya başladım."*

(Ravi) dedi ki: Bunlarla birlikte benim iyice bellemediğim nitelikleri de saydı. -Ravilerden- Avf diyor ki: (İbn Abbâs) dedi ki: Oradakiler: Nitelikleri ele alacak olursak, Allah'a yemin olsun ki bunları isabetli ve doğru söyledi, dediler.[443] Bunu Nesâî de Avf b. Ebî Cemile'nin -ki o el-Arabî nispetlidir- rivayet ettiği bir hadis olarak böylece tahriç etmiştir. Ayrıca Beyhakî bunu Nadr b. Şumeyl ile Hevze'nin sika imamlardan birisi olan ve İbn Ebî Cemile el-Arabî'nin kendisi olan Avf'tan böylece rivayet etmiş bulunmaktadır.

[4167] Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın rivayeti: Hâfız Ebû Bekr el-Beyhakî dedi ki: Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürüldüğü gece Sidretu'l-Münteha'ya kadar vardı. O Sidre altıncı semadadır. Yukarıya (semaya) çıkartılan oradan alınsın diye en son oraya kadar götürülür. Sidre'nin üstünden aşağıya indirilen de oraya getirilir ve sonra oradan alınır. *"Hani Sidre'yi bürüyen bürüyordu."* (en-Necm,16) (İbn Mes'ud) dedi ki: Onu altından kelebekler bürüdü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de beş vakit namaz ve Bakara sûresinin son âyetleri verildi. Allah'a şirk koşmayan büyük günahlar işlememiş kimselere de mağfiret edildi.[444]

Bunu Müslim de Sahih'inde Muhammed b. Abdullah Numeyr ile Zuheyr b. Harb'ten diye rivayet etmiştir. Her ikisi de Abdullah b. Numeyr'den böylece rivayet etmişlerdir. Sonra Beyhakî şöyle demektedir: Abdullah b. Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın sözünü ettiği bu hususlar, miraç hadisinin bir bölümüdür. Bunu Enes b. Mâlik, Mâlik b. Sa'saa'dan, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet ettiği gibi, ayrıca Ebû Zerr'den, o Nebî (sallallâhu aleyhi

443 Nesâî, es-Sünenu'l-Kübra, 11285; Müsned, I, 309; Taberânî, Evsat, 2468; Beyhakî, II, 363; Heysemi, Mecma, I, 64-65'te hadisi zikrettikten sonra Ahmed'in ravileri Sahih'in ravileridir demektedir.

444 Müslim, 173; Beyhakî, Delailu'n-Nubuvve, II, 372-373

Scanned with CamScanner

ve sellem)'den diye de rivayet etmiş, sonra bunu bir seferinde her ikisini söz konusu etmeden mürsel olarak da rivayet etmiş bulunmaktadır. Bundan sonra da Beyhakî daha önce geçtiği gibi üç hadisi de sıralamış bulunmaktadır.

[4168] Derim ki: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan bundan daha geniş ama bazı garip hususlar ihtiva eden bir rivayet olarak da rivayet edilmiştir. Bunu da el-Hasen b. Arafe meşhur cüzünde rivayet etmiş bulunmaktadır: Bize Ebû Zabyan el-Cenbi tahdis edip dedi ki: Bizler Abdullah b. Mes'ud'un oğlu Ebû Ubeyde'nin ve Sâd b. Ebî Vakkas'ın oğlu Muhammed'in yanında oturuyorduk. İkisi de oturuyordu. Muhammed b. Sâd, Ebû Ubeyde'ye şöyle dedi: Bize babandan naklen Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İsrâ'ya götürüldüğü geceyi tahdis et. Bunun üzerine Ebû Ubeyde, hayır sen bize babandan naklederek tahdis et, dedi. Muhammed: Eğer ben senden istemeden önce benden istemiş olsaydın ben yapacaktım, dedi. (Ebû Zabyan) dedi ki: Bunun üzerine Ebû Ubeyde kendisinden istendiği şekilde babasından tahdis etmeye başlayarak dedi ki:

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cebrâil bana eşekten yüksek, katırdan alçak bir binek getirdi. Beni onun üzerinde taşıdı. Sonra bizimle hızlıca yola koyuldu. Her bir yokuşu tırmandıkça arka ayakları bu şekilde ön ayakları ile birlikte oluyordu. Yokuştan aşağı indiğinde de ön ayakları arka ayaklarıyla bir oluyordu. Nihayet uzun boylu, saçları düzgün, esmer bir adamın yanından geçtik. Adeta Ezdi Şenuelilerden bir kişiyi andırıyordu. O -sesini yükselterek ona ikramda bulundun, onu üstün tuttun, diyordu.-* (Devamla) buyurdu ki: *Onun yanına gidip ona selam verdik, selamı aldı. Seninle birlikte olan bu zat kimdir ey Cebrâil? dedi. Cebrâil: Bu Ahmed'dir deyince, o: Rabbinin risaletini tebliğ eden, ümmetine samimiyetle öğüt veren Arabî, ümmi nebîye merhaba, dedi. Sonra yolumuza devam ettik. Bu kimdi ey Cebrâil? dedim. O: Bu İmran oğlu Mûsâ'dır, dedi. Peki, kime serzenişte bulunuyor dedim. O: Senin hakkında Rabbine serzenişte bulunuyor, dedi. Ben: Rabbine karşı sesini de yükseltiyor öyle mi dedim. Şöyle dedi: Aziz ve celil olan Allah onun keskin tabiatlı biri olduğunu biliyor, dedi."*

(Allah Rasûlü devamla) şöyle buyurdu: *"Sonra yine ileri gittik. Nihayet altında aile fertleriyle birlikte yaşlı bir zatın bulunduğu büyükçe bir ağacın yanından geçtik. Cebrâil bana: Baban İbrâhim'e doğru git, dedi. Biz de onun yanına gittik, ona selam verdik, selamımızı aldı. İbrâhim: Bu beraberindeki*

Scanned with CamScanner

kimdir ey Cebrâil? dedi. Cebrâil: Bu senin oğlun Ahmed'dir dedi. İbrâhim: Rabbinin risaletini tebliğ eden, ümmetine samimiyetle öğüt veren ümmi nebîye merhaba! Oğulcağızım sen bu gece Rabbinle karşılaşacaksın. Gerçek şu ki senin ümmetin ümmetlerin sonuncusu ve en zayıflarıdır. Eğer karşılanacak ihtiyacının tamamı ya da büyük bir kısmı ümmetin hakkında olmasını sağlayabilirsen yap, dedi."

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Sonra yine yola koyulduk. Nihayet Mescid-i Aksa'ya kadar vardık. Ben de indim, bineği nebîlerin (selam onlara) bineklerini bağladıkları mescidin kapısındaki halkaya bağladım. Sonra mescidin içine girdim, nebîleri tanıdım. Kimisi kıyamda, kimisi rükûda, kimisi secdede idi. Sonra bana birinde bal, diğerinde süt bulunan iki kâse getirildi. Ben sütü alıp içtim. Cebrâil (a.s) omzuma vurarak Muhammed'in Rabbine yemin olsun ki fıtratı isabet ettirdin, dedi.* (Allah Rasûlü) buyurdu ki: *Sonra namaz için kamet getirildi, ben de nebîlere imam oldum, sonra ayrılıp geldik."*

Bu garip bir isnaddır. (Kütüb-i Sitte) Bunu tahriç etmemişlerdir. Bu hadisteki garip ifadelerin bir kısmı: Nebîlerin -hepsine selam olsun- ona dair ilkin soru sormaları sonra onun yanlarından ayrıldıktan sonra haklarında soru sormasıdır. Oysa daha önce geçtiği üzere Sahihlerde meşhur olan, Cebrâil (a.s)'ın onlara, tanıdık birisine verilen bir selam versin diye kim olduklarını kendisine önceden öğrettiğidir. Yine burada mescide girmeden önce nebîlerle (selam onlara) bir araya geldiği belirtilmektedir. Halbuki sahih olan nebîlerle semavatta bir araya geldiği sonra ikinci olarak onlar da onunla birlikte oldukları halde Beytu'l-Makdis'e indiği ve orada onlara namaz kıldırdığı sonra da Burak'a binerek Mekke'ye geri döndüğüdür. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.[445]

[4169] Bir başka rivayet yolu: İmam Ahmed dedi ki: ... İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"İsrâ'ya götürüldüğüm gece İbrâhim, Mûsâ ve İsa -selam onlara- ile karşılaştım. Onlar kendi aralarında kıyâmetin kopması durumunu tartıştılar."* (Allah Rasûlü) buyurdu ki: *"İşlerini (aralarında son sözü söylemeyi) İbrâhim (a.s)'a*

445 Ebû Ubeyde ile babası İbn Mes'ud arasında mürsel bir rivayettir. Ayrıca hadiste bir parça gariplik vardır; fakat hadisin çoğu bölümleri için şahitler bulunmaktadır. Bir sonrakine de bakınız.

Scanned with CamScanner

havale ettiler. O da, benim onun hakkında bir bilgim yok dedi. Bu sefer işlerini Mûsâ (a.s)'a havale ettiler. O da benim onun hakkında bilgim yok, dedi. Arkasından işlerini İsa (a.s)'a havale edince, o şöyle dedi: Onun ne zaman gerçekleşeceğini soruyorsanız, bunu aziz ve celil olan Allah'tan başka kimse bilemez. Rabbimin bana ahd ettiğine göre de Deccal çıkacaktır. (İsa devamla) dedi ki: Benimle beraber de iki sopa bulunacaktır. O beni göreceği vakit kurşunun erimesi gibi eriyecektir. (İsa) dedi ki: O beni göreceği vakit Allah da onu helâk edecektir. Hatta taş ve ağaç: "Ey Müslüman, benim altımda (saklanan) bir kâfir vardır, gel de onu öldür" diyecektir. (İsa) dedi ki: Allah onu helâk edecek, sonra insanlar kendi ülkelerine, vatanlarına geri döneceklerdir."

(Devamla): *"O sırada da Ye'cüc ve Me'cüc her yüksek tepeden hızlıca inerek dışarı çıkacaklar ve onların ülkelerini çiğneyip geçecekler. Neyin üzerinden geçseler onu mutlaka helâk edecekler. Hangi suyun yanından geçseler mutlaka onu içip bitirecekler, dedi. (Ve şunları) ekledi: Sonra insanlar bana dönecek, onların halini bana şikâyet edecekler. Ben de onların (Ye'cüc ve Me'cüc'un) aleyhine Allah'a beddua edeceğim, o da onları helâk edip öldürecek. Onların kötü kokularından dolayı yeryüzünün havası da kokacak. O vakit Allah bir yağmur indirecek ve bu yağmur cesetlerini sürükleyip, sonunda o cesetlerini denize atacak. Yine Rabbimin bana ahidleri arasında şu da vardır: Bu hususlar bu şekilde gerçekleşecek olursa artık kıyâmet, doğumu oldukça yaklaşmış, yakınlarının gece mi yoksa gündüz mü ne zaman çocuğunu ansızın doğuracaklarını bilemediği hamile bir kadının durumuna benzeyecektir."*[446] Bunu İbn Mâce bunlardan, o Yezîd b. Harun'dan, o el-Avvam b. Havşeb'den diye rivayet etmişlerdir.

[4170] Abdullah b. Kuraz es-Sumâlî'nin kardeşi olan Abdurrahman b. Kuraz (radıyallâhu anh)'ın rivayeti: Said b. Mansur dedi ki: ... Abdurrahman b. Kuraz'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü gece Zemzem ile Makam(-ı İbrâhim) arasında idi. Cebrâil onun sağında, Mikâil solunda idi. Her ikisi de en yüksek semalara varıncaya kadar onu uçurdular. Geri döndüğünde: Ben

446 İbn Mâce, 4081; Müsned, I, 375; Busiri, Zevaid'de: Bu isnadı sahih, ravileri sika bir seneddir. Ravileri arasında bulunan Mu'sir b. Afâze'yi, İbn Hibbân, es-Sikat adlı eserinde zikretmiş olup senedindeki diğer ravileri de sikadırlar, demektedir. Hakim, IV, 488'de sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

Scanned with CamScanner

en yüksek semalarda pek çok tesbih ile birlikte bir tesbih işittim. Yüksek semalar o heybet sahibinin heybetinden en yücelerdekinin yüceliğinden haşyet ve korku duyarak, subhanel aliyyi'l-a'lâ subhanehû ve teâlâ: Yüceler yücesini her türlü eksiklikten tenzih ederiz. O her türlü eksiklikten münezzehtir ve pek yücedir, diyorlardı. Biz bu hadisi yüce Allah'ın bu sûrede yer alan *"yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar O'nu tesbih ederler"* (İsrâ, 44) âyetini tefsir ederken zikredeceğiz.[447]

[4171] Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın rivayeti: İmam Ahmed dedi ki: Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh), el-Cabiye'de bulunuyorken Beytu'l-Makdis'in fethi söz konusu edildi. Ubeyd b. Âdem dedi ki: Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ı Ka'b'e: Sence nerede namaz kılmam uygun olur, dedi. Ka'b şöyle dedi: Eğer dediğimi yapmak istiyorsan kayanın arkasında namaz kıl. O takdirde Kudüs'ün tamamı senin önünde olur. Ömer (radıyallâhu anh) ona: Bu sözlerin Yahudiliğin söylediklerini andırıyor ama ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaz kıldığı yerde kılacağım, dedi. Kıbleye doğru ileri geçip namaz kıldı. Sonra gelip ridasını yaydı ve oradaki çöpleri ridası içerisine süpürdü. Herkes de orayı süpürdü."[448]

Böylelikle Ömer kayayı önüne alıp, arkasında namaz kılmak sûretiyle Ka'b el-Ahbar'ın işaret ettiği şekilde tazim etmedi. Ka'b da kayayı kıble edinecek kadar tazim eden bir kavimdendi, ama yüce Allah ona Müslüman olma lütfunu bahşetmiş ve hakka hidayet bulmuştu. İşte bundan dolayı Ka'b mü'minlerin emirine sorduğu soru üzerine böyle bir yol gösterince: "Bu sözlerin Yahudilerin sözlerini andırıyor" dedi, ama Ömer orayı Yahudilerin kıblesi olduğundan ötürü bir çöplük haline getiren Hıristiyanların orayı küçümsedikleri gibi de küçümsemedi. Aksine oradaki pislikleri aldı ve ridası ile oradaki çöpleri topladı.

[4172] Bu da Müslim'in Sahih'inde Ebû Mersed el-Ğanevi'den şöyle dediğine dair yer alan rivayeti andırmaktadır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kabirler üzerine oturmayın ve kabirlere doğru namaz kılmayın"* buyurdu.[449]

---

447 Hadis sözü edilen bu âyetin tefsirinde kaydedilecek ve tahricini de orada yapacağız.

448 Ahmed, I, 38; Ebû Sinan künyeli İsa b. Sinan zayıf olduğundan ötürü senedi zayıftır. Şeyhi Ubeyd ise meçhul bir ravidir.

449 Müslim, 972; Tirmizî, 1051; Ebû Dâvûd, 3229; Müsned, IV, 135; İbn Hibbân, 2320

Scanned with CamScanner

[4173] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın oldukça uzun ve bazı garip lafızlar ihtiva eden rivayeti: İmam Ebû Câfer b. Cerîr İsrâ sûresinin tefsirinde dedi ki: ... Ebû Hureyre'den -yahut bir başkasından; şüphe eden Ebû Câfer'dir- aziz ve celil olan Allah'ın: *"Kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren (Allah) münezzehtir. Ona âyetlerimizden bazısını gösterelim diye. Şüphesiz ki O işitendir, görendir"* buyruğu hakkında dedi ki: Cebrâil (a.s) beraberinde Mikâil ile Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi. Cebrâil, Mikâil'e: Bana Zemzem suyundan bir leğen getir de onun kalbini paklayayım ve onun için göğsünü açıp göğsüne genişlik vereyim, dedi.

(Ebû Hureyre) dedi ki: Cebrâil, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in karnını yardı ve onu üç defa yıkadı. Mikâil de ona üç leğen Zemzem suyu getirdi. Cebrâil, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in göğsünü açtı ve göğsünde bulunan kin (vs. kötü hisler namına) ne varsa çıkardı.Onu hilm, ilim, iman, yakin ve İslam ile doldurduktan sonra omuzları arasına nubuvvet mührünü bastı. Sonra ona bir at (Burak) getirdi, onu o bineğin üzerinde taşıdı. Adımını gözünün gördüğü en son noktaya atıyordu. O da, onunla birlikte Cebrâil (a.s) da yol aldı.

(Ebû Hureyre) dedi ki: Bir günde ekin eken ve aynı günde ekinlerini biçen, ekinlerini biçtikçe eski haline dönen bir topluluğun yanından geçti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Cebrâil, bu ne?"* dedi. Cebrâil: Bunlar Allah yolunda cihad eden mücahidlerdir. Onların bir hasenesi kendilerine yedi yüz kat fazlasıyla veriliyor. Her ne harcarlarsa Allah o harcadıklarının yerine başkasını veriyor. Zaten O, rızık verenlerin hayırlısıdır. Sonra başları kaya parçalarıyla yarılan bir topluluğun yanından geçti. Başlarının yarıldığı her seferinde eski haline dönüyordu. Bu muamelelerine hiçbir şekilde ara da verilmiyordu. Allah Rasûlü: *Bunlar neyin nesidir ey Cebrâil?* dedi. Cebrâil: Bunlar tembellik ederek farz namazı kılmayanlardır, dedi.

Sonra ön taraflarında yamalar, arka taraflarında yine yamalar bulunan, develerin ve davarların merada yayıldığı gibi yayılan, darî' ve zakkum yiyip cehennemin sıcak çakıl ve taşlarını yiyen bir topluluğun yanından geçti. *Bunlar neyin nesidir ey Cebrâil?* dedi. Cebrâil: Bunlar mallarının zekâtını vermeyen kimselerdir. Allah onlara hiçbir şekilde zulmetmemiştir. Esasen Allah kullara asla zulmetmez.

Scanned with CamScanner

Sonra önlerinde bir tencere içerisinde pişmiş et bulunan, diğerinde ise oldukça kötü çiğ et bulunan hoş ve pişmiş eti bırakıp, kötü ve çiğ eti yemeye koyulan bir topluluğun yanından geçti. *Bunlar neyin nesidir ey Cebrâil?* dedi. Cebrâil: Bu adam(ların her biri) senin ümmetindendir. Böyle birisinin nikâhı altında helal ve temiz bir kadın bulunur, ancak o kötü bir kadının yanına giderek, sabah oluncaya kadar gecesini onun yanında geçirir. Kadın ise kendisi için helal ve temiz olan kocasının yanından kalkıp kötü bir adamın yanına giderek sabahı edinceye kadar geceyi onun yanında geçirir.

(Ebû Hureyre devamla) dedi ki: Sonra yol kenarında duran bir ağaç kütüğünün yanından geçti. Onun yanından geçen her elbise mutlaka ona takılıp yırtılıyor ve her şeyi mutlaka parçalıyordu. Allah Rasûlü: *"Bu nedir ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil: Bu, yolda durup, yolu kesen senin ümmetinden birtakım kimselerin örneğidir, dedikten sonra: *"Ve siz öyle her yolun başında oturarak Allah'a iman edenleri Allah'ın yolundan alıkoymayın"* (A'râf, 86) âyetini okudu.

(Ebû Hureyre) dedi ki: Sonra taşıyamayacağı kadar pek büyük bir odun demeti toplayıp yığdığı halde yine de ona daha da odun ilave eden bir adamın yanından geçti. *"Bu nedir ey Cebrâil?"* dedi, Cebrâil: Bu senin ümmetinden, onları geri ödemeye güç yetiremeyen ve insanların emanetleri üzerinde bulunan adamdır. Bunları ödeyemediği gibi bunlara daha fazlasını da ilave edip taşımak ister.

Sonra dilleri ve dudakları demirden makaslarla kesilen, kesildikçe de eski haline dönen ve bu azaplarına asla mühlet verilmeyen bir topluluğun yanından geçti. *"Bunlar nedir ey Cebrâil?"* dedi. O: Bunlar fitne zamanının hatipleridir, dedi.

Sonra içinden kocaman bir öküzün çıktığı küçük bir taşın yanından geçti. Öküz çıktığı yere geri girmek istiyor ancak buna gücü yetmiyordu. *"Bu nedir ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil, bu, büyük bir söz söyledikten sonra pişman olan, ama onu geri çeviremeyen adamdır, dedi.

Sonra bir vadiye uğradı. Orada serin, hoş bir rüzgâr esintisi, güzel bir misk kokusu vardı. Bir ses işitti. Allah Rasûlü: *"Ey Cebrâil, bu serin ve hoş rüzgâr nedir, bu misk kokusu neyin nesidir ve bu ses nedir?"* dedi. Cebrâil: Bu cennetin sesidir. Rabbim bana vaad ettiğini ver, benim köşklerim oldukça

Scanned with CamScanner

çok, ince ve kalın ipeğim, astarlı astarsız ipeklerim, incilerim, mercanlarım, gümüşüm, altınım, kâselerim, kaplarım, ibriklerim, bineklerim, balım, suyum, sütüm, şarabım oldukça çoğaldı. Artık bana vaad ettiğini ver, diyor dedi.

Allah da: Erkek kadın her Müslüman; erkek kadın her mü'min bana ve rasûllerime iman eden, salih amel işleyen, Bana hiçbir şeyi ortak koşmayıp Benim dışında bana ortaklar edinmeyen herkes senindir. Benden korkan herkes güven altındadır, Benden dilekte bulunan herkese istediğini veririm. Bana borç veren (tasadduk eden)i mükâfatlandırırım, Bana tevekkül edene Ben yeterim. Şüphesiz ki Ben Allah'ım, Benden başka hiçbir ilah yoktur. Ben verdiğim sözü değiştirmem. Mü'minler kurtuluşa ermişlerdir. Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne mübarektir. Cennet de: Buna razıyım, dedi.

(Ebû Hureyre devamla) dedi ki: Sonra bir başka vadinin yanından geçti. Oldukça kötü bir ses duydu, oldukça kötü bir koku aldı. *"Bu koku nedir, bu ses nedir ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil şöyle dedi: Bu cehennemin sesidir. Rabbim bana vaad ettiğini ver. Çünkü benim zincirlerim, bukağılarım, alevli ateşim, kaynar suyum, dari denilen kötü yiyeceğim, gassak denilen cehennemliklerin irinleri ve azabım alabildiğine çoktur. Dibim oldukça derin, hararetim son derece şiddetlidir. Artık bana vaad ettiğini ver, diyor.. Allah şöyle buyurdu: Erkek kadın her müşrik; erkek kadın her kâfir; erkek kadın her murdar; hesap gününe iman etmeyen her bir zorba da senindir, dedi. O da razı oldum, dedi.

(Ebû Hureyre devamla) dedi ki: Sonra Beytu'l-Makdis'e gelinceye kadar yoluna devam etti. İndi ve bineğini bir kayaya bağladı. Sonra içeri girip meleklerle birlikte namaz kıldı. Namaz bittiğinde: Cebrâil seninle beraber olan bu kişi kimdir? dediler. O Muhammed'dir, dedi. Onlar: Ona risalet verildi mi? dediler. Cebrâil, evet dedi. Onlar: Allah bu kardeşe ve bu halefe hayırlı ömür versin. O ne iyi kardeş, ne iyi haleftir. Gelişi de pek güzel ve hoş oldu.

(Ebû Hureyre) dedi ki: Sonra enbiyanın ruhları ile -selam onlara- karşılaştı. Onlar da Rablerine övgüler sıraladılar. İbrâhim (a.s) şöyle dedi: Beni Halil edinen, bana pek büyük mülk veren, beni bana uyulan, Allah'a itaat eden bir ümmet kılan, beni ateşten kurtararak onu benim için serin ve selamet kılan Allah'a hamdolsun.

Scanned with CamScanner

Sonra Mûsâ (a.s) aziz ve celil olan Rabbine övgülerini sıralayarak şöyle dedi: Benimle özel bir şekilde konuşan, benim elimle gösterdiği mucizeler ile Firavun hanedanını helâk edip, İsrâiloğullarını kurtaran, benim ümmetim arasında hak ile hidayete ileten ve onunla adaleti uygulayan bir topluluk yaratmış olan Allah'a hamd ederim.

Sonra Dâvûd (a.s) aziz ve celil olan Rabbine övgülerini sıralayarak şöyle dedi: Bana pek büyük bir mülk veren, bana Zebur'u öğretip, benim için demiri yumuşatan, dağları ve kuşları benimle tesbih etmelerini sağlayarak bana musahhar kılan, bana hikmeti ve doğruyu eğriden ayırt edici söz söylemeyi nasip eden Allah'a hamdolsun.

Sonra Süleyman (a.s) aziz ve celil olan Rabbine övgülerini sıralayarak şöyle dedi: Rüzgârları benim emrime veren, şeytanları benim için dilediğim yüksek binalar ve timsaller, kocaman kazanlar ile dağlar misali tencereler yapmalarını sağlayan, bana kuşların dilini öğreten, lütfuyla bana her şeyden veren, bana şeytanların, insanların, kuşların ordularını musahhar kılarak onları emrime veren, mü'min kullarının birçoğundan beni üstün tutan, bana benden sonra hiç kimseye verilmemiş pek büyük bir mülk veren, bu mülkümü de ondan dolayı hesaba çekilmenin söz konusu olmayacağı iyi ve hoş bir mülk kılan Allah'a hamd ederim.

Sonra İsa (a.s) aziz ve celil olan Rabbine övgülerini sıralayarak şöyle dedi: Beni kendi kelimesi ile var eden, benim misalimi topraktan yarattıktan sonra kendisine ol dediği için derhal oluveren Âdem'in misali gibi kılan, bana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğreten, çamurdan kuş gibi bir şey yaparak ona üfleyince Allah'ın izniyle kuş olması mucizesini bana veren, anadan doğma körü ve abraşı iyileştirmemi sağlayan, Allah'ın izniyle ölüleri diriltme imkânını bana veren, beni yükselten, beni tertemiz eden, beni ve annemi kovulmuş şeytandan koruduğu için şeytanın aleyhimize bir yol bulmasına imkân vermeyen Allah'a hamdolsun.

(Ebû Hureyre devamla) dedi ki: Sonra Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) aziz ve celil olan Rabbine övgülerini sıralayarak şöyle dedi: *"Her biriniz Rabbine övgülerini sıraladı. Ben de aziz ve celil olan Rabbime övgülerimi sıralayayım dedi ve şöyle devam etti: Beni âlemlere rahmet, bütün insanlar için müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderen, üzerime içinde her şeyin açıkla-*

Scanned with CamScanner

ması bulunan Furkânı indiren, ümmetimi insanlar için çıkartılmış en hayırlı ümmet kılan, ümmetimi vasat bir ümmet yapan, ümmetimi hem ilkler, hem sonrakiler kılan, benim için göğsüme genişlik veren, üzerimden günahımı kaldırıp şan ve şerefimi yükselten, beni hem başlatıcı, hem sonuncu kılan Allah'a hamd ederim."

Bu sefer İbrâhim (a.s): İşte Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunlarla size üstün geldi, dedi.

Ebû Câfer er-Râzî dedi ki: O nübüvvetin mührünü teşkil eden son nebî kıyâmet gününde de şefaatin başlatıcısıdır.

Daha sonra ağızları kapalı üç kap getirildi. Onlardan içinde su bulunan kap getirildi, iç denildi. Ondan az bir şey içti. Bu sefer ona içinde süt bulunan diğer kap verildi ve ona, iç denildi. O da kanıncaya kadar ondan içti. Daha sonra ona içinde şarap bulunan diğer kap verildi, iç denildi. *"Hayır, ben kandım, istemiyorum"* dedi. Cebrâil (a.s) kendisine: Bu, ümmetine haram kılınacaktır, şayet ondan içmiş olsaydın, ümmetinden ancak çok azı sana uyardı, dedi.

Sonra Cebrâil onu semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Bu (yanındaki) kimdir ey Cebrâil? diye soruldu, Muhammed'dir, dedi. Ona risalet verildi mi? dediler. Evet, dedi. Melekler: Allah ona hayırlı ömür versin, o ne iyi bir kardeş, ne iyi bir haleftir, hoş safa geldi, dediler.

İçeri girdi. Hilkati eksiksiz, diğer insanların hilkatinden eksildiği gibi hiçbir şey eksilmemiş bir adam gördü. Sağ tarafında hoş bir kokunun (rüzgârın) geldiği bir kapı, sol tarafında ise kötü bir kokunun (rüzgârın) estiği bir başka kapı vardı. Sağ tarafındaki kapıya baktı mı gülüp seviniyor, sol tarafındaki kapıya baktı mı ise ağlayıp üzülüyordu. Allah Rasûlü: *"Ey Cebrâil, şu hilkatinden hiçbir şey eksilmemiş, hilkati tam olan bu yaşlı zat kimdir? Bu iki kapı ne oluyor?"* dedim. Cebrâil: Bu senin baban Adem (a.s)'dır. Sağ tarafındaki kapı cennetin kapısıdır, o kapıdan soyundan geleceklere baktığı zaman gülüp seviniyor, sol tarafındaki kapı ise cehennemin kapısıdır. Soyundan gelecekler arasından cehenneme gireceklere baktığı zaman da ağlıyor ve üzülüyor.

Sonra Cebrâil onu ikinci semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Seninle beraber olan bu kişi kimdir? diye soruldu. Allah'ın Rasûlü Muhammed'dir, dedi. Ona risalet verildi mi? diye sordular. Evet, dedi. Böyle bir kardeşe ve

Scanned with CamScanner

böyle bir halefe Allah uzun ömürler versin. O ne iyi kardeş, ne iyi haleftir, hoş safa gelmiştir.

Allah Rasûlü içeri girince, genç iki kişi gördü. *"Ey Cebrâil, bu iki genç kimdir?"* dedi. Cebrâil: Bunlar teyze çocukları olan Meryem oğlu İsa ile Zekeriya oğlu Yahyâ'dır, -ikisine de selam olsun- dedi.

Cebrâil onu üçüncü semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Kim o? dediler. Cebrâil, dedi. Seninle beraber kim var? dediler. Muhammed, dedi. Ona risalet verildi mi? diye sordular, evet dedi. Böyle bir kardeşe ve böyle bir halefe Allah uzun ömürler versin. Bu ne iyi bir kardeş, ne iyi bir haleftir, hoş safa gelmiştir, dediler.

İçeri girince sair insanlara göre üstün güzelliği ondördündeki ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibi olan bir adam gördü. *"Güzelliği diğer insanlardan üstün olan bu kişi kimdir, ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil: Bu kardeşin Yusuf (a.s)'dır dedi.

Sonra Cebrâil onu dördüncü semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi, kim o? dediler. Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var? dediler, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi? diye sordular. Evet, dedi. Allah bu kardeşe ve bu halefe uzun ömürler versin. Bu ne iyi bir kardeştir, ne iyi bir haleftir. O hoş safa gelmiştir, dediler. İçeri girdi, içeride bir adam gördü. *Bu kimdir Cebrâil?* dedi. Cebrâil: Bu İdris (a.s)'dır. Allah onu yüksekçe bir yere yükseltmiştir, dedi.

Sonra onu beşinci semaya çıkardı. Kapısının açılmasını istedi. Kim o dediler? Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var? dediler, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi? diye sordular, evet dedi. Allah bu kardeşimize ve bu halefe uzun ömürler versin. O ne iyi bir kardeştir ve ne iyi bir haleftir, o hoş safa gelmiştir, dediler. Sonra içeri girdi. Etrafında kendilerine kıssa anlattığı bir topluluk bulunan, oturmuş bir adam gördü. *"Bu ve bunun etrafındakiler kimlerdir ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil: Bu kavmi arasında sevilen kişi olan Harun (a.s)'dır. Bunlar da İsrâiloğullarıdır, dedi.

Sonra onu altıncı semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Kim o? diye soruldu. Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var? dediler. Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi? diye sordular, evet dedi. Allah bu kardeşimize ve bu halefe uzun ömürler versin, o ne iyi bir kardeş, ne iyi bir haleftir, o hoş safa

Scanned with CamScanner

gelmiştir, dediler. İçeride oturmakta olan bir adam gördü. Onun yanından geçip gidince adam ağladı. *"Bu kimdir ey Cebrâil?"* dedi. Cebrâil: Bu Mûsâ (a.s)'dır dedi. *Peki, ona ne oldu da ağlıyor?* dedi. Cebrâil şu cevabı verdi: (Mûsâ diyor ki): İsrâiloğulları aziz ve celil olan Allah nezdinde Âdemoğullarının en değerlilerinin ben olduğumu iddia ediyorlar. Halbuki ben ahirete göçtükten sonra dünyaya benden sonra gelen Âdemoğullarından bir adamdır bu. Şayet o kendi zatıyla (önüme geçmiş olsaydı) aldırmazdım ama, o bütün ümmetinin evlatlarıyla birlikte (benim ümmetimi de geçti).

(Ebû Hureyre devamla) dedi ki: Sonra onu yedinci semaya çıkardı, kapının açılmasını istedi. Kim o? denildi. Cebrâil dedi. Seninle beraber kim var? denildi, Muhammed dedi. Ona risalet verildi mi? diye sordular, evet dedi. Allah bu kardeşimize ve bu halefe hayırlı ömürler versin. O ne güzel bir kardeş, ne iyi bir haleftir ve hoş safa geldi, dediler. İçeri girdiğinde cennet kapısının yakınında bir koltuk üzerinde oturan saçlarına ak düşmüş bir adam gördü. Yanında da beyaz kâğıdı andıran, beyaz yüzlü bir topluluk oturuyordu. Bir başka topluluğun ise renkleri biraz farklı idi. Renklerinde farklılık bulunan bu kimseler kalkıp bir nehire girdiler, orada yıkandılar. Çıktıklarında renklerindeki farklılık kısmen düzelmişti. Daha sonra bir başka nehire girip orada yıkandılar. Bu sefer yine renklerindeki bulanıklık bir parça düzelmiş olarak bir başka nehire girdiler, orada yıkandılar. Bu sefer çıktıklarında renkleri sair arkadaşlarının renkleri gibi tamamen katıksız (bembeyaz) bir hal almıştı. Gelip diğer arkadaşlarının yanına oturdular. Allah Rasûlü: *"Ey Cebrâil! Şu saçlarına ak düşmüş kimdir. Sonra şu yüzleri bembeyaz olanlar kim. Şu renkleri bir parça farklı olanlar kim? Bunların girip yıkandıkları ve sonradan renklerinin tamamen saf ve berrak hal aldığı bu nehirler neyin nesidir?"* dedi. Cebrâil şu cevabı verdi: Bu baban İbrâhim (a.s)'dır. Yeryüzünde saçlarına ak düşen ilk kişidir. Yüzleri bembeyaz olan o kimseler imanlarına zulüm karıştırmamış kimselerdir. Renkleri bir parça farklı olan bu diğerleri ise salih amele, kötü olan bir başka amel katıp karıştırmış sonra da tevbe ettikleri için Allah'ın da tevbelerini kabul ettiği kimselerdir. Nehirlere gelince, bunların ilki Allah'ın rahmeti, ikincisi Allah'ın nimetidir, üçüncüsü ise onlara tertemiz bir içecek içirdiği bir nehirdir.

(Ebû Hureyre devamla) dedi ki: Sonra Sidre'ye vardı. Ona: Bu Sidre'dir. Senin ümmetinden sünnetin üzere yaşayan herkes buraya kadar ulaşır.

Scanned with CamScanner

Onun dibinden kokusu ve tadı değişmeyen sudan, tadı değişikliğe uğramayan sütten, içenlere lezzet veren şaraptan, süzülmüş baldan, ırmakların çıktığı bir ağaç olduğunu gördüm. Bu ağacın gölgesinde suvari yetmiş yıl süreyle yol aldığı halde onu bitiremez. Onun bir yaprağı dahi ümmetin tamamının üzerini örter.

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Aziz ve celil yaratıcının nuru onu bürüdü, melekler de onu ağacın üstüne kondukları vakit kargalar gibi şanı yüce ve mübarek Rabbin sevgisinden ötürü o ağacı bürüdü. Yüce Allah bu esnada onunla konuştu ve ona: Dile dedi."*

Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Sen İbrâhim'i halil (can dostu) edindin ve ona pek büyük bir mülk verdin. Mûsâ ile özel bir şekilde konuştun, Dâvûd'a çok büyük bir mülk verdin, ona demiri yumuşattın, dağları onun emrine verdin. Süleyman'a da pek büyük bir mülk verdin, cinleri, insanları, şeytanları emrine verdin. Rüzgârları da onun emrine verdiğin gibi, ondan sonra hiç kimseye verilmedik pek büyük bir mülk de ona verdin. İsa'ya Tevrat'ı ve İncil'i öğrettin, onun anadan doğma körü ve abraşı iyileştirmesini, izninle ölüleri diriltmesini mucize olarak verdin, onu ve annesini kovulmuş şeytandan korudun. Bundan ötürü şeytanın onların aleyhine bir şey yapma imkânı yoktur. Aziz ve celil olan Rabbimiz ona şöyle dedi: Evet, ben seni de halil (can dostu) edindim ve bu Tevrat'ta "habibu'r-Rahmân: Rahmân'ın sevgili peygamberi" diye yazılıdır. Seni bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdim. Göğsünü senin için açıp genişlettim, üzerinden günahını indirdim. Senin şanını yükselttim. Bundan dolayı ben anılacak olursam mutlaka sen de benimle birlikte anılırsın. Ümmetini insanlar için çıkartılmış en hayırlı ümmet yaptım. Senin ümmetini vasat ümmet kıldım. Senin ümmetini öncekilerin kendileri ve sonrakilerin kendileri yaptım. Ümmetin, senin benim kulum ve rasûlüm olduğuna şahitlik etmedikleri sürece yaptıkları hiçbir hutbenin kendileri için caiz olmayacağını takdir ettim. Senin ümmetinden İncillerini kendi kalpleri olan bir ümmet var ettim. Seni nebîlerin ilk yaratılanı, nebî olarak son gönderilenleri ve kendisine ilk olarak hüküm verilenleri kıldım. Sana senden önce hiçbir nebîye verilmemiş olan "tekrarlanan yedi"yi verdim. Sana senden önce hiçbir nebîye vermediğim Arşın altındaki bir hazineden de Bakara sûresinin son âyetlerini verdim. Hem sana Kevseri verdim ve sana sekiz pay*

Scanned with CamScanner

verdim: İslam, hicret, cihad, sadaka, namaz, ramazan orucu, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak. Seni hem fatih (başlatıcı), hem hatim (sona erdirici) kıldım."

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle buyurdu: *"Rabbim beni altı şeyle üstün kıldı. Bana sözlerin başlangıçlarını da, sonlarını da verdiği gibi kapsamlı söz söylemeyi verdi. Beni bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdi. Bir aylık uzaklıkta düşmanımın kalbine (benden) korku saldı. Ganimetler de bana helal kılındı, halbuki benden önce kimseye helal değildi. Yeryüzünün tamamı da benim için hem bir temizlenme aracı, hem de mescid kılındı."*

(Allah Rasûlü devamla) buyurdu ki: *"Bana elli vakit namaz farz kılındı."* Allah Rasûlü Mûsâ'nın yanına dönünce, Mûsâ: Ey Muhammed! Sana ne emrolundu? dedi. *"Elli vakit namaz"* dedi. Mûsâ: Rabbine dön de yüklerini hafifletmesini dile. Çünkü senin ümmetin ümmetlerin en zayıfıdır. Ben İsrâiloğullarından çok zorluklar gördüm, dedi. Allah Rasûlü de Rabbine döndü ve ondan bu yükümlülüğü hafifletmesini isteyince, ondan on vakit kaldırdı. Sonra Mûsâ (a.s)'ın yanına döndü, kaç vakit emredildi sana? dedi. Allah Rasûlü *"kırk"* deyince, Mûsâ: Rabbine dön de yükümlülüklerini hafifletmesini iste. Çünkü senin ümmetin ümmetlerin en zayıfıdır, hem ben İsrâiloğullarından çok zorluklarla karşılaştım, dedi.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem), tekrar Rabbine döndü ve ondan yükümlülüklerini hafifletmesini istedi. Ondan on vakit daha kaldırdı. Mûsâ (a.s)'ın yanına döndüğünde sana kaç vakit emrolundu? dedi. *"Otuz vakitle emrolundum"* deyince, Mûsâ ona: Rabbine dön de ondan yükümlülüklerini hafifletmesini dile! Çünkü senin ümmetin ümmetlerin en zayıfıdır ve ben İsrâiloğullarından çok zorluklarla karşılaşmıştım, dedi.

Allah Rasûlü, Rabbinin yanına dönerek yükümlülüklerini hafifletmesini diledi, o da ondan on vakit daha kaldırdı. Mûsâ (a.s)'ın yanına döndü. Sana kaç vakit emredildi? deyince; *"yirmi vakit kılmakla emrolundum"* dedi. Mûsâ: Rabbine dön, ondan yükümlülüklerini hafifletmesini dile. Çünkü senin ümmetin ümmetlerin en zayıfıdır ve ben İsrâiloğullarından çok zorluklarla karşılaşmıştım, dedi. Allah Rasûlü de aziz ve celil olan Rabbinin yanına döndü. Ondan yükümlülüklerini hafifletmesini istedi. Üzerinden on vakit daha

Scanned with CamScanner

kaldırdı. O da Mûsâ (a.s)'ın yanına döndü. Sana kaç vakit emrolundu? dedi. *"On vakit namazla emrolundum"* deyince, Mûsâ: Rabbine dön ondan yükümlülüklerini hafifletmesini iste. Çünkü senin ümmetin ümmetlerin en zayıfıdır ve ben İsrâiloğullarından çok zorluklarla karşılaşmıştım, dedi.

Allah Rasûlü, Rabbinden hayâ ederek müracaat etti, ondan yükümlülüklerini hafifletmesini istedi. O da ondan beş vakit daha kaldırdı. Mûsâ (a.s)'ın yanına dönünce sana kaç vakit emrolundu? dedi. *"Beş vakit"* dedi. Mûsâ: Rabbine dön, ondan yükümlülüklerini hafifletmesini dile. Çünkü ümmetin ümmetlerin en zayıfıdır ve ben İsrâiloğullarından çok sıkıntılarla karşılaşmıştım, dedi. Allah Rasûlü: *"Rabbime o kadar gidip geldim ki, artık hayâ ediyorum, bir daha ona dönemem"* dedi. Bu sefer şöyle denildi: Sen nefsini beş vakit namaz üzere sabredip, katlanmaya mecbur ettiğin için bu beş vakti kılarsan elli vakit kılmış gibi olacaksın. Çünkü her bir hasene on misli ile mükâfatlandırılır.

(Ebû Hureyre) dedi ki: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) de buna bütün kalbiyle razı oldu. Mûsâ (a.s) ise yanından geçtiği vakit bütün nebîler arasında ona karşı en serti idi, yanına döndüğü vakit ise ona karşı diğer bütün peygamberlerin en hayırlıları idi.[450]

Sonra İbn Cerîr bunu Muhammed b. Ubeydullah'tan diye rivayet etti. O Ebu'n-Nadr, Haşim b. el-Kâsım'dan, o Ebû Câfer er-Râzî'den, o er-Rabî b. Enes'ten, o Ebu'l-Âliye ya da başkasından -şüphe eden Ebû Câfer'dir-, o Ebû Hureyre'den, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye hadisi bu manada zikretti.

Yine bu hadisi Hâfız Ebû Bekr el-Beyhakî de Sa'd el-Mâlînî'den diye rivayet etmiş ve İbn Cerîr'in ondan naklettiği rivayetin bir benzerini zikretmiştir. Ayrıca Beyhakî, Hakim Ebû Abdullah'ın bunu İsmail b. Muhammed b. el-Fadl b. Muhammed eş-Şa'rânî'den, o dedesinden diye Ebû Hureyre'den, o Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den deyip, bu hadisi zikretmektedir.

450 Senedi zayıftır. Taberî, 22021; Beyhakî, Delail, II, 397-404'te Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadis olarak kaydetmiştir. Senedinde İsa b. İsa Ebû Câfer er-Râzî vardır ki cumhur onun zayıf olduğunu belirtmiştir. Çok sayıda münker hadis de rivayet etmiştir. Ayrıca rivayetinde şüphe ettiği gibi bu hadiste tek başına münferiden birçok lafızlar da nakletmiştir. Hem o hüccet olmayan bir ravidir.

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Hâtim de dedi ki: Ebû Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah: "Kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren münezzehtir"... buyurmaktadır."*[451] Böyle diyerek hadisi az önce kaydettiğimize yakın bir şekilde uzun uzadıya zikretti.

Derim ki: Ebû Câfer er-Râzî hakkında Hâfız Ebû Zur'a er-Râzî: "Hadis rivayetinde çokça yanılan birisidir" demiş ve başkası da onun zayıf olduğunu söylerken, bazıları da sika olduğunu söylemişlerdir. Ancak kuvvetli görülen onun hıfzının kötü olduğudur, bu sebeple münferid olarak naklettiği rivayetler su götürür rivayetlerdir. Bu hadis ise birtakım lafızları ile garip ve ileri derecede münker bir hadistir. Yine bu hadiste Semure b. Cündeb'in Buhârî'de yer alan ve uzunca rüya hadisinde söz konusu edilen bazı hususlar da yer almaktadır. Bu hadisin birkaç hadisin derlenip, bir araya getirilmiş hali olma ihtimali ya da bir taraftan rüyaya dair hadis, diğer taraftan İsrâ ile ilgili olayın anlatımında bir araya getirilmiş de olabilir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

[4174] Buhârî ve Müslim, Sahih'lerinde Abdurrezzak'ın rivayet ettiği bir hadis olarak ... Ebû Hureyre'den şöyle dediğini nakletmektedirler: Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürüldüğü vakti anlatırken: *"Ben Mûsâ (a.s) ile karşılaştım"* dedi. (Ebû Hureyre) dedi ki: Allah Rasûlü Mûsâ'nın niteliklerini de zikretti. Zannederim saçları taralı, Şenuelilerden bir adamı andıran birisi olduğunu gördüm, dedi. Yine şöyle buyurdu: *"İsa (a.s) ile de karşılaştım."* Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun da niteliklerini belirtirken şöyle buyurdu: *"Orta boylu, kırmızıya çalan tenli birisi idi. Adeta hamamdan çıkmış gibi bir görünümü vardı."*

Allah Rasûlü yine: *"İbrâhim (a.s)'ı da gördüm ve ben onun soyundan gelen çocukları arasında ona en çok benzeyenim"* buyurdu. (Devamla) buyurdu ki: *"Bana birisinde süt, diğerinde ise şarap bulunan iki kap da getirildi. Hangisini istersen onu alabilirsin, denildi. Ben de sütü alıp içtim, bana: Fıtrata uygun olana hidayet buldun-ya da fıtratı isabet ettirdin-, ama eğer şarabı almış olsaydın ümmetin azmış olacaktı denildi."*[452] Buhârî ve Müslim bu hadisi bir başka yoldan Zührî'den, o bu senedle buna yakın olarak da zikretmiş bulunmaktadır.

---

451 Senedi önceki gibi zayıftır.

452 Buhârî, 3437; Müslim, 168; Tirmizî, 3130; Ahmed, II, 282; Beyhakî, Delail, II, 387; İbn Hibbân, 51

Scanned with CamScanner

[4175] Müslim'in Sahih'inde Zuheyr b. Harb'ten rivayete göre Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben Hicr'de iken Kureyş'in bana İsrâ yolculuğuma dair soru sordukları-nı gördüm. Bana Beytu'l-Makdis'in iyice bellemediğim bazı şeyleri hakkında soru sordular. O kadar çok sıkılıp üzüldüm ki kesinlikle bu kadar sıkılıp üzülmüş değildim. Allah Beytu'l-Makdis'i kaldırıp gözümün önüne getirdi ve ben ona bakmaya başladım. Neye dair bana soru sordularsa mutlaka ben de onlara onu bildirdim. Yine ben nebîlerden bir topluluk arasında olduğumu da gördüm. Mûsâ (a.s) ayakta durmuş namaz kılıyordu. Onun uzun boylu, Şenuelilerden bir adam gibi, saçları hafif dalgalı olduğunu gördüm. Meryem oğlu İsa'yı da ayakta durmuş namaz kılarken gördüm. İnsanlar arasında ona en çok benzeyen kişi Urve b. Mes'ud es-Sakafi'dir. İbrâhim (a.s)'ı da ayakta durmuş namaz kılarken gördüm. İnsanlar arasında ona en çok benzeyen kişi sizin bu arkadaşınızdır -kendisini kastetmektedir.- Namaz vakti gelince onlara imam oldum. Namazı bitirdikten sonra birisi: Ey Muhammed! Bu cehennem ateşinden sorumlu Mâlik'tir, ona selam ver, dedi. Ona dönüp baktığımda o bana benden önce selam verdi."*[453]

[4176] İbn Ebî Hâtim de dedi ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrâ'ya götürüldüğüm gece yedinci semaya vardığımız vakit yukarıya doğru baktım. Gök gürültüsü, şimşek ve yıldırımlarla karşılaştım. Karınları evler gibi kocaman bir topluluğun yanından geçtim. Karınları içerisinde dışarıdan görülen yılanlar vardı. Bunlar kimdir ey Cebrâil? dedim, bunlar faiz yiyicilerdir, dedi. Dünya semasına indiğim vakit aşağıya baktım, toz duman ve sesler gördüm. Bu nedir, ey Cebrâil? dedim. Bunlar şeytanlardır. Âdemoğullarının gözlerine perde oluyorlar ve böylelikle göklerle yerin melekûtu hakkında düşünmelerini önlüyorlar. Eğer bu olmasaydı, hayret verecek şeyler göreceklerdi."*[454]

Bunu İmam Ahmed, Hasen ve Affan'dan rivayet etmiş, her ikisi de Hammad b. Seleme'den böylece rivayet etmiştir. Bu hadisi İbn Mâce de Hammad'ın rivayet ettiği bir hadis olarak böylece zikretmiştir.

---

453 Müslim, 172; Beyhakî, Delail, II, 358

454 İbn Mâce, 2273 senedinde Ali b. Zeyd vardır ki, zayıf bir ravidir. Onun hocası Ebu's-Salt'ta Takrib'de belirtildiği üzere meçhul bir ravidir. Hadisin kaynakları daha önce A'râf sûresi 185. âyetinde gösterilmiş bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

Daha Önce Geçen Ashab-ı Kiram'dan ve Başkalarından (r.anhum) Oluşan Bir Ashab Topluluğundan Gelen Rivayetler:

[4177] Hâfız Beyhakî dedi ki: Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Mes'ud ve ed-Dahhâk b. Müzahim'den dediler ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatsı namazını kıldıktan sonra Ümmü Hani'nin evinde uyuyordu.[455]

Ebû Abdullah Hakim dedi ki: Bu şeyh (hadis ravisi hoca) bize dedi ki... deyip, hadisi nakletti. Ben metni ondan işitilmiş bir nüshadan yazdım, diyerek uzunca bir hadis zikretti. Bu zikrettiği hadiste çıktığı merdiven basamaklarının sayısını, melekleri ve daha başka yüce Allah'ın -rivayet eğer sahih ise- kudretine dair hiçbirisi inkâr edilmeyecek hususlar daha zikretmektedir.

Beyhakî dedi ki: Daha önce bizim Ebû Harun el-Abdi'nin rivayet etmiş olduğu İsrâ ve Miracın ispatına dair hadis yeterlidir. Başarı Allah'tandır.

Derim ki: Tabiinden ve müfessirlerin imamlarından birden çok kişi bu hadisi mürsel olarak rivayet etmiştir. Allah'ın rahmeti hepsine olsun.

[4178] Mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan gelen rivayet: Beyhakî dedi ki: ... Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mescid-i Aksa'ya geceleyin götürülünce, sabahleyin de insanlara kalkıp bunları anlatmaya başladı. Daha önce ona iman edip, onu tasdik etmiş olanlar arasından birtakım kimseler de irtidad etti ve gidip Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a bu haberi vererek: Arkadaşın hakkında ne diyorsun? Geceleyin Beytu'l-Makdis'e götürüldüğünü iddia ediyor, dediler. Ebû Bekir: O böyle bir şey söyledi mi, dedi, evet dediler. Ebû Bekir: Eğer o böyle bir şeyi söylemişse andolsun doğru söylemiştir, dedi. Onlar: Sen onun bu gece Beytu'l-Makdis'e gidip, sabah olmadan önce geri döndüğü iddiasında onu tasdik mi ediyorsun, dediler. Ebû Bekir: Evet, şüphesiz ki ben onu bundan daha da ileri hususlarda da tasdik ediyorum. Sabahleyin yahut akşamleyin semadan bildirdiği haberlerini de tasdik ediyorum, dedi. Bundan ötürü Ebû Bekir (radıyallâhu anh) es-Sıddîk diye adlandırıldı.[456]

---

455 Senedi oldukça zayıftır. Beyhakî bunu II, 404'te zikrederek zayıf olduğunu: Ravisi meçhuldür ve munkatıdır sözleriyle belirtmektedir.

456 Zayıf bir hadistir. Hakim, III, 62; Beyhakî, II, 360'ta zikretmiştir. Hakim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir. Halbuki senedinde zayıf bir ravi olan Muhammed b. Kesir de vardır. Ahmed: O aslî dayanağı bulunmayan münker birtakım

Scanned with CamScanner

[4179] Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hani (radıyallâhu anhâ)'dan gelen rivayet: Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hani (radıyallâhu anhâ)'dan rivayete göre o, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İsrâ hadisesi ile ilgili olarak şöyle derdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürülünce o, kesin olarak benim evimde idi. O gece benim evimde uyuyordu. Yatsı namazını kıldıktan sonra o da, biz de uyumuştuk. Fecr'den kısa bir süre önce Rasûlullah bizi uyandırdı. Sabah namazını o da, onunla birlikte biz de kıldıktan sonra şöyle dedi: *"Ey Ümmü Hani, senin de gördüğün gibi yatsı namazını sizinle birlikte bu vadide kıldım. Sonra Beytu'l-Makdis'e gittim, orada namaz kıldım, sonra da şimdi gördüğün gibi sabah namazını da sizinle birlikte kıldım."*[457]

el-Kelbî tamamen terkedilmiş, sakıt (itibar edilmeyen) bir ravidir, ama bunu Ebû Ya'lâ Müsned'inde Muhammed b. İsmail el-Ensârî'den, o Damra b. Rabia'dan, o Yahyâ b. Ebî Amr es-Seybani'den, o Ebû Sâlih'ten, o Ümmü Hani'den diye[458] bundan daha geniş bir şekilde rivayet etmiş bulunmaktadır. Bu sebeple bu hadisin burada yazılması gerekmektedir.

[4180] Hâfız Ebu'l-Kâsım Taberânî de Abdula'lâ b. Ebi'l-Musâvir'den, o İkrime'den, o Ümmü Hani'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürüldüğü gece benim evimde kalmıştı. Geceleyin onu göremedim. Bazı Kureyşliler ona bir zarar vermiş olabilir korkusuyla da uyuyamadım. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dedi ki: *"Cebrâil (a.s) bana gelip elimden tutarak beni dışarı çıkardı. Kapıda katırdan alçak, eşekten yüksek bir binek gördüm. Beni ona bindirdi, sonra yola koyuldu. Nihayet benimle Beytu'l-Makdis'e vardı. Bana İbrâhim (a.s)'ı hilkati benim hilkatime, huyu da benim huyuma benzediği şekliyle gösterdi. Mûsâ (a.s)'ı da esmer, uzun boylu, saçları düzgün birisi olarak gösterdi. Ben onu Ezdi Şenuelilerin erkeklerine benzettim. Meryem oğlu İsa'yı (a.s)'ı da bana orta boylu, hafif kırmızıya çalan beyaz tenli birisi olarak gösterdi. Onu da Urve b. Mes'ud es-Sakafi'ye benzettim. Deccal'i sağ gözü silme kör olarak gösterdi. Onu da Katan b. Abduluzza'ya benzettim."*

---

hadisler nakletmiş birisidir. "Birtakım insanlar irtidad etti" lafzı ise onun münker rivayetlerindendir. Çünkü İsrâ hadisesi esnasında kimse irtidad etmemişti. Esasen İsrâ'dan önce ancak çok az kişi iman etmiş idi.

457 Senedi oldukça zayıftır. Muhammed b. es-Saib (el-Kelbi) metruk bir ravidir. Onun hocası Ebû Sâlih Bazam'ın da Buhârî, Nesâî ve başkaları zayıf olduğunu söylemişlerdir.

458 Bu da az önce geçtiği gibi Ebû Sâlih sebebiyle illetlidir.

Scanned with CamScanner

(Sonra bize) *"Ben çıkıp Kureyş'in yanına giderek onlara gördüklerimi haber vermek istiyorum"* dedi. Onu elbisesinden tutarak: Sana Allah'ı hatırlatırım. Sen seni yalanlayan, senin sözlerine karşı çıkıp inkâr edecek olan bir kavmin yanına gideceksin. Onların sana hücum edip, zarar vereceklerinden korkarım.

Ümmü Hani dedi ki: Elbisesini elimden çekti, sonra yanlarına çıktı. Onlar meclislerinde otururken yanlarına gidip bana verdiği haberin aynısını onlara da bildirdi. Cubeyr b. Mut'im ayağa kalkarak: Ey Muhammed! Senin gibi genç birisi olsaydım, sen bizim aramızda bulunuyorken senin konuştuğun gibi asla konuşmazdım, dedi. Oradakilerden bir başka kişi: Ey Muhammed! Filan ve filan yerde bulunan bize ait develerin (kervanın) yanından da geçtin mi, dedi. Allah Rasûlü: *"Allah'a yemin ederim ki, ben onların bir develerini kaybetmiş olduklarını ve onun peşine düşüp, aradıklarını gördüm"* dedi. Peki, filan oğullarına ait develerin yanından da geçtin mi, dedi. Yine: *"Evet, ben onları filan filan yerde buldum. Kırmızı tüylü bir devenin bir tarafı kırılmıştı. Onların içinde su bulunan bir kapları da vardı. Ben o kaptaki suyu içtim"* dedi. Bu sefer Kureyşliler: O halde bize o (kervandaki) develerin sayılarını, kervandaki çobanları da bize haber ver, dediler. Allah Rasûlü: *"Ben onların sayılarını tespit edemeyecek kadar meşguldüm"* dedi. Yerinden kalktığında onun önüne develer getirildi (ona gösterildi) onları saydı ve aralarında bulunan çobanları da bilmiş oldu. Sonra Kureyş'in yanına dönüp onlara: *"Siz bana filan oğullarının develeri hakkında sormuştunuz. O develerin sayısı şu kadardır, onların aralarındaki çobanlar da filan ve filandır"* dedi. Sonra: *"Bana filan oğullarının develeri hakkında da sormuştunuz. Onlar da şu kadar şu kadardır, aralarında ise İbn Ebî Kuhafe ile filan ve filan çobanlar vardır. Onlar yarın sabahleyin tepenin üzerinde olacak ve yanınıza geleceklerdir"* dedi.

(Ravi) dedi ki: Tepenin üzerine oturup, kendilerine doğru söyleyip söylemediğini gözetlemeye başladılar. Kervandakilerle karşılaştıklarında: Bir deveniz kayboldu mu? diye sordular. Onlar evet, dediler. Diğerine de: Sizin kırmızı tüylü bir devenizin bir tarafı kırıldı mı? diye sordular. Onlar evet, dediler. Peki, yanınızda bir su kabı var mıydı? dediler. Ebû Bekir: Allah'a yemin olsun ki o kabı ben koymuştum. Hiç kimse oradaki suyu içmediği gibi, yere de dökmedi, dedi. Ebû Bekir onu tasdik etti, ona iman etti. O gün de kendisine es-sıddîk adı verildi.[459]

459 Tamamen vahidir. Taberânî, Kebîr, 24, 432-434, Evsat (Mecmau'l-Bahreyn, 41)'de

Scanned with CamScanner

[Sonuç: Rivayetlere Dair Bir Değerlendirme]

Sahihiyle, haseniyle, zayıfıyla bütün bu rivayetlere vakıf olunduktan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'den Beytu'l-Makdis'e İsrâ'sı hakkında üzerinde ittifak olunan muhteva da anlaşılmış, ortaya çıkmış olur. İsrâ'nın yalnız bir defa olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunu anlatırken ravilerin ibareleri farklılık arzetse ve bir kısmı birtakım fazlalıkları zikrederken, diğer bir kısmı buna göre eksik zikretse dahi böyledir. Çünkü nebîler (selam onlara) dışındakiler için hata etmek, yanılmak mümkündür. İnsanlar arasından bir defa dahi diğer rivayetlere muhalif gelmiş her bir rivayeti kabul ederek birden çok İsrâ hadisesinin gerçekleştiğini benimseyen kimseler ise, gerçekten (doğrudan) alabildiğine uzaklaşmış ve oldukça garip bir iddiada bulunmuş, hiç de uygun olmayan bir kaçış ile kurtulmaya çalışmış ve herhangi bir maksada da ulaşamamış olur.

Müteahhir olanlardan bazıları da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'den sadece Beytu'l-Makdis'e kadar bir defa İsrâ'ya götürülmüş olduğunu, bir defa da Mekke'den yalnızca semaya kadar götürüldüğünü, bir defasında ise Beytu'l-Makdis'e ve oradan semaya götürüldüğünü söylemişlerdir. Böyle bir yol izlediği için de memnun olmuş ve artık bununla çeşitli müşkillerden kurtulabileceğini zannettiği bir sonuca varmış olduğunu düşünmüştür. Halbuki bu da oldukça uzak bir ihtimaldir ve böyle bir kanaat seleften hiçbir kimseden de nakledilmiş değildir. Eğer İsrâ bu şekilde defalarca tekrarlanmış olsaydı, hiç şüphesiz Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu ümmetine haber verecek, insanlar da bunu birden çok ve birkaç defa tekrarlanmış bir olay olarak nakletmiş olacaklardı.

Mûsâ b. Ukbe, ez-Zührî'den şöyle dediğini nakletmektedir: İsrâ hicretten bir sene önce gerçekleşmişti. Urve de böyle demiştir. es-Süddî: On altı ay önce gerçekleşmiştir, demiştir.

Gerçek ise Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in rüyada değil de uyanık olarak Beytu'l-Makdis'e, Burak'a binerek götürüldüğüdür. Beytu'l-Makdis'in kapı-

---

Ümmü Hani'den gelen bir hadis olarak rivayet etmiş; Heysemi, Mecma, 239'da senedinde Abdula'lâ b. Ebî Mûsâvir vardır ki metruk ve yalancı birisidir, demektedir. Buna göre, senet hiçbir değer ifade etmeyen sakıt bir seneddir, ama aslının şahitleri bulunmakla birlikte, son kısımları da az önce geçmiş bulunmaktadır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Scanned with CamScanner

sına varınca da bineğini kapının yanında bağlamış, içeri girip onun kıblesi tarafında iki rekât tahiyyetu'l-mescid kılmış, sonra basamakları olan ve ona merdiven gibi çıkılarak yükseklere ulaşılan bir araç olan Mirac getirilmiş, bu Mirac ile dünya semasına yükselmiştir.

Sonra geri kalan yedi semaya yükseldi. Her bir semada o semanın mukarreb melekleri onu karşıladı, mevki ve derecelerine uygun olarak semalarda bulunan enbiya (selam onlara) da ona selam verdi. Nihayet altıncı semada kelimullah Mûsâ (a.s)'ın yanından geçti, yedinci semada da İbrâhim el-Halil (a.s) ile karşılaştı. Sonra her ikisinin de -ikisine de ve diğer enbiyaya da salât ve selamlar- konumunu aştı ve (meleklerin) kalem cızırtılarının duyulduğu bir yüksekliğe kadar vardı. Söz konusu kalem cızırtıları ise olacak şeyleri yazan kadere dair kalemlerdir. Ayrıca Sidretu'l-Münteha'yı da gördü. Yüce Allah'ın emriyle o Sidre'yi altından kelebekler ve çok sayıda renklerden pek muazzam bir şeyler onu örtüp bürüdü. Melekler de onu bürümüştü. Orada Cebrâil (a.s)'ı altı yüz kanadı bulunduğu halde gerçek sûretinde gördü. Ufuğu tamamen kapatmış yeşil refrefi de gördü. Beytu'l-Ma'mur'u ve yeryüzündeki Ka'be'yi bina eden İbrâhim el-Halil (a.s)'ı sırtını ona dayanmış olduğu halde gördü. Çünkü Beytu'l-Ma'mur semanın Ka'besidir. Her gün oraya yetmiş bin melek giriyor ve ibadet ediyor, kıyâmet gününe kadar da bir daha oraya dönme sıraları gelmiyor. Cennet ve cehennemi de gördü. Aziz ve celil olan Allah orada ona elli vakit namazı farz kıldı. Sonra bu namazların sayısını beşe indirerek hafifletti. Kendisinden bir rahmet ve kullarına da bir lütuf olmak üzere bunu yaptı. İşte bu, namazın şerefine ve büyüklüğüne gösterilen muazzam bir itinanın ifadesidir.

Sonra Beytu'l-Makdis'e indi. Nebîler de onunla birlikte inip namaz vakti gelince onlarla namaz kıldı. Bu namazın, o günün sabah namazı olma ihtimali vardır. Bazı kimseler nebîlere semada imamlık yaptığını ileri sürer. Ancak rivayetlerin birbirini pekiştirerek ortaya koydukları bu namazı Beytu'l-Makdis'te kıldırdığıdır. Şu kadar var ki bazı rivayetlerde mescide ilk girdiği sırada onlara namaz kıldırdığı anlaşılmaktadır. Ancak kuvvetli görülen Mescid-i Aksa'ya döndükten sonra bu namazı kıldırdığını ortaya koymaktadır. Çünkü onların bulundukları yerlerde yanlarından geçtiği vakit Cebrâil (a.s)'a teker teker onların kim olduklarını sormaya başlamış, Cebrâil de kim olduklarını ona bildirmişti. Zaten uygun olan da budur. Çünkü o her şeyden önce Yüce

Scanned with CamScanner

Rabbimizin huzuruna varıp şereflendirilmek için getirilmişti. Bunun sonucunda yüce Allah ona ve onun ümmetine dilediği hükümleri farz kılacaktı. Kendisinin Miraca götürülmesinin maksadı gerçekleştirildikten sonra diğer enbiya kardeşleriyle -Allah'ın salât ve selamları ona ve onların hepsine olsun- bir araya geldi, arkasından onun kendilerine olan üstünlüğü ve şerefi imamlığa geçirilmesiyle ortaya çıkarılmış oldu. Bu hadise de bu konuda Cebrâil (a.s)'ın ona işareti üzerine gerçekleşti. Sonra Beytu'l-Makdis'ten çıkarak Burak'a binip sabah ortalık aydınlanmaya başlamışken Mekke'ye döndü. Her şeyi en iyi bilen Şanı yüce ve her türlü eksiklikten münezzeh olan Allah'tır.

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e süt ve bal yahut süt ve şarap yahut süt ve su ya da bunların hepsinin bulunduğu kapların ona sunulmasına gelince, bunun Beytu'l-Makdis'te olduğuna dair rivayet bulunduğu gibi semada olduğuna dair rivayet de gelmiştir. Her iki yerde olma ihtimali de vardır. Çünkü bu uzaktan gelen misafiri ağırlamak gibi bir ikramdır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Diğer taraftan insanların, İsrâ'nın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bedeni ve ruhuyla mı olduğu yoksa yalnızca ruhuyla mı gerçekleştiği hususunda iki farklı görüşleri vardır. İlim adamlarının çoğunluğu uykuda (rüyada) değil de uyanıkken bedeni ve ruhuyla birlikte İsrâ'ya götürüldüğü şeklindedir. Bununla birlikte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bundan önce de (böyle bir) rüyayı uykudayken görmüş olduğunu, daha sonra da onu uyanıkken gördüğünü inkâr etmezler. Çünkü Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gördüğü her bir rüya mutlaka sabah aydınlığı gibi gerçekleşirdi. Buna dair delil ise yüce Allah'ın: *"Kulunu geceleyin götüren (Allah) münezzehtir"* buyruğudur. Çünkü tesbih (münezzeh olduğunu ifade etmek) ancak büyük hadiseler gerçekleşince yapılır. Eğer rüyada gerçekleşmiş olsaydı bu büyük bir şey sayılmaz ve kabullenilmeyecek kadar büyük bir hadise olarak görülmezdi. Kureyş kâfirleri hemen onu yalanladığına, daha önce Müslüman olmuşlardan bir topluluk da irtidad ettiğine ve aynı zamanda "kul" ruh ve bedenin toplamından olduğuna göre, aziz ve celil olan Allah da *"kulunu geceleyin götüren"* buyurduğuna göre, yine yüce Allah: *"Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'ân'da lanet edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne kıldık"* (İsrâ, 60) buyurduğuna, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da: Bu gözle görülen bir rüyadır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e İsrâ'ya götürüldüğü gece gösterilmişti. Lanetlenmiş

Scanned with CamScanner

ağaç ise Zakkum ağacıdır -ki bunu Buhârî rivayet etmiştir- dediğine, yüce Allah da: *"Göz başka yöne kaymadı ve aşmadı da"* (Necm, 17) buyurduğuna, göz de ruhun değil de kişinin kendisinin zatının araçlarından olduğuna göre, aynı şekilde oldukça parlak beyaz bir binek olan Burak üzerinde taşındığına göre, bu taşınma da ruh için değil de ancak beden hakkında söz konusu olabildiğine göre, -çünkü ruhun hareket etmesi için ayrıca üzerinde bineceği bir bineğe ihtiyacı yoktur- (İsrâ ve Mirac hadisesi ruh ve beden birlikteliği ile birlikte gerçekleşmiştir.) Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Başkaları ise: Hayır, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bedeni ile değil de yalnızca ruhuyla İsrâ'ya götürülmüştür, demektedir.

Muhammed b. İshâk b. Yesar, Sîret'inde şöyle diyor: Bana Yakûb b. Utbe b. el-Muğîre b. el-Ahnes'in tahdis ettiğine göre Muâviye b. Ebî Süfyân'a, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İsrâ'ya götürülmesine dair bir soru sorulduğunda: O Allah tarafından gösterilen sadık bir rüya idi, derdi.[460]

Bana Ebû Bekir hanedanından birisi Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bedeni bir yere kaybolup gitmedi, ama onun ruhu İsrâ'ya götürüldü.[461]

İbn İshâk dedi ki: Onun söylediği bu söz reddolunmamaktadır. Çünkü Hasan şöyle demiştir: *"Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'ân'da lanet edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne kıldık"* (İsrâ, 60) buyruğu ve yüce Allah'ın İbrâhim (a.s)'dan haber veren: *"Gerçek şu ki ben rüyamda seni kestiğimi görüyorum. Artık sen bak, görüşün nedir?"* (Sâffât, 102) kanâatini sürdürmesinden sonra: Anladım ki vahiy Allah'tan nebîlere hem uyanıkken, hem uykudayken gelir. İşte bundan dolayıdır (ki, Âişe'nin bu kanâati inkâr olunmamıştır.)

---

460 Bu zayıf ve mevkuf bir rivayet olup, bunu Taberî 22032'de İbn İshâk yoluyla rivayet etmiştir, Yakûb ile Muâviye arasında da munkatı'dır.

461 Âişe'nin sözü olarak batıldır ve aslı yoktur. Bunu Taberî, 22033'de İbn İshâk'ın Ebû Bekir'in hanedanından birisinden, o Âişe'den diye rivayet etmiştir. Ancak Ebû Bekir'in hanedanından biri(leri) meçhul kimselerdir. İbn İshâk ise meçhul ravilerden asılsız bulunan rivayetler nakletmiş birisidir, bu da onlardandır. Böyle bir rivayet Âişe'den sahih olarak gelmemektedir. Çünkü Âişe o sırada henüz beş yaşında bile değildi. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında da bulunmuyordu. Nasıl olur da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bedeninin bir yere kaybolmadığını söyleyebilir. Evet, Âişe, -ileride Necm sûresinde geleceği üzere- Allah'ı gördüğünü kabul etmiyordu.

Scanned with CamScanner

[4181] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de şöyle derdi: *"Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyanıktır."*[462]

Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu halin ne şekilde geldiğini ve Allah'tan bunu hangi halde iken uykuda iken mi yoksa uyanıkken mi geldiğini en iyi bilen yüce Allah'tır. Bütün bunlar haktır ve gerçektir. -İbn İshâk'ın sözleri burada sona ermektedir.-

Ancak Ebû Câfer b. Cerîr, Tefsir'inde bu kanâatini reddederek, kabul etmeyerek ve bu gibi ifadeler Kur'ân'ın siyakından açıkça ve kuvvetli olarak anlaşılanlara muhaliftir diyerek kabul etmemekte ve onun bu kanâatini reddedişine az önce geçenlerin bir kısmını da delil olarak zikretmektedir. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Önemli Bir Ek Bilgi:

[4182] Hâfız Ebû Nuaym el-Asbahânî, Delailu'n-Nubuvve adlı eserinde Muhammed b. Ömer el-Vakıdi yoluyla şu rivayeti kaydetmektedir: ... Muhammed b. Ka'b el-Kurazî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Dihye b. Halife'yi Kayser'e gönderdi. Böyle diyerek onun Kayser'in yanına gidip huzuruna çıkmasını söz konusu etmektedir. Hadisin anlatımında Heraklius'un olgun bir akıl sahibi olduğuna dair pek büyük deliller vardır. Sonra Heraklius Şam'da bulunan tüccarların getirilmesini istedi. Ebû Süfyân Sahr b. Harb ve arkadaşları getirildi. Heraklius de onlara -ileride açıklaması geleceği üzere- Buhârî ve Müslim'in rivayet etmiş olduğu o meşhur konulara dair sorular sordu. Ebû Süfyân da Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in durumunu önemsiz göstermek ve onun yanında Allah Rasûlü'nü küçük düşürmek için bütün gayretini ortaya koydu.

Hadisin akışı içerisinde Ebû Süfyân'ın şu sözlerini de nakletmektedir: Allah'a yemin ederim Muhammed'i Kayser'in gözünden düşürmeme sebep olacak bir söz söylemekten beni alıkoyan tek husus, onun yanında benim aleyhime tespit edeceği yalan bir söz söyleyerek bundan sonra hiçbir hususta benim doğru söylediğimi kabul etmeyeceğinden duyduğum korkudan başkası değildi. (Ebû Süfyân devamla) dedi ki: Nihayet ben onun İsrâ'ya götürüldüğü geceyi söz konusu edince şunları söyledim: Ey kral! Şimdi ben

462 Bu daha önce geçmiş olan Buhârî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiş bir hadisin bir kısmıdır.

Scanned with CamScanner

sana onun yalan söylediğini anlayacağın bir haberi aktarayım mı? O, nedir deyince, şöyle dedim: O bizlere bir gece içerisinde bizim topraklarımız olan Harem bölgesinden çıktığını ve sizin bu mescidinize İlya (Beytu'l-Makdis) mescidine geldiğini ve aynı gece sabah olmadan yanımıza geri döndüğünü iddia ediyor. (Ebû Süfyân) dedi ki: İlya komutanı da Kayser'in başı ucunda idi. Komutan ben o gecenin hangi gece olduğunu biliyorum, dedi. Kayser dönüp ona bakarak, bunu nerden biliyorsun deyince, şunları söyledi: Ben mescidin bütün kapılarını kapatmadan hiçbir gece uyumazdım. O gece kapatamadığım bir kapı dışında bütün kapıları kapattım. Emrimin altında çalışanların ve yanımda bulunanların tümünün yardımlarını isteyip kapatmaya çalıştım, yine kapatamadım. Hatta kapıyı hareket dahi ettiremedim. Adeta biz bir dağı yerinden oynatmaya çalışıyormuşuz gibi geldi. Ona gelip bakmaları için marangozları çağırdım, marangozlar kapıya bakarak şöyle dediler: Bu kapıya üst taraftaki yapının çökmüş olduğu gözüküyor. Biz bunu yerinden oynatamıyoruz, sabah olsun da bunun arızasının nereden olduğunu görelim, dediler. (Komutan) dedi ki: Ben de geri döndüm ve iki kapıyı açık bıraktım. Sabah olunca erkenden o kapılara gittim. Mescidin köşesinde bulunan taşın delinmiş olduğunu ve bir bineğin oraya bağlanmış olduğunun izini gördüm. Arkadaşlarıma: Bu kapının bu gece kapatılmasının engellenmesi ancak bir nebî için olmuştur ve bu nebî bu gece bizim mescidimizde namaz kılmıştır, dedim... Sonra da hadisin geri kalan kısmını zikretti.[463]

İsrâ ile İlgili Hadislerin Durumu:

Hâfız Ebu'l-Hattab, Ömer b. Dihye "et-Tenvir fi Mevlidi's-Siraci'l-Münir" adlı eserinde Enes yoluyla gelen İsrâ hadisini zikredip, hadis ile ilgili gerçekten güzel ve yararlı bilgiler verdikten ve değerlendirmelerde bulunduktan sonra şunları söylemektedir: İsrâ ile ilgili hadis rivayetleri Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebî Tâlib, İbn Mes'ud, Ebû Zerr, Mâlik b. Sa'saa, Ebû Hureyre, Ebû Said, İbn Abbâs, Şeddad b. Evs, Ubeyy b. Ka'b, Abdurrahman b. Kuraz, Ebû Habbe el-Ensârî ile Ebû Leyla el-Ensârî, Abdullah b. Ömer, Câbir, Huzeyfe, Bureyde, Ebû Eyyûb, Ebû Ümâme, Semure b. Cündeb, Ebu'l-Hamra, Suheyb

463 Senedi oldukça zayıftır çünkü bu tabiinden olan Muhammed b. Ka'b'ın naklettiği mürsel bir rivayet olmakla birlikte, ikinci illeti metruk bir ravi olan Muhammed b. Ömer el-Vakıdi'dir. Heraklius ve onun Ebû Süfyân ile konuşmasına dair hadiste Vakidi'nin sözünü ettikleri bulunmamaktadır.

Scanned with CamScanner

er-Rumi, Ümmü Hani, Ebû Bekir es-Sıddîk'ın kızları Âişe ve Esma'dan -Allah hepsinden razı olsun- mütevatir olarak gelmiş bulunmaktadır. Aralarından kimileri hadisi uzun uzadıya zikrederken, kimileri de müsnedlerde görüldüğü üzere muhtasar olarak rivayet etmiştir. Her ne kadar bazılarının rivayeti sıhhat şartını taşımasa bile, İsrâ hadisi üzerinde Müslümanlar icma etmişler ancak zındık ve inkârcılar bu hadise itiraz etmişlerdir: *"Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek isterler. Halbuki Allah -kâfirler hoş görmese de- kendi nurunu tamamlayacak olandır."* (Saff, 8)

وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي
وَكِيلًا ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

2. Biz Mûsâ'ya da kitabı verdik ve onu: "Benden başka hiçbir vekil edinmeyin" diye İsrâiloğullarına bir hidayet kıldık.

3. Ey Nûh ile birlikte (gemide) taşıdıklarımızın soyundan gelenler! Şüphesiz o çok şükreden bir kuldur.

Tefsiri:

Yüce Allah, kulu Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i geceleyin yürüttüğünü (İsrâ) söz konusu ettikten sonra, kulu ve kelimullah olan Mûsâ (a.s)'ı da söz konusu etmektedir. Çünkü yüce Allah, Mûsâ (a.s) ve Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, Tevrat ile Kur'ân'ı çoğu kere birlikte söz konusu eder. Bundan dolayı İsrâ'yı söz konusu ettikten sonra: *"Biz Mûsâ'ya da kitabı"* yani Tevrat'ı *"verdik ve onu"* yani kitabı *"benden başka hiçbir vekil"* veli, yardımcı ve mabud *"edinmeyin diye İsrâiloğullarına bir hidayet"* doğru yola iletici *"kıldık."* buyurmaktadır.

Daha sonra yüce Allah: *"Ey Nûh ile birlikte (gemide) taşıdıklarımızın soyundan gelenler"* buyurarak Allah'ın lütfunu hatırlamak için bir uyarı ve bir teşvikte bulunmaktadır. Yani gemide Nûh ile birlikte taşıyıp koruduklarımızın soyundan gelenler, babanız Nûh (a.s)'a benzeyiniz. *"Şüphesiz o çok şükreden bir kuldu."* Siz de benim size Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i peygamber olarak göndermek sûretiyle üzerinizdeki nimetimi hatırlayınız. Hadis-i şerifte de seleften nakledilen rivayetlerde (eser) de Nûh (a.s) yemesi, içmesi, giyinmesi ve bütün halleri üzerine Allah'a hamd eden birisi idi.

Scanned with CamScanner

Bundan dolayı ona "çok şükreden bir kul" adı verilmiştir. Taberânî dedi ki: Sa'd b. Mes'ud es-Sakafi dedi ki: Nûh'a 'şükreden bir kul' ünvanının veriliş sebebi, yemek yediği yahut bir şey içtiği zaman Allah'a hamd etmesidir.

[4183] İmam Ahmed dedi ki: Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ki bir kul, bir yemek yer yahut bir şey içecek olup da bundan dolayı Allah'a hamd edecek olursa, kulundan kesinlikle razı olur."*[464]

Bunu Müslim, Tirmizî ve Nesâî bu şekilde Ebû Usame yoluyla rivayet etmişlerdir. Mâlik de Zeyd b. Eslem'den: (Nûh) her durum için Allah'a hamd ederdi, dediğini nakletmektedir.

[4184] Buhârî burada Ebû Zur'a'nın, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan diye rivayet ettiği hadisi zikretmektedir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ben kıyâmet gününde insanların efendisiyim."* Uzunca hadisin muhtevasında şu ifadeler de vardır: *"İnsanlar Nûh'un yanına giderler ve: Ey Nûh, sen yeryüzündekilere gönderilmiş ilk rasûlsün. Hem de Allah sana çok şükreden bir kul adını vermiştir. Rabbin nezdinde bizim için şefaat et... diyecekler"* deyip hadisi tamamen zikretmektedir.[465]

İsrâiloğullarına Verilen Emir:

وَقَضَيْنَآ إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ فِي ٱلْكِتَٰبِ لَتُفْسِدُنَّ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ
وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ أُولَىٰهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا
لَّنَآ أُو۟لِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا۟ خِلَٰلَ ٱلدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴿٥﴾
ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ ٱلْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَٰكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَٰكُمْ أَكْثَرَ
نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ ۖ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ فَإِذَا جَآءَ
وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ لِيَسُوٓءُۥا۟ وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ
مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا۟ مَا عَلَوْا۟ تَتْبِيرًا ﴿٧﴾ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ ۚ وَإِنْ
عُدتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَٰفِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

464 Müslim, 2734; Tirmizî, 1817; Müsned, III, 117; Ebû Ya'lâ, 4332

465 Hadis yüce Allah'ın izniyle bu sûrenin 79. âyetinin tefsirinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

4. Biz kitapta İsrâiloğullarına şunu hükmettik: "Siz yeryüzünde iki defa fesad çıkaracak ve muhakkak alabildiğine büyükleneceksiniz.'"

5. İşte o ikisinden birincisinin vakti gelince üzerinize çok güçlü kullarımızı gönderdik. Onlar da evlerin(izin) aralarına kadar girip araştırdılar. Bu yerine getirilmiş bir vaad idi.

6. Sonra size bunlara karşı tekrar üstünlük verdik. Mallarla, oğullarla yardımınıza yetiştik, sayınızı da çoğalttıkça çoğalttık.

7. Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz, kötülük ederseniz kendi (aleyhi)nize. Artık diğerinin vakti gelince kederiniz yüzünüzden belli olsun, Mescide ilk defa girdikleri gibi girsinler ve üstünlük sağlayıp da ele geçirdikleri her şeyi mahvetsinler diye.

8. Rabbinizin size merhamet edeceğini umabilirsiniz, ama dönerseniz Biz de döneriz. Öyle ya Biz cehennemi kâfirlere bir zindan yaptık.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: İsrâiloğullarına kitapta şu hükmü vermişti; yani daha önce kendilerine indirmiş olduğu kitapta onlara önceden şu haberi vermişti: Yeryüzünde iki defa fesad çıkartacaklarını ve alabildiğine büyükleneceklerini bildirmişti. Yani zorbalık yapacaklar, azacaklar, insanlara karşı övünüp böbürlenecekler. Yüce Allah'ın: *"Ona şu kesin emri vahyettik: Sabaha çıkarken onların arkası mutlaka kesilmiş olacaktır."* (Hicr, 66) buyruğu da buna benzemektedir. Yani biz önceden ona bunu haber vermiş ve ona bu bilgiyi iletmiştik.

"İşte o ikincisinden birincisinin" yani çıkartacakları iki fesadın ilkinin *"vakti gelince, üzerinize çok güçlü kullarımızı gönderdik."* Oldukça güç sahibi, yarattıklarımızdan bir orduyu size musallat ettik. Maksat bu ordunun güçlü, araç gereç, baskı ve otoritelerinin fazla olduğudur. *"Onlar da evlerin(izin) aralarına kadar girip araştırdılar."* Yani ülkenize sahip oldular, evlerinizin aralarında dolaştılar, gidip gelerek kimseden korkmaksızın istedikleri gibi tasarruflarda bulundular. *"Bu yerine getirilmiş bir vaad idi."*

Selef ve halefin müfessirleri onlara hücum edenlerin kimler oldukları hususunda farklı görüşlere sahiptir. İbn Abbâs ve Katâde'den rivayete göre bu kişi Câlûd el-Cezerî ve onun askerleridir. İlk olarak onlara musallat kılınan

Scanned with CamScanner

odur. Daha sonra ona karşı kendileri zafer kazandılar ve Dâvûd, Calut'u öldürdü. Bundan ötürü yüce Allah: *"Sonra size bunlara karşı tekrar üstünlük verdik. Mallarla, oğullarla yardımınıza yetiştik, sayınızı da çoğalttıkça çoğalttık"* buyurmaktadır.

Said b. Cubeyr'den rivayete göre ise bu kişi Musul Kralı Senharib ve ordusudur. Yine ondan ve başkalarından nakledilen rivayete göre bu kişi Babil Hükümdarı Buhtenassar'dır.

İbn Ebî Hakim, Buhtenassar'ın ülkenin krallığını eline geçirinceye kadar bir halden bir başka hale ilerleyerek nasıl geçtiğine dair şaşırtıcı bir hikaye nakletmektedir. Buna göre o önceleri fakir, kötürüm ve güçsüz, insanlardan kendisine bir şeyler vermesini ve yedirmesini isteyen bir dilenci idi. Sonra bir halden bir başka hale geçip kral oldu, daha sonra da Beytu'l-Makdis toprakları üzerine yürüdü. Orada İsrâiloğullarından çok sayıda kimseyi öldürdü.

İbn Cerîr bu yerde Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan diye müsned, merfu ve uzunca bir hadis rivayet etmektedir.[466]

Bu ise kaçınılmaz olarak mevzu (uydurma) bir hadistir. Hadis hakkında asgari bir bilgisi bulunan herkes bu hususta hiçbir şüpheye kapılmaz. Bununla birlikte imam ve üstün değere sahip bir ilim adamı olmakla birlikte böyle bir hadise nasıl iltifat ettiğine gerçekten hayret edilir. Esasen hocamız hafız, büyük ilim adamı Ebu'l-Haccac el-Mizzi (r.h) bu hadisin uydurma ve yalan olduğunu açıkça ifade etmiş ve bunu kitabın haşiyesine (kenarındaki boşluğa) yazmıştır. Bu hususta İsrâiliyat olan çok sayıda rivayetler gelmiş bulunmaktadır. Bunları kaydederek kitabı uzatmayı uygun bulmuyorum. Çünkü bunların bir kısmı İsrâiloğullarının bazı zındıkları tarafından uydurulmuş mevzu rivayetlerdir, bir kısmının da sahih olma ihtimali bulunmakla birlikte bizim onlara ihtiyacımız yoktur. Yüce Allah'a hamdolsun.

Esasen yüce Allah'ın, Kitabında bize anlattıkları onun dışında kalan daha önce inmiş kitapların kalıntılarına ihtiyaç bırakmamaktadır. Allah da, Rasûlü de bizi onlara muhtaç bırakmamıştır. Yüce Allah onların haddi aşıp,

466 Taberî, 22057 Huzeyfe b. el-Yeman'ın rivayet ettiği bir hadis olarak kaydetmiştir ki senedinde Revvad b. el-Cerrah denilen ravi vardır. İtham edilmiş birisidir. Bu hadis hakkında asıl kendisine hücum edilen zat da odur.

Scanned with CamScanner

azgınlaştıkları vakit düşmanlarını onlara musallat ettiğini, düşmanlarının da onları istila edip kuşattığını, evlerinin aralarına kadar girip onları zelil düşürüp, kahr ve perişan ettiğini, bunun da yaptıklarına uygun bir ceza olduğunu bize haber vermektedir. Esasen Rabbin kullara asla zulmetmez. Çünkü onlar daha önceden serkeşlik etmiş, nebîlerden, âlimlerden çok sayıda kimseyi öldürmüşlerdi.

İbn Cerîr'in rivayet ettiğine göre Said b. el-Müseyyeb şöyle demiştir: Buhtenassar Şam'a hakim olmuş, Beytu'l-Makdis'i tahrip edip onları öldürmüştü. Sonra Dımaşk'a geldiğinde orada kendiliğinden kaynayıp coşan bir kan buldu. Bu kan nedir, diye onlara sordu, onlar: Biz babalarımızı da bu halde görmüştük. Onun üstü kapatıldıkça o yukarı çıkıyor, dediler. (Said) dedi ki: Buhtenassar o kan üzerine Müslüman olanlardan ve olmayanlardan yetmiş bin kişi öldürdü ve kanın kaynayıp coşması durdu.

Bu sened Said b. el-Müseyyeb'e kadar sahihtir ve meşhur olan da budur. Yani onun, İsrâiloğullarının eşrafını ve ilim adamlarını öldürdüğüdür. Öyle ki Tevrat'ı ezbere bilen kimse kalmadı. Kendisiyle beraber onlardan çok sayıda kimseyi esir alıp, götürdü. Bunların arasında enbiyanın çocukları da, başkalarının çocukları da vardı. Zikredilmesi uzun süren pek çok hususlar ve olaylar meydana geldi. Eğer biz sahih olanı ya da ona yakın olanı bulabilseydik, onu yazmamız ve rivayet etmemiz caiz olurdu. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Daha sonra yüce Allah: *"Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz kendi (aleyhi)nize"* Nitekim yüce Allah: *"Kim salih bir amel işlerse kendi lehinedir, kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir."* (Fussilet, 46) buyurmaktadır.

"Artık diğerinin vakti" yani ikinci defanın zamanı ikinci defa fesad çıkartıp, düşmanlarınızın gelme *"vakti gelince, kederiniz yüzünüzden belli olsun"* sizi küçük düşürsün, sizi kahretsinler "mescide" Beytu'l-Makdis'e evlerinizin arasına varıncaya kadar girdikleri *"ilk defa girdikleri gibi girsinler ve üstünlük sağlayıp da"* egemenlikleri altına alarak *"ele geçirdikleri her şeyi mahvetsinler"* alabildiğine tahrip etsinler, yıksınlar *"diye (ikinci defa düşmanlarınızı üzerinize saldık)."*

Scanned with CamScanner

"Rabbinizin size merhamet edeceğini" ve böylelikle onları sizden uzaklaştıracağını *"umabilirsiniz. Eğer dönerseniz"* yani ne zaman tekrar fesada, bozgunculuğa geri dönerseniz *"Biz de döneriz."* Dünyada düşmanlarınızı size muzaffer kılarız. Bununla birlikte ahirette sizin için ibretli azap ve cezayı da saklarız. Bundan dolayı yüce Allah: *"Öyle ya, Biz cehennemi kâfirlere bir zindan"* karar kılınacak, kuşatılacak ve içinden kurtulmaları imkânsız bir hapis *"yaptık."*

İbn Abbâs "hasir" lafzını, hapis demektir, diye açıklamıştır. Mücâhid: İçinde muhasara altında tutulacakları yer, diye açıklamıştır. Başkası da böyle demiştir. Hasan(-ı Basrî) de: Yatak ve döşek, diye açıklamıştır. Katâde dedi ki: İsrâiloğulları tekrar (fesada) dönünce, Allah da onlara bunları yani Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ve ashabını musallat etti. Onlar, İsrâiloğullarından küçülmüş oldukları halde kendi elleriyle ödedikleri cizyeyi alıyorlar.

[İsrâ sûresi 7. ciltten devam edecek.]

Scanned with CamScanner